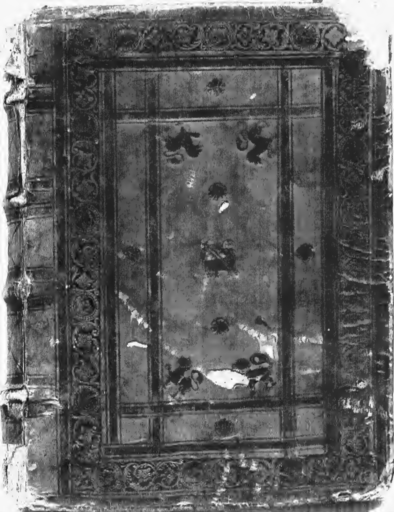

Cat. 45 (1º).
Cat. 263 (2º)

Est. 335
n. 23

Tratados – 2

+

[illegible]sus maria filus.

¶ dela [illegible]d spetialmente se notam tres cosas
¶ la prim[illegible]a es q florece asi como vn lirio entre las
spinas. ¶ la segunda es que tine precio sobre las pi
edras preciosas ¶ latercera es que tiene fundame
to sobre las strellas. ¶ este tal lirio es de tal calidad
que no puede ser corronpido. e tine precio sin numero.
¶ primera mente dixe q la castidad florece como el lirio
entre las spinas. deste tal lirio se dize enel libro delos
cantares enel capitulo.. asi como el lirio entre
las spinas. asi mi amiga intre las hijas. ¶ deues
saber q enel lirio son seys hojas blancas como nieue
e seis granos de color deoro. ¶ en estas seis hojas blancas
se figura la linpieza dela carne q la creatura a detener

335
[illegible]

Cat. 45

Corona Aurea coruscantibus gem mis: et preciosissimis conserta margaritis: i qua he per pulchre et scientifice matie parisiensi more pertra ctantur

¶ Ad Illustrissimum atq; Excellentissimum Principem: & dominum suum: dominum Ioannem Franciscum de Gonzaga Marchionem: Rhodigiiq; comitem: Iacobi Bruti clariensis ex castello ab aqua ualli stelline: artium & diuinæ philosophiæ professoris In coronam Auream.

Præfatio.

Cum de magno ac ingēti uirtutum laudūq; tuarū cumulo & præconio iter ægregios & clarissimos uiros q̄ plurima sæpenumero in medium deducant: Princeps Illustrissime: Quorū alii te religione Numam probitate traianū: consilio solonē illum athenīesem: Prudentia Fabium illum maximum: liberalitate Iulium Cæsarem: diuitiarū opūq; magnitudine Midam uel Attalum: Reimilitaris peritia Pyrrhum epyrrhotarum regē: humanitate clementia morūq; uenustate & philosophicarū cognitione sectarum Marcum Brutū: uel æqua re uel supare asserūt. Alii te pietatis affluentissimum: domū splendidum: fortis amplissimum: in amicos fidelē: æqtatis & rigidi honesti seruantissimū. Aliq uero simplicis ueritatis amicum minimeq; fallacem. Nōnulli te litterarorū hominū diuerticulum: uel potius alterū mœcænatem. Multi autē te pientissima & speciosissima consorte ac domina pulcherrimorūq; corona liberorū fœlicem prædicāt. Omnes tandem in hanc unam sententiā deueniunt: te consilii magnitudine & ingenio naturali ita præstare & excellere: ut nō modo ea: quæ sapientissimi & magni consilii homines puident considerantq; pcipias & cōprehendas: uerūetiam acumine intelligentiæ tuæ abdita & occultissima quæq; pspicias. Non & si omnes rerū exitus incerti sint: tu tamen singulari prudentia: qua plurimum poles: propius accedis: & ueluti peritissimus nauita: uel serenitatē: uel futuram tempestatem cognoscis: quando quidem in rebus humanis: si quid fore prædixeris: id ineuitabiliter quodāmodo necesse sit: ut in pluribus euenire. Sed cum fumos & thura aspernari semper solitus sis: parum ocii in recēsendis laudibus tuis libenter cōtererem: ni palpo uel assentator abs te indicari formidarem. Mallo enim uirtutum laudūq; tuarū præconia sicco percurrere uestigio: q̄ assentationis aut adulationis abs te nota sugillari. Sed tamen assentatio non occupat locum: ubi ueritas obtinet principatum. Ignoscas igitur mihi quæso princeps humanissime hæc paucula de te q̄ uerissime prædicanti. Vtrum autem Inclytum & Illustrissimum parentem tuum Lodouicum Gonzagam eximiis uirtutibus tuis æques: an supercs: non facile diiudicare ausim: ne si te tan

rum patrem excellẽte affirmauerim: te offendam ĩ patre: sub quo principe aurea fuisse sæcula: si uero tibi præferã parẽtem: minus præconia tua exequar: ꝗ requirũt: cui si par & condignũ uirtutibus tuis imperiũ fata præstitissent: tot merita centũ uix urbes equiperarent: cum oẽs quidem uirtutes: quæ principes æternitati sacrare & ipsos fama & gloria immortales reddere solẽt: in te uno cubilia sua posuisse uideantur. Quas ꝓfecto nisi magna ex parte silentio inuoluerem: ante mihi tẽpus ad dicendũ: ꝗ dicendi materia deesset. Præconia igitur tua missa faciamus: & ad eos: ꝗ te pudicissima & formosissima cõiuge ac domina fœlicẽ prædicãt: sermonẽ nostrũ paruper dirigamus. Verũ est profecto: quod affirmant: quinimo fuga lib⁹ tedis & re uxoria nullus unꝗ te fœlicior extitit. Delegisti. n. ex uniuersa Italia Illustrem dñam ẽm cor tuũ: cui si aliam comparare uoluero: nec ipsa quidẽ Roma totius orbis dña talem unꝗ protulit: quam uirtutibus aut forma uenustissimæ consorti tuæ equiperare ualeã. Hæc est. n. Antonia Baucia Illustris dña: quã quidẽ eloquẽtia & lepore uerborum hortensiam hortensii filiã: & ipsam corneliam gracchoꝝ matrem exsuperare non iniuria dixerim: pudore priscas sabinas supergredit: specie uero & uenustare forma atꝗ pulchritudine: mulieres oẽs & illustres heroidas: ꝗs secula nr̃a tulerũt longe præcellit. Taceo religionem: pietatem: obseruantiam: deuotionem: modestiam: humanitatem: benignitatem: clæmentiam: liberalitatem immensam: mansuetudinem summæ grauitati cõiunctam: cæterasꝗ uirtutes: quibus Antonia iter alias illustres matronas: tantum enitet & coruscat: quantum sol inter lucida sidera emicat & refulget. Prætereo ingenii ipsius perspicacitatem: singularẽ prudentiam: sapientiam ineffabilem: regendiꝗ & gubernandi sciẽtiam: qua non oppida: aut uillas & castella: tantũmodo: uerumetiã ꝓuincias & regna fœlici alite regere & gubernare optime sciret: & mereretur. Patrem Pyrrhum habuit altæ muræ pricipẽ excelsum & tibi socerum: quẽ Franciscus illustrissimus Andriæ dux progenuit. Huius uero progenitores & proaui magno dominio & pclaris rebus gestis in gallia primum transalpina: demum in Italia: in quam ex gallia migrauerunt florentes & illustres extitere. Hos ab illo Balthasare: qui cum reliquis duobus magis & regibus Christo nato munera obtulerũt: originẽ duxisse: ueteres illustris dom⁹ suæ annales nobis tradiderũt. Maria mater sibi fuit excellẽtissimi uenusini ducis Gabrielis filia: ꝗ in ducatu iclyto parẽti successit. Gabrieli autem Raimundus præcelsus Taranti princeps ex præclara ursinorum propagine ducens originem pater extitit. Hãc igitur præ

ARGVMENTVM.

¶Index Argumentũ eoꝝ: circa quæ præsens editio uersatur.

E Lucubratio nostra in tria capita principaliter distinguit.
In primo namq; de quiditate animæ rationalis: & de iis:
quæ ad quiditatem ipsius pertinere uidetur pertractat.
¶In secundo de imortalitate eiusdem accerrimis rõni-
bus decertatur. ¶In tertio uero & ultimo capite. An passibilis sit
anima: quæstio non facilis extricat. ¶Primum caput principale
quinq; partes cõplectitur. ¶In prima.n.parte: in qua de q̃ditate
aiæ agit. plusq̃ qnquaginta phoꝝ opiniones: q̃ uaria & diuersa
de aia sensere: breuiter recitant. Tot ẽt phoꝝ opiniõibus theolo
gicæ diffinitiões seu descriptiões subnectunt: post q̃s de diuersis
aiæ uocabulis agit. ¶In secũda pte grãdis & pdifficilis mouetur
q̃stio. ¶Vtrũ aia rõnalis uniat corpori: ut forma dans eẽ homi-
ni: & cõstituẽs ipm in eẽ specifico: uel remaneat una tm̃ aia nume
ro in oibus hoibus mũdiq; sunt: q; fuerũt: quiq; futuri sunt. ¶In
hac ergo parte primo fiũt trigita argumẽta: q̃ unitatẽ itellectus
possibilis in oibus hoibus ueluti finxit Auerroys: tertio de aia lib.
cõprobare uident. ¶Post q̃ Aueroys opinio cõtinẽs qnq; disti-
ctiones dicta q̃ttuor & duas cõclusiones q̃ breuissime recitatur.
¶Demõstrat p̃terea hãc fuisse sniam Aristotelis de aia itellecti-
ua. ꝙ ipsa sit forma hois specifica p quã hõ est hõ: q̃ q̃dẽ positio
necessariis ẽt rõnibus demõstrat. ¶Multis ẽt mediis ipugnat po
sitio. Auerois de cõtinuatiõe: & de mõ cõtinuatiõis itellectus pos
sibilis & agẽtis nobiscũ: & soluuntur replicæ & instãtiæ: quas face
re solent aueroiste circa p̃sentem speculationẽ. Destruit ẽt subse
quẽter error illoꝝ: q̃ dixerũt aiam eẽ in hoie: sicut nauta est in na
ui: ita ꝙ ex aia & corpore fit unũ: sicut ex mouẽte & moto: & coꝝ
qui dixerũt hoiem esse itellectum tm̃: ita ꝙ hõ nõ sit qd cõpositũ
ex aia & corpore: sed ꝙ hõ sit aia utens corpore: sicut petrus non
est qd cõpositũ ex hoie & indumẽto: sed est hõ utens indumento
¶Adducunt postmodũ ẽt media: q̃bus innitunt Gregorius ari-
minẽsis: & Ioãnes duns Scotus ad pbandũ aiam intellectiuã esse
formã hois substãtialem & specificã: cũ multis aliis rõnibus q̃ p-
bant intentũ. ¶Postmodũ aũt triginta argumenta in oppositũ
facta dissoluunt. In q̃bus q̃dem solutionibus multa scientifica &
annotatu digna continent. ¶In tertia parte. Vtrũ aia humano
corpori cõuenienter uniat: questiuncula dissoluit. ¶In quarta pte
agitur de simplicitate & compositione aiæ rõnalis. In qua hæc oĩa
per ordinem pertractantur.

ARGVMENTVM.

¶ Quod anima non sit composita ex materia & forma.
¶ Quod materia non est nisi in corporibus.
¶ Quod corporeitas est prima forma: quæ recipitur in materia & ꝙ materia nunq̃ denudatur a quantitate.
¶ Quod angeli & animæ rationales sunt immateriales & hoc probatur multis rationibus.
¶ Quod neq; anima neq; angelus ẽ omnino simplex: sed in solo deo est omnimoda simplicitas.
¶ Qualiter sex modis aliquid dicitur esse simplex.
¶ Quod nulla compositio inuenitur in deo: nec compositio ex iis nec compositio cum iis: hoc est dictũ ꝙ deus neq; est compositus neq; est componibilis. Quod autem non sit compositus ꝓbatur quinq; rationibus sed ꝙ non sit componibilis tres tantummodo rationes adducuntur.
¶ Quod angeli & animæ componuntur: ex quo est: & quod est siue ex quod est: & esse: aut ex esse & essentia: uel ex forma & esse aut ex substantia & esse: siue ex quidditate & esse: uel ex natura & esse: aut ex potentia & actu: uel ex genere & differẽtia: aut ex subiecto & accidente: uel scotistico more: ex realitate actuali: & realitate potentiali: & omnes isti modi declarantur: & etiam qualiter i rebus creatis hæc differant.
¶ Tripliciter probatur quod in deo sunt unum & idem esse & essentia: & postea probatur: quod hoc ipsi soli deo conuenit: & ꝙ illa res: in qua esse & essentia idem sunt: non potest esse nisi una & prima.
¶ Quod omne illud: cuius eẽ est aliud ab essentia: habet esse ab alio: sola autem illa res: cuius esse est idem cum essentia: nõ habet esse ab alio.
¶ Quod necesse est esse aliquam rem: quæ sit causa essendi omnibus rebus: & ꝙ oĩs res q̃ nõ ẽ eẽ tm̃: habet causam sui esse.
¶ Quod eẽ dupliciter sumitur: uidelicet pro esse essentiæ: & pro esse actualis existentiæ.
¶ Quomodo conueniunt & differunt: quod quid est esse: & qđ quid erat esse: & qualiter differat quiditas ab utroq; ipsorum.
¶ Quod ens duobus modis capiť nominaliter & participialiter
¶ Vtrum realiter differant esse essentiæ & eẽ actualis existentiæ in rebus creatis.
¶ Quid prius creatur esse aut essentia.
¶ Quod in creaturis eẽ & essentia non solum ratione: sed etiam realiter differunt.

ARGVMENTVM.

¶ Quomodo angeli corporibus uniūtur: & quid sit angelum assumere corpus.
¶ An in corporibus assumptis uideātur: & ex quo elemēto corpora assumunt.
¶ In secunda differentia. Qualiter angeli possunt mouere corpora nō ad formam: sed ad locum. Anima uero separarata nec ad formā: nec ad locum corpus aliqd' mouere pōt: quis ricardus circa finem quarti sen. teneat oppositum.
¶ Quod aīa separata mouere nō possit aliqd corpus localiter.
¶ De actione angelorum in hæc iferiora: & quomodo dupliciter possunt angeli agere in mentes nostras.
¶ In tertia differentia qualiter anima per corpus indiuiduatur: angelus uero non.
¶ Quod corpus nō est causa: sed occasio idiuiduationis animæ: & quomodo differunt causa & occasio.
¶ Quomodo corruptis corporibus non cessat indiuiduatio animarum: & ponuntur multa exempla sensibilia.
¶ In quarta differētia qualiter oēs angeli specie differunt ab' inuicem: animæ uero numero solum & narrātur tres opiniones circa distinctionem angelorum. Quod aūt omnes angeli specie differant probatur multis rationibus & auctoritatibus.
¶ In quinta differenia qualiter angelus est simplicior anima: & consequenter perfectior & nobilior: & ꝙ angeli non intelligunt per abstractionem.
¶ In sexta differentia' qūo' angelus sine fantasmate itelligit aīa nō sine fantasmate itelligit: & qualiter cognitio animæ ortum habet a sensu: cognitio uero angeli non.
¶ Vtrum cognitio nostra ortum habeat a sensu & arguitur in utrāq partem & multæ opiniones recitantur.
¶ Declaratur etiam qualiter & quomodo ortum habeat a sensu cognitio nostra.
¶ Quare intellectus agens dicit potentia actiua: possibilis uero passiua & quomodo distinguunt intellectus agens & possibilis.
¶ In septima differentia quomodo angeli intelligunt p species innatas siue indiatas uel subalis uerbis p species cōcreatas aut infusas: siue etiam connaturales. Anima uero corpori unita nō intelligit: nisi per species a rebus sensibilibus acceptas: & receptas i intellectu mediante sensu.
¶ Arguitur etiam quod angeli possint itellgere per species abstractas: & soluuntur instant. &c.

ARGVMENTVM.

¶ Quod in angelis non sunt potentiæ ita distinctæ sicut in anima.

¶ Quid sit ratio superior & inferior: & quomodo nõ sunt duæ potentiæ: sed una tm̃.

¶ Quod aliquis actus attribuitur rationi dupliciter.

¶ Quis motus rationalis debeat attribui rationi superiori: & quis inferiori.

¶ Quod consensus in actum attribuitur superiori rationi: delectatio uero: seu delectationis complacentia inferiori.

¶ Quando peccatum dicitur esse in inferiori ratione: & quando in superiori.

¶ Qualiter & quomodo in superiori uel inferiori ratiõe peccatum contingere potest.

¶ Quomodo debeat intelligi. Quod omnis malus est ignorans.

¶ Qualiter in peccato primi parentis tres concurrerunt: uidelicet ipse Adam: Eua & serpens: & quid per hæc tria debeat intelligi.

¶ Quid sit sinderesis: & q ipsa nunq̃ potest peccare.

¶ Probatur etiam q possit peccare: & soluunt argumenta.

¶ Q d' sinderesis in nullo potest extingui: nec in ipsis damnatis q̃dẽ

¶ Arguitur etiam in oppositum: quod uidelicet possit extingui: & soluuntur instatiæ.

¶ De multiplici acceptione huius nominis consciẽtia & unde dicatur hoc nomen.

¶ Qualiter differant sinderesis & conscientia.

¶ Quid sit conscientia: & utrum ipsa possit errare.

¶ Qualiter per sinderesim: rationem superiorem uel inferiorem & conscientiam fiat syllogismus in animæ:

¶ Quomodo conscientia quasi quodam syllogismo perficitur.

¶ In duodecima differentia. Qualiter tam animæ: q̃ angeli mouẽtur circulariter recte & oblique circa bonũ & pulchrũ: sed differẽter.

¶ Quid sit motus rectus circularis: & obliquus.

¶ In tertia decima differentia: Quomodo angeli loquũtur quibusdam nutibus & signis sine uocis expressione: Anima uero coniuncta non nisi per uoces & signa exteriora conceptus suos potest exprimere.

¶ Quod angeli inferiores illuminantur per superiores. Et hoc multis rationibus & auctoritatibus comprobatur.

¶ Quod unus angelus alium illuminat: & illuminando eum purgat: non ab immunditia: aut a culpa: sed a nescientia.

¶ Qualiter intelligatur illud prime I o. tertio uidebimus eum sicuti est. Et illud Gregorii quid est quod non uideant qui uidentem

ARGVMENTVM.

¶ Quod angelus dicitur speculum & signaculū dei: aīa uero imago & similitudo. Reliqua uero creatura uestigium.

¶ In quo reperiatur expressior imago dei uel in aīa uel in angelo.

¶ Quis sit nobilior homo uel angelus.

¶ In.15.differentia. Quod angelus potest dici ꝑsona: aīa uero nō.

¶ Quid sit persona: & ꝙ tria sunt de rōne personæ.

¶ In Laurentiū uallam de hoc nomine persona.

¶ Qualiter sine logica & phīa studia humanitatis ignorantur.

¶ In.16.differentia. Quod deus est oīno īmutabilis a parte ante: & a parte post: Homo uero ante & post mutabilis est: sed angelus: qui est medius inter deū & hominem: est mutabilis ante electionem: sed post electionem īmutabilis.

¶ In.17.differentia. Quod tam angelus: q̄ homo peccauit diuinā similitudinem appetendo: sed angelus dei potentiam: Homo uero dei scientiam.

¶ Vtrū diabolus dei æqualitatem appetierit: & arguitur quaꝙ medis ꝙ non. Narrantur etiam tres opiniones: quaꝝ ultima approbatur: & soluūtur argumenta in oppositū facta.

¶ De pctō diaboli multa narrant: & concluditur: Quod peccauit appetendo esse ut deus. Sed si ut potest dicere uel equiperantiā: uel similitudinē. Si similitudinē: dupliciter etiam potest intelligi: & oīa ibidem declarantur.

¶ Quod nullus potest appetere esse deus uel āgelus: nimo nihil pōt appetere altiorem gradum naturæ.

¶ Vtrum diabolus in primo instanti suæ creatiōis peccauerit: aut malus esse potuerit.

¶ Quomodo exponit illud Io.8. Ille homicida erat ab initio.

¶ Vtrū aliqua mora fuerit inter creationē & lapsum angelorū.

¶ Vtrum magnus diabolus fuerit excellentior oībus angelis: seu fuerit primus inter omnes angelos.

¶ Vtrū pctm̄ diaboli fuerit causa aliis angelis peccandi.

¶ Vtrum plures fuerint angeli ruentes & peccantes: q̄ stantes & permanentes.

¶ Quid causæ est: ꝙ plures fuerūt angeli stātes: q̄ ruētes. In hominibus uero est oppositū: qa plures dānant: q̄ saluantur.

¶ Quod malū est triplex. Naturæ culpæ & pœnæ.

¶ Vtrum ex omni ordine ceciderunt angeli.

¶ In quo ꝓcise fuerit pctm̄ diaboli.

¶ Quod ad peccatum superbiæ reducitur peccatū diaboli.

¶ Vtrum peccatum Adæ fuerit in hoc: ꝙ appetierit esse ut deus.

ei. & decies millies centena milia assistebant ei. Et recitantur duæ expositiones.

¶ Hæc igitur sunt: quæ in quinta & ultima parte primi capitis huius libelli nostri recitantur. Et sic prædicta omnia primum caput cõplectitur.

¶ Secundum caput principale in duas partes distinguitur. In prima nanq parte animæ rõnalis immortalitas ualidissimis ratiõibus concluditur.

¶ In secunda uero de cognitione animæ rationalis post mortẽ nõnihil determinatur.

¶ In prima igitur parte hic ordo seruatur. Primo eni quattuor supra decem fiunt argumenta: quæ animã cum corpore simul interire: atq utrũq morte pariter deleri concludere uident. Quibus etiã argumentis subnectuntur multæ auctoritates aristotelis: quibus uidetur nõnullis: Aristotelem tenuisse animam rationalem ad corruptionem corporis interire.

¶ Has autem aristotelicas auctoritates quædam sacrarum dicta litterarum subsequuntur: quæ aiam cum corpore simul emori resonare uidentur.

¶ In decisione uero quæstionis primo distinguitur quod tripliciter aliquid dicitur esse nõ ens: & de triplici morte: postea ponũtur duo mortalitatis modi: uidelicet generalis & specialis. In quibus tria ponuntur esse in deo: propter quæ ipse solus est imortalis: & tria ponũtur esse in omni creatura: propter quæ creatura qualibet dicitur esse mortalis.

¶ Declaratur etiã quod solus deus proprie est.

¶ Deinde recitantur opiniones illoꝝ: qui dixerunt animã rationalem ad corruptionem corporis interire. Quibus positio catholicæ fidei subsequenter copulatur.

¶ Probatur postea. Quod anima rationalis sit forma substantiua: & non adiectiua: idest forma habens esse absolutum & subsistens: & a corpore minime dependens. Et ad ꝓbationem huius conclusionis quinq rationes adducuntur. ¶ Concluditur etiam multis rationibus. Quod neq intellectus: neq uoluntas sunt potẽtiæ organis corporalibus affixe: quia intellectus in operatione sua nullum organũ sibi appropriat: aut determinat: & idem iudicium est de uolũtate.

¶ Obiicitur tamen & instatur dupliciter. Quod anima rationalis non habeat esse subsistens: sed a corpore dependens: & soluuntur obiectiones.

¶ In quibus quidem solutionibus continetur. Quod hoc aliquid dicitur dupliciter.

¶ Posthæc aũt quinq; & uiginti rationes per ordinem recitantur: quæ animæ rõnalis imortalitatem luce clarius demonstrant & ostẽdunt.

¶ In iis autem rationibus multa etiam pulchra continentur: & primo ꝙ operatio intellectus per senium non debilitatur aut impeditur. Si autem in operatione intellectus fatigatio aut debilitas accidit: hoc est propter debilitatem uirium: quibus intellectus ad intelligendum indiget: uidelicet imaginationis memoratiuæ & cogitatiuæ uirtutum.

¶ Declaratur postmodum ꝙ in antiquis & senibus uiget prudentia & sapientia: & adducuntur multæ auctoritates Oratoꝝ & poetarum ad probandum intentum: quas etiam pulcherrima auctoritas diui Hieronymi fulcit corroborat & confirmat.

¶ Ostenditur etiam quod deus sit summe iustus: apud quem nullũ bonum irremuneratum: & nullum malum remanet impunitum.

¶ Innuitur preterea. Quod boni uiri in hoc mundo aduersa fortuna præmuntur: & affliguntur. Mali uero lætantur: & bonis fortunæ clari dies suos in uoluptatibus corporeis & pessimis flagitiis ducunt.

¶ Quæritur ĩsuper. Quid causæ est. Quod deus permittit bonos in hoc mundo torqueri & affligi: malos uero & scelestos lætari: & secunda fortuna extolli.

¶ Probatur etiam quod in hoc mundo nullus potest esse beatus: & concluditur. Quod neq; in bonis fortunæ: neq; in honoribus aut pulchritudine: neq; in potentia: neq; in ualitudine corporis: nec in aliqua re uitæ præsentis beatitudo consistit: & ꝙ nihil horum potest hominem beatum efficere.

¶ His autem uiginti & quinq; rationibus duo etiam exempla conglutinata sunt: quæ nobis suadere uidentur: ut animæ rationalis immortalitatem inconcussa mente teneamus.

¶ Concluditur adhuc & firmiter tenetur: hanc fuisse mentem & sententiam Aristotelis de anima rationali: Quod ipsa esset immortalis & incorruptibilis: & hoc ex multis auctoritatibus ipsius luce clarius demonstratur.

¶ Sed post auctoritates aristotelicas multorum aliorum philosophorum oratorũq; & poetarum pœnæ omnium auctoritates recitãtur: qui omnes animæ rationalis immortalitatem firmiter tenuerunt.

¶ Confirmatur tandem intentum dicto etiam euangelico: auctoritate illius: qui nec fallit: nec falli potest: cui quidem auctoritati sacro sanctae matris ecclesiae determinatio & auctoritas grauissima praemittitur.

¶ Soluuntur tandem argumenta in oppositum facta: in quarum calce solutionum euidenter ostenditur. Quod auctoritates illae aristotelicae: nec non & sacrarum litterarum: quae ab aduersariis adductae fuerunt: ut pnitiosissimam ipsorum opinionem cōprobarent: nō fuere ab ipsis intellectae: utpote qui uerum sensum & sententiam ipsarum deprauare atque extorquere conati fuerunt. Et sic terminatur quaestio de immortalitate animorum.

¶ In secunda parte secundi capitis agitur de cognitione animae rationalis post mortem in qua haec infrascripta continentur.

¶ Vtrum anima exuta corpore aliquid intelligat.

¶ Quod anima post mortem intelligit: sed de modo intelligendi narrantur sex opiniones: quarum ultima approbatur: & in qua declaratur. An anima separata intelligat per species acquisitas: uel per species infusas: aut per species conseruatas: siue etiam intelligat per species innatas: aut per species nouiter abstractas.

¶ Per quas species animae damnatorum intelligunt.

¶ Vtrum anima separata omnia naturalia cognoscat.

¶ Vtrum animae separatae mutuo se cognoscāt: & anima alicuius hominis alterius animam hominis cognoscat: cuius quidem in hoc mundo nullam cognitionem habuit.

¶ Quod anima separata habet perfectam cognitiōem de aliis animabus separatis: de angelis autem imperfectam.

¶ Quod boni cognoscunt bonos: mali malos: boni malos: & mali bonos: & iterum boni cognoscunt eos: quos in uita nūq̄ uiderūt. Et hoc dicitur ex intentione beati Gregorii pontificis max.

¶ Vtrum anima separata singularia cognoscat.

¶ Vtrum localis distantia aiae separatae cognitionem impediat.

¶ Vtrum alae separatae cognoscunt ea: quae hic aguntur.

¶ Quod animae mortuorum possunt habere curam de rebus uiuentium: etiam si statum ipsorum ignorent: ueluti etiam nos de ipsis.

¶ Quomodo animae mortuorum possunt scire facta uiuentium.

¶ Quid causae est. Quod mortui qualitercunque uiuentibus apparent.

¶ Quod habitus & actus scientiae hic acq̄sitae remanebit post mortem in anima separata.

rt. Sed quintadecima & ultima opinio approbať tanq̃ uera & tenetur:cũ sit de mente nõ solum Augustini & sancti doctoris:ue rũetiam Ricardi de media uilla & Ioãnis duns Scoti. ¶ In decisio ne autem quæstionis multa annotatu digna continentur:utputa

¶ Q uod tripliciter aliqd pati dicit̃:& q̃ triplex est passio.

¶ Q uod spiritus põt uniri corpori tripliciter:& q̃ tripliciter etiã aliqd dicit̃ esse i loco:& multa alia:q̃ cã breuitatis omitto. ¶ Post decisionẽ uero q̃stionis adducunt̃ acerrima & ualidissima duran di argumẽta cõtra uerã determinationẽ:& quintãdecimã opinio nẽcũ nõnullis aliis instãtiis:qbus rñdet̃ ex itentione Petri de pa lude & Ioannis capreoli. ¶ Demũ argumẽta principalia in oppo situ facta ex intentione theologorũ dissoluunt̃. ¶ Post solutionẽ argumentorũ nõnulla de pueris in limbo existẽtibus elucidãtur: & ultimo loco q̃ sint illi uermes:quibus inferorũ manes torqueri p hibentur:& q̃ sit maior pœna:ignis an uermis. Multa postmodũ enarrant̃ de remorsu conscientiæ ex intentione poetarũ & orato rũ. Et sic tertiũ & ultimũ caput huius opusculi nostri absoluitur. ¶ In calce aũt huius libelli Orationẽ quãdã pro sacratissimo cor pore xp̃i exarandã atq; imprimendã duxi. Cõplectitur. n. difficulta tes quasdã nõ paruas:q̃ circa sacramẽtũ hoc mirabile solẽt occur rere. Q uibus elucidatis & patefactis finem facio scribendi.

¶ Præmittit̃ aũt huic operi:uel loco proemii:uel quasi quoddã p ambulũ & introductio siue dispositio ad ipsum de laudib⁹ littera rum opusculũ. In quo hæc aristotelica propositio Natura oẽs ho mines scire desiderãt:multis primũ auctoritatibus:deinde sex rati onibus comprobatur. In prima autem ratione hæc per ordinem continẽtur.

¶ Q uod scientia est perfectio animi nostri: & bonum hominis proprium quod ab ipso nunq̃ potest eripi.

¶ Q uod bona exteriora:uidelicet corporis & fortunæ possunt amitti.

¶ Vtrum scientia:quam habemus in hoc mundo :quantum ad habitu m:quantum ad actum:& quantum ad modum post mor tem remaneat. Fiunt argumenta multa pro utraq; parte & deci ditur quæstio

¶ Vtrum damnati habeant illam scientiam:quam in hoc mũdo habuerunt:& si remanet in ipsis habitus scientiæ.

¶ Si collatio & discursus in ipsis remaneat.

¶ Q uod neq; per mortem:neq; per peccatum auferť ab homi ne scientia:

ARGVMENTVM

¶ Vtrum aliqua scientia uel aliquae artes sint prohibitae
¶ Quod omnes dominos & principes orbis terrarum maxime conueniret & expediret esse doctos.
¶ Quod nulla est deterior ignorantia eorum: qui ignari sunt: & tamen se scire: & doctos esse arbitrantur.
¶ In sexta & ultima ratione determinatur.
¶ Quod finis ultimus in cognitione consistit.
¶ Quod duplex est beatitudo, siue foelicitas: & utraque in cognitione consistit.
¶ De uisione diuinae essentiae, Comprahensione & fruitione.
¶ Quid sit frui.
¶ Vtrū beatitudo in actu intellectus: an ī actu uolūtatis cōsistat.
¶ Quae sit nobilior potentia intellectus: an uoluntas.
¶ Quod neque in fabulis: neque in figmentis poeticis debemus īgenium nostrum exercere.
¶ Quod anima nostra magis delectatur in cognitionē rerū subtilium: q̄ infimarum.
¶ Quod cognitio rerum subtilium & altissimarum: quātumcūque minima aut īperfecta sit: maiorem perfectionem & uoluptatē confert homini: quā quaelibet perfecta cognitio rerum infimarū
¶ Quod animae rationalis cognitio perdifficilis est circa quam tres maximae difficultates occurrūt. Prima circa quiditatē: qd sit. Secunda circa immortalitatem. Vtrum sit immortalis. Tertia circa poenalitatem. An separata a corpore pati possit. Et circa has tres difficultates libellus iste pricipaliter uersatur: qui quidē plus in secessu: q̄ in fronte pollicetur.

ſtantiſſimi corporis dominam:tantis uirtutibus decoratam:tal ſbuſ
q; proauis & ,pgenitoribus illuſtrem:iugali uinclo & fœlicibus rae
dis principes ampliſſime:tibi copulaſti:quæ pulcherrima ſpecioſiſ
ſimaq; prole ac ſobole te parentem effecit. Tibi enim ex Maribus
primum Ludouicum atq; Federicum enixa eſt:quorum adoleſcē
tia:Spectatiſſimaq; & magnæ ſpei indolesiduo Martis fulmina in
re militari futuros eſſe oſtendit. Quod cum multa argumenta pro
culdubio fore prænuncient:hoc uel uno fit notius. Quod Charo
lus octauus gallorum Rex:uiſis adoleſcentibus Neapoli:quibus fi
deliſſimum atq; integerrimum ſecretarium tuum Georgium Ral
nerium Alemannum uirum utiq; frugi:& ſingulari probitate in
ſignē: ducem ac comitem dederas:inter ampliſſimos ductores ſu
os:& fideliſſimos Martialium equitum ſuorum præfectos non ſine
magno ſtipendio ipſos collocare minime paruifecit:& fideliſſimo
rum maieſtati ſuæ comitum aſſiſtentium numero adiecit. Aulam
enim regiam uenuſtiſſimis conſpectibus ſuis exornant:& eandem
ſuis præclaris facinoribus plurimum illuſtrāt. Et cum maieſtas il
la regia ipſos plurimi faciat:non inuidentur(ut moris eſt)a cæteris
ſed omnes heroas & primores illius gentis i cum omnibus curiali
bus ob ingenuas uirtutes & ſuauiſſimos mores ſuos:quibus pluri
mum enitent:ad ſe diligendum alliciunt. De his autem hactenus:
Pyrrhum poſtremo & Ioánem franciſcum:quos eccleſiaſtica digni
tate præfulgere decreuiſti:edidit in lucem. Ex altero aūt ſexu Bar
baram ante alias:Illuſtriſſimam matrem tuam:uirtute & probita
te:nulli illuſtri matrone comparabilem:te & nomine referentem:
Dorotheam poſtea:Suſannam:Helleonoram: Camillam: & An
toniam tibi peperit. Non ergo mentiti ſunt:qui te excellentiſſima
Domina:& ſpectatiſſima liberorum corona: fœlicem eſſe dixerūt.
Hæc igitur cum ita ſiuttexiſtimaui mea non parum intereſſe:tan
ti gratiam principis:aliquo mihi præuio munuſculo cōciliare. Par
thorum enim regem(ut Seneca tradit)ſine munere ſalutare : phas
quōdam fuit nemini. Sed cum res tam anguſta domi mihi ſit:ut ne
pauper quidem poſſim appellari:quoniam:ut Martialis teſtatur.
Non eſt paupertas habere nihil. Quo munere:tuam mihi gratiam
conflabo? Non æs conflatile:non precioſas gemmas:aut margari
tas:non indicos lapillos:non chryſendeta:uel argentea pocula:nō
toreumata:non ſtragula:uel tabulas pictas:non tyrias abollas:aut
ardentes getulo murice lenas:non ſiculos aut calabros:uel barba
ros ſonipedes:oſtro auroq; inſignes:non uertagos:aut uenaticos
canes:nec uolucrū prædones poſſideo. Sed hæc quoq; tua magni

tudine minora sunt. Quid igitur offerã? Id quod Socraticus eschi-
nes: Qui cæteris amplissima pceptori munera offerẽtibus: cũ tenu
issimæ eẽt fortunæ seipm obtulit. Totũ.n.dat & præbet: qui semet-
ipm impendit. Meipm igit tibi dedo: trado: ac tribuo: & hebes inge-
niũ: qlecũq; ẽ: tibi offero meũ: quo pciosius hẽo nihil. Dicabo inquã
tibi nonas primitias: aureũq; & scientificũ de aĩa libellũ: quẽ aureã co
ronã pciosissimis cõfertã lapillis appellare constitui. In quo quidẽ li-
bello cõficiundo: plurimũ studii: plurimũ ope: plurimũ laboris atq;
uigiliarũ cõtuli: & oratianum amplexus cõsiliũ: nonũ in annũ pres
si: atq; decoxi. Elucubrationẽ autẽ hanc exordiri cœpi: dũ corrigiæ
magnifico & amplissimo domino Borsio: principi humanissimo: na
turaliq; ingenio: & singulari prudentia precellenti: plutarchi uitas:
& Appianum Alexandrinum elucidarem. Quã perdifficilẽ puin-
ciam ideo susceperam: ne ingenii mei uires admodum exiles: plurimo si
tu obductæ torpescerent. Cui quidẽ opi extremã manũ & limã im-
posui: dũ in florentissima Venetiarũ urbe Aristotelis transphisica: &
diuum Thomã aquinatẽ super sentẽtias in Monasterio sancti Sal-
uatoris profiterer. Nam a fratrib° sanctæ Mariæ a gratiis: qbus biẽ
nium dialecticã & theologiã pfessus sum: ad sanctum Saluatorẽ me
transtuli. Mallo.n.ibi esse ubi aliquo numero sim: q̃ illic ubi solus sa
pere uidear. Accipe igitur princeps Illustris hanc auream coronam
preciosissimis cõfertã lapillis. Quæ si tibi placuerit: non frustra ela-
borauero: nec tot uigiliæ meæ: ĩ cassum euolabũt. Totam uero ma
teriam: circa quam uersatur editio: index argumentũ: post hanc epi
stolam exaratum: si totum perlegeris demonstrabit. Ne autem ran
cidulis & illepidis orationum mearum cõtextibus fastidium tibi pro
pinem: salebrosisq; ac incomptis uerborum anfractibus tuæ aures
clementiæ obtũdere aut obstrepere uidear: hãc impolitam & incul-
tam epistolam: ad calcem usq; deducam Me profecto frugi priceps:
& domina piẽtissima ad extremos usq; cineres: & ultimos rogos: sin
gulari obseruantia: & intimo quodam affectu: ueluti fidele mancipi
um uobis & filiis uestris deuinctum habebitis quibus cum liberis
meis plurimum facio commendatum. Valete atq; utinam ambo
bus nestoreos: sed lætos dent uobis fata dies.

Erenissime princeps:& excellentissimũ dominium
supplicat celsitudini. V. nomine Iacobi Bruti no-
nocomẽsis lectoris religiosissimorũ fratrũ sancti sal-
uatoris:ut cum idem Iacobus nouũ ac præclarum
in theologicis opus ediderit:de imortalitate animæ
rationalis:cum multis aliis annexis catholicæ fidei
non parum profuturis:quod quidem opus auream coronam præ-
ciosissimis cõsertam lapillis appellauit:ipsumq; perspicacium inge-
nioꝝ uoluptati ac perfectioni:quinimo catholicæ fidei:ac cõmuni
totius christianæ religionis utilitati imprimi uelit. Eadem celsitudi-
nis. V. sublimitas clæmenter ipsi concedere dignetur. Ne quis præ
ter Ioannẽ tacuinum prædictum opus in terris excelsi dominii ue-
stri intra decenniũ imprimere uel imprimi facere:aut in alienis ter-
ris impressum uendere possit:sub pena contrafacientibus amissio-
nis libroꝝ:& decem pro uno quoq; libro aureoloꝝ:sic ut tertia mul
ctæ pars sit accusatoris:tertia pro arbitrio sublimitatis. V. ad pias
causas distribuenda. Id uero:quod superererit pro damno & iactura
prædicti Ioannis tacuini. Qui cum eodem Iacobo Bruto præfatæ
sublimitatis. V. celsitudini humiliter se commendant.

.M.cccc.xcvi. Die.xiii. Nouembris.

¶ Quod suprascripto supplicanti concedatur. Vt petit.

Magnificus dominus Marinus de garzonis

Magnificus dominus Constantinus de priuolis

Magnificus dominus Andreas leze

Magnificus dominus Bartholomæus Victurius

¶ Iacobi Bruti Nouocomensis ex Castello ab Aqua clurii Valis tellinæ: Artium & diuinæ philosophiæ professoris de laudibus litterarum opusculum

Vmmum & omnino mirandum illud totius naturæ iubar & specimen Aristoteles: cui diuo perhibente Hieronymo uidetur infusum quicquid naturaliter capax est hominum genus: & in quo ultimum naturam fecisse conatum: suus cōmentator testatur Auerroys: cum diuinū illud opus: qđ ens ipsum: inquātū ens: speculat̃ cudere atq̃ exculpere uellet: in hæc uerba prorupit. Natura inquit: hoc est naturali appetitu oēs hoīes scire desiderant. Quā ꝓpositionem. M. Cicero Romanæ fons uberrimus eloquentiæ latinis litteris illustrauit dicens. Oēs. n. trahimur & ducimur ad cognitiōis sciētiæ cupiditatē: in qua excellere pulchrum putamus. Labi autē & errare: nescire: decipi: & malū & turpe ducimus. Et iterum. Itaq̃ cū sumus necessariis negociis curisq̃ uacui: tūc aliqd scire: discere: & audire auemus. Atq̃ in eūdem sensum sunt uerba Quintiliani primo oratoriarum institutionum libro sic dicentis. Plures inuenies: & faciles in excogitando: & ad discēdum prōptos. Quippe id est homini naturale: ac sicut aues aduolatū equi ad cursum: ad sæuitiā fere gignunt̃: ita nobis propria est mētis agitatio atq̃ solertia. Vnde origo animi cælestis credit̃. Hebetes uero & indociles nō tam ſm naturā hoīs edunt̃: q̃ ꝓdigiosa corpora & monstris insignia. Hunc naturalē scientiæ cognitionis appetitum prisci illi philosophi explere cupientes tantos labores & erūnas subire nō recusarunt: ut aīum suum uariis doctrinis excolerent. De quibus late Hieronymus ad Paulinum scribens dicit. Legimus ī ueteribus historiis quosdam lustrasse ꝓuincias: nouos adiisse populo: Maria trāsisse: ut eos: quos ex libris nouerāt: corā quoq̃ uiderent. Sic Pyctagoras mēphiticos uates: sic Plato egyptum: & archytam tarentinū: eāq̃ orā italiæ: quæ quondā magna græcia dicebatur: laboriosissime pagrauit: ut qui Athenis magister erat & potens (cuiusq̃ doctrinā achademie gymnasia personabāt) fieret pegrinus atq̃ discipulus: mallens aliena uerecunde discere: q̃ sua impudenter ingerere. Ad Titū Liuium lacteo eloquētiæ fonte manantē: de ultimis hispanie galliarūq̃ finibus quosdā uenisse nobiles legimus: & quos ad cōtemplationē sui roma non traxe-

rattunius hominis fama pduxit. Apollonius: siue ille magus: ut uulgus loquitur. siue phus: ut pyctagorici tradunt: intrauit persas: pertransiuit caucasum: albanos scytas massagetas opulentissima indie regna penetrauit: & ad extremū latissimo phison amne transmisso peruenit ad bragmanas: ut hiarcam in trono sedentem aureo & de tantali fonte potantem inter paucos discipulos de natura de moribus ac de cursu dierum ac siderum audiret docentem Inde per elamitas babylonios chaldeos medos assyrios parthos sirios phoenices Arabes palestinos reuersus alexandriam: perrexit ad ethiopiā: ut gymnosophistas & famosissimā solis mēsam uideret in sabulo: Inuenit ille uir ubiq̄ qđ disceret: & sp ꝓficiēs sp se melior fieret. ❡ Hæc ille: In hanc eandem quoq̄ sententiam concurrit lactantius firmanus in principio diuinarum institutionum: cum dicit. ❡ Magno & excellēti ingenio uiri cū se se doctrinæ penitus dedidissēt: qcquid laboris poterat impendi: contemptis omnibus publicis & priuatis actionibus ad inquirendæ ueritatis studium contulerunt: existimantes multo esse præclarius: diuinarum humanarumq̄ rerum inuestigare: ac scire rationem: q̄ struendis opibus aut cumulādis honoribus inhæref. Quibus rebus: quoniā fragiles terreneq̄ sunt & ad solius corporis pertinent cultum: nemo melior: nemo iustior effici potest. Erant quidem illi ueritatis cognitione dignissimi quam scire tantopere cupiuerunt: atq̄ ita: ut eam omnibus rebus anteponerent. ❡ Sed cum ingenium hominum a labore ad libidinem & delectabilia. quæq̄ ꝑm sensum procliue sit: pauci admō sunt: qui ueris scientiis: in quibus animorum perfectio: & ipsa ueritatis speculatio maxime consistit: operam nauare uelint. ❡ De quibus diuinus doctor. Thomas ille Aquinas ueritatis præceptor in aureo opere illo: quod summa contra gentiles intitulatur: sic dicit. ❡ Non nisi cum magno labore studii ad ueritatis inquisitionem perueniri potest. Quem quidem laborem pauci subire uolunt ꝑ amore scientiæ: cuius tamen mētibus hominum naturalem deus inseruit appetitum. ❡ Hæc ille. ❡ Cur itaq̄ tā ꝑ utile cognitionis & scientiæ desiderium homini naturaliter insit: sex principales rationes: q̄uis topicas & suasibiles intentionis nostræ propositum in hoc opusculo est assignare & adducere. In quibus magna litterarum præconia & eximias scientiæ laudes pro modulo meo recensere constitui. Patefaciam igitur & declarabo: Quanti sit sapere: Quantumq̄ no-

bilitatis & excelletie: quantum decoris atq; splendoris: quātūue perfectionis & refugii cōferant homini studia litterarū. luce clarius elucidabo. ¶Erit ergo præclarū hoc opusculum in tot partes uel capitula principaliter distinctum: quot sunt rationes præfatam propositionem comprobantes. Postq autē uarias & multiplices perfectiones quas scientia & littere multifariam complectuntur: superis fauentibus cōnumeraucro: materiam. atq Argumentum: uel, potius nobile & excellens subiectum: circa, qd principaliter uersari est animus: cōmode atq oportune ppona

¶RATIO PRIMA

PRIMA igit rō. ¶Cur mortales oēs. Natura scire desiderent. quæq singularē litterarū. Excellētiam Amplitudineq; Luce clarius demōstratitalis ē. ¶Omne imperfectū naturaliter dsiderat suam perfectionē. Phisicorum. scdo: Aia hois d se ē ipfecta fm potētiā itellectiuā ut patet ex. iii. de anima Quia anima pueri est tanq tabula rasa: in qua nihil est depictum: Ergo anima naturaliter suam perfectionem desiderat. Sed prima eius perfectio fm potentiam intellectiuam est scientia: Ergo naturaliter homo scire desiderat. Quod autem scientia sit hominis perfectio: rationibus & auctoritatib⁹ comprobatur. ¶Magister enī sententiarum in prima distinctione secundi dicit: & phi etiam q plures hoc asserunt: Qd anima posita est in corpore: ut scientiis perficiatur. ¶Ideo: M. Cicero in primo officiorum in proposito sic dicit. Prim⁹ honestatis locus: qui in ueri cognitione cōsistit: maxie naturam attingit humanam. ¶Et in scdo officiorum sic etiam ingt. Quid est enim per deos immortales: optabilius sapientia? quid præstātius: quid homini melius? hanc igitur qui expetunt: phi appellātur: Cuius studium qui uituperat: haud sane intelligo: qdnā sit quod laudādū putet. ¶Ad hoc etiam multe possunt rationes adduci quarum prima talis est. ¶Sicut se habet sensibile ad sensum: ita intelligibile ad intellectum: Sed sensibile ē perfectio sensus: ergo ēt intelligibile est pfectio intellectus. Sed qa ois similitudo claudicat qnq: pedib⁹: ideo i hoc deficit ista. qa excellēs sēsibile corrūpit sensū: sed excellēs itelligibile: nō corrūpit itellectū imo magis pficit ipsum. qm itellect⁹ pficit in maxio itelligibili. ¶Præterea Sicut se hnt uirtutes mōales ad uoluntatē: ita uirtutes hit⁹ & itellectuales ad itelleƈtū: Sed morales uirtutes pficiūt uo-

lũtatẽ:ergo ẽt hi⁹ itellectuales pficiũt itellectũ. ℂ Ampli⁹ illd ẽ hois pfectio:qđ ẽ ei⁹ ppriũ & naturale bonũ. Sed sciã ẽ est hmõdi:ergo sciẽtia est hois pfectio. Maior nota est ex terminis: & mi nor pbatur. Illud est naturale & ppriũ homis bonũ:quod homini semp adhæret:quod ab ipso nunq̃ põt auferri:quod nunq̃ homo potest amittere:quodq; semp hoiem comitaẽ. Sed scientia ẽ huiusmodi. Ergo scientia est ppriũ hois bonũ. Maior nota est Minor uero multipliciter pbatur. Vnde Salustius in prologo iugurthio dicit. Quot bona corporis sicuti diuitiæ pulchra facies & huiusmodi breui dilabunẽ:sed præclara animi facinora: sicut aĩus imortalia sunt. Et in plogo catilinario sicut dicit. Diuitiarũ & formæ gloria fluxa atq; fragilis est. Virtus clara æternaq; habetur. Hæc aũt pbatione non indigent. Quia negare ea:quæ patent ad sensum:est imbecillitatis intellectus:ut phus quoq; affirmat. Patet.n.sensu. Quot forma siue pulchritudo parum durat Morbo.n.uel ætate deflorescit:ut alibi Salustius affirmat. Vnde Ouidius de arte. ℂ Forma bonũ fragile: quãtũcunq; accedit ad annos:fit minor. Et spacio carpiẽ ipsa suo.

ℂ Nec semper uiolæ:nec semper lilia florent
ℂ Et cadit amissa spina relicta rosa
ℂ Et tibi iam uenient cani formose capilli
ℂ Iam uenient rugæ:quæ tibi corpus arent.
ℂ Et Virgilius in buccolicis sic dicit.
ℂ O formose puer nimium ne crede colori
ℂ Alba ligustra cadunt: Vacinia nigra leguntur.

De diuitiis palã ẽ:q a pricipes eas a nobis extorq̃re possunt. Naufragio ẽt & multis aliis modis pdunẽ. Fures etiã põt furari:& latrones auferre. Eas ẽt quocũq; prexerimus:nõ semp nobiscum asportare possumus. Ideo pp̃ hoc diuitiæ nõ põt appellari bona hominis ppria. Vñ Ambro. Nõ sunt hois bona:q̃ secũ afferre non põt. Sũt ergo diuitiæ bona fortunæ. Sciã aũt nõ est sic:q a nullus ipsam auferre põt:q̃ ueluti fidissima comes.comitaẽ hoiem quocũq; ierit. Vñ Boeti⁹ in prĩo philosophice cõsolatiõis sic dicit.

ℂ Has saltem nullus potuit peruincere terror
ℂ Ne nostrum comites prosequerentur iter

Quã bene etiã & q̃ recte. M. Cice. in orõne pro. A. Licinio Archia in pposito loquitur dicẽs. Ceteræ res neq; tẽpoꝵ sunt: neq; ætatũ oĩum:neq; locoꝵ: Sed lrãꝵ studia adolescentiã agũt: senectutẽ oblectãt:secũdas res ornãt:aduersis pfugiũ ac solatiũ præ

bent:delectāt domi:nō īpediūt foris:pnoctant nobifcū:pegrināturt:rufticanf. Quod fi ipi hæc neq; attigere:neq; fenfu noftro guftare poffemus:tamē ea mirari deberemus:ēt cū in aliis uideremus. ¶ Hæc ille pater igif. Quod litterę nūq̄ nos d̄relinquūt: fed femp noftrū comitanf iter. Ponūt exēplum. V. Maximus & Tullius cicero paradoxo prio de Biante illo philofopho:qui fuit unus e feptem fapientibus græciæ:cuius cum patriā cæpiffet hoftis:& multi ita fugerent:ut etiā multa de fuis rebus afportarent. admonitus a quodam:ut & ipfe idem faceret. Ego uero inquit idem facio. Nam omnia Bōa mea mecum porto. ille hæc ludubria fortunę:ne fua quidem appellauit:quæ nos miferi appelamus bona. Non ergo funt bona.ppria hoīs diuitię:led litterę Diuitie eni:& fi nōnūq̄ nos fupftites & uiuētes minime derelinquunt:in morte faltem funt relinquēde:qm iuxta fententiā apl̄i Nihil intullimus in hūc mūdum:nec dubium eft:quia nihil auferemus. Et oratius in hodis hoc idē afferit dicens. Linquenda tellus:& domus & placens uxor. Littere uero nec in ipfa morte hominem derelinquunt. Vnde ouidius de Arte
Iam molire animum qui durat:& aftrue formam.
Solus ad extremos permanet ille rogos.
Species eni intelligibiles:ut in fumma ꝯtra gētiles diuus quoq; thomas afferit:indebiliter recipiūtur in intellectu poffibili. Vñ Scotus in.iiii. S.dift.xlv.q.pria.in ppofito dicit Q̄ d ualde indignū effet tantū laborare circa fciam & uirtutes:fi defineret eē in morte:& Valde irrationale eft:q̄ maneāt:qn eoꝝ act⁹ poffint haberi. ¶ Hæc ille. Magifter uero fententiaꝝ dicit.i.iii.di.xxxi. Q̄ d fcia'fm actū & modū fuū:q nūc eft:nō fm fui effentiā tolletur Ipfa eni uirtus fciæ remanebit:fed aliū tenebit ufum & modū. ¶ Hæc ille. Ecce ui des qualiter.hit⁹ fciæ poft mortē remanebit. Eft igif Scia Bonū hoīs.ppriū. Sed q̄a p̄dicta uerba magiftri difficultate nō carēt:ideo ipfa ex intentōe theologoꝝ:q recta fenferunt:& pcipue ex itentione thome illus aquinatis fup.iii. S.diftinctione.xxx .qftiōe.ii.articulo q̄rto elucidare ꝯftitui. ¶ Dicit ergo fm pfatū doctorē Q̄ d i fcia:quā mō hēm⁹:ē tria ꝯiderafa:fc; licet hitū a tū & modū. Mod⁹ aūt ē:qm intellect⁹ nofter cū fantafmate itelligit. Nā in ftatu uie ueq; ē:quod plis dicit in.iii.d aīa Q̄ d nequaq̄ fine fantafmate itelligit aīa:nō folū quātū ad acqrēdum fciam:fed ēt quo ad ꝯfiderationē eoꝝ:quæ q̄s iā fcit:q: la fantafmata fe hūt ad itellectū:ficut fenfibilia ad fenfū. ¶ Actus

aũt sciæ pprius est: ut cognoscat cõclusiones resoluendo eas ad pria principia p se nota. ¶ Habitus aũt est qdã q̃litas hoiem habilitans ad hũc actũ. ¶ Modus aũt intelligẽdi prædictus accidit humanæ animę ex duobus. Vno modo ex hoc. Quod anima humanæ est ultima. ẽm naturæ ordinẽ in gradib⁹ intellc̃t⁹. Vñ se hẽt intellectus ei⁹ possibilis ad oĩa intelligibilia: sicut se hẽt materia prima ad oẽs formas sensibiles: Et pp hoc nõ põt in actu existere priusq̃ recipiat rex species. Quod fit p sensum & imaginationem. Alio mõ qa est forma corporis. Vñ oportet Q d operatio eius sit opatio totius hois. Et ideo cõmunicat sibi corp⁹: nõ sicut instrumẽtũ: p quod operet: sed sicut repræsentãs obiectũ: scilicet fantasma. Et inde cõtingit: q aĩa nõ põt intelliger sine fantasmate et ea: q̃ prius nouit. ¶ In aĩa uero sepata a corpore remanebit natura aĩæ: sed nõ remanebit Vnio ad corp⁹ in actu. Et ideo ea cõsiderata in natura sua tũ nõ indigebit fantasmatibus quantũ ad cõsiderationẽ eox: q̃ pus sciuit. Sed solũ quãtũ ad cõsideratõem eo & de nouo dẽt scire. Et iõ eaq̃ pri⁹ sciuit poterit cõsiderare sine q dẽ utẽdo fãtasmate: sed ex hitu sciæ pri⁹ hito. Ea uero q̃ añ nesciuit n posit scire: nisi q tẽn⁹ ex lis: q̃ scit: elici põt uel iq̃atũ aliæ spẽs ei diuinitus infũdũẽ. Dicer eni qd ẽm id qd hẽt mõ aĩa i nã sua n possit intelligere sine corpore aliquo mõ, est ualde familiare illis qui ponũt aĩam cũ corpore deficere: qa ut dr̃ & primo de aĩa: Si nulla operationũ quas habet aĩa pc sset esse sine corpore: nec ipsa sine corpore esse posset: cũ opatio naturalis consequat naturã ¶ In actu aũt sciæ duo cõsiderant: scilicet motus inquisitionis & rationis discurrentis: & terminus: scilicet certitudo: q̃ habet & cõclusionibus: ẽm q iã sunt reductæ in pria principia. Motus aũt ille impfectionis est quãtum ad necessitatẽ discurrendi: ut certitudo causet. Et ideo in beatis nõ remanebit actus sciæ quãtum ad necessitatẽ discursus: sz quãtum ad certitudinẽ tm̃. Et ideo uidet dicendũ ẽm q Quidã dicũt: q in pria quãtũ ad aĩas sepatas erit alius mod⁹ itelligendi: qa sine fantasmate cõsiderabunt: sed post resurrectionẽ poterit esse uterq̃ modus: inquãtũ aĩa nõ subiacebit corporii: sed ex toto ei dominabit Actus aũt sciæ aqsite mutabit: qa remanebit quãtũ ad terminum: sed nõ quãtum ad discursum in sanctis. In dãnatis aũt nõ est remotũ: qn ẽt collationis necessitas remaneat. Et ideo remanet: habitus sciẽ q̃tum ad substãtiam Dicere autẽ q hitus remaneat & actus nullo mõ uidetur absurdum. qa habit⁹ nihil est aliud: q̃ habilitas ad actum. ¶ Hæc p declaratione uerbox magistri: q̃ supius annotaui m⁹ ex intentio

ne sancti doctoris dicta sunt. ¶ Sed qa teste phō. II. celi & mundi Opposita iuxta se posita magis elucescunt: ut ueritas dictorū magis elucescat: huic certissime conclusioni nostræ cōtrariā opinionem recitabo. Dicunt enim aliq Quod scia: quā modo habem⁹: p mortē totaliter tollet: & φ habitus sciæ hic acquisite nullomō remanebit in aia separata. Et hanc friuolam & absurdam positionem suam rōnibus & auctoritatibus cōprobare conanť. ¶ Prio pet id qd apostolus dicit prime ad Cor. xiii. Sciētia destrueť. Sed accidēs: qd destruit: totaliter tollit: ergo scia: quā modo hēmus p mortem totaliter tolleť. ¶ Præterea fides est magis spiritualis: q̄ scia. Sed fides tolleť: ergo & scia. ¶ Item. consideratio sciæ est de delectabilibus maxime: Si ergo scia hic acquisita remanet: aliqs magnus Magister plus habebit d gaudio: q̄ aliqua uetula: quæ erit maioris charitatis. Quod uideť absurdum. Videmus enim Quod quidā minus boni in hoc mundo scia pollēt: aliis magis bonis scia carentibus. Si ergo habitus scientiæ remaneret etiam post mortem in anima sequeretur. Q d aliqui minus boni etiam in futuro statu essent potiores aliquibus magis bonis Q d uf incōueniēs. ¶ Ampli⁹ Aiæ sepatæ hēbūt sciam p influētiā diuinī lūinis: ergo illi: q sunt in priā: cognoscūt oia: quorū sciam hic habuerūt: & multo plura & meli⁹: qa uidēt & cognoscūt in uerbo. Si ergo scia h̄ acqsita in aia sepata remāeat: sequereť φ due erūt forme uni⁹ speciēi in eodē subiecto: qd est impossibile. Et ēt cū scia nō sit nisi ad cognoscēdū: sequereť: φ frustra in eis pteritaa scia remaneret. ¶ Item hitus ordinat ad actū. Ergo ubi act⁹ nō remanet: neq̄ hitus remanere pōt: qa frustra remaneret. Sed actus sciæ: q modo est: nō remanebit in pria. quia osideratio sciæ: rū est in intelligēdo cū fantasmate: nō solū in accipiendo sciam sed ēt in cōsiderādo eā: q̄ aliqs iā didicit. Vñ læso organo imaginatiōis impediť opatio intellectus: ēt in aliis: q̄ prius sciebat. Ergo nec scia remanebit. ¶ Vlteri⁹. Scia: quā nūc hēmus cōnferatiua est collatiua. Sed iste modus cōferendi nō erit i pria: qa tunc sequereť Quod esset ibi studiū & disputatio Quod est absurdū. Ergo scia hic aqsita nō remanebit i pria. ¶ Ampli⁹. dicit phus in pdicamētis. Q d hitus est qlitas de difficili mobilis a subiecto: Sed ab egritudine uel ab aliquo huiusmodi q̄nq̄ corrūpiť scia: Sed nulla est ita fortis imutatio in hac uita q̄ ea q̄ ē p mortē. Ergo uideť Q d hitus sciæ p mortē corrūpitur. ¶ Sed contra est Quod diuinus ille orator: & doctor eloquētissimus Beat⁹ Hieronim⁹ in epistola ad paulinū dicit. Discamus in terris: quorum

scientia nobis pseueret in cælo. Ergo sciētia post mortem rema nebit. ❡ Præterea constat qꝫ illi q sunt in inferno aliqd cognoscunt de his:q prius cognouerūt:sicut patet de diuite epulone:q suoꝶ memoriā habebat. Luce. xv. & etiā dictū fuit sibi recordarē qa recepisti bona in uita tua:& Lazarus similiter mala. Sed constat qꝫ in inferno positis nō addef alia cognitio:ꝗ hic habuerūt: ergo prior scientia in eis remanebit. ❡ Amplius dictū est supra ex auctoritate Magistri sententiaꝶ & philosophoꝶ. Quot aīa posita est in corpore ut sciētiis perficiat:sed frustra poneref ad h nisi post corpus ei scia remaneret. Ergo scientia remanebit. ❡ Cæteꝶ scia est bonū animi ut patet. Si ergo p mortē destrueretur scientia:iam cōnumeraref inter bona extrīseca & tēporalia:& inter bona corporis & fortunæ, quod uidef absurdum. ❡ Ad hæc fm Saluatū ex auctoritate supius inducta. Bona extrinseca uidelicet corporis & fortunæ finem habent:& breui dilabunf:sed præclara animi facinora sicut aīus imortalia sunt. Sicut enim aīa est imortalis:ita scia quæ est in ipsa nunq̄ delebif. Et sic scia post mortem remanebit:neqꝫ cum corpore destruef: Vñ Plynius ad caninū ruffum. Effinge aliqd, & excude: quod sit ppetuo tuū. Nam reliqua reꝶ tuaꝶ post te aliū atqꝫ aliū dominū sortienf:hoc nunq̄ tuū desinet esse si semel esse cæperit. Et Apuleius de deo socratis sic inquit. Si laudas aliquē:quia generosus ē:parētes eius & pgenitores laudas. Si laudas aliquē:qa diues est:si fortunæ debef. Si laudas aliquē:qa ualidus:egritudine & morbo fatigabif. Si laudas aliquem:qa uelox:in senectute abiet. Si laudas aliquē:qa formosus est:expecta modicum & nō erit. Sed si laudas eū:qa bonis moribus & artibus doct⁹ ē: & uade eruditus:& quātū licet hoī sapiens:tūc ipm uiꝶ laudas: qa nec a patre hereditariū:nec casu pēdulum:nec ætate mutabilis:nec cū corpore caducū. ❡ Hæc ille. In hāc sniam cōcurrit Seneca in epistolis suis:eū dicit Lauda hoiem i eoqđ nec dari: nec ab eo unq̄ eripi pōt. & qđ est pprīū hois:inquātū homo est. Sed si nec est domus:nec uestis pulchra:nec familia formosa:nō es cōstatile:nō gēme:nō margarite:nō inumerabilia pdioꝶ iugera:nec igentes diuitiæ uel opes:sed aīus bene institutus: & ratio pfecta. ❡ Hæc ille. Nō ergo scia cū corpe destruif:sed post mortem indelibiliter in aīe remanebit. Rñdeo dicēdū ꝗuis hæc q̄stio satis supqꝫ supius elucidata & enucleata sit. pro maiori tñ declaratione dicēdū est:eiā fm thomā in prima parte. q. xcii⁹. Quot

Quidam posuerunt habitū sciæ non esse in ipso intellectu: sed ī uiribus sensitiuis.s. imaginatiua cogitatiua & memoratiua: & φ spēs intelligibiles non conseruanē in intellectu possibili. Et si hæc opio uera esset:sequeret Q uod destructo corpore habitus scientiæ hic acquisitæ totaliter destrueret. Sed qa scia est in intellectu:qui est locus spērum:ut dicitur in tertio de anima: oportet Quod habitus sciētiæ hic acqsitæ:partim sit in ipsis uiribus sensitiuis:& partim in ipso intellectu. Et hoc pōt considerari ex ipsis actibus:ex qbus habitus sciæ acqrit. Nam habitus sunt similes actibus ex qbus acqrunt:ut dr in scdo ethoꝝ. Actus aūt intellectus ex qbus in p̄senti uita scia acqrit:sunt p cōuersionē intellectus ad fantasmata:q̄ sunt in pdictis uiribus sensitiuis. Vñ p tales actus & ipsi itellectui acqrit facultas qdam ad cōsiderandū p spēs susceptas:& in pdictis inferioribus uiribus acqrit quædam habilitas:ut facilius p cōuersionem ad ipsas intellectus possit intelligibilia speculari. Sed sicut actus itellectus principaliter qdē & formaliter est in ipso itellectu:Materialiter uero & dispositiue in iferioribus uiribus:Idem etiam dicēdū est de habitu Quātū ergo ad id:qd aliqs p̄ntis sciæ habet in iferiorib⁹ uiribus:nō remanebit in aia separata:Sed quātū ad id:qd habet in ipso itellectu:necesse est ut remaneat:qa ut dr in libro de longitudie uitæ. Aliq forma dupliciter corrūpit. Vno modo p se.ut corrumpit a suo cōtrario:ut calidū a frigido. Alio mō p accidēs.s.p corruptionē subiecti. Manifestū ē aūt:φ p corruptionē subiecti Scia q̄ est in itellectu humano:corrūpi nō pōt:cū itellectus sit icorruptibilis:sicuti ifra demōstrabimus. Similiter etiā nec p cōtrariū corrum pi pnt spēs itelligibiles:q̄ sunt in itellectu possibili:qa itentiōi intelligibili nihil ē cōtrariū:& pcipue quātū ad simplicē itelligentiam:qua itelligit qd qd est:sd quātū ad opationē:qua itellect⁹ cōponit uel diuidit:uel etiā rōcinat.sic iuenitur cōtrarietas in itellectu:sm qd falsum in ppositione uel argumētatōe est cōtrariū uero. Et hoc mō iterdū scia corrūpit p cōtrarium:dum scilicet aliqs p falsam argumētationē abducit a scia ueritatis. Et iō phs in libro pdicto:ppōnit duos modos:qbus p se scia corrumpitur.s.obliuionē ex parte memoratiuæ:& deceptionē ex parte argumētatōis falsæ. Sed hoc nō habet locū in aia separata. Vñ dicēdū est φ hītus sciæ:sm φ est in itellectu:manet in aia separata:nec p morte destruit. Nec argumēta in oppositum facta obstant.

¶ Ad primū ergo dicēdū Quod destruet scia quātū ad modū:

& quãtum ad actũ mutabitur:sed quãtum ad habitum remane-
bitut patet ex auctoritate magistri sniarꝫ supius inductat & ex
iis:quæ supius ãnotata sunt. Vñ ad ꝓbationẽ hui⁹ iducit aposto
lus:nũc cognosci ex parte. ℭ Ad ſm dicitᷣ quod modus impfe
ctionis est essentialis fidei:& de rõne eius: sed mod⁹ cognoscẽdi
ꝑ fantasmata nõ est de rõne sciæ:sed accidit ei ex cõditiõe subie-
cti. ℭ Ad tertiũ dicẽdũ qđ sicut ſm staturam corpis aliqs min⁹
bonus erit maior aliquo magis bono:ita nihil ꝓhibet aliquẽ mi-
nus bonũ habere aliquẽ habitum sciæ in futuro:quẽ non habet
aliqs magis bonus. Sed tñ hoc nihil est in compatione ad alias ꝑ
rogatiuas:quas meliores habebũt. Et ideo nõ est icõueniẽs Q đ
illeq habet minorẽ charitatẽ:habeat plus de gaudio quãtũ ad ali
quẽ actum:cũ tñ habeat minus gaudiũ de deo:qđ est ꝑmiũ essen
tiale. ℭ Ad qrtũ dicẽdum qđ utraqꝫ scia nõ est uni⁹ rõnis. Ideo
nullũ incõueniẽs seqtur. Cognoscere etiã aliqd plurib⁹ modis:
nõ est frustra:sicut etiã xp̄us habuit sciẽtiam naturaliũ rerꝫ: quæ
in uerbo cognoscebat. ℭ Ad qntum dr̄. Quod ille modus co-
gnoscẽdi accidit sciæ ex statu eius in quo est. Nõ.n. fantasma est
obiectũ ꝓpinquũ & ꝓprium intellectus:cum sit itelligibile in po
tentia nõ in actu:sed spẽs intellecta est ꝑ se obiectũ eius. ℭ Ad
sextũ dicẽdũ ꝙ nõ erit ibi necessario actus sciæ quãtũ ad discur
sum:sed quãtum ad terminũ certitudis. Et ꝑterea nõ oportet ibi
esse studiũ uel disputatio quãtum ad bonos:qa oĩum illorꝫ: q̃ cõ
siderare uellent:in uerbo cognitionẽ poterũt accipe:uel ꝑ illu-
minationẽ supiorꝫ habere. Dãnatis aũt nõ uacabit disputare pe
narꝫ pondere pssis. ℭ Ad septimũ & ultimũ dicẽdum Quod rõ
illa pcedit de corruptione sciæ:quãrum ad idiquod est de necessi
tate & ex parte sensitiuarꝫ uiriũ. ℭ Et sic cessant oẽs instantiæ.
ℭ Et q̃uis d: actu sciæ plene & cumulate superius disseruerim⁹
& elucidauerimus:exercitii tñ gr̄a. ℭ Queritᷣ utrꝫ actus sciẽtiæ
hic acqsitæ maneat in aĩa sepata. ℭ Et Arguebatur aduersarius
Quod nõ. Quia dicit phs in prĩo de aĩa Quod corrupto corpo
re, aĩa neqꝫ reminiscitᷣ:neqꝫ amat. Sed cõsiderare eatquæ pri⁹ no
uit est reminisci. Ergo aĩa sepata nõ põt habere actũ sciæ:quam
hic acqsiuit. ℭ Præterea spẽs itelligibiles nõ erunt potẽtiores in
aĩa sepata:q̃ in aĩa corpori unita. Sed ꝑ spẽs intelligibiles nõ pos
sumus modo itelligere:nisi conuertẽdo nos sup fantasmata:si-
cuti supra ostensum est. Ergo nec anima separata hoc poterit:
& ita nullo modo per species intelligibiles hic acquisitas anima-

separata intelligere poterit. ¶ Ad hæc scdm plini in ethicis. Habitus similes actus reddūt actibus per quos acqruntur: Sed habitus sciæ hic acqritur per actus intellectus conuertētis se supra fantasmata: Ergo non potest habitus alios actus reddere. Sed tales actus nō compertūt aiæ separatæ. Ergo anima separata non habebit aliquē actum scientiæ hic acqsite. ¶ Ad hanc qstionē. Respondet̄ fm pfatū thomā ubi supra Quod in actu est duo cōsiderare. s. spēm actus: & modum ipsius. Et spēs qdem actus considerat̄ ex obiecto: in quod actus cognoscitiuæ uirtutis dirigit̄ per spēm: quæ obiecti similitudo est. Sed modus actus pensat̄ ex uirtute agentis: sicut Quot aliqs uideat lapidem: cōtingit ex specie lapidis: q̄ est in oculo. Sed q acute uideat: contingit ex uirtute uisiua oculi. Cū igitur spēs intelligibiles remaneant in anima separata: sicut dictū ē: status aūt aiæ separatæ nō sit idem: sicut modo est: sequit̄ q fm spēs intelligibiles hic acqsitas anima separata intelligere possit: quæ prius intellexit: non tñ eodem modo. s. p conuersionē ad fantasmata: sed per modum cōuenientem aiæ separatæ. Et ita manet qdem in anima separata actus scientiæ hic acqsitæ: sed nō fm eundē modū. Nec obstat: q dictū ē supra: q actus mutabit̄: quia mutabit̄ solū quātū ad discursū: sed nō quātū ad terminū: sicut plene supius elucidauim⁹. ¶ Ad primū ergo dicēdū qd memoria equocū ē: & duob⁹ modis accipit̄. Vno mō put est potētia aiæ: put dicem⁹ q tres sūt potētiæ i aia realit̄ distīctæ. s. memoria itelligētia & uolūtas. Et hoc mō memoria ē qdā pprietas & uis aiæ: q̄ impssa retinet: sicut dicit phs in tertio d' aia q aia est locus specierꝫ. Ista ergo uirtus retinēdi dr̄ memoria q̄ abstrahit a qualibet differentia temporis: quia est psentium p̄teritorum & futurorꝫ: ut dicit magister sen. in pri. di. iii. & Aug. in qrto lib. de trinitate. Aliomō accipit̄ memoria pro potētia sēsitiue ptis: q̄ habet organū in postrema pte capitis: & est thesaurus itentionū sensibiliū cū sensu: nō a sensu acceptarum ut Auicenna dicit. Phs ergo loquitur de reminiscentia fm q memoria pertinet ad partem sensitiuā: nō aūt fm q memoria est quodāmodo in intellectu: & est potētia aiæ distīcta: eo mō quo dictū ē. ¶ Ad fm dicēdū q diuersus modus itelligēdi nō puenit ex diuersitate spērū: sed ex diuerso statu aiæ itelligēt̄. ¶ Ad tertiū dicēdū q actus: p quos acqrit̄ hit⁹: sūt siles actib⁹: quos hit⁹ cāt: qtū ad spēm actus: nō aūt qtū ad modū agēdi. Nā opari iusta: sed nō iuste. i. dilectabiliter: cāt habitū iustitiæ politicæ: p quē delecta-

biliter opamur. ¶ Et sic patet solutio ad obiecta. ¶ Sed nũqd p petm̃ amittit̃ scia. ¶ R̃ndet q̃ ñ:neq; añ:neq; p⁹ mõtẽ. Id.n.qđ ẽ ppriũ & naturale hois bonũ:nũq̃ põt ab eo auferri. Scia aũt ẽ hmõi: Ergo cõclusio. Q đ añ morte p petm̃ non amittat̃ scia tad sensum patet:q̃a multi sunt & fuerũt docti:q; tñ peccatores extiterũt: & gratia dei:quæ uere naturã pficit:caruerũt. ¶ Q đ et p petm̃ hõnõ priuet̃ scia post mortẽ testat̃ plibat⁹ thomas tertio decio Q dlibet articulo. xiii. dicẽs Intellect⁹ possibilis r̃cipit spẽs & retinet s̃m modũ suum unde cũ ipse sit imobilis:ut' pote i materialis & icorruptibilis recipit spẽs intelligibiles s̃m modũ suũ & nũq̃ inde recedũt. Et q̃ sint ibi ẽt dũ actũ nõ intelligit:patet ex .iii. de aia ubi dr̃:q̃ sunt in aia aliter q̃ dum actu intelligit:scilicet habitu Et sic dico q̃ remanẽt siue in beatis:siue in damnatis:sed Modus q̃ est nũc:nõ erit tũc q̃a non se cõuertet Intellectus ad fãtasmata. ¶ Hæc ille. Patet ẽt ex hoc. Q uia demones post petm̃ scia sua priuati fuissent. Hoc ẽ enim hoibus mors:qđ angelis casus ut damascenus dicit. Q đ aũt demones pp petm̃ scia nõ sint priuati: Multorq; auctoritatib⁹ sctõrum cõprobatur. Vnde Magister. S.in.ii.di.vii. sic dicit. licet mali angeli p malitiã sint obstinati uiuaci tñ sensu nõ sunt priuati. Nam ut tradit Isidorus. Tripl ici acumine sciẽtiæ uigẽt demones scilicet subtilitate naturæ: experientia tporq;:reuelatione supnorq; spirituũ. ¶ A ugustinus quoq; ait: Spũs mali quædã uera de tpalibus rebus noscere permittũt̃:pti subtilitate sensus ptim experientia tporum callidiores pp tã magnã longitudinẽ uitæ:ptim sanctis angelis: qđ ipsi ab oipotente deo discũt iussu eius Sibi reuellantib⁹. Aliqñ autẽ idẽ nephandi spũs:& q̃ ipsi acturi sunt uelut diuinãdo prædicũt Q uorq; scia atq; uirtute ẽt magice artes exercentur. ¶ Hæc ille. Sed uide q̃ bene loqtur in pposito Dyonisius libro. iiii. de di. nominibus dicens data aũt angelica dona nequaq̃ mutata eẽ dicemus:sed manere integra est splendidissima. Sed inter alia attributa naturalia angelorq; unũ fuit pspicacitas intelligẽtie. ¶ Hæc ille. Bona ergo naturalia:de quibus est scientia:remanserunt integra in spiritibus lapsis. ¶ Vnde thomas ille Aquinas ueritatis certissima indago in secundo. Sententiarum. distinctione septima articulo primo sic dicit. Peccatum non tollit naturam: sed tantum diminuit habilitatem ad bonum: secundũ quod facit magis a gratia distare: Vnde opporteret in demonibus lumen intellectuale perspicuũ remanere:quia natura corq; intel-

lectualis est. Cognitio aūt eorū de rebus est duplex. Quædā.n. sunt:quorū cognitio p causas naturales uel signa haberi nō pōt: & talia nō nisi reuelatiōe supnorū spirituū cognoscunt. Quædā uero sunt:quorū cognitio p naturam haberi pōt:Et hoc dupliciter:uel p causas determiatas ad effectus naturales:& talia cognoscunt p subtilitatem naturæ suæ:inquātū in eis resplendēt similitudines totius ordinis uniuersi. Vel p aliqua signa:ex qbus ut in pluribus pōt alicuius cognitio haberi:sicut medici pnosticant de sanitate:uel de morte. Et talia cognoscūt demones p experientiam temporū:sm φ talibus signis plures tales effectus cōcurrerunt. ℂHoc etiam eorū nomē ostendit. Nam demones dicūtur quasi sciētes uel sapiētes. ℂHæc thomas ubi supra. ℂ Cū ergo scientia neq̄ p mortē destruat:neq̄ p peccatū tollat:nec p principes aut latrones uel fures possit auferri:neq̄ uitā hominis unq̄ deserat:q̄a litteræ ueluti fidissimæ comites & pedissequæ semp nos comittantur:quocūq̄ p̄rexerimus: Sequitur. Quot scientia est p̄priū & naturale hoīs bonū:Et ex hoc cōsequenter infertur: Quot sit p̄pria hominis pfectio sm potētiam itellectiuā. Quæ propositio multo ante hac pbanda relinquebat. ℂAd hæc Omne bonū animi:est pfectio animi: q̄a de rōne boni est perficere. Sed sciētia est bonū animi:ut patuit. Ergo sciētia est perfectio animi. ℂAmplius. Illud est hoīs perfectio:in quo ultimus eius finis cōsistit. Sed in ipso scire:& cognitiōe:ac intellectuali opatione:finis ultimus rōnalis creaturæ cōsistit:ut pbabitur inferius: q̄a ad hoc creatus est homo:ut sūmū bonū intelligeret:ut dicit Augu & magister etiā in scdo:ergo ipm scire & cognoscer est perfectio hoīs. ℂNatura igit Omnes hoīes scire desiderant. Ad cuius etiā pbationem secūdam rōnem adduco:q̄ talis est.

ℂRATIO SECVNDA

Vnūqdq̄ naturaliter iclinat in suam p̄priam opatione:sicut calidū ad calefaciēdū. Sed p̄pria opatio hoīs:inq̄tū hōīe intelligere. Ergo naturaliter hō iclinat ad intelligēdū:& ad sciæ cognitiōe. Maior pbatōe ñ indiget. Mior uero quis cōstet:auctoritatib⁹, tū & rōne cōprobaf. Patet.n.primo p auctoritatē phil in tertio de aia:& in primo ethicorū dicētis: Quot intelligere est propria operatio hoīs. Affirmat hoc idem Cice. in prio officiorū:cum dicit. In primisq̄ est hoīs propriū. ueri inquisitio:atq̄ inuestigatio. Et quia īferius euidentissime pbabimus. Quot intelligere est propria operatio homīs: quādo rōnalem aiam esse p̄priam hominis formā demonstrabimus:ideo sat

erit pro nunc hanc unicã adducere rõnem, quæ talis est:
¶ Illud est propria operatio hominis: inq̃tum homo: per quod differt a cæteris animantibus. Sed per intelligere differt homo a cæteris animantibus. ergo intelligere est propria hominis operatio. Maior & minor note sunt: sed pro corroboratione minoris. extat auctoritas. A. Gelii dicentis. Humanitas est eruditio & institutio: quam in bonas artes dicimus. Hanc qui appetunt sincerius: cupiũtiĩ humanissimi appellandi sunt. Huiusce enim rei dignitas & nois amplitudo præcæteris animãtibus soli homini data est: ideoq̃ & humãitas appellata. ¶ Hæc ille. ¶ Patet ergo q̃d p scire & intelligere differt homo a brutis. ¶ Ex quo cõsequẽter infertur. Quot iter pecus: & hoiem ignarũ uirtuteq̃ carentẽ: qui aium suum bonis moribus & litteris erudire: polire atq̃ excolere negligit: parũ aut nihil interest. Vñ recte p sp̃us sancti citharedũ dicitur. Homo cũ in honore esset: nõ intellexit: idest itelligere neglexit: cõparatus est iumẽtis isipientibus: & similis factus est illis. Et alibi etiam p eũdem diuinũ Vatem dr. Nolite fieri sicut equus & mulus: qbus nõ est intellectus. Vbi dicit Ambrosius. Cur intellectũ tibi admisisti: quẽ tibi creator attribuit? Cur te iumentis cõparas: a quibus uoluit te deus segregari dicens. Nolite fieri sicut equ⁹ & mulus: qbus nõ est intellectus? Quid interest inquit Cicero in tertio officiorũ. Vtrũ ex homine qs se cõuertat in bæluã: an sub hominis figura imanitatem gerat bæluæ? Quã etiã sententiã in libro de consolatiõe. Boetius usurpauit dicens. Quid interest bæluam esse: an sub hominis figura animum bæluæ gerere. Quasi dicat Parũ aut nihil interest. Animũ enim bæluæ gerere comprobat̃. qui ingeniũ suũ uirtutibus: scientificisq̃ & intellectualibus habitibus non instituit. Vnde Quitilianus primo libro oratorie institutionis sic dicit. Hebetes & indociles non tam s̃m naturam hominis eduntur: q̃ prodigiosa corpora: & mõstris insignia. Quicũq̃ ergo a bæluis secerni cupit: aium suũ pulchris moribus & litteris instituat: sicuti Salustius in catilinario recte nos admonet dicens. Omnes homies: q sese præstare student cæteris animalibus: sũma ope niti decet: ne uitam silendo transeant: ueluti pecora: quæ natura prona: atq̃ uentri obedientia finxit. Sed nostra omnis uis in corpore atq̃ animo sita est. Animi imperio: corporis seruitio magis utemur. Alterum nobis cũ diis: alterum cum bæluis cõe est. ¶ Sed quia dicitur prouer. primo. Sapientiam atq̃ doctrinam stulti despiciunt: quoniam sciẽ

tia nullum habet inimicum præter ingorantem:Ideo multi litteras ludibrio & derisui habentes. Oratianum illud sæpe numero eructāt. ¶O ciues ciues quærenda pecunia primū ē uirtus post nūmos. ¶Nonnulli uero cōsiderātes: quia salustianū illud nūc temporis q̄ maxime uerificat. Virtus hebescere: paupertas pro ꝓbro haberi cæpit: & illud quoq; iuuenalis. ¶Nil habet infœlix paupertas durius in se. Q uā q ridiculos homies facit, in illud dictum sæpe numero protūpunt. Malo guttam fortunæ: q̄ uas sapientiæ. Vez est inquā. Q uot litterati paupes in obscuro uitam agunt: diuites uero docti & litterati fœlices sunt: sed diuitibus illiteratis nihil deterius. Vnde Cicero in lælio sic dicit. Homine fortunato & insipiente nihil intollerabilius. ¶Ferunt quoq; solonem illum atheniensem sciscitatum a quodam. Q uid eiet diues sine litteris: Respondit Diues sine litteris. Ouis aureo uellere Et cū diogenes uideret quēdā diuitem: sed litteraꝝ ignarum sedentem sup lapidē dixit. Lapis sup lapidē sedet. ¶ Sic ergo patet Q uod per scire & intelligere differt homo a Brutis: quia est propria operatio hominis inquantum homo: Et ob hoc concludimus. Q uod nihil est tam naturale homini q̄ scire: nihil uero tā contra naturam hominis: q̄ ignorare. Natura ergo omnes homines scire desiderant.

¶RATIO TERTIA

ERTIA ratio pricipalis talis est. ¶Vnūquodq; naturaliter desiderat coniungi suo principio. Sed per scire homo coiūgitur deo: & substantiis separatis. Ergo naturali quodam appetitu omnis homo scire desiderat. Maior nota: qa ortus cuncta suos repetunt. Dicit enim doctor san. i multis locis. Q uod oportet in creatur[circulationē quādā iueniri: ut tāq̄ a bono egrediētes i bonū tēdāt. Et Boeti⁹ de phica cōsolatōe lib. iiii. sic dicit. R epetūt ꝓprios q̄q; recursus. Reditu q; suo singula gaudēt. Nec ulli manet stabilis ordo. Nisi fini iūxerit ortū. Minor ꝓbaē p pħm i. x. ethi. dicētē. Q uod hō p scire & itelligeē cōiūgiē substātiis separ[. Et ibidē dic. Q uod de⁹ ualde curat de iis q diligūt itellectū: tāq̄ d suis aicis Hoc ēt Ci. i. i offi. expsse loqē: cū dicit. Illa āt sapia: quā pricipē dixi: reꝝ, ē diuiaꝝ & hūanaꝝ sciaꝫ: i q cōtineē deoꝝ & hoīum cōitas: & societas iter ipsos. Et i lib. de natura deoꝝ sic iqt. Nihil ē: qd p magis diis imortalib⁹ assimilemur: q̄ p ipm sciē. Hoc ēt in odis isinuat Oratius cū de deo optimo maximoq; loquēs dicit. Vñ nil mai⁹

generat̃ ipso nec uiget quicquam simile aut secũdũ: pximos illi tñ occupauit. Pallas honores. Quid ẽ ꝙ post deũ primos honores pallas occupat: nisi ꝙ uiri doctrina & litteris pstantes: ita alios homines excellunt: ut prope ad diuinitatem eos accessisse arbitremur. Vnde Apuleius de deo Socratis sic dicit. Magna est sapientiæ dignitas: quæ socratem summo deo coniungit. Nostræ etiã christianæ religionis Theologi asserũt hominem peccasse diuinã similitudinẽ appetendo: uidelicet sciam per quã hõ deo assimilat̃. Vñ dixerat ei diabolus. Eritis sicut dii sciẽtes bonũ & malum. Quãto. n. aliqd plus participat de diuina bõitate: plus deo assimilat̃. Sed sciẽtia ẽ nobilissima pfectio: & excellẽs dei munus ergo quicũq aium suũ doctrina & pulchris moribus excolũt & erudiunt: deo q̃ simillimi reddunt̃. Ostendit̃ etiã intẽtũ per hoc nomen deus: quia cũ hoc nomẽ a uidendo & intelligẽdo impositũ sit: ut Damascenus phibet: qm̃ puigil dei oculus simplici ituitu & unico intelligẽdi actu præterita oia psẽtiaq & futura: psẽtialiter cognoscit: sicut Boeti⁹ quoq testat̃. cũ dicit. Quæ sunt: q̃ fuerũt: fiẽtq: uno mentis cernit in ictu: Quem qa respicit oia solus: Verũ possis dicere solem. Sequitur ꝙ homo. Per scientiã maxime deo & substantiis separatis assimilat̃: Imo dico ꝙ uiri litterati dii participatiue possunt appellari. Et pcipue si gratia dei fuerit illustrati. Fretis. n. non modo theologica & Aristotelica: sed etiã Cice. & Quinti. auctoritate uiꝝ malũ: & uitioꝝ illecebris ipsi citũ nũq̃ sapiẽtẽ: qn poti⁹ ignorãtẽ appellabo: cũ ois mal⁹ ignorãs sit: ꝑho id i ethicis pbẽte. ¶ Sat igit̃ nobis pbasse sit. Q scia hoiem deo assimilat. Natura ergo oẽs homines scire desiderant.

¶ RATIO QVARTA

VARTA rõ pricipalis talis ẽ. ¶ Ois hõ naturalit̃ desiderat id: qꝺ alios hois maxie excellit. Sed p scire cæteris hoib⁹ hõ quã maxie præstat. Ergo naturalit̃ oẽs hoies scire desiderãt. Maior patet qa naturaliter hõ appetit dñium & excellentiã sup alios homines. Vnde Cicero in primo officiorum. Huic ueri uidendi cupiditati adiuncta est appetitio quædam principatus. Minor ẽr patet per philosophum in primo politicorum. Qui dicit ꝙ homines ratione & intellectu uigentes naturaliter sunt domini & rectores aliorum Dicit etiam idem philosophus in. vii. politicoꝝ ꝙ. Sicut &c̃. Sicut aĩa est pciosior corpe & oi possessione & oib⁹ aliis bõis sic bonũ aĩæ pciosi⁹ ẽ oib⁹ bõis exterioib⁹. Si ergo illi dñr

excellere:qui aliis uel opibus uel potẽtia:aut gloria siue aliquo bo norum exteriorũ præstare uidentur:quãto melius & satius: Illi homines cæteris pstabunt:q litteris & doctrina alios excellũt. Vnde Cicero i prio officiorũ de scia loqns:sic dicit. In qua excellere pul chrum putamus. Ideo recitat. Au. Gellius Q uod dum Aristote les Alexãdri illius magni pceptor libros de phisico auditu pfiteretur:recepit epistolã ab Alexãdro i hæc uerba prumpẽtem. Egre fero q ea quæ a te audi & didici in publicum pfitearis. Ego enim nõ tam cupio & delector opibus & potẽtia alios excellere: qtum litteris & doctrina pstare. Propter quod paucos admodum uidemus:qui in litterario cõflictu aliis cedere uelint sed unusquisq: & si nõ i existẽtia: saltem i apparẽtia:alios excellere satagit. Volum9 enim semp aliis uideri doctiores. Vnde Martia. Diuitias & opes freqns donabit amicus. Q ui uelit igenio cedere rarus erit. Vera igit excellẽtia est uirtutibus & doctrina pstare. Vnde doctor. san. in libro:qui dicit. sa se. dicit. Q uod excellẽtia hois sm uirtutem cõsideraẽ. Ideo recte & optime Terẽtius i Eunucho dicit. Homo homini qd pstat? Stulto itelligens:quasi dicat:nulla alia re homo homini uere pstare dicim:nisi q litterati:litterarũ ignaros excellunt. Et hæc est uera & ppria hois excellẽtia. Q uã rem Cicero in oratore suo: & Q uin. de oratoria istitutiõe ppendẽtes:hãc sniam ãnotatu dignã ptulerũt. Q uare si nihil orõne a diis immortalib9 meli9 accepim9:qd tam dignũ cultu ac labore ducam9:ta ut. i quo maximus pstare hoibus:q quo ipsi hoies cæteris aialibus præstãt? Hanc igit ueram excellentiam præ oibus aliis rebus sapiens cõcupiuit:cum sapientiæ. septio. cap. in hæc uerba prorupit. Præpo sui illam regnis & sedibus:& diuitias nihil eẽ dixi in comparatiõe illius. Hæc comparaui illi lapidem pciosum:qm omne aurum in comparatione illius est tanq harena exigua: & tanq lutum extimabit argẽtum in conspectu eius. ¶ Loquit enim de sapientia: Item puerbiorũ prio. capi. sic dicit: Doctrinam magis q aurũ eligite. Melior est enim sapiã cũctis opibus pciosissimis: & omne desiderabile huic nõ ualet comparari: Vnde Oratius:

¶ Vilius argentum est auro:uirtutibus aurum:

Q uam ob rem Cicero in so officiorũ sic dicit. Optima hæreditas a parentibus liberis tradit: & omni patrimonio præstantior dignitas uirtutis. ¶ Cum ergo bona animi de qbus est sciẽtia. maxime excellãt bona corporis & fortunæ: & litteræ pciosiores sint cunctis opibus & potentia. Illi uere excellere dicuntur:qui inge/

nium suum bonis artibus & disciplinis excolere minime paru spē
dūt: sicuti ēt supius uerba Salustii id luce clarius exprimentia re
citauimus: cū dicit oēs hoies q̄ sese pstare studēt cæteris animan
tibus: summa ope niti decet: ne uitam silētio trāscāt ueluti peco-
ra: quæ natura pna atq̄ uentri obediētia finxit &c̄. Patet exēplū
quod ponit diuus Hierony. de Platone: qui cū a pyrrhatis capt⁹
fuisset & uenundatus: tyrāno crudelissimo paruit: attñ qa pstiš
maior emēte se fuit. Licet. n. Diony. Præstaret dominio & opib⁹
atq̄ potentia: tñ Plato qa doctus erat & pstius: maior dignior atq̄
excellentior Diony. fuit. cui Plato in suū fuerat uenundatus.
¶ Cum igit̄ naturaliter ois homo excellere cupiat: & maius sit
scia atq̄ doctrīa pstare: q̄ potentia uel opibus aut quouis alio ex-
teriori bono excellere. Natura oēs hoies scire desiderāt. Sed ad-
uerte o lector cādidissime: q̄ he rōnes: quas adduco: demonstra-
tiones nō sunt: sed sunt topice pbabilesq̄ & suasibiles: quæ pro-
prie pconibus uerbi dei couenirent.

¶ RATIO QMINTA.

q

VINTA rō principalis talis est. ¶ Ois hō natu-
raliter bonū appetit & desiderat: & quāto maius ē
bonū: tāto magis desiderabile & appetibile ē. Sed
scia maxie hēt rōnē boni: ergo naturali appetitu
oēs hoies scire desiderāt. ¶ Maior patet p phm in
prio ethicoꝝ dicētē. Ois ars & disciplīa necnō & ois electio bonū
qd̄dā appetere uident̄. Vnde bene diffinierunt dicentes Bonū
ē: qd̄ oia appetūt. Et Diony. li. iiii. de di. no. sic iqt. Existentia pul
chrum & bonum desiderant: & oīa quæcūq̄ faciūt pp hoc: quod
uidetur eis bonū: faciūt: & omniū existētiū itētio principium &
finem habet bonū. Hæc ille. Vnde ex iis uerbis cōmuniter elici-
tur talis: maxima a doctoribus. Bonū & pulchrum ab oibus desi
derat̄. ¶ Præterea oē: qd̄ agit: agit pp finem: ut patet per phm
in so metaphisice. Sed omne. quod agit pp aliquid: appetit illud:
ergo oia appetunt finem. Sed bonum & finis coincidunt: qa oē
bonum habet rōnem finis: ergo oia bonū appetut. Vnde Tho.
ille Aqnas peripatetice disciplinæ præcipu⁹ cultor & uerissimus
interpræs in qrto sen. di. xlix. sic dicit. In omni ordine mobilium
& motoꝝ: opportet secūdos motores ordinari in finē primi mo-
toris p dispositionē ipræssam in eis a primo motore: sicut patet:
cū aīa mouet manū: & manus baculū: & Baculus pcutit: quod ē
finis itentus ab aīa. Baculus & manus tendūt in finē: ab aīa iten-

tum:p hoc q aīa in eis īprimit mediate uel imediate. Sed hoc dī stat in motibus naturalibus & uiolentis: q in motibus uiolentis impraessio relicta a primo motore in secūdis motoribus est pter naturā eorū. Et ideo opatio cōsequēs ex tali imp̄ssione: est eis diffi cilis & laboriosa. Sed in motibus naturalib⁹ imp̄ssio relicta a pri mo motore: i secūdis motorib⁹ ē eis q̄si naturalis. Et ideo opatio hanc imp̄ssionē cōseqns: ē cōueniēs & suauis. Ideo dicit sapiētiæ. viii. Quod deus oia suauiter disponit: qa unaquæq res ex natu ra sibi diuinitus indita redit in id ad quod p diuinā puidentiam ordinatur: ſm exigentiā imp̄ssionis receptæ. Et qa oia pcedunt a deo: inquātum bonus est ut dicit Augu. Ideo oia creata ſm'im pressionē a creatore acceptā inclinant in bonum appetendū ſm suū modū ut sic i rebus q̄dam circulatio inueniat: dum a bono egredientia in bonū rendūt. ¶ Hæc ille. In q̄stionib⁹ uero dispu tatis de ueritate: idem ueritatis pceptor sic dicit. Oia naturalia in ea: quæ eis cōueniūt: sunt inclinata hn̄tia in seipsis aliqd inclina tionis principiū rōne cuius eorū inclinatio naturalis ē: ita ut quo dāmō ipsa uadāt: & nō solū ducāt i fines debitos. Violēta.n. tan tūmō ducūt: qa nihil cōferūt mouēti: sed naturalia uadūt i finē īquātum cohoperant inclinātī dirigēti p principiū eis īditū. Q ďt dirigit uel iclinat i aliqd ab aliquo: in id inclinat: qd est itentū ab eo: q inclinat: uel dirigit: sicut in idē signū sagitta dirigit: quo sagittator itendit. Vñ cū oia naturalia naturali q̄dā inclinatiōe sint inclinata in fines suos a prio motore. q est deus: oportet q il lud: in quod unūquodq naturaliter inclinat: sit idē: qd est uolitū uel intentū a deo. Deus aūt cū nō hēat aliū sue uolūtatis finem: nisi seipm: & ipse sit ipsa essentia bonitatis. oportet q oia alia sint inclinata naturalit in bonū. Appetere āt nihil aliud est: q aliquid petere: q̄si tēdere in aliqd ad ipm ordiatū. Vñ cū oia sint ordiata & directa in bonū a deo: & hoc mōq unicuiq insit pricipiū: per qd ipm tēdit i bonū: q̄si petēs ipm bonū: oportet dicere. Q ď oia naturaliter bonū appetūt. Si.n. essent oia iclinata in bonū sine hoc q hērent in se aliquod principiū inclinatiōis: possent dici di recta in bonū: sed nō appetētia bonū: sed rōne inditi principii di cunt oia appetere bonū: qa unūquodq ex suo motu tendit in id ad quod est diuinitus ordinatum. ¶ Hæc ille ubi supra. q. xxii. Sed notandum est secundum eundem doctorem super prio ethi corum in expositione illius propositionis bonum est: quod om nia appetunt. Quod non est instantia de quibusdam: qui ap

petunt malumiq̃ nõ appetunt illud sub rõne mali:sed sub rõne boni. Nemo enim respiciẽs ad malũ opat: ut Diony. dicit. Sicq; igitur malum appetit: appetit illud sub rõne boni: & si nõ appetit bonum uere existens: appetit saltẽ bonũ apparẽs. Probata est igitur maior: qđ oẽs hoies naturaliter bonũ appetũt. Nunc uero pbanda est minor: Quod scia est magnũ & pcipuum bonum: & q ipsa maxime habet rõnem boni. Hoc primo patet per auctoritatem philosophi in prio ethicoꝝ dicentis: qđ bona animi sunt maxime bona. Sed scia est bonum animi: ergo scia maxie est bonũ. ¶ Item pbaẽ alio medio sic. Omne bonũ uel est utile: uel delectabile: uel honestum. Sed scia est bonum utile delectabile & honestum: ergo scia maxime habet rõnem boni. Maior nota ẽ. Minor per singula pbaẽ. Et primo pbo qđ scia est bonum utile. Multas enim utilitates cõferẽ homini scia fm doc. san. in fa fe circa finẽ libri in illa quæstiõe: utrũ liceat Religiosis studere. ¶ Prima: s. utilitas fm ipsũ quã conferunt homini studia litteraꝝ est: quia dirigunt & coadiuuant hoiem ad cõtemplandum diuina illuminãdo intellectum. ¶ Secũda utilitas est: qa auferunt ea: q̃ possunt nos impedire & remouere a statu salutis: fugãdo scilicet errores: quorum mater est ignorantia. ¶ Tertia utilitas est qa cõferũt ad eui tandam carnis lasciuiam: sicut dicit Hierony. ad Rusticũ monachum. Nunq̃ de manu & oculis tuis recedat liber. Ama sciẽtiam scripturaꝝ: & carnis uitia nõ amabis. Carnem enim macerãt studia litteraꝝ: & corpus uel pituitæ: uel humori melãcolico reddũt obnoxiũ. Sed sicut scia libidinem & carnale desideriũ extinguit: ita illi pcipue sunt ad capescẽdam sciam idonei: qui a carnalibus illecebris maxie sunt alieni. Isaie. xxviii. Quem docebit sciam? & quẽ itelligere faciet auditũ? Ablatos a lacte: auulsos ab uberib⁹. Cõmentator ẽt dicit in. vii. Phisicoꝝ. Quod castitas & aliæ uirtutes: qbus cõcupiscẽtiæ carnis reprimunẽ: pcipue ualẽt ad acqrẽdas scias speculatiuas. ¶ Quarta est: qa pſunt ad auferẽdã cupiditatem diuitiaꝝ atq; auaritiã. Salustius in cathilinario: Auaritia pecuniæ studiũ hẽt: quã nemo sapiẽs cõcupiuit. Et Lactantius in prio diuinaꝝ institutionũ sic dicit. Abiecisse quosdã res familiares suas: & renũciasse oibus uoluptatibus cõstatuit solam nudãq; uirtutẽ nudi expeditiq; sequerenẽ. ¶ Has oẽs utilitates confert homini scia fm doc. san. ubi supra. ¶ Quinta utilitas est: qa scia hoiem illustrat: & ex ignobili nobilẽ reddit. Vnde Stoici dicebant. Omnes sapientes & doctos liberos esse. Quod ẽt Cicero

ſuis in paradoxis romano illuſtrauit eloquio. Nullus enim uir do
ctus ſeruus aut ignobilis eſſe poteſt: niſi forte uolutabro uicioꝝ
fuerit infectus: quia ut dicit Oratius in odis Dedecorant Bene na
ta culpe. Cicero in Saluſtium Mea nobilitas a me incipit: tua ue
ro in te deſinit. Sed uiri docti: quorum uirtutes notabilia uitia nõ
cõmittantur: nunq̃ ignobiles eſſe poſſunt: aut ſerui. Patet exem
plum ſuperius ãnotatũ de Platone: qui Dionyſio Tyrãno a Pyr
ratis uenundatus fuit: qui tamen: quia philoſophus erat: maior
emente ſe fuit. Habemus etiam exemplum de Terentio comico
qui ob ſuauitatem ingenii a Scipione libertate donatus fuit. Ob
hoc etiam artes liberales appellantur non ſolum propter hoc: q̃a
priſcis temporibus liberi ſolum iis operam nauabant: aut ꝙ libe
rent nos a curis & ſollicitudinibus Sed liberales propter hoc ma
xime appellant: q̃a hoie libero & pſtanti digne ſunt: & q̃a hoiem
nobilẽ liberumqꝫ & ingenuũ efficiunt. ¶ Cicero ĩ Saluſtiũ An
aliquẽ exiſtimas fieri poſſe ciuẽ ægregiũ: q non iis artibus & diſci
plinis fuerit eruditus. ¶ Terentius in Eunucho Fac periculum ĩ
litteris: fac ĩ muſicis: fac ĩ paleſtra: quæ ſcire ĩgenuum æquum ẽ.
¶ Iuuenalis. Tota licet ueteres exornent undiqꝫ ceræ Atria: No
bilitas ſola eſt: atqꝫ unica uirtus. ¶ Saluſtius in prologo chatilia
rio. Virtus clara æternaqꝫ habetur: hoc eſt quia facit homines cla
ros & fama æternos. ¶ Ideo contra nonnullos: qui hac ſcientiæ
nobilitate & ſplendore illuſtrari negligunt: Saluſtius in prologo
Iugurthino inſurgit dicens Quin potius prauitas eorum admi
randa eſt: q corporis dediti gaudiis: per luxum & ignauiã ætatem
agunt. ¶ Cæterum ingenium: quo neqꝫ melius: neqꝫ amplius in
natura mortalium aliud eſt ĩcultu atqꝫ ſocordia torpeſcere ſinit:
cum præſertim tam multæ uariæqꝫ artes animi ſint: quibus ſum
ma claritudo paraĩ. ¶ Hæc ille. Sũma ergo claritudo & nobilitas
ĩ præclaris animi facinoribus & pulchris artibus conſiſtit. ¶ Ex
prædictis ĩfero Q̃ d q̃uis homo a nobili genere & clara familia or
tum ducat: q̃uis ĩgentes diuitias poſſideat: ſi non ſit uirtute prædi
tus: neqꝫ nobilis: neqꝫ ægregius eſſe poteſt. Eſt enim Nobilitas ſe
cundum Boetium in. iii. de conſolatione Quædam ex meritis pa
rentum laus proueniens. Quare aliena claritudo: ſi propriam nõ
habes te ſplendidum non efficiet. ¶ Hæc ille Et. xiii. Metamor
phoſeos libro ſic dicit Ouidius in perſona Vlixis de armis Achil
lis cum aiace telamonio decertantis. ¶ Nam genus & proauos
& quæ non fecimus ipſi: Vix ea noſtra uoco. ¶ Seneca in trage

dis. Qui genus laudat:aliena laudat Ducere igitur ortum a no bili stirpe & genere:non facit hominem nobilem:sed uirtute & lit teris præditum esse:hoc hominem illustrat. Palam est etiam: Q̃d neq; diuitiæ hominem illustrant: aut nobilem efficiunt. Fortuna enim non mutat genus:ut.Oratius asserit i odis. Vera igitur. No bilitas in uirtute consistit. ℂEx quo infertur: Q̃d Satius est a pa rentibus & progenitoribus obscuris originem ducere:& uirtutis fulgore radiare:q̃ clara stirpe aut illustri genere deriuare: & igna uia atq; soccordia degenerare. ℂIuuenalis. ℂMallo pater tibi sit therfithes:dũmodo tu sis Eacide similis uulcaniaq; arma capessas. Q uã te thersitæ similem producat. Achilles Cicero i Salustium. Noli mihi antiquos obiectare uiros. Satius est enim me meis re- bus gestis florere:q̃ maiorum opinione niti: & ita uiuere : ut ego sim posteris meis nobilitatis initium & uirtutis exemplum. ℂSo læ ergo litteræ:solæ uirtutes sunt: quæ uere hominem illustrant. ℂVtiles etiam ad hoc sunt litteræ:quia instituunt hominem cir ca regimen sui ipsius & familiæ. Instruunt etiam principes circa regimen urbium & prouinciarum. De iis enim omnibus est mo- ralis philosophia:Ethica enim instituit hominẽ:quo ad se ipsum: qualiter per habitus electiuos circa medium uersantes bon⁹ fiat. ℂIconomica uero hominem edocet:quo ad suæ regimen fami- liæ. Sed politica principes erudiunt:quomodo ciuitates & popu- los sibi subditos regere debeãt & gubernare. ℂHabes ergo quã tas utilitates afferant homini litteræ. Est igitur scientia Bonũ Vti le. ℂSed quæret Aliquis forte fortuna Q uænam sciẽtia homi ni sit utilior. Respondetur: Q̃d si loquimur de utilitate quæstus & pecuniarum:nulla ferme nunc temporis utilis inuenitur: quia ut Salustius dicit. Virtus hebescere:paupertas pro probro hab. ri cœpit. ℂIuuenalis: Probitas laudatur & alget. ℂBoetius de con solatione latet obscuris Clara tenebris. Condita uirtus. ℂMe- dicina tamen ẽ ius cæsareum atq; pomificium aliquid æris & pe- cuniarum acquirunt:iuxta illud:quod uulgo dici solet. ℂDat Ga lienus opes & sanctio Iustiniana Ex aliis paleas:ex istis collige gra na. ℂStudia humanitatis quibus ephebia ad artem poeticam & oratoriam institutione informari solet:multum cõmoditatis & lucri priscis temporibus conferre solebant. Nunc uero pædago- gulorum multitudo per totam adeo inoleuit Italiam: & tot Scioli atq; grãmatunculi in domibus ciuium atq; patriciorum grãmati

centu uel potius stultitiam suam perdocentut docti & litterati ui ri per mendicata suffragia uictum sibi querilent: & Martialis uer ba nunq̄ uetiusq̄ nūc enunciari possint. Sic enim scribit ad Flac cum patauinū uatem. ¶ Pierios differ cantusq̄ chorosq̄ sororæ. æs dabit ex istis nulla puella tibi. Et paulopost. ¶ Præt a quas bell con & serta lyrasq̄ deorū Nil habent & magnum semper inane so phos. Et in fine epigrāmatis sic concludit. At circum pulpita no stra & steriles chatedras basia sola crepāt. ¶ Alibi etiam cuidam dicenti si nihil hinc ueniet pangent carmina nobis Audietis dices esse maronis opus: Martialis respondet. ¶ In sanis gelidis omnes quicunq̄ lacernis Sunt tibi Nasones Virgiliosq̄ uides. Et consu lenti lupo: cui magistro filium traderet: sic etiam Martialis suadet dicens Nihil sit illi cum libris Ciceronis aut Maronis Artes disce re uult pecuniosas. Si duri puer uidetur ingenii: Præconem facias uel archytectum. ¶ Philosophi etiam & theologi nunc temporis mendicat: imo tot magistri in theologicis reperiuntur, ut decem unico stipe uel procius quadrante aut obolo uenundari possint. ¶ Si uero utilitatem animorū querimus: nihil utilius: nihil præ stantius: nihil salubrius sacris litteris: ueteri. s. & nouo testamento: quibus saluberrimus præceptis ad uitam dirigimur æternam. ¶ Habemus præterea sacros canones Doctoresq̄ & theologos: quibus in speculatiuis atq̄ operabilibus humanæ mentes cumu latissime possunt informari. ¶ Habemus rationalem naturalem & moralem Aristotelis philosophiam. Habemus etiam Metaphi sica eiusdem: quibus omnibus humanus affatim perficitur intel lectus. Sed perscrutabitur etiam aliquis Quisnam inter Docto res & theologos nostræ christiane religionis præponendus sit: cu ius lectioni q̄ maxime debeamus incumbere. Respondetur: Q d omnes: qui passionibus non subiiciuntur: sed recto rationis iudi cio diriguntur: asserit diuum illum Thomam aquinatem omni bus theologis non iniuria præponendum esse. Vnde Innocenti⁹ pontifex maximus de hoc sancto & Angelico Doctore in diplo mate Ecce plusq̄ Salomon hic: sic dicit. ¶ Huius doctoris sapien tia præcæteris: excepta canonica: habet proprietatem uerborum: modum dicendorum: ueritatem sententiarum: ita ut nunq̄ t qui eum tenuit: inueniatur a tramite ueritatis deuiasse & qui eum im pugnauit: semper fuit de ueritate suspectus. ¶ Hæc ille.

¶Pro confirmatione etiã & cõmendatione huius sane doctrinæ Vrbanus papa sic iquit. Attẽdentes q̃ta adeo sciẽtia dotatus fuerit quãtũq; uniuersalẽ ecclesiã doctrinis & sciẽtiis q̃ plurimis illustrauerit: uolumus & tenore p̃sentium uobis iniũgimus: ut dicti beati Tho. doctrinam: tanq̃ ueridicã & catholicã sectemini: eãq; studeatis totis uiribus ampliare. ¶Vniuersitas etiam parisiẽsis in fauorem doctrinæ sancti doctoris sic ait. Aduertentes qd̃ sacrosancta romana ecclesia mater omnium fidelium: & magistra fidei & ueritatis præfatum doctorem eximium & uenerabilem: cuius doctrina fulget ecclesia: ut sole luna: nuper sanctorum cathologo ascribendum decreuit diligenti discussione & examinatione habita super uita sancta: & doctrina clara ipsius: ipsumq; quo ad uitam puram & doctrinam salubrem orbi terrarum dignum & commendabilem prædicauit cupientes & desiderãtes uestigia sancta imitari: dictumq; doctorem gloriosum fœliciter in cœlis regnantẽ apud terrigenas deuotius & celebertius honorari: præsertim cum fuerit uniuersalis ecclesiæ lumen præfulgidũ: gemma radians clericorum: fons doctorum uniuersitatis nostræ parisiensis speculum clarissimum & candelabrum insigne ac lucens per quod omnes: q̃ uiam uitæ & scolas doctrinæ sanæ ĩgrediuntur: lumen uident claritate uitæ famæ clare & scientiæ lucidæ: uelut stella splendida & matutina refulgens. Comperto per dei gratiam dictum cõfessorem beatum & doctorem egregium: nil sensisse docuisse: seu scripsisse: quod scientiæ fidei: uel bonis moribus aduersetur sanam doctrinam sancti Thomæ prædicti & doctoris eximii unanimiter profitemur: & cætera: quæ sequunt. ¶Hæc ex epistola uniuersitatis parisiensis fideliter extracta sunt: quãuis longum sit hiperbaton. ¶Qui ergo moribus & uera scientia proficere desiderat: a lectione Thomæ non discedat: quia in tam nitido & perspicuo eius doctrinæ fonte: & agnus ambulare: & elephas natare potest. Nam siue alta metaphisices speculabilitas ipsaq; ueritatis cognitio quæritur: siue peripatetice disciplinæ uerus sensus & sententia desideratur: aut uitiorum atq; uirtutũ omnimoda cognitio efflagitatur: hic est per quem hæc omnia assequi possis. Ea uero: quæ fidei sunt: ita pertractat: ut iis: quæ determinauit nihil addi nihil ue subtrahi posse uideatur. Errores autẽ hæreticorum & gentilium: atq; eorum omnium: qui suis pestiferis dogmatibus petri nauiculam obruere conati sunt: ita elidit & eliminat: ita dirimit & exterminat: ut ea, quæ dixit non tam hu-

mano deprompta ingenioq̃ diuinæ digito dextre exarata eē ui deantur. Stilum & caracterem habet clarum atq̧ facilem: nulla barbarie resperſum. & ſuos ita conceptus exprimit ut altæ profundæq̧ materiæ quaſi ſenſim percipi poſſint. Hoc autem uiri ſapientis eſt proprium: ſicut philoſophus in Metaphiſicis aſſeritq̧ ſapiētis eſt ſcire docere. Quod etiam Cicero ſuis in officiis uſurpat dicens. Quod proprium oratoris eſt clare apte diſtincte: & ornate dicere. Quintilianus de oratoria inſtitutiōe. Nil pulchrius perſpicuitate. Viciosa eſt oratio: quæ indiget interprete. Sermo enim quanto obſcurior eſt: tanto deterior. Obſcuritas enim ſermonis cum uocabulis obſoletis & minime uſitatis māifeſtiſſimū ignorantie ſemper fuit idicium. Clare autem ac diſtincte dicere: conceptuſq̧ ſuos bene exprimere: ſapientis ſemper fuit habitū. Obſcure uero dicere: cum inutile eſt: tum uero unicuiq̧ ſine præceptore & imitatione facile. Nullis ergo laudibus: aut præconiis extollendi ſunt illi: qui obſcuritatem ſermonis & tenebras ipſas intimo quodam affectu diligunt: qui barbarie uocabulorum ſententias inuoluunt: qui ſuos exprimere conceptus neſciunt: qui adeo confuſæ loquūtur: ut nec ipſi quidē quid dicant intelligant. ¶ De iis ergo: qui clara luce neglecta denſiſſimarum lectiōibus tenebrarum incumbunt dictum apoſtolicum. ſe ad Thimo. ili. quā ueriſſime poteſt enunciari: Semper addiſcētes: & nunquam ad ſcientiam ueritatis peruenietes. Qui ergo doctrinæ ſancti doctoris ſtudioſi ſunt: ncito i uiros doctos & ueros peripateticos euadunt: & tamen in tam perſpicua & lepidiſſima ſancti doctoris lectione ſemper habent uiri doctiſſimi quod addiſcant. Viri etiam minus docti fructum aliquem ex eius doctrina pcipere poſſunt: In omnibus autem pene determinationibus ſuis Ariſtotelica primo iacit fundamenta: ut quicquid ſuperextruxerit minime corruere poſſit. Hic eſt: quem uere Ariſtotelicum ac peripateticæ diſciplinæ uetum atq̧ fidum īterpretem non iniuria pc ſſis appellare. Tam ſtudioſus & amicus Ariſtotelice fuit diſcipliæ ut chriſtiana religio: qui Ariſtotelem melius aut uerius imitetur: uel q̧ ariſtotelicos textus melius exponat: habeat neminem. Lectioni igitur huius almi doctoris ſemper incumbant: qui in uiros doctos & ſapientes euadere ſatagunt. ¶ Sed iam unde longius digreſſa eſt: illuc noſtra reuertatur oratio. Probatum eſt ſuperius ſcientiam eſſe bonum utile. Nunc uero probabimus ipſam eſſe bonum delectabile, Quod uel ex hoc patet: quia ſicut anima lon

ge præstantior est corpore: Ita delectationes animi uoluptatibus corporeis potiores sunt. Sed quam delectationem animi habebit ignorans? Nullam profecto. Litteræ ergo sunt quæ maximā delectationem animo conferunt. Lactantius in prio libro diuinarum institutionum. Nullus suauior animo cibus est: q̄ cognitio ueritatis. Philosophus in. x. Ethicorum philosophia habet delectatiões admirabiles. Et in. ii. Politicorum dicit. Quod qui uult delectari sine tristitia: ad philosophiam recurrat. Vnde Cicero in. ii. officiorum de philosophia loquens: sic dicit. Nam siue delectatio quæritur animi: requiesq; curarum. Hæc ars est per quam eas res assequimur. Maximum enim solatium & lenimen in aduersis conferunt studia litterarum. Vnde Boetius in. iii. philosophicæ consolationis dicit. Quod philosophia est summū lassorum animorum solamen. Et in primo hoc idem asserit dicens. ℂ Gloria fœlicis olim uiridisq; iuuentæ. ℂ Sollantur mœsti nunc mea fata senis. Cicero ad luclum luceium. Quid enim mihi poterat esse profugium spoliato & forensibus & domesticis ornamentis? Litteræ credo: qbus assiduæ utor. Et in epistola ad. T. Messinū sic inquit. Itaq; utor eodem profugio: quo tibi utendum censeo litterulis nostris. In epistola etiam ad Ballum in hæc uerba prupit. Sed unum est perfugium doctrina & litteræ: quibus semper usi sumus: quæ secundis in rebus delectationem modo habere ui debantur: nunc uero etiam salutem. Hæc ille. Delectāt ergo litteræ: & in aduersis magnam consolationem præbent. ℂ Est igit scientia bonum delectabile. ℂ Palam est etiam. Quod est bonū honestum. Nam fm Thomam in sa parte partis se suæ theologicæ summe. Bonum honestum & uirtus sunt unum & idem. Quia honestas dicitur quasi status honoris. Vnde ex hoc uidet aliquid dici honestum: quod est honore dignum. Honor autem debetur excellentiæ. Excellentia autem hominis consideraẗ fm uirtutem. Et ideo honestum idem est q̄ uirtus. ℂ Hæc ille. cum ergo scientia sit uirtus intellectualis & honore maxime dignat sequitur q̄ sit bonum honestum. Vnde philosophus in primo de anima ponit scientiam esse de numero bonorum honorabilium Illud autem dicitur esse honorabile: quod est dignum honore. Honor autem non nisi uirtuti debetur: ut patet per philosophū in primo ethicorum: quia uirtutis præmium est honor. ut ipse asserit ibidem. Ergo scientia nullo modo potest subterfugere ra-

tionem boni honesti. Sed nunquid omnis scientia sit honorabi-lis. Respõdet doctor sanctus per duas distinctiões dicēs. Quod duplex est bonum: quoddam est bonum ordinatum in finem: & illud uocatur bonum laudabile. Laudamus enim bonum equm quia bene currit uel bene ambulat. Aliud est bonum honorabi-le: quod est propter se appetibile. ¶ Secũda distinctio talis est du plex est scientia. Quædam est scientia practica: & q̃dam est scia speculatiua. Speculatiua in hoc differt a practica: quia speculati-ua est propter scire. Practica uero ordinatur ad opus: & est ꝓpter ipsum. Potest addi. ¶ Tertia distinctio. Quod scientiæ specula-tiue sunt duplices. Quædam sunt propter se: tm̃: sicut est me-thafisica: & illæ sunt maxime honorabiles: aliæ sunt propter se: & ꝓpter aliud cuiusmodi sunt scientiæ adminiculatiue: ut logica. ¶ Ex istis tria inferuntur. Primum quod omnis scientia practica est de numero bonorum laudabilium: & non honorabilium. Se-cundum: quod omnis scientia speculatiua est honorabilis. Ter-tium est. Quod nulla sciẽtia est maxime honorabilis nisi metha phisica: quæ græco tamen uocabulo theologia dicitur: & ratio ẽ: quia est tantum propter se. Vnde omnes scientiæ assurgunt ad ipsam ueluti ad dominam & reginam earum. Omnes enim aliæ scientiæ sunt ueluti ancillæ & pedis æque ipsius metaphisices: q̃ sola ipsum ens in quantum ens speculat̃. Vnde philosophus lo-quens de ipsa in primo metaphisices sic dicit. Nulla sciẽtia melior & honorabilior metaphisica est: quia ipã est maxime diuina: quia de deo est: tum quia deus solus eam maxime habet. Ideo dea sci-entiarum est. Vnde necessariores sunt ipsa omnes aliæ: dignior: uero nulla hæc philosophus ubi supra. Correlarie etiam inferi-mus: quod practici propter practicam non sunt honorabiles. Spe-culatiui autem sunt simpliciter magis honorandi. ¶ Palam est igitur. Quod scientia est bonum honestum. Confirmatur etiã auctoritate Ciceronis in primo officiorum sic dicentis. Primus honestatis locus: qui in ueri cognitione consistit: maxime natu-ram attingit humanam. ¶ Idem ibidem. Prima pars honesti in perspicientia ueri solertiaq; uersatur. Scientia ergo est bonum honestum. Hoc idem patet ex diffinitione honesti. Est enim bo-num honestum secũdum Ciceronem. Illud quod sua ui nos tra-hit: & sua uirtute nos allicit. Sed scientia est huiusmõi ergo scia ẽ

bonum honestū. Patet discursus per illam maximam philosophi in topicis. Cuicunq; competit diffinitio & diffinitum. Quod autem diffinitio boni honesti conueniat scientiæ: probatur. Quia maxime trahimur: & allicimur ad diligendum litteras & uiros doctos Patet exemplum de priscis illis philosophis auctoritate Hieronymi superius ānotatis: quos amor scientiæ: & litterarum desiderium tantum laboris & erumnarū subire coegit. Ideo diuinus ille Plato sæpe numero dicebat. Si sapientiæ forma oculis Intueri posset: ad amorē sui oēs excitaret. Cicero ī Lælio Nil uirtute amabilius. Neq; est enim aliud: q amplius alliciat homines ad diligendum q̄ uirtus: quippe quos nunq̄ uidimus: per uirtutem & probitatem quodāmodo diligimus. ❡ Hæc ille. Sed iam dictum est qd sciētia est uirtus: ergo: ipsa: & morali uirtute nil amabilius. Sed attende parumper: q̄ bene: & q̄ præclare idem Cicero libro suarum epistolarum familiarium nono ad dolobellam scribens dicat. Nihil est enim (mihi crede) uirtute formosius: nihil pulchrius: nihil amabilius. Semper amaui (ut scis). M. Brutum propter eius summum ingenium suauissimos mores singularem probitatem atq; constantiam. Hæc ille. Diffinitio igitur Boni honesti scientiæ cōuenit. Est ergo Bonum honestum. Hoc deniq; luce clarius constat ex eius opposito: quod est ignorātia: quæ malum est: & quæ grauiter punitur: quia per hoc datur intelligi: quātum bonitatis atq; honestatis contineat in se scientia. Quā uero mala sit ignorantia: uel ex hoc patet: quod dicit apostolus primæ ad corithios xiiii. capitulo. ❡ Qui ignorans est: ignorabitur. ❡ Glosa Ambrosii ad romāos. ii. Grauissime peccas: si ignoras. ❡ Philosoph⁹ in. iii. ethicorum Omnis ignorans malus. ❡ Prouerbiorum. x. Qui indocti sunt in cordis egestate morientur. ❡ Isaiæ. v. Propterea captiuus ductus est populus meus: quia non habuit sciētiam. ❡ Glosa. Quia nō habuit sciētiam: hoc est: quia habere noluit. ❡ Thomas in opusculo contra impugnantes religionem super auctoritate imediate superius adducta. Non autem uoluntarius sciētiæ defectus puniretur: nisi litterarum studium laudabile eēt. ❡ Ose c. iiii. Noc te tacere feci matrem tuam: conticuit populus meus: eo q non habuerit scientiam. ❡ Thomas ibidem. In hoc etiam manifeste ostenditur: quomodo defectus sciētiæ grauiter punif. ❡ Ideo sanct⁹ ille Vates Dauid: nc hoc tā graui ignorātiæ malo inuolueret: supplices ad deū pces effūdebat dicēs. Bōitatē & disciplinā & sciētiā doce me. Bōitas. n. mor̄ prio & añ oīa q̄rēda

est postmodũ uero scientia & doctrina Hieronymus ad paulinũ. Sancta quppe rusticitas solum sibi prodest: & quantum edificat ex uite merito ecclesiã Christi tm̃ nocet: si contradicentibus non resistat. ℭ Thomas ibidẽ. Sanctorum sciẽtia praefertur simplicium sanctitati. Cum igitur ignorantia tam mala sit: sequitur q̃ sciẽtia habet rationem honesti. ℭ Sed Nunquid ignorantia peccatum sit. Respondet Doctor. sã. in. ii. s. di. xxii. dicens. Quidam dixerũt nullam ignorantiam: quantum in se est: culpam esse: sed ratione alicuius ãnexi: uel praecedentis uel sequentis. Praecedẽtis: ut causae. s. negligentiae addiscendi: sequentis ut effectus. s. alicuius inordinati actus: qui ignorantiam sequitur. Sed quia de ratiõe culpe non est plus: nisi q̃ sit priuatio alicuius: quod debitum est habere in potestate eius: qui priuatur existens: Ideo etiam ipsam ignorãtiam secundum se possumus culpam dicere. si tamen ignorantia priuatiue & non negatiue accipiatur. Et dico ignorãntiam priuatiue acceptam: quae est eius quidem: quod quis natus est addiscere: quicquid sit illud. Non enim idẽ est: quod oẽs scire tenẽtur: & ad plura scienda: quidam magis aliis teneantur. uñ aliqua ignorãtia ẽ peccatũ uni: quae nõ est peccatũ alteri. Vnicuiq;. n. peccatũ est ignorãtia eorum q̃ ad Bonos mores & fidei ueritatem pertinẽt Sed alicui i officio cõstituto est etiam peccatum ignorãtia eorũ q̃ ad suũ officium pertinẽt. Nec est mirũ si hoc ipsum: quod est sciẽtia carere: peccatũ est ei: qui põt: & tenetur habere: cum etiam carere aliquo corporali ad officium ptinẽte peccatum sit ut tõsura uel ueste ad officium accõmodata. Et ista in se q̃ peccata sint: paena ostendit: quae priuatis iuste infligitur. ℭ Haec Thomas ubi supra Ex quibus uerbis manifeste apparet: Q̃d sacerdotes & religiosi: quibus regimen aiarum incumbit: quiq; aliorũ peccata audire & iudicare uolunt: docti & litterati esse debent: & saltem tantam scientiam habere tenentur: ut sciant discernere iter lepram: & lepram: & distincte legere epistolas & euangelia imissa: & officium eorum dicere sine barbarismis & solaecismis. Sed nunc. O mores O tempora & saeculi nostri corruptella: quot barbarismos & solaecismos a sacerdotibus & religiosis in templis pronunciari uidemus: & audimus. Q uot caeci duces caecorum sunt: & omnes tãdem in foueam cadunt. Nullus ergo ad sacros ordines promoueri deberet: nisi doctus. Oseae. iiii. Quia tu scientiam repulisti: & ego repellam te: ne sacerdotio fungaris mihi. Propter hoc illitterati & indocti a poetis prophani appellantur: hoc est quia a phano

procul esse debent: quia ad sacra non debent admitti. Oratius in odis Odi prophanum uulgus & arceo Prophanum id est idoctū: ut exponunt cōmentatores. Unde recte Hieronymus ad Rusticum Monachum dicit. Si clericatus te titillat desiderium: discas quod possis docere. Illi etiā qui ad prædicationis officium hanelant: studiis litterarum q̄ maxime incumbere debent. Unde apostolus primo ad thymo. iiii. Dum uenio: attende lectioni exortationi & doctrine. ¶ Hieronymus ad Rusticum Monachum. Multo tempore disce quæ postmodum doceas. Gregorius in pastorali Nimirum necesse est ut qui ad prædicationis officiū excubant a sacræ lectionis studio non recedāt. Ecclesiastica uero narrat hystoria. Q̄ d Iulianus apostata choercuit seruos Christi a studio litterarum: cuius imitatores se ostendunt: qui religiosis studio inter dicunt. Nos autem a Doctoribus sacris minime recedentes: dicimus. Quod non solum studio litterarum sacrarum: sed etiam studio litterarum secularium laudabiliter; uacare possunt religiosi. ¶ Hieronymus in epistola ad pammachium Monachum Si adamaueris captiuam mulierem idest scientiam secularem: Et eius pulchritudine captus fueris: Decalua eam: Atque illecebras criminum Atque ornamenta uerborum cum remotis unguibus seca laua eā prophetali uitro: & tunc requiescens cum illa dicito. Sinistra eius sub capite meo: & dextera illius amplexabit me: & multos tibi fætus captiua dabit: & de Moabitide efficietur israelitis. Ex quo patet Q̄ d monachis & religiosis licet seculares sciētias addiscere: dūmodo ea: q̄ ibi repræhensibilia reperiunt. Ṡm regulam sacræ scripture resecentur. Item Augustinus in ⁊o de doctrina christiana dicit Philosophi qui uocantur: si qua forte uerat & fidei nostræ accomoda dixerint: non solum formidāda nō sūt sed ab eis tanq̄ ab iniustis possessoribus in usum nostrum uendicanda. Iterum Glosa super illud Danielis primo Posuit autē Daniel in corde suo & cætera. Si sapientiam & doctrinam ægyptiorū sciret esse peccatum: nunq̄ didicisset. Accipe etiā diui uerba Hieronymi ad magnum urbis Romæ oratorem Quod quæris inqt cur in nostris opusculis secularium litterarum interdū ponamus exempla: & candorem ecclesiæ ethnicorum sordibus polluamus

responsum breuiter habeto. Nunq̃ hoc quereres: nisi te totum tullius possideret: si scripturas sanctas legeres: si interpretes earum omisso uulgatio euolueres. Quis enim nesciat & in Moyse & in prophetarum uoluminibus quaedam assumpta de gentiliũ libris & Salomonem phisicis uti: & proposuisse multa: & aliqua respondisse. Haec ille In tota autem epistola ista ostendit Hieronymus tam scriptores canonis: q̃ expositores eorum omnes a tempore apostolorum usque ad sua tempora sacrae scripturae immiscuisse sapientiam & eloquentiam secularem. Vnde multis enumeratis doctoribus subiungit. Qui omnes i tantum philosophorum doctrinis atque scientiis suos referserunt libros: ut nescias quid in illis primum admirari debeas: eruditionem seculiari scientiam scripturarum. In fine autem epistole sic concludit. Queso ut suadeas ei scilicet qui super praedictis eum reprahendit ut ne uescentium dentibus edentulis inuideat: & oculos caprearum talpa cõtemnat.

¶Haec ille Ex hac auctoritate patet: ut dicit Thomas: Quod commendabile est: quod aliquis eloquentiam & sapientiam secularem ad obsequium diuinae sapientiae trahat: & reprahendentes hoc sunt sicut caeci inuidentes: quaecunque ignorant blasfemantes: ut dicitur in canonica Iude. Item Augustinus libro. iiii. de doctrina christiana Porro qui non solum sapienter: uerum etiam qui eloquenter uult dicere: quoniam profecto plus proderit: si utrunque potuerit: ad legẽdos uel audiendos: & exercitatione imitandos eloquentes eum mitto. ¶Haec ille. Ex hac ergo auctoritate Augustini sic infert Doctor san. praecise. Patet ergo q̃ in sacra scriptura curandũ est: ut homo eloquenter & ornate loquatur: ut magis sermo proficiat audientibus Item Augustinus in praefato libro de doctrina christiana Oportet eloquentem ecclesiasticum esse: quando suadet aliquid: quod agendum est: non solum docere ut instruat: & delectare ut teneat: sed etiam flectere: ut uincat. Ex quibus omnibus aperte constat: Quod hi: qui praedicando uel legendo sacras litteras edocent: eloquentia uti debent: & sapiẽtia seculari. Patet hoc etiã p̃ Augustinũ Hiero. Dionysiũ Crisostomũ: Leonẽ: papã. Basiliũ: Lactãtiũ: & multos alios

doctores eccle siasticos: qui ornatissime loquti sunt & multa dicta oratorum atq; poetarum in suis libris interseruerunt. Apostolus et Paulus auctoritatibus ethnicorum in sua prædicatione usus est ut patet Actuum. xvii. Et ad Titum primo. Item Gregorius libro nono moralium exponens illud Iob. ix. Qui facis arcturum & orionas & cætera talia dicit hæc quippe astrorum noia, a cultoribus sapientie carnalis inuenta sunt. Sic ergo in sacro eloquio sapientes dei sermonem trahunt a sapientibus seculi: sicut in eo pro utilitate hois uocem in se humane passionis ipse coditor hoium sumit deus. Sacerdotes igitur & religiosi, oratoriæ institutionis poetice artis logiceq; & philosophiæ no ignari esse debet. Si aut pp sæcularium litterarum studium a sanctarum lectione scripturarum religiosi penitus auerterent: tunc tale studium laudandum no esset, q̄a essent de numero eorum: de quibus Paulus Apostolus loquitur dicens. A ueritate quidē auditum auertēt ad fabulas aūt conuertent. Si etiam pp lectiones poetarum quis libidinem & carnis lasciuiā atq; uitiorum illecebras prolaberetur: tūc nō mō religiosus: uerum etiam quilibet alius ab huiusmodi lectionibus se abstineat Secus autem poetarum studium nō mō uituperandum non est: uerum etiam nō modicis laudibus extollendū. ¶ Hæc ideo dixisse uoluerim pp nōnullos in templis cōcionantes pinguis allogn & crasse mineruæ: qui ut multos pisces ad sagenā eorum alliciant: & magnam sanctitatis spēm præ se ferre uideant: iubent Iuuenalis Martialisq; codices rapidis flāmis aboleri: ignorantes Q d diuus Hieronymus & alii q̄ plures uiri integerrimi hos aliquando lectitauerint libellos & ipsorum dicta suis scriptis interseruerunt: existimantes turpius esse fæda ignorare: q̄ eorum notitiam habere. Scientia enim malorum bona est: alias in deo non esset Verūtamen lasciua carmina: ueluti liber de arte amādi: ptiapea Virgilii: & multa martialis epigrāmata: puetis & adolescētulis nequaq̄ debent legi: qui de se ad libidinem proni sunt & procliues. ¶ Sed queritur hic utrum in sciētia humanorum sit aliquid noxiæ curiositatis: & an in studiis sæcularium litterarum aliquid peccati esse possit. Respōdet ad hoc doctor. sā. i. iii. s. di. xxxv. q. ii. dicens. Scire: quantū in se ē: nunq̄ malum est: & p consequens nec addiscere. Sed pet accidēs contingit esse peccatū i se sciēdo uel addiscēdo siue cōsiderando: Hoc autem accidens potest accidere: uel ex parte cognoscibilis: uel ex parte cognoscentis. Ex parte cognoscentis est duplex accidens: unum est quando propter occupationem in studio alicuius scientiæ impeditur ab exequtione officii: ad quod tenetur: sicut

ſi iudex propter ſtudium geometriæ deſiſteret a cauſis expedi-
endis: uel ſacerdos a confeſſionibus audiendis. quando eas audi-
re tenetur. Aliud eſt: quando propter delectationem in aliqua ſci
entia ueniret in contemptum alicuius: quod reuereri oportet: ſi
cut de beato hyeronimo accidit: qui ita delectabaꝷ in ornatu uer
borum ciceronis: ꝙ deſipiebat ei incultus ſermo ꝓphetaꝝ: ut ipſe
dicit: ſicut etiam accidit illis: qui tm̃ adhærerẽt rõnibꝰ humanis:
ꝙ a fide diſcedunt: & eam impugnant. Ex parte uero cognoſcibi
lis eſt triplex accidens: unũ eſt: quando cognoſcibile de facili ad
malum inclinat: & præterea in ſe paruæ utilitatis eſt. Et ꝑꝑ hoc ꝓ
hibitæ ſunt ſcientiæ magicæ: ne homo in exercitium eoꝝ labaꝷ.
Aliud eſt: quando cognoſcibile eſt ſupra potentiã cognoſcentis:
ſicut dr̃ Eccleſiaſtici. iii. Altiora te ne quæſieris. Tertiũ eſt qñ nul
lius utilitatis eſt: ſicut ſunt facta hominum: unde & curioſi di-
cuntur: qui ſunt ſcrutatores conſcientiaꝝ proximi. In omnibus
autem iſtis tribus contingit: ꝙ illud: quod eſt uni curioſum: non ẽ
curioſum alteri: Et aliquid eſt ſupra intellectum unius: quod nõ
eſt ſupra intellectũ alterius. Aliqd etiam eſt utile uni: quod nõ eſt
utile alteri: & aliquid facile in ꝑecum præcipitat unum: quod non
præcipitat alterum. Et hæc eſt deciſio queſtionis ſm̃ thomã ubi
ſupra. Conſtat ergo ex iis: quæ ſupius annotauimꝰ: Quod igno
rantia in quocũꝗ mala ẽtin ſacerdote autem & religioſo peſſima
Nec mõ religioſos doctrina ꝑditos eſſe par eſt: ſed etiam Reges
& principes: & quicũꝗ dominium & poteſtatem in alios hñt: do-
ctos & litteratos eſſe oporteret: quibus dominus ꝑ orpheũ ſuum
& liricum Vatẽ præcipit dicens. Et nunc reges intelligite Erudi
mini qui iudicatis terrã. ¶ Vñ Valerius Maximꝰ diuini platonis
ſententiã uerbis anguſtã: ſed ſenſu pregnãtem & ꝑualidam reci-
tat Qui Beatum fore terraꝝ orbem dixit: Si aut reges ſapeiaut
ſapiẽtes regere didiciſſent. ¶ Theophraſtꝰ etiã dicit Illas urbes &
regiones beatas eſſe: quæ principem habẽt litteratum. Pliꝰ etiã
in. ii. Rhetoricorum ſuoꝝ dicit: Quod illa ciuitas eſt fœlix: ubi ꝑ
ſes fuerit phus. Propter hoc laudabile inſtitutum fuit apud egy-
ptios: Quod Nullus eligebatur in ſacerdotem: niſi phus: & nul-
lus eligebaꝷ in regem: niſi ſacerdos. Omnes igiꝷ ſacerdotes apud
ipſos erant philoſophi: & oẽs reges erãt ſacerdotes & philoſophi.
unde dictus eſt ille hermes ſiue mercurius termegiſtus: hoc ẽ ter

maximus: Videlicet Maximus phus: maximus sacerdos & maximus rex. Quã decens igitur: & quã expediens esset: oẽs pncipes doctos esse: aut saltem uiros litteratos amare: & magnifacere. Si enĩ ignorantia turpior atq deformior ẽ ĩ iis: q aliquo mgratu dignitate uel dominio illustrant: q̃ in caeteris priuatis hoibus: quã tũ cãdoris: quãtũ laudis: quãtũ praeconii atq splẽdoris habẽt lrẽ ĩ iis q potẽtia uel opibus alios excellũt. ℂ Sed cũ oĩs ignorãtia turpis & deformis sit: nulla tñ dtestabilior ẽ eoꝝ: q se scire arbitrãt: & lraꝝ ignari sunt: de qbus Quintilianus libro prĩo oratoriaꝝ institutionũ loqtur dicẽs. Nihil enĩ deterius est iis: q paululũ aliqd ultra primas lras progessi: falsam sibi sciae psuasionẽ induerũt. Nã & caedere pcipiendi peritis indignãtur: & ueluti iure quodã ptãtis quo fere hoc genus hoĩum intumescit: iperiosi atq interim saeuientes stultitiã suam pdocent. Nec minus error eoꝝ moribus nocet. & caetera: q̃ sequnt. Vñ per Esaiam pphetã cap. qnto dr Vhe uobis: q sapiẽtes estis ĩ oculis uestris: & corã uobismetipsis prudẽtes. De iis ẽt Gre. lib. vi. moraliũ loqtur cũ dicit. Nõnulli usq ad puersa dogmata erũpũt. & dũ ueritatis eẽ discipuli humiliter negligũt: magistri erroꝝ fiũt. Taliũ ẽt insolentiã carpit doctor Angelicus in prĩcipio sũme cõtra gẽtiles dicens. Sunt qdã de suo ingenio tantũ psumẽtes: qui totã diuinã naturã: suo posse metiri ingenio arbitrant: Existimantes totũ esse ueꝝ: quod eis uidet: & falsum: quod eis nõ uidet. ℂ Haec ille Nec miꝝ quia dr pverbioꝝ xxvi Sapientior sibi stultus uidet septẽ uiris loquẽtibus sententias. Illi ergo uere stulti & fatui sunt: qui se scire existimant: cum paꝝ: aut nihil sciant: de quibus ẽt paulus loquit. Ad Ro. primo Dicentes eni se esse sapientes stulti facti sunt. Seneca ad lucillũ Arbitrai te scire: q̃ nescias. nõ est sapientis: sed temerarii & stulti Quãobrem Terentiꝰ dixit: Hoie imperito Nihil deteriꝰ: Qui nisi quod ipse facit nihil rectũ putat. Ideo scribitur prouerbiorum .iii. Ne sis sapiens apud temetipsũ: Patuit ergo quãtũ mali: quãtũue piculi cõtineat ĩ se ignorãtia: q a ipsa ẽ mr & fomes oĩum erroꝝ. Ergo ex opposito patet: quãtũ laudis & honestatis cõtineat scientia quae ignorantiae opponitur: & per hoc liquido constat scientiam esse laudabile & honestum Bonũ: quod fuit pbandũ. Patuit ẽt qualiter ignorantia deterior & indecentior ẽ in uno q̃ ĩ alio: & cõsequenter scĩa plus fulgoris & decori ac etiã plus laudis hẽt in uno: q̃ in alio. Et sic pbatũ est sciam eẽ utile delectabile & honestũ bonũ. Cum ergo naturaliter oĩa bonũ appetant: sequit Quod natura hoc ẽ naturali appetitu Oẽs hoies scire desiderãt.

Ad culus etiam pbationem sextam & ultimam annecto rōnem.

¶RATIO SEXTA

MNIS hō naturaľr btitudinē appetit & desiderat. Sed finis ultim⁹ & btitudo cōsistit i cognitiōe & itellectuali operatōe. Ergo naturaľr oīs hō scire 'cognoscere atq̄ itelligef dsiderat. Maior nota ē ex tminis: q̄a cupim⁹ oēs & desideramus naturaliter esse beati. Minorem autem sic declaro. Est enim Beatitudo duplex: Compræhēsoris & uiatoris. Beatitudo cōprehensoris est beatitudo quæ erit in patria: & ista est finis ultimus rationalis creaturę: quæ consistit in uisione diuinæ essentiæ. Beatitudo uiatoris est beatitudo uiæ: quæ potest haberi ab homine: antequam ex hoc mortali corpore discedat. Et hæc fœlicitas secūdum quid: potius q̄ beatitudo nominanda est: quia perfecte non potest haberi i uita ista: propter multas miserias concomitantes: & defectum sciētiæ atq̄ cognitōis: & multa alia. unde fœlicitas uiæ est quædam participatio seu quædam umbra beatitudinis pfiæ. Ideo recte Paul⁹ dixit. Videm⁹ nūc p speculum in enigmate: tunc autem facie ad faciem. Vtraq̄ autem beatitudo consistit in cognitione: & in operatione ipsius intellectus sicut patet per auctoritatem apostoli superius inductā. Dicendo enim uidemus nunc per speculum in enigmate: tāgit fœlicitatem uiatoris: sed cum dicit. tunc autem facie ad faciem: tangit beatitudinem compræhensoris: quæ est beatitudo patriæ. Videre autem isto modo est actus intellectus: ergo quomodocū q̄ accipiatur beatitudo: semper consistit in cognitione. Sed uide q̄ bene & q̄ acomodate possunt adduci i proposito uerba doctoris Angelici in prologo primi sententiarum. Omnes inquit: qui recte senserunt posuerunt finem humanæ uitæ dei contemplationem. Cōtemplatio autem dei ē duplex: Vna per creaturas: q̄ imperfecta est: in qua contemplatione ph̄us fœlicitatem cōtemplatiuam posuit: quæ tñ est fœlicitas uiæ: & ad hanc ordinatur tota cgnitio phīca: quæ ex rationibus creaturarū procedit. Est & alia dei contemplatio: qua uidetur immediate per suam essentiā: & hæc perfecta est: quæ erit in patria & est homini possibilis fm fidei suppositionem. ¶Hæc ille. fœlicitas ergo uiatoris: quæ a philosopho contemplatiua appellatur in decimo ethicorum in scientia, & litterarum cognitione consistit. Palam est etiam: Quod Beatitudo patriæ in actu & operatione intellectus consistit. Vnde præfatus doctor Angelicus in primo. S. disti. prima

dicit. Vltima fœlicitas hoīs ɔsistit ī optima opatiõe. Fœlicitas. n. non est in hitu: sed in operatiõe ẜm phm. Optima aũt opatio hominis est opatio altissime potẽtiæ: scilicet intellectus ad nobilissimum obiectum: quod est deus. Vnde ipsa uisio diuinitatis: ponit tota substãtia nostræ beatitudinis. Ioã. xvii. hæc est uita æterna: ut cognoscant te dñm: & cætera. Ex uisiõe autẽ ipsum uisum: cum nõ uideatur p similitudinem: sed p essentiã: efficit quodãmõ ītra uidentem: & ista est cõpræhensio: quæ succedit spei: cõsequens uisionẽ: quæ succedit fidei: sicut spes quodãmodo generatur ex fide. Ex hoc aũt ꝙ ipsum uisum receptũ est intra uidentem unit sibi ipsum uidentẽ. ut fiat quasi mutua penetratio per amorẽ: sicut dr prime. Ioã. iiii. Qui manet ī charitate in deo manet: & deus in eo. Ad unionẽ aũt maxīe cõuenientis sequit delectatio sũma: & ī hoc pficit nostra fœlicitas. Visio eni nõ hẽt perfectã rationem fœlicitatis: nisi ẜm ꝙ est opatio pfecta p ea quæ sequũt. Perficit enim delectatio opationẽ: sicut pulchritudo iuuentutem: ut dr ī .x. ethicoꝝ. Hæc igitur quatuor p ordinẽ se hñt. Visio cõpræhẽsio Amor siue charitas & delectatio. Ex uisione. n. seqt cõphẽsio: ex ɔphẽsiõe amor inefabilis: ex amore aũt sũma & admirabilis delectatio oritur. Prima duo uidelicet uisio & cõpræhẽsio ptinẽt ad actũ intellect⁹. Vltima uero duo uidelicet Amor & delectatio ad actum uoluntatis attinẽt. Potes ergo dicere: Qd Beatitudo essẽtialiter consistit in actu intellectus: Cõplectiue uero seu pfectiue cõsistit in actu uolũtatis: quia delectatio ut dixi pficit ipsam opationem: in qua ẽſsaliter btitudo cõsistit. Vel potes dicere sic. Qd Btitudo cõsistit in actu intellectus ex pte principii: sed ex parte termini seu cõplemẽti cõsistit in operatione uoluntatis. Ideo Magister. S. in. ii. recitat uerba Augustini dicentis. Creauit deus hominem ut summũ bonum intelligeret: intelligendo amaret: amãdo possideret: possidendo frueret. Ponit. n. quatuor ut dicit thomas in. ii. S. quæ ẜm ordinẽ se hñt. Intellectus enī ẜm appræhensionẽ boni gignit amorem. Amor ãt unit amato: & quodãmodo illud suũ esse facit possidẽdo. Est eni Amor ẜm Dionysiũ. Virt⁹ quædam unitiua: quæ amantẽ extra se ponit: & transfert in amatum. Ex hac autem coniũctione sequit delectatio: quæ pficit rationem fruitionis. Fruitio enim nominat fœlicitatẽ ex parte sui complemẽti: magisꝙ̃ ex parte principii: cum in se delectationem

quãdã icludat. Vñ Aug. in prio de trinitate dicit. Q đ frui dici-
mur illa re: de q capim⁹ uoluptatẽ. frui ẽt apud grãmaticos nihil
aliud est: nisi cũ delectatiõe uti: Vñ fruor supra utor addit dele-
ctationẽ. Et sicut ab hoc uerbo utor dr̃ usus: ita a fruor fructus.
dr̃ aũt aliqs capere fructũ ex aliq re: qñ ex usu illius rei delecta-
tionẽ pcipit: Ideo dicũt aliq: Q đ sicut fructus est ultimũ: qđ ex-
pectat̃ de arbore: ita in spũa ibus: fructus est ultimũ: qđ expecta
tur de obiecto: Tale aũt est delectatio: qa delectatio sequit̃ actũ
ex. x. ethicoꝝ. Quã similitudinẽ Ioãnes Scotus in prio. S. di. pri
ma. q. iii. sic exponit dicẽs: fructus est ultimũ: quod expectat̃ de
arbore: nõ ut possidendũ corporaliter: sed ut habẽdũ p actũ po-
tẽtiæ attingẽtis illud: ut obiectũ. Pomũ eñi nõ est fructus: inquã
tũ expectat̃ ut possidẽdũ: sed inquãtũ expectat̃ ut gustandũ: &
actu gustus attingẽdũ: quã gustationẽ seqtur delectatio. Si igit̃
fruct⁹ dicat̃ quo fruẽdũ ẽ: delectatio nõ ẽ fruct⁹. sed illđ ultimũ
expectandũ: sed nec delectatio ẽ frui: sed primũ quo attigo expe
ctatũ: ut expectatum est frui qđ uꝫ pbabile cũ fuct⁹ sit expecta-
tũ illa rõe: sub q expectat̃: ut a potẽtia attigẽdũ. ¶ Hæc ille: dicit
ẽt præfatus Io. Scotus ibidẽ: Quod frui accipit̃ pro actu & dele
ctatione simul. Quod pbat ex diffinitione illa de frui: quã ponit
Augustinus. x. de trinitate. cap. x. & xiiii. cum dicit. fruimur co
gnitis: in qbus uoluntas pp seipsam dilectata cõqescit. Ad actũ
enim ptinet: cũ dicit fruimur cognitis: qa actui uolũtatis psup-
ponitur actus intellectus in obiectũ cognitũ. Et subiũgit præli-
batus Scot⁹ dicẽs. Q đ aũt sit magis pprĩũ significatũ huius uoca
buli frui difficile est pbare. Tamẽ aliquo mõ põt conici ex usu
uocabuli. Istud eñi uocabulũ frui cõstruit̃ cũ ablatiuo significã-
te obiectũ ex ui transitionis: qlis cõstructio appropriat̃ uerbis si
gnificantib⁹ actũ. Nõ aũt cõstruit̃ cũ obiecto in ablatiuo ex ui
cãæ: qlis cõstructio debet̃ passionib⁹ significatis p uerba primo
passiua. Nõ eñi ita dr̃ fruor deo: sicut dr̃: delector deo. Vel deus
delectat me. sed dicor frui deo transitiue sicut dicor amar̃ deum:
& istud uidet̃ magis pprĩũ significatũ uocabuli. Sed de uocabu
li significatione nõ est contẽdendũ: qa sm Augusti. prio retra-
ctationum. Cum res cõstat: nõ est uis facienda in noĩbus. Hæc
Scotus ad litterã ubi supra. Sed qa fruitio ẽ act⁹ uolũtatis: & sm
habitũ charitatis: ideo scotistæ cũ doctore suo tenẽt: Q đ Beati-
tudo consistit in actu uolũtatis. Doctor uero sctũs in. iiii. S. di. xl
ix. sentit oppositũ decẽs Quod necesse est Btitudinẽ substantia

litet i actu itellectus ɔsistere. Dicit.n.sic ibidē. Btitudinē eē i uolūtate dupliciter pōt intelligi. Vel obiectiue uel actualit. Obiectiue qdē ita q͂ sit uolūtatis obiectū. Et sic beatitudo cū sit ultimus finis: & ex fine ē ratio boni: qđ ē uoluntatis obiectū: opportet ponere btitudinē in uolūtate esse. Alio mō actualiter idest ita q͂ sit aliqs actus uolūtatis Et sic Beatitudo in uolūtate esse nō pōt. Btitudo eni ultimū finē hoīs iportat. Finis aūt ultimus hoīs est duplex. Vnus in ipso: & alius extra ipsum. In ipo sicut opatio rei dr̄ eē finis eius. cū oīs res sit pp suā opationē ſm pħm i prio cæli & mūdi. Finis uero extra ipsum ē: ad qđ p suā operationē ptingit. Nō aūt quælibet opatio pōt dici finis: sed illa q̄ fini exteriori primo cōiūgit: & hoc dico: qñ res finē extra se hēt: Tunc eni opportet: q͂ finis interior ad exteriorē ordinet̄: ut sic finis exterior sit q̄si finis ultimus: & finis iterior: q est opatio: sit ad illū ordinatus: sicut uidemus: q͂ res naturales p opationes quas hñt ptigūt ſm assimilationē quandā ad diuinā Bonitatē: quæ ē eaꝝ exterior finis. Impossibile est autē: ut ipe uolūtatis actus sit ultim⁹ finis alicuius qa cū uolūtatis obiectū sit finis: hoc ipsum qđ est uelle: & q̄libet alius uolūtatis actus nihil est aliud: q̄ ordinari aliq̄ in finem uñ præsupponit aliū finē: Et ideo si ipsū uelle dicat̄ eē uolitū: opportet psupponere añ hoc aliqđ esse uolitū. Nō.n.pōt intelligi i aliq̄ potentia reflexio sup̄ actum suū nisi actu suo: in quē fit reflexio prius terminato p obiectū ppriū quod sit aliđ ab ipo actu potētiæ illius: alias oporteret in infinitū pcedere. Si.n. intellect⁹ intelligit se itelligere: oportet q͂ itelligat se intelligere aliqđ. Et si dicas q͂ intelligit se itelligere hoc: quod est se itelligere: adhuc opportebit aliud ponere & sic in ifinitū. Patet ergo Q đ ipsum itelligere nō pōt eē primū obiectū intellectus: & eadē rōne nec ipm uelle pōt eē obiectū primū uolūtatis. Cū ergo obiectū pmū uoluntatis sit finis ultimus: ipossibile ē: q͂ aliqs uolūtatis actus sit ultimus finis uolūtatis. Nec ēt pōt dici Quod assequtio finis exterioris fit p actū uolūtatis imediate. Intelligit̄ eni eē actus uolūtatis añ assequtionē finis: ut motus qdā in finē: Post assequtionē uero: ut qetatio quædā in fine. Nō pōt aūt eē: q͂ uolūtas nūc qetet̄ in fine in quē pri⁹ tendebat: nisi qa uolūtas aliomō se hēt ad finē: q̄ prius: uel ecōuerso. Illđ ergo: qđ facit uolūtatē hoc mō se hēre ad finē: ut uolūtas qetet̄ in ipso: ē ultim⁹ finis interior q̄ prio cōiūgit exteriori fini: sicut si alicui⁹ finis exterior sit pecūla

finis itcrior erit possessio pecuniæ:p quã hõ se hẽt ad pecuniã: ut
uolũtas in ea qetet. Cũ ergo ultimus finis qsi exterior hũane uo
lũtatis sit deus nõ põt eẽ: q aliqs actus uolũtatis sit interior finis
Sed ille actus erit ultimus finis interior: quo prio hoc mõ se hẽ-
bit ad deũ: ut uolũtas qetet in ipsum. Hæc ãt est uisio dei sm in-
tellectũ: qa p hanc; fit qsi quidã contract⁹ dei ad intellectũ: cũ oẽ
cognitũ sit in cognoscẽte: sm q cognoscit: sicut ẽt corporalis ta
ctus ad delectabile corporeũ iducit qetationẽ affect⁹. Et iõ ulti-
mus finis hois ẽ in actu itellect⁹. Et ita Btitudo: q ẽ ultimus finis
hois i itellectu cõsistit: Tñ id: qđ ẽ ex pte uolũtatis: scilicet qeta-
tio eius in fine: qđ põt dici delectatio est quasi formaliter cõplẽs
rõnem btitndinis: sicut supueniẽs uisiõi: i q sba btitudinis ɔsistit
ut sic uolũtati attribuat: & ptla hitudo ad finẽ: sm q assequtio-
nẽ finis appetit: & ultia sm q in fine iã assequto qetat: ¶ Hæc do
ctor. scts ubi supra. Sed uide q plibat⁹ doctor nono qđlibet di-
cat. Fœlicitas igt siue btitudo i opatiõe cõsistit & ñ i hitu: ut pls
pbat i prio ethicorũ. Vñ btitudo hois põt cõpati ad aliquã potẽ-
tiã aĩe dupliciter. Vno mõ sicut obiectũ potẽtiæ: & sic btiudo pci
pue cõpat ad uolũtatẽ. Est. n. btitudo finis ultimus & sũmũ bo-
nũ hois. Finis ãt & bonũ sũt obiectũ uolũtatis. Alio mõ sicut act⁹
ad potentiã: & sic btitudo originalit & sbaliter ɔsistit i actu itelle-
ctus Formalit ãt & cõpletiue i actu uolũtatis: qa ipossibile ẽ ipsũ
actũ uolũtatis eẽ ultimũ finẽ uoluntatis. Vltimus eni finis hois
ẽ id: qđ ẽ prio desideratum. Nõ aũt põt eẽ q primo uolitum. sit
actus uoluntatis. Prius eni potẽtia fert in aliqđ obiectum: q q fe
rat super actum suum. & prius intelligit actus alicuius potẽtiæ
q reflexio eius super actum. illum Actus eni terminat ad obie-
ctum. Et ita qlibet potentia prius fertur in obiectum: q in actum
suum: sicut exempli gratia uisus pri⁹ uidet colorem: q uideat se
uidere colorem. Et ita etiam uoluntas prius uult aliquod bonũ:
q uelit se uelle. Et sic actus uoluntatis non potest esse primo uo-
litum & p consequens nec ultimus finis. Sed quotienscunq aliquod bonum exterius est desideratum: quasi finis: ille actus no-
ster est nobis quasi finis interior: quo primo perfecte attingimus
ad ipsum. sicut dicimus q comestio finis est & beatitudo eius q
ponit cibum finem suum: & possessio pecuniæ: q finẽ suum po-
nit pecuniam. Finis autem nostri desiderii deus est. unde actus:
quo ei prio cõiũgimur: ẽ originalit & sbalit nr̃a btitudo. Prio ãt

deo coniūgimur p actū intellect⁹. Et iō ipsa dei uisio: q̄ ē actus intellect⁹: est substātialit & origīaliter nr̄a btitudo. Sed qa hæc opatio pfectissima ē. & cōuenientissimū obiectū: iō cōseqt̄ maxia delectatio: q̄ qdē decorat opationē ipsā: & pficit eā: sicut pulchritudo iuuētutē: ut dr̄ in. x. ethi. Vñ ipsa delectatio q̄ uolūtatis ē: formaliter cōplet btitudinē. Et ita btitudis ultime origo est i uisiōe: icōplemētū aūt in fruitōe. ℭ Hæc ille. Probat̄ ēt īrentū aliis rōnib⁹ Quarū pria talis est. Bonū in quo p se est sufficiētia: est fœlicitas uel beatitudo: ut patet p phm in prio ethi. Sed h̄ est in cognitione: ut patet Ioānis. xiiii. Dñe ostende nobis patrē: & sufficit nobis ergo btitudo maxie cōsistit in intellectu. ℭ Scdo sic Arguit̄. Intellectus est nobilior uolūtate: ergo Beatitudo cōsistit in actu itellectus: & nō in actu uolūtatis. Cōsequētia sic pbat̄: Quia ultia fœlicitas s̄m phm in. x. ethi. nō cōsistit in hitu. sed in opatōe: nec in quacūq; opatiōe: sed in optima opatōe cōsistit. Optima autē opatio hois est opatio altissime potētiæ: ergo in actu illius potentiæ beatitudo cōsistit: q̄ est nobilissima aliarū potētiarū. Potentiæ enī distingunt̄ p act⁹ & actus p obiecta: Antecedēs pbat̄: Quod nō solū phisice: sed ēt theologice loquēdo. itellect⁹ sit altior potētia: q̄ uolūtas. Et pbat̄ prio sic. Nobilitas. n. aīæ cōsistit in h̄ q̄ ē ad imaginē dei. Sed aīa est ad imaginē s̄m rōnē & intellectum. Vñ Aug. dicit tertio sup Genesim ad lr̄am Intelligamus in eo factū hoiem ad imaginē dei: quo irrōnabilib⁹ aīantibus āncellit Id aūt est ipsa rō uel mens uel itelligētia: uel si quo alio cōmodi⁹ appellat̄: qa p rōnem & itellectū differt homo a cæteris aiantib⁹ Ergo excellētissima potētia aīæ est itellectus. Sed diceret aduersarius Quod sicut imago est in itellectu: ita etiā in uolūtate: cū imago s̄m theologos: & pcipue s̄m Augustinū in libro de trinitate: attēdat̄ s̄m memoriā itelligētiā & uolūtatem. Sed cōtra. Ex quo nobilitas aīæ penes imaginē attēdit̄. opportet qd̄ illud sit excellēti⁹: ubi magis pprie inenit̄ rō imaginis. Sed q̄uis imago sit in uolūtate & itellectu: magis tñ pprie est in itellectu: q̄ i uolūtate. Vñ Magister sen. in. ii. di. xvi. dicit imaginē esse i cognitōe ueritatis: silitudinē in dilectiōe boni: ergo necesse est Quod adhuc intellectus sit nobilior: q̄ uolūtas. Scdo sic arguitur. Illa potētia est nobilior: cui⁹ actus est nobilior. Sed act⁹ intellect⁹ nobilior est actu uolūtatis: ergo itellect⁹ est nobilior uolūtate. Maior patet qa cū potētiæ distinguāt̄ p act⁹: opportet q̄ de potētiis iudicemus ex actib⁹. Ergo opportet illā potētiā eē nobiliorē: cui⁹ actus est nobi

lior. Minor ēt sic ꝓbaṫ:q̄a sic potētiæ distinguūṫ ꝑ actus: ita actus
p obiecta. Cū ergo actus specificent ex termīs: opportet illum
actū eē nobiliorē:cui⁹ termīus est nobilior. Sed sic ē quot actus ī
tellect⁹ est ꝧm motū a reb⁹ ad aīam: actus aūt uolūtatis ꝧm mo
tū ab aīa ad res. Cū igiṫ aīa sit nobilior reb⁹ exteriorib⁹: seqṫ ꝙ
ītelligere est nobilius q̄ uelle: sicut ītelligere naturā eq̄ uel apis:
nobilius ē:q̄ uelle equū uel apē: ergo ītellect⁹ est altior potentia q̄
uolūtas. ℂ Tertio sic instaṫ. In oībus ordinatis: q̄to aliqd magis
distat ab īfimo: tāto est alti⁹. Sed īfimū in potētiis aīæ ē sēsus. Vo
lūtas aūt magis appropiquat sensui: q̄ intellectus: q̄a uolūtas cū
sensitiuis potētiis cōicat in cōditōe obiecti. Sicut. n. sensus ꝑticu
latiū est: ita & uolūtas. Volum⁹. n. ꝑticulatē sanitatē in hī uniuer
sali: qd est sanitas. Intellectus aūt est uniuersaliū. Ergo ītellectus
ē altior potētia: q̄ uolūtas. ℂ Quarto sic Oē regēs ē nobilius re
cto: & oē impans est nobilius eo: cui impat. Sed ītellect⁹ regit uo
lūtatē & ipsi ipat: ergo idē qd pri⁹. Maior nota ex termis: & mior
ꝓbaṫ ꝑ pħm in ethicis: q dicit. Q d ītellectus uiget in hoīe ꝑ polit
co pricipatu. Est. n. in hoīe ītellect⁹ sicut rex in regno. Ad princi
pē aūt & regē ꝑtinet regere: ergo ītellectus uolūtatē regit. Itē si
ītellect⁹ uiget ī hoīe ueluti rex & priceps: uolūtas utiq̄ erit ueluti
dña & regia. Sed rex supemiet reginæ: & excellit ipsā. ergo intel
lectus uolūtati supeminet: & ipsā regit. Q d ēt ītellect⁹ impet uo
lūtati: ꝓbaṫ ꝑ pħm in ꝑtio ethi. dicētē. Q d impare rōnis ē. Rō
aūt & ītellect⁹ idē sūt ꝧm rē: ergo ītellectus hēt ipiū supra uolū
tatē. Et sic seqṫ Quor sit nobilior ipa. ℂ Quito sic. Q uāto aliqs
actus est simplicior & īmaterialior tāto est nobilior: sed actus in
tellectus est simplicior & īmaterialior q̄ act⁹ uolūtatis: q̄a ītelle
ctus abstrahit a materia: & ab appēditiis & cōditōib⁹ materiæ: nō
āt uolūtas. Ergo actus ītellect⁹ est nobilior actu uolūtatis: & cōse
quenē ītellectus est nobilior uolūtate ꝑ rōnē iā dictā: q̄a sicut no
bilitas obiecti arguit nobilitatem actus: ita ex nobilitate actus ar
guiṫ nobilitas potētiæ. ℂ Sexto sic ꝑsuadeṫ. Intellectus in aīa cō
paṫ splēdori & luci: q̄a ītellectus ē lumē aīæ: uolūtas siue affect⁹
cōparaṫ calori: ut patet ex dictis sāctoꝝ. Sed splendor est nobilior
calore: cū sit q̄litas nobilioris corpis: ergo ītellect⁹ est nobilior uo
lūtate. Ista rō nō habet efficatiā neq̄ robur: sed est ꝑsuasio q̄dā.
ℂ Septio sic instaṫ. Q uāto aliqd ē ꝓpinquus fini: tāto ē nobilius
Sed ītellectus ē ꝓpingor fini: q̄ uolūtas. Ergo cōclusio. Maior pa
tet: q̄a ex fine sumiṫ rō bonitatis in his: q̄ sunt ad finē. Minor etiā

cõstat:qa prius homo attingit finem cognoscendo ipm: q̃ p uo-luntatem appetẽdo ipm ergo cõclusio. ¶ Potes sub aliis uerbis formare hãc rõnem sic. Illud:qđ p se & imediate attingit ultimũ finem:nobilius est eo:qđ p aliud & mediãte alio attigit ipm. Sed imediatius itellectus attigit finẽ ultimũ:q̃ uolũtas: qa itellectus attingit ipm prius uolũtate:& nõ p aliud. Volũtas uero attingit ipm finẽ ultimũ mediãte intellectu:& quodãmõ posterius ipso. Ergo cõclusio. Probaẽ discursus. Quia uoluntas nõ ferẽ nisi in pcognitum. In incognitũ uero nunq̃ ferẽ ut patet p phm in tertio de aia. Augu. etiã dicit Quod inuisa amare possumus: incognita uero nequaq̃. Et in libro de trinitate dicit. Qđ nihil amaẽ aut desideraẽ:nisi cognitũ. Dicit etiã Auicẽna in sua Metaphisica Quot uolũtas nihil eligit:nisi id eligendũ esse prius intellect⁹ iudicauerit. Ergo prius intellectus attingit ultimũ finẽ intelligẽdo:cognoscẽdo:cõphẽdẽdo:& speculando:q̃ uoluntas assequaẽ ipm amãdo:gaudẽdo:& delectãdo. Ergo intellectus uolũtate est nobilior. ¶ Amplius fm Grego. in. vi. moraliũ. Contẽplatiua uita est maioris meritiq̃ actiua. Cõtẽplatiua. n. figuraẽ p mariã actiua uero p martã. Sed Maria optimã partẽ elegit:ut dñs i euãgelio dicit. ergo contẽplatiua potior est actiua. Sed contẽplatiua ptinet ad intellectũ. Actiua uero ad uolũtatẽ. Ergo intellectus ẽ nobilior uolũtate. ¶ Praeterea dicit phs in. x. ethi. Quot intellectus est optimũ oium corũ:quae in nobis sũt:& licet minimũ qdam esse uideaẽ: Est tñ potentia & pciositate maximũ. Dicit etiã quod nihil est melius intellectu:nisi deus. & φ deus ualde curat de his:q diligunt intellectum tanq̃ de suis amicis. Themistius ẽt in scđo de aia dicit. Quot intellectu nihil est diuinius. Ergo itellectus uolũtate nobilior est. ¶ Haec aũt erat pbatio añcedentis. Sequiẽ ergo φ sũmũ bonũ siue ultima foelicitas hoiis cõsistat substantialiter in actu intellectus:& non in actu uolũtatis. ¶ Itẽ ipsa ueritas dicit in euãgelio Ioãnis. xvii. Haec est aũt uita aeterna:ut cognoscant te dñm:& quẽ misisti iesum xpm. Sed cognoscere est actus intellectus:& uita aeterna nihil aliud est fm rem: nisi beatitudo nostra:& ultimus finis hois:ergo beatitudo essentialiter consistit in actu intellectus. Aug. etiam in primo de trinitate cap. xiii. tenet φ finis ultimus in actu itellectus cõsistat. Vbi sic inqt. Quae est autem uita aeterna? nisi illa uisio:quae non conceditur impiis? Item in primo de trinitate dicit. Augu. Visio est tota merces. Sed sic est φ uisio haec ad actum intellectus ptinet:

ergo finis ultimus in actu intellectus cõsistit. Hanc opinionẽ etiã pstitet & tenet dñs Auicẽna in Metaphisica sua libro. ix. cap. vii. dicens. Lex nostra: quã dedit Machometh oñdit dispositionẽ in fœlicitatis & miseriæ: quæ sunt sm corpus: ponẽs pro beatitudie quod porcis cõuenit. s. gulã & coitũ: Sed est alia pmissio: quæ apprehẽdit intellectu. Sapiẽtibus aũt magis cupiditas fuit conseq hanc fœlicitatẽ: q̃ corporũ. Quæ quis daret eis: nõ tñ attendere uolucrũt: nec appreciauerũt eam in opatiõe fœlicitatis: quæ est coniũcta primæ ueritati. Hæc ille. Ex qbus uerbis manifeste cõstat Quot ipse ponit beatitudinẽ in actu intellectus consistere. Et hæc opinio pbabilior est: & dictis sacraꝝ scripturaꝝ magis cõsona. Sed uidet quod beatitudo in uolũtate: siue in actu uolũtatis consistat. Et pmo sic arguit. Quia beatitudo est summũ bonũ. Sed bonũ est obiectũ uoluntatis: inquantũ huiusmodi: nõ aũt intellectus: ergo beatitudo magis cõsistit in actu uolũtatis: q̃ in actu intellectus. ¶ Præterea delectatio sm phm in. vii. ethicoꝝ ad beatitudinẽ reqrit. Vñ & in græco nomẽ beatitudis a gaudio accipitur. Sed delectatio est in uolũtate: siue in affectu: ergo & beatitudo. ¶ Item sm phm in. x. ethicoꝝ. In actu nobilissimæ uirtutis consistit fœlicitas siue beatitudo: Sed charitas est excellẽtissima oium uirtutũ: ut patet p Apostolũ prime ad cor. xiii. Ergo cum charitas sit in uolũtate: ibi q̃renda est beatitudo. ¶ Amplius sicut aia imperat corpori: ita uoluntas impat intellectui: & consequenter uoluntas est supior intellectu. Sed beatitudo magis ponitur in bonis aiæ: q̃ corpis: qa aia est supior corpe: ergo eadem rõne magis debet poni in uoluntate: q̃ in itellectu. ¶ Ad hæc. Beatitudo hois consistit in pfecta coniunctiõe ad deũ. Sed pfectius homo cõiungit deo p uolũtatẽ: q̃ p intellectũ. Vñ Vgo de sancto Victore in. vii. capi. cælestis hierar. sup illud Mobile & acutũ. &c. ¶ Dilectio inquit supeminet sciẽtiæ: & maior est itelligẽtia. Plus. n. deus diligit: q̃ itelligat. Intrat dilectio: ubi scia foris est: ergo beatitudo magis consistit in dilectiõe q̃ in cognitiõe & in uoluntate magis: q̃ in intellectu. ¶ Et iterꝫ cũ finis ultim⁹ sit pmium uirtutis & bonoꝝ operꝫ: in illa potẽtia cõsistit ultim⁹ finis: quæ fuit cã bonoꝝ operꝫ & uirtutis: qa sicut ille debet puniri: q malũ opatus est: & nõ alius p ipso: qa si esset iniustũ: ergo et illa tes debet pmiũ recipere: q̃ opata ẽ sm uirtutẽ & bona opera exercuit. Sed sic est qd uolũtas sicut est cã peccati: qa omne peccatum est uolũtarium: qd si non est uoluntariũ nõ est peccatum

ut dicit Aug. Ita etiam est causa uirtutis & bonorum operum: quia uir tus secundum philosophum est habitus electiuus. Electio autem ad uoluntatem perti net. Ergo uidetur quod sicut bona opera a uoluntate procedunt: quod etiam in ipsa summum bonum consistere debeat: & non in intellectu: cui nec uirtutes morales: nec actus meritorii attribuuntur. Potes bre uiter formare praedictam rationem sic Praemium respondet merito. Sed meritum principaliter consistit in uoluntate: ergo & beatitudo: quae est praemium. ¶ Ultimo sic arguitur. Voluntas est nobilior intel lectu. Ergo finis ultimus consistit in actu uoluntatis: & non in actu intellectus. Consequentia patet per ea: quae superius annota ta sunt: quia ultima foelicitas consistit in optima operatione: quae non est nisi altioris potentiae simpliciter. Antecedens uero probatur per multa media Quorum primum est tale. ¶ Perfectoris potentiae perfectior est habitus. Sed habitus quo perficitur uoluntas: scilicet charitas est nobilior fide & scientia: qui bus perficitur intellectus: ut dicit Aposto. prime ad corinthios. xiii. Er go uoluntas est nobilior intellectu. ¶ Preterea Ordo potentiarum est secundum ordinem obiectorum: Sed Bonum quod est obiectum uoluntatis: est nobi lius uero. quod est obiectum Intellectus: ergo uoluntas est nobilior intelle ctu. ¶ Amplius Quanto aliquid est deo propinquius: tanto est nobilius. Sed uoluntas magis appropiquat deo: quam intellectus. Ergo idem quod pri us. Maior probatione non indiget. Minor uero constat. quia plus deum di ligimus: quam ipsum cognoscere possimus. Multi etiam indocti surgunt & celum rapiunt: & multi doctissimi in profundum merguntur: ergo per uoluntatem magis deo appropinquamus: quam per intellectum. ¶ Ad haec Illud quod est liberum sui: est nobilius eo: quod non est liberum. Sed intelle ctus non est liber sui: quia potest cogi. Voluntas autem libera est: cum cogi non possit: ipsa etiam imperat intellectui. Ergo uoluntas est nobilior intellectu Quod autem uoluntas imperet intellectui: & ipsum cogere possit patet: quia uoluntatem imperare intellectui nihil aliud est: nisi quia uolun tas mouet intellectum: & propter hoc imperare & cogere dicitur. Quod autem hoc uerum sit probatur. Dicit enim Anselmus in libro de simili tudinibus Quod uoluntas mouet omnes animae uires. Praeterea secundum Augustinum. viii. super genesim ad literam Omnis motus procedit ab immobili. Sed inter potentias animae sola uoluntas est quae est immobilis: in hoc quod a nullo cogi potest: ergo omnes aliae uires a uoluntate mouentur. Item secundum philosophum in. ii. Metheororum Omnis motus est propter finem. Sed Bonum & finis est obiectum uoluntatis: ergo uoluntas mouet alias uires. Vl terius secundum Augustinum. Hoc facit in spiritibus amor: quod in corporalibus pondus. Sed pondus mouet corpora. Ergo amor

uoluntatis mouet spirituales animæ potentias: Cum igitur uoluntas moueat intellectum: sequitur ꝙ ipsa imperium habeat super ipsum: & eũdem cogere possit: & consequenter infert Quod uolũtas est nobilior itellectu. Quod fuit antecedẽs consequẽtie nostre ꝓbandũ Ex quo sequitur: ꝙ nõ in actu intellectus: sed i actu uolũtatis finis ultimus cõsistat. ❡Pro declaratione igitur huius q̃stionis. Videndũ est quomodo una potẽtia mouet alterã: quia ꝙ una potẽtia hẽat imperiũ super aliã: nihil aliud est: nisi ꝙ una mouet alterã. Et ideo primo cõsiderandũ est de isto motu: & postea ꝑscrutabimur: quomõ una sit nobilior altera: demũ solutio patebit ad obiecta. Quãtum ad primũ sciendũ ẽ sm doctorem Angelicum in q̃stionibus disputatis de ueritate q̃stione xxii. articulo. xii. Quod intellectus aliquo mõ mouet uolũtatem: & alio mõ uoluntas mouet intellectũ & alias uires Ad cuius euidentiã sciendũ est: Quod tã finis: q̃ efficiens mouere dicunt: sed diuersimode: cũ in qualibet actione duo cõsiderent: scilicet agens & ratio agendi: ut in calefactione ignis est agẽs & ratio agendi. Calor in mouẽdo dr finis: mouet autẽ sicut ratio mouendi Sed efficiens sicut agens motũ: hoc ẽ educẽs mobile de potentia in actũ Ratio aũt agendi ẽ forma agentis: per quã agit. uñ oportet ꝙ insit agenti ad hoc: ꝙ agat. Non aũt inest sm esse nature perfectum qa hoc habito quiescit motus: sed inest agẽti ꝑ modũ intẽtionis. Nã finis ẽ prior in intentiõe: sed posterior in eẽ. Et ideo finis ꝑexistit in mouẽte ꝓprie sm itellectũ: cuius est recipere aliqd ꝑ modũ intẽtiõis: & nõ sm esse nature. Vnde intellectus mouet uoluntatem. ꝑ modũ quo finis mouere dr: inquãtũ scilicet præcõcipit rõnem finis: & eã uolũtati ꝓponit: sed mouere ꝑ modũ causæ agẽtis est uolũtatis: & nõ intellectus: eo ꝙ uolũtas compatur ad res: sm ꝙ in seipsis sunt. Intellectus autẽ compatur ad res: sm ꝙ sũt ꝑ modũ spiritualẽ in aĩa. Agere autẽ & moueri cõuenit rebus: sm ꝙ in seipsis subsistunt: & nõ sm ꝙ sunt in aĩa: ꝑ modũ itentionis Calor. n. in aĩa nõ calefacit: sed in igne. Et sic cõparatio uolũtatis ad res: est sm ꝙ cõpetit eis motus: nõ aũt compatio intellectus. Et ꝓpterea actus uolũtatis ẽ q̃dã iclinatio i aliqd: nõ aũt actus itellectus. Inclinatio aũt est dispositio mouẽtis: sm ꝙ efficiẽs mouet. uñ patet ꝙ uolũtas habet mouere ꝑ modũ causæ agentis: & nõ intellectus. Potentiis autẽ aĩæ superioribus: ex hoc ꝙ in materiales sunt: competit ꝙ reflectantur super seipsas. Vnde tam uoluntas q̃ intellectus reflectunt sup se: & unum super alterũ: & super essentiã

animæ: & super oẽs eius uires. Intellectus enim intelligit se & uo
luntatem & essentiam animæ & oẽs animæ uires. Et similiter uo
luntas uult se uelle: & uult itellectũ intelligere: & uult essentiam
animæ & sic de aliis. Cũ aũt aliqua potẽtia sup aliam fert: com-
parat ad eam ſm suã ꝓprietatẽ: sicut cũ intellectus intelligit uo
luntatẽ uelle: accipit in seipso rõnem uolẽdi. Vñ & ipsa uolũtas
cum fertur supra potẽtias aiæ: fert in eas: ut in res quasdam: qb⁹
conuenit motus & opatio: & inclinat unãquãq; in ꝓpriã opatio
nem: Et sic nõ solum res exteriores mouet uolũtas p modũ cau-
sæ agentis: sed ipas aiæ uires. ¶ Hæc doctor san. ubi supra. Hẽs
ergo quomodo uolũtas mouet intellectũ: & econuerso: & sic te-
nes quomodo una potentia habet impium sup aliã. ¶ Nunc ue
ro pscrutandũ est: quomodo itellectus simpliciter: sit dignior uo
luntate: & qualiter uolũtas ſm qd sit dignior intellectu. Sciendũ
est igit ꝙ ſm plibatũ doctorẽ ubi supra articulo. xi. Quot aliqd
põt altero eminentius dici: & simpliciter: & ſm qd. Ad hoc aũt ꝙ
aliqd ostendat esse altero simpliciter melius: oportet ꝙ eoꝝ cõ
paratio attẽdat penes eoꝝ essentialia: & nõ penes accidẽtalia: qa
p hoc attenderet unũ alteri eminere ſm qd: sicut homo si com-
paret leoni: qtũ ad differẽtias essentiales: inuenit leone simplici-
ter nobilior: inquãtum homo est aĩal rõnale. Leo uero irrõnale.
Leo aũt est hoĩe excellẽtior: si cõpetur ſm fortitudinẽ corpalem.
Hoc aũt est esse nobilius ſm q d. Multa. n. aĩalia hoc modo nobi
liora sunt hoĩe: qa aliqua habet meliorẽ uisum: sicut linx: & quili
bet lupus: alia uero meliorẽ auditũ: nõnulla meliorẽ olfatũ. Sed
ista est nobilitas ſm qd: & non simpliciter dicta. Vt ergo cõside-
retur quæ harꝫ duarꝫ potẽtiarꝫ sit nobilior simpliciter: uolũtas: an
intellectus. Hoc est p se ex eoꝝ differẽtiis cõsiderãdũ. Perfectio
aũt & dignitas intellectus in hoc consistit: Quot spẽs rei intelle-
ctæ in ipso cõsistit itellectu: cũ ſm hoc itelligat actu: in quo ei⁹ di
gnitas tota cõsiderat. Nobilitas aũt uolũtatis & act⁹ ei⁹ cõsistit ex
hoc: p aia ordinat ad rẽ aliquã nobilẽ ſm eẽ: qd habet illa res in se-
ipsa. Perfectius aũt est simpliciter & absolute loquẽdo: hẽre in se
nobilitatẽ alteri⁹ rei: q̃ ad rẽ nobilẽ cõpari extra se existentẽ. Vñ
uolũtas & itellect⁹: si absolute cõsiderẽt: nõ cõparãdo ad hãc uel
ad illã rẽ: hũc ordinẽ inueniunt hñe. Quot itellect⁹ eminẽtior &
nobilior simplicit ẽ uolũtate. Sed cõtingit nobili⁹ eẽ cõpari ad rẽ
aliquã nobilẽ p aliquẽ modũ: q̃ eius nobilitatẽ i seipso hñe: quãdo
uidelicet illius rei nobilitas habet multo inferiori mõ: q̃ eã hẽat

res illa in seipsa. Si aũt nobilitas illi⁹ rei insit alii rei: uel æque: uel nobilius: q̃ in re cuius est: tũc absq; omni dubitatiõe. Illud: quod i se nobilitatem alterius rei habebit: est nobilius eo: quod ad ipsã rem nobilem qualitercũq; ordinat̃. Reꝝ aũt: quæ sunt aĩa supe riores formas ꝑcipit itellectus inferiori modo q̃ sint in ipsis reb⁹ Substãtiæ. n. sepate sunt simpliciores & nobiliores in seipsis: q̃ in intellectu nostro. Recipit̃. n. aliqd in itellectu ꝑ modũ sui: ut dr̃ in libro de causis. Et Boetius dicit Quot intelligẽs itelligit ꝑ mo- dũ sui: & nõ ꝑ modũ rei itellectæ. Et eadẽ rõne eaꝝ reꝝ: q̃ sũt aĩa iferiores: sicut res corpales sunt: formæ sunt nobiliores in aĩa: q̃ in ipsis reb⁹: qa in itellectu sunt in materiales. Nihil. n. fit itelligi bile: nisi fiat imune a materia: ut dicit Auicẽna. ℭ Sic igit̃ tripli citer põt sũmi compatio itellectus ad uolũtatem. Vno modo ab solute in uniuersali nõ respectu huius uel illius rei: & sic intelle- ctus est eminẽtior uolũtate: sicut habere id quod ẽ dignitatis i re aliqua: est perfectius: q̃ comparari ad nobilitatem eius. Alio mo- do per respectum ad res naturales sensibiles: & sic iteꝝ intellect⁹ est simpliciter nobilior uoluntate: utputa: Intelligere lapidem: q̃ uelle lapidem: eo ꝙ forma lapidis nobiliori modo est in intelle- ctu: s̃m ꝙ ab intellectu intelligitur: q̃ sit in seipsa: s̃m ꝙ a uolun- tate desideratur. Tertio modo in respectu ad res diuias: quæ sũt anima superiores: Et sic uelle est eminentius q̃ itelligere: sicut uel le deum & amare: q̃ intelligere aut cognoscere: quia diuina boni tas perfectius est in ipso deo: prout a uoluntate desideratur: q̃ sit participata in nobis: prout ab intellectu concipitur. ℭ Hæc ex intentione sancti docto. dicta sunt. ℭ Ad primũ ergo dicendũ quod ratio illa ostendit Quod beatitudo sit in uoluntate obie- ctiue idest sicut suum obiectum: non autem quasi actus eius.

ℭ Ad secundum dicitur quod delectatio requiritur ad beatitu- dinem: quasi forma completiua beatitudinis: quia delectatio ꝑfi cit operationem: ut quidam finis superueniens: ueluti iuuenib⁹ superueniat pulchritudo: quæ iuuẽtutem decorat: ut dicitur in decimo ethicorum. ℭ Ad tertium respondetur Quod charitas pro tãto dicitur esse altior & nobilior uirtus cæteris: quæ sunt in uia: quia ipsa est: quæ ordinat omnes in deum. Ipsa est etiam cu- ius erit in patria ultima quietatio in deum. Hoc tamen non dat ei: ꝙ actus eius sit substantia ipsa beatitudinis: sed uel inclinatio quædam in ipsam: sicut in statu uiæ: uel quietatio in ipsa: sicut in statu patriæ. ℭ Ad q̃rtũ dicẽdũ ꝙ actus corporis nõ põt pertin-

gere ut assequatᷣ bonū animæ: sed actus intellectus potest pertigere ad assequēdū bonum: qđ uoluntas appetit. Et ideo nō ē simile. ℭ Ad qntū dicendū ꝙ per affectum homo pfectius deo coniūgitur: q̄ per intellectum: inquātum cōiunctio q̄ est p affectum: perficiens & decorans eā: qa delectatio perficit operatōem: sicut pulchritudo iuuētutem: ſm philosophum: Sed tñ oportet Quod prima cōiūctio sit semp per ītellectū. ℭ Ad uerbū Vgonis Q đ sciētia foris manet: ubi dilectio ītus ē. Dicitᷣ Quod dilectio prius inclinat in coniunctionem perfectā appetendam: q̄ intellectus pfecte coniūgatur: quis nō pri⁹ q̄ ītellect⁹ quoquo mō cognoscat: eo ꝙ appetitus nō pōt esse icogniti oīo. Et propter hoc dixit Hugo dilectio ītus est: ubi scia foris manet. Ad. vi. dr Q đ ſm phm l. iii. de aīa. Duo sunt pricipia humanoꝝ actuū. s. Intellectus seu ratio: & appetitus siue uolūtas. In intellectu aūt seu ratiōe cōsideratᷣ speculatiuū & practicum: In appetitu aūt rōnali cōsideratᷣ electio & executio: Vñ sicut uoluntas est causa bonoꝝ opeꝝ: ita etiā intellectus. Habitus. n. electiuus nūq̄ erit uirtuosus nisi sit ſm rōnem rectā. Vñ hoīes carētes usu rōnis: sicut sunt pueri paruuli & amentes ac stolidi nō possunt mereri nec peccare. Ideo sola uolūtas nō ē cā humanoꝝ actuū: sed etiā intellectus. Et ꝑpter hoc ambo premiabūtᷣ uolūtas amādo & fruēdo: ītellect⁹ aūt uidēdo: speculādo: cōtemplādo: cognoscēdo: & appræhēdēdo. Voluntas tñ dr eē cā uel peccati: uel actus uirtuosi pp libertatem ei⁹: & qa ad ipsam. ut dixi: ptinet electio & executio. Non. n. sufficit intellige Quid sit bonū uel quid sit uirtus: sola cognitiōe: nisi bonū operemur: & actus uirtuosos ipsa re exerceamus: quia laus uirtutis ī actione consistit. Et ideo Argumentum non concludit. Quod ꝑpter hoc beatitudo in actu uolūtatis cōsistere debeat: Vel dicendum est. Quod sicut uolūtas est cā bonoꝝ operum & uirtutum ita p̄miū recipiet: qa beatitudo: quæ est uirtutis & bonoꝝ operū premium: in ipsa sola uoluntate cōsistet obiectiue. ℭ Aliter tñ respōdet doctor. s. ad hoc argumentū in suis quodlibetis nono qdlibet dicens. Quod meritum cōsistit ī agendo: p̄mium autē in recipiendo. Actio autem primo pertinet ad uoluntatem: quia ipsa mouet omnes alias uires: sed receptio primo pertinet ad ītellectū q̄ ad uolūtatē. Vñ præmiū p prius attribuitᷣ ītellectui: meritū autem uoluntati. ℭ Hæc ille. Finis ergo ultimus ē ī ipso intellectu actualiter: qa in actu ipsius consistit. In uoluntate uero obiectiue. ℭ Ad ultimā instantiā q̄ ꝓbat uoluntatē eē nobiliorē ītellectu p

aliqua media: Dicit̃ ad primum ꝙ charitas,est habitus perficiens uo‑
luntatem ĩ ordine ad deum:& in tali ordine uoluntas est nobilior itel‑
lectu:nec per hoc concluditur. Q̃ď uoluntas sit nobilior simpliciter:
sed secũdum quid. ℭ A d.ii.dicitur Q̃ď Verum est quoddam bonũ:
Est enim Bonum intellectus ut patet per philosophum i.vi. ethicoꝝ.
Et ideo non est dicendum Quod bonum sit nobilius uero: sicut nec
Q̃ď animal sit nobilius homine cum homo includat ĩ se nobilitatem
animalis & superaddat. Loquimur enim de uero & bono: secũdum ꝙ
sunt obiecta uoluntatis:& intellectus. ℭ A d.iii. patuit solutio ex solu‑
tione quinti Argumenti. Vel dicendum Q̃ď ratio illa procedit de uo‑
luntate in ordine ad deum:& sic conceditur:esse nobilior intellectu se‑
cundum quid:sed non simpliciter. ℭ Ad.iiii.dicendum Q̃ď libertas
uoluntatis:& impetium ipsius in intellectum non ostendit eam esse
nobiliorem simpliciter:sed nobiliorem in mouendo: ut ex prædictis
patet: Voluntatem enim Imperare intellectui:nihil aliud est: nisi quia
uoluntas mouet intellectum: Ex hoc ergo arguitur Q̃ď sit nobilior se‑
cundum quid:uidelicet ĩ mouendo:sed non simpliciter. Item rationis
est etiam imperare secundum philosophum ĩ primo ethicorum. Vn‑
de sicut uoluntas mouet intellectum:ita etiam intellectus mouet uo‑
luntatem. Mouet enim uoluntas intellectum:& alias animæ uires per
modum causæ efficientis: Intellectus uero mouet uoluntatem per mo‑
dum finis:ut latius patet ex iis:quæ dicta sunt superius. Vnde ex hoc
imperio sic ego possum arguere nobilitatem intellectus: sicut ipsi ex:
hoc eodem medio demonstrare opinantur uoluntatem esse nobiliorẽ
intellectu. Non igitur sequitur. Q̃ď uoluntas sit simpliciter nobilior
intellectu. Intellectus ergo simpliciter uoluntate nobilior est.& conse‑
quenter infertur: Q̃ď in actu ipsius:& non uolũtatis:finis ultimus ra‑
tionalis creaturæ consistat. ℭ Palam est etiam ꝙ fœlicitas uiæ:q̃uis sit
imperfecta:in actu intellectus consistit. Aristoteles enim & cõmenta‑
tor suus Aueroys:nec non Auicẽna:& quasi omnes celeberrimi phi‑
losophi fœlicitatem humanam in speculatione posuerunt unde phi‑
losophus in.x.ethicorum dicit. Q̃ď uir sapiens maxime est fœlix. Et
ibidem etiam dicit Q̃ď speculatio ueritatis est ipsa fœlicitas. Quam
obrem hoc Cicero non ignorans primo suorum officiorum libro in
hæc uerba prorupit. Cognitionemq; rerum aut occultarum aut ad‑
mirabilium:ad bene beateq; uiuendum necessariam ducimus. Si er‑
go iuxta Ciceronis sententiam bene beateq; uiuere uolumus:cogni‑
tio rerum occultarum:idest rerum naturalium:quæ sunt occultæ:id‑
est in materia immersæ:de quibus est naturalis philosophia:aut admi

rabilium: de qbus est moralis philosophia: quæ ē de præceptis admirabilibus: uel admirabiliū. i. rex diuinax & supernaturalium: quæ admirabiles sunt: magnopere nobis necessaria ē: & opportuna. Quapropter dicit Seneca illos esse uituperandos: qui totum tempus suū i solis uocabulis & quibusdā uerborū lenocinils atq; Flosculis terunt: fucos quosdā & inanem scientiæ umbrā atq; picturā sectantes: ad ipsam uero sciētiæ cognitionē nunq̄ puenientes. Quāobrē nō dixit Cicero cognitionem uocabulorū aut fabularū: sed rerū occultarū uel admirabiliū ad bene beateq; uiuendū fore necessariā. ¶ Fœlicitas ergo uiatoris in cognitione naturalis & moralis atq; diuinæ philosophiæ: quam metaphisicam appellamus: consistit: & hoc dico: si talis cognitio peccatorū sordibus nō fuerit īfecta. Omnis. n. peccator uere miser potest appellari. Miseria uero fœlicitati opponitur. Quare nullus peccator est fœlix: qui continuæ conscientiæ scelerū: & peccatorū stimulis agitat. Hoc igitur probasse mihi sufficiat: philosophos & oratores fœlicitatē i actu intellectus & cognitione posuisse. Probauimus etiam fœlicitatem uiatoris & compræhensoris in cognitione: & intellectuali operatione consistere. Cum ergo oēs beatitudinē appetant: & beatitudo i actu itellectus & cognitione cōsistat: Sequit̄ Q̄d natura omnes hoīes scire desiderant. Quā conclusionem sex topicis & suasibilibus rationibus cō probauimus. in quibus etiam quanti sit sapere: quātumq; splēdoris & excellentiæ habeat ipsum scire: pro modulo nostro explicare pcurauimus. ¶ Sed cum naturalis appetitus cognitionis & scientiæ naturaliter hoī sit insitus: magis tñ eas: quæ naturæ notissima sunt: cognoscer satagit: quis a cognitione ipsorū ratio humana deficiat: cum ad ipsa se humanus habeat intellectus: sicut oculus noctuæ ad lumen solis: ut dicitur. i. ii. Metaphisice. Nec minq; sm̄ Ouidiū Nitimur i uetidū semper cupimusq; negata. Vnde philosophus Vndecimo aīalium libro dicit. Q̄d q̄uis parū sit: q; humana rōne de substātis supioribus pcipe ualeamus: tñ illud modicū quod de eis scitum ē: est magis amatū magis amabile: & magis desideratū oī cognitione pfectaq; quā de substantiis i ferioribꝰ habemus. Dicit. n. sic philosophus ibidē ad litterā. Magis cō cupiscimus scire modicū de rebus honorabilibus & altissimis: licer nō probabiliter id sciamus: q̄ scire multum: & per certitudinem de rebus minus honorabilibus & uiliotibus uel uulgaribus. ¶ Hæc ille ad litteram. Dicit etiam in. ii. cœli & mundi Q̄d cum de corporibus celestibus questiones possint solui parua & topica solutione: contingit auditori q; uehemens sit gaudium eius. Vnde textus eius ibidem etiam sic præcise dicit. Magis diligimus illa scire: de quibus maximam dubitati

onem habemus:& per paruas & debiles rationes: qua notiora q̃dem: & per rationes efficaces. ¶Hæc ex textu philosophi formaliter. Ex iis igitur philosophi uerbis infertur Q d cognitio rerum altissimarum: quantũcunq minima uel imperfecta sit: plus perfectionis & uoluptatis cõfert homini: q̃ qualibet cognitio perfecta rerum ĩfimarũ. Vnde Thomas ille Aquinas in principio sũmæ contra gẽtiles hæc uerba annotatu digna in proposito adducit dicens. Manifeste apparet. Q d de rebus nobilissimis quantũcunq imperfecta cognitio: maxiñá perfectionem animæ confert. Et ideo quis ea: quæ supra rationem sunt: ratio humana plene capere non possit: tamen multum sibi perfectionis acquiritur: si ea saltem qualitercunq intelligat. ¶Hæc ille ad litterã. In scientiis igitur speculatiuis: quæ uel subiecti nobilitate: uel demonstrandi certitudine alias excellunt: nõ autem in fabulis ingenium nostrum exerceamus: ueluti etiam elimatissimus ille poeta Martialis decimo suorum epigrãmatum libro recte nos admonet dicens.

Qui legis ædipodem: caligantem q thyestem
Colchidas & scyllas: Q uid nisi monstra legis?
Q uid tibi raptus hylias: quid parthenopeus & Athis
Q uid tibi dormitor proderit endymion
Exutusue puer pennis labentibus: aut qui
Odit amatrices hermaphroditus aquas.
Q uid te uana iuuant miseræ ludibria chartæ?
Hoc lege quod possis dicere iure meum est.

¶Applicandum est igitur ingenium ad alta & subtilia: in quibus maxima: animorum perfectio consistit: quia licet excellens sensibile corrumpat sensum excellens: tamen intelligibile non corrũpit: imo magis perficit intellectum. Q uamobrem constat illum friuole & absurde loqutum fuisse: qui dixit. ¶Mitte archana dei: coelumq inquirere qd sit Cum sis mortalis: quæ sunt mortalia cura Vnde i. x. ethicorum cũ Simonides cuidam homini prætermittendã esse diuinorum cognitionem psuaderet: & humanis rebus igeniũ applicãdũ eẽ affirmaret: in / quiẽs congruũ & expediẽs eẽ: humana sape hoiem: & mortalia mortalem: contra eum philosophus dicit: Q d homo debet se ad imortalia & diuina trahere quãtũ potest. Melior igitur ẽ cognitio rerũ altissimarũ & subtilium: quantũcũq minima uel modica sit: oĩ pfecta cognitione rerum infimarum. Sed cum multa arduai & cognitu difficilia sint: q̃ rõnis hũanæ facultatẽ plurimũ excedũt: tũ aĩe rõnalis cognitio pdifficilis habet. In q̃ pcipue tres iextricabiles & maxie difficultates occurrũt. ¶Pria circa q̃ditatẽ ipi⁹ qd sit: & utrũ possit uniri humão corpi: ut

forma:uel remaneat una in oib⁹ho ib⁹ mũdi. ¶ S ecũda circa imortalitatem. Vtrum ad cor ruptionẽ corporis corrũpat:sicut aia bruti:uel post mortem remaneat. ¶ Tertia circa penalitatem. Quomodo exuta corpore:ab igne corporeo pati possit. ¶ De prima dificultate loqt doctor sanctus in primo sen. dist. iii. ar. ii. ad. iii. dicens. Maxima difficultas est in cognitione aiæ:nec deuenitur in ipsam:nisi ratiocinando ex obiectis in actus:& ex actibus in potentias. Testatur idem Ioãnes Scotus pro alia parte in. iiii. sen. dist. xliii. q. ii. dicẽs. Non inuenit faciliter ratio a priori:neq͂ a posteriori ꝓpria ad ꝓbãdum intentum. Videlicet aiam rationalem humani eẽ corporis formã:nisi ex ꝓpria operatione hois. Si q͂dem forma ĩnotescit ex operatione:sicut materia ex trãsmutatione. ¶ Hæc ille. ¶ De secũda difficultate loquit Augustinus libro. xiii. de trini. cap. ix. Vbi differens de uita imortali & sempiterna sic loquit dicens. Hac inquit: Vtrũ careat humana natura: nec parua q͂stio est. Humanis quippe argumentationibus hanc inuenire conantes:uix pauci magno pditi ingenio:uacantes ocio:doctrinisq͂ subtilissimis eruditi ad idagandam solius animæ imortalitatem peruenire potuerunt. ¶ Hæc ille. ¶ Tertiæ difficultatis meminit. Petrus de palude in. iiii. sen. dicens. Tot adducuntur opiniones circa materiã istam:& nulla satisfacit intellectui:quia ea:quæ fidei sunt:humana ratione capi nõ possunt. ¶ Hæc igitur tua difficillima cũ sint: & humane rationis capacitatem admodum excedant:statui de iis aliquid diuino aspirante fauonio pro modulo meo differere: existimans præclara hominum ĩgenia uberiores fructus quin etiam plus uoluptatis & pfectionis consequi debere:si ea saltem in cortice uel superficie attigerint aut summotenus qualitercũq͂ delibauerint:q͂ si omnes poetarum cõmentarios:omnesq͂ romanas & exterarũ gentium historias tota mente complecterentur:& memoriæ fideliter demandarent. Credo etiam imo certo scio:me præstantius quiddam & laudabilius efficere. Atq͂ deo optimo maximoq͂ gratius opus exhibere:si qualemcunq͂ uel minimam cognitionem aut noticiam de iis tribus:q͂uis inepte:q͂uis illepide propinauero:q͂ si Plautum:uel Plynii nouocomensis libros omnes fideliter & exactissime interpretarer. Atq͂ omnes poetarum & oratorum sensus abditos & abstrusos luce clarius elucidarem. Nec tamẽ tantum mihi arrogo & attribuo:ut has tres perdifficiles quæstiones: in quibus enodandis præclara quoq͂ ingenia titubarunt: meo metiri posse ingenio existimẽ:sed quæ a diuersis philosophis & theologis latius decisa:& sparsim uentilata sunt:hoc in opusculo congessi: ac uelutia pecula ex diuersis floribus mella conuectãs in in cellulam. Va-

rias & multiplices celeberrimorꝗ doctorꝗ snias. Quæ ad rē:& gen'hoc subiectū spectare uidebāt:undiqꝫ decerpe:colligere: Atqꝫ ordinate in unū redigere pcurauī. Vt qstiones istas:seu difficultates aucupari:uel idagare cupiētes crebra chartarū reuolutione: & lōgæ inquisitiōis labore nonfatigenrur:sed quæ perscrutari satagunt:bene discussa & digesta confestim occurrant. ¶ Erit ergo libellus iste in tua capita principaliter distinctus. ¶ In primo nāqꝫ rationalem animam humani eē corporis formam:præmissa prius ipsius diffinitiōe & quiditate: ut par est:necessariis rationibus comprobabo. Deinde:si triginta argumentorum:quæ in oppositum fiunt:solutionem præmisero:. Quod ipsa anima tali corpori:cui unita est:conuenienter uniatur:declarabo. Sed quia rationalis animæ simplicitatis consideratio ad quiditatis atqꝫ immorralitatis ipsius cognitionem multum pertinere putatur:ideo sub sequenter non nulla cognitu digna de simplicitate & compositione eiusdem patefaciam. Quia uero per differentias in cognitionem rerum maxime deuenimus:non erit absurdum si uiginti differentias: quibus anima & Angelus inter se differunt:postremo loco opportune connumerauero. In hæc ergo capitula uel quinqꝫ partes. Primum caput distinguitur. ¶ In secūdo uero capite immortalitatem animæ rationalis:non modo suasibilibus & topicis:uerum etiam necessariis & ualidissimis rationibus:præmissis prius in oppositum multis aucto ritatibus & argumentis superius fauentibus demonstrare intendo. Solutus autem argumētationibus:quæ animam cum corpore simul interire:atqꝫ utriqꝫ morte pariter deleri:concludere uidebuntur: An a corpore separata aliquid cognoscat:& quomodo sine fantasmate intelligere possit: & utrum. Anima unius alterius animam hominis cognoscere possit:ex intentione theologorum:qui recta senserunt: diligentius indagabo. ¶ In tertio autem & ultimo capite. Vtrum anima passibilis sit:& quomodo corporis ergastulo soluta:ab igne corporeo pati possit:recitatis quinqꝫ & decem opinionibus:ni ingenii mei uires ad modum exiles tantam aggredi prouinciam ausæ medio in nixu succumbant:elucidare conabor. Post solutionem autem argumentorū: quæ in oppositum prius adducam:nonnulla de pueris in limbo existentibus:& de uermibus:quibus inferi torqueri perhibentur:disserere decreui. In calce uero libelli:ne cuiusdam optimi uiri de me benemeritis:uoluntati refragari uidear:methodum quendam uel compēdiolum de sacratissimo corpore Christi:in quo omnes difficultates maxime:quæ circa mirabile sacramentum hoc occurrunt:breuiter extri-

anti:q̃uis extra propositum materiam sit:præcedentibus subnectere constitui. ¶Sed iam oram soluenti superi faueant:& fragilem ingenii mei cimbam atq; raticulam mediis in fluctibus gubernent. Diuino enim fretus patrocinio:uentis hanc & pelago committere non dubitaui. Surgant igitur sonora flamina:& mare totum ab imis usq; sedibus concitent & euertant. Nothus Eurusq; pariter debacchantes ruant. Vastos ad sidera fluctus aphricus euoluat:& threicio stridentes aquilone procellæ in hanc nauiculam nostram impetum faciant nunq̃ de naufragio expauescam:ubi ille mihi afflauerit:cui Pelagus & uenti solo nutu obediunt:qui q; siccis pedibus super tumidas maris undas ambulauit. At neq; Syllam Carybdimq; formidabo:sed cuius geminis uiribus & scopulis ad intentum atq; optatum ut spero portum sospes & incolumis perueniam.

¶Iacobi:Bruti Nouocomēsis ex castello ab Aqua claruli Vallis tellinæ Artiū & diuinæ philiæ pfessoris ppulcher & scictificus de aia libell⁹

¶DE QVIDITATE ANIME.

QVIA ERGO: Vt inquit Cicero officiorum primo. Omnis:quæ a ratione suscipitur de aliqua re. Institutio debet a diffinitione proficisci: ut uideat: qd sit id:de quo disputetur:cum omnis disputatio nostra de anima futura sit:ante q̃ de unione:uel de modo unionis aie ad corpus aliquid patefaciam:libet pro prima parte principalis capitis huius libelli nostri: definire: uel potius describeret:aut notificare siue circumloqui. Quid sit rationalis animæ:cui⁹ quiditatem & essentiam prisci illi philosophi explicare cupientes in uarios errores prolapsi fuerūt:& pauci admodum eorum ueritatem attingere potuerunt. ¶Plato ille diuinus dixit animam essentiam se mouentem. ¶Xenocrates numerum se mouentem: ¶Aristoteles endelichiam:idest actum primum. ¶Pythagoras & Philolaus armoniam. ¶Possidonius ideam. ¶Asclepiades quinq; sensuum exercitium sibi consonum. ¶Rabi Moyses dei simulachrū. ¶Anaxagoras spiritum tenuem per corpus omne dispersum. ¶Socrates inextinguibilem dei scintillam. ¶Heraclitus ponticus lucem. ¶Heraclitus phisicus scintillam stellaris essentiæ. ¶Zenon cōcretum corpori spiritum. ¶Democritus spiritum insertum athomis

¶ Gritholaus peripateticus constare eam de quinta essentia. ¶ Hipparcus ignem. ¶ Anaximenes aera. ¶ Empedocles ex omnibus mixtam. ¶ Cricias sanguinem. ¶ Parmenides ex terra & igne. ¶ Melissus motum æternum. ¶ Exonephantes ex terra & aqua. ¶ Boetos ex aere & igne. ¶ Diogenes diuinum quiddam se mouẽs. ¶ Epicurus speciem ex igne & aere & spiritu mixtam. ¶ Hyppocrates uigorem. ¶ Alexander præparationem in humana natura. ¶ Galienus complexionem. ¶ Auicenna substantiam solitariam: ueluti nauita nauim: corpus agitantem. ¶ Secundus philosophus deum quendam incarnatum. ¶ Tales milesius motricem substantiã primi entis imaginem. ¶ Solon salaminius nobilissimam formam. ¶ Chilon lacedæmonius frigidum uaporem. ¶ Pyttacus mitylenæus specierum diuerticulum. ¶ Bias prienæus intelligentiam incarceratam. ¶ Cleobolus lydius humanarum fontem operationum. ¶ Peryander corynthius naturalem calorem. ¶ Ptholemæus Astrorum dominam. ¶ Archytas ille tarentinus uitale principium. ¶ Isaac obumbratæ naturam intelligentiæ. ¶ Alpharabius diuinũ flamen: atq; spiraculum. ¶ Auempaze uirtutem imaginatiuam. ¶ Demetrius phalereus substantiam cum materia: a materia tamen immunem. ¶ Algazel inextricabilem labyryntum. ¶ Gorgias leõtinus substantiam athomam: potentiis & affectibus partibilem. ¶ Aueroys formam assistentem. ¶ Tertulianus & Appollinaris ex semine & potẽtia materiæ eductam. ¶ Alii corpus. ¶ Alii uero imaginationem. ¶ Aliqui sensum. ¶ Quidã cerebrũ. ¶ Non nulli cor. ¶ Varro autem Manicheus: Siphanius & Præsilianus ex propria dei substantia animam esse dixerunt. ¶ Nonnullas harum opinionum Virgilius etiam tetigit. Cum enim dixit Purpuream uomit ille aiam Et illud. T uaq; animam hanc effundere dextra: loqutus fuit secũdum opinionem illorum: qui dixerunt animam eẽ sanguinem uel sanguinem esse sedem animæ. Q uia enim anima est corporis uita: & recedente sanguine: qui est thesaurus naturæ: cessat uita. Ideo crediderũt isti animam esse sanguinem. Sed cum dixit. Omnis & una dilapsus calor: loqutus est secundum opinionem illorum: qui dixerunt animam calorem esse: quo recedente frigescit corpus & moritur: secundum illud. Corpusque lauant frigentis: & ungunt. Cum uero subiungit. Atque in uentos uita recessit: illorum opinionem sectatus est: qui dixerunt animam esse aerem. Sed cum illud protulit.

Igneus est olis uigor. Illos est imitatus: qui dixerũt animam esse ignẽ. ¶ Aristoteles in secũdo de anima: animam a posteriori sic describit: uel notificat dicens. Anima est principium: quo uiuimus: itelligimus sentimus: & secundũ locum mouemur. Aliam tñ diffinitionem ante istã ponit philosophus ibidem: quã inferius postremo loco recitabo. ¶ Armonius eam sic notificat. Aĩa est substantia incorporea intellectualis luminis a primo ente pceptiua. ¶ Seneca uero dicit: Q̃ d Aĩa est spiritus intellectualis beatitudinis capax. ¶ Auicebron autem ĩ libro fontis uite animã aliter diffinit uel circũloquitur dicens. Anima est subiectum scientiæ: uiribus suis omniũ reꝝ capax: & sicur materia prima est susceptiua omniũ formaꝝ: ita anima: quæ est ultima formaꝝ: sed nobilitate prima est susceptibilis omnium intelligibilium: sicut ẽt recte per philosophum dicitur. Intellectus agẽs est quo omnia facere: Intellectus uero possibilis est quo omnia fieri. ¶ Damascenus uero dicit: Q̃ d Anima est substantia Viuens simplex & icorporea. ¶ Sãcti & catholici magistri aĩam rationalẽ sic diffiniunt dicentes. Anima est spiritualis substãtia & ratiõalis ad uiuificãdum corpus humanũ de nihilo creata. ¶ Doctor uero sanctus & Angelicus in quodã compẽdiolo theologiæ aĩam itellectiuam sic notificat. Anima iquit est uita perpetua: per memoriã itelligẽtiam & uolũtatem ad imaginem dei facta: capax uirtutis uel uitii: susceptibilis pene uel premii: Arbitrio libera: potentiis habitibus & affectibus decorata. Caret põdere figura & colore. Eo magna est: q̃ æternitatis est particeps: eo recta: q̃ bonitatis appetens: tam nobilis: q̃ capax est beatitudinis. Q̃ uãtitatem habet aĩa: ñ dimensiuam: aut extensiuam: sed potentatiuam & uirtualem. Ideo tota est in toto: & tota in qualibet parte. Tota dico non dimensiue: aut potentialiter: sed tota essentialiter. Et quia simplex est: nec Augumenti nec diminutionis susceptibilis est: nec in corpore maiori maior: nec in minori minor Multitudo quoq; potentiarum in anima non ponit maioritatem in natura animæ: nec diuersa uocabula diuersas animas ostendunt: sed multiplicitatem affectuum & operationum demõstrãt Dicitur enim anima inquantum animat corpus & uiuificat: quia ẽ uitale principium hominis. Animus dum sapit & desiderat. Ratio dum iudicat: & uerum a falso discernit. Spiritus dum spirat: aut in contemplationem surgit. Sensus dum sentit. Mẽs quãdo cõsiderat & cogitat. Memoria dũ recordatur. Voluntas qñ uult & consentit. Intellectus dũ itelligit. ¶ Hæc ille. ¶ Aduertendum tamẽ est: q̃ aĩa dupliciter potest considerari: uno modo ẽm se absolute: prout non respicit corpus. Et sic eius consideratio pertinet ad metaphisicum: qui considerat prias

causas: & nobiliores partes entis. Alio modo potest considerari: prout est pars compositi: Et ut sic est de consideratione phisica: & eius consideratio pertiet ad philosophum naturalem. Et neq sciri: neq diffiniri potest nisi inquantum respicit corpus: & materiam informat. Et hoc modo diffinit eam philosophus in. ii. de anima dicens. ¶Anima est actus primus phisici corporis organici potentiam uitā habentis. Hæc autē diffinitio: ut ipsemet phs ibidē asserit: generalīt de oī aīa data est. Nec plures iis aiæ diffinitiones cōmemorās: sat mihi sit pro pria pte pricipalis capitis huius opusculi nostri has pauculas cōnumerasse.

¶DE VNIONE ANIMAE AD HVMANVM CORPVS.

VANTVM igit ad. ii. partē attinet: Q ueritur ī præfata diffinitiōe: ī q dr: Q d aīa ē actus prius: &c. Vtrū rōnalis aīa sit forma hoīs specifica & substātialis: iformās corpus humanū: & dans sibi eē. Videt. n. multis: Q d n possit uniri corpori: ut forma: sed remāeat una ī oībus hoib⁹ mūdi. Et prio p ipsos sic arguit. ¶Ois forma unita materiæ iduiduat p materiā. Ergo si aīa intellectiua unitur corpori: ut forma: oportet: Q d induiduetur: & sic erit alia aīa ī me: & alia ī te: & cōseque̅ter erit alius itellect⁹ ī me & ali⁹ ī te. Ergo formæ rcepte ī aīa sūt formæ iduiduatæ. Oportebit. n. Q d sit alia spēs itelligibilis ī me: & alia ī te: & p cōsequēs aliud itellectū: qd ego itelligo: & aliud: quod tu. Erit ergo itētio itellecta multiplicata' sm numerum induiduorum Et ita non erit uniuersalis: sed induidua Ex quo sequitur: φ non sit intellecta in actu: sed in potentia tantum' Nam intentiones induiduales sunt intelligibiles in potentia: & non ī actu. Et sic anima intellectiua non poterit uniuersalia cognoscere. Q uod est falsum: & absurdum. Potest etiam sub aliis uerbis hoc argumentū sic formari. Si anima intellectiua unitur corpori: ut forma: Ergo induiduatur per corpus. Cum ergo speciex intellectæ in actu propriū subiectū sit intellectus possibilis: oportet Q d multiplicato intellectu possibili: multiplicentur species intelligibiles sm numerum in diuersis. Et si intellectus possibilis est alius in hoc: & in illo hoie: necesse est: Q d species intellecta sit alia numero in hoc: & in illo: una uero in specie. Species aūt & formæ: quæ sunt eędem sm spēm: & diuerse sm numerū: sunt formæ idiniduales: q̄ nō possunt esse formæ intelligibiles. Q uia itelligibilia sunt uniuersalia: & nō pticularia. Sicut. n. sensus ē pticulariū: ita itellectus uniuersaliū ut phs dicit. Et Boetio itidē atestā

te Particulare e:cu sentit: Vniuersale du intelligit. Si ergo spes intellecta sit idiuidua:sequit q aia intellectiua nihil possit itelligere:& q de nulla re sit scia apud mortales. Impossibile e igit Q d aia intellectiua uniat corpori:ut forma. Et sic necesse e Q d sit una tm in oibus hoibus mu di praesentibus praeteritis & futuris. ℂ.ii. sic arguit. Nihil icorruptibi le potest esse forma corporis corruptibilis. Sed aia rationalis est incor ruptibilis:sicut fide tenemus:& inferius demonstrabimus:ergo no po test uniri corpori corruptibili:ut forma. Maior ptobatur. Quia non e accidentale forma:sed p se ei conuenit esse in materia:alioquin ex ma teria & forma non fieret unu per se:sed unu per accidens. Nihil aute potest esse sine eo:quod inest ei per se. Ergo forma corporis no potest esse sine corpore. Si ergo corpus sit corruptibile : necesse est formam corporis corruptibilem esse: Non igitur aia ronalis unitur corpori ut forma informans ipsum: & sic erit una tantum anima in omnibus hominibus mundi. ℂ.iii. sic formae separatae a materia: & formae quae sunt in materia:differunt specie ut probatur in. vii. Metaphisicae. Mul to ergo minus una & eadem forma numero potest nunc esse sine cor pore:& esse nunc in corpore. Destructo ergo corpore:uel destruit for ma corporis:uel transit ad aliud corpus. Vnde Gregorius nisse nus i posuit Aristoteli Q d posuerit aiam rationalem esse corruptibile: qa posuit ea corporis forma. Q uidam uero pp hoc transcorporationem posuerunt:dicentes animas transire de corpore in corpus. Nonulli ue ro asseruerunt animam habere corpus incorruptibile:a quo nunq se paratur. Cum ergo haec omnia sint inconuenientia : impossibile est animam esse humani corporis formam. ℂ.iiii. Nam philosoph⁹. xvi. animalium libro dicit. Intellectum solum de foris aduenire: & diuinu esse solum. Nulla autem forma:quae est actus materiae:aduenit mate riae de foris:sed educitur de potentia materiae. Anima ergo non e for ma corporis. ℂ Q uito. omnis forma corporis mixti causatur ab ele mentis: Si ergo anima esset forma humani corporis:non esset ab ex trinseco:sed esset ab elementis causata:quod est falsum. Non ergo aia est forma corporis. ℂ.vi. Si anima esset corporis forma i cum ipsa sit ab extrinseco:sequeretur:quod etiam uegetatiuu & sensitiuum essent ab extrinseco:quia est una substantia animae:cuius potentiae sunt ue getatiuum sine nutritiuu:sensitiuum & intellectiuu. Cum ergo intel lectus sit ab extrinseco:aliae etiam potentiae ab extrinseco essent:quod est falsum. No ergo anima est humai corporis forma. ℂ.vii. Si anima

unitur corpori:ut forma:ergo multiplicatis corporibus multiplicant etiam anime ſm numerū. Ergo erit una aīa ſpecie:nūero uero plures. Et ſic conueniunt in forma:& diſtinguūt ſm materiam. Ergo indiuiduatur aīa per materiā:nō per materiam:quæ ſit pars ſui:tum quia aīa componeret ex forma & materia:quod ē falſum:tum etiam q̄a receptio eius eſſet de receptione materiæ primæ:& reciperet formas indiuiduales. Quod eſt contra naturam intellectus poſſibilis. Ergo indiuiduat̄ p materiā:quæ eſt corpus hōis:cuius ponit̄ forma. Oīs autem forma indiuiduata p materiā:cuius eſt actus:eſt forma materialis: q̄a eſſe cuiuſlibet rei dependet ab eo:a quo dependet indiuiduatio eius. Sicut. n. principia cōmunia ſunt de eſſentia ſpeciei:ita principia indiuiduantia ſunt de eſſentia huius indiuidui. Sequitur ergo Q̄ d ſit forma materialis & corruptibilis:& p conſequens q̄ non recipiat aliq̄d: nec̄ operetur ſine organo corporali. Non igitur rationalis aīa poteſt unire corpori ut forma:& ſic neceſſe eſt Q̄ d ſit una tm̄ in omnibus hominibus mundi. ¶ Hoc Argumentum ſic ab aliis formatur:ſed ī idem redit. Omne quod multiplicatur ſm multiplicationem materiæ eſt forma materialis. Vnde ſubſtantiæ ſeparatæ a materia:non ſunt plures ī una ſpecie. Si ergo plures animæ eſſent in pluribus hominibus:quā diuiduntur ab inuicem numero p diuiſionem materiæ:ſequeret̄ ex neceſſitate Q̄ d intellectus eſſet forma materialis. Quod eſt contra Ariſtotelē:qui probat q̄ intellectus eſt ſeparatus: Si ergo eſt ſeparatus & non eſt forma materialis nullo modo multiplicat̄ ſm multiplicationē corporū. Non ergo aīa unitur corpori ut forma:ſed remanet una tm̄. Huic uero ratiōi Quidam tantum innituntur:Q̄ d dicunt deum n̄ poſſe facere plures animas unius ſpeciei in diuerſis hominibus. Dicūt enim q̄d hoc contradictionem implicaret:quia habere materiam: ut numeraliter multiplicetur:ē aliud a natura formæ ſeparatæ. ¶ Octauo. Quero utrum Intellectum in me & in te eſt unum penitus: aut duo in numero & unum in ſpecie. Si unum intellectum:tūc erit unus intellectus:& una tantum anima. Si duo in numero & unum in ſpecie:ſequitur q̄ intellecta habebunt rem intellectam. Quæcunq; enim ſunt duo in numero & unum in ſpecie ſunt unum itellectum: quia eſt una quiditas:per quam intelliguntur. Et ſic procedetur in infinitum: quod eſt impoſſibile. Ergo impoſſibile eſt Quod ſint duo intellecta numero in me & in te. Eſt igitur unum tantum: & unus intellectus: & una tantum anima in omnibus hominibus mundi.

Non ergo anima rationalis unitur corpori ut forma. ℂ ix. Si anima intellectiua unitur corpori ut forma: cum multi homines sint: sequeret ꝙ destructis corporibus plures substantię intellectuales remanerent ociosę: sicut Philosophus in undecimo Metaphisice Argumentatur: quod si essent substantiae separatae non mouentes corpus: eẽnt ociosę. Cum igitur nihil sit ociosum: aut uanum in fundameto naturę: sequit̃ quod aĩa nõ sit forma substãtialis corporis: & sic remane bit una tantum. ℂ x. Anima rationalis est substantia subsistẽs i suo esse. Substãtiæ aũt itellectuales plures numero nõ sunt in specie una. Si ergo est alia anima in me: & alia in te secũdum numerũ: sequit̃ ẽt ꝙ sit alia in specie: Et sic tu & ego non sumus eiusdem speciei. ℂ xi. Cum in natura speciei omnia indiuidua cõmunicẽt: oportet poni aliquid præter naturam speciei secundum quod ab inuicem indiuidua distinguantur. Si igitur in oĩbus hoĩbus est una aĩa in specie: plures aũt numero oportet ponere aliquid quod faciat numero differre unã animam ab alia: Hoc aũt ñ põt esse aliquid: quod sit de substantia aĩe: quia anima nõ est composita ex materia & forma. Ex quo sequitur ꝙ omnis differentia: quæ accipi põt: secũdum id quod ẽ de substãtia aĩe: sit differentia formalis: & diuersificans speciem. Relinquit ergo quod anima unius hominis nõ possit esse alia numero ab aĩa alterius hoĩs nisi ꝓpter diuersitatem corporum. Corruptis ergo corporibus nõ re manebunt animę in sua pluralitate: sed una tantum. Non ergo unit̃ corpori anima rationalis ut forma. ℂ xii. Diuersorum generum est diuersus modus essendi: & nobilioris substantiæ est nobilius esse. Sed aĩa & corpus in diuersis generibus collocant̃: q̃ sunt corporeũ & icorreum. Et anima longe nobilior & præstantior est corpore. Ergo substantia intellectualis esse suum materię corporali cõmunicare nõ põt ℂ Non unitur igitur anima corpori ut forma. Potes formare hoc Argumentum sic sub aliis uerbis. Ea quæ maxime distãt nõ uniunt̃ nisi minima coniunctione. Sed aĩa & corpus maxime a se distant: ut dicit ẽt Magister sen. in. ii. di. pria. Ergo cũ coniunctio formę ad materiam sit secundum maximam unionem. Videtur quod anima itellectiua nõ sit corpori unibilis: sicut forma materię. ℂ xiii. Si intellectus unitur corpori ut forma: oportet ꝙ corpus sit organum eius. Si enim est actus corporis phisici organici: necesse est. Quod sit eius actus inquantum corpus est organum ipsius. Sed impossibile est: quod corpus sit organum animę: ut probatur in tertio. de anima. Ergo impossibile est quod anima sit forma substantialis corporis. ℂ Quartodecimo. Nam Philosophus dicit libro. xvi. animalium.

Quod non est simul animal & homo:sed primũ animal: & postea hõ. Non igitur idem est:quo est aial.& quo est hõ. Sed aial ẽ p sensitiuũ: hõ uero per ĩtellectiuũ. Nõ igit̃ sensitiuũ & intellectiuũ uniunt̃ ĩ una substantia aĩe. Ergo idem:quod prius. ¶ Confirmatur hoc etiam alia auctoritate philosophi in.ii.de anima sic dicentis. Sicut trigonum est in tetragono:& tetragonum in pentagono:ita nutritiuum ĩ sensitiuo & sensitiuum in intellectiuo. Sed trigonum non est in tetragono actu sed potentia tantum:neq; etiam tetragonum in pentagono ergo nec nutritiuum nec sensitiuum sunt actu in anima intellectiua:& sic non uniuntur in una substãtia anime. ¶ xv. Nutritiuum sensitium & intellectiuum spẽ differunt. Si ergo uniuntur:sequitur quod anima intellectiua in homine differt per essentiam a sensitiua & nutritiua. Quod ẽ impossibile. Non ergo possunt uniri. Non est igitur rationalis anima forma substantialis hoĩs. ¶ xvi. Forma est in eodem genere cum materia:cui unitur. Si ergo anima intellectiua unitur corpori sicut materiæ:sequitur quod uel corpus sit de genere spiritualium. uel intellectus de genere corporalium:quorum utrũq; est impossibile. Nõ ergo anima rationalis potest uniri corpori ut forma. ¶ xvii. Si anima unit̃ materiæ corporali:ut forma:oportet quod recipiatur ĩ ea:sed q̃cquid recipitur ab eo:quod est in materia receptum:est tantum in materia receptum. Ergo si anima unitur materiæ:quicquid recipitur in anima recipitur in materia. Sed forme intellectus non possunt recipi a materia:quinimo per abstractionem a materia intelligibiles fiunt. Ergo idẽ quod prius. ¶ xviii. Intellectus possibilis recipit omnes species rerũ sensibilium:ut in potentia ad eas existens:& ideo oportet:q; omnibus careat:sicut pupilla:quæ recipit omnes species colorũ caret omni colore. Si enim haberet de se aliquem colorem:ille color ꝓhiberet alios colores uideri:quinimo nihil uideretur:nisi sub illo colore. Et sic esset de intellectu possibili:si haberet de se aliquam formam: seu naturam de rebus sensibilibus. Hoc autem oporteret esse: si esset mixtus alicui corpori:& similiter si esset forma alicuius corporis:quia cum ex materia & forma fiat unum:oportet quod forma participet aliquid de natura eius:cuius est forma. Impossibile est igitur rationalem animam esse actum:siue formam alicuius corporis. ¶ Hæc autem ratio sic formatur a commentatore in.iii.de anima. Omne recipiens aliquid necesse est: q; sit denudatum a forma specifica recepti: & sua substantia non sit substantia recepti. Sed anima intellectiua recipit omnes formas naturales. Igitur anima intellectiua non est forma naturalis. Maiorem declarat Auerroys sic:quia necesse est:ut sensus recipiens colo

rem careat omni colore:& sensus recipiens sonum careat sono.
¶xix. Sicut intellectus agens est:quo omnia facere:ita itellectus possibilis est : quo omnia fieri:ut dicit Philosophus in.iii.de anima. Ergo intellectus possibilis est in Potentia ad omnes formas itelligibiles:nullam earum habens in actu:sicut materia prima est in potentia ad omnes formas sensibiles:& nullam earum habet in actu. Sed hac ratione materia prima est una omnium:ergo itellectus possibilis est unus omnium. Et sic non est unitus corpori quod ipsum indiuiduet. Anima igitur intellectiua non est forma substantialis corporis: ¶xx. Ex duabus substantiis existentibus in actu non fit unum per se s̄m Philosophum in.vii.diuinæ philosophie. Sed tam corpus q̄ anima est substantia existens in actu. Ergo anima non unitur corpori:ut ex eis fiat aliquid unum. ¶xxi. Vnumquodq; eo modo quo est:sic operatur. Sed anima intellectiua habet operationem per se sine corpore:scilicet intelligere. Ergo non est unita corpori secundum esse. Ergo nec ut forma. ¶xxii. Omnis forma unita materiæ reducitur in actum per motum & mutationem materiæ. Sed anima intellectiua non reducitur in actum de potentia materiæ:sed est ab extrinseco s̄m Philosophum xvi.animalium. Ergo anima intellectiua non potest uniri materiæ: nec potest esse humani corporis forma. ¶xxiii. Si intellectus eēt forma corporis:sequeretur quod ipse esset forma complexionalis:uel addita complexioni:& per consequens uirtus organica. Consequēs est falsum ergo antecedens. Consequentia probatur:quia omnis uirtus in corpore composito:aut attribuitur primis qualitatibus:scilicet forme complexionis:aut erit uirtus existens in forma complexibili:& sic necessario erit anima organica. Sequeretur etiam aliud inconueniens q̄ intellectus transmutaretur a suo obiecto:& per consequens in intelligendo debilitaretur:& similiter ab excellenti obiecto corrumperet: quod est falsum. Probatur discursus:quia omnis uirtus recepta in corpore transmutatur secundum q̄ suum recipiens:scilicet corpus transmutatur. ¶xxiiii. Nulla potentia iudicans infinita: & etiam uniuersalia est forma corporis. Intellectus est huiusmodi:quia iudicamus per ipsum infinita in propositione uniuersali:ut dicit Cōmentator:ergo intellectus non est forma corporis. Maior probatur:quia omnis uirtus mixta iudicat indiuidualiter & finita tantum:ut patet inductiue. ¶xxv. omnis forma corporis extenditur extensione corporis. Intellectus non extenditur ad extensionem corporis:ergo idē quod prius. Minor patet & maior probatur. Primo quia perfectio & perfectibile sunt correlatiua. Vno autem correlatiuorum multiplicato multi

plicatur reliquum. Igitur si porfectibile habet partes:& perfectio etiã habebit partes correspondenter. secũdo quia omne quod competit toti per se necessario competit cuilibet parti saltem secũdario. Sed eẽ extensum per se competit homini: ergo & cuilibet eius parti. Tertio ex intentione philosophi. viii. phisicorum. Ibi enim probat. Quod primus motor non est uirtus in magnitudine: quia tunc pars uirtutis moueret partem mobilis in tempore finito ubi supponit tanq̃ necessario consequens: q̃ haberet partem: & partem secundum extensionem. Et hoc idem uult: ibidem Cõmentator cõmento. lxxviii. ubi ait Quod omni formæ in corpore conuenit diuisibilitas: & si uirtus aliqua est in materia: est diuisibilis. Confirmatur quoniam: Aut anima adueniret materiæ mediante quantitate: & tunc necessario extenderetur eo q̃ reciperetur in quanto. Et omne quod recipitur: recipitur p modum recipientis. Aut adueniret imediate materiæ: & tunc sequitur: quod quantitas adueniat toti composito ex materia & anima intellectiua. Et tunc fortius idem sequitur: quia omne informatum quantitate necesse est esse quantum. & per consequens extensum. ¶ xxvi. Omnis forma corporis est corruptibilis ad corruptionem compositi. Anima intellectiua non est corruptibilis: ut fides tenet: & inferius demonstrabitur. Ergo anima non est forma corporis maior probat: qa ad corruptionem compositi necesse est aliquod eius intrinsecum principium desinere esse: alioquin si quodlibet principium intrinsecum remaneret. tota essentia eius remaneret: ac per hoc & ipsum: & sic nõ corrumperetur. Constat autem q̃ materia hominis non corrumpitur: igitur forma. ¶ xxvii. Omnis forma corporis communicat corpori suũ effectum formalem. Visio enim: quia ẽ perfectio oculi: communicat ei suum effectum formalem. Et ideo hæc est uera oculus uidet: & albedo cõmunicat corpori eẽ albũ. Et sic patet i oĩbus iducẽdo. Sed itellectus ñ cõmunicat corpori suũ effectũ formalẽ: quia hæc nõ ẽ uera Corpus itelligit. Ergo idẽ qđ pri⁹. ¶ xxviii. Cuius opatio ẽ abstracta & diuisa a corpore: ñ ẽ forma corporis. Sed itelligere ẽ abstractũ a corpore: qa corpus ñ itelligit: ergo itellect⁹ ñ ẽ forma corporis. Maior ꝓbatur: qa accidens non potest esse abstractius suo subiecto. √ ñ philosophus phisicorum. iii. contra antiquos ponẽtes infinitũ separatũ a sensibilibus: arguit hoc esse ipossibile: per hoc quoniam passio & accidens nõ ẽ magis separatũ: q̃ suũ subiectũ: subiectũ aũt ifiniti ẽ numerus: uel magnitudo: q̃ nõ sũt sepata. Nõ ergo aĩa ẽ forma iformãs humanũ corpus & dans sibi eẽ. ¶ Confirmatur hoc idẽ uigesimonono argumento sic. Nulla forma separata a materia est forma substantia

lis hominis. Anima intellectiua est huiusmodi: ergo conclusio. Maior patet quia homo est aliquid per se unum. Igitur forma substãtialis hominis est actus eius materiæ: quæ est altera pars eius. Hæc est enim tota causa quare compositum aliquod est per se unũ. s. qa hoc qdẽ eius est potentia: & hoc est actus huius potẽtie: sicut haberi potest ex. viii. Metaphisices. Minor patet per philosophũ in. iii. de anima dicentem. Rationale est intellectum non misceri corpori: siue s̃m aliã litterã Rationale est Ut intellectus non sit mixtus cũ corpore. Item ibidem dicit philosophus Necesse utiq; qm̃ omnia intellegit immixtũ esse. Anima igitur intellectiua non est forma informans hominis: sed forma assistens: & una tm̃ in oibus hoibus mundi. ¶ Aduertendũ tñ Q d̃ nõ nulla hoꝝ argumentoꝝ forte coĩcidunt: sed dedita opa sic feci: ut hæc perdifficilis materia clarius elucesceret. ¶ Scire uelim etiã te cãdide lector Q d̃ magna pars hoꝝ argumentoꝝ unitatẽ numeralẽ intellectus in oibus hoibus mundi cõprobare conatur: qa quasi in idẽ redit Animam nõ esse corporis formam & etiam esse unicam in omnibus mundi hominibus: imo dico Q d̃ supposita unitate numerali itellectus possibilis ĩ omnibus hominibus: statim seqtur: imo necesse est aĩam non esse corporis formã. Valet. n. ista cõsequentia Est unicus intellectus: ergo aĩa non est corporis forma. Ideo adduxi oĩa pene argumenta: quæ probare uident̃ utrunq; Quare si unũ etiã adduxero: qd̃ unitatẽ intellectus cõprobare uidetur finẽ circa præsentem materiã faciam paralogizandi. ¶ Est aũt talis ratio apparens: sed nõ existẽs Nisi sit unus tm̃ intellectus: sequit̃ q; discipulus non potest addiscere aliqd a magistro Quod ẽ contra experientiã Consequentia ꝓbatur: qa uel addisceret acqrendo eandẽ scientiã numero: quã habet magister: uel acquirẽdo aliã causatã a scientia magistri: Nõ primo modo: qa nõ est possibile: ut eadẽ scientia numero sit in duobus hoibus: nisi ĩ eis sit idẽ subiectũ sciẽtie. Quo posito, sequitur intentũ: de unitate intellectus Nec secũdo modo: qa tunc sciẽtia magistri esset uirtus generãs & causans scientiã ĩ discipulo: admodũ s̃m quẽ: Iste ignis generat aliũ ignẽ sibi similẽ in spẽ. Quod est impossibile. Relinqtur ergo q; non sit nisi unus Intellectus in oibus hoibus mundi: & consequẽter, sequitur Q d̃ aĩa intellectiua non sit forma hoĩs specifica dans sibi esse: & ĩformans corpus: sed forma assistens tm̃: ut finxit Aueroys ĩ hoc maxime a uero ruens. ¶ Ad hanc ꝑdifficilẽ questionẽ Respondet̃ Q d̃ firmiter & obnixe tenendũ est Aĩam intellectiuã esse formã hoĩs substantialem ipsum informans & dans sibi esse: itelligendo ꝑ formã substãtialẽ hoĩs pricipiũ itrinsecũ distinctũ a materia: ꝑ quod homo ẽ homo: sicut per

formam substantialem generaliter intelligimus eam partem compo/siti: secũdum quã ipsum est hoc aliquid: ut dicit philosophus ĩ secũdo de anima in principio. Per animam uero intellectiuam intelligo illud quo primo homo intelligit. Quibus præmissis sciendum est hunc fuisse errorẽ Auerroys cõmentatoris: qui: ut patet tertio de anima opi natus fuit intellectum esse quandam substantiam per se abstractam: quæ non unitur homini a principio sui esse: seu cum primo ipse ẽ ho mo: sed tantum cum est in annis discretionis. Tunc enim quodãmo/do copulatur sibi & continuatur: & potest intelligere. Et ideo tertio de anima cõmento qnto dicit. Quod puero intellectus naturalis est con tinuatus in potentia tantum. Et infra cõmento. xxxvi. Postq̃ posuit modum quo opinatus est intellectum homini copulari: ait. Iam igitur inuenimus modum: secundum quem: possibile est: ut iste intellectus continuetur nobiscum in postremo: & causam quare non copulatur nobiscum in principio. Et infra. Manifestum est iquit ex hoc quoniã non continuatur in principio: sed in postremo &c̃. Cum igitur puer uere sit homo: & eiusdem rationis cum adulto: & idem adultus sit ipse idem numero & specie: qui fuit puer. Si puer non est homo per intel/lectum: sequitur ꝙ nullus homo sit homo per intellectum: & per con sequens ꝙ intellectus seu substantia illa: per quam intelligit nõ est for ma substantialis hominis: sicut de forma loquimur in proposito. Sed ꝓfessores huius pniciosissimæ opiniõis respõdẽt. Quod forma equo/cę dicit: qa aliqñ sumit ꝓ pricipio cõstitutiuo & aliqñ ꝓ pricipio opati uo tm̃. Et iõ qdã seqntes cõmentatorẽ dicũt. Quod itellectus est for ma: non quidem dans esse: & constituens in actu primo: sed dans ope rari. Et propter hoc ipse etiam commentator. secundo de anima com mento. vii. & libro. iii. cõmento. v. dicit. Quod perfectio & actus dicun tur de anima rationali siue intellectiua: & aliis partibus anime modo equiuoco. ¶ Hæc autem opinio erronea & pestifera: continet expli/cite quinq; distinctiones: quatuor dicta: & duas cõclusiones. ¶ Prima distinctio talis est. Duplex est forma: Quædam est forma assistens: quæ est solum principium operandi: alia est forma inhærens: quæ est principium essendi: siue existendi: & etiam operandi. Exemplum pri/mi: sicut intelligentia est principiũ operandi respectu sui orbis: & non dat sibi esse: & similiter est de anima intellectiua secundũ ipsum Aue/roym. Exemplum secundi. Vt forma ignis ẽ principium essendi siue existendi ipsius ignis. & etiam operandi. ¶ Secunda distinctio. Du/plex est actus. Quidam est per inhærentiam & informationem sicut anima cogitatiua est actus corporis organici per existentiam & ope/

rationem. Alius est actus per assistētiam & operationē. Et sic secūdū cum anima est actus corporis hoīs: & intelligētia est actus sui orbis. ¶ Tertia distictio. Homo pōt capi dupliciter. Vno modo proprie: & est entitas, realiter & essentialiter constitura ex corpore: quod est altera pars compositi: tanq̄ ex materia: & quadā aīa: quæ proprie nō est aīa: intellectiua: tanq̄ ex forma substantiali specifica: & illa uocatur aīa cogitatiua: uel ratio particularis: uel uis extimatiua. Alio modo pōt capi homo pro entitate aggregata ex illo composito: & aīa intellectiua assistēte illi cōposito. Et est simile sicut cum dicimus. Quod cœlū pōt capi dupliciter: uno modo pro quodā composito ex materia & forma substantiali cœli. Alio modo pro aggregato ex illo cōposito & intelligentia mouēte cœlum. ¶ Quarta distinctio. Intelligere capit̄ dupliciter: uno modo pro intelligere particulariter. Et sic intelligere non est aliud: q̄ speculari res: ut imersæ sunt conditionibus particularibus materiæ & fantasmatibus. Alio modo pro intelligere uniuersaliter: & sic non est aliud: q̄ intelligere quiditates abstractas a cōditionibus particularibus materiæ: & a fantasmatibus. Primū est actus adequatus aīæ cogitatiuæ: seu rationi particulari: & secūdum itelligere est actus adequatus aīæ intellectiuæ. ¶ Quinta distinctio. Anima itellectiua capitur dupliciter: uno mō cōiter & improprie: & sic aīa cogitatiua: q̄ ab aliis uocat̄ ratio particularis: pōt dici itellectiua. Alio modo pōt capi ꝓprie: ꝑ quadā substātia separata assistēte ipsi homini: quæ ē pricipiū unius actus in hoīe: scilicet ipsius intelligere uniuersaliter ¶ Secūdo ponunt̄. iiii. dicta. Primū. Anima cogitatiua est forma substātialis hominis: & ꝑ eam homo specifice cōstituit̄ in esse specifico hoīs: & specie distinguit̄ a quolibet: quod nō est homo. Patet: quia habet actum specifice distinctum a forma specifica cuiuslibet: quod nō est hō. Quod est intelligere particulariter. ¶ Secūdum dictū. Aīa itellectiua ē una substātia abstracta & separata: idest q̄dā itelligētia assistens homini: sicut intelligētia mouēs cœlū assistit cœlo. Patet quia detur oppositum Anima intellectiua erit corpus: aut uirtus in corpore: & sic erit corruptibilis ad corruptionē corporis. ¶ Tertiū dictum. Anima intellectiua nō semper copulatur: aut cōiungitur homini ꝑ assistētiam: sed solum in annis discretionis. Patet ꝑ eaq̄ supius annotata sunt: q̄a inconueniens est tam nobilē substātiam esse in aliquo: in quo frustaret̄ suo ꝓprio actu. Modo aīa intellectiua ante annos discretionis hoīs frustaretur suo ꝓprio actu: qui est itelligere uniuersaliter. ¶ Quartū sicut motus cœli est effectiue ab intelligētia mouēte cœlum assistēte cœlo & nō sibi inhærēte: sicut motus nauis a nauta assistēte nauiita anima

intellectiua est principiū intellectionis:nō inhærens:sed assistēs: quæ copulaf homini aduenientibus annis discretionis:& ab ipso separatur ipsis abeūtibus. Quomodo aūt continuef intellectus nobiscum secū dum cōmentatorem. Vide in.iii.de aīa commentis.xviii.&.xxxvi.

¶ Tertio ponunf due cōclusiones. Prima ē ista Anima intellectiua non est forma substantialis hominis per inhærentiam: sed solum per assistentiam & appropriationem. Probaf:quia homo ante annos discretionis,& post:est eiusdem speciei specialissimæ. Ergo habet eandē formā substantialem specificam. Sed homo ante annos discretiōis nō habet animā intellectiuam pro forma substantiali specifica. Igif aīa intellectiua nō est forma substantialis specifica hoīs. Confirmaf: qa homo puer & homo adultus sunt eiusdē speciei specialissime:ergo hñt eandem formā substantialem specificam:sed per.iii.&.iiii.dictum homo puer nō habet aīam intellectiuam: ergo anima intellectiua nō ē forma substantialis specifica hoīs. ¶ Secūda cōclusio. De mēte & intentione. Aristotelis:ut dicit cōmentator pdictus:fuit ponere aīa in intellectiuā nō eē formā substātialē hoīs pbaf:qa pprietates aīæ itellectiuæ nō pñt cōuenire alicui:q fit corpus:aut uirtus in corpore. Illas āt pprietates demōstrat pli us de aīa itellectiua i.iii. ¶ Hæc igif ē opinio cōmētatoris a me breuiter hic recitata:q opinio falsa ētimo detestabilis & execranda:qa nō solum ē contra theologiā & fidē nostrā: sed ēt cōtra uerā phiam:& cōtra mētem atq sniam Aristotelis. Et qa pfatus cōmētator innitit in multis locis:plium fuisse eiusdē snie & opinionis. quā ipe asserit. Ideo prīo ostendā totū oppositum ex dictis Aristotelis secūdo hoc idem per rationes necessarias demonstrabitur. Quod igitur philosophus senserit animam intellectiuam esse formam substantialem hominis:& specificam informantem corpus & dantem sibi esse patet primo:qa secūdum ipsum. Anima intellectiua est substantia:& est actus corporis:seu secūdum aliam litterā:perfectio corporis. Igif ipsa est forma substantialis alicuius compositi:quod per ipsam ē hoc uel illud secūdum speciem. Et ultra. Igif ē forma substantialis: p quā homo ē homo: Antecedēs patet secundum philosophum i.ii.de aīa in pricipio ubi pponit se uelle dare diffinitionē cōissimā de aīa: & statī ex cōi cōceptiōe supponēs aīam eē substantiā:eo q oēs oppinēt substātiam nobiliorē eē accidēte:& aīam oibus accidētibus:ut dicit ibi commētator:ponit distīctionē de substātia ī materiā formā & cōpositū:& formā dicit:fm quā iā ē hoc aliqd. Et postea subdit:ē āt materia qdem potētia:spēs āt endelichia.i.actus:Et paulopost:s c accipiēdo actū cōcludit diffinitionē aīe:qd ē actus corpis &c. Ex iis patet:qd pprie loqf

de forma & actu.s. cōstitutiuo: qui est principiū essendi: & nō operādi tātum. Et quia ẜm sniam suā: hæc diffinitio cōis est oi aiæ, ideo intellectus secūdum ipsum: est taliter forma corporis. Consequētia patet: tum ex diffinitione quid nominis formæ: quam præmisit: tum ex differentia formarum substantialium & accidentalium. Nam per substātialem formam: compositum est hoc uel illud secundum speciem. Et ideo ipsa dat nomē & diffinitionem. Non sic accidētalis. Et patet quoniam compositum ex aia intellectiua & corpore illud est: quod hominem dicimus. ¶ Ad hanc rationem respōdet cōmentator secūdo de anima cōmento. vii. dicens. Quod Aristoteles asserit hanc diffinitionem esse cōmunem: sed conditionaliter loquitur. Quod si aliqua est cōmunis: hæc est: qua dicit̃. Quod est actus corporis &c̃. Vnde uerba phi sic dicūt. Si aūt aliquid cōmune ĩ omni aia: oportet dicere: erit utiq; actus primus corporis phisici organici. Hoc euidentius cōfirmatur. Nam postea datis diffinitionibus de aia in cōmuni: ait Phus capi. ii. de intellectu aūt: & perspectiua potētia nihil est declaratū. siue nihil est dictū: sed uidetur genus alterum aie esse. Ex quibus uerbis patet. Quod phus nō intendit illam diffinitionem cōem esse ēt intellectui: imo oppositum innuit per hoc: quod addit. Sed uidet̃ genus alterum aie esse. Et ideo dicit Cōmentator ibi cōmento. xxi. Quod ex ꝑdicto sermone nō fuit manifestū: utrum intellectus sit perfectio: aut nō. Et dicit: quod si intellectus dicat̃ aia: hoc erit secūdum equiuocationem. Et in. iii. libro cōmento. v. Ex his uerbis cōcluditur: q̱ ẜm phum. Intellectus nō est perfectio corporis: aut si est: est alio modo: q̃ aliæ uirtutes aiæ: & equiuoce illis. ¶ Hæc aūt: quæ cōmentator dicit nō tollunt rationē prædictā. Hæc. n. diffinitio uniuersaliter & generaliter dicta ē de omni aia: ut Phus dicit: nec sub dubitatiōe hoc protulit: ut patet ex exēplaribus græcis & trāslatione Boetii. Postmodū aūt in eodē capi. subiūgit eē quasdā partes aiæ separatas: q̃ nō sunt nisi ĩtellectiuæ. Relinquit̃ igit̃ q̱ ille partes sint actus corpis. ¶ Esto q̱ phus cōditionaliter loquat̃: Non. n. sequit̃: q̱ hæc diffinitio uniuersaliter de oi aia data nō sit. q̃a illius cōditionalis antecedēs ipse asserit: in pricipio capituli: ut supra dictū est. Rursus paulopost illa uerba. Si aūt aliqd cōe &c̃. subdit. Vniuersaliter quidē igit̃ dictū est: quid sit aia. Et alia littera hēt iam diximus. Quid est aia uniuersaliter. Præterea phus ĩ sequēti capi. ꝓbat. Quod aia est actus corporis & forma: q̃a ipsa est qua uiuimus: sentimus: mouemur & ĩtelligimus: & ita loquitur de ĩtellectiua: ut patet: sicut de aliis: cum iter alias actiones proprias satis ponat ĩtelligere etiam pluries in illo capi. Item in sequēti. Potentiarum autem animæ.

mæ uultꝗ ſicut finite eſt una diffinitio cōis conueniēs cuilibet ſpēi figure:& nulli propria:ita & de aīa oportet eē cōmunē diffinitionē cōuenientem cuilibet partium eius:iter quas expreſſe nominat itellectū: quæ diffinitio nulli illarū ſit ꝓpria. Et dicit quod talis cōis diffinitio eſt illa quam dedit:ſcilicet ꝙ eſt actus corporis &c. Et ut ipſemet dicit & cōmentator ēt commēto.xxx. Volēs dare cōem diffinitionē aīæ:& dimittens prædictam deridēdus eſt. Ex iis omnibus manifeſte apparet: quod hæc diffinitio data ē generaliter de omni aīa:& ꝙ plus uoluit illam diffinitionē ita competere aīæ intellectiuæ:ſicut aliis. ¶Nec ē cōtra hoc:quod poſtea ſubiūgit. De intellectu aūt & perſpectiua potentia nihil eſt adhuc manifeſtum:ſed uidet aīæ alterum genus eſſe. Non enim ꝑ hoc uult intellectum alienare a cōi diffinitione aīæ: ſed a propriis naturis aliarū partium:ſicut qui dicit. Quod alterum genus animalis eſt uolatile a greſſibili:nō aufert a uolatili cōmunē diffinitionē animalis. Vnde ut oſtenderet:in quo dixerit alterum:ſubiūgit. Et hoc ſolum contingit ſeparari:ſicut ꝑpetuū a corruptibili. Nec eſt intētio Ariſtotelis(ut commētator pſatus fingit)dicere. Quod nondum eſt manifeſtum de intellectu. Vtrum intellectus ſit aīa:ſicut de aliis principiis. Non enim textus uetus & antiquus habet:nihil eſt declaratum: ſiue nihil eſt dictum:ſed nihil eſt manifeſtum. Q uod intelligēdum ē: quantum ad id:quod eſt proprium ei:non quantum ad cōmunē diffinitionem:quia philoſophus refert uerbū ſuum ad unū dubium: qđ ſtatim præmiſit. Videlicet utrum unaquæꝗ partium aīæ ſit ſeparabilis. Q uod dubium de qualicūꝗ ſeparatiōe intelligat:ſm diuerſas ex poſitiones:quæ de hoc dant:non erat adhuc ꝑ philoſophum declaratum de intellectu. Vtrum ſeparabilis eſſet. De quibuſdā aūt aliis partibus animæ dicit. Q uod hoc manifeſtū ē:ꝙ non ſunt ſeparabiles: ſicut imediate ſubdit:& ante ēt declarauit. Ex diffinitione igiť illa:quā philoſophus uult cōem eē omni aīæ:habeť ꝙ intellectus ē actus corporis: ꝗuis adhuc non eſſet declaratum:ſiue dictum: aut manifeſtum Vtrum eēt actus ſeparabilis. Dicatur quomodolibet:ſiue dictum:ſiue declaratum:aut manifeſtum:quia hoc non tollis communem animæ diffinitionem:ut patet ex iis:quæ ſuperius prælibauimus. Si autē: ut ipſemet commentator dicit. Anima equiuoce dicitur de intellectu & aliis. Primo philoſophus diſtixiſſet equiuocationem animæ:& poſtea ipſam diffiniuiſſet:ſicut eſt conſuetudo ſua:alias procederetur in equiuoco:quod non eſt in ſcientiis demonſtratiuis. Feciſſet etiam Ariſtoteles contra præceptum ſuum:quod tradit in ſuis elencis: cum dicit. Quotienſcunꝗ aliquis terminus multiplex tibi occurerit. Primo d

stinguas eum tanteq̄ diffinias. Ideo communiter dicitur. Omne multiplex prius est distinguendum: ꝙ̄ diffiniendum. Et ideo si anima diceretur equiuoce de intellectu & aliis partibus subiectiuis animae: philosophus primo distinxisset equiuocationem: anteq̄ diffiniuisset animā. Non ergo perfectio & actus dicuntur de intellectu & aliis partibus animae modo equiuoco. Philosophus etiam in .ii. de anima numerat intellectum inter potentias animae. Non est ergo ītellectus extra animam humanam: sed est quaedam potentia eius. Item in .iii. de anima incipiens loqui de intellectu possibili: nominat eum partem animae dicens. De parte autem animae: qua cognoscit & sapit. In quo manifeste ostendit: ꝗ intellectus possibilis sit aliqd animae humanae: quo anima humana intelligit: & quod anima intellectiua sit pars subiectiua animae prius in communi diffinite. Vnde postea subdit Aristoteles. Dico autem intellectum: quo opinatur: & intelligit anima. Fuit igitur expresse intentio Aristotelis: ꝗ anima intellectiua sit forma substantialis hominis: dans sibi esse: & constituens ipsum in esse specifico.

¶ Confirmatur hoc etiam ex differentia: quam ipse Philosophus assignat in .xii. Metaphisices inter causas agentes & formales. Dicit enim quod causa agens praecedit illud: cuius est causa. Nulla autem causa formalis praecedit rem: cuius est cā formalis: sed simul ē cū ea. Quando enim inquit sanatur homo: tunc est etiam sanitas: & figura aereae sphaerae simul est cum aerea sphaera. Et Commentator etiam ibi commento .xvi. exponendo. Cum inquit Agens differat a formali: quia agens & mouens praecedit illud: quod agitur & mouetur ab eo. Formalis aūt & materialis est cum generatione. Sed dubium est scd̄m philosophū. Vtrum aliqua talis causa, scilicet formalis remaneat post corruptionem compositi. Si autem inquit Philosophus & posterius aliquid manet perscrutandum est. In quibusdam enim nihil prohibet ut si est Anima talis: scilicet remanens post corruptionem compositi: non omnis: sed intellectus. Omnis nanq̄ impossibile forsan. ¶ Ex iis patet: quod philosophus opinatus est animam intellectiuam esse formalem causam alicuius: alias non eēt dubium. Vtrum aliqua causa formalis remaneat post. Si autem est causa formalis: sequitur ꝙ ē forma dans esse. Sic enim accipit Philosophus ibi causam formalē. Qd etiam confirmatur ex expositione commenti. Nam ubi littera nostra habet. Quae autem ratio simul. Littera commenti habet. Quae autē sunt illa sunt simul. Et commentator exponit: id est causae: ꝑpter quas res fit omne ut unum. Vel ut aliqui libri habent: propter quas fit ens & unum: sunt cum eo quod ꝑ ipsas fit totum simul: cum talem dispo-

ſitionem habeant in congregato: ſicut partes in toto. Sic ergo intelle-
ctus eſt cauſa formalis alicuius compoſiti: quod per eum: tanq̃ per for-
mam eſt hoc uel illud. Tale autem compoſitum eſt: quod homo uo-
catur. Fuit igitur intentio & ſententia Ariſtotelis. Quod Anima in-
tellectiua eſt forma ſubſtantialis hominis dans ſibi eſſe: per quam ho-
mo eſt homo: & per quã intelligit: & conſtituitur in eſſe ſpecifico. Et
hoc eſt primum: quod paulo ante probare ſpopondimus. ¶ Nunc ue-
ro ſecũdum promiſſa rationibus euidentiſſimis & neceſſariis eãdem
concluſionem demonſtrabimus. Animam uidelicet intellectiuam eẽ
formam hominis ſpecificam. Quarum prima talis eſt. ¶ Nã ſecun-
dum doctrinam Ariſtotelis: oportet ex actibus principia actuum cõ-
ſiderare. Ex ipſo quidem actu proprio intellectus: qui eſt intelligere:
primo hoc conſiderãdum uidetur. In quo nullam firmiorem rationẽ
habere poſſumus ea: quã ponit Ariſtoteles: & ſic argumẽtaẽ. Anima
eſt principium: quo uiuimus: & ĩtelligimus: ergo & ratio q̃dam & ſpe-
cies corporis cuiuſdã. Et adeo adhuc rationi innitiẽ pͥus: ꝙ eam dicit
eſſe demonſtrationẽ. Nam in principio capituli ſic dicit. Non enim ſo-
lum quodq̃d ẽ oportet diffinitiuã rõnem oſtẽdere: ſicut plures termi-
noꝝ dicũt: ſed & cauſam ineſſe & demonſtrare. Et ponit exẽplũ: ſicut
demonſtratur. Quid eſt tetragoniſmus ideſt quadratum per inuen-
tionem mediæ lineæ proportionalis. Virtus autem huius demon-
ſtrationis & inſolubilitas apparet: quia quicunq; ab hac uia diuertere
uoluerit: neceſſe habet inconueniens dicere. Manifeſtum eſt enim
quod hic homo ſingularis intelligit: puta ſortes uel Plato: quod ne-
gare non poſſet reſpondens: niſi intelligeret eſſe negandum. Ne-
gando igitur ponit & affirmat. Nam uel affirmare uel negare in-
telligentis eſt. Nec ẽt unquã de intellectu quæreremus: niſi ĩtelligere-
mus. Nec cum quærimus de intellectu: de alio principio quærimus:
q̃ de eo: quo nos intelligimus. Vnde & Ariſtoteles dicit. Dico autẽ
intellectum: quo intelligit anima. Concludit autem ſic Ariſtoteles
Quod ſi aliquid eſt primum principium: quo intelligimus oportet
illud eſſe formam corporis: quia ipſe prius manifeſtauit. Quod il-
lud: quo primo aliquid operatur: eſt forma. Transmutatio enim ar-
guit materiam: operatio uero formam: ut dicit commentator in li-
bro de ſubſtantia orbis. Quod autem operatio arguat formam.
Vel ex hoc patet: quia unum quodq; agit: inquãtum eſt ens actu. Eſt
autem unumquodq; actu per formã. Ergo neceſſe eſt illud: quo pri-
mo aliq̃d agit: eẽ formã. Si autem hic homo intelligit: oportet: quod id
quo formaliter intelligit: ſit forma eius: quia nihil agit: niſi inquan-

tum est actu: ut pauloante patuit. Illud ergo: quo agens agit est actus eius: sicut calor: quo calidum calefacit est actus eius. Intellectus igitur quo homo intelligit: est firma huius hois: & eadem rõne illius. Si aūt dicas ꝙ principium huius actus: q est intelligere: quod quidem principium intellectum nominamus: uel animam intellectiuam: non sit forma: oportet te inuenire modum: quo actio huius principii sit actio huius hominis. Experitur enim unusquisqꝫ seipsum intelligere. Attribuitur autem aliqua actio alicui tripliciter: ut patet per philosophum in. v. phisicorum. Dicitur enim mouere aliquid: aut agere: uel secūdū se totum: sicut medicus sanat: aut secūdum partem: sicut homo uidet per oculum: aut per accidens: sicut dicimus ꝙ album ædificat: quia accidit ædificatori esse album. Cum igitur dicimus sortem: aut Platonē intelligere: manifestum est: ꝙ non attribuitur ei per accidens. Attribuitur enim ei inquantum est homo: quod essentialiter prædicatur de ipso. Aut ergo oportet dicere: ꝙ sortes intelligit secundum se totum: sicut Plato posuit dicens hominem esse animam intellectiuam: aut oportet dicere: ꝙ intellectus sit aliqua pars sortis. Primum quidem stare non potest: propter hoc ꝙ ipse idem homo est: qui percipit se intelligere & sentire. Sentire autem non est sine corpore: ergo homo nō est anima tantum: nec est solum intellectus: sed est aliquid compositum ex anima & corpore. Hoc inferius latius demonstrabitur. Q̃d homo non sit anima tantum. Necesse est ergo dicere intellectum eē aliquam partem sortis: & similiter corpus esse aliquam partem eius. Ergo intellectus: quo sortes intelligit: corpori sortis unitur. ¶ Auerroys autem in. iii. de anima ponens huiusmodi principium intelligendi: quod dicitur intellectus possibilis: non esse animam: nec partem animæ: nisi equiuoce: sed potius ꝙ sit substantia quædam separata: dixit ꝙ illius intelligere substantiæ separatæ est intelligere mei: uel illius: inquantum intellectus ille possibilis copulatur mihi uel tibi per fantasmata: quæ sunt i me uel in te. Quod sic fieri dicebat. Species enim intelligibilis: quæ fit unum cum intellectu possibili: cum sit forma & actus eius: habet duo subiecta. Vnum ipsa fantasmata: quæ sunt in organis corporeis: aliud uero intellectum possibilem. Et sic per speciem intelligibilem continuatur intellectus possibilis corpori huius: uel illius hominis. Et cum continuetur nobis per formam suam mediantibus fantasmatibus: dū intellectus possibilis intelligit: hic homo: & ille homo intelligit.

¶ Hanc autem positionem tripliciter constat esse fictitiam & falsam. Primo quidem: ꝙ sic continuatio intellectus ad hominem non esset secundum primam eius generationem: ut Theophrastus dicit: cuius ꝙ

dem uerba inferius recitabimus:& Aristoteles hoc etiam innuit in .ii. phisicorum:ubi dicit ꝙ terminus naturalis considerationis de formis est ad formam:secundum quam homo ab homine generatur & a sole. Manifestum est autem ꝙ terminus considerationis naturalis est intellectus. Sed secundum positionem Aueroys. Intellectus non continuatur homini secundum suam generationem:sed secundum operationem sensus:inquantum est sentiens in actu. Fantasma enim ē motus factus a sensu secundum actum:ut dicitur i.iii.de anima.ii. uero quia ista coniunctio non esset secundum aliquid unum:sed secundum diuersa. Manifestum est enim ꝙ species intelligibilis secundum ꝙ est in fantasmatibus:est intellecta in potentia tantum : secundum autem ꝙ est in intellectu possibili:est intellecta in actu. Secundum igitur:ꝙ est in intellectu possibili:non est in fantasmatibus:sed magis a fantasmatibus abstracta. Si ergo species intelligibilis non est forma intellectus possibilis:nisi secundum ꝙ est abstracta a fantasmatibus. sequitur ꝙ p speciem intelligibilem non continuatur ītellectus fantasmatibus sed magis ab eis est separatus:nisi forte dicatur:ꝙ intellectus possibilis cōtinuatur fantasmatibus:sicut speculatum continuatur homini : cuius species resultat in speculo. Quæ quidem positio impossibilis est: quia talis continuatio non sufficit ad continuationem actus. Manifestum ē enim ꝙ actio speculi: quæ est repræsentare:non propter hoc potest attribui homini: Vnde nec actio intellectus possibilis propter prædictam copulationem posset attribui huic homini : qui est fortes : ut hic homo intelligeret. iii. quia dato ꝙ una & eadem species numero esset forma intellectus possibilis:& esset simul in fantasmatibus:nec adhuc talis copulatio sufficeret:ad hoc ꝙ hic homo ītelligeret. Manifestum est enim. ꝙ per speciem intelligibilem aliquid intelligitur: sed per potentiam intellectiuam:aliquis intelligit:sicut etiam per speciem sensibilem aliquid sentitur:per potentiam uero sensitiuam: Aliquis sentitur: Vnde paries:in quo est color:cuius species sensibilis in actu est in uisu uidetur:& non uidet: Animal autem habens potētiam uisiuam : i qua est talis species:uidet talis est autem prædicta copulatio ītellectus possibilis ad hominem:in quo sunt fantasmata:quorum species sunt in intellectu possibili:qualis,est copulatio parietis:i quo est color:ad uisum in quo est species sui coloris: Sicut igitur paries non uidet : sed uidet eius color:ita sequeretur ꝙ homo non ītelligeret:sed ꝙ eius fantasmata intelligerentur ab intellectu possibili Impossibile est ergo saluari ꝙ hic homo intelligat secundum positionem Aueroys Necesse est igitur ꝙ intelligat per animam intellectiuam:quæ est altera pars compo

siti: quod componitur ex ea tanquam ex forma: & ex corpore tanquam ex materia. Qui autem theologos peculiares habent: uidebunt me ex perspicuo & lepidissimo fonte hos riuulos deduxisse. Optimus enim panis sine furfure: non nisi ex farina Aquinatis illius Thomæ confici potest. Gregorius etiam Ariminensis ordinis hæremitarum i. ii. S. di. xvii. q. prima Arguit contra modum istum continuationis intellectus possibilis sic præcise. Consequenter inquit Arguo contra modum dicendi commentatoris de continuatione intellectus possibilis. Dicit enim quod continuatur nobis per pati: hoc est recipere: quia scilicet recipit intentionem a specie imaginatam: quæ est in homine. Si enim taliter præcise continuaretur homini: sequitur quod homo nullo modo intelligeret: qualitercunque capiatur homo cuius oppositum ipse nititur saluare per talem continuationem Consequentia probatur: quia si per talem continuationem præcise intelligeret: eadem ratione paries coloratus: uel aggregatum ex pariete & uisu uideret. Quod nullus diceret: nisi qui omnino uisu mentis careret Patet discursus: quia color existens in pariete causat uisionem in uisu: & uisus recipit ab ipso: uel natura: aut causa operans: prius habet principium operandi: quam operetur per illud. Nam potentias prius accipimus: deinde operationes reddimus. Vt dicitur in. ii. ethicorum. Igitur prius aliquo modo homo habet intellectum: quam per ipsum intelligat. Igitur & prius quam intellectionem intellectus recipiat: & per consequens ante receptionem illam intellectus aliquo modo unitus est homini: aut si non: sequitur quod homo per ipsum non intelligat. Præterea si Aliquis puer portaretur extra consortium hominum ad locum inhabitatum & plurimum distantem: constat quod ueniens ad ætatem perfectam aliquid intelligeret: & aliquas ueritates naturaliter cognosceret: quæ non nisi per intellectum possunt appræhendi. Igitur secundum istam uiam eius species imaginata intentionem causaret in intellectu possibili. Et quia nec in non existens: nec in quantumlibet distans potest agere aliqua uirtus naturalis actione uera: seu corporali: seu spirituali: sequitur quod uel tunc ibi denouo causatur intellectus: quod nec etiam ipse commentator concederet: uel quod ille intellectus prius existens: illuc aliunde accedat: quia absque ratione dictum apparet: quod uel ibi prius erat: & hoc uel spontanee tantum: quod non est dicendum: alias poterat abfuisse: & non aduenisse: & per consequens in eius potestate fuit: ut ille puer nunquam intelligeret. uel erat illi puero naturaliter præsens & proximus: & tunc de tali coniunctione naturali quærendum est qualis sit: nec apparet alia: quam coniunctio formæ ad materiam. Nec ualet dicere quod substantia spiritualis nulli est localiter propinqua: aut distans: quoniam quamuis ipsa non circunscriptiue seu di

mensiue sit alicubi: est tamen diffinitiue alicubi: quia non est ubiq;. Nõ enim philosophus: nec ipse cõmẽtator hoc negaret. Vnde motorem celestem dicunt esse determinate in circunferentia sphæræ ad partem orientalem. ¶ Præterea super illo uerbo philosophi. ii. de anima quæ uero est secundum potentiam tempore prior in uno est. Vel secundũ litteram aliam indiuiduo est: dicit cõmentator exponendo cõmento. xx. Secundum opinionem enim nostram & themistii intellectus qui ẽ in potentia prius continuatur nobis: q̃ intellectus agens: & oportet ꝙ intelligat de prioritate etiam temporis: alias non exponeret textum. Igitur oportet eum dicere ꝙ ĩtellectus possibilis sit homini huic demõstrato prius continuatus: q̃ a fantasmate eius aliquid recipiat: & per consequens oportet cõmentatorem assignare aliam continuationem priorem. Prima consequẽtia probatur: quia ĩtellectus possibilis prius recipit: q̃ agẽs abstrahat: quinimo ait ipse cõmento. xviii. ꝙ ĩtellectus: qui est abstrahere intellectum & causare eum: necesse est: ut præcedat in nobis intellectum: qui est recipere eum. Et cõmento. xxxvi. Ista inquit actio. s. causare intellecta & facere ea ẽ prior in nobis: q̃ actio: quæ est intelligere. Igitur intellectus agẽs prius saltem causaliter continuatur homini: q̃ possibilis aliquid recipiat a fantasmate eius & per consequẽs ipse possibilis prius cõtinuaẽ: q̃ recipiat. ¶ Secũdo idem Gregorius Ariminensis ibidem arguit contra continuationem ĩtellectus agentis cum homine dicens. Aut enim hæc continuatio intelligenda est præcise ẽm contactum uel simultatem localem: aut ẽm contactũ uirtualem: qui est per actionem unius in alterum: aut per quendam cõcursum in causando eundem effectum cõmunem: aut per informationem ueram. Nõ enim apparet alius modus possibilis naturaliter: quo substantia spiritualis possit concipi continuari cum homine. Sed non potest dici primum: ut supra dictum est de possibili intellectu: nec ẽm qa ut dicit cõmẽtator: nec fantasma agit aliqd ĩ ĩtellectũ agẽtẽ: cũ ñ sit ĩ potẽtia: nec ecõuerso ĩtellect⁹ agẽs qcq̃ agit in fantasma: ut patet per eundẽ. iii. de aĩa cõmẽto. v. cõtra Auẽpace. Nec tertiũ: quod ñ magis trahi posset ex dictis ei⁹: qa tũc ñ magis uniref ĩtellect⁹ agẽs hoĩ: q̃ lumẽ existẽs ĩ medio colorato corpori. Simul. n. & ĩdiuise cõcurrũt ad causandũ uisionẽ: sicut fantasma cũ ĩtellectu agẽte ad cãndũ spẽm uel intellectionẽ. ¶ Præterea si duo agẽtia ptialia cõcausent: ñ ex hoc sic dr̃ unũ forma alteri⁹: aut agregati ex eis: neq; agregatũ: aut altera ps dr̃ ageẽ p alterã: sic p suã formã: & tñ hoc dr̃ ageẽ p ĩtellectũ agẽtẽ sic p ppriã formã ẽm cõentatorẽ. iii. d. aĩa cõmto. xxxvi. Sic ergo patet ꝙ talis mod⁹ cõtiuatõis uel uniõis intellectus cũ hoĩe ñ sufficit ad saluãdũ.

Quod homo possit intelligere: quemadmodum se intelligere expenẽ & necesse est ponere: quantum ex iisquæ naturaliter comprahendi possunt. Quod anima intellectiua sit forma hominis informans humanum corpus & constituens hominem in esse specifico. Nec obstat quod quidam theologi inducunt de Xp̃o: qui per diuinitatem intelligit & cognoscit omnia: & tamen diuinitas non est forma informans Xp̃i humanitatem: quia q̃uis diuinitas non sit forma humanitatis: nihilominus tamen: licet modo incompræhensibili a nobis. cũ ipsa humanitate constituit unum suppositum: ita per se unum: sicut aliquod creatum suppositum. Et ita uere illud constitutum benedictum: quod Xp̃us uocatur: est deus per diuinitatem: sicut animal aliquod uere est animal per suam animam. Sed in proposito secundum uiam cõmentatoris non potest saluari. Quod homo sit sic unus: aut sit homo per intellectiuam: neq; per aliquam aliam uiam nobis naturaliter comprahensibilem: nisi ponatur. Quod anima intellectiua informet corpus humanum: quis in multis conditionibus differenter ab aliis formis. ¶ Hæc ille. Cum igitur propria operatio hominis sit intelligere secũdum philosophum in. iii. de anima: & in primo ethicorum: & propria operatio non sit nisi a propria forma sequitur. Quod anima intellectiua sit propria forma hominis: dans sibi esse: per quam homo ẽ homo. ¶ Nonnulli autem defensores. A ueroys uidentes hanc continuationem nullo modo substineri: nec substentari posse: quia hac non succeditalia agrediuntur uia: & ad prædictam rationem respondent per distinctiones: quos de mente A ueroys supius annotauimus: dicẽtes. Quod forma est duplex: quædam dans esse & operari: quædam uero operari tantum. ¶ Secundo distigunt de homie. Nam uno modo sumitur pro essentia aliqua per se una: & sic est quædam essentia composita ex corpore: tanq̃ ex materia: & anima cogitatiua tãq̃ specifica eius forma quæ etiam aliquando: ut dicunt uocatur ab Aristotele intellectus & ratio. Et aliqui etiam doctores uocant eam rationem particularem: quia ipsa recepit inrentiones particulares tantum: & discurrit in illis. Dicit enim præfatus Aueroys. Quod homo differt specie a brutis per intellectum: quem Aristoteles uocat passiuum: qui est ipsa uis cogitatiua: quæ est propria homini: loco cuiꝰ alia animalia habent quandam estimatiuam naturalem. Huius autem cogitatiue uirtutis est distiguere itentiones idiuiduales: & cõparare eas adinuicẽ: sicut intellectus: q̃ ẽ separatus & imixtus cõparat & distinguit iter intentiões uniuersales. Et q̃a p hãc uirtutẽ simul cum cogitatiua & memoratiua p̃parantẽ fantasm ita: ut recipiãt actionẽ itellectus agentis a quo fiunt

intelligibilia actu: sicut sunt aliquae artes praeparantes materiam artifici principali. Ideo praedicta uirtus uocat nomine intellectus & ratiōis: de qua medici dicunt. Q̄d habet sedem ī media cellula capitis. Et ſm huius dispositionem uirtutis: differt homo unus ab alio ingenio: & in aliis: quae pertinent ad intelligendum: & per usum huius & exercitium acquirit homo habitum scientię. Vnde habitus scientiarum sunt ī hoc intellectu passiuo: sicut in subiecto: & hic intellectus passiuus a principio adest puero: per quem sortit speciem humanam: anteq̄ actu intelligat. Alio modo accipitur homo pro quodam aggregato ex homine primo modo sumpto: & anima intellectiua: seu intellectu sibi coniūcto Et sic non est per se unum: q̄uis sit aliquo modo plusq̄ per aggregationem simpliciter dictam: propter naturalē unionem & inclinationem: quam sue partes habent ad inuicē. ¶ Iii. distingunt de intelligere. Nā quoddam est itelligere particulariter: & illud est operatio cogitatiue. Quoddam est itelligere uniuersalr̄ Et illud est operatio propria aiae ī tellectiue: seu intellectus proprie sumpti. ¶ His autem distinctiōibus ad formam rōnis sic respondent. Cum enim dicit Q̄ d homo intelligit: Si accipiat intelligere secundo modo: uera est de homine secundo modo accepto: non autem de homie primo modo accepto. Et ulterius concedit: q̄ intelligit per suam formam appropriatam & dantem sibi operari tm̄: non autem per aliquam dantem sibi esse: quia nec homo sic sumptus est aliquid per se unum. Si uero accipiat itelligere primo modo. s. particularit: Vera ēst de homie primo modo sumpto: & ultra concedit Quod per suam formam: quae utiq̄ est anima cogitatiua. ¶ Haec fuga & haec responsio multipliciter deficit. Primo enim deficit ī hoc quia ponit aliquam formam dantem operari: & non dantem esse. Non. n. est possibile: Q̄ d aliqua res operet per aliquam formā: tanq̄ per principium operādi: quin per illam aliquo modo habeat esse: sicut impossibile est q̄ aliquid calefaciat per calorē aliquem: nisi per illū fiat calidum. Et ita generalit per nullam formam aliquid potest agere: nisi habeat esse per illam. Alias simili modo posset dici q̄ uestis sentit: q̄ uestitum sentit: & q̄ corpus in quo locat angelus intelligit: quia angelus intelligit. Quod friuolum est & absurdum. ¶ Confirmatur ex intentione philosophi. ii. de anima ubi dicit actum primum esse priorē actu. ii. & q̄ secundus alicui inest: quia illi inest primus. Vnde ait. In existere enim animam: & somnus & uigilia est. ¶ ii. si hoc esset uerum: sequeretur q̄ per nullam operationem alicuius animalis posset conuinci q̄ aia eius esset forma dans illi esse. Seper. n. diceret aduersarius q̄ illa aia dat ei operari tm̄: & nulla dat esse: aut constituit ī esse spe

dfico. ¶Praeterea dicant mihi tales defensores Aueroys. Quomodo
philosophus probat ꝙ anima sit actus corporis: si ipsa potest dare ope
rari: non dando esse. Sicut enim tu dicis ꝙ intellectiua dat operari tm̄:
& nō est actus corporis: ita ego dicam tibi ꝙ sensitiua leonis: & etiam
motiua dat ei operari tm̄: & non est actus eius Certus sum enim ꝙ hu
iusmodi oppositum non magis est euidens: q̄ illius. Et ita: ut praetāge
bat: de nulla sufficienter probat: ꝙ sit actus corporis īformans: & dās
esse composito. ¶ii. deficit solutio in eo: quod consequenter ponit de
illo homine aggregato &c̄. Primo quidem: quia sequeretur: ꝙ non idē
ipse homo qui intelligit particulariter: intelligit uniuersaliter: nec con
uerso: patet processus: quia Nullum aggregatum est pars sua. Homo
autem intelligens particulariter s̄m istam solutionem: est pars homis
aggregati: qui intelligit uniuersaliter: sed consequens est contra expe
rientiam manifestam. Experior. n. ꝙ ego ipse. qui intelligo particulari
ter: intelligo uniuersaliter: & ita puto ꝙ ipsemet Aueroys experiebat
& quilibet homo potest experiri: qui discernere nouit inter intelligere
particulariter: & intelligere uniuersaliter. ¶Sed dicunt ad hoc ꝙ ego
experiens me intelligere uniuersaliter & particulariter: sum homo ag
gregatus: & per unam mei partem. s. per hominem per se unum expe
rior me intelligere particulariter: & per aliam partem. s. itellectum ex
perior me itelligere uniuersaliter. ¶Contra. Primo qa aliquod aggre
gatur experiatur se aliquid operari ualde improprie dicitur hoc enim
pacto posset dici ꝙ conuentus uel populus experit se operari id: quod
operatur unus de conuentu: uel de populo: & ꝙ uniuersum: uel mun
dus experit se cognoscere futura: quia deus cognoscit futura. Quod
nullus sane mentis compos diceret. ¶ii. Aliquis homo per se unus in
specie humana potest intelligere particulariter per formam sibi dantē
esse: sicut isti concedunt: igitur Aliquis homo p se unus per formā sibi
dantem esse potest intelligere uniuersaliter. Patet discursus: quoniam
quicūq intelligit uniuersaliter: ita experitur se intelligere: quando in
telligit: & ita in sua potestate habere huiusmodi operationem: sicut ali
quis experiens se intelligere particulatiter experiatur se sic itelligere:
& huiusmodi operationem habere i propria potestate: & p consequēs
illa operatio ita est a forma dante esse intelligenti: & ita itima sibi: sicut
est forma a qua est ista. Et ita ille intelligens est unus per se homo sicut
& iste: aut si proteruit neget de isto: parit negari poterit de illo: & dicit
ꝙ nec aīa cogitatiua cōstituit aliquid unū p se: sicut nec intellectiua:
nec unū ꝓbabit oppositū: qn aeque fortiter: uel fortius ꝓbet de itelle
ctiua: cū iā itellectio magis appareat ꝓpria hoī: aut saltē non minus.

¶Hæc aūt non ex mea sñia deprompta sunt:sed ex theologo℞ fonti bus emanarunt. Ea.n.quæ diuersis in locis per ipsos prolata sunt:hæc ego colligere:atq; ordinate in unum hic redigere procuraui. ¶Si aūt uis scire qualiter impossibile sit Animam cogitatiuam esse formā sub stantialem hominis:uide diuum Thomam in sūma contra Gentiles: ubi rationibus q̄ plurimis & euidentissimis probat hoc esse impossibi le:& consequenter etiam arguit contra modum continuationis intel lectus possibilis nobiscum:quem ponit Auerroys: & quomodo impos sibile sit eundem intellectum esse substantiam separatam:& eē unum in omnibus hominibus mundi. Visum est autem mihi superfluū con tra unitatem intellectus in omnibus mundi hominibus arguere: quia cum probemus animam rationalē esse formam hominis:per quā ho mo est homo:satis etiam demonstramus impossibile esse. Q̄ď sit unus intellectus numero:siue una anima numero in omnibus hominibus mūdi. Valet enim ista consequentia. Anima ē forma substantialis ho minis dans sibi esse & informans corpus humanum ergo non est una anima in omnibus hominibus mundi. Patet discursus: quia impossibi le est q̄ forma eadem numero sit diuersorum fm̄ numerum: quia di uersorum fm̄ numerum non est idem esse. Vnumquodq; autem ha bet esse per suam formam. Ergo prædicta consequentia tenet. Probā do igitur unum:consequēter etiam aliud inferimus. ¶Sed ut cœptis insistamus:Nonnulli alii uidentes per nullas distinctiones uiam Aue roys posse saluari:q̄ hic homo intelligat:in alium prolabuntur errorē dicentes q̄ intellectus unitur corpori ut motor:& eo modo ex intelle ctu & corpore fit unum:sicut ex mouente & moto. ¶Et cū itellectus sit pars huius hoīs:ideo opatio intellectus attribuit̄ huic hoī:sicut opa tio oculi:quæ ē uidere attribuit̄ huic hoī quī ē quoddā totū. Dicūt er go isti q̄ aīa ē in corpore:sicut nauita i naui: & sic unio aīe ad corpus: nō ēēt nisi p contactū uirtutis. ¶Hæc autem positio uana ē & friuola fm̄ doctorem sanctum in prima parte suæ sūmæ theologicæ quæstio ne.lxxvi.ar.i.propter.iiii.rationes:quarum prima est:quia intellectus non mouet corpus:nisi per appetitum:cuius motio præsupponit ope rationem intellectus. Non ergo:quia mouetur sortes ab intellectu:iō intelligit:sed potius econuerso.quia intelligit:ideo ab intellectu moue tur sortes. ¶ii.ratio est:quia cum sortes sit quoddam indiuiduum in natura:cuius essentia est una composita ex materia & forma: si intelle ctus non sit forma eius:sequitur q̄ sit præter eētiā eius. Et sic itellect⁹ cōpabit̄ ad totū sortē:sicut motor ad motū. Intelligeŕ aūt ē actio ima nens & quiescēs i agēte:non aūt transiēs i alte℞ sicut calefacere. Non

ergo intelligere potest attribui sorti:per hoc ꝙ est motus ab intellectu. ¶iii. quia actio motoris nunq̃ attribuit moto: nisi sicut instrumento: sicut actio carpentarii serræ. Si igitur intelligere attribuitur sorti: quia est actio motoris eius: sequitur ꝙ attribuitur ei sicut instrumento Q d est contra p̃lm: qui uult ꝙ intelligere non sit per instrumentum corporeum. ¶iiii. quia licet actio partis attribuitur toti: ut actio oculi homini: nunq̃ tamen attribuitur alii parti: nisi per accidens forte. Nõ. n. dicimus ꝙ manus uideat: p hoc ꝙ oculus uidet. Si ergo ex itellectu & forte fit unum: actio intellectus nõ potest attribui sorti. Si uero sortes est totum: quod componitur ex unione itellectus ad reliqua: quæ sunt sortis: & tamen intellectus non unitur aliis: quæ sunt sortis: nisi sicut motor: sequitur ꝙ sortes non sit unum simpliciter: & per consequens necens simpliciter sed per accidens. Sic enim aliquid est ens: quomodo est unum. ¶Sequit etiam Q d sortes non sit in specie: nec i genere: & ulterius ꝙ non habeat aliquam actionem: quia actio non est nisi entis. Vnde non dicimus Q d intelligere nautæ sit intelligere huius totius: quod est nauta & nauis: sed nautæ tantum. Et similiter intelligere non erit actus sortis: sed intellectus tantum utentis corpore sortis. In solo enim toto: quod est aliquid unum & ens: actio partis est actio totius. Et si quis aliter loquitur improprie loquitur. ¶Aliq uero alii his rationibus compulsi: ut facilem modum euadendi inuenirent: in aliam diuertunt uiam: dicentes Q d hoc indiuiduum: quod est sortes nõ est aliquid compositum ex intellectu & corpore animato: neq; est corp? animatum: sed est solum intellectus. Addunt præterea isti Q d hæc ẽ sententia Aristotelis in. ix. ethicorum: qui dicit Q d homo est suus intellectus. Sed hæc opinio erit iam Platonis: qui ut Gregorius nicenus refert: ꝓpter hanc difficultatem posuit Q d homo nõ sit aliquid cõpositum ex anima & corpore: sed ꝙ homo sit anima utens corpore: sicut Petrus non est aliquid compositum ex homine & indumento: sed est homo utens indumento. Et sic dicebat Plato Q d ipsum compositum ex anima & corpore nõ est homo: sed ꝙ ipsa anima iduta corpor est homo. ¶Plotinus etiam (ut Macrobius refert) ipsam animam hominem esse testatur dicens Qui uidetur: non ipse uerus homo est: sed ille: a quo regitur: quod uidet. Sic cum morte animalis discedit animatio cadit corpus a regente uiduatum. Et hoc est: quod uidetur in hoie mortale. Aĩa uero: q̃ ẽ uerus hõ ẽ ab oĩ mortalitatis cõditione aliena. ¶Hæc ille. Iste aũt Plotinus fuit unus de magnis cõmẽtatoribus iter cõmẽtatores Aristotelis: ut dicit Simplicius i cõmẽto prædicamentorũ Themistius ẽt huius opiniõis fuisse uidet: sicut nõnulli theologorum

asserunt. Sed dicēdum ad hoc: quia uerum ē. Quod Aristoteles dicit in.ix. Ethicorum. Quod boni hoīs ē bonum elaborare: etiā sui ipsius gratia. Intellectus enim gratia unusquisq; eē uidet. Quod quidē Aristoteles nō dicit proprter hoc quod homo sit solus intellectus: sed qa id: quod est in hoīe principalius est intellectus. Vnde & in sequētibus dicit. Quēadmodum ciuitas principalissimum sui maxime esse uidet & oīs alia constitutio: sic & homo. Sed in hoīe principalissimū ē intellectus. Nam unusquisq; homo: uel est intellectus: uel maxime. Alique translationes habēt Ergo homo maxime uidet eē intellectus uel intellectualis: & ex prædictis uidet: quod denominatio fit a principaliori.

℄Hæc ille. Dicit etiam sic plus in.x. ethicorū. Vnūquodq; maxime dicitur eē principalissimū sui. Ergo homo pōt dici intellectus: qa intellectus est principalissimū hoīs. Ex quo iterum habet. Quod denominatio fit a principaliori. ℄Hæc ille. Sed hoc dictum coincidit cum priori: imo ē idem. Per hunc igit modum Arbitror themistiū & plotinum in uerbis inductis sensisse. Quod homo est aīa uel intellectus. Quod enim hom · non sit. Intellectus tantum: uel anima tantū. multiplicetur probatur. ℄Primo quidem ab ipso Gregorio niceno: qui inducta opinione Platonis subdit. Habet autem hic sermo difficile uel indissolubile quid: qualiter unum esse potest cum indumento anima. Non enim unum ē tunica cum induto. ℄Secūdo quia philosophus in.vii. Methaphisices probat: quod homo & equs & similia non sunt solum forma: sed totum quoddam ex forma & materia: ut uniuersale: singulare uero ex ultima mareria & formatur Socrates. Iam ē & in aliis similiter. Et hoc probauit per hoc: q; nulla pars corporis pōt diffiniri sine parte aliqua anime. Et recedente anima: nec oculus nec caro dicuntur: nisi equiuoce. Quod non esset: si homo aut Socrates esset tantum intellectus: aut anima. ℄Tertio sequeretur. Quod cū intellectus non moueat: nisi per uoluntatem: ut probatur in.iii. de anima. Quod hoc eēt subiectum uoluntati: ut retineret homo corpus dum uellet: & abiceret: cum uellet. Quod manifeste patet esse falsum.

℄Relinquitur igitur solus modus: quem ponit Aristoteles: quod hic homo intelligit: puta fortes: quia principium intellectiuum est forma ipsius. Sic ergo ex ipsa operatione intellectus apparet. Quod intellectiuum pricipiū unitur corpori: ut forma. ℄Ex hoc codē medio Gregorius arimenensis in.ii. S. di. xvi. q. pria. probat intentum sic. Hæc in quit ē ratio cōmunis: quæ sumitur a philosopho in.iii. de anima: quæ talis est homo intelligit: & non se ipso primo: neq; per materiam suam primo. Igit in formam suam aliquam primo intelligit. Et ultra. Igitur

anima itellectiua e forma hominis. Sed non accidentalis. Igitur substatialis. Pria ps añcedétis nota e p experiétiá. Expif.n.aliqs hō se itelligere.ii.ps & tertia et sunt clare:cū materia eiusdē rōnis sit et in rebus caretib⁹ naturalit cognitōe. Prim⁹ discursus et e euidés.qa ois opatio cōpetēs alicui cōposito:cōpetit illi uel pcise p suā materiā uel p suam formā pcise uel p utrūq;:cū pter haec nihil sit ei⁹. Alioqn ñ plus cōpetit sibi q cuilibet alteri. Secūdus pcessus et e notus:ex qd nois aie intellectiue supra pmisso. Mior pposito sillogysmi pbat:qa forma p quā hō. Prio itelligit:ñ i e hoi accidétaliter:alias nō p se: sed accidétalit eet potens intelligere:nec etiam est accidens per se consequēs ipsum:qa omne tale consequitur ipsum ratione alicuius:quod est de essentia hominis. Si ergo illud,quo primo intelligit homo esset accidens hominis iam ipsum nō esset:quo primo intelligit:sed illud ratione cuius ipsum compeit homini. Vnde siue imediatum pricipium intelligēdi sit substantia:siue accidens:primū tñ & principale est substantia. ¶ Haec ille. ¶ Magister etiam Ioannes Scotus:quē sui fratres subtilem appellāt: assumit hoc ipsum mediū ad pbandum pfatam conclusionem in.iiii. sen.di.xliii. Omnes philosophi in diffinitione hois posuerunt rōnale: tanq̄ eius differentiam propriam p rationale intelligentes animā intellectiuam eē partem essentialē eius. Nec breuiter inuenit aliqs philosophus notabilis:qui hoc negetilicet ille pphanus & maledictus Auerroys in fictione sua libri tertii. de anima:quae tñ fictio non est itelligibilis:nec sibi:nec alii:ponit intellectum esse quādam substantiam separatam mediātibus fantasmatibus nobis coniūgibilem:quā coniūctionem nec ipse:nec aliquis sequax eius adhuc potuit explicare:nec per illam cōiunctionem saluare hoiem intelligere. Nam secundum ipsum homo formaliter eēt nisi quoddā aīal irrationale excellēs p quādā tñ aiam irrationalē & sensitiuam excellētiorē aliis aīalibus. ¶ Ad propositū aūt nō iuenit faciliter ratio a priori:neq; a posteriori ppria nisi ex ppria opatione hois. Si qdem forma inotescit ex opatione:sicut materia ex trāsmutatione. Ex opatione ergo itelligēdi arguit ppositū sic. Intelligere e ppria opatio hois:ergo e a ppria forma:ergo aia intellectiua e ppria forma hois. Sed ista ratio patit instantiā:qa itellectus, & intelligere fm eos se hñt passiue & nō actiue. Ergo illa ppositio. Propria opatio e a ppria forma nō pbat aiam itellectiuā eē ppriā formā. Si quidē ab ipa nō est ista opatio fm eos:sed ab obiecto itelligibili:ue a fantasmate. Ideo ex illa opinione forma rōnem aliter sic. Homo intelligit formaliter & pprie:ergo aia intellectiua e ppria forma hominis. Haec cōsequētia pbabit inferius. Antecedēs patet p auctoritatē phi

in.iii.de aīa:& in p'io ethicorꝝ:q dicit quod intelligere ē ꝓpria opatio hoīs. Opatio aūt:ut distinguiť cōtra actionē seu factionē: formaliter inest ipsi opanti:& nō ab ipso in altero. Consimiliter in.x.ethicorꝝ. In intelligere ponit fœlicitatē hoīs:& manifestum ē. Quod illa fœlicitas inest formaliter homini. Ergo & illa opatio:in q cōsistit. Sed tētādum est ꝓbare antecedēs p rationem cōtra ꝓteruum:si negat: & hoc itelli gēdo in antecedēte. Intelligere ꝓprie acceptum:p quod intelligo actū cognoscēdi transcendētem totum genus cognitionis sensitiue. Pro bať ergo illud. Antecedēs uno mō sic. Homo cognoscit actu cogno scendi nō organico. Ergo intelligit ꝓprie. Consequētia patet ex rōne iam posita:quia itellectio ꝓprie ē cognitio transcēdens omne genus sensationis. Omnis aūt sensatio ē cognitio organica:ex.ii.de anima. Antecedēs huius enthymematis ꝓbatur quia omne organum deter minatur ad certū genus sensibilium:ex.ii.de aīa. Et hoc ideo:quia cō sistit in materiæ ꝓportione extremorꝝ illius generis. Sed aliquā co gnitionē experimur in nobis:quæ nō cōpetit nobis ſm tale organū: quia tunc determinareť præcise ad sensibilia determinati generis cu ius oppositū expimur:qa cognoscimus p talem actum differētiam cu iuscūq generis sensibilium ad aliqd:quod nō ē aliquid illius generis. Ergo cognoscimus utrūq extremū. Patet illa consequētia p p̄hm sic arguētem.ii.de aīa de sensu in cōi. ¶ Sed huic instari pōt:primo quia cognitio organica ē:quæ inest ſm determinatam partē corporis. Illa aūt,de qua arguiť:q p ipsam distinguimus sensibilia a nō sensibilib⁹: inest toti primo. Et ideo nō p aliquod organum ꝓprie loquēdo:tamē nō transcēdit oē genus cognitionis sensitiue ſm pfectionē:quia inest primo toti:& p consequēs:ita est materialis:sicut illud:quod inest toti p partē. Ita enim passio totius ē materialis:sicut aliquid:quod iest toti p partem. secūdo negatur assumptum scilicet q ille actus nō inest ſm aliquod organū:qa inest ſm organū fantasiæ:cuius ꝓbatio ē:qa illo læso impediť cognitio. Nec ꝓbatio illa de determinatione organi ad certum genus cogit:qa fantasia extēdit se ad oīa sensibilia. Sed secun da instantia exclusa est p quoddā ibi tactū:qa p illū actū discernimus totū genus sensibiliū ab aliquo extra totū illd gen⁹. Nec illa ꝓpositio qđ ipediť ille act⁹ læso organo fantasiæ cōcludit. Hoc.n.ē pp ordinē potētiarꝝ illarꝝ ī opando:nō āt qa itellectio exerceať mediāte illo orga no. ¶ Aliter ꝓbať añcedēs pricipale:qa aliq cognitio ī materialis iest nobis. Nulla āt sēsitiua pōt eē ī materialis:ergo homo cognoscit actu cognoscēdi nō organico. Illđ uocabulū ī materiale ē freqns ī usu phi in ꝓposito. Sed uľ ambiguū. Pōt.n. ad ꝓpositū triplíciter itelligi : uel

in materialis: quia icorporea: hoc modo quia nõ operat̃ ꝑ partem corpoream uel organum: & tũc istud est idẽ cum propositione iam posita de non organica uel alio modo imaterialis: quia nullo modo extensa & tunc plus dicit q̃ non organica: tertio modo potest itelligi imaterialitas eius in comparatione ad obiectum: ut. s. respiciat obiectum sub rationibus imaterialibus: ut pote iquãtum abstrahit ab hoc & nũc & huiusmodi: quæ dicuntur conditiões materiales. Si ergo probaretur immaterialitas secundo modo: uerius haberetur propositum: q̃ ex probatione eius primo modo Sed non uidetur sic posse probari: nisi ex cõditionibus obiecti: quod respicit ille actus: nisi forte ex reflexione quia experimur nos reflecti super actum talis cognitionis. Quantum aũt non est super se reflexiuũ. Et ideo ab obiecto huius actus fit finaliter probatio antecedẽtis. Nã habemus in nobis aliquã cognitionẽ obiecti sub aliqua rõne: sub qua nõ potest eẽ actus eius aliqua cognitio sensitiua: ergo aliqua cognitio imaterialis inest nobis: & sic etiã cognoscit actu cognoscẽdi nõ organico: ergo homo itelligit formaliter proprie. Antecedẽs huius processus ꝓbat̃: quia experimur in nobis: ꝙ cognoscimus actu uniuersale. Expimur ꝙ cognoscimus ens uel quãtitatem sub rõne aliqua cõmuniori: q̃ sit oratio primi obiecti sensibilis. Experimur ꝙ cognoscimus relationes cõsequẽtes naturas reꝝ etiam nõ sensibilium. Experimur ꝙ distinguimus omne genus sensibilium ab aliquo: quod non ẽ illius generis. Experimur ꝙ cognoscimus relationẽs rationis: quæ sunt secũde intẽtiones. s. relationem uniuersalis generis uel speciei & oppositionis & aliaꝝ itẽtionum logicalium. Experimur ꝙ cognoscimus actũ il'um: quo cognoscimus ista & illud ſm q̃d iest nobis ille actus: quod est per actum reflexum super actum rectum & susceptiuũ eius. Experimur quia assentimus complexionibus sine possibilitate contradicẽdi: uel errandi: ut pote primis principiis. Experimur ꝙ cognoscimus ignotũ ex noto p discursum: ita ꝙ non possumus dissentire euidẽtiæ discursus nec cognitionis illatæ. Quodcũq; istoꝝ cognoscere tẽ impossibile alicui sensitiuæ potẽtiæ attribuere. Quar &c.

¶ Si qs aũt ꝓterue neget illos actus inesse homini: nõ ẽ cũ eo ulterius disputãdum: sed dicẽdum sibi: ꝙ ẽ brutum aĩal: sicut nec cũ dicẽte nõ uideo colorẽ disputandũ ẽ: sed dicẽdũ sibi tu idiges sensu: qa cæcus es. Ita quodã sensu. i. pceptiõe iteriori expimur istos act⁹ i nobis. Et iõ si qs istos neget: dicẽdũ ẽ eũ ñ eẽ hoiem: qa ñ hẽt illã uisionẽ interiorẽ: q̃ alii expiũt̃ se hẽre. ¶ Assumptũ. s. ꝙ nullus istoꝝ actuũ põt eẽ ſm aliquã potẽtiã sensitiuã: ꝓbat̃: qa uniuersale actu cognoscit̃ sub tãta idifferẽtia: sub quãta ipm sic cognitũ ẽ simul dicibile. Est aũt simul dicibi

le de oibus singularibus:in qbus saluat. Sic nõ cognoscit sensus. Sed de secũda ẽ euidẽtius:qa nulla potẽtia põt cognoscere aliqd sub rõne uniuersalioti rõne sui ppii obiecti. secut uisus nõ cognoscit aliqd sub rõne indifferẽti ad colorẽ & ad sonũ. Ergo cognitio illa q̃ ẽ alicui⁹ sub rõne cõiori quocũq; primo obiecto ẽt supmi sensus nõ põt eẽ aliq̃ sensatio. ℭ Tertiũ pbat idẽ qa nulla sensatio põt eẽ distinctiua primi obiecti sensibilis:idest cõissimi ab eo:qd nõ est tale:qa nõ põt eẽ utriusq; extremi. De relatiõibus cõseqntibus alia nõ sensibilia inter se:uel isensibilia ad sensibilia patet p idẽ:qa sensus nõ põt in illas multo magis: patet de relatiõibus istis:q̃ dicunt rõnis:qa sensus non põt moueri ad cognoscendum aliqd:nisi qd includit in obiecto sensibili: ut sensibili. Habitudo rõnis nõ includit in aliquo:ut existens est. Sensus aũt existentis ẽ. ut existẽs ẽ. Et p hoc possẽt pbari primũ ẽt de actu uniuersali:qa uniuersali in actu repugnat eẽ existẽs:ut existẽs est. Aliud de reflexione sup actũ & potẽtiam pbat p hoc qa q̃tum nõ est reflexiuũ sup se. Alia duo de cõpositione & assentire cõpositioni:& de discurrere & assentire euidẽtiæ discursus pbant ex relatione rõnis:qa illa nõ sunt sine relatione rõnis. Et sic pbatũ est antecedẽs principalis cõseqntiæ. Quod hõ intelligit formaliter & pprie. ℭ Nũc aũt pbat conseqntia Ergo aĩa intellectiua est ppria hois forma. Probat aũt sic. Si talis act⁹ est in nobis formaliter: cũ nõ sit substãtia nfa:qa qñq; inest:qñq; nõ inest ergo oportet dare sibi aliqd receptiuũ ppriũ. Non aũt aliqd extensum:siue sit pars organica:siue totũ cõpositum:qa tũc ista eẽt extensa:nec posset eẽ talis:q̃lis dicta est circa obiectã:q̃lia dicta sunt. Ergo oportet:quod insit s̃m aliqd nõ extensum:& q illud sit formaliter illud nõ põt eẽ nisi aĩa intellectiua:qa q̃cũq; alia forma est extensa. ℭ Vel aliter põt probari ista cõseqntia eundo ad conditiones obiecti illius actus:qa qlibet forma inferior itellectiua:si habet opatione: hẽt pcisæ respectu obiecti sub rõnibus oppositis istis rõnibus dictis. Ergo si habemus opationem circa obiectũ sub istis rõnibus: illud nõ inest nobis s̃m formã aliam ab intellectiua. Ergo inest nobis s̃m intellectiuam:Ergo intellectiua formaliter iest nobis:aliter nõ essemus formaliter opantes s̃m illam opationem. ℭ Ex secũda opatione humana. s. uolũtate põt pbari idem:qa hõ est dñus suorũ actuum: ita q in potestate eius est determinare se ad hoc uel ad oppositũ. Illa aũt indeterminatio nõ põt poni in aliquo appetitu organico uel extenso:qa qlibet appetitus organicus uel materialis determinat ad certum genus appetibilium sibi cõuenientium:ita q illud appræhẽsum nõ põt conuenire: nec appetitus nõ approbare. Ergo uolũtas:qua sic indeterminate uo

sumus: est appetitus nõ alicuius talis formæ. s. materialis: & p̃ consequens est alicuius excellentis omnem talem. Huius ponimus aiam intellectiuam: & tũc si appetitus ille sit formaliter in nobis: qa & appetere est formaliter: sequit̃ quod forma illa sit forma nr̃a. ¶ Hæc igit̃ ppositio. Aia est ꝑpria hois forma: est naturaliter nota: & error ei oppositus: q̃ pprius est: & solius Auerroys pessimus ẽ: non tm̃ cõtra ueritatẽ theologicã: sed ẽt cõtra ueritatẽ phiæ. Destruit. n. sciam: qa oẽs actus intelligẽdi: ut distinctos ab actibus sentiẽdi: & oẽs actus electionis: ut distinctos ab actibus appetitus sensitiui: & ita oẽs uirtutes: q̃ nõ generant̃ sine electionibus factis ẽm rõnem rectã. Et per consequens talis errãs esset a cætu & cõuentu hominũ eradicãdus: & naturali ratione utentiũ exterminandus. ¶ Hæc Scotus ubi supra. ¶ Põt ẽt notificari pdicta cõclusio aliis discursibus: q̃ tñ ex pdicto medio dependẽt. Palam enim est. Quod hic homo in aliq̃ specie collocat̃. Nihil aũt sortit̃ speciẽ nisi ex forma. Id igit̃ p̃ quod hic hõ speciem sortit̃ ẽ forma. Vnũ quodq; aũt ab eo speciem sortit̃: qd est principium ꝑpriæ operationis speciei. Propria uero opatio hois: inquãtum est hõ: est intelligere. Per hoc enim oĩa trãscẽdit: & differt ab aliis aĩalibus. Et ideo ĩ hac opatiõe sicut ꝑpria hois. Aristoteles fœlicitatẽ ultimã cõstituit in. x. Ethicoꝶ: dicẽs beatitudinẽ cõsistere nõ in habitu: sed in optia opatione: q̃ est intelligere. Principiũ ãt quo intelligimus est intellectus: ut pñus dicit: & supra ẽt patuit: ergo necesse est intellectum uniri: ut formã: non qdem ita q̃ ipsa intellectiua potẽtia sit alicuius organi actus: sed qa ẽ uirtus aiæ: quæ est actus corporis phisici organici. ¶ Secũdo. Id quod est ratio & qd qd erat eẽ alicuius: ẽ eius forma substãtialis. Sed aĩa est ratio & quod qd erat eẽ corporis phisici: ergo &c. Maior & minor note sunt ex textu phi. ¶ Tertio illud quo ablato alterũ nõ manet nisi equoce: est forma substãtialis eius. Sed aĩa ablata a corpore: nõ manet corpus organicũ nisi equi uoce: ergo cõclusio. Maior nota est ex terminis. Minor ẽt: qa uiuum & mortuum formaliter differũt: ut pñus dicit: qa caro uiui & mortui nõ dicit̃ eato nisi equoce. Et simile est ẽt in accidentibus: qa si aliquod artificialium ẽ corpus: ut dolabra: forma dolabræ ablata: manet dolabra solũ equiuoce. ¶ Quarto illud p̃ qd homo ẽ homo: est forma eius. Sed p̃ aiam intellectiuã homo est hõ: ergo &c. ¶ Quinto & ultimo. Si aĩa rõnalis nõ eẽt forma hois: destruerent̃ oĩa principia phiæ moralis. Subtrahit̃ enim q̃cqd est in nobis. Non enim est aliqd ĩ nobis nisi p̃ uoluntatẽ. Vñ & hoc ipm̃ uolũtariũ dr̃: qd in nobis est. Imo dico q̃ nihil hẽmus: qd nostrũ sit: nisi liberũ arbitriũ: qa sumus dñi nostroꝶ actuũ: & nullius alterius rei. Volũtas aũt ĩ intellectu

est:ut patet p phm in .iii. de aīa. Et p hoc q in substātiis sepatis ē itelle
ctus & uolūtas:& p hoc ēt:qd cōtingit p uolūtatem aliqd i uniuersali
amare: uel odio hēre: sicut dicit phus in rhetoricis suis. Q d odimus
latronū genus in uniuersali: irascimur aūt particularibus tm̄. Si igit̄
intellectus nō sit forma hoīs:uel nō est uere unū cū eo: sed unit̄ ei solū
per fantasmata:uel sicut motor:nō erit in homine uoluntas: sed in in
tellectu separato. Et ita homo non erit dominus suorum actuum:nec
aliquis eius actus erit laudabilis:uel uituperabilis:& sic nulla erit uir-
tus:nec aliqd uitiū:qd est diuellere principia moralis phiæ. Q uod cū
sit absurdū & uitæ humanæ cōtrariū:qa tūc nō esset necesse cōsiliari:
nec leges ferre:sequit̄ q intellectus sic uniat̄ hoī:ut uere ex eo & hoīe
fiat unū p se. Q uod nō pōt eē:nisi uniat̄ ut forma. ¶ Sed cōsideran-
dum est. Q uod q̄to forma est nobilior:tāto magis dominat̄ materiæ
corporali:& minus ei imergit̄:& magis sua uirtute uel opatiōe exce-
dit eā. Vn̄ uidemus:qd forma mixti corporis hēt aliā oparionem: q̄ n̄
causat̄ ex q̄litatibus elemētaribus:& q̄to magis pcedit̄ i nobilitate for
marū:tāto magis inuenit̄ uirtus formæ materiā elemētarē excedere: si-
cut anima uegetabilis:plusq̄ forma metalli: & anima sensitiua plusq̄
anima uegetabilis. Anima autem humana est ultima in nobilitate for
marum. Vnde sua uirtute tantum excedit materiam corporalem:q
habet uirtutem aliquam & operationem:in qua nullo modo cōmuni
cat materia corporalis. Et hæc uirtus dicitur intellectus. ¶ Est autem
attendendum. Q uod si quis poneret animam componi ex materia &
forma:nullo modo posset dicere animā esse formam corporis. Cum
enim forma sit actus:materia uero sit ens in potentia tantū:nullo mo
do id quod est ex materia & forma compositum pōt esse alterius for-
ma fm se totum. Si aūt secūdum aliquid sui sit forma:id quod est for-
ma dicimus animam:& id cuius est forma dicimus animatum. ¶ Fir
miter igitur & obnixe tenendum est. Animam intellectiuam esse for
mam substantialem hominis:dantem sibi esse: informantem corpus
humanum:& constituentem hominem in eē specifico. Per quam ho-
mo est homo:& per quam uult & intelligit & cætera. ¶ Tempus est
igitur ut iam ad argumenta in oppositū facta respōdeamus. ¶ Ad
primū Ergo dicendū est. Q uod aīa intellectiua ē forma iduiduata
& similiter potētia eius:q̄ dicit̄ itellectus possibilis:& formæ intelligi-
biles in eo recepte. Sed hoc non phibet eas esse itellectas in actu. Ex
hoc enim aliqd est in intellectu actu:qd est in materiale non autē ex
hoc:q ē uniuersale. Sed magis uniuersale habet. Q uod sit itelligibile
p hoc : qd est abstractū a pricipiis materialibus iduiduātibus. Mani-

festum est autem substantias separatas esse intelligibiles actu: & tñ indiuidua quædã sunt: sicut dicit philosophus in. vii. Metaphisicæ ꝙ formæ separatæ: quas Plato ponebat: idiuidua quædã erãt. Vnde manifestum ẽ: ꝙ si idiuiduatio repugnaret ĩtelligibilitati: ꝙ cadẽ difficultas remaneret ponẽtibus intellectum possibilẽ substantiã separatam. Sicut enim intellectus possibilis idiuiduus eẽt: idiuiduans species in se receptas. Sed notandum ꝙ ꝗuis spẽs receptæ in ĩtellectu possibili sint indiuiduatæ ex illa parte: qua inhærẽt intellectui possibili: tñ in eis inquantum sunt ĩ materiales cognoscit̃ uniuersale: quod cognoscit̃ ꝑ abstractionẽ a pricipiis idiuiduantibus. Vniuersalia. n. de quibus sunt sciẽtiæ sunt: quæ cognoscũtur ꝑ spẽs intelligibiles: & nõ ipse spẽs intelligibiles: de quibus planum ẽ: ꝙ nõ sunt sciæ omnes: sed solũ phisica & metaphisica. Species. n. itelligibilis ẽ id: quo ĩtellectus ĩtelligit: nõ autem id: quod intelligit: nisi ꝑ reflexionem: inquantũ ĩtelligit se ĩtelligere: & id: quod intelligit. Vel potes dicere sub aliis uerbis: ꝙ spẽs intelligibilis: ñ est id: quod ĩtelligit̃: sed id quo aliqd intelligit̃. Et per hoc patet solutio ad argumentum: quia formæ receptæ in ĩtellectu: ꝗuis sint singulares in essendo: sunt tñ uniuersales in repræsentando: ut respondere possis breuiter & formaliter ad argumentũ sicut exempli gratia: si eẽt aliqua statua uel imago leonis ex cupro uel ex lapide existẽs ĩ pro patulo. Illa quidem imago eẽt quoddam singulare: sed tñ uniuersaliter repræsentaret omnes leones. Erit ergo uniuersalis ĩ repræsentando: ꝗuis singularis & idiuidua ĩ eẽndo. Et sic est de spẽ intelligibili: quæ licet singularis sit in essendo: est tñ uniuersalis in repræsentãdo. Hæc aũt solutio ẽ de mente sancti doctoris in libello de ente & essentia. Vnde ibidem sic dicit. Ratio speciei accidit naturæ humanæ ꝭm esse: qđ habet in intellectu: & non ꝭm esse: quod habet in indiuiduis: quia non ĩuenitur ĩ idiuiduis natura humana ꝭm unitatem: ut sit unum quid omnibus cõueniens: quod ratio uniuersalis exigit: Vniuersale. n. est unum in multis & unum præter multa: ut dicitur in. ii. posterioꝝ. In intellectu aũt ipsa natura humana habet esse abstractum ab oĩbus indiuiduantibus: & iõ habet rationem uniformẽ ad omnia indiuidua: quæ sunt extra animã: prout equaliter est similitudo oĩum inducens in omnium cognitionẽ inquantum sunt hoĩes. Et ex hoc ꝙ talẽ relationem habet ad oĩa: ĩdiuidua: Intellectus adĩuenit rationem speciei: & attribuit ei unde dicit cõmentator in primo de aĩa ꝙ ĩtellectus noster agẽs ẽ ille: q facit uniuersalitatẽ ĩ rebus. Et hoc idẽ etiã Auicẽna dicit ĩ sua Metaphisica. Et ꝗuis hæc natura ĩtellectualis habeat rõnẽ uniuersalis ꝭm ꝙ cõparat̃ ad res extra aĩam: q ẽ una similitudo oĩum: tñ ꝭm ꝙ habet esse in hoc ĩtelle-

ctu:uel i illo:ẽ quædã spẽs itellecta particularis. Et ex hoc patet error cõmentatoris in.iii.de aia:q uoluit ex uniuersalitate formæ intellectæ unitatem itellectus in oibus hoib⁹ concludere:qa nõ est uniuersalitas illius formæ ſm hoc esse:quod habet in intellectu:sed ſm ꝙ refert ad res ut rerꝫ similitudo:sicut etiã si esset una statua uel imago corporalis repræsentans multos hoies:constat ꝙ illa imago uel statua haberet esse singulare & propriũ:ſm ꝙ esset in hac materia: sed haberet rationem cõmunitatis:ſm quod esset cõmune repræsentatiuũ plurium."
¶Hæc illæ:& uide ꝗ bene. Nec absurdũ aut superfluũ duxi: recitare hic solutionem:quã prælibatus doctor dat i sũma contra gẽtiles dicẽs. Differunt iquit id:quod intelligit:& id:quo aliquid itelligitur. Spẽs.n. recepta i intellectu possibili:nõ habet se ut id:quod intelligit:sed ut id: quo aliquid itelligit. Cum.n.de iis:quæ intelliguntur:sint oẽs artes & sciæ:sequeret ꝙ oẽs sciæ essent de speciebus existentibus in intellectu possibili: Quod patet esse falsum. Nulla.n. scientia de iis aliqd considerat:nisi naturalis & metaphisica:sed tñ p eas:quæcũqꝫ sunt i oibus sciẽtiis:cognoscũtur habet se igit spẽs itelligibilis recepta i itellectu possibili i intelligẽdo:sicut id:quo itelligit:sicut & spẽs coloris i oculo: nõ est id:quod uidet:sed ẽ id:quo uidem⁹. Id uero:quod itelligit ẽ ipsa ratio rerꝫ existẽtiũ extra aiam:sicut ẽt & res existẽtes extra aiam uisu corporali uidet. Ad hoc.n.iuẽte sũt artes & sciæ:ut res i suis naturis cognoscant. Neqꝫ tñ oportet:ꝙ si sciæ sint de uniuersalib⁹:ꝙ uniuersalia sint extra aiam p se subsistẽtia:sicut Plato posuit. Quãuis.n.ad ueritatem cognitiõis necesse sit:ut cognitio rei respõdeat: nõ tñ oportet: Q d sit idẽ modus cognitiõis & rei. Quæ.n.coiũcta sunt i re: iterdũ diuisim cognoscũt:qa ea:quæ sunt coiũcta i rebus:intellectus põt abstrahere: dũmodo unum nõ sit de ratiõe alterius. Simul.n.una res ẽ alba & dulcis:sicut lac Visus tñ appræhẽdit solã albedinẽ:& gustus solã dulcedinem:sic etiã & itellectus itelligit lineam in materia sensibili existentem absqꝫ materia sensibili.licet etiam cum materia sensibili itelligere possit. Similiter aũt licet natura generis uel speciei:nũꝗ sit: nisi i iis indiuiduis itelligit tñ itellectus naturam generis uel speciei:non itelligendo pricipia idiuiduãtia. Et hoc ẽ itelligere uniuersalia. Et sic hæc duo non repugnãt:ꝙ uniuersalia nõ subsistãt extra animam:& ꝙ intellectus intelligens uniuersalia intelligat res:quæ sunt extra aiam ꝙ autẽ intelligat intellectus naturam generis uel speciei denudatam a principiis indiuiduantibus:contingit ex conditione speciei intelligibilis in ipso receptæ:quæ est in materialis effecta per intellectum agẽtem:ut pote abstracta a materia:& conditionibus materiæ:quibus aliquid idiuiduat.

Et ideo potentiæ sensitiuæ non possunt cognoscere uniuersalia:quia non possunt recipere formam imaterialē:cum recipiatur semp in organo corporali. ¶Hæc ille ubi supra. Dicit etiā præfatus doctor Angelicus quoddam ānotatu dignū in prima parte suæ theologicæ sum mæ:quæstione.lxxxv.ar.ii.ad ẜm quod a proposito non deuiat. Cum dicitur iquit uniuersale abstractum duo intelliguntur. Vnum ipsa abstractio seu uniuersalitas:aut ipsa intētio uniuersalitatis. Aliud est natura ipsa:quæ substernitur huic intentioni siue uniuersalitati. Ipsa igiẗ natura:cui accidit uel intelligi uel abstrahi:siue cui accidit ipsa intētio uniuersalitatis:non est nisi in singularibus:sed hoc ipsum : quod ē uel intelligi:uel abstrahi:uel intētio uniuersalitatis:est in intellectu. Et hoc possumus uidere per simile in sensu. Visus enim uidet colorem pomi sine eius odore. Si ergo quæratur ubi est color:qui uidetur sine odore: manifestum est ꝙ color:qui uidetur:non est nisi in pomo: sed quod sit sine odore perceptus:hoc accidit ei ex parte uisus: inquantum in uisu est similitudo coloris:& nō odoris. Color ergo:qui uidetur sine odore non est nisi in uisu. Similiter humanitas:quæ itelligitur:non est nisi ī isto uel in illo homine: Sed ꝙ humanitas appræhendaẗ sine indiuidualibus conditionibus:quod est ipsum abstrahi:ad quod sequitur intētio uniuersalitatis:accidit humanitati:ẜm ꝙ pcipiẗ ab intellectu:in quo est similitudo naturæ speciei:& non indiuidualium pricipiorum. ¶Hæc ille. ¶Sed contra huius solutionem argumenti arguit quidam Auerroysta dicens. Quia forma uniuersalis non habet q̄ sit intellecta a re:q̄ est extra animam:quia omnes formæ:quæ sunt in rebus extra animā: sunt indiuiduatæ. Si igitur formæ intellectus sunt uniuersales:oportet ꝙ hoc habeant ab anima intellectiua:Ergo anima intellectiua nō est forma indiuiduata:sed uniuersalis. Et sic nō unitur corpori: ut forma: sed remanebit una tātum. ¶Secūdo istatur:quia dictum fuit. Q̄ d formæ intelligibiles sunt singulares in essendo:sed uniuersales i repræsentando:idest ex illa parte:qua inhærent siue insunt animæ:sunt idiuiduatæ:sed ex illa parte:qua sunt reꝝ similitudines:sunt uniuersales: repræsentantes res ẜm naturam cōmunem:& non ẜm principia indiuiduantia. ¶Contra hoc ergo sic obiicitur:quia cum forma sit pricipium operationis:Operatio egreditur a forma ẜm modum:quo inhæret subiecto. Q uanto enim Aliquid est calidum:tātum calefacit. Si igitur species rerum:quæ sunt in anima intellectiua sunt indiuiduatæ ex ea parte:qua inhærent animæ:cognitio quæ sequitur erit indiuidualis tātum: & non uniuersalis. ¶Diciẗ ad primam istantiam. Q̄ d intellectus dat formis intellectis uniuersalitatem:inquantum abstrahit eas a principiis materialibus indiuiduantibus unde non oportet ꝙ itellectus sit uni

uersalis: sed q̄ sit immaterialis. ¶ Ad secundam replicam dicitur q̄ species operationis consequitur speciem formæ: quæ est operationis principium: licet in efficatia operationis sequatur formam: secundum q̄ inhæret subiecto Ex eo enim q̄ calor est calefacit Sed secundū modum: quo perficit subiectum magis uel minus efficaciter calefacit. Intelligere autem' uniuersalia pertinet ad speciem intellectualis operationis. Vnde hoc sequitur speciem itellectualem secundum propriam operationem. Sed ex eo q̄ inhæret intelligenti perfectius uel minus perfecte: Sequitur q̄ aliquis perfectius uel minus perfecte intelligat. Iste igitur due instantiæ nullæ sunt. ¶ Ad illud autem quod obiicibatur quia si esset alius intellectus in me: & alius in te: esset alia species intelligibilis in me: & alia in te: & per consequēs aliud itellectum: quod ego itelligo: & aliud: quod tu & c. Dicitur: q̄ concedendum est: unum & idem esse intellectum ab omnibus hominibus. Dico autem Intellectum id: quod est intellectus obiectum. Obiectum autem itellectus nō est species intelligibilis: sed quiditas rei. Non enim ut prædictum est: scientiæ intellectuales omnes sunt de speciebus itelligibilibus: sed sunt de naturis rerum: sicut etiam obiectum uisus est color: non species coloris: quæ est in oculo. Quamuis igitur sint plures intellectus diuersorum hominum: non tamen est nisi unum intellectum apud omnes: sicut unum coloratum est: quod a diuersis inspicientibus uidetur. Nec etiam est necessarium: sicut obiicitur: q̄ si aliquid est indiuiduum: q̄ sit intellectum in potentia. & non in actu: sed hoc est uerum in illis tātum quæ indiuiduantur per materiam. Oportet enim illud: quod est intellectum in actu: esse i materiale. Vnde substantie i materiales licet sint quædam indiuidua per se existentia: sunt tamen intellecta i actu sicut superius annotauimus: Vnde & species intelligibiles: quæ sunt imateriales: licet sint aliæ numero i me: & i te: nō propter hoc pdūtquin sint intelligibiles actu: sed intellectus intelligēs per eas suum obiectum reflectitur supra seipsum: intelligendo ipsum suum itelligere: & spēm: q̄ intelligit. Indiuiduatio ergo non repugnat itelligibilitati: sed materialitas: quia unumquodq̄ est itelligibile: iquātum ē imune a materia & ab appendiciis materiæ: ut dicit Auicenna in metaphisica sua Deinde considerandum est: q̄ si ponatur unus intellectus omnium hominum adhuc est eadem difficultas: quia adhuc remaneret multitudo intellectuum: cum sint plures substātiæ separate intelligentes & ita sequeretur sm istam rationem: q̄ intellecta essent secundum numerum diuersa: & per consequens indiuidualia & non intellecta i actu. Si ergo prædicta ratio de necessitate cōcluderet: auferret pluralitatē intellectuū simpli-

citer:& nõ solum in hoibus:ita φ nõ ẽet nisi una tm̃ substantia intelligẽs:& sic tolleref pluralitas substantiarũ sepataꝝ. Vnde cũ hæc cõclusio sit falsa: manifestũ ẽ: quod unitatem intellectus i oibus hoibus nõ concludit ſm regulam phi in libris priorum. Ex falsis uerum:ex ueris nõ nisi uerum. ¶ Gregorius ẽt de Arimino ad hæc obiecta quasi eandem dat solutionẽ in ii. Sen. di. xvii. q. pria dicẽs. Obiicit aũt Auẽroys: si intellectus sit idiuiduus & singularis:nõ recipiet intẽtiones uniuersales:sed singulares tm̃:quod est falsum:quia tunc intellectus esset sensus cõsequentia probaf:qa si recipiẽs est singulare: ẽt receptum ẽ singulare:alias ita posset dici φ sensus recipit intẽtiones uniuersales. ¶ Ad hoc inquit. Respõdeo negando consequẽtiam:si itelligaf de intentionibus uniuersalibus uniuersalitate repræsentationis: quomodo intelligẽdum est aliquas intẽtiones eẽ uniuersales:nec probatio ualet: qa nõ obstãte singularitate recipiẽtis:adhuc itẽtio recepta põt repræsentare uniuersaliter:sicut & ipse met cõmentator fateri cogif. Nam & ſm ipsum intellectus est uere aliquid singulare:quis nõ sint plures eiusdem rationis:& tamẽ intẽtio aliqua existẽs in eo ẽ uniuersalis per repræsentationem. Et si dicaf:quod ita posset dici de sensu:dico quod ita dicam cõtra eum:nec aliquam rõnem poterit sufficiẽtem assignare:quin eandem ego assignẽ in proposito:qa ipluriſicabilis in eadem specie nõ impedit ueram singularitatẽ. Reddif aũt ratio ab aliquibus qa intellectus est uirtus inextẽsa:& nõ organica. Sensus aũt est uirtus extẽsa:& organo alligata. Et ideo species in intellectu põt repræsentare uniuersale:non autem i sensu. Vtrum autem hæc sit causa:uel nõ: nõ diffinio. Dico tamẽ φ illa nõ est:quam ipse. Assignat:nec oppositũ ipse probat:nec puto φ probare possit. ¶ Obiicit etiam pfatus Auẽroys:quia si res intellecta apud me & apud te sit una in specie: & due in indiuiduo:sequitur quod res intellecta habebit rem intellectam & sic procedif in infinitũ. Hæc sunt uerba eius. Et puto quod per rem intellectam intelligit conceptum rei existentem in intellectu:ut ratio sit hæc sequitur. Quod conceptus de aliqua re:uerbi gratia de rosa existens in intellectu meo: & conceptus de rosa existens in intellectu tuo erunt unus specie: & duo numeraliter. Et cum a quibuslibet eiusdem speciei possit abstrahi unus conceptus communis:potero ab eis alium conceptum abstrahere:& tu similiter. Et iterum iste conceptus secundus in me est alius a tuo:& tñ eiusdem speciei:& per consequens ab eis iterum aliud poterit abstrahi. Et sic i infinitum. Prima cõsequẽtia pbaf. ex eo φ ipossibile ẽ:φ unus cõceptus nũero sit simul i diuersis itellectib⁹ subiectiue. ¶ Ad hoc igif rñdeo:cõcedẽdo qđ cõceptus

de rosa existens in intellectu meo:ẽ alius numero a conceptu rosæ existente in itellectu tuo:& q isti conceptus sunt eiusdē rationis:& a b eis potest abstrahi alius cōceptus:q ita erit conceptus illoꝝ conceptuum: sicut illi primi sunt cōceptus rosaꝝ. Et talem processum possibilem in infinitum nullus deberet denegare. Si uero per rem intellectam non intelligeret cōmētator ipsum conceptum reitaut itellectionē:sed ipsam rem extra itellectam:dicendum q eadem res numero potest itelligi a te & a me:nō obitante diuersitate itellectus mei a tuo:sicut idē sol uidetur a te & a me:nec tñ sunt idem uisus meus & tuus. ℭ Hæc Gregori⁹ de Arimino ubi supra. Et per hæc patet solutio ad ea oia:quæ obiiciūtur i primo Argumēto. ℭ Hæc ne mireẽ aliquis longiusculum fuisse in solutione huius primi Argumenti:quia sic faciundum fuit cum propter difficultatem argumenti:tum ẽt propter multa scientifica & annotatu digna:quæ i solutionibus cōnotanẽ. In disputationibus autem:quia necesse est respondentem formaliter breuiterq ad argumenta respondere:quid concedendum:quid negandum:quid distinguendum:quid ue formaliter respondendum sit:ex prælibata solutione potest colligi. ℭ Ad.ii.dicendum q essentiale est animæ:q corpori unitur:sed hoc impeditur per accidens:non ex parte sua:sed ex parte corporis:quod corrumpitur:sicut per se competit leui esse sursum:& hoc est leui essentiale:ut sit sursum:inquantum leue:ut dicit philosophus i viii.phisicorum. Contingit tñ propter aliquod impedimentum:quod ñ sit sursum. ℭ Et p hoc ẽr patet solutio ad.iii. Sicut.n.qd hẽt naturā:ut sit sursum:& q ñ hẽt materiā:ut sic sursum:specie differūt: & tñ idē specie & numero est:quod habet naturā:ut sit sursum:licet qñq sit sursum:& quandoq non sit sursum propter aliquod impedimentum:ita differunt specie duæ formæ:quarum una habet naturā:ut uniatur corporali:alia uero non. Sed tamen unum & idem numero & specie esse potest habens naturam:ut uniatur corpori:licet quandoq actu sit unitū quādoq non actu unitum propter aliquod impedimentū. ℭ Ad.iiii. dicit.q hæc propositio Omnis forma educitur de potentia materiæ distinguenda est. Educi enim de potentia materie potest intelligi duobus modis. Prio modo formā educi de potētia materiæ.i.formā depēdere a materia fm esse & opari. Alio mo. Formā educi de potētia materiæ.i.materiā pexistere formæ siue materiā præexistere in potētia ad formā. Secundum primam expositionem Anima intellectiua nō educitur de potentia materie:quia ipsa non depēdet ex corpore: nec secundum esse:neq secundum operari. Non secundum esse:quia non habet esse per corpus:sed potius econuerso. Anima dat esse corpori:

& ipsum informat:neqꝫ ſm operari quia intellectus non alligatur or / gano:ideo anima intellectiua habet operationem propriam : cui non cõmunicat corpus:uidelicet intelligere & uelle. Sed ſm alteram expoſi tionem: Anima intellectiua educitur de potentia materiæ: ſi nihil aliḋ eſt educi de potẽtia materiæ:ꝗ materiam corporalem præexiſtere i po tentia ad animam intellectiuam. Et in hoc ſenſu uerificatur propoſitio de anima intellectiua unde philoſophus. xvi. libro de generatione ani malium dicit: Animam igitur uegetalem i ſeminibus & cõceptibus. ſ. mundum ſeparatis haberi potentia ſtatuendum eſt:non actu : priuſꝗ eo modo conceptus:qui iam ſeparantur:cibum trahant:& officio eius animæ fungantur:Principio enim hæc omnia uita ſtirpis uiuere uiden tur. De anima quoqꝫ ſenſuali pari modo dicendum eſt:atqꝫ etiam de i tellectuali. Omnes enim potentia prius haberi:ꝗ actu neceſſe eſt. Ex his igitur philoſophi uerbis manifeſte apparet Materiam corporalem præexiſtere in potẽtia ad animam intellectiuam : & ſm iſtum ſenſum Anima intellectiua educitur de potentia materiæ ut pauloante patuit Sed quia potentia reſpectiue dicitur ad actum:neceſſe ẽ: ut nunꝗ ſm eam rationem ſit in potẽtia:ſm quam ratione conuenit ſibi eſſe actu. Aliis enim formis:quæ non habent operationem aliquã abſqꝫ cõmu nicatione materiæ conuenit ſic eſſe actu:ut magis ipſe ſint:quibus cõ poſita ſunt:& quodãmodo compoſitis coexiſtentes:ꝗ ipſe ſuũ eſſe ha beant. Vnde ſicut totum eſſe eatum eſt in concretione ad materiam: ita totaliter educi dicuntur de potentia materiæ ſm primam & ſm ſe cundam expoſitionem. Anima autem intellectiua:cum habeat opera tionem ſine corpore:non eſt eſſe ipſius ſolum in concretione ad mate riam. Vnde non poteſt dici. Q ḋ educatur de materia ſm primam ex poſitionem:ſed magis qꝫ eſt a principio extrinſeco. Et hoc ex uerbis ip ſius Ariſtotelis apparet:cum dicit. Relinquitur autem intellectum ſo lum de foris aduenire:& diuinum eſſe ſolum & cauſam aſſignat dicẽs Nihil enim ipſius operationi cõmunicat corporalis operatio. ¶ Quid autem dicat Theophraſtus primus Ariſtotelis diſcipulus:quem ob di uinam eius eloquentiam Theophraſtum Ariſtoteles nominauit:ope reprecium duxi hic ennarare. Nõ qꝫ Theophraſtum uiderim:ſed eius uerba:quæ Themiſtius adducit in cõmentariis ſuis de anima:hic reci tabo. Plane inquit Themiſtius facturum hoc loco me operæprecium arbitror:ſi uerba Theophraſti de intellectu poteſtatis & agente præte xuero de intellectu itaqꝫ poteſtatis hæc Theophraſtus dicit. Q uum i tellectus inquit homini extrinſecus accedat:quumqꝫ tanꝗ appoſitus i ueſtuſqꝫ ſit:queritur quemadmodum congenitus nobis dicatur: de /

mum quæ nam confirmatio naturaq; eius sit: Certe id:quod dicitur: nihil actu esse intellectum:sed potestate omnia: recte hactenus dicitur: quatenus & in sensu. Non tamen usq; eo ad unum resecanda res est: neq; tam nihil actu probādus:ut neq; ipsemet sit. Calumnia hæc cēt: & oratio contentioni cauilloq; proxima: sed ita intelligendum: ut in animo talis quædam sui generis potentia sit pro subiecto formarum ac gremio: qualis in rebus materialibus facultas illa est: quæ constitutione earum & concretioni substernitur. Porro quod dicitur Mentem extrinsecus accedere: non ita statuendum est: ut qui uere appositus inuectusque habeatur: sed ut qui statim ab ortu quasi comprahendere nos complectiq; soleat. ¶ Hæc sunt uerba Theophrasti a Themistio ubi supra fideliter recitata. In quibus uerbis tetigit ipse Theophrastus duo quesiſſet. Primo quidem quomodo intellectus possibilis sit ab extrinseco:& tamen sit nobis cōnaturalis. ¶ Et secundo quæ sit natura intellectus possibilis Respondit primo ad.ii. φ est in potentia omnia non quidem sicut Nihil existens:sed sicut sensus ad sensibilia. Et ex hoc concludit responsionem primæ questionis:φ non intelligitur sic esse ab extrinseco:quasi aliquid adiectum accidentaliter: uel tempore procedente:ut uoluit commentator: ueluti supra recitauimus:sed a prima generatione:sicut continens & comprahendens naturam humanam. Habes igitur cur Aristoteles dixerit. Intellectum ab extrinseco intrare:& quomodo de mente Theophrasti intelligenda est præfata propositio. Et quare anima intellectiua non educatur de potētia materiæ. Et per hoc patet plenaria solutio. ¶ Ad quartum inferius etiam declarabo: Qualiter pluribus aliis modis exponitur hæc propositio Formæ educuntur de potentia materie. ¶ Sed contra prædictam solutionē: quidam Aueroysta pertinaciter instat. Si inquit anima unitur corpori:ut forma:nec educitur de potentia materiæ: sed intrat ab extrinseco:quia habet operationem per se:cui non cōmunicat corpus:cum ſm doctrinam philosophi Intelligere Nullius organi sit actus: Sequitur φ anima humana non sit forma neq; actus corporis ſm intellectiuam potentiam:sed ſm suam essentiam solum. Consequens est falsum: ergo etiā antecedens Patet discursus a tota conditionali: a destructione consequentis ad destructionem antecedentis. Prima pars antecedentis:hoc ē prima sequella patet Quia anima quo ad intellectiuam potentiam est immaterialis:& īmaterialiter recipiēs: & seipsamītelligēs:qa ītellectus nō alligaᵗ organo. Vñ Aristoteles signāter de aīa dicit:φ ē locus specierum:nō tota:sed ītellectus Secūda ps Añcedētis:hoc ē falsitas cōsequētis patet:qa si sic sequeret:φ poten/

tia anime esset materialior & simplicior: q̃ essentia ipsius anime: quod est falsum & absurdum. Nullus enim effectus ē materialior aut simplicior sua causa: nec principiatum potest esse simplicius suo principio: a quo fluit. Potentiæ aūt aīæ fluunt ab essentia eius. Cum ergo quædam potētiæ aīæ. Nullius corporis actus sint: ut intellectus & uolunras. Videtq; nec essentia aie rōnalis alicuius corporis actus eē debeat: cōclusio nō unit corpori: ut forma: & sic remanebit substātia separata & una tm̄. ℂ Dicitur ad hoc quod hæc ratio optime pcederet si essentia aīæ humanæ sic eēt forma materiæ: q nō pet eē suum eēre sed per esse compositi: sicut est de aliis formis: quæ ẽm se nec esse: nec operationem habēt præter cōmunicationem materiæ. Et ppter hoc dicuntur formæ imersæ materiæ. Anima autem humana: quæ secūdum suum esse ē forma cui aliqualiter cōmunicat materia: non totaliter comprehēdens ipsam: eo q maior est dignitas huius formæ q̃ capacitas materiæ: nihil prohibet: quin habeat aliquam operationē uel uirtutem: ad quam materia non attingit. ℂ Hæc aūt solutio est etiam de mente sancti doctoris in. ii. sen. di. pria: ar. iiii. ad quartū. Vnde pfatus doctor sic respondet ibidem ad hoc argumentum. In formis ē q̃dam gradus nobilitatis: & quanto aliqua forma est nobilior: tāto plus materiæ prædominatur. Vnde forma terræ ē magis materialis q̃ forma aeris: uel ignis. Inter omnes autem formas anima rationalis nobilior ē. Vnde maxime prædominatur materiæ. Omne autem quod unitur alteri: ut uincens & dominans super illud: habet effectum non solum secundum coniunctionem sui ad alterum: sed etiam per se absolute: inquantum non dependet ad illud: cui unitur: sicut patet i igne candele: cuius lumen extenditur, ultra ascensionem uaporis & calefactionem. Vnde quædam uires ab anima prouenire possunt: quæ sunt corporis actus: & quædam sunt ab organis corporalibus absolutæ. Q uāuis enim essentia animæ corpori uniatur: ut forma: non tamē sicut forma materialis non habens esse absolute: in quo subsistere possit. ℂ Hæc ille. Non ergo sequitur: quod si animam secundum essentiam uniatur corpori: ut forma: & non secundum itellectiuam: aut uolitiuam potentiam. Quod he due potentie sint simpliciores: aut immateriaiiores ipsa essentia anime: quia ipsa licet det esse corpori: nō tamen est forma materialis: cuius esse materiæ sit immersum: aut obnoxium. ℂ Ad quintum dicitē: quod maior est falsa uniuersaliter: quia nulla anima ex commixtione elementorum causatur. Vnde Aristoteles postq̃ dixit. Relinquitur autē intellectum solū de foris aduenire & diuinū eē solum. Nihil enim ipsius operationi cōmunicat corpalis

operatio immediate subdit post uerba prætnissa: Sed eni ois aie: siue uirtus: siue potentia corpus aliud pticipare uidef: idq; magis diuinű: q̃ ea: q̃ elementa appellantur: Verum prout nobilitate ignobilitateue anime inter se differunt: ita & natura eius corporis differt. Inest enim in semine omnium: quod facit ut fecunda sint semina: uidelicet: Q̃ d calor uocatur: idq; non ignis: non talis facultas aliqua est: sed spiritus qui in semine spumosoq; corpore continetur: & natura: quæ in eo spi ritu est: proportione respondens elemento stellarum. ¶ Hæc ille. Er go ex Mixtione elementorű: ne dum intellectus: sed nec anima u egetatiua producitur. ¶ Ad sextű dr̃ Q uod sicut ex uerbis A ristotelis patet: ipse hoc indeterminatum reliquit. Vtrum intellect⁹ differat ab aliis partibus aiæ subiecto & loco: ut plato dixit: uel rõne tm̃. Si uero dicatur. q̃ sint idem subiecto sicut uerius est: nec ad hoc in conueni ens sequitur. Dicit enim A ristoteles i. ii. de aia Q uod similiter se hñt et: quod de figuris: & quæ fm aiam sunt semp enim in eo: quod ẽ con sequenter est potentia: quod prius est in figuris: & in aiatis: ut i tetra gono quidem trigonű est: in sensitiuo autem u egetatiuum Similiter autem idem subiecto est etiam intellectiuű: quod ipse sub dubio re linquit. Similiter dicendum esset: Q uod uegatiuű & sensitiuum sűt in intellectiuo ut trigonű & tetragonum in pentagono. Est autem te tragonum quidem a trigono simpliciter alia figura fm speciem: nõ autem a trigono: quod est potẽtia in ipso: sicut nec quaternari⁹ a ter nario: qui est ps ipsius: sed a ternario: qui est seorsum existẽs. Et si cõ tingeret diuersas figuras a diuersis agentibus produci: trigonum q dem seorsum a tetragono existens: haberet aliam cãm pducentem q̃ tetragonű: sicut & habet aliam speciem: sed trigonum: quod inest te tragono haberet eandem cãm producentem. Sic igitur uegetatiuum quidẽ seorsum a sensitiuo existens: alia species aiæ est: & aliam cãm p ductiuam habet. Eadem tamen causa productiua est: sensitiui & ue getatiui: quod inest sensitiuo: Si ergo dicatur: Q uod uegetatiuum & sensitiuű: quod inest intellectiuo: est a cã extrinseca: a qua est intelle ctus: nullű inconueniens sequitur. Non enim inconueniens est effe ctum superioris agentis habere uirtutẽ: quã hẽt effect⁹ inferioris agẽ tis: & adhuc amplius. V nde etiam aia intellectiua: q̃uis sit ab exterio ri agente: habet tamen uirtutes: quas habet aia uegetatiua & sesitiua: quæ sunt ab inferioribus agentibus. Sic igitur consideratis diligẽter fere omnibus uerbis Aristotelis: quæ de intellectu humano dixit: ap paret eum fuisse huius sententie: Q̃ d anima humana sit act⁹ corporis & q̃ ei⁹ potẽtia sit itellect⁹ possibilis. Hæc ãt unio ẽ d mẽte thomæ: sed

solutio hu9 argumēti ex subsequēti9 solutiōi9 meli9 elucescet. Ad vii.rūdetur: Quod uerum est: Quod fatemur intellectum possibilē esse unū specie in diuersis hoībus: plures autē fm numerum: ita tamē Quod nō fiat in hoc uis: q partes hominis non ponuntur in genere uel specie fm se sed solum ut sunt principia toti9: nec tū sequtur. Qd sit forma materialis: fm esse depēdens a corpore Sicut enim animæ humanæ fm suā speciem competit: q tali corpori fm speciem uniat: Ita hæc anima differt solo numero ab illa ex hoc: q ad aliud numero corpus habitudinem hēt. Et sic indiuiduantur aiæ humanæ: & per cōsequens intellectus possibilis: qui est potētia animæ humane. fm corpora: non quasi indiuiduatione a corporibus causata Non enim indiuiduatur anima per materiam ex qua fiat: sed per habitudinem ad materiam: in qua est. Nec etiam sequitur: Quod si multiplicant animæ fm corpora: q destructis corporibus nō remaneant multæ animæ: quia unumquodq sicut est ens: sicut est unum: ut dicitur in. iiii. Methaphisice. Sicut igitur esse animæ est quidē in corpore: inquantum est forma corporis: nec est ante corpus. tamen destructo corpore adhuc remanet in suo esse: ita unaquæq anima remanet in sua unitate: & per consequens multæ animæ in sua multitudine. Quomodo autem causet indiuiduatio animarum: & quomodo remaneant post corruptionē corpor in sua multitudine diffusius explicabit inferius. Quod aūt dicit Quod deus nō posset facere: q sint multi itellectus eiusdē speciei q a hoc contradictionē implicaret: plurimū fallitur: Dato enim q non esset de natura intellectus q multiplicaret: nō pp hoc oporteret: Quod intellectum multiplicari includeret contra dictionem Nihil enim prohibet Aliquid in sua natura non hēre cām alicuius: quod tamē habet illud ex alia causa. sicut graue habet ex sua natura: Quod nō sit sursum: tñ graue esse sursum nō implicat contra dictionē. Sed graue esse sursum fm suam naturam cōtradictionē includit. Sic ergo si intellectus naturaliter esset unus omnium: quia nō haberet naturalem cām multiplicationis: posset tamen sortiri multiplicationem ex super naturali causa: nec esset implicatio contradictionis. Quod non tantum dicimus propter propositum: sed magis ne hæc argumētandi forma ad alia extēdat. Sic enim posset concludi: Quod deus nō pōt facere Quod mortui resurgāt: & cæci uisū recipiant. ¶ Ad octauum dr: Quod hoc Argumentū tactum fuit i primo: ideo etiam in solutione primi argumenti: tacta est solutio ipi9: cum solutione aliorum theologor: tū ex responsione gregorii Arimi nensis. Attamen recitabo hic solutionē quā dat doctor sctūs ad hoc

Argumētum. Et q̄uis coincidat in sentētia cū parte solutionis: q̄ data est ad primū argumentū: tamen quia nōnulla fortassis uerbula & aliqua annotatū digna continet: quæ in solutione primi argumēti explicite nō continentur: non absurdum uisum fuit & hāc hic exarare. Dicit ergo sic Præfatus doctor. ⁋ Querendū est ab iis: qui tam subtiliter argumētari putant: Vtrum esse duo intellecta in numero: & unū specie: sit cōtra rōnem intellecti: inquantū est intellectū: aut inquātū est intellectū ab hoie. Et manifestū est s̄m rōnem quā ponūt: ꝙ hoc ē contra rōnem intellecti: inquantū est intellectū. De rōne enim intellecti: inquantū huiusmōi: est ꝙ nō indigeat: ꝙ ab eo aliquid abstrahat: ad hoc ꝙ sit intellectū. Ergo s̄m eorū rōnem simpliciter concludere possumus: ꝙ sit unū Intellectū tm̄: & nō solum unum intellectum ab oībus hoibus. Et si est unum Intellectū tm̄: s̄m eorum rōnem seqtur: Quod sit unus tm̄ Intellectus in toto mundo & non solum in oībus hominibus. Ergo Intellectus noster: nō solum est substantia separata sed etiā ipse deus. Et uniuersaliter tollitur pluralitas substantiarū separatarū. Si quis aūt uellet respondere: Quod Intellectū ab una substantia separata: & intellectū ab alia: nō est unū specie: quia intellectus specie differūt: seipsum deciperet: quia id: quod intelligit: cōparat ad intelligere: & ad intellectū: sicut obiectū ad actum & potentiam. Obiectum aūt nō recipit spēm ab actu: neqꝫ a potentia: sed magis ecōuerso. Est ergo simpliciter cōcedēdum: Qd Intellectū unius rei est unū tm̄: nō solum in omnibus hominibus: sed etiam in omnibus intellectibus. Sed inquirendum restat: qd sit ipsum intellectū. Si enim dicant: Quod Intellectū est una spēs immaterialis existens in intellectu possibili: latet ipsos: ꝙ quodammodo transeunt in dogma platonis: qui posuit: ꝙ de rebus sensibilibus nulla scia potest haberi: sed ois scientia habetur de forma una separata. Nihil enim refert ad propositum. Vtrum Aliqs dicat: Scia: q̄ habet de lapide: habet de una forma lapidis separata: an de una forma lapidis: q̄ est in itellectu. Vtrobiqꝫ enī seqtur Qd scie nō sunt de rebus: q̄ sunt hic: sed de rebus sepatis solū. Sed qa plato posuit huiusmōi formas imateriales p se subsistētes: poterat etiam cū hoc ponere plures itellectus participātes ab una forma sepata unius ueritatis cognitionē. Isti aūt q ponūt huiusmodi formas imateriales qs dicūt esse intellecta: necesse hūt ponere: ꝙ sit unus Intellect⁹ tm̄ nō solū oium hoium: sed ēt simpliciter. ⁋ Est ergo dicendum s̄m doctrinā Aristotelis Qd itellectū: qd ē unū: est ipa natura: uel qditas rei De reb⁹. n. ē scia: & nō de speb⁹ itellectis. Si. n. itellectū eēt nō ipa nā lapidis: q̄ ē in rebus: sed species: quæ ē in intellectu: sequeretur. Quod

Ego non intelligere rē: q̄ est lapis: sed solū ītētiōē: q̄ est abstracta a lapide. Sed uerū est: Quod lapidis natura, put est in singularibus est. Intellecta in potētia: sed fit ītellectu in actu p hoc: q̄ spēs a rebus sensibilibus mediantib⁹ sensib⁹: ad fantasiam pueniūt: & p uirtutē ītellectus agētis spēs ītelligibiles abstrahūtur: q̄ sunt in ītellectu possibili. Hææ aūt spēs nō se habēt ad ītellectū possibilē: ut intellecta: sed sicut spēs: q̄bus ītellectus ītelligit: sicut etiam spēs quæ sunt in uisu: nō sunt ipsa uisa: sed ea q̄bus uisus uidet: nisi iquantū intellectus reflectitur supra seipsū: quod in sensu accidere nō pōt. Si aūt ītelligere esset actio trāsiēs in exteriorē materiā: sicut cōburere & moueř: seq̄retur. Quod ītelligere eēt s̄m modum: quo natura realiter hēt eē in singularibus: sicut cōbustio ignis ē s̄m modū combustibilis. Sed q̄a ītelligere ē actio in ipo ītelligēte manēs: ut dicit p̄lis in ix. methaphisicæ: seq̄tur q̄ intelligere sit s̄m modum ītelligentis: idest s̄m exigētiam spēi: quam ītellectus ītelligit. Hæc aūt cū sit abstracta a pricipiis īdiuiduantibus nō repsentat rem s̄m cōditiōes indiuiduales: sed s̄m naturā uniuersalē tm̄. Nihil. n. p̄hibet si aliqua duo coniūgunř in re: q̄n unum eoꝝ repsentati possit etiam in sensu sine altero. unde color mellis uel pomi uideř a uisu sine eius sapore. Sic igiř intellectus ītelligit naturam uniuersā s̄m p abstractionē ab indiuidualibus pricipiis. Est ergo unū. quod ītelligitur a me & a te. Sed alio ītelligiř a me: & alio a te. i. alia specie ītelligibili: & aliud est ītelligere meū: & aliud tuū: & alius ē ītellectus me⁹ & alius tuus. Vn̄ p̄lis in p̄dicamētis dicit. Aliquā sciam esse singularem quātū ad subiectū: ut q̄dam grāmatica in aīa q̄dē est: sicut ī subiecto: de subiecto uero nullo dr̄. Vn̄ & ītellectus meus: q̄n ītelligit se ītelligere: ītelligit quēdam singularē actū. Q̄n aūt ītelligit ītelligeř simpliciř ītelligit aliq̄d uniuersale. Non. n. singularitas repugnat ītelligibilitati sed materialitas. Vn̄ cū sint aliqua singularia ī materialia: sicut de substantiis sepatis supra dictū ē: nihil p̄hibet huiusmodi singularia ītelligi ¶ Hæc doctor sā. ad lr̄am ī opusculis suis opusculo decio septio. Aduertēdū ēt s̄m eundē doctorē: q̄ in actib⁹ intellect⁹ nō est īpossibilis pcessus in īfinitū sicut patet. Et sic patet plenaria solutio ad argumētū. ¶ Ad nonū dicēdū: Quot si bene textus p̄lii cōsidereř: de facili pater solutio. Nā Aristoteles anq̄ hanc rōnē īducat p̄mittit. Quare & substātias & pricipia īmobilia tot eē rōnale ē suscipe. Necessariū enī dimittař fortioribus dicere. Ex quo textu patet. Quot ipse p̄babilitatē quādā seq̄tur: non necessitatē īducit. Deīde enim ociosum dicatur: qd' non pertingit ad finem: ad quem est: non potest dici etiam probabiliter: q̄ substantiæ separatæ essent ociosæ: si non mouerent corpora: nisi

forte dicatur: q motus corporum sint fines substantiarum separata ꝑ rum. Quod ẽ oio impossibile: quia finis semp est potior & nobilior his: quæ sunt ad finẽ. Vnde nec Aristoteles inducit: q essent ociose: si nõ mouerẽt corpora: sed q omnẽ substantiam impassibilem ẽm se optimũ finem sortitã esse: oportet existimare. Est eni pfectissimũ uni uscuiusq rei: ut nõ solũ sit in se Bonũ: sed ut Bonitatẽ in aliis causet. Nõ erat aũt manifestũ qualiter substãtiæ sepate causarẽt bonitatem i inferiorib⁹: nisi p motũ aliquoꝝ corpoꝝ. Vñ ex hoc Aristoteles quã dã pbabilẽ rõnem assumit ad ostẽdendũ q non sunt aliquæ substãtiæ se pate: nisi q̃ per motus cælestiũ corporum manifestantur: q̃uis hoc necessitatem non habeat: ut ipsemet dicit: Concedimus autem Q ꝗ Aia humana a corpore separata nõ habet ultimã perfectionẽ suæ na ture: cum sit pars nature humanæ. Nulla eni ps hẽt oĩmodã pfectio nẽ si a toto separaẽ. Nõ aũt pp hoc est ociosa & frustra: qa nõ est aiæ humane finis mouere corpus: sed intelligere: in quo ẽ sua fœlicitas: ut pbat phus in. x. ethicoꝝ. ¶ Ad decimũ facilis patet solutio: si qs cõ sideret differẽtiã itellectualis aiæ ad substãtias separatas. Aia enim in tellectiua ex natura sue speciei hoc habet: ut uniatur alicui corpori: ut forma. Vñ & in diffinitiõe aie cadit corp⁹. Et pp hoc ẽm diuersam habitudinẽ ad diuersa corpora diuersificãtur aiæ ẽm numerũ: quod non est in substantiis separatis ¶ Ex quo etiã patet q̃liter undecima ratio sit soluenda. Non enim aia intellectiua ex natura sue speciei ha bet corpus partem sui: sed unibilitatem ad ipsum. Vnde p hoc: q plu res aiæ unibiles sunt pluribus & diuersis corporibus: diuersificantur ẽm numerum Quæ distinctio ẽm numerum solum manet etiam in animabus corporibus destructis: Sunt enim unibiles diuersis corpori bus: licet non actu unitæ sint. ¶ Ad duodecimum Respõdet doctor sanctus in summa cõtra gentiles dicẽs. Hoc conuenienter diceret: si eodem mõ illud esse materiæ esset sicut esse substantiæ intellectua a'is. Nõ autẽ est ita. Esse enim materiæ corporalis est: ut recipiẽtis: & subiecti: substãtiæ autẽ intellectualis: ut principii: & ẽm proprie natu ræ cõgruentiam Nihil igitur pbiber aiam humanã esse formã corpo ris humani. Hoc autẽ modo mirabilis rerum cõnexio considerari po test. Semper enim inuenitur infimũ supprænũ gñis contingere sup præmũ inferioris gñis: sicut quædam infima in genere aialium parũ excedũt uitã plantaꝝ: sicut ostrea q̃ sunt imobilia: & solum tactũ hñt: & terre imodũ plantarum astringuntur. unde dionysius. vii. capl. de di. no. dicit. Quod diuina sapia coniuxit fines superiorũ principiis in ferriorum Est igitur accipere aliquid in genere corporum scilicet cor

pus humanū equaliter cōplexionatū:quod attingit infimū supctioris generis:scilicet Aiam humanā .q̄ tenet ultimum gradum in genere intellectualiū substantiarum:ut ex modo intelligendi percipi potest. Etinde est Q̄d anima Intellectualis dicitur esse:quasi quidam: Orizon & confiniū corporeorum et incorporeorum: Inquātum est substātia icorporea:corporis tñ forma. Nō aūt minus ē aliqd unū ex substātia itellectuali & materia corporali:q̄ ex forma ignis & ei⁹ materia:sed forte magis:qa quanto forma magis uincit materiam: ex ea & materia magis efficitur unū. Q uamuis autem unum sit esse formę & materię:non tamen oportet:q̄ materia semper adęquet esse formę. Imo quanto forma est nobilior:tanto in suo esse semper excedit materiam. Q uod parerinspicienti operationes formarum: ex q̄rum conditione earum naturas cognoscim⁹. Vnumquodq̄ eni operatur:ſm q̄ est. Vnde forma cuius operatio excedit conditionem materię:& ipsa ſm dignitatem sui esse excedit materiam. Super omnes autem formas inuenitur forma similis superioribus substātiis: etiam quantum ad genus cognitionis:quod est intelligere. Et sic est potens in operatione:quę complet absq̄ organo corporali omnino. Et hęc est anima intellectiua. Nam intelligere non fit per organum corporale. Vnde oportet Q uod Anima itellectiua:quę excedit conditionem materię corporalis:non sit totaliter comprę hensa a materia: aut ei immersa:sicut alię formę materiales. Et hoc ōpatio ei⁹ intellectualis ostendit in qua nō cōmunicat materia corporalis:quia intellectus nulli organo corporali alligatur, nec organum aliquod sibi approprīat:aut determinat:sicut dicit philosophus in. iii. de anima. Q̄d sensitiuum non sine corpore est:Intellectus autem est separatus:idest Q uod intellectus non unitur organo corporali in operatione sua: sicut sensus: Q uia tamen ipsum intelligere animę humanę indiget potentiis:quę per quędam organa corporalia operantur:scilicet imaginatione sensu & fantasmate:ex hoc ipso declaratur : Q uod naturaliter unitur corpori ad complēdam speciem humanam. ¶ Hęc ille. Ad illud. Ea quę maxime distant & cętera. Dicitur Q uod conuenientia aliquorum potest attendi dupliciter:aut ſm proprietates natute & sic anima intellectiua & corpus multum distant:aut ſm proportionem potentię ad actum:& sic anima & corpus maxime conueniunt. Et ista conuenientia exigitur ad hoc ut aliquid uniatur alteri immediate:ut forma. Alias nec accidens subiecto :nec aliqua forma materię uniretur cum accidens & subiectum etiam sint in diuersis generibus:& materia sit potentia:& forma sit actus. Dicimus er

go q̄ essentia aiæ rationalis imediate unit̄ corpori: sicut forma unit̄ materiæ & figura cæteræ: ut dr in.ii. de anima. ¶ Ad tertiumdecimū patet solutio ex dictis. Dicimus enim Quod anima humana est act⁹ corporis organici: ideo q̄ corpus est organum eius: non tamen quantum ad quamlibet eius potentiam & uirtutem: cum ipsa anima rationalis excedat proportionē corporis: ut patet ex præcedētib⁹. ¶ Ad quartum decimum dicitur: Quod sicut non est simul quod concipitur animal & homo: ita non simul est aial & equs: ut plius ibidem dicit. Sed hoc non concludit: q̄ aliud principium sit in homine substātialiter aia sensitiua, qua est animal: & aliud anima intellectiua: qua est homo: cum nec etiam possit dici: Quod in equo sint plura principia diuersa: quorum uno sit animal: & alio sit equs. Sed hoc ea ratione dicitur: Quod in animali concepto prius appatēt operationes imperfectæ: & postea apparent magis perfectæ: sicut omnis generatio est trāsmutatio de imperfecto ad perfectum. ¶ ad illud quod obiicitur ex auctoritate philosophi de figuris: dicitur Quod omnis similitudo claudicat quinq̄ pedibus. De similibus enim idem est iudicium: subintellige inquantum similia. Nam in argumēto a simili sufficit Quod Similitudo teneat in aliquo & non in omnibus. Alias non esset similitudo: sed proprietas. Dicendum est ergo Quod similitudo illa de figuris ad partes animæ attenditur quantum ad hoc: Quod sicut tetragonum habet quicquid habet trigonum: & adhuc amplius: & pentagonum habet quicquid habet tetragonum: & adhuc amplius: ita anima sensitiua habet quicquid habet nutritiua: & Intellectiua quicquid habet sensitiua: & adhuc amplius: Non ergo per hoc ostenditur. Q d Nutritiuum & sensitiuum differant essentialiter ab intellectiuo: sed magis q̄ unū illorum includat alterum. Sicut enim tetragonū uirtute cōtinet trigonū: & pētagonum tetragonū: ita uirtualiter siue potētialiter sensitiuum cōtinet nutritiuum: & intellectiuum uirtualiter cōtinet sensitiuū. Adueniente enim sensitiuo tollit̄ nutritiuū: sed remanent in sensitiuo omnes uires & perfectiones nutritiui: sed adueniente intellectiuo abiicitur sensitiuum: sed remanent in intellectiuo omnes uirtutes & perfectiones sensitiui. Et capiuntur hic nutritiuum sensitiuum & intellectiuum pro ipsis essentiis animæ: & non pro potentiis aiæ. Sic ergo dicim⁹ Q d in hoie nō sūt tres aiæ ut quidā putauerunt: sed una tm̄ aia rōalis cōtinēs i se oēs uires & perfectiones aliarum. Dicimus etiā Quod in hoc hoie nō est alia forma substātialis: q̄ aia rationalis: & q̄ per eā homo nō solum est homo: sed

animal:& uiuū:& corpus:& substantia:& ens. Si ergo diceretur: Quod anima itellectiua differret p essentiam a sensitiua in homie: nō posset assignari ratio unionis aiæ intellectiue ad corpus: cum nulla opatio ppria animæ itellectiue sit p organū corporale: ut supius patuit. Itē operationes unius nō impedirēt opationes alterius: cuius oppositū uidemus: qa quādo occupaẗ aia circa sensibilia: impediẗ ab exercitio spirituali: sicut clare patet ad sensum. Diuerse igitur opatōes nō arguunt diuersas aias: sed est una tm̄ essentia aiæ intellectiue in homie: a qua sicut ab uno fonte deriuanẗ oēs opationes humanæ. Et quis hæ tres dicātur animæ: humana tamē aiæ denomiationem sibi uendicat: qa est principium effectiuū nobilioris uitæ. Anima. n. Pricipium uitā operans: uel pricipium uitæ opatiuum solet īterptari. Et sic in quocūq; ē operatio uitalis: ibi est anima. Cum igitur tres sint operatōes uitales: tres etiā sunt animæ: uidelicet Nutritiua siue uegetatiua: Sensitiua & itellectiua. Nutritiua in plātis: Sensitiua in Brutis: Intellectiua in hominibus est. Vegetatiua radicaẗ in humore: Sensitiua in sanguine: & ideo deficiente humore & sanguine deficiūt & ipse: & moriūtur. Sed itellectiua non educiẗ de potētia materiæ: quoniā non gn̄atur: sed est a deo p creationē: qa deus infundēdo aiam creat: & creando infundit: Ideo ipsa sola non moritur: neq; corrumpitur ad corruptionē corporis: ut patebit īferius. Cum ergo anima intellectiua nobilioris & excellentioris uite principium: effectiuū sit: Ipsa non imerito animæ nomē sibi principaliter uēdicat. ¶ Et p hoc etiā patet solutio ad qntum decimū: qa eadē numero aia ē in homie nutritiua: sensitiua: & intellectiua Et sicut tetragonū continet trigonū: & aliquid amplius: & pētagonū continet tetragonū: & excedit: Sic aia intellectiua cōtinet uirtualiter qcquid habet anima sensitiua Brutoꝝ: & nutritiua plātaꝝ. Sicut ergo supficies quæ habet figuram pētagonā: non p aliā figuram ē tetragona: & p aliam pētagona: qa supflueret figura tetragona: ex quo in pētagona continetur. Ita nec p aliam aiam sortes ē homo: & p aliā aial: sed p unam & eandē: sicut in solutione supioris argumēti diffusius explicauimus. Et ex hoc patet: Opinionē illam esse friuolam & irrationalem: quæ ponit in homie duas formas substātiales uidelicet animā itellectiuā & corporeitatem: qa cū qlibet forma substātialis det eē substātiale: seqreẗ ꝙ unus homo puta sortes haberet duo esse: Et sic unus esset duo. Nā p idē aliqd est ens & unū. Quā rōnē credo isolubilē: licet aliq ipsam soluisse arbitrenẗ. ¶ Ad decimū sextū Rn̄deẗ: Quod forma nō est in aliquo genere: nisi reductiue sicut principium. & similiter dico de materia. Vnde cum anima intellectiua sit forma hominis

non est in alio genere q̄ corpus: sed utrūq; est in genere animalis: & i specie hoīs p reductionem. ¶ Ad decimū septimū dicitur: Quod licet anima uniat corpori s̄m modum corporis: tamen ex ea parte q̄ excedit corporis capacitatem: naturā intellectualem habet: Et sic formæ in ea recepte sunt intelligibiles: & nō materiales. ¶ Ad decimum octauū dicendū: Quod aliqd potest recipere aliud dupliciter. Vno modo subiectiue: alio modo obiectiue. Concedit Quod omne recipiens aliqd subiectiue debet esse denudatū a forma specifica recepti: sed negat obiectiue. ¶ Eādem solutōem dat Gregorius ariminensis dicēs. Hæc ꝑpositio Omne recipiens & cætera: pōt habere duplicē sensum s̄m q̄ receptū dupliciter potest accipi: scilicet p eo: quod formaliter recipitur in alio: ut in subiecto. Alio modo pro recepto obiectiue quēadmodū potentia dicitur recipere suū obiectū. Si primo modo ad huc recipiens denudari a natura speciei ipsius recepti potest dupliciter itelligi. Vno modo q̄ ipm recipiens nō sit eiusdem naturæ specifice cū ipso recepto: & in isto sensu pōt ꝑpositio cōcedi: & minor negāda est. Nō enim itellectus in se formaliter recipit oēm formā materialem. Alio modo: Quod ipm recipiens nō habeat in se aliqd eiusdem speciei cū recepto: Et sic est ꝑpositio falsa. Istātia patet: qa habens in se unā speciem coloris: adhuc cū illa porest aliā eiusdem rōnis recipere. Si uero intelligat de recepto obiectiue: sicut magis uidet intelligere cōmentator p ꝓbationem: quā addit deducens ad hoc: Quod idē erit. Mouens & motū etiā nego ꝑpositionē. Nam nō solū idem specie: sed idem numero potest mouere seipsum & agere in se: sicut patet de intellectu: cū itelligit se: & graui se mouēte. ¶ Hæc ille. ¶ Ad decimū nonū dr. Quod p hoc q̄ intellectus possibilis nō habet aliquā formā itelligibilem in actu: sed potentia tm̄: sicut materia prima non habet aliquā formā sensibilem in actu: non ostendit q̄ itellectus possibilis sit unus in oibus hoībus: sed q̄ sit unus respectu oium formaꝝ itelligibiū: sicut materia prima est una: respectu oium formaꝝ sensibiliū. ¶ Ad Vigesimū respōdet: Quod ex duab⁹ substātiis actu existētibus & pfectis in sua specie & natura nō fit aliqd unū. Aia aūt & corpus nō sūt huiusmodi: cū sint ptes humanæ naturæ. Vnde ex eis nihil ꝓhibet fieri unū. ¶ Sed uidet: Q d hæc solutio patiat instātiā: qa aia in se habet esse pfectū: & subsistēs: ergo unio aduenies aīæ est accidētalis. Probat cōsequētia: qa oē: qd aduenit rei post eē cōpletū ei⁹ est accidēs ei⁹. Et sic aia unit corpi accidētaliter: & cōsequēter infert Q d hō sit ens p accidēs. ¶ Rñdet ad ii Quod si cōpositio aduenies aniæ faceret aliud esse: illud eēt accidētale: & sic sequeret istātia. Sed ñ ē sic

qa licet aïa habeat in se esse pfectũ:nõ tñ p cõiũctõem corpis efficitur sibi aliquod aliud esse:imo hoc ipm esse:quod est aïæ p se fit esse cõiuncti. Esse.n.cõiũcti non est nisi esse ipsius formæ. Sed unum est:ꝙ aliæ formæ materiales ꝓpter earꝫ impfectionẽ nõ sunt p illud esse:sed sũt tm̃ pricipia essendi. Et sic cessat instantia: Quod aïa non unit̃ corpori accidentaliter:q̃uis habeat p se esse subsistẽs. Potes aũt respõdere sic formaliter ad auctoritatẽ phi. Quicqd aduenit rei subsistenti:ita ꝙ ex ipsius aduentu nouũ esse constituat̃:oppottet accidẽtaliter aduenire: qa unius rei non põt esse nisi unũ esse essentiale. unde aliud esse supueniens erit accidẽtale. Sed corpus aduenıẽs aïæ trahit̃ in consortiũ illi⁹ esse:a quo aïa subsistere põt:qa forma dat suũ esse materiæ:q̃uis aliæ formæ nõ possint subsistere in illo esse:sicut potest anima:sicut paulo ante prælibauimus. ℭ Ad uigesimũ primum dr̃ Quod anima intellectiua habet opationem:in qua non coicat corpus ex ea parte: qua superat oẽm corporis ꝓportionẽ. Ex hoc tamẽ non remouet̃: quin sit corpori unita. Vnde phs in scđo phisicoꝝ dicit: Quod ultima formarum naturalium:ad quam termiatur considetatio phie naturalis:scilicet anima humana. Est qdem sepata:sed tamẽ in materia: Quod ex hoc ꝓbat:qa homo generat hoiem & sol. Sepata qdem est sm̃ uirtutem intellectiuã:quia potentia siue uirtus intellectiua nõ est uirtus alicuius organi corporalis:sicut uirtus uisiua est actus oculi. Intelligere enim est actus: q̃ non põt exerceri p organũ corporale:sicut exercet̃ uisio. Sed in materia est:inquãtum ipsa aïa:cuius est hæc uirtus:ẽ corporis forma:& terminus generationis humanæ. Vnde & phs dicit in secũdo de aïa Quod itellectus ẽ sepatus:& ꝙ nullius corporis ẽ act⁹: qa nõ est uirtus alicuius organi corporalis. Non enim indiget organo in opatiõe sua:sicut sensus. Et hæc ẽ causa sufficiẽs ad hoc: Quod homo possit itelligere omnia per intellectũ:& ꝙ intellectus intelligat omnia uniuersalia:& immaterialiter:quia intelligere non est actus corporis. Sed contra hoc potest sic obiici. Si intelligere nõ est actus alicuius corporis:nec potentia intellectiua est alicuius corporis potentia: sequitur Quod uirtus siue potentia sit abstractior & immaterialior atq; simplicior:q̃ sit essentia:a qua uirtus deriuatur: Et cum intelligere sit accidens:sequitur ꝙ accidens sit abstractius:q̃ suum subiectũ. ℭ Respondet̃ Quod hæc instãtia soluet̃ inferius:quia tãgitur in ꝓbatione maioris ꝓpositionis uigesimi octaui Argumẽti. Est etiam soluta superius in solutione quarti Argumẽti: Quia anima intellectiua nõ ẽ forma in materia corporali imersa:uel ab ea totaliter cõphensa ꝓpter uam perfectionem. Et ideo nihil prohibet aliquã eius uirtutem nõ es

se corporis actū:q̄uis anima fm̄ suam essentiam sit corporis forma.
¶ Ad Vigesimū secūdum. patet solutio ex his:q̄ dicta sunt in solutio
ne superiorꝝ argumētorꝝ:qa licet aīa intellectiua sit forma unita cor
pori excedit tamē proportōem totius materiæ corporalis. Et ideo nō
pōt educi in actū per aliquem motū uel mutatōem:sicut aliæ formæ:
quæ sunt imersæ materiæ. Et ideo tales formæ dicūtur educi de potē
tia materiæ. Formā enim educi de potentia materiæ. nihil aliud est:q̄
formā depēdere in suo esse fieri & cōseruari a materia:ut dicit Argu
tissim⁹ uir Herueus Brito. Et ex hoc dicit Quod forma educitur de
potētia materiæ:& nō dari ab extra:qa suum esse necessario est esse in
materia:sicut in subiecto sibi proprio. Si qua aūt forma est. quæ po
sit esse sine materia:illa dicitur ab extra:qa nō de necessitate esse. suum
est esse in materia. Et ꝑpter hoc phs dixit. Intellectū ab extrinseco intra
re: & nō educi de potētia materiæ. Et ideo nō educitur in actū per
motum aut mutatōem:sed extra a deo ꝑ creatōem. Geraldus aūt ode
nis dicit. Quod formā educi de potētia materiæ:nihil aliud ēnisi for
mam educi de potētia materialiū agētium. Sed Henricus de gādauo
dicit:Quod formā educi de potentia materiæ:nihil aliud est:q̄ formā
educi de potētia in actum per naturale agens:& p naturalem materiæ
transmutationē. ¶ Supius etiam in solutione quarti argumeti decla
ratū est:Quid sit formā educi de potentia materiæ:duobus aliis mo
dis. ¶ Ad uigesimū tertiū neganda est consequentia:qa pbatio non
ualet de formis uniuersaliter:sed si uera sit ueritatem habet de forma
quæ educit in actum p naturalem trāsmutatiōnē materiæ: qualis nō
est aīa intellectiua. ¶ Ad illud inconuenies:quod dicebatur etiā sequit
cōsequētia est neganda. Et ad pbatiōnē dicēdū: Quod ꝑpositio assū
pta nō est uera de forma:quæ non est extensa:neq; organica: neq; p
naturalem materiæ trāsmutatiōnē educta:qualis est aīa rōnalis : quæ
intrat ab extrinseco. ¶ Ad uigesimū quartum neganda est maior lo
quendo uniuersaliter de forma. Nec illa inductio ualet:cum teneat tā
tum in uirtutibus mixtis:quæ ita informant materiam:q etiam subia
cent conditionibus & legibus materiæ:non autem in uirtutibus mix
tis:quæ ita informant materiam:q tamen absoluuntur a legibus ma
teriæ: quia non extenduntur fm̄ extensionem materiæ:nec educun
tur de potētia in actū per naturalē materiæ trāsmutatiōnē. ¶ Ad ui
gesimū quītū. Etiā negat maior. & ad primā pbatiōnē dicēdū: Quod
nihil ualet. Nā cōstat q creator & creatura dnr relatiue: nō ñ multipli
cat creator ad multitudinē creaturarꝝ: Ita ēt multorꝝ seruorꝝ unus est
dñs:& multorꝝ filiorum unus est pater:& tamen hæc correlatiua sunt

Et ita in multis aliis propositio illa capit instantiã. ¶ Ad secundam ꝓbationem: qua dicit: Quod omne: quod cõpetit toti p se: necessario cõpetit cuilibet parti: dicendum Quod ꝓpositio est falsa. Nam leoni & equo & sic de aliis spẽbus aialis cõpetit per se eẽ corruptibile: quod tñ non cõpetit materiæ eius. Item competit esse aial & aiatum: & tamen anima eius: nec est aial: nec animata: & ita in multis aliis dari posset instantia. ¶ Ad tertiam probationem dicendũ: Q d ratio illa phi non indiget illo sensu de toto & parte: sed sufficit sibi: q per part. m uirtutis intelligatur alia minor uirtus: & p partem mobilis aliud Mobile minus. Et sic melius & clarius procedit ratio illa ad concludendum omnimodam abstractionem motoris a magnitudine: sicut con cludere intendit. De dicto uero cõmentatoris non est curandum in hoc. Non pro certo ipse non putauit: q aliqd posset eẽ actus uel forma materiæ: quin extenderet extẽsione illius: Et in hoc deceptus est. ¶ Ad confirmationem dicendũ Q d tã aia. q̃ quantitas: supposito q quãtitas sit alia res a materia: imediate informat materiam. Dico tamẽ q anima uere informat materiam quantam, nec tñ ipa est quãta. ¶ Cum contra hoc assumitur: Quod omne: quod recipit in alio: recipitur per modum recipientis: dicẽdũ Q d ista propositio: q̃ a multis sæpe numero assumitur: quasi maxima: si ueritatem debeat habere in telligenda est sic. Omne: quod recipitur: recipitur per modum recipientis: id est ſm q recipiens est aptum recipere: non autem q sit tale quale est recipiens saltem ſm omnes conditiones recipientis. Instantias enim innumerabiles haberet. Constat enim Quod in corpore corruptibili & mortali recipitur anima rationalis incorruptibilis: & in uase depræsso frigido & sicco recipitur Aer rarus calidus & humidus Et ideo q̃uis in quibusdam recepta quædam conformentur recipien tibus: sicut aqua & alia fluida configurantur ſm figuras recipientium non tamen omnia: nec ista etiam in omnibus recipientibus conformantur. ¶ Ad uigesimũ sextũ Neganda est maior. Sed ad probatio nem dicendum: Quod possibile est compositũ uere corrũpi: dato q nulla pars eius corrũpatur: & hoc per solã dissolutionem ipius. & sepa ratione ptis a pte. Vñ si aliquod corpus cõtinuũ. Verbi grã: lignũ. a. secet in duas ptes aut plures Esto q oẽs remaneãt in rerũ natura: tñ tamen remanet. a. q a non qualitercunq existentes: sed cõtinuæ sunt ille ptes. a. Ita in proposito non qualitercũq fuit anima & corpus ipa sunt homo. Sed aia informans corpus & actuans: & corpus informa tũ & actuatũ p aiam: sunt hõ. ¶ Ad uigesimũ septimũ dr: Q d si p effectũ formalẽ aliq res intelligi dẽat: nõ põt congruæ illa intelligi. q̃

materia:uel compositum:& siue hoc:siue illud sit:patet quid'in ꝓposi to sit dicendū. Si uero per effectum formalē intelligat̃ denominatio sumpta a forma:sicut uidet̃ argumētū accipere. Et multi in tali sensu utunt̃ huiusmodi termino. Dicēdum ꝙ ꝓprie loquēdo maior nō est uera nisi de formis accidētalibus:nec tñ de omnib⁹ fortassis Ratio est qa formæ sūbstātiales dant hoc esse uel illud. seu ꝑ ipsas aliqd est hoc uel illud:ut supra tāgebat̃. Id aūt quod ꝑ formā est hoc uel illud. Verbi gratia ignis uel aqua:Leo uel ceruus aut aliqd aliorꝫ nō est materia illius formæ. Sed cōpositū ex utraq;. Et ideo iuxta illū modum loquēdi nō materiæ:sed composito forma substantialis dat suū formalē effectum. Accidētales uero formæ:qa dant esse tale uel tale:ut album uel calidum & huiusmodi:quod uere competit subiecto formæ. Ideo dicī debet ꝙ suū effectū formalē dent subiecto. ¶ Solutio huius argumēti est ex itentione Gregorii Ariminensis. ¶ Ad uigesimū octauum Respondet Præfatus Gregorius de arimino dicens: Cum dr̃. Cuius operatio est abstracta & cætera. Opationē esse abstractā a corpore potest intelligi dupliciter. Vno modo sic. Quod nec principiū quo susceptiuū uel elicitiuū eius sit corpus:nec etiam pricipiū: q: od sit ꝑ se ex corpore constitutū. Et isto modo concedo maiorē. Et dico ꝙ intelligere homis:uel animæ itellectiue cōiunctæ non est sic abstractū:quoniam pricipium quod talis operatōis est ipse homo:cuius per se pars est corpus. Imo forsitan nō ꝓprie aīa cōiuncta:sed homo tantum dr̃: itelligere iuxta illud pħi primo de aīa. Dicere irasci aīam:similē est: si qs dicat eam texere uel ædificare:& hoc ideo est qa operatōes sunt coniuncti hoc est compositi. Melius autē fortassis est inqt nō dicere aīam misereri:aut addiscere:aut itelligere:sed hoiem animatū:idest ꝑ aīam: & non est dubium:ꝙ accipit ibi pħs itelligere ſm ꝙ est opatio itellectus ꝓprie dicti:ut patet ex sequētia textus. Similem īnam innuit Augu. li. de li. ar. c. xxxvi. Vbi ait Memoria nō solum aliorꝫ:sed etiā sui meminit:uel potius nos:& etiam ipsam ꝑ ipsam meminimus. Alio modo potest itelligi oparionem esse abstractam a corpore:ideo scilicet qa corp⁹ non est eius pricipium quo susceptiuū uel elicitiuum: & in isto sensu dico maiorem esse falsam. Nec est iconueniēs alicuius operationem & accidēs eo esse abstractius isto modo uidelicet:ꝙ ipsū informet corpus:& eius accidēs informet ipsum:& nō corpus. Et ita dico de intelligere. Et ꝙ plus ē: Aliq etiā dicūt idē de qlibet hois sensa:õe. Et ego di code itelligere ꝑ nūc:de aliis nō diffinio. Inconueniēs aūt foret dicere: ꝙ accidēs sit abstracti⁹ a suo subiecto:ꝗ ei⁹ subiectū a suo subiecto:aut ꝙ accidēs eēt ꝑ se subsistēs:uel magis aptū ꝑ se subsistere:ꝗ suū sub

lectũ. Neutrũ aũt dico in ꝓposito. ¶ Hæc ille. ¶ Ad uigesimũ nonũ dicẽdum est. Quod aliquã formã esse materialẽ: uel materiæ mixtam dupliciter põt itelligi. Vno modo cõitet & sic. Quælibet forma coniũcta materiæ: & ipsã informans põt dici forma materialis: & mixta materiæ. Hoc modo aĩa intellectiua põt dici forma materialis. Angelus uero non: qa nõ põt uniri corpori ut forma. Alio mõ spãliter pro forma iformãte materiã: quæ ẽt est obnoxia & subiecta legibus & conditionibus materiæ: utpote qa extẽdit̃ ꝯm extẽsionẽ materiæ: & per eiꝰ transmutationẽ naturalẽ ꝑ naturale agẽs educit̃ de potẽtia i actũ. & hoc secũdo mõ soliti sumus appellare aliqs formas materiales & mixtas materiæ. distiguẽdo contra imateriales & spũales formas. Et hĩ modo dicimus aĩam rõnalẽ esse formã in materiale: & materiæ nõ mixtã qa quis iformet materiã: non tñ educit̃ de potẽtia materiæ: nec materiæ legibꝰ subiicit̃. Cũ ergo phs dicit itellectũ esse imixtũ & sepatum itelligit secũdo modo: & nõ prio modo. Vel forte negat eũ eẽ compositũ ex diuersis miscibilibꝰ: quẽadmodũ nõnulli phoꝝ antiquoꝝ putauerũt: Aiam ex oibus esse mixtã: ut oĩa cognosceret. Aristoteles autẽ huius opiniõis oppositũ cõcludit dicẽs: Quod necesse ẽ intellectũ: qa cognoscit oĩa eẽ imixtũ: idest non cõpositũ ex oibus: sicut Empedocles ponebat. Quod ꝓbat consequẽter phs ꝑ uerba: q̃ sequũtur ex uero textu dicẽs. Intus. n. apparẽs ꝓhibet extraneũ & obstruit. Quod põt itelligi ex simili in uisu. Si. n. esset aliqs color itrinsecus pupillæ: ille color iterior ꝓhiberet uideri extraneũ colorẽ: & quodãmõ obstrueret oculũ ne uideret alia. Similiter si aliqua natura reꝝ: q̃s itellectus cognoscit: puta terra uel aqua: aut calidũ & frigidũ: & aliqd huiusmõi esset intrinseca intellectui: illa natura itrinseca impediret ipm: & quodãmodo obstrueret: ne alia cognosceret. Quia ergo oĩa cognoscit: cõcludit ꝙ nõ contigit ipm hr̃e aliquã naturã determinatã ex naturis sensibilibus: q̃s cognoscit: sed hanc solã naturã hẽt: ꝙ sit possibilis. i. in potẽtia ad ea: q̃ intelligũtur, quãtum ẽ de sua natura. Sed fit actu dum ea intelligit in actu. Vñ postea concludit. Dico aũt itellectũ: Quo opinat̃ & itelligit aĩa nihil eẽ actu eoꝝ: q̃ sunt añ intelliger̃. Deĩde sic dicit Vñ neq̧ misceri ẽ rõnabile ipm corpi. Et hĩ ꝯm ꝓbat ꝑ primũ: qđ supra ꝓbauit. s. qđ itellectꝰ ñ hẽt aliquã i actu de naturis reꝝ sẽsibiliũ. Ex quo patet: ꝙ ñ miscet̃ corpi: qa si misceret̃ corpi hr̃et aliquã de naturis corpalis. Et hĩ ẽ: qđ subdit. Qualis. n. utiq̧ fiet aliqs: aut calidꝰ: aut frigidꝰ: si organũ aliqđ erit sicut sensitiuo. Sẽsus. n. ꝓportiõat̃ suo organo: & trahit̃ quodãmõ ad suã naturã. Vñ etiam ꝯm imutationẽ organi: immutatur opatio sensus. Sic ergo intelligitur istud non misceri corpori. qa

non habet organum:sicut sensus.Et q intellectus non habeat organum:manifestat per dictum quorũdam:qui dixerunt: Quod anima est locus specierum:accipiẽtes large locum pro omni receptiuo more platonico:nisi q esse spẽrum locum:non conuenit toti animæ:sed solum intellectiuæ. Sensitiua enim pars non recipit in se species: sed in organo. Pars autem intellectiua non recipit eas in organo: sed tantũ in se ipsa. Item non sic est locus specierum:q habeat eas in actu:sed in potentia tantum. Quia igitur iam ostendit:qu'd conueniat intellectui ex similitudine sensus reddit ad primũ:quod dixerat. Quod oportet partem intellectiuam esse possibilem:& sic mirabili subtilitate ex ipsa similitudine sensus concludit dissimilitudinem. Ostendit ergo consequenter:q non similiter sit passibilis sensus & intellectus:p hoc q sensus corrumpitur ab excellenti sensibili:non autem itellectus ab excellenti intelligibili. Et huius causam assignat ex supra probatis:quia sensitiuum non est sine corpore:sed intellectus est separatus. Hoc autem ultimum uerbum Auerroys cum suis sequacibus maxime assumunt ad sui erroris fulcimentum. Volentes per hoc dicere: Quod intellect⁹ neq sit anima:neq pars animæ:sed quædam substantia separata. Sed cito obliuiscuntur eius:quod Paulo supra Aristoteles dixit. Sicut enĩ hic dicitur: Quod sensitiuum non est sine corpore: & intellectus est separatus:sicut supra dixit: Quod intellectus fieret qualis:aut calid⁹: aut frigidus:si aliquod organum erit ei:sicut sensitiuo. Ea igitur ratione dicit Quod sensitiuũ non est sine corpore:Intellectus autem est separatus:quia sensus habet organum:non autem intellectus. Separat⁹ ergo:idest organo non alligatus:neq affixus. Et quis intellect⁹ indigeat phantasmate sicut obiecto:non tamen sicut organo. ¶ Quomodo autem hoc esse possit Quod anima sit forma corporis:& aliqua uirtus eius non habeat aliquod organum corporale:non difficile est intelligere. Videmus enim in multis: Quod aliqua forma est actus corporis ex elementis commixti:& tamen habet aliquam uirtutem: quæ non est uirtus alicuius elementi:sed competit tali formæ ex alio principio:puta corpore cæelesti:sicut q magnes habeat uirtutem attrahendi ferrum:& iaspis' restringendi sanguinem. Et paulatim uidemus. Quod formæ quæ sunt nobiliores habent aliquas uirtutes magis ac magis supergredientes materiam. Vnde ultima formarum: quæ est anima humana habet uirtutẽ totaliter supgredientẽ materiã corpalẽ scilicet itellectũ. Sic ergo itellect⁹ sepat⁹ ẽ:q a nõ ẽ uirt⁹ i corpe:sed est uirtus in aĩa. Aĩa aũt est actus corporis. Nec dicimus q aĩa i q̃ est itellectus:sic excedat materiã corporalẽ:q nõ habeat esse in corpore:sed

ꝙ intellectus: quẽ Aristoteles dicit potentiam aiæ: nõ est actus corpo ris. Neq; eni aia est actus corporis mediantibus suis potentiis: sed aia per seipsam est actus corporis d ans esse corpori specificum: Aliquæ autẽ potentie eius sunt actus quarũdam partium corporis pficientes ipsas ad aliquas operationes: sed potentia: quæ est intellectus: nulli⁹ partium corporis actus est: quia eius operatio non fit per organũ cor porale. Et ne alicui uideatur ex nostra hoc sententia: præter Aristo telis intentionem depromere: adducam uerba ipsius .ii. phisicorũ li bro expresse hoc dicentis. Quærit enim ibidem usq; ad quantum op porteat cognoscere spẽm: & quid est. Non. enim omnẽ formam con siderarẽ pertinet ad phisicũ: & soluit subdens. Aut quemadmodũ me dicus neruum: & faber æs usq; quo idest usq; ad aliquem terminum. Et usq; ad quẽ terminum ostẽdit subdens. Cuius enim causa unum quodq;: Quasi dicat intantum medicus considerat neruũ: inquantũ ptinet ad sanitatem: propter quam neruum medicus considerat: Et similiter faber æs propter artificium. Et quia phisicus considerat for mam: inquantum est in materia: Sic enim est forma corporis mobilis Similiter accipiendum est ꝙ naturalis in tantum cõsiderat formam: inquantum est in materia. Termini ergo considerationis phisici de formis est in formis: quæ sunt in materia quodammodo: & quodam modo non sunt in materia. Iste autem formæ sunt in confinio forma rum seperatarum & materialium ut subdit. Et circa hoc: scilicet ẽ cõ sideratio naturalis de formis: quæ sunt separatæ quidem: species aũt in materia. Quæ autem sint istæ formæ ostendit subdens. homo eni hoiem generat ex materia & sol. Forma ergo hoĩs est in materia. & ẽ separata. In materia quidem ẽm esse: quod dat corpori. Sic enim ẽ cã generationis. Seperata autem ẽm uirtutem: quæ est propria hominis scilicet ẽm intellectũ. Nõ ẽ ergo ipossibile: ꝙ Aliq forma sit in mate ria: & uirtus eius sit separata: sicut de intellectu nũc expositum⁹. ¶ Ad trigesimũ & ultimũ Argumẽtum dicis Q d scia: quæ est in discipu lo & doctore: est eadẽ: & nõ est eadem. Est eni eadẽ: quãtũ ad rem scia tam: sed nõ est eadem: quantum ad spẽs intelligibiles: quibus uterq; intelligit. Quantũ .n. ad hoc indiuiduatur in me scia: & in illo. Nec oportet ꝙ scia: quæ est in discipulo causet a scia: q est i magistro: sicut calor aquæ a calore ignis: sed sicut sanitas: quæ est in materia: a sani tate: q est in aia medici. Sicut enim in infirmo ẽ principiũ naturale sa nitatis: cui medicus auxilia subministrat ad sanitatem perficiendã: ita in discipulo est principiũ naturale scie: scilicet intellectus agẽs: & pri ma pricipia per se nota. Doctor autem subministrat quædam admi

nicula deducēdo cōsequēs ex principiis p se notis. Vñ & medicus nisi
uīt sanare eo modo: quo natura sanaret: scilicet calefaciendo & frigi
dando. Et magister eodem modo inducit ad scientiam: quo inueniens
per seipsum scientiam: acquireret procedendo scilicet de notis ad in
cognita. Et sicut sanitas in infirmo fit nō secundum potestatem me
dici: sed ſm facultatē nature ita & scia causatur ī discipulo nō ſm uir
tutē magistri: sed ſm facultatē addiscentis. Et sic patet solutio nō so
lum ad hæc triginta argumēta: uerū etiam ad multas alias instātias:
q̄ in oppositum demonstratæ cōclusiōis fieri possent. ¶ Fuit ergo nō
solū snia Aristotelis: sed etiā omniū phoꝝ græcoꝝ arabū & latinorū
de aia intellectiua: Q̄ ipsa fuerit hōis forma: & ꝙ intellectus fuerit
aliqd aiæ: & ꝙ nō fuerit substātia sepata: nec unus in oībus hoībꝰ mū
di: licet solus A ueroys: alias uir ꝑfecto mirabilis: oppositum teneat.
Aliqñ eni isti uiri doctissimi in plano cespitāt: & in portu naufragiū
faciūt ¶ Algazel aūt qui fuit arabs ñ sensit cū A ueroy in hoc: sed te
nuit aiam intellectiuam eē humani corporis formā Vnde sic dicit in
sua Metaphisica Cum cōmixtio elementoꝝ fuerit pulchrioris & pfe
ctoris equalitatis: qua nihil possit inueniri subtilius & pulchrius: tunc
fiet apta ad recipiendū a datore formaꝝ formam pulchriorē aliis for
mis quæ est aia hoīs. Huius uero aiæ humanæ duæ sūt uirtutes. Vna
opans. & altera sciēs. ¶ Hæc ille. Oppositū aūt huiꝰ cōclusiōis non
solū est cōtra uerā phiam: uerū ēt contra catholicā fidē: ut etiā patet p
multos psienses articulos quoꝝ unus talis est: Dicere alam intellecti
uā: solū eē in hoīe ueluti nauta in naui: error Est ergo aia intellectiua
ꝓpria hoīs forma: p quā hō est homo: & p quā hō primo intelligit: p
quā ēt in esse specifico cōstituit: & in specie humana collocatur. Et sic
ad laudem & gloriā illius: qui simplici intuitu: & unico intelligēdi actu
ꝓfundit totum ens & differentias eius: ad umbilicū usq; per difficilis
hæc ddūcta ē q̄stio q̄ fuit ps. ii. pmi capitl principalis huiꝰ opusculi nr̄i.

¶ DE CONVENIENTIA VNIONIS ANIMAE RATIONALIS AD TALE CORPVS PARS TERTIA

ISVM est etiam qbusdam: q̄ aia rōnalis hūano corpori nō cōueniēter uniat. Vñ primo sic Arguunt Forma enī dēt ꝓportionari materiæ: & nobilissimæ formæ deber nobilissimū corpꝰ. Sed corpꝰ cœleste ē nobilissimum corporum: ergo uidetur ꝙ corpori cæ lesti debuit uniri aia rōnalis: q̄ ē nobilissima formaꝝ.

¶Ex hoc medio alii aliã cõclusionē sic īferūt dicētes Materia debet eē pportionata formæ: Sed aīa intellectiua est forma icorruptibilis: ergo iconueniēter unif corpori corruptibili debuit igif corpori icorruptibili uniri. ¶Secundo Anima intellectiua est forma maxime immaterialis: ut patebit inferius: Sed quanto corpus est subtili⁹: tanto minus habet de materia: ergo anima intellectiua debuit subtilissimo corpori uniri. ¶Hoc argumentum potest sic formari sub aliis uerbis. Quāto corpus est subtilius: tanto magis accedit ad nobilitatem formæ continentis. Sed ignis est subtilissimum corpus: ut dicit philosophus in. ii. de generatione: quia habet plus de specie: ergo uidet: ꝙ saltem sm prædominium ignis debuerit esse in corpore: cui anima unitur: cuius contrarium ostendit motus grauis: quem habet. Vnumquodq; enim mouetur motu prædominantis in ipso ut dicit philosophus in primo cœli & mundi. ¶Tertio simplici formæ magis proportionatur corpus simplex: ꝗ compositum: & corp⁹ homogeneum magis: ꝗ corp⁹ organicū & etherogeneū ac dissimile. Sed aīa ē simplicissima formarū: ergo corp⁹: cui unif debuit eē: uel corp⁹ simplex: uel hōgeneū. ¶Quarto Perfectiōis formæ debet eē pfecti⁹ susceptibile. Sed aīa itellectiua ē nobilissima & pfectissima aīarū: ergo uf: cū aliorū aīaliū corpora hēant naturaliter īsita tegumēta pilloꝝ loco uestiū: & unguiū loco calciamētoꝝ. hēant ēt arma naturaliter sibi data: sicut ungues dētes & cornua: ꝗ Aīa itellectiua nō debuerit uniri corpori ipfecto: tāꝗ talibus auxiliis priuato. ¶Sed cōtra ē: qd dicit phs in. ii. de aīa. Aīa est act⁹ prim⁹ phisici corpis organici potētia uitā hñtis. Item Genesis prio Formauit de⁹ hoiem de limo terræ & cætera. Et hoc ad sensū uidem⁹. Negare aūt rea: ꝗ patēt ad sensū ē Imbecillitatis itellect⁹: ut phs dicit i libro de sensu & sensato. ¶Ad hāc qstionē soluēdā sciendū ē: Qd cū forma nō sit pp materiā: sed poti⁹ materia pp formam. Ex forma opportet rōnē accipere: qre materia sit talis: & nō ecōuerso Aīa aūt itellectiua: sicut supius elibauim⁹: sm naturæ ordinē tenet infimū gradū i substātiis itelligibilib⁹: ītātū: ꝙ nō hēt naturalif sibi iditā noticiā ueritatis: sicut angeli: sed oportet ꝙ eā colligat ex reb⁹ sensibilibus per uiam sensus. Vt Dionysius dicit. septimo capitulo de diuinis nominibus. Natura autem nulli deest in necessariis. unde opportuit Quod anima intellectiua non solum haberet uirtutē intelligendi: sed etiam uirtutem sentiendi. Actio autem sensus non fit sine corporeo instrumento. Opportuit igif aiam itellectiuam tali corpori uniri: qd posset eē cōueniēs organū sēsus. Oēs aūt alii fūdanf supra tactū. Ad organū aūt tact⁹ reqrif Qd sit mediū iter cōtraria: ꝗ sūt calida & fri-

gida hũida & ſiccat& ſimilia: quorũ ẽ tact⁹ apprehẽſiuus: Sic ẽni eſt ĩ potẽtia ad contraria & pot ea ſentire, vñ quanto orgonũ tactus fuerit magis reducibile ad equalitatẽ cõplexionis: tanto pceptibilior erit tactus. Aĩa aũt intellectiua habet completiſſime virtutem ſenſitiuã: qa quod eſt inferioris præexiſtit perfecti⁹ in ſuperiori: ut dicit Dionyſi⁹ in libro de di. no. Vnde oportuit corpus cui unitur anima intellectiua teſſe corpus mixtum: inter omnia alia magis reductum ad equalitatem complexionis. Et propter hoc homo inter omnia animalia melioris tactus eſt: & inter ipſos homines: qui ſunt melioris tactus: ſunt etiam melioris intellectus: cuius ſignum eſt: Quod Molles carne: bene aptos mente uidemus: ut dicit philoſophus in ſecundo de anima. ¶ Hæc autem dicta ſunt ex intentione diui doctoris in prima parte queſtione ſeptuageſimaſeptima articulo quinto. Eandem quaſi ſententiam innuit in ſecundo Senten. diſtinctione ſecunda articulo quinto dicens Oportuit inquit animam rationalem corpori bene cõplexionato uniri, cuius rationem aſſignat Auicenna dicens. Quod opportet ordinem perfectibilium eſſe ſm ordinem perfectionum. Inter omnes autem perfectiões illa eſt nobiliſſima: quæ mouet coelum cui inter omnes alias perfectiones anima rationalis maxime aſſimilatur. Et ideo corpus cui unitur anima rationalis: oportet φ ſit ſimillimum coelo. De nobilitate autem corporis cœleſtis eſt: φ nõ habet cõtrarium unde quãto corpus ſeparatur a cõtrarietate ſimilius coelo efficitur. hoc autem non poteſt eſſe in generabilibus & corruptibilibus hoc modo Quod a contrariis omnimode abſoluantur. ſcilicet calido & frigido & huiuſmodi: ſed per hoc φ conueniunt ad medium: quia medium neutrum extremorum eſt actu. Et ideo illud corpus. quod uenit ad maximam equalitatem mixtionis: eſt ſimillimum cœlo. Et tale corpus eſt corpus humanum. unde philoſophus in ſecundo de anima dicit Quod homo habet meliorem tactum cœteris animalibus: & quanto eſt melioris tactus: tanto eſt melioris intellectus & ingenii. Subtilitas enim tactus ſequitur equalitatem complexionis Inſtrumentum etiam tactus debet eſſe in potentia reſpectu ſuorum ſenſibilium: ſicut medium: & non per priuationem: ſicut pupilla eſt potentia album & nigrum: ut in eodem libro dicitur. ¶ Ad primum dicitur Quod corpus cœleſte eſt nobilius humano corpore. unde & perfectio ſua eſt nobilior quam anima humana. Sed ſicut dicit commentator in libro de ſubſtantia orbis Corpus cœleſte non eſt generabile neq; corruptibile ſicut corp⁹ humanũ: Et ideo nõ indiget pfectione ĩminãte ipſũ ſẽſificãdo & uegetãdo: ſed q̃ moueat ipm ĩ loco

Et quæcūq; sit illa uirtus:siue deus:siue angelus:est supior in natura: q̄ aīa humana:q est motor corporis humani:& corporeitas cœli q̄ corporeitas corpis humani. ℭ Ad illud cū dr̄ Sed aīa rōnalis est icorruptibilis:ergo debuit uniri corpi icorruptibili:Rñdet:Q uod obiectionem hāc aliq euadere cupiētes dixerūt Q uod corpus hoīs añ pec- catū erat in corruptibile. Sed hæc rñsio nō uidet sufficiēs:qa corpus hoīs ante peccatū erat corruptibile sui:nō p naturam:sed p donū diuinæ gr̄æ:alioqn imortalitas eius p pctm̄ sublata nō esset:sicuti nec immortalitas dæmonis. Et ideo aliter dicendū ē. Q uod in materia duplex cōditio inuenit. Vna:q̄ eligitur ad hoc: q̄ sit cōueniens formæ. Alia q̄ ex necessitate consequitur priorem dispositiōem:sicut artifex ad formā serræ uel cultri eligit materiam ferreā aptam:ad secandum uel incidendū dura. Sed q̄ culter:uel dentes serræ ebetari possint & rubiginem cōtrahere:sequitur ex necessitate materiæ. Sic igitur aīæ intellectiuæ debet corpus:quod sit equalis complexiōis. Ex hoc aūt de necessitate materiæ sequit: Q uod sit corruptibile. Si quis uero dicat: Q uod deus potuit hanc necessitatē auferre: Dicendū est: Q uod in constitutione re⁊ naturaliū nō consideratur:quid deus possit facere:sed quid naturæ re⁊ conueniat:ut dicit Aug. scdo sup genesim ad līam Prouidit tñ deus adhibēdo remediū cōtra mortē p gratiæ donū. ℭ Ad secūdū q̄ aīæ intellectiue non debet corpus pp ipam intellectualem opationem s̄m se.sed pp sensiduā uirtutē:quæ req̄rit organū equalit complexionatū. Et ideo opportuit aīam itellectiuā tali corpi uniri: & nō simplici elemēto uel corpi mixto:in quo excederet ignis s̄m quātitatē:qa nō posset esse equalitas complexiōis ꝓpter excedentē ignis actiuā uirtutē. Habet aūt hoc corpus equaliter cōplexionatū quādam dignitatē p hoc:q̄ remotū est a cōtrariis:in quo quodāmodo assimilatur corpi cæle sti. Eandē solutionē dat doctor san. i. ii. Sē. di. ii. arti. v. ad quattū dicēs. Elemēta quāto plus hñt de specie:& de qualitatib⁹ actiuis.tāto plus hñt de uirtute ag: di. unde nō posset fieri adequatio: nisi de elemēto magis materiali eēt plus s̄m quātitatē uel materiam. Ideo oportet corpus humanū s̄m quātitatē hr̄e plus de terrestri:q̄uis non s̄m qualitatē:qa in corpore dñatur calidū. V nde in libro de aīa dicit Q uod nihil est sensitiuū sine calore:& q̄ calor ignis est instrumentū animæ: Et qa grauitas & leuitas quæ sunt principia motus localis: cōsequitur quantitatē materiæ. Ideo motus grauis apparet in corpore humano. Et per hoc patet solutio ad omnia:quæ in scdo argumento obiiciuntur. ℭ Ad tertium Q uod corpora simplicia maxime remouentur a similitudine cœli:in quātum in corum natura est habere cō-

trariū cū intensiōe: Et ideo corpori tali anima rationalis non debuit uniri. ℭ Ad illud: quo etiam instatur de corpore homogeneo dicit: Quod anima rationalis: q̄uis sit simplex in essentia: est tamen multiplex in potentiis & operationibus. Et ideo oportet Quod corpus suum multa habeat organa ad diuersas operationes apta. Et propter hoc natura dedit homini manus: quibus plurimas operationes facere potest. Et ob hoc etiam quanto anima est minus nobilis: requirit minorem diuersitatem in organis: sicut patet in plantis & in animalib⁹ annulosis. Vnde doctor. scilicet in prima parte. q. lxxvi. articulo quīto ℭ Ad tertiū dicit Q̄d partes animalis ut oculus tran⁹ caro & os non possunt dici proprie loquēdo partes diuersarum specierum: sed diuersarum dispositionum. Et hoc competit animæ itellectiuæ: quæ q̄uis sit una s̄m essentiam: tamen propter sui perfectionem est multiplex in uirtute. Et ideo ad diuersas operationes indiget diuersis dispositionibus in partibus corporis: cui unitur. Et propter hoc uidemus: q̄ maior est diuersitas partium in animalibus perfectis: q̄ in imperfectis: etiam in his: q̄ in plantis. ℭ Ad Q uartū dicendum Quod anima intellectiua: quia est uniuersalium comprehensiua: habet uirtutem ad infinita. Et ideo non potuerunt sibi determinari a natura: uel determinatæ æstimationes naturales: uel etiam determinata auxilia uel defensionum: uel tegumentorum: sicut aliis animalibus: quorum animæ habent apprehēsionem & uirtutem ad aliqua particularia determinata. Sed loco horum omnium homo habet naturaliter rationem & manus: q̄ sunt organa organorum: quia per eas homo potest sibi præparare instrumenta infinitorum modorum: & ad infinitos effectus. Sunt & aliæ rōnes: q̄s cā breuitatis omitto. Et sic terminatur p̄sens q̄stio & pars tertia primi capitis.

ℭINCIPIT QVARTA PARS DE SIMPLICITATE ET COMPOSITIONE ANIME RATIONALIS ET ANGELORVM.

EINDE s̄m ordinē nr̄m pscrutari libet aliq̄d de simplicitate uel de cōpositiōe ipsius aiæ rōnalis. Sciendū est igit: Quod auicebron auctor libri fōtis uitæ dixit aiam intellectiuā eē cōpositā ex forma & materia: huic ani tn̄ inixus rōni V bicūq̄ inueniunt̄ proprietates materiæ: ibi est materia Sed in aia itellectiua inueniunt̄ proprietates materiæ: ergo i aia ē materia: ergo cōpōit aia ex materia & forma. Minorē probat sic Auicebron: q̄a recipere & subiici

sunt proprietates materiæ:quæ etiam aie rationali conueniunt. Reci
pit enim formas & species intelligibiles:& est subiectum potẽtiarũ &
habituũ moralium & intellectualium. ¶ Quidam uero alii dixerũt
quidem animam ex materia & forma componi:sed opinati sunt eam
dem esse materiam anime & corporum cælestium . ¶ Dñs uero pe
trus de tarantasio in secũdo Sen.distin.xvii.dicit aliquos tenuisse ani
mam habere materiam spiritualem præstãtissimam:quæ totaliter per
ficitur per formam intellectualem nobilissimam:ita ꝙ non habet ap
petitum uel inclinationem ad aliam formam. Sed dicẽdũ est. Quod
nullomodo debet dici animam compositã ex materia & forma. Qđ
sic probatur. Nulla enim forma efficitur itelligibilis:nisi per hoc ꝙ se
paratur a materia & ab appendiciis & conditionibus materiæ. Vnde
oportet : Qđ quælibet substãtia intelligens sit immunis a materia:
ita ꝙ neq; hẽat materiam partem sui:neq; etiam sit sicut forma ipsa es
sa in materia:sicut est de formis materialibus: alias species rerum in
substantia intelligente non essent ſm esse intelligibile. Ideo dñs Aui
cenna dixit. Quod aliqd dicitur esse intelligens:quia est imune a ma
teria Nec potest aliquis dicere:ꝙ intelligibilitatẽ non impediat mate
teria quælibet:sed materia corporalis tantum. Si enim hoc esset tõne
materiæ corporalis tantum:cum materia non dicatur corporalis:nisi
ſm ꝙ stat sub forma corporea:& tunc oporteret:ꝙ hoc haberet mate
ria a forma corporali:scilicet impedire intelligibilitatem: & hoc non
potest esse:quia & ipsa forma corporalis actu intelligibilis est:sicut &
aliæ formæ:ſm ꝙ a materia abstrahuntur. Ideo in anima intellectiua
nullo modo est compositio ex forma & materia. ut hoc modo accipia
tur materia in anima:sicut in substantiis corporalibus. ¶ Præterea si
anima haberet materiam:anima esset corpus:Consequens est falsum
ergo antecedens. Prima pars antecedentis ꝓbatur:quia materia non
est nisi in corporibus:quod sic probatur:quia materia prima prout cõ
sideratur nuda ab omni forma:non habet aliquam diuersitatẽ:nec ef
ficitur diuersa per aliqua accidentia ante aduentum formæ substan
tialis:quia esse accidentale non præcedit substantiale. uni autẽ perfecti
bili debetur una pfectio:ergo oportet ꝙ prima forma substãtialis p
ficiat totã materiã. Sed prĩa forma:q̃ recipit in materia ẽ corpeitas:q̃
nũq̃ denudat:ut dicit cõmẽtator i p̃io phisicoꝝ. Ergo forma corpo
reitatis ẽ i tota materia. Et ita materia nõ ẽ nisi i corpib⁹. ¶ Si uero
dicat: Qđ Qualitas sĩæ cẽt prĩa forma recepta i materia adhuc re
dibit ĩ idẽ:q̃a ex q̃litate ĩĩæ materia nõ hẽt diuisionẽ:sed ex corpeita
te: quã cõsequũt dimẽsiões quãtitatis i actu:& postea p diuisionẽ ma

teriæ. Nã ſm ꝙ diſponit̃ diuerſis ſitib⁹: acqrũt̃ in ipa diuerſæ formæ. Ordo eñi nobilitatis in corpib⁹ uidet̃ eſſe ſm ordinẽ ſitus ipſoꝝ: ſicut ignis ẽ ſup aerẽ. Et iõ nõ uĩ poſſe dici: Q᷑ aĩa cõponat̃ ex materia & forma: niſi forte materia equoce ſumat̃. Nã pati recipe ſubiici: & alia hmõi: q̃ uident̃ rebus rõne materiæ cõuenire: equoce cõueniũt ſubſtãtiis itellectualib⁹ & corporalib⁹: ut in. iii. de aĩa commentator dicit. ℭ His mediis utit̃ doctor ueritatis in. ii. S. diſt. iii. arti. prio ad ꝓbandũ materiã nõ eẽ in angelis. uñ ſic dicit. In Angelis nullo mõ põt eẽ materia: cũ rõne itellectualitatis: tũ ẽt rõne icorporeitatis. Q᷑ eñi nullũ itellectuale ſit materiale: cõmuniter a pħis tenet̃. uñ ẽt ex imaterialitate diuina ei⁹ ĩtellectũ cõcludũt. Et ratio ſatis mãifeſta ẽ: Quia materia prius recipit formã: nõ in quãtũ ẽ forma ſimpliciter: ſed ĩ quantũ ẽ hæc: uñ forma exiſtẽs in materia nõ eſſet itellecta: niſi in potẽtia qa cognitio ẽ formæ: i quãtũ ẽ forma. Et iõ ſi itellect⁹ aliqs poneret̃ hũs materiã: forma exiſtẽs in eo: nõ eſſet itellecta in actu. Et ſic ꝑ formã illã non intelligeret. hui⁹ ẽt ſignũ ẽ ꝙ forma materialis nõ efficit̃ itellectualis: niſi qa a cõditiõibus materiæ abſtrahit̃. Et ſic efficit̃ ꝑfectio itellectus ꝓportionata ſibi. uñ opportet itellectũ nõ materialẽ eẽ. Et hoc ñ ſeqtur materiã ex pte alicui⁹ formæ: cũ oĩs forma ꝑ abſtractionẽ a legibus materiæ itelligibilis fiat: ſed cõſeqt̃ eã ſm ſe: & uĩ: ſiue ſit ſub forma corpali ſiue ſpirituali. Sc᷑do icorpeitas repugnat materiæ. Quia cũ uni ꝑfectibili dẽat̃ una ꝑfectio: & i mãia pria ñ ſit ulla diuerſitas oportet ꝙ forma añq̃ poſſit in ea eẽ ulla diuerſitas aut itelligi: iueſtiat eã totã. Sed añ corpeitatẽ ñ pt̃ itelligi aliq̃ diuerſitas: qa diuerſitas ꝑſuppõit ptes: q̃ ñ pñt eẽ: niſi ꝑintelligat̃ diuiſibilitas: q̃ cõſequtur q̃titatẽ: q̃ ſine corpeitate ñ ẽ. uñ oportet: ꝙ tota mãĩ ſit ueſtita forma corpeitatis. Et iõ: ſi aliqd ẽ icorpeũ: eſt imãlæ. ℭ Hæc ille. ℭ Cũ igit̃ aĩa ſit itelligẽs & icorpea: neceſſe ẽ ꝙ careat materia. ℭ Probat̃ ẽt aliis rõib⁹: aĩam rõnalẽ carere materia. Nã aĩa: ſicuti ſupra demonſtrauim⁹: ẽ forma corporis: ergo opportet: Q᷑ uel tota eſſẽtia ſua ſit corpis forma: uel ꝑ ptẽ eſſentiæ ſuæ. Si ſm eſſentiã ſuã totã: ipoſſibile eſt: ꝙ pars eſſentiæ ſuæ ſit materia: qa id qđ i ſe ẽ potẽtia pura nõ põt eẽ forma uel act⁹ alicui⁹. Oĩs aũt potẽtia i gñe ſubſtãtiæ ẽ potẽtia pura qa eſt imediatũ ſubiectũ ſubſtãtialis formæ & gñatiõis: ut i prio de gñatione dicitur. Si aũt ſm ptẽ ſubſtãtiæ ſuæ ẽ forma corporis: per quã eſt in actu: & nõ ſm alterã: quæ eſt materia eius: ſequntur. Duo incõuenientia. unum eſt ꝙ unus actus numero ẽ forma diuerſaꝝ materiarũ: ſcilicet materiæ corporalis: & materiæ ſpiritualis. ex qua eſſẽtia aiæ cõſtituit̃. Aliud ẽ: ꝙ in potẽtiis non eiuſdẽ gñis eſt unus actus

perficiens. Corporalis. n. materia est spiritualis non possunt esse uni us rõnis. Praeterea. Quato aliqd est ppinquius uni primo & simplici: tanto magis est unum & simplex: ut dr in libro de causis. Sed inter formas naturales aia deo est ppinquior: Ergo cum aliae formae sint simplices: multo fortius anima. ¶ Amplius. Formae substantialis non ẽ forma substãtialis: sicuti neq3 qualitatis est qualitas. Sed omne: qd habet materiam: habet etiã substantialem formã dantem esse materiae. ergo aia: cum sit forma substantialis: nõ potest componi ex materia. ¶ Ad haec. Omnis materia: uel est corporalis: uel est spũalis. Spũalis uero est duplex: rõnalis & irrõnalis. Sed aia nõ est facta ex aliqua materia: neq3 spũali: neq3 corporali: ut pbat Augu. vii. sup genesim de ducendo p singula: ergo anima materiam nullam habet. Vt arguatur sic formaliter. Omne: quod habet materiam sm Augustinũ dr ex materia factũ: quis materia tempore non pcesserit. Sed anima nõ potest dici facta ex materia: ergo aia materiã non habet. Videatur ratio Augustini ibidem. ¶ Vlterius. Boetius dicit in libro de duabus naturis: & una psona in. x. Quod ois natura incorporeae substantiae nullo materiae initiatur fundamẽto. Sed aia est substãtia incorporea: ergo aia nõ habet materiam. Nõ igitur cõponitur aia ex materia & forma. ¶ Nec argumentũ: quod in oppositũ facit Avicebron cõcludit. Nam recipere subiici: & alia huiusmodi nõ sm eandem rõnem conueniũt animae & materiae primae. Nam materia prima recipit aliqd cum transmutatione & motu. Et qa ois trãsmutatio & motus reducitur ad motũ localẽ: sicut ad primũ & cõtorem: ut pbat phs. viii. phisicorũ: Relinquitur q materia tm in illis inuenitur: in quibus est potentia ad ubi. Huiusmodi aũt sũt solum corpalia: q loco circũscribũtur. Vnde materia: sicut paulo ante patuit: non inuenitur: nisi in rebus corpalibus: sm q phi de materia sunt locuti: nisi forte aliqs materiã sumere uellet equoce. Aia aũt nõ recipit cum motu & transmutatiõe. Imo p sepationem a motu & rebus mobilibus: sm q dr in. vii. phisicorũ: Quod aia sedẽdo & qescẽdo fit prudens & sciens. Vñ etiam phs dicit in. iii. de aia: & cõmẽtator etiam ibidem Q d intelligere est pati alio modo: q sit in rebus corporalibus passio. Si qs ergo cõcludere uelit aiam eẽ cõpositã ex materia & forma: p hoc q recipit uel patitur: manifeste ex equiuocatione decipitur. Nã ẽ igitur aia composita ex materia & forma. ¶ Nec tñ omnodam simplicitatẽ in aia rõnali ponere oportet: quis nõ sit cõposita ex materia & forma. Nõ. n. est ab omni cõpositiõe aliena: cũ solus deus sit oĩno simplex: nulli potẽtialitati pmixtus: qa est actus pur9 & simplicissimus. Perscrutãdũ est igitur: q sit ista cõpositio: quae est in aia rationali.

¶Pro cuius declaratiõe: dignũ annotatu arbitror. Quod sex modis Aliqd dr̃ esse simplex. Primo modo p recessum ab omni cõpositione & omnibus partibus siue sit compositio: cum his: siue sit compositio ex his: siue sit compositio: qua totum resultat aut componitur ex partibus: siue sit compositio qua una pars est componibilis cum altera ad cõstitutionem totius. De ptibus aũt: siue itelligat de partib⁹ ipro prie dictis: q̃ sunt actus & potẽtia: uel de partibus proprie dictis: quæ sunt partes integrales & quãtitatiuæ: uel de partib⁹ subiectiuis: siue essentialibus: aut etiã de partibus: qbus aliqd est diuisibile in potẽtia: uel p accidẽs Et ut sic Solus deus ẽ simplex. Nullo. n. modo est cõposit⁹: aut cum altero cõponibilis: neq; est mixtus: aut miscibilis cum alia re. Quod aũt nõ sit cõpositus: pbat quiq; rõnibus: quas ponit doctor in cis i prima pte. q. iiii. ar. vii. ¶Pria ẽ: qa cũ i deo nõ sit cõpositio: neq; quãtitatiua: q; ptiũ: qa corpus nõ est: neq; cõpositio formæ & materiæ neq; i eo sit aliud natura & suppositũ: neq; aliud natura & esse: siue eẽ & essentia: neq; in eo sit cõpositio gñis & differẽtiæ: neq; subiecti & accidentis: manifestũ ẽ: q deus nullo modo cõpositus est: sed ẽ oĩno simplex. ¶Scđa est: qa omne cõpositum est posterius suis componentibus & depẽdẽs ex eis. Deus aũt est primũ ens. ¶Tertia qa omne cõpositũ cãm habet: qa q̃ sm se diuersa sunt: nõ cõueniũt in aliquo uno nisi p aliã cãm adunãtem ipsa. Deus aũt nõ habet cãm: cũ sit prima cã efficiens. ¶Quarta qa i omni cõposito: opportet esse potẽtiã & actũ: quod in deo non est: qa uel una partiũ est actus alterius: uel saltem oẽs ptes sunt sicut in potẽtia respectu totius. ¶Quinta qa omne cõpositum est aliqd: qd nõ cõuenit alicui suarũ partiũ. Et qdem ĩ totis ethe/rogeneis & dissimiliũ partiũ manifestũ est. Nulla enim partiũ hoĩs est homo: neq; aliqua partiũ pedis ẽ pes. In totis uero homogeneis & similiũ partiũ licet aliqd: qd dr̃ de toto: dicat de parte: sicut pars aeris ẽ aer: & pars aquæ ẽ aqua: aliqd tñ dr̃ de toto: quod nõ conuenit alicui prium. Nõ. n. si tota aqua est bicubita: & ps eius. Sic igitur in oĩ cõposito est aliqd: quod nõ est ipm. Hoc aũt: & si possit dici de habente formã: quod. s. habeat aliqd: qd nõ est ipm: puta in albo est aliqd: qd non ptinet ad rõnem albi: tñ in ipsa forma: nihil est alienũ. Vñ cũ deus sit ipsa forma: uel potius ipm esse: nullo mõ cõpositus esse põt. ¶Hæc ille ubi supra. ¶Patet etiã q deus non est cõponibilis: qa non uenit ĩ compositionẽ aliorũ: nec pars alicuius esse potest. Vñ in libro de causis dr̃: Quod cã prima regit oẽs res: pterq̃ cõmisceaf eis. Et dionysius ii. ca. de di. no. loquens de deo dicit. Neq; tactus est eius: neq; alia q̃dã ad partes cõmiscẽdi communio. Impossibile est igitur deum aliquo mo

do in cõpositionẽ alicuius uenire: neq; sicut principium formale: neq; sicut principiũ materiale. Quod etiam rõne cõprobat: ¶ Primo quidẽ quia causa efficiens: cũ forma rei facte non incidit in idem numero: sed solum in idem specie. Homo. n. generat hoiem. Materia uero cũ causa efficiente nõ incidit in idem numero: neq; in idem specie: loquendo præcipue de materia ex qua. Deus aũt est causa efficiens oium rerũ: ergo nõ potest esse: nec cã formalis: nec causa materialis alicuius rei: nisi forte cã formalis exẽplaris. Materia uero nullo pacto esse potest: quia ipsa est pura potentia: deus uero est purus actus. ¶ Scdo quia cum deus sit prima causa efficiens: eius est primo & per se agere: Quod autem uenit in compositionem: non est primo & per se agens: sed compositum. Non enim manus agit: sed homo per manũ & ignis calefacit p calorem. Vñ deus nõ potest esse pars alicuius cõpositi. ¶ Tertio quia nulla pars compositi põt esse simpliciter pria in entibus: neq; etiam materia & forma: quæ sunt primæ partes cõpositorũ. Nam materia est in potentia. Potẽtia aũt est posterior actu simpliciter. Forma aũt: quæ est pars compositi: est forma participata. Sicut aũt participans est posterius eo: quod est p essentiam: ita etiam ipsum participatum: sicut ignis in ignitis est posterior eo: quod est p essentiam. Deus autẽ est primũ ens simpliciter: ergo deus nullo modo est componibilis. Et per hoc patet error illorũ: q dixerũt deũ esse aiam mundi: quos recitat Augustinus libro. x. de ciuitate dei. Dixerũt enim aliqui: Quod mũdus erat animal magnũ: & anima istius magni aialis erat mens diuina: siue spũs dei: q uiuebat & miscebat mũdo: sicut forma materiæ. Quã opinionẽ uidetur Virgilius in. vi. tenuisse: cũ dixit.

¶ Principio cœlũ ac terras cãposq; liquentes.
¶ Lucentẽq; globum lunæ: titaniaq; astra
¶ Spiritus intus alit: totãq; infusa per artus
¶ Mens agitat molem: & magno se corpore miscet.

¶ Et ad hũc etiã errorẽ reducit error eorũ: q dixerũt deũ eẽ aiam primi cœli. ¶ Almariani uero dixerũt deũ esse principiũ formale oium rerũ. ¶ Sed pessimus error fuit ille quẽ posuit Dauid de dinãdo: q stultissime posuit deũ esse materiã primã. Oẽs iste opiniones falsæ sunt: sicut manifeste apparet ex iis: quæ pauloante dicta sunt. Sic ergo patet q deus neq; est compositus: neq; est componibilis: neq; est totũ habens partes: neq; ps eẽ põt: neq; actu: neq; potẽtia diuisibilis est: quia caret materia & quãtitate dimẽsiua. Omne igit ens creatũ aliquo mõ est cõpositũ: uel cõpositiõe cũ iis: uel cõpositiõe ex iis. Cõstituta. n. dicuntur cõponi cõpositione ex iis: sed cõstituentia cõponũtur cõpositione

cum iis R emanet ergo solus deus summe simplex: id: est non composi-tus: nec cōponibilis aliqua cōpositione. Propter quod pfectū simplex dic. tur: ut dicit phs: & etiam cōmentator suus in qnto Metaphisicae. Et quis habeat sic esse simplex: nō sit opportet: q sibi deficiat reliquae pfectiones & nobilitates: imo colligit in se oēs nobilitates & pfectiōes: quae sunt in omnibus generibus: ut dicit cōmentator ibidē. Q uicqd enim nobilitatis & pfectionis est in omni ente: id excellentiori & emi nentiori modo est in deo: & quae in aliis diuersitatem habēt: in ipo sūt unū. Et haec est rō: quare omnes istae pfectiōes cōueniūt sibi fm unū esse simplex: sicut si p un i qualitatem aliquid efficere posset opatiōes oium qualitatum: in illa una qualitate omnes qualitates haberet. Ita deus in uno suo esse simplici oium entiū pfectiones habet. Nam sicut esse eomune in intellectu suo nō includit aliam additōem: ita non in-cludit in intellectu suo pfectionē additionis: qa si hoc esset: nihil posset intelligi esse: in quo sup esse aliqd adderet: Ita deus: quis sit summe sim-plex: in ipso tū adunantur pfectiones & nobilitates oium rer nobilio ri & excellētiori modo: q sint in ipsis rebus. Et sic haec duo non repu-gnant: Q uod in ipso suo esse oēs perfectiones deus habeat: & tamen habeat esse simplex. ℂ Q uod uero dicunt aliqui: ens habere cōceptū uniuocū pfectum a conceptu creaturae & dei: q quidem cōceptus fm cos dr simpliciter simplex a multis sapientissimis uiris non tenetur: q opinionē hanc efficacissimis rōnibus impugnant. ℂ Secundo modo aliquid dr esse simplex: qa non est compositū ex re & re: sine quia nō est cōpositum cōpositione ex iis: cuiusmodi sunt oia accidentia mate-ria prima & formae substantiales. Ista tamen componuntur compo-sitione cum iis: quia licet non sint composita: sunt tamen componibi-lia. V nde doctor lucis Thomas ille Aquinas in primo sen. di. viii. q. v. ar. primo dicit. Aliqua creatura est: sicut materia prima, forma uni uersale: q nō deficit a simplicitate ita q sit cōposita: sed tū deficit a sim plicitate primi. Et defectus iste ppedit ex duob9: uel qa illud tale ē di uisibile i potētia: uel p accidēs: uel qa ē cōponibile alteri. ℂ Haec ille. ℂ Tertio mō aliqd dr eē simplex p recessum a ptibus diuersar natu rarū. Et sic elemēta dicūtur corpa simplicia. ℂ Quarto aliqd dr esse simplex per recessum a partibus quantitatiuis: ut in quantitate discre ta unitas: quae est indiuisibilis: & in continua punctus: cuius pars non est. Similiter in tempore nunc: quod est idiuisibile temporis: & in mo tu momentum: quod est indiuisibile motus.

ℂ Q uinto per recessum a partibus contrariis. Et hoc modo coelum est simplex: qa nō est susceptibile pegrinar impssionum. ℂ Sexto &

ultimo per recessum a ptib⁹ cōponētibus & cōstitutiuis Et sic Ange
lus est simplex:& etiā anima Rationalis:quæ ǧuis eē pfectū i se hēat:
Illud tamē esse nō resultat ex partibus componentibus quiditatem
ipsius. ℂ Sed quia:ut præfari sumus Solus deus est summe simplex:
omnimoda carens compositione:quia est actus purus:necesse est ani
mam rationalem aliquam habere compositionem:& similiter Ange
lum:Dico igitur ex intentione sancti doctoris in primo Sen.distin.
octauā articulo.ii.& in.ii.distin.xvii.articulo.ii.& in multis aliis locis
Quod Anima & similiter Angelus:de quibus quantum ad hoc idē ē
iudicium:componuntur ex quod est:& ex quo est:siue ex quod est:&
esse:ut Boetius dicit:hoc est quod dicunt alii sub aliis uerbis:uideli-
cet Quod componuntur ex forma & esse.siue ex esse & essentia:aut
ex quiditate & esse:uel ex natura & eē:siue:si aliter dicere libet ex sub
stantia & esse:non ꝙ ibi sit compositio. sicut ex partibus substantiæ:
sed sicut ex substantia:& eo quod adheret substantiæ. Sed alii:aliis ēt
terminis utentes:dicunt Quod angelus & anima componuntur.ex
actu & potentia:siue ex genere & differentia:aut ex realitate actuali
& realitate potentiali. Et dicit: Sco.in prio Sētē.distinctione tertia.&
octaua Quod ista compositio non debet proprie dici compositio rei
& rei sed magis realitatis & realitatis. Componuntur etiam angeli &
anime ex subiecto & accidente ueluti patebit inferius ex intentione
theologorum. Omnes igitur isti modi dicendi re sunt idem: sed solo
nomine differunt Pro eodem enim accipitur hic esse:quo est:& act⁹
Similiter pro eodem accipio hic istos terminos Essentia Quiditas.
natura forma.substantia. Quod est.& Potentia: Sed a quo imponat-
tur hoc nomen essentia uel quiditas siue forma aut natura uide do-
ctorem lucis & ueritatis: in libello de ente & essentia. In quo qui-
dem opusculo hæc declarat. Quod autem ista compositio:quam di
xi sit in anima & etiam in angelo probatur sic. In angelo siue in ani-
ma differunt esse & essentia seu differunt quod est:& quo est:er-
go in ipsis est compositio horum duorum: Consequentia nota est
quia si esse & essentia: siue potentia & actus sunt in anima atq; in
angelo:& non sunt idem sed differunt:ergo unum facit compositio
nem cum altero. Antecedens probatur auctoritatibus & ratione.
Prima auctoritas est Boetii in libro de ebdomadibus qui dicit. Quod
In omni eo:quod est citra primum differunt quod est:& quo est Siue
qđ est:& esse:qa aliud ē id:quod est:& aliud ē eē quo illđ suppositū ē
Sed sic est: ꝙ Angelus & anima sunt citra primum:ergo cōclusio
Vñ etiam in cōmento libri de causis dr̄ Quod intelligētia nō est eē

tũ: sicut causa prima: sed est in ea esse & essentia: siue habet formã & esse. Et accipitur ubi forma pro ipsa qd tate uel essentia simplici. Differunt ergo hæc duo in angelo & aia: & cõsequenter ex iis componunt ¶Nũc etiam rõne ꝓbatur intẽtum sic. Quicqd non est de intellectu essentiæ uel qditatis. hoc est aliud ab ipsa qditate: uel essentia. Sed esse actualis existẽtiæ non est de itellectu & rõne essentiæ: ergo esse est aliud a qditate uel essentia. Maior de se nota est: qa nulla essentia sine iis: q̃ sunt partes essentiæ intelligi põt. Minor uero ꝓbatur. Quia oĩs essentia uel qditas rei creatæ intelligi potest sine hoc: q aliqd intelligat de esse suo. Possum. n. intelligere: Quid est eclypsis uel foenix: aut rosa: & tñ ignorare. An habeant esse in rerũ natura humanitati etiam: inq̃ tum humanitas: nõ debet esse in actu. Nullo. n. homie existente in rerum natura: adhuc hæc ꝓpositio est uera Homo est animal rõnale. Et ista est qditas hoĩs siue essentia: quæ significatur hoc nomine humanitas. Nulla etiam rosa existẽte in rerũ natura: adhuc ista ꝓpositio est uera rosa & flos. In istis. n. & similibus ꝓpositiõibus: prædicatum supponit naturaliter: ut dicit sanctus Vincẽtius ordinis pdicatorũ in suppositionibus suis: qa pdicatum est de essentia subiecti. Et ideo sempiternã habẽt ueritatem: cum sint in primo modo dicendi per se ẽm pĩm in primo posteriorũ. Nunq̃ enim diffinitio potest separari a suo diffinito: neq per diuinam omnipotẽtiam quia est implicatio contradictionis. Et ideo nõ tenet ista cõsequẽtia. Homo est animal: ergo homo est: qa antecedens est necessarium: & consequens contingens. In antecedẽte enim capit li ens pro esse essentiæ: & in consequente pro esse actualis existentiæ. Et sic patet q potest sciri uel intelligi quiditas uel essentia alicuius rei: & tamẽ ignorari. An illa res sit: sicut dictum est: quia nulla rosa uel eclypsi existente in rerũ natura: adhuc possum scire. Quid est rosa: uel eclypsis. Omnis igitur essentia uel quiditas intelligi potest sine hoc: q aliquid intelligatur de esse suo. Et p hoc patet cõclusio Qd esse est aliud ab essentia & qditate. Ex quo sequitur Quod in angelo & anima rõnali sit compositio horũ duorũ. Potest tamen aliter formari hæc ratio ad ꝓbandum intentum. Quicqd inest alicui: & nõ est de intellectu quiditatis & essentiæ ipsius: hoc est adueniens extra: & faciens compositionem cum ipsa essentia. Sed esse rei creatæ inest essentiæ: & nõ ẽ de itellectu ipsi⁹: ipi⁹ qditatis & essentiæ: ergo ipsum esse rei creatæ est adueniens extra & faciens compositionem cum essentia. Et sic sequitur Quod animæ rationales & angeli componantur ex esse & essentia. Minor huius syllogismi p obata ẽ superius. Maior etiam patet. Quia enim albedo inest homini: & non est de intellectu quiditatis

eius:ideo est adueniens extra:& faciens compositionem cum ipso.
¶ Probatur etiã aliter ꝙ in angelo & anima rõnali aliud sit esse:& aliud essentia. In deo solo sunt unũ & idem esse & essentia ergo in angelo & anima rõnali hæc duo differunt. Consequentia patet ex termis. Antecedens uero probatur:ꝓbando primo:ꝙ in deo sunt unum & idem esse & essentia. Secũdo probabo:ꝙ hoc nõ potest attribui nisi soli deo. Primũ probat diuus Thomas tripliciter in prima parte. q. iii. arti. iiii.
¶ Prio qđe: qa quicqđ est in aliquo:quod est præter essentiam eius: opportet esse causatum uel a principiis essentiæ:sicut accidẽtia ꝓpria consequentia spẽm:ut risibile consequitur hoiem:& causatur ex principiis essentialibus speciei:uel ab aliquo exteriori:sicut calor i aqua causatur ab igne. Si igitur ipsum esse rei sit aliud ab eius essentia:necesse est ꝙ esse illius rei sit causatũ ab aliquo exteriori:uel a principiis essentialibus eiusdẽ rei. Impossibile est autem ꝙ esse sit causatũ tm̃ ex principiis essentialibus rei:qa nulla res sufficit:ꝙ sit sibi causa essendi:si habeat esse causatum. Opportet ergo:ꝙ illud:cuius esse est aliud ab essẽtia sua:habeat esse causatum ab alio. Hoc autẽ non potest dici de deo quia deũ dicimus esse primã causam efficientem. Impossibile est ergo ꝙ in deo esse sit aliud ab essentia sua. Sunt ergo in deo unũ & idem eẽ & eius essentia. ¶ Secũdo quia esse est actualitas omnis formæ uel naturæ. Non enim bonitas uel humanitas significatur in actu:nisi prout significamus eam esse. Opportet igitur:ꝙ ipsum eẽ cõparetur ad essentiam:quæ est aliud ab ipso:sicut actus ad potentiam. Cũ igitur in deo nihil sit potentiale:qa est actus purus:sequitur Quod nõ sit aliud i eo essentia:ꝙ̃ suum eẽ. Sua igitur essentia est suũ eẽ. ¶ Tertio quia sicut illud:quod habet ignem:& non est ignis:est Ignitum ꝑ participationem. Ita illud quod habet eẽ:& nõ est eẽ:est ens per participationem. Deus aũt est sua essentia. Si igitur non sit suũ eẽ:erit ens ꝑ participationem:& non per essentiam:ergo non erit primũ ens. Est igitur deus suũ esse:& non solũ sua essentia. Hæc ꝑfatus doctor:ubi supra. In primo etiam Sententiarũ:ubi pertractat hanc materiã:sic dicit. In deo esse suum est quiditas sua:alias accideret quiditati:& ita eẽ esset sibi acquisitum ab alio:& non haberet esse per essentiam suã: ergo necesse est ꝙ in deo sit unum & idem esse & essentia. Nunc uero ꝓbandum est:ꝙđ hoc soli deo cõueniat:& probo sic. Quicqđ plurificatur:plurificatur aliqua ratione plurificationis. Sed in re:cuius quiditas est suum esse: non potest esse aliqua ratio plurificationis:ergo talis res:cuius essentia est suum esse plurificari non potest. Et sic necesse est Quod illa res in qua sunt unum & idem esse & essentia:nõ possit esse nisi una & pri

ma. Maior nota est ex terminis: & minorem probo sic. Nam q aliqd unum plurificetur: hoc potest esse tribus modis. Vno modo per additionem alicuius differentiae: sicut multiplicatur natura generis in species. Secundo modo per receptionem in diuersis partibus materiae: quando uidelicet forma recipitur in diuersis materiis: sicut multiplicatur natura speciei in diuersis indiuiduis. Tertio modo per hoc: q aliquid est absolutum & separatum: & aliud in aliquo receptum: sicut si esset Quidam color separatus: esset alius a colore nõ separato ex ipsa separatione. Sed certum est: Quod si ponatur aliqua res: quae sit non solum sua essentia: sed etiam suum esse ita q ipsum esse sit subsistens: sicut & sua essentia: non potest multiplicari primo modo: scilicet per additionem differentiae seu formae: quia iam non esset esse tantum: sed esse: & praeter hoc aliqua forma. Quod est cõtra ea: quae paulo ante supposita sunt: Secundo modo multo minus: scilicet per hoc: q addatur materiae: quia iam non esset esse subsistens: sed materiale. Quod est etiam contra supposita. Nec etiam tertio modo poterit talis res multiplicari: quia ex eo: q non recipitur in materia: cum habeat esse subsistens: habetur etiam q non potest multiplicari per absolutum & receptum. Ex quo relinquitur q talis res: quae sic est esse suum non potest esse: nisi una. In deo igitur solo sunt unum & idem eẽ cum eis essentia. Quod fuit probandum. Et sic infertur Quod in quacũq alia re praeter deum aliud sit suum esse: & aliud quiditas & natura: seu forma uel essentia: quae idem sunt. Dicẽdum est igitur q etiam in angelis & anima intellectiua eẽ & essentia differunt. Et sic in ipsis est cõpositio horum duorum. Quod principaliter probare uolebam. Vnde recte dicitur. Quod intelligentia est habens formam & esse. Idest q intelligentia componitur ex forma & eẽ: uel ex esse & essentia: sicuti superius praelibauimus. ¶ Ex hoc etiam sequitur: Quod tam animae quam angelus componantur ex actu & potentia. Quod sic ꝓbatur Quicquid recipit aliquid ab aliquo: recipiens se habet ad receptum: sicut potentia ad actum. Sed omnis creatura recipit esse ab alio. Ergo essentia: quae recipit esse: se habet ad ipsum: sicut potentia ad actum. Esse autem comparatur ad essentiam: sicut actus ad potentiam. Si ergo: Angelus & anima componuntur ex esse & essentia: sequitur q componatur etiam ex actu & potentia. Maior patet: quia recipere est proprietas materiae: quae de se dicit potentiam. Minor probatur sic. Omne: quod conuenit alicui: uel est causatum ex principiis naturae suae sicut risibile in homine: uel aduenit ab aliquo principio extrinseco: sicut lumẽ in aere ex influẽtia solis: & calor in aqua cau

fatur a calore: qui est in igne. Sed nõ põt eẽ: Quod ipsum eẽ sit cãtũ ab ipsa forma siue ab essentia uel qditate rei: cãtũ dico: sicut a cã efficiẽte: Et hoc ꝓbatur. Quia sequeref ꝙ aliqd esset cã sui ipsius: & aliq res se in eẽ ꝓduceret: qđ ẽ impossibile. Ergo oportet: Qđ ois talis res cuius esse est aliud a natura sua: habeat esse ab alio: ℂ Sola illa res: in qua esse nõ est aliud ab essentia: nõ recipit eẽ ab alio: & rõ est: qa oẽ quod est ꝑ aliud reducit ad id: qđ est ꝑ se: sicut ad cãm primam: Ergo opportet: ꝙ sit aliq res: q̃ sit cã essendi oĩbus rebus: eo ꝙ ipsa est tm̃ eẽ ꝑ se. Alias ꝓcederef i infinitũ in causis: cũ ois res: q̃ nõ ẽ esse tm̃: cãm hẽat sui esse: ut dictũ est. Concludendi est igit: ꝙ sicut substãtia itelligens dicit eẽ cõposita ex esse & essentia: Ita etiã cõponit ex actu & potentia: qa essentia: q̃ recipit eẽ hẽt rõnem potẽtiæ: Esse aũt: quod recipitur in ipsa essentia: hẽt rõnem actus. Nec tñ põt dici: ꝙ itellectualis natura sit cõposita ex materia & forma: q̃uis ꝯponatur. ex actu & potentia: qa materia eq̃uoce dr̃ de spiritualibus & corporalib⁹: sicut dictũ ẽ supius ex auctoritate etiã cõmẽtatoris in. iii. de aĩa. Et ꝑꝑ hoc substãtie spirituales nõ dicũtur substãtie simplices: eo ꝙ nulla sit in ipsis cõpositio: qa hoc soli deo cõuenit: sed dicũtur simplices: qa non sunt cõposite ex materia & forma. ℂ Ex hoc etiam ꝙ cõponũt ex eẽ & essentia dr̃ a quibusdã nõ ab re Quod cõponũt ex qđ est: & ex quo ẽ: uel ex qđ est: & eẽ: ut Boeti⁹ dicit. Nam qditas substãtiæ spiritualis ẽ ipsamet substantia sicut dicit dñs Auicenna. Quod Quiditas simplicis ẽ ipsummet simplex: sic essentia angeli est ipsemet angelus. Ideo quiditas uel essentia substantiæ simplicis est ipsummet: quod est ipsa: sicut inferius probabimus. Sed eẽ suũ receptũ a deo: est illud: quo ẽ & subsistit in reꝝ natura. Et sic hmõi substãtiæ spirituales & simplices: uelut aĩa rõnalis & angelus dicunf cõponi ex quo est: & ex quod est: uel ex quod est. & eẽ. qa ipsa eius essentia est id: qđ ẽ & subsistit in rerũ natura: Esse uero receptum in ipsa essentia: quod quidem esse est cãtum a deo: est id: quo ipsa quiditas: uel essentia est: & subsistit in rerũ natura ℂ Sed dignum annotatu arbitror Quod esse dupliciter sumif: uno modo pro esse essentie: & sic est unum & idẽ realiter cum essentia: sed ratione tñ differũt: qa essentia dicit qd abstractum: esse uero concretũ: Essentia dicit quid simplex: esse uero cõpositum. Essentia dicit aliquo mõ causam: esse uero effectũ: quia esse est effectus essentiæ. Et qa abstractum est prius cõcreto: simplex cõposito: causa cauiato: Iccirco essentia quantum ad considerationem rõnis dr̃ eẽ prior eẽ. Quia ergo esse est idem realiter cũ essentia. Ideo utimur isto termino Qđ quid est esse: idest eẽ: quod est quid: hoc est quiditas uel essentia Quia

uero essentia pcedit esse fm ulam rõnis. Iccirco utimur isto termino. Quod quid erat eẽ:quod erat quiditas:ut per hoc uerbum erat ordo aliquis importet sal tem rõnis. Et p hoc patet quomodo cõueniunt & differūt. Quod qd est eẽ:& qd quid erat eẽ adinuicem. Quiditas uero differt ab utroqȝ illorȝ:sicut abstractum a cõcreto. Scd̃o mõ accipit eẽ pto esse actualis existentie. Et sic accipit in pposito:cum dicit Angelum & aiam componi ex esse & essentia. Primo modo captum non est in pposito:qa ut psati fuimus:illud ẽ idem realiter cum essentia. Vtrumqȝ uero esse:tam essentiae:q̃ actualis existentiae: significat hoc termino ens:sed diuersimode. Nam ens põt esse nomen: & tunc est generis neutri:& substantiuum nomẽ est. Alio modo põt esse participium. Et sic ẽ generis oĩs & adiectiuũ est:Si ergo ens nominaliter accipiatur:significat esse essentie. Si uero participaliter:significat esse actualis existẽtiæ. ℂ Sed nũquid realiter differant:eẽ essentiæ & esse actualis existẽtie in rebus creatis. Et dicunt aliqui ꝙ sic: & probat tali medio. Sicut se habet materia ad formã & priuationẽ:sic se hẽt essentia ad esse:& non eẽ. Sed sic est quod materia differt realiter nõ solum a priuatione:sed ẽt a forma:qa fm plim in primo phisicorȝ. Ista sunt tria principia realiter distincta:scilicet materia forma & priuatio. Ergo sequit:ꝙ essentia nõ solum realiter differat a nõ eẽ:sed ẽt ab esse:capiẽdo esse p esse actualis existentiæ. ℂ Quidam uero tenent oppositum & sic arguunt. Nam certũ est qd creatio terminat ad eẽ:qa fm auctorem libri de causis. Prima rerȝ creatarȝ terminat ad esse. Si ergo essentia differret realiter ab eẽ:sequeret:ꝙ creature eẽnt p accidens: aut ꝙ essent due creationes. Vna:qua create esse:alia:qua create essentia. Quæ ambo sunt incõuenientia:qui ergo uult tenere primã opinionem:habet respondere sic ad hoc argumẽtum & dicere. Quod creatio non terminat ad esse:nec ad essentiam:si pprie loquamur:sed terminatur ad suppositum:quod est terminari ad essentiam sub esse. Nã suppositum est qd quodãmodo compositum ex esse & essentia. Et oẽs actiones sunt singulariũ siue suppositorȝ:ut dicit in prĩo metaphisice Quod aũt obiicit ꝙ creatio terminat ad esse:qa prima rerȝ creatarũ est esse:nõ est intelligendũ:ꝙ ipm eẽ sit creatura ad quã creatio pprie terminet:sed est itelligẽdum:quod eẽ est ratio ꝙ aliqd creet. Sicut color nõ debet dici obiectũ uisus:sed coloratũ. Dicit tñ obiectũ uisus:& ad ipm terminari uisum:sicut ad obiectũ:qa est ratio formalis obiecti uisus:qa nihil uidet:nisi sub rõne coloris:si coloratũ sit,pprie obiectũ uisus. Et si q̃ratur: quid prius creat eẽ:an essentia. Dicẽdum ꝙ realit loquẽdo neutrum prius creat altero:sed ambo simul. Si tamẽ cõside

ratio rationis attendatᷣ: poterit ibi assignari prius & posterius: qa utrũ ꝙ poterit dici priꝰ altero creari. Nã si cõsideretᷣ: ꝙ essentia nõ põt creari: nisi habeat ec̃: sic ec̃ est prius creatũ. Sed si cõsideretᷣ: ꝙ ec̃ non põt creari: nisi recipiatᷣ in essentia: sic essentia præcedit. Vñ ꝓprie loquendo creatũ: siue creatura ẽ suppositũ: esse aũt & essentia sunt cõcreata. Sic ergo dicendũ ẽ ꝙ in creaturis esse & essentia differũt: nõ solũ rõne: sed ẽt realiter. Et hoc posset ꝓbari etiã alio medio sic participans & participatum differunt realiter. Sed essentia participat esse: ergo esse differt realiter ab eẽntia in rebus creatis. In deo autem solo sunt unũ & idem realiter: ut probatum est superius. Et hanc opinionem credo esse ueram. Illa uero quæ asserit: ꝙ esse & essentia non differunt realiter in rebus creatis repudianda est tanquã falsa. ¶ Sed ex hoc ꝙ esse actualis existentiæ differt realiter ab essentia: dicunt nõnulli ꝙ nõ debet dici: ꝙ componatur aliquid ex essentia & esse: sed ꝙ componitur ex essentia: & cum esse: ne per hoc intelligatur ꝙ esse sit intrinsecum: & de essentia illius rei. Sed doctor lucis & Boetius dicit simpliciter spirituales & simplices substantias componi ex essentia & esse: uel ex qd᷑ est: & quo est: nusquã uero comperi Quod dicant aliquid componi cx essentia & cum esse. Et ideo ne aliquis existimet me has compositiones ex meo sensu e finxisse: uerba doctoris lucis formaliter recitabo. Dicit enim sic quodlibet nono ar. vi. Substantia angeli non est suum esse: Hoc enim soli deo competit: cui esse debetur ex seipso: & non ab alio Inuenimus enim in angelo substantiam siue quiditatẽ eius: quæ subsistit: & esse eius quo subsistit: quo scilicet actu essendi dicitur esse: sicut actu currendi dicimur currere. Et sic dicimus angelum esse compositum ex quo est: & quod est: & ſm uerbum Boetii ex esse: & quod ẽ. Et quia ipsa substantia angeli in se considerata est in potentia ad esse: cũ habeat esse ab alio: & ipsum esse sit actus eius: ideo est in ipso compositio actus & potentiæ. ¶ Hæc ille ubi supra. ¶ Sed attende quid dicat secũdo quodlibet articulo. iii. Dupliciter inquit aliquid de aliquo prædicatur uno modo essentialiter. Alio modo participatiue. Lux enĩ prædicatur de corpore illuminato participatiue: sed si esset aliqua lux separata prædicaretur de ea essentialiter. Secundum hoc ergo dicendum est: ꝙ ens prædicatur de solo deo essentialiter eo ꝙ esse diuinum est esse subsistens & absolutum. De qualibet autem creatura prædicatur ꝑ participationem. Nulla enim creatura est suum esse: sed est habens esse Sic & deus dicitur bonus essentialiter: quia est ipsa bonitas. Creaturæ autem dicuntur bonæ per participationem: quia habent bonitatẽ. Vnũquodq; enim inquãtum est: bonum est: ſm illud Augustini ĩ li

bro de doctrina christiana:q dicit Quod inquãtũ sumus:boni sumus Quãdocũq3 aũt aliqd pdicat de altero per participationẽ:oportet .bi esse aliquid præter id:qd participat. Et ideo in qlibet creatura:est alid ipsa creatura:quæ habet eẽ:& aliud ipsum eẽ eius. Et hoc est:qd Boetius dicit in libro de ebdomadibus Quod in omni eo:qd ẽ citra primum aliud est eẽ:& qd est. Sed sciendũ ẽ:q aliqd participat dupliciter Vno modo quasi existẽs de substãtia participantis:sicut genus participat a specie. Hoc aũt modo eẽ nõ participat a creatura. Id.n.ẽ de substantia rei:qd cadit in eius diffinitõe. Ens aũt nõ ponit in diffinitione creaturæ. Quia nec est genus:nec differẽtia. Vñ participat:sicut aliquid nõ existẽs de essentia rei. Et ideo alia qstio ẽ. An est:& alia quid ẽ Vñ cũ omne:quod est præter essentiã rei:dicat accidẽs:esse:qd ptinet ad questionẽ An est:est accidẽs. Et ideo Cõmẽtator dicit in qnto Metaphisice. Qd ista ppositio Sortes est:est de accidẽtali pdicato:sm q importa entitatẽ rei:uel ueritatem ppositionis. Sed uerũ ẽ:q hoc nomẽ ens:sm q iportat rem:cui cõpetit huiusmodi eẽ:sic significat essentiã rei. Et diuidit per decem genera:nõ tamẽ uniuoce:qa nõ eadẽ ratiõe cõpetit oib9 eẽ:sed sbæ qdẽ se:aliis ãt alit. Si ergo i angelo ẽ cõpositio ex eẽntia & eẽ:ñ tñ ẽ cõpositio sicut ex ptib9 substãtiæ:sed sicut ex substãtia:& eo:qd adhæret substãtiæ. ¶ Si qs uero obiciat Qd nullum accidẽs cadit in sbalẽ cõpositionẽ substãtiæ. Sed eẽ angeli ẽ accidẽs: ergo angelus neq3 ẽaliter:neq3 substãtialiter cõponit ex eẽntia & esse. ¶ Dr ad hĩ q eẽ ẽ accidẽs:ñ qsi p accidẽs se hñs:sed qsi actualitas: cuiuslibet sbæ. Vñ ipse de9:q ẽ sua actualitas ẽ suũ eẽ. Hæc oĩa. S. doctõ luce ubi supra. In .ii. uero. S. di. iii. ar. i. sic dic pfat9 doctõ d hac cõpõne In reb9 iqt ex mãa & forma cõpositis natura rei:q̃ qditas uel eẽntia dr:ex cõiũctõe formæ ad mãiã rsultat:ut humanitas ex cõiũctõe aie & corporis. De rõne aũt quiditatis:inquãtũ est quiditas:nõ ẽ q sit cõposita:qa nunq̃ inueniret simplex natura:quod ad min9 in deo falsũ ẽ Nec ẽ de rõne eius:q sit simplex:cũ qdam inueniat composita:ut humanitas. Esse aũt sm q res dicit eẽ in actu:iuenit ad diuersas naturas uel quiditates diuersimode se habere. Quædã.n.natura ẽ:de cuius intellectu nõ est suũ esse. Quod patet ex hoc:q intelligi potest cum hoc q ignoretur:an sit:sicut fœnicem uel eclypsim uel aliquid huiusmodi Alia autẽ natura inuenitur de cuius ratione est ipsum suum esse: imo ipsum eẽ est sua natura. Esse autem:qd huiusmodi est:non habet esse acquisitum ab alio:quia illud:quod res ex sua quiditate habet:ex se habet. Sed oẽ:qd ẽ pter deũ:habet eẽ acqsitũ ab alio:Ergo i solo deo suũ esse est sua quiditas uel natura. In oibus aũt aliis:esse est præter quidi-

tatem:cui eē acquirit. Sed cū qditas:q̄ sequit cōpositionē: dependeat ex partibus:oportet q̄ ipsa nō sit subsistēs in eē:quod sibi acquiritur: sed ipsum cōpositū:qd̄ suppositum dicit. Et ideo qditas cōpositi non est ipm:quod cōpositū est:sed est hoc:quo aliqd est:ut humanitate est homo. Sed qditas simplex:cū nō fundet in aliquibus partibus: subsistit in eē:quod sibi adeo acqrit. Et ideo ipsa qditas angeli est:quod subsistit i ipm suū eē:quod est ꝓter suā qditatem. Et esse est id:quo ē:sicut motus est id:quo aliqd denominat moueri. Et sic angelus composit⁹ est ex eē:& quod ē:uel ex quo ē:& quod est. Et ꝓp hoc in libro de causis dicit. Quod intelligētia nō est eē tm̄:sicut cā prīa: sed ē in ea eē & forma:q̄ est qditas sua. Et qa omne:quod non habet aliquid ex se:sed recipit illud ab alio:est possibile:uel in potētia respectu eius:ideo ipsa quiditas est sicut potētia:& suū eē acqsitum est sicut actus. Et ita p cōsequēs est in ipso cōpositio ex actu & potētia. ¶ Hæc ille ubi supra.

¶ Sed diceret fortaise aliqs:me a ꝓposito digredi:q loquturus de cōpositiōe aīe rōnalis:de cōpositiōe angeloꝝ ꝑfatus sum. Sed respōdet ad hoc:quod doctores & theologi:cū de compositione aīe ꝑtractant: dicūt talem eē cōpositionem aīe intellectiue:qualis ēt i angelis reperitur. Vnde sanctus doctor lucis in primo sen. di. viii. cum loquit de cōpositione aīe:eodem mō loquit:sicut de angelo:q̄tum ad istam cōpositionem:q̄uis angelus sit simplicior. Ideo in. ii. sen. dist. xvii. arg. ii. loquens specialiter de cōpositione aīæ sic dicit. Non negamus aīam rationalem quēdam modū cōpositionis habere:scilicet ex eē:& quod ē ut supra distinctione. iii. de angelis:& in primo dist. viii. de aīa:qui tñ cōpositionis modus in aliis formis nō inuenit:qa nō possunt esse subsistentes:quasi in eē suo:sed sunt p esse compositi. Et in hoc aīa deficit a simplicitate diuia. ¶ Hæc ille. ¶ Talis igit ē cōpositio in aīa rōnali q̄lis est in angelo: Loquēdo igit de cōpositione angeli cōsequēter ēt loquimur de cōpositiōe aīæ rōnalis. ¶ In primo uero sen. dist. viii. sic dicit in solutionibus argumentoꝝ. Licet aīa sit cōposita ex eē & essentia:nō est tñ cōposita ex partibus cōponentibus qditatem eius:qa nulla forma est cōposita ex aliqbus:q̄ sint partes qditatis ipsius. Sed quia aīa rōnalis est forma absoluta:nō dependēs a materia:quod cōuenit sibi ꝓp assimilationē & ꝓpinquitatē ad deum:ipsa habet eē p se: qd nō hñt aliæ formæ corporales. Vñ in aīa inuenit cōpositio ex quod ē:& esse:& nō in aliis formis:qa ipm eē nō est formaꝝ corporalium absolute:sicut eoꝝ:q̄ sunt:sed compositi. Aīa ergo rōnalis pōt dici. Quiditas uel natura:uel essentia:uel forma simplex:inquantum eius qditas nō componitur ex diuersis:licet adueniat sibi compositio hoꝝ duoꝝ

scilicet quidditatis & esse. ¶ Hæc ille ubi supra. ¶ Ea igit q̃ dixi de cõpositione angelorum & aiæ rõnalis ex intẽtione sancti doctoris & Boetii prolata sunt. ¶ Sed uidet q̃ substãtia simplex & intellectualis non componat substantialiter ex essentia & eẽ. Quia essentia angeli ẽ ipse angelus: sicut ẽt inferius patebit ex itẽtione sancti doctoris & Auicennæ. Si ergo angelus cõponit ex essentia & esse: cõponeret ex seipso & alio hoc aũt ẽ icõueniẽs: ergo illud ex quo seqt. ¶ Dicit ad hoc q̃ aliqñ ex iis: q̃ simul iungunt: relinquit aliqua res tertia: sicuti ex aia & corpore constituit humanitas: q̃ est homo. Vnde homo cõponit ex aia & corpore. Aliquãdo aũt ex iis: q̃ simul iungunt: nõ resultat res tertia: sed resultat q̃dam ratio compositra: sicut ratio hois albi resoluit in ratione hois: & in rõnem albi: & in talibus aliquid componit ex seipso & alio: sicut album componit ex eo: q̃d est albũ: & ex albedine. ¶ Sed dubitatur. ii. de istis compositionibus. Vtrum sint uere: & utrum sint realiter intelligendæ: aut s̃m rationẽ: q̃a dicit q̃ substantie spirituales: q̃lis est angelus & anima: componunt ex eẽ & essentia: ex actu & potẽtiat ex quo est: & quod est. Et ad hoc dubium respondet Armandus Veronensis dicens. Mihi uidet quod aut loquimur de istis substantiis: q̃tum ad earum eẽ totale & suppositale: prout scilicet hñt eẽ in rerum natura. aut loquimur q̃rum ad essentias suas: & q̃rum ad eẽ substantiale exclu so ipso eẽ: quod põt excludi p intellectum. Si loquimur primo modo: sic dicẽdum est. Quot sunt composite uere & realiter ex essentia & eẽ q̃a eẽ se habet ad essentiam: sicut actus ad potentiam: ideo dicunt esse composite ex actu & potẽtia. Et quia essentia est id: quod est: ip ipsum uero esse habet eẽ in rerum natura: dicunt ẽt composite ex quod ẽ: & ex quo est. Vnde iste duæ ultimæ compositiones scilicet ex actu & potẽtia: & ex quo est: & quod est: dependent ex prima: quæ ẽ ex essentia & esse: quia si sunt composite ex eẽ & essentia: sunt ẽt composite ex actu & potentia: & ex quo ẽ: & quod est: ut determinatum est. Si ergo uolumus uidere. Vtrum iste compositiones uere sint in eis: & realiter: non est nisi considerare. Vtrum in eis sit prima compositio & qualiter: Ad cuius euidentiam est ualde aduertẽdum. Quod angeli & animæ sunt uere compositi ex eẽ: & essentia tanq̃ ex duobus differentibus realiter quia ut dictum est esse & essentia differunt realiter in creaturis. Vnde tam eẽ q̃ essentia sunt de intrinseca ratione angeli & animæ rationalis quãtum ad suum eẽ suppositale: idest quantum habẽt eẽ in rerum natura. Nec ualet dicere quod eẽ sit accidẽs: quia etiam accidens põt esse de intrinseca ratione alicuius compositi ex subiecto & accidente: sicut

de intrinseca ratione hominis albi:in quantum est albus:est albedo:li cet non sit de intrinseca ratione hominis. Et sic dico etiam in proposito. Quod de intrinseca ratione ipsius angeli: inquantum habet esse quod est: quantum ad suum esse suppositale:est ipsum esse:licet nō sit de intrinseca ratione essentiæ ipsius angeli:ut dicet. Vnde sicut deus non posset facere hominem album sine albedine:quia ipse non posset supplere uicem causæ formalis:nisi exemplaris:ita etiam non posset facere angelum habere esse suppositale sine esse:quia illa implicant cō tradictionem. Ex quibus omnibus patet quod angeli & animę cōponuntur realiter & uere ex esse & essentia:tanq̄ ex duobus realiter differentibus. Et quia esse & essentia ut dictum est:se habēt ut actus & potentia:ideo etiam pōt dici. Quod uere & realiter componant ex actu & potentia. Et quia etiam essentia angeli est id quod est:esse uero ē id: quo ē. Ideo pōt dici:q̄d uere & realit̄ cōponāt ex quo ē:& ex q̄d ē:tanq̄ ex duobus distictis realiter. ¶ Si āt angeli & aīæ cōsiderēt q̄tū ad essen tias:q̄ realiter differunt ab esse:idest quantū ad eorū esse substātiale:sic nō possunt dici componi ex esse & essentia:quia sic eēt processus i infinitum:quia si quæreretur:si angelus quantum ad essentiam suam est compositus ex esse & essentia. Vtrum illa essentia cōposita eēt ex eē & essentia. Et si diceretur:quod sic:iterum quæreretur de illa:& sic aut p cederetur in infinitum quod est impossibile:aut est deuenire & confiteri illud:quod primo dicebatur:scilicet q̄ Angelus quātum ad essentiam suam non est compositus ex eē & essentia:& p consequēs nec ex actu & potentia distinctis realiter:nec ex quo est:& quod est:sed sunt omnes quantum ad puras essentias suas penitus simplices:nullā compositionem realem in se habētes. Et si dicatur ergo essentia angeli nō differt ab essentia dei:quia utraq̄ uidetur carere omni compositione. Dicendum quod nō sequitur:imo multiplex differētia erit. ¶ Primo quia non pōt esse:q̄ realiter deus componatur ex esse & essentia:ex actu & potentia:ex quo est:& quod est:etiam quātum ad suum eē suppositale:quia in deo esse & essentia nō differūt realiter. ¶ Secūdo q̄a deus nō pōt cōponi ex subiecto & accidēte:nec q̄tū ad eē eēntiale:nec q̄tū ad eē suppositale:sicut angelus q̄ prӕter pdictas cōpositiōes componitur etiam ex subiecto & accidente. Deus enim colligit in se pfectiones omnium rerum:quæ tamen ipso sunt unum & habent eē simplicissimum. Quod non pōt dici nec de animæ nec de angelis:quia accidentia in ipsis faciunt compositionem aliquam uidelicet ex subiecto & accidente. Ea enim quæ in creaturis sunt accidentia: in deo sūt

essentialiter ut sapiētia:bonitas & huiusmodi. ¶ Tertio quia essentia dei est prima & perfectissima:& est causa omnium rerumq uod non otest dici de ali qua essentia creata. ¶ Quarto quia licet in angelo & in anima:quantum ad simplices & puras suas essentias non possit inueniri compositio realis:potest tamen inueniri aliqua compositio rationis:quæ dicitur esse ex actu & potentia:sed non ex esse & essentia: nec ex quo est:& quod est. Vbi nota ꝙ essentia potest dupliciter accipi. Vno modo simpliciter & secundum se. Et sic est quidam actus. Alio modo potest considerari in ordine ad suum esse:quod recipit & in ordine ad suas potentias:quæ fluunt ab essentia:& in ordine ad aliqua accidentia: quorum susceptibilis est: uidelicet scientiæ & huiusmodi. Et sic cum omne recipiens habeat rationem potentiæ sequitur ꝙ ipsa essentia:ut sic considerata habet rationem potentiæ. Et sic componitur ex actu & potentia quæ quidem compositio est solum rationis:& non realis:quia idem realiter est in eis potentia & actus sicut ipsa essentia est eadem:sub utraq; tamen consideratione rationis. Talis autem compositio rationis non potest poni in deo:quia licet diuina essentia sit quidam actus:nullo tamen modo potest subinduere rationem potentiæ:quia non habet ubi recipiat esse:nec alias potentias:nec aliqua accidentia:sed est idem realiter cum ipsis:quia omnia sunt idem realiter in deo. Et si dicatur:quod possum considerare essentiam dei in quantum recipit esse:& esse:inquantum recipitur:sicut uidemus in creaturis. Et sic aliqua compositio rationis potest poni in deo. ¶ Dicendum quod ista compositio rationis est uera:quando aliquid respōdet in re:sicut dicimus:ꝙ essentia angeli de se est quidam actus:& realiter recipit etiam ipsum esse:tanq̄ diuersum. Et sic ista compositio rationis:quæ ponitur in angelo:habet aliquid in re. Sed sic non est in deo:quia ipsa sua essentia:quæ est actus de se non recipit ipsum esse tanquā sibi diuersum. Vnde talis non est compositio rationis uere: quia non habet fundamentum in re:sed est compositio rationis fictæ quia solum ponit diuersitatem in nobis: & non in deo. Nos enim quia uidemus: ꝙ in creaturis talis compositio potest poni: & nos deum intelligimus secundum modum creaturarum: ideo dicimus quod in deo est talis compositio rationis. ¶ Hæc Armandus Veronensis ad litteram: cuius uerba fideliter & formaliter recitaui.

¶ Aliqui uero dicunt ꝙ Angeli & animæ non solum quantum ad esse suppositale: sed quantum ad esse essentiale componuntur ex esse & essentia. Et cum arguitur: ergo ex alia essentia: & sic in infi-

nitum. Respondentq; nõ ex aliis: sed ex seipsa: & eẽ qd habet. Quia non est inconueniẽs quod aliquid componat ex seipso & alio: sicut tactum est supra. Ideo require superius. ¶ Sed neq; hoc silentio ptereũdum puto: quod ẽm doctorem sanctum ueritatis & lucis in libello de ente & essentia. In hoc differt essentia substantiæ cõposite: & substãtiæ simplicis: qa essentia substãtiæ compositæ non ẽ tantũ materia: neq; tm̃ forma: sed complectiẽ utrũq;: scilicet materiam & formam. Essentia aũt substantiæ simplicis est forma tm̃. Et ex hac differẽtia causatur alia: qa essentia substantiæ composite põt designari: ut totum: uel ut pars: sicut essentia hois significaẽ hoc noĩe homo: ut totum: inquantũ scilicet non pscindit designationẽ materiæ: sed implicite & indistincte continet eam. Et ut sic: prædicaẽ de suis indiuiduis: sicut homo pdicaẽ de sorte & platone: ut totum: & ratio est: qa species: qñ pdicaẽ de indiuiduis: oportet q̃ significet totum illud: quod essentialiter est in indiuiduo: sed indistinctæ: sed hoc nomẽ humanitas significat eã: ut partẽ qa nõ cõtinet in significatione sua: nisi illud quod ẽ hois: inquãtũ est homo: & pscindit oẽm designationem materiæ: quia humanitas significaẽ: ut forma qdam: & diciẽ quod est forma totius: nõ quidẽ quasi superaddit a partibus essentialibus: scilicet materiæ & formæ: sicut forma domus superadditur partibus integralibus eius: sed magis ẽ forma complectẽs totum: scilicet materiam & formã: tñ cum pcisione eorũ p quæ nata ẽ materia designari. Et quia pars non pdicaẽ de toto: inde ẽ q̃ humanitas: nec de hoie: nec de sorte pdicaẽ. Vnde recte domin⁹ Auicẽna dixit. Quod quiditas compositi non ẽ ipm̃ compositum cuius ẽ quiditas: q̃uis illa quiditas sit composita: sicut humanitas: licet sit composita: non ẽ homo. Imo oportet: q̃ sit recepta in aliquo: quod est materia signata. ¶ Essentia uero rei simplicis: q̃ est sua forma: nõ põt significari: nisi ut totum: cum nihil sit ibi pter formam: quasi formam recipiẽs. Et ideo quocũq; modo sumaẽ: uel significeẽ essentia substãtie simplicis de ea pdicaẽ. Vnde q̃ recte ẽt dñs Auicẽna dicit. Quod qditas simplicis est ipsummet simplex: sicut essentia angeli ẽ ipse angelus: quia non est aliqd aliud recipiẽs ipsam. ¶ Hæc ille. ¶ Huiusce rei rõnem ẽt assignat pfatus doctor in prima parte. q. iii. ar. iii. Sciẽdũ est inquit quod in rebus cõpositis ex materia & forma necesse est qđ differant natura uel essentia & suppositum: quia essentia uel natura comprehẽdit in se illa: tm̃: q̃ cadunt in diffinitione speciei: sicut humanitas comprehẽdit in se ea: q̃ cadũt in diffinitione hois. His enim hõ est homo. Et hoc significat humanitas: hoc. s. quo homo ẽ homo. Sed nec materia indiuidualis: nec accidentia indiuiduantia ipsam non ca-

dunt in diffinitione speciei. Non enim cadunt in diffinitione hois hæ carnes & hæc ossa: aut albedo uel nigredo: aut aliquid huiusmodi: sed materia nõ signata: uidelicet os & caro absolute: quæ sunt materia nõ signata: unde phus dicit in. vii. Metaphisicę. Quod caro & ossa pertinent ad hois quiditatẽ. Hæ aũt carnes & hæc ossa: uel hii nerui nõ ponunt in diffinitione hois inquantum est homo: sed ponerẽtur in diffinitione socratis: si socrates diffinitionẽ haberet. Et iõ materia nõ quolibet modo accepta est principium indiuiduationis: sed solum materia signata. Dico aũt materiam signatam: q̃ sub determinatis dimensionibus cõsideratur. Et ppter hoc hæ carnes & hæc ossa & accidentia designãtia hanc materiam non includunt in humanitate: & tñ in eo: quod est homo includunt. Vnde id: quod e homo habet in se aliqd: quod non habet humanitas. Et pp hoc non totaliter idem est homo & humanitas. Sed humanitas significatur ut pars formalis hois quia principia diffinientia se hñt formaliter respectu materię indiuiduantis. In iis igitur q̃ non sunt composita ex materia & forma: in quibus indiuiduatio nõ est p materiam indiuidualem: idest p hanc materiam: sed ipsę formæ p se indiuiduantur: oportet q ipse formæ sint supposita subsistẽtia. Vñ in eis non differt suppositum & natura. ¶ Hæc ille. ¶ Habes igitur rationem. Cur quiditas simplicis sit ipsum simplex. Quiditas uero compositi non sit ipm compositum sicut essentia angeli est ipse angelus: sed quiditas hois nõ est ipse homo: nec homo est ipsa sua quiditas. ¶ Aduertas tñ diligenter: q licet dictum sit pauloante ex intentione sancti doctoris: q in intelligentiis siue substãtiis separatis nõ differt suppositum & natura ne tñ credas: q in ipsis angelis sint omnino idẽ suppositum & natura. Quia hæc duo in deo solo sunt omnino idem. Vñ dicit præfatus doctor. ii. quodlibet. ar. iiii. In solo deo non inuenitur aliquod accidẽs præter eius essentiam: qa suum eẽ est sua essentia: ut dictum est. Et ideo in deo solo est omnino idem suppositum & natura. In angelo aũt non est omnino idem: qa aliquid accidit ei præter id: qd est de ratione suæ speciei: quia & ipsum esse angeli est prer eius essentiam seu naturam: & alia q̃dam ei accidunt: q̃ omnia pertinent ad suppositum: non aũt ad naturam. Et ideo manifestum est: q suppositum & natura nõ sunt omnino idem in quibuscũq; res nõ est suum esse. ¶ Hæc ille. ¶ Ex iis ergo: q̃ dicta sũt qnq; inferunt. ¶ Primũ est: qa si in intelligentiis non sunt omnino idem suppositum & natura: sequitur q etiam in ipsis est aliqualis compositio horum duorum saltem rationis probatur: qa si non sunt omnino idem ergo saltem ratione differunt in angelis hæc duo: uidelicet suppositum & natura: & consequẽter com-

ponitur ex iis duobus saltē compositione rationis. ¶ Secundū ē Q d in cōpositis ex materia & forma suppositū & natura realiter differunt ꝓbatꝰ quia suppositū aliqd reale itrinsecū includit: qđ nō includit natura, sicut superius patuit. Q đ aūt realiter differāt uel ex hoc etiā patet: qa redemptor totius humani generis: unigenitus dei filiꝰ assumpsit naturam humanā: non autem suppositum: alias in Xp̄o fuissent duo supposita & cōsequenter duæ ꝑsonæ. Q đ fides catholica abhorret. ¶ Tertiū ē. Q đ ista nō ē uera prædicatio. Sortes ē humanitas ꝗuis sit homo: sicut nec ista homo ē humanitas: imo dico ꝙ nec ista ē uera Petrus ē sua petreitas: nec ista Iacobus ē sua iacobeitas: & sic de similibus ꝑꝑ rōnes iam tactas: qa aliqd includitur in uno: quod non includitur in altero. ¶ Q uartū quod sequitur est. Q đ ista est bona ꝑdicatio Gabriel est gabrielitas: & Raphael ē raphaelitas: uel etiam demonstrato gabriele: aut raphaele dicere: hic Gabriel ē gabrielitas: uel hic Raphael ē raphaelitas: & idem intelligēdum est de aliis speciebus scilicet de Michaele & aliis. Sed nos ignoramus nomina aliarum specierum. Vnde Gabriel non ē indiuiduum: sicut Petrus: sed ē species: sicut homo. Et hic gabriel est indiuiduum: sicut hic homo. Rationes autem harum prædicationum tactę sunt superius: quia uidelicet gabrielitas nihil excludit: quod icludat Gabriel: nec distinctę: nec indistinctę. Et dico quod nihil in quo recipiatur: qa licet gabrielitas excludat esse quodāmodo: quod indistinctę includit Gabriel: non tamen essētia recipitur in esse: sed magis ecōuerso. Et ideo non impeditur prædicatio. ¶ Q uintum uero & ultimū: quod sequiẛ est: Q đ Q uæcunꝗ cōponuntur ex materia & forma: cōponuntur etiā aliis modis uidelicet ex essentia & esse: & ex quo est: & quod ē: aut ex actu & potentia: sed non ecōuerso: quia: angelus & anima componuntur iis tribus modis: sed non componuntur ex materia & forma: ut patuit. Et ideo diuersimode se habent ista in substantiis simplicibus & cōpositis. Nā in substantiis simplicibus ipsa earum quiditas & substantia est id: qđ est: esse uero actuale est id: quo est. In substantiis uero compositis: neꝗ materia: neꝗ forma est id: quod est: quia materia non est: neꝗ forma est: sed compositum ex iis est id: quod est. Sed nec ipsa essentia est id quod est: sed habens essentiam: sicut humanitas non est id: quod est sed habens humanitatem. Et sicut materia non est quod est: sed suppositum habens esse: quia materia: ut dixi non habet esse: sed compositū habens materiam: ita forma non tam debet dici quo est: ꝗ̄ pricipium essendi. Ipsum autem esse ē illud: quo suppositum denominatur ens. & est actualitas omnis formę. Dicit tamen doctor sanctus in .p.s. dist.

viii.ar.ii. Quod in compositis ex materia & forma. Quo est dicitur tripliciter. ℂPrimo enim modo potest dici. Quo est ipsa forma partis:quæ dat esse materiæ. Secundo modo potest dici. Quo est:ipse actus essendi:scilicet esse sicut id:quo currit:est actus currendi. Tertio modo potest dici Quo est ipsa natura:quæ relinquitur siue quæ resultat ex coniunctione formæ cum materia:quæ dicitur forma totius:ut humanitas:præcipue ſm ponentes:ꝙ forma:quæ est totum : quæ etiam dicitur quiditas non est forma partis:De quibus est Auicenna. ℂPatet ergo ꝙ non sunt eiusdem ratiõis compositio ex forma & materia:& ex essentia & esse:siue ex quod est:& quo est:quamuis omnes sint ex actu et potentia. Hoc autem confirmatur per sanctum doctorem Lucis & ueritatis libro.ii.summæ contra gentiles dicens. Non ẽ autem eiusdem rationis compositio ex materia & forma:& ex essentia & esse:seu ex substantia & ẽẽ:quamuis utraqꝫ sit ex potẽtia & actu. Primo quidẽ:quia materia nõ ẽ ipsa substantia rei. Nã sequeretur oẽs formas esse accidentia:sicut antiqui naturales opinabantur:sed materia ẽ pars substãtiæ. Secũdo aũt:qa ipsũ ẽẽ non est ꝓprius actus materiæ sed substãtiæ totius. Eius.n.act⁹ est esse:de quo possum⁹ dicere ꝙ sit. Esse aũt non dr̃ de materia:sed de toto. unde materia non potest dici. Quod est sed ipsa substãtia:idest ipsũ suppositũ naturæ ẽ id: quod ẽ. Tertio quia nec forma est ipsum ẽẽ:sed se habent ſm ordinem. Cõparatur enim ipsa forma ad esse:sicut lux ad lucidum:& albedo ad album uel sicuti non nulli codices habent:cõparatur ipsa forma ad esse sicut lux ad lucere:& albedo ad album esse. Deinde quia ad ipsam etiam formam comparatur ipsum esse:ut actus. Per hoc enim in compositis ex materia & forma:forma dicitur esse principium ẽendi: quia ẽ complementum substanriæ:cuius actus est ipsum ẽẽ: sicut diaphanum est aeri principium lucendi. quia facit eum proprium subiectũ luminis unde in compositis ex materia et forma nec materia:nec forma potest dici ipsum quod est:nec etiam ipsum esse. Forma tamen potest dici quo est:secundum ꝙ est essendi principium . Ipsa autem tota substantia idest compositum totum est id quod est:& ipsum esse est quo substantia denominatur ens. In substantiis autem intellectualib⁹ quæ non sunt ex materia & forma compositæ sed in eis ipsa forma ẽ substantia subsistẽns forma est:quod est:ipsum autem esse est actus & quo est. Et propter hoc in eis est unica tantum compositio actus & potentiæ:quæ scilicet est ex substantia & ẽẽ: quæ a Boetio dr̃ ex qd est & esse uel ex quod est:& quo est. In substantiis autem compositis ex ma

eria & forma est duplex compositio actus & potentiæ. Prima quid est ipsius substantiæ:q̄ componit̄ ex materia:& forma. Secunda uero ex ipsa substātia iam cōposita & eē:q̄ ēt pōt dici ex quod ē & eē:uel ex quod est:& quo ē. Sic igitur patet q̄ compositio actus & potētiæ est in plus:q̄ cōpositio formæ & materiæ. Vñ materia & forma diuidūt substantiam materialē. Potentia aūt & actus diuidunt ens cōe. Et pp hoc quæcūq; consequnt̄ potētiā & actum:inquātum huiusmodi sunt cōia substantiis materialibus & imaterialibus creatis:sicut recipe & recipit pficere & pfici. Quæcūq; uero sunt propria materiæ & formæ:inquātum huiusmodi:sicut generari & corrūpi:& alia huiusmodi. Hæc sunt propria substantiarū materialium:& nullo mō conueniunt substātiis imaterialibus. ¶Hæc ille ubi supra. ¶Sed ne aliquid indiscussum relinquamus circa materiam istam:qa dictum ē superius Angelum & aīam componi ēt ex genere & differentia: pscrutandum ē quomodo genus & differētia reperiant̄ in ipsis. Sciendum est igitur fm Auicē. Quod omne id:quod habet eē aliud a sua quiditate:oportet q̄ sit in genere. Et ita necesse est q̄ oēs angeli ponant̄ in prædicaméto substātiæ Hæc est enim ratio substantiæ:prout ē pdicamentum fm Auicē. Q̄d sit res quiditatē hñs:cui debeat̄ eē p se:& non in alio. Quod quidem eē sit aliud ab ipsa quiditate. Et ideo ex ipsa possibilitate quiditatis trahitur ratio generis. Ex compleméto aūt quiditatis trahit̄ ratio differētiæ:fm q̄ appropinquat ad esse in actu. Sed hoc differenter contingit in substantiis compositis & simplicibus quia in compositis possibilitas est ex parte materiæ:sed complementum est ex parte formæ. Et ideo ex parte materiæ sumitur genus:ex parte uero formæ differētia. Nō autem ita quod materia sit genus:aut forma differentia:cum utrunq; sit pars & neutrum prædicetur:sed fm Auicē:namq; quia materia ē materia totius:& non solum formæ:& forma perfectio totius:non solum materiæ. Ideo totū pōt assignari & ex materia:& ex forma:& ex utroq;. Nomen autem designans totum ex materia:est nomen generis:& nomen designans totum ex forma est nomen differentiæ. Et nomen designans totum ex utroq;:est nomen speciei. Et hoc patet si consideretur:quomodo corpus est genus animati corporis:& animatum differentia. Semper enim inuenitur genus sumptum ab eo: quod est materiale: & differentia ab eo quod est formale. Et inde est q̄ differentia determinat genus:sicut forma materiam. In simplicibus autem naturis non sumitur genus & differentia ab aliquibus partibus: eo q̄ complementum in eis & possibilitas non fundantur super diuersas partes quiditatis: Sed super illud simplex: quod

quidem habet possibilitatem: fm quod de se nõ habet eẽe & cõplemen tum: put est qdam similitudo diuini eẽ secundũ hoc q approplnquat magis & minus ad participandũ diuinũ eẽ. Et iõ quot sunt gradus cõplemẽti: tot sunt differentiæ specificæ. ¶ Hæc ex intẽtione Thomæ in. ii. sen. di. iii. ar. v. ¶ Sed in libello de ente & essentia pfatus doctor rem elegãtius enucleat dicẽs. In rebus sensibilibus ẽt ipse differentiæ essentiales ignotæ sunt. Vñ significanf p differẽtias accidentales: q̃ ab essentialibus oriunf sicut cã significat p suũ effectum. Accidentia aũt substãtiaꝝ imaterialium ꝑpria nobis sunt ignota. Vñ differentiæ eaꝝ nec p se nec p accidẽtales differẽtias a nobis significari pñt. Sciẽdum est tñ: q nõ codẽ mõ sumif genus & differẽtia in illis substantiis & in substãtiis sensibilibus: qa in sensibilibus sumif genus ab eo qđ ẽ materiale in re: differẽtia uero ab eo: quod ẽ formale in ipsa. Vñ dicit Auicẽ. in principio libri sui de aĩa. Q đ forma i rebus cõpositis ex ma reria & forma: est differẽtia simplex: eo q cõstituif ex illa. Nõ aũt ita q ipsa forma sit differẽtia: sed est pricipium differẽtiæ: ut idem Auicẽ. dicit in sua metaphisica. Et dicif talis differẽtia eẽ differentia simplex: qa sumif ab eo, quod est pars qditatis rei. s. a forma. Cũ aũt substãtiæ imateriales sint simplices qditates: nõ poterit in eis differẽtia sumi ab eo: qđ ẽ ps qditatis: sed a tota qditate. Et ideo in principio libri sui de aĩa dicit Auicẽ. Quod differẽtiam simplicẽ nõ hñt: nisi species: quarũ essentiæ: nõ sunt cõpositæ ex materia & forma. Similit in eis ẽt ex tota essẽntia sumif genus: mõ tñ differẽti. Vna. n. substãtia separata cõuenit cũ alia in imaterialitate: & differt ab ea in gradu pfectionis: fm recessum a potẽtialitate & accessum ad actum purũ. Et ideo ab eo: qđ cõsequif illas inquãrum sunt imateriales: sumif in eis genus: sicut in tellectualitas: uel aliqđ huiusmodi. Ab eo aũt: qđ cõsequif in eis gradum pfectionis sumitur differentia nobis tñ ignota. Nec oportet has differẽtias eẽ accidẽtales: qa sunt secũdum maiorem & minorem pfectionem: q nõ diuersificãt speciem. Gradus enim pfectionis in recipiẽdo eãdem formã non diuersificat speciem. sicut album & minus albũ in recipiẽdo eiusdem rõnis albedinẽ. Sed diuersus gradus in ipsis formis uel naturis pticipatis diuersificat spẽm sicut natura, pcedit p gradus de plantis ad aĩalia p qdam: q sunt media iter aĩalia & plãtas fm phm in. vii. de aĩalibus. Nec iteꝝ ẽ necessariũ: ut uel distictio itellectualium substãtiaꝝ sit semp p duas differẽtias: qa hoc ẽ ipossibile in oĩb⁹ rebus accidere: ut plius dicit. xii. aĩalium libro. Et ex pdictis infert: qđ angeli nõ sunt eiusdẽ speciei: qa illud magis & minus: quod ẽ in angelis non est fm participationem eiusdem formæ: sed fm diuersas for/

mas: & diuersos pfectionis gradus. Differunt ergo specie adinuicē: & essentialiter: ac p differētias essentiales. ℭ Hæc ille. ℭ In solutōe uero primi argumēti secūdi articuli qnquagesimæ q̄stiōis primæ partis sic dicit. Prælibatus doctor in proposito. Differētia ē inquit: quæ constituit speciē. Vnumquodq; aūt constituit in specie: sm q̄ determinat ad aliquē gradum in entibus: quia species rerum sunt sicut numeri: q differunt per additionem & subtractionem unitatis: ut dicitur in. viii. metaphisice. In rebus aūt materialibus aliud est: quod determinat ad specialē gradum: scilicet forma: & aliud: quod determinat: scilicet materia. Vnde ab alio sumit genus: & ab alio differētia. Sed in rebus immaterialibus nō ē aliud determinans & determinatū. Sed una quæq; earū sm seipsam tenet determinatum gradum in entibus. Et ideo genus & differentia in eis non accipit sm aliud & aliud: sed sm unum & idem. Quod rō differt sm considerationē nostram. Inquātum enim intellectus noster considerat illam rem: ut indeterminate: accipit i eis ratio generis: inquantum uero considerat: ut determinate: accipit ratio differētiæ. ℭ Hæc ille. ℭ Et sic habet qualiter angeli componunt ex genere & differētia. & quomodo sumunt in ipsis genus & differentia. ℭ Sed præter supra dictas compositiones: quas i angelis & anima rationali supius posuimus: adhuc aliam in ipsis inuenio cōpositionē. Videlicet subiecti & accidētis: Dico igit quod angelus & ratiōalis aia componuntur ex subiecto & accidēte: quia secūdum doctorē sanctū. septimo. Quodlibet. ar. vii. Angelus pōt eē subiectum accidētalis formæ. Idem iudicium est de anima. Vnde Augustinus dicit: q̄ Spirituales substantiæ deficiunt a simplicitate diuina ex hoc quod in ipsis est compositio accidētis & subiecti. Componuntur ergo angeli & anima rationalis ex subiecto & accidēte. ℭ Et hæc de compositione angelorū atq; animæ rationalis satis superq;: uel potius plenarie & cumulatissime pro quarta parte dicta sufficiant. Loquutus enim sum in hac parte de compositione animæ rationalis per se: sed de compositione angelorum per accidēs. Non enim potui loqui de compositione animæ: quin etiam loquerer de compositione angelorum ut patet per ea: quæ superius exarata sunt.

ℭ De uiginti differentiis quibus Angelus & Anima rōnalis inter se differunt. Primi capitis pr ncipalis pars quinta & ultima.

DE DIFFERENTIIS ANIMAE ET ANGELI

❡DIFFERENTIA PRIMA.

p OSTREMA Primi capitis huius libelli nostri parte qbus
differentiis aĩa rõnalis ab angelo differat: elucidare spopõdi
Non nullas igit̃ differẽtias: qbus angelus & aĩa adinuicẽm
differre phibent̃: recẽsere cõstitui. Nec mirãdũ erit: si multi-
fariã multisq̃ modis angelum aĩamq̃ differre demõstrauero: qa diffe-
rẽtiæ essentiales incognite nobis sunt & inominatæ ẜm plim in. viii.
metaphisicæ. Et ideo differẽtiis accidẽtalibus designant̃: quæ ex essen-
tialibus ꝑcreant̃: sicut cã p suum effectum designat̃: uelut calidũ &
frigidũ humidũ & siccum assignat̃ differẽtiæ ignis & aquæ. Vnde pñt
plures differẽtiæ pro specificis assignari: ẜm plures proprietates reꝝ
differẽtium speciẽ ex essentialibus differentiis procreate. Et ideo duæ
primo differentiæ assignantur: quæ priores sunt: quasi essentialibus
differentiis propinquiores: ex quibus etiam omnes aliæ differẽtiæ: q̃s
assignare tentabo: dependẽtiam habere comprobant̃. Sunt igitur iste
duæ primæ: quibus anima & angelus inter se differunt: uidelicet uni-
bile: & non unibile: quia anima corpori unibilis est: ut forma. Angel⁹
uero non: quod autem hæ duæ sint primæ differẽtiæ essentialibus ꝓ-
pinquiores: patet. quia in intelligentiis ponitur potẽtia & actus: sicut
superius fuit explicatum. Et ideo non est difficile inuenire distinctio-
nem intelligẽtiarum: quod esset impossibile: si nulla potẽtia in eis eẽt.
Vñ cõmẽtator dicit in. iii. de aĩa. Q̃ dñ si natura ĩtellectus possibilis eẽt
ignota nõ possem⁹ inuenire multitudinẽ ĩ substãtiis sepatis. Est ergo di-
stinctio eaꝝ adinuicẽ ẜm grad⁹ potẽtiæ & actus: ita q̃ intelligentia su-
perior: q̃ magis ꝓpinqua ẽ primæ causæ: plus habet de actu & minus
de potẽtia: & sic de aliis. Et hoc completur in aĩa humana: quæ tenet
ultimum gradum in substantiis intellectu a libris. Vnde intellectus
possibilis eius se habet ad formas intellectibiles: sicut materia pria: q̃ te-
net ultimũ gradũ in eẽ sensibili: ad formas sensibiles: ut dicit cõmen-
tator in. iii. de aĩa. Et ideo phus cõparat eam tabulæ rasæ: in qua nihil
est depictum. Et pp hoc q̃ inter alias substantias ĩtellectuales plus ha-
bet de potentia: ideo efficitur tantum propĩqua rebus materialibus: ut
res materiales trahantur ad participandum esse suum: ita q̃ ex anima
& corpore resultat esse unum in uno composito: q̃uis illud esse: prout
est animæ: non sit dependens a corpore. Et ideo post istam for-
mam: quæ est anima: inueniuntur aliæ formæ plus de potentia
habentes: & magis propinquæ materiæ: in tantum q̃ esse earum
sine materia non est in quibus etiam inuenitur ordo & gra-

dus usq ad primas formas elemētorꝫ:q̃ sūt ꝓpinquissimæ materiæ. Vñ nec aliam opationem hñt:nisi ꝑm exigentiā q̃litatum actiuarꝫ & passiuarꝫ:& aliarꝫ:q̃bus materia ad formā disponitꝰ:ut patet ĩ igne & aqua: & huiusmodi. Vnibile ergo & nõ unibile sunt primæ differētiæ: q̃bus Angelus & aĩa inter se differre cõprobantꝰ. Vñ doctor lucis in.ii. Sen. dist.iii.ar.vi.sic dicit. Iste duæ differētiæ unibile & non unibile melius assignantꝰ:q̃ priores sunt.q̃si essentialibus differētiis ꝓpinquiores. Cũ enim substãtiarꝫ simplicium quẽadmodũ dictũ est de angelis:sit differentia in specie ꝑm gradũ possibilitatis in eis:ex hoc aĩa rõnalis ab angelis differt:q̃a ultimum gradum ĩ substãtiis spiritualibus tenet sicut materia prima in rebus sensibilibus:ut dicit commẽtator in.iii.de aĩa. Vnde q̃a plurimũ de possibilitate habet:esse suum est adeo ꝓpinquũ rebus materialibus:ut corpus materiale possit illd eẽ participare:dum aĩa corpori unitꝰ ad unũ esse. Et ideo cõsequntꝰ istæ duæ differẽtiæ iter aĩam & angelum:unibile & nõ unibile ex diuerso gradu possibilitatis ❡Hæc illæ. ❡Istæ ẽt differẽtiæ tãguntꝰ in libro de causis ubi dr. Q d intelligẽtiæ sunt finitæ supius:sed ĩfinitæ inferius. Sunt.n.finitæ:quo ad eẽ suum:quod a deo supiori recipiũt:nõ tñ finiũtꝰ ĩferius:q̃a formæ angelicæ nõ limitantꝰ a capacitate alterius naturæ recipiẽtis eas. Et iõ in talibus substãtiis nõ ĩuenitꝰ multitudo indiuiduorꝫ ĩ una specie: nisi in aĩa humana pp corpus:cui unitꝰ. Anima ergo humana secernitur ab angelo pp hoc q̃a ipsa unitꝰ corpori ut forma. Angelus uero nõ:& licet in aĩa separata nõ sit actualis unio ad corpus:q̃a actu nõ unitꝰ:tñ remanet habitudo & unibilitas ad ipm. ❡Angelus aũt neq ẽ corpus neq põt habere corpus sibi naturaliter unitũ. Licet enim angeli non nũq̃ corpora assumãt:sicut patet de angelis:q̃ apparuerũt Abrae:& Loth:atq Tobiæ:qui q̃dem uisi fuerũt ab ipsis q̃bus apparuerũt:corporali uisione:qua uidetꝰ id:quod positũ est extra uidẽtem:& cõsequẽter tali uisione non uidetꝰ nisi corpus:tamen corpus assumptum non unitꝰ angelo ut formæ:neq solũ:ut motori:sed sicut motori representato p corpus mobile assumptũ. Sicut enim in sacra scriptura ꝓprietates rerꝫ itelligibilium sub similitudinibus rerꝫ sensibilium describũtꝰ ita corpora sensibilia diuina uirtute sic formantꝰ ab angelis:ut cõgruant ad representandum intelligibiles ꝓprietates:& hoc est angelum assumere corpus:ut dicit Thomas in prima parte.q.li.arti.ii. Sed q̃ritur:si angeli assumunt corpora:ex quo elemento assumunt. Non enĩ de terra uel aqua:quia non subito disparerent:neq iterum de igne:q̃a comburerent:si qua contingerent:neq iterum ex aere: quia aer infigurabilis est:& incolorabilis. Et sic uidetur quod angeli corpora non

assumant. Respondet Thomas ibidem. Q uod licet aer in sua raritate manens non retineat figuram neq; colorem: quando tamen condẽsatur: & figurari & colorari põt: sicut patet ĩ nubibus. Et sic angeli assumunt corpora ex aere condẽsando ipsum uirtute diuina: quantũ necesse ẽ ad corporis assumẽdi formationẽ. Sic ergo patet: quod quãuis angelus possit uniri corpori: nũq̃ tñ ut forma: informans aliquod corpus: sicut aĩa: quæ est forma hoĩs specifica uere corpus humanũ informans: sicut clare supius demonstrauimus. Vnibile ergo & non unibile sunt prime differentiæ: quibus angelus & aĩa rõnalis adinuicẽ differũt: & ex his duabus differẽtiis aliæ q̃i oẽs exoriũt & pcreantur.

DIFFERENTIA SECVNDA.

SECVNDA Differẽtia est: q̃a aĩa separata nullum corpus mouet: nec ad formã: nec ad locum: q̃a cum habeat determinatum mobile: cui unitur: ut forma mediante quo mouet qcqd mouet: separata ab eo nihil aliud põt mouere. Angel⁹ aũt licet nõ moueat aliquod corpus ad formã: põt tñ mouere localiter. Vnde Augustinus dicit in. iii. de trinitate: quod ea: q̃ diuinitus in corporalibus fiunt: misterio angelorũ fiunt. Grego. ẽt dicit in. iiii. dialogorum. Q uod oĩa corporalia p spirituales substantias administrantur. Q uod qualiter fit declarat doctor lucis nono Q uodlibet ar. x. dicẽs: De actiõe angelorũ in hæc iferiora corpora: duplex ẽ opinio apud philosophos. Cõmentator enim uult in. x. metaphisice. Q uod substantiæ spirituales nõ possunt imprimere in hæc iferiora corpora: nisi mediantibus corporibus cœlestibus: q̃ a substantiis incorporeis mouent̃ fm phos. Auicẽna uero uult in sua metaphisica & in. vi. de naturalib⁹ Q uod dupliciter imprimunt in hæc inferiora: uno modo p motum orbium: & alio mõ p imperium imediate: q̃a formæ intellectus corũ sunt factiuæ fm eum: & materia sensibilis obedit & paret eorũ conceptionibus: plusq̃ quibuslibet qualitatibus actiuis & passiuis. Et exinde est fm eum: quod in istis inferioribus sunt aliquæ trãsmutatiões quandoq; ex conceptionibus superiorum substantiarum præter totum ordinem causarum naturalium. Sed hæc opinio secunda repugnat dictis Augustini in. iii. de trinitate: ubi dicitur. Q uod angelis non fuit ad nutum materia corporalis. Repugnat etiam rationi: quia quãuis quod est potentia in materia: fit actu in substantiis multo nobilius: tamen materia corporalis non est proportionata potentia respectu talis actus quo substantiæ spirituales in actu sunt. Oportet autem agẽs

quod educit de potētia in actū esse materie ꝓportionatū. Vnde non potest esse: q̄ uirtus substātiæ spiritualis creatæ se extēdat ad materiæ trāsmutationē imediate: sed mediāte aliquo agente naturali. Quāuis aūt ei nō obediat corporalis materia ad formalem trāsmutationem immediate: tamē obedit ei localiter ad motū localem. Et p hanc uirtutē possunt cōgregare & circūponere aliqua agētia naturalia ad aliquem effectū pficiendū. Ea uero: ad que nulla uirtus naturalis se extēdit: fiunt sola diuia uirtute: q̄ sola potest naturalem ordinē imutare. Sed quia mentes nostræ sūt proportionatæ & ꝓpinquæ ad recipiēdū actionem angelorū: ideo in mētes nostras agere possunt dupliciter. Vno mō cōfortādo itellectū nostrū: sicut i corporalibus minus calidū cōfortatur per magis calidum. Alio modo per agēs naturale ipsius intellectus sicut etiam agit in corporat & hoc est in quātū lumine angelico illustrantur fantasmata ad aliquas nobiliores cōceptiones imprimēdas: q̄ lumine intellectus agentis exprimi possent. ¶ Hæc ille. In solutione uero secūdi argumenti sic dicit Angelus agit i hæc corpora mouēdo ea localiter p imperiū. Sed īperiū non dicit hic sine uirtute actiua: quā oportet aliquo mō cōtingere in corpus motū: cū mouens & motū oporteat eē simul: ut ꝓbatur in. vii. phisicorū. Actio uero: qua i̇fluere dicitur in aiam nostrā cōfortādo eā ad intelligendū: nō oportet: q̄ trāseat p mediū corporale: q̄a hoc facit in spiritualibus ordo: q̄d in corporibus situs secūdū Augustinū. Aiæ uero nostræ ordine naturæ q̄si cōtiguant ipsis angelis: sicut & angelus inferior supiori. Vñ nō oportet q̄ interueniat mediū corpale. ¶ Hæc ille ubi supra. Angelus ergo q̄uis nō possit mouere ad formā: mouet tñ localiter. Sed aia sepata neutro mō potest mouere: nec localiter: nec ad formam.

DIFFERENTIA TERTIA

TERTIO differūt in hoc: q̄a aia indiuiduat p corpus: angelus uero nō: sed ex hoc ipso indiuiduat: q̄a nō est aptus recipi in materia. Vñ do. S. i. ii. S. dist. iii. ar. ii. In angelo inqt natura i se determinata est: ex hoc q̄ in aliquo. sicut forma determinabilis recipi non pōt: & ex hoc ipso indiuiduat: & nō p determinationē materiæ recipiētis: sicut & diuinū esse ē ꝓpriū & determinatū: nō p additionē alicuius cōtrahētis: sed p negationē oīs adhibiti. Vñ dicitur in libro de causis Quod Indiuiduatio sua est bonitas pura. Sed aia ta-

tionalis non indiuiduatur:nisi ex corpore. Propter hoc impossibilis est error ponentium animas prius creatas & postea incorporatas: quia non efficiuntur pluresinisi secundum q̃ infunduntur pluribus corporibus. Sed aduertendum secundum Auicennam Quod quamuis in diuiduatio animarum dependeat a corpore:quantum ad sui principium:non tñ quantũ ad sui finẽ:ita. s. q̃ cessantibus corporibus cesset in diuiduatio animarum. Cuius ratio est qa cũ ois pfectio ĩfũdat̃ materie ẽm capacitatẽ suã:natura aic fũdit̃ diuersis corpibus nõ ẽm eãdẽ nobilitatẽ & puritatẽ: Vñ in uno quoq̃ corpore hẽbit eẽ determinatũ ẽm mensurã corporis. Hoc aũt esse terminatũ quis acqrat̃ ai ein corpore. nõ tamẽ ex corpore:nec p dependẽtiã ad corpus. Vnde remotis corporibus adhuc remanebit unicuiq̃ animc esse suũ. Et põt hoc manifestari p exemplũ sensibile. Si enim aliqd unũ nõ retinẽs figurã distinguatur per diuersa uasa: sicut aqua: quando uasa remouebuntur: aut confringentur: non remanebunt propriæ figuræ distinctæ: sed erit una tantum aqua. Ita est de formis materialibus: q̃ nõ retinent esse per se. Si autem sit aliquid retinens figuram: quod distinguatur per diuersa instrumenta diuersarum figurarum: etiam illis remotis uel confractis remanebit distinctio figurarum: ut patet in cæra liquefacta & posita ĩ diuersis uasis q̃ frigefacta amotis ẽt uasis figurã detinet. Patet etiam de ære aut aliquo metallo liquefacto: & fuso in diuersis uasis fictilibus: qa confractis uasis illud æs uel metallũ detinet diuersitatem figuraꝝ: quas cõsequtus fuit ex ĩ fusione ĩ illa uasa diuersa. Nõ nulli dant exemplum de aqua fusa in diuersis sciphis aut phialis: quæ quidem aqua postea concreta fit in glaciem: quia confractis uasis aut elisis remanent figure glaciei distinctæ: sicut erant prius. Alii uero dãt exemplum de multis sigillis imprimentibus suas figuras ĩ diuersis cæris. Nam amotis sigillis adhuc remanent illæ figuræ distinctæ. Et ita ẽ de anima: quæ retinet esse suum post corporis destructionem: quod etiam manet in ipsa esse indiniduatum & distinctum. ℂ Hæc recitat doctor lucis in primo. S. distinc. viii. ex intentione Auicenne. In libello etiam de ente & essentia sic dicit. Licet indiuiduatio animæ ex corpore occasionaliter dependeat: quantum ad sui inchoationem: quia nõ acquiritur sibi esse indiuiduatum: nisi in corpore: cuius est actus: non tamen opportet: q̃ destructo corpore indiuiduatio pereat: quia cũ habeat esse absolutum: ex quo acquisitum est sibi esse indiuiduatum ex hoc q̃ facta est forma huius corporis illud esse semper remanet indiuiduatum. Et ideo dicit Auicenna Quod indiuiduatio animarum & multiplicatio dependet ex corpore quantum ad sui princi-

pium:non quantum ad sui finē. ¶Hæc ille. ¶Sed aduertas diligenter:quia dixit superius doctor.san. Quod corpus est occasio indiuiduationis animæ:& nō causa. Occasio enim differt a causa:quia occasio est solum causa sine qua non. Sed causa est ex qua per se sequitur effectus. Et quia anima rationalis non recipit suum eē nec suum unū esse sine corpore. Iccirco dixit doctor:φ non est causa:sed occasio indiuiduationis animæ:quia non indiuiduatur anima per materiam:ex qua fiat:sed per habitudinem ad materiam:in qua est. Angelus ergo & anima rationalis in hoc differunt:quia anima indiuiduatur ex corpore: Angelus uero ex hoc ipso indiuiduatur quia ei⁹ essentia uel natura non est apta in materiam recipi:nec alicuius corporis actus primus esse potest.

¶DIFFERENTIA QVARTA.

QVARTA Differentia est:quia omnes angeli specie differunt adiuicem. Animæ uero numero solum. Vnde doctor lucis in.ii. Sen. dist. iii. ar. iiii. dicit. Circa hoc sunt tres opiniones. Quidam enim dixerunt: φ omnes angeli sunt unius speciei:adeo φ etiam angelus & anima specie non differunt fm eos. Alii uero dixerūt. Quod angelus & aīa differūt specie:& angeli uni⁹ ordinis ab angelis alteri⁹ ordīs:sed oēs q̄ sūt uni⁹ ordis sūt uni⁹ speciei. Alii uero dicūt:φ nullus angelus ē unī⁹ speciei cū alio. Et hæc opinio concordat dictis philosophorum & etiam Dionysii. Et hoc necessariū est cōsentire:tum ex immaterialitate:tum etiam ex icorporeitate. Si enim imateriales ponuntur:cū nulla forma uel natura multiplicet numerum:nisi ex diuersitate materiæ:oportet φ forma simplex & imaterialis nō recepta in aliqua materia sit una tantum. Vnde quicquid est extra eam:est alterius naturæ:eo φ differt ab ea secūdum formam:non secūdum materiale principium:quod ibi nullum est. Talis autē diuersitas causat differentiam in specie. Vnde oportet quoslibet duos angelos accepros differre fm speciem. Hoc etiam de necessitate sequitur:si ex materia componātur: dummodo non ponantur corporei. Quod sic patet. Quorūcūq; materia fm esse differre ponitur:oportet:si ista materia sit eiusdem ordinis.n utroq;:sicut materia generabilium & corruptibilium est una:φ duæ formæ fm quas diuersum esse accipit:recipiantur in diuersis partibus materiæ. Non enim una pars materiæ diuersas formas oppositas & disperatas simul recipere pōt. Sed impossibile est in materia intelligere diuersas partes:nisi præintel

ligat in materia quantitas dimensiua ad minus interminata: per quam diuidatur: ut dicit Commentator in libro de substantia orbis & in primo phisicorum: quia separata quantitate a substantia: remanet indiuisibilis: ut in primo phisicorum Philosophus dicit. Sed nulla forma recipitur in materia sub quantitate intellecta: nisi forma corporalis. Ergo impossibile est duos angelos cõmunicare in materia: uel in potentia unius ordinis. Sed omnis forma uel natura: quæ recipitur in diuersis gradibus potentiarum: recipitur secundum prius & posterius secundum esse: Impossibile est autem naturam speciei cõmunicari ab indiuiduis per prius & posterius: nec secundum esse: nec secundum intentionem: quamuis hoc sit possibile in natura generis: ut dicitur in. vii. metaphisicæ. Ergo impossibile est duos angelos: si sunt incorcorporei: esse unius speciei. ¶ Hæc ille. ¶ Hoc idem præfatus doctor concludit in prima parte. q. l. ar. iiii. Impossibile est inquit duos angelos cuiuscunque ordinis sint esse unius speciei. Ea. n. quæ conueniunt specie: & differunt numero: conueniunt in forma: & distinguuntur materialiter. Si ergo angeli non sunt compositi ex materia & forma: sequitur quod impossibile sit duos angelos esse unius speciei: sicut etiam impossibile esset dicere: quod essent plures albedines separatæ: aut plures humanitates: cum albedines nõ sint plures: nisi secundum quod sunt in pluribus substantiis. Si tamen angeli haberent materiã: nec sic possent esse plures angeli unius speciei. Sic enim oporteret quod principium distinctionis unius ab alio esset materia: non quidem secundum diuisionem quantitatis: cum sint incorporei: sed secundum diuersitatem potẽtiarum: quæ quidem diuersitas materiæ: causat diuersitatem non solum speciei: sed etiam generis. ¶ Si uero obiiciatur quod magis & minus non diuersificant speciem: & angeli nõ uidentur differre adinuicem: nisi secundum magis & minus: prout scilicet unus alio est simplicior & perspicatioris intellectus: ergo angeli non differunt specie. Respondetur quod hæc instantia soluta est supra: ubi de compositione aïæ rationalis & angelorum agebatur: quia magis & minus secundum quod causantur ex intensione & remissione unius formæ nõ diuersificat speciem: sed secundum quod causantur ex formis diuersorum graduũ: sic diuersificant speciẽ: sicut si dicamus quod ignis est perfectior aere. Et hoc modo angeli diuersificantur secundum magis & minus. ¶ Hæc Thomas ubi supra. Hanc eandem conclusionem profitetur dñs Auicenna in metaphisica sua dicẽs. Essentiæ rerum compositarum ex eo quod recipiuntur in materia designata: multiplicantur secundum diuisionẽ eius. Vnde contingit: quod aliqua sunt idem specie: & diuersa numero. Sed cum essentia rei simplicis nõ sit recepta in materia: non põt ibi esse talis multiplicatio. Et ideo impossibile est: ut inueniantur in illis

substantiis plura indiuidua eiusdem speciei: sed quot sunt indiuidua: tot sunt ibi species. Hæc Auicenna expresse. Probat etiam aliis rationibus præfata conclusio. Et primo sic. In iis: quæ sunt eiusdē speciei: non est inuenire prius & posterius: ut dicit in. iii. metaphisicæ. Sed in angelis etiam unius ordinis sunt primi & medii & ultimi: ut dicit Dionysius capl. x. angelicæ hierarchiæ. Ergo angeli non sunt eiusdem speciei. ¶ Præterea multiplicatio indiuiduorum unius speciei nō est nisi ad cōseruandum speciei ppetuitatē: q̄ in uno saluari nō pōt. Unde i corporibus incorruptibilibus non est nisi unum indiuiduū unius speciei ut sol & luna. Sed angelus ē substantia incorruptibilis. Ergo nō sunt plures angeli unius speciei. ¶ Amplius angelus ē pfectior quolibet corpore. Sed aliqd corpus ad tātam pfectionem peruenit: ut nihil naturæ suæ sit extra ipsum: ut patet in iis: q̄ cōstant ex tota materia suæ speciei: sicut est in corpore cœli: ut dicit in primo cœli & mundi. Ergo uidetur qd multo fortius extra unum angelū nō sit aliquid suæ speciei ¶ Ulterius ꝭm phm in. viii. metaphisicæ. Ubicūq̧ est pluralitas indiuiduorum ibi est materia. Sed in angelis non est materia: ergo in angelis nō est pluralitas indiuiduorum sub una specie. Ergo quot sunt indiuidua in angelis: tot sunt species. Quilibet ergo āgelus differt specie a quocūq̧ alio angelo. Sed una aia non differt ab alia: nisi numero solum. Qui enim diceret aias specie differre explodēdus esset. Differūt ergo in hoc angeli & aīe. Quia oēs angeli specie differūt adinuicem. Aiæ uero numero solū: q̄uis Ioannes dūs scotus in. ii. sen. di. iii. & in suis quodlibet. q. ii. dicat Angelos sub una specie plurificari & plura angelorum indiuidua sub una specie contineri.

¶ DIFFERENTIA QVINTA.

QVINTO Differūt in hoc: angelus & aīa: qa angelus est nobilior & pfectior aīa. Patet hoc: qa angelus magis recedit a rebus materialibus minus hn̄s de potentia: & plus de actu. Gradus enim pfectionis in itelligētiis attendit ꝭm recessū a potentialitate: & accessum ad actū purū. Nam intelligētia supior: q̄ plus ppinqua est deo: plus habet de actu: & minus de potētia: & sic de aliis. Aīa uero humana: q̄ plus habet de potentia & minus de actu: q̄ ceteræ substātiæ intellectuales: tenet ultimū gradū in substātiis intellectualibus. Vn̄ aia: siue eius intellectiua potētia uel itellect᷑ possibilis se hēt ad formas itelligibiles. sicut materia pria: q̄ tenet ultimū gradū in eē sensibili: ad formas sensibiles: ut dicit Cōmētator in. iii. de aia. Et

ideo phs cōparat eā tabulæ rasæ:in q̄ nihil ē depictū. Efficitur aūt tm̄ ꝓpinqua rebus materialibus aīa:ut ex ea & corpore resultet unū esse in uno cōposito:quis eius eē ex corpore nō depēdeat. Et pp hoc itet oēs alias substantias itelligibiles minus hēt de actu:& plus de potētia. Sed cū angelus plus recedat a rebus materialib⁹:plus habēs de actu & minus de potētia:sequit̄ quod ipse sit nobilior & pfectior aīa. Et cōsequēter infert:q̄ etiā sit simplicior:qa magis accedit & appropinq̄t ad actū purū & simplicissimū:q est deus:a quo aīa magis recedit:plus ad potētialitatē accedēs:ut paulo ante plibauimus. Angelus igit̄ ē simplicior aīa: Vnde doctor san. in primo sen. di. iii. dicit. Quod eoꝝ:q̄ sunt magis materialia:q̄ intellectus species ē in intellectu simplicior:q̄ in rebus Et ideo huiusmodi dicunt̄ cognosci p modū abstractionis. Angeli āt sunt simpliciores nostro itellectu: Et ideo species:q̄ in nostro itellectu efficit̄: p quā cognoscitur:ē minus simplex. Vnde non cognoscunt̄ angeli p abstractionē:sed p impressionem i itelligētias nostras. ¶ Hæc ille. Angelus ergo est simplicior anima.

¶ DIFFERENTIA SEXTA.

SEXTO Differūt angelus & aīa:quo ad modū itelligendi: qa angelus intelligit sine fantasmate:nec eius cognitio ortū habet a sensu sicut Dionysius. vii. c. de. di. no. dicit. Quod angeli nō cōgregant diuinā cognitionē a rebus diuisibilibus & sensibilibus. Aīa uero corpori unita sine fantasmate nō pōt itelligere & eius cognitio ortum habet a sensu:qa nihil est in itellectu: qn prius fuit in sensu. Et in primo posterioꝝ phs etiam dicit. Quod omnis doctrina & disciplina intellectiua ex præexistēti fit cognitione. Decreui igitur circa materiam istam scientificam & pulcherrimā hic inserere quæstionem. ¶ Vtrum cognitio nostra ortum habeat a sensu. Et uidetur ꝙ non. Et primo sic arguitur: eorum quæ non cōueniunt ī materia:non potest esse actio & passio. Sed mens nostra siue itellectus noster non cōmunicat in materia cum rebus sensibilibus:ergo non possunt sensibilia agere in intellectum nostrū:ut ex eis menti nostræ aliqua cognitio imprimatur. ¶ Minor patet & maior probatur per philosophū in libro de generatione:& per Boetium in libro de duabus naturis & una psona in decimo qui dicunt. Quod illa solum agunt & patiuntur adinuicē quæ communicant in materia. ¶ Secundo sic. Obiectum intellectus pro statu isto est. Quod quid est:ut dicitur in tertio de anima. Sed quiditas rei nullo modo sensu percipit̄ ergo

cognitio mentis a ſenſu non accipit. ¶ Tertio Auguſtinus in.x.con
feſſionũ loquens de cognitione itelligibiliũ: quomodo a nobis acqui-
ratur: dicit. Ibi inquã erant: anteq̃ ea didiciſſem ſcilicet intelligibilia in
mente noſtra. Sed in memoria non erãt: ergo in intellectu. Et ſic uide
tur Quod intelligibiles ſpẽs non ſint a ſenſibus accepte. ¶ Quarto
philoſophus dicit in.iii.de anima: Quod Voluntas nõ fertur in inco-
gnitũ. Auguſtinus etiam probat in.x.de trinitate Quod Inuiſa ama
re poſſumus: incognita uero nequaq̃. Sed aliquis anteq̃ ſciẽtiam addi
ſcat amat eã. Q đ patet ex hoc ꝙ multo ſtudio eã q̃rit. Ergo añq̃ addi
ſcat illam ſcientiam: habet eam in notitia ſua: ergo uidet: ꝙ non acci
piat anima ſcientiam a rebus ſenſibilibus. ¶ Quito ſecũdum Augu
ſtinũ.xii.de trinitate. Mens noſtra de rebus corporalibus iudicat ſe-
cundum rationes incorporales & ſempiternas. Sed rationes acceptæ
a ſenſibus nõ ſũt huiuſmodi. Ergo idem: qđ prius. ¶ Sexto. ſi anima
cognitionem a ſenſibilibus accipiat: hoc non poteſt eſſe: niſi inquantũ
ſpecies: quæ a ſenſibilibus accipitur intellectum poſſibilem, mouet.
Sed talis ſpecies non poteſt mouere intellectum poſſibilem. Non
enim mouet ipſum in phantaſia adhuc exiſtens: quia ibi exiſtens
nondum eſt actu intelligibilis: ſed potentia tantum. Similiter non
mouet intellectum poſſibilem exiſtens in intellectu agente: qui nulli-
us ſpeciei eſt receptiuus: alias non differret ab intellectu poſſibili. Si-
militer nec exiſtens in ipſo poſſibili intellectu: quia forma iam inherẽs
ſubiecto ſubiectum non mouet: ſed in ipſo quodãmodo quieſcit. Nec
etiam per ſe exiſtens: cum ſpecies intelligibiles non ſint ſubſtãtie: ſed
de genere accidentium: ut dicit Auicẽna in ſua Metaphiſica. ergo nul
lo modo poteſt eſſe: ut anima noſtra a ſenſibus accipiat ſciẽtiã. ¶ Se-
ptimo. Omne agens eſt nobilius patiente: ut patet per Auguſti-
num: xii. ſuper geneſim ad litteram: & per philoſophum in.iii.de ani-
ma. Sed recipiens ſe habet ad illud: quod recipit: quaſi paciẽs ad agẽs.
Ergo cum anima noſtra ſit multo nobilior ſenſu & ſenſibilibus nõ po
teſt nec a ſenſibilibus: nec ab ipſo ſenſu cognitionem accipere. ¶ Oc
tauo & ultimo philoſophus dicit in.vii.phiſicorum. Quod anima in
quieſcendo ſit ſciens & prudens. Sed anima non poſſet accipere ſcien
tiã: nec a ſenſu: nec a ſenſibilibus: niſi moueretur quodãmodo ab eis.
Ergo anima non accipit ſcientiã a rebus ſenſibilibus: nec ab ipſis ſen-
ſibus. ¶ In cõtrariũ ẽ philoſophus: qui dicit cognitionẽ noſtrã intelle
ctiuã ortũ habere a ſenſu. Auicẽna etiã dicit in Metaphiſica ſua ꝙ co
gnitio ĩtellectiua ortũ hẽt a ſenſitiua. Hoc ẽt expimento patet: qa ſm
philoſophũ: cui deficit unus ſenſus: deficit una ſciẽtia: ſicut cæcis a na

tiuitate deest scia de coloribus, hoc aũt nõ esset: si aia aliũde acciperet
scientiã: q̃ p sensus, Ergo aia a sensibilibus per sensus scientiã accipit.
¶ Preterea nostra cognitio originaliter cõsistit i notitia primoꝝ prin
cipioꝝ: quoꝝ cognitio in nobis a sensu oritur: ut patet in libro poste-
rioꝝ. Ergo sciẽtia nostra a sensu oritur. ¶ Ulterius, natura nõ habun
dat in sup̃fluis: nec deficit in necessariis. Si ergo natura ipa nihil facit fru
stra: sequit̃ ꝙ a sensibus cognitionẽ accipiat aia. Alias frustra essent si
bi dati sensus: nisi p eos cognitionẽ de rebus accipet. Ergo &c. ¶ Cir
ca questionẽ hãc cõsiderandũ est. Quod multiplex fuit antiquoꝝ opi
nio. Quidã enim posuerũt ortũ sciẽtiæ nostræ totaliter a causa exte-
riori ẽẽ: q̃ est a materia sepata: q̃ in duas sectas diuidit̃. Quidã enim:
ut platonici: posuerũt formas rerũ sensibiliũ esse a materia sepatas. Et
sic esse itelligibiles actu: & p earũ pticipationẽ a materia sensibili effi-
ci idiuidua i natura. earũ uero participatione humanas aias scientiã
habere. Et sic ponebãt ẽm dictas formas esse principiũ generationis
& sciẽtie: ut philosopus narrat i principio Metaphisice. Sed hec positõ
a philosopho sufficiẽter reprobata est: qui ostendit: ꝙ nõ ẽ ponere for
mas sensibiliũ rerũ: nisi i materia sensibili: cũ etiã nec sine materia sen
sibili i uniuersali formæ uniuersales itelligi possint: sicut nec simus in-
telligi põt sine naso. Et ideo alii non ponẽtes formas sensibiliũ sepatas
sed itelligentias tñ: quas nos angelos dicimus: posuerũt originẽ no-
stre sciẽtiæ totaliter ab huiusmodi substãtiis separatis esse. Vñ Auicen
na uoluit Quod sicut forme sensibiles nõ acquirũtur in materia sensi
bili nisi ex influẽtia itelligẽtiæ agentis: ita & forme intelligibiles huma
nis mentibus nõ imprimũtur: nisi ex intelligẽtia agente: quæ non est
pars aiæ: sed substãtia separata: ut ipse ponit. Indiget tñ aia sensibus: q̃-
si excitãtibus & disponẽtibus ad sciẽtiã: sicut ista iferiora agẽtia p̃parãt
materiã ad suscipiẽdã formã ab itelligẽtia agẽte. Sed hæc opinio irrati
onabilis uidet̃: qa ẽm hoc nõ esset depẽdẽtia necessaria iter cognitio-
nẽ aiæ humanæ: & uirtutes sensitiuas: cuius apparet cõtrariũ manife
ste: tũ ex hoc ꝙ deficiẽte sensu deficit scia de suis sensibilibus: tũ ex hoc
Quod mẽs nostra nõ põt actu considerare ea: q̃ habitualiter scit: nisi
formãdo aliqua fãtasmata. Vñ ẽt læso organo fantasiæ ipedit̃ cõside-
ratio. Et p̃terea p̃dicta positio tollit ꝓxima rerũ pricipia: ut oĩa inferiora
ex substãtia sepata imediate formas cõsequunt̃: tã itelligibiles: q̃ sensi
biles. ¶ Alia opinio fuit ponẽtiũ nostræ sciẽtiæ originẽ totaliter a cã
iferiori esse: q̃ ẽt i duas sectas diuidit̃. Quidã eni posuerunt humanas
aias i seipsis cõtinere oĩum rerũ notitiã: sed per cõiunctionẽ ad corpus
p̃dictam cognitionem obtenebrari. Et ideo dicebant nos indigere stu

dio & sensibus: ut ĩpedimenta scientiæ tollerentur dicẽtes: Addiscere nihil aliud esse: q̃ reminisci: sicut ex iis: q̃ uidimus & audiuimus reminiscimur ea: q̃ prius sciebamus. Sed hæc positio nõ uidet esse rationalis. Si enim cõiunctio aiæ ad corpus sit naturalis: nõ põt eẽ ꝙ per eam totaliter naturalis scientia impediatur. Et ita si hæc opinio uera esset: nõ pateremur oĩmodã ignorantiã eoꝝ: quoꝝ sensum non habemus. Est aũt opinio hæc cõsona illi positioni: q̃ ponit aĩas ante corpora fuisse creatas: & postmodũ corporibus unitas: q̃a tũc cõpositio corporis & aiæ nõ esset naturalis: sed accidẽtaliter ꝑueniẽs ipsi aiæ: q̃ q̃dem opinio & ſm fidẽ & ſm philosophoꝝ sñias reprobãda iudicat. ¶ Alii uero dixerũt. Quod aia sibi ipsi est sciẽtie causa. Non eni a sensibilibus sciẽtiã accipit: quasi actione sensibili: ut aliquo mõ similitudies reꝝ ad aiam ꝑueniãt: sed ipa anima ad p̃ñtiam sensibiliũ in se sensibiliũ similitudines format. Sed hæc positio nõ uidet totaliter rõnalis. Nullum eni ẽ agẽs: nisi ſm ꝙ est actu: & inquãtũ ẽ actu: agit. Vñ si anima format in se oĩum reꝝ similitudines: opportet ꝙ ipa actu hẽat illas similitudines reꝝ. Et sic redibit in ꝑdictã opinionẽ: q̃ ponit oĩum reꝝ sciẽtiam aiæ naturaliter insitam esse. ¶ Et ideo sola Aristotelis positio uera est: q̃ ponit sciẽtiam aiæ nostræ partim ab intrinseco esse: & partim ab extrinseco: Ab extrinseco aũt: parti a rebus materialibus & sensibilibus: partim uero a rebus a materia separatis: Q̃d' qualiter uerũ sit attẽde. Cũ enim aia nostra cõparat ad res sensibiles: q̃ sũt extra animã: inuenit se habere ad eas in duplici habitudine: Vno mõ ut actus ad potẽtiam: inquãtũ scilicet res: q̃ sũt extra animã: sũt itelligibiles in potẽtia: Ipa uero aia est intelligibilis ĩ actu. Et ſm hoc ponitur in ea intellectus agẽs: q̃ faciat intelligibilia in potẽtia intelligibilia actu. Alio mõ ut potẽtia ad actũ: prout scilicet in aia nostra formæ reꝝ determinate sũt in potẽtia tãtum: q̃ in rebus extra aiam sunt in actu. Et secundũ hoc ponit in aia nostra intellectus possibilis: cuius est recipere formas a rebus sensibilibus abstractas factas intelligibiles actu ꝑ lumen intellectus agentis. Quod quidẽ lumẽ procedit a prima origine a substãtiis separatis & precipue ac principaliter a deo maximo optimoq;. Et ſm hoc uerũ est: sciẽtiam aiæ nostræ ab extrinseco eẽ: partim a rebus sensibilibus mediãte sensu: & partim a rebus a materia separatis: hoc est a substantiis separatis: quia lumen intellectus agẽtis est a deo: & quia angeli confortant intellectum nostrum: tum etiam quia lumine angelico illustrantur fantasmata sicuti clarius superius elucidauimus in differentia. ii. quæ est inter animam humanam & angelum. Est etiam partim scientia nostra ab intrinseco: quia ipa anima in se similitudi

nes rerum format: inquantum lumine intellectus agentis efficiuntur formæ a sensibilibus abstracte intelligibiles actu: ut in intellectu possibili recipi possint. Et sic etiam per lumen intellectus agentis nobis est quodammodo omnis scientia originaliter indita mediantibus conceptionib⁹: quæ statim lumine intellectus agentis cognoscuntur: per quas sicut per uniuersalia principia iudicam⁹ de aliis: & ea præcognoscimus in ipsis. Et ſm hoc illa opinio ueritatẽ habet: quæ ponit nos ea: quæ addiscim⁹: ante in notitia habuisse. Sic ergo patet ꝙ cognitio humana ortum habet a sensu. Et huic etiam positiõi omnium recte philosophantium doctrina consentit: quæ sensum a sensibilibus: imaginationem a sensu: intellectum a phantasmatibus accipere fatetur. Hec ex intentione thomæ in quæstionibus disputatis de ueritate. q. x. dicta sunt. Et ideo ad argumenta ex ipsius etiam intentione respondebim⁹

¶ Ad primũ ergo dicendum ꝙ formæ sensibiles uel a sensibilibus abstracte nõ possunt agere in animam nostram nisi quatenus per lumẽ intellectus agentis immateriales redduntur. Et sic efficiuntur quodãmodo homogeneæ intellectui possibili: in quem agunt. ¶ Ad. ii. dicis: ꝙ circa idem uirtus superior & inferior operantur: non similiter: sed superior sublimius. Vnde & per formam: quæ a rebus accipitur: sensus non ita efficaciter rem cognoscit: sicut intellectus: sed sensus per eam manu ducitur in cognitionem exteriorum accidentium: Intellectus uero peruenit ad nudam quiditatem rei: secernendo eam ab omnibus materialibus conditionibus. Vnde pro tanto dicitur cognitio mentis a sensu originem habere: non qđ omne illud: quod mens cognoscit: sensus apprehendat: sed quia ex iis: quæ sensus apphẽdit: mẽs siue intellectus in aliqua ulteriora manu ducitur: sicut etiam sensibilia intellecta manu ducunt in intelligibilia diuinorum. Et hec est solutio sancti doctoris in questionibus disputatis ar. vi. decimæ questionis.

¶ Ad. iii. dicendum Quod uerbum Augustini referendũ est ad præcognitionem: qua particularia in principiis uniuersalibus præcognoscuntur. Sic enim uerum est: Quod ea q̃ addiscimus: prius in anima nostra erãt. ¶ Ad. iiii. rñdetur Quod aliquis anteq̃ aliquã sciẽtiam acquirat amare eam põt: inquãtum cognoscit queadã cognitõe uniuersali: cognoscẽdo utilitatẽ illi⁹ sciẽtiæ: uel uisu: uel quocũq̃ alio modo. ¶ Ad. v. dicis: Q đ prima principia: quoꝝ cognitio est nobis innata sũt quædam similitudo illius increatæ ueritatis. Vñ ſm ꝙ per eade aliis iudicamus dicimur iudicare de rebus per rationes immutabiles: uel ueritatem increatam. Hoc tamen quod Augustinus ibidem dicit: referendum est ad rationem superiorem: quæ æternis con-

templandis inhæret:quæ quidem:quis sit dignitate prior:tamen operatio eius est posterior:qa inuisibilia dei per ea:quæ facta sunt: intellecta conspiciunt. Ad Ro.primo. ¶ Ad sextum respondet: q in receptione: qua intellectus possibilis species rerum accipit a fantasmatib⁹ se habet fantasmata:ut agens instrumētale & secūdarium. Intellectus uero agens:ut agens principale & primū. Et ideo actionis effectus relinquit in itellectu possibili sm conditionem utriusq:& nō sm conditionem alterius tm. Et ob hoc intellectus possibilis recipit formas:ut intelligibiles actu ex uirtute itellectus agentis:sed ut similitudines determinatarum rerum:ex cognitione fantasmatum. Et sic formæ intelligibiles in actu nō sunt existentes:neq in fantasia:neq in intellectu agēte:sed solum in intellectu possibili. ¶ Sed perscrutabit aliquis cū intellectus agens dicatur potentia actiua:intellectus uero possibilis potentia passiua:si potentia actiua distinguitur a passiua ex hoc q habet operationem. Respondet doctor sanctus in quæstionibus disputatis. q.xvi.ar.primo ad.xiii. Non enim inquit distinguit potentia actiua a passiua ex hoc q habet opationem:quia cum cuiuslibet potentiæ animæ tam actiuæ:q̄ passiuæ sit operatio aliqua:quælibet potētia animæ esset actiua. Cognoscit autem eorū distinctio p compatationem potentiæ ad obiectum. Si enim obiectum se habeat ad potentiam:ut patiens & transmutatum:sic erit potentia actiua. Si autem econuerso se habeat ut agens & mouens:sic erit potentia passiua. Et inde est quod omnes potentiæ uegetabilis animæ sunt actiuæ: quia alimentum tranmutatur per potentiam animæ tam in nutriendo: q̄ in generando. Sed potentiæ sensitiuæ omnes sunt passiuæ:quia per sensibilia obiecta mouentur & fiunt in actu. Circa intellectum uero: aliqua potentia est actiua: aliqua uero passiua: eo q per intellectum intelligibile potentia fit intelligibile actu: quod est intellectus agentis. Et sic intellectus agens est potentia actiua. Ipsum etiam intelligibile in actu facit intellectum in potentia esse intellectum in actu. Et sic intellectus possibilis dicitur potentia passiua. Et ideo non dicimus: Quod intellectus agens sit subiectum habituum: sed possibilis:quia proprium potentiæ passiuæ est subiici & substerni.

¶ Hæc ille. ¶ Et per hoc habetur cognitio qualiter intellectus agens & possibilis adinuicē distinguunt. Nō enim eadem rōne est obiectū aliqd inquātum est in actu:& inquātum est in potētia:aut inquantum agit & patit. Intelligibile enim in actu est obiectum intellectus possibilis:agens quasi in ipsum, ptout eo ipso exit de potētia in actū. Intelligibile uero in potentia est obiectum intellectus agentis, put fit p intel

lectū agentem intelligibile actu. ¶ Ad septimū dicēdū. Quod q̄uis
itellectus possibilis sit simpliciter nobilior fantasmate: tñ fm̄ qd nihil
ꝓhibet fantasma nobilius esse: inquantum scilicet fantasma ē actu si-
militudo talis rei: quod intellectui possibili non cōuenit: nisi in potētia
Et sic quodāmodo pōt agere in intellectū possibilem uirtute luminis
intellectus agentis: sicut & color pōt agere in uisum uirtute luminis
corporalis. ¶ Ad ultimum dicit ꝙ quies in qua perficit sciētia exclu-
dit motum materialium passionum: non aūt motū & passionē cōiter
acceptam: fm̄ ꝙ quodlibet recipere pati dicit & moueri: sicut et phi-
losophus dicit in .iii. de aia. Quod intelligere est quoddam pati. Et p
hoc patet solutio ad obiecta. Accipit ergo anima coniuncta cognitio
nem suam a sensu. ¶ Sed quia dictum est supius. Quod itellectus ac
cipit similitudines a fantasmatibus: siue ab imaginatione: imaginatio
a sensu: sensus aūt a rebus: pscrutādum est: quō fiat istud. Ideo doctor
lucis octauo quodlibet ar. prio. sic dicit. Anima humana similitudies
rerum qbus cognoscit accipit a rebus illo modo accipiēdi: quo patiēs
accipit ab agente: quod non est intelligēdum: quasi agens influat ī pa
tiens eandem numero spēm: quā habet in seipso: sed generat sui simi-
lem educendo de potētia in actum. Et per hunc modum dicitur spēs
coloris deferri a corpore colorato ad uisum. Sed in agentibus & patiē
tibus distinguēdum est. Est enim quoddam agēs: quod de se sufficiēs
est ad iducendum formā suam in patiens: sicut ignis de se sufficit ad
calefaciēdum. Quoddam uero agens est: quod nō sufficit de se ad in-
ducendam formā suam in patiēs: nisi superueniat aliud agēs: sicut ca
lor ignis non sufficit ad cōpleudum actionē nutritiōis: nisi p uirtutē
aiæ nutritiuæ. Unde uirtus aiæ nutritiuæ est pricipalior agens. Calor
uero igneus est agens istrumētale. Similiter aūt est diuersitas ex pte
patiētium. Quoddam enim est patiēs: quod in nullo coopera agenti
sicut lapis: cum sursum proiicit: uel lignum: cum ex eo fit scānum.
Quoddam uero patiens est: quod cooperat agēti: sicut lapis: cū deor
sum ꝓiicitur: & corpus hoīs cum sanat p artem. Et fm̄ hoc res: q̄ sūt
extra aiam tripliciter se hñt ad diuersas aiæ potētias. Ad sensus enim
exteriores se hñt: ut agētia sufficiētia: qbus patientia nō cooperantur
sed recipiūt tm̄. Quod aūt color p se non possit mouere uisum: nisi lux
supueniat nō est cōtra hoc: qd dictū ē: qa tam color q̄ lux iter ea: quæ
sunt extra aiam cōputant. Sensus aūt exteriores suscipiūt tm̄ a rebus
p modū patiēdi sine hoc ꝙ aliqd cooperent ad sui formationē: q̄uis
iam formati habeāt ꝓpriā operationē: q̄ ē iudiciū de ꝓpriis obiectis. Sed
ad imaginationē res: q̄ sunt extra aiam cōparant ut agētia sufficiētia

Actio enim rei sensibilis nõ sistit in sensu: sed ulterius pertigit usq; ad fantasiam siue imaginationem: tñ imaginatio est patiens quod cooperatur agenti: qa ipsa imaginatio format sibi aliquarũ rerũ similitudines quas nũq̃ sensu ꝑcepit: ex iis tñ: q̃ sensu ꝑcipiunt: componendo ea & diuidẽdo: sicut imaginamur mõtes aureos: quos nũq̃ uidimus: ex hoc ꝙ uidimus aurum & montes. Sed ad itellectum possibilem cõparant̃ res: sicut agentia insufficientia. Actio enim ipsarũ rerũ sensibilium nec etiam in imaginatione sistit: sed fantasmata ulterius mouẽt intellectũ possibilem: nõ aũt ad hoc: ꝙ ex se ipsis sufficiãt: cum sint in potẽtia intelligibilia: intellectus aũt non mouet̃: nisi ab intelligibili in actu. Vñ oportet: quod superueniat actio intellectus agentis: cuius illustratione fantasmata fiunt intelligibilia in actu: sicut illustratione lucis corpalis fiunt colores uisibiles actu. Et sic patet: quod intellectus agens est principale agens: quod agit rerũ similitudines in intellectu possibili. Fantasmata aũt: q̃ a rebus exterioribus accipiunt̃: sunt quasi agẽtia instrumẽtalia. Intellectus enim possibilis comparat̃ ad res: quarũ notitiam accipit: sicut patiens: quod cooperat̃ agenti. Multo enim magis põt itellectus formare quiditatem rei: q̃ nõ cecidit sub sensu: q̃ imaginatio.

Hæc ille. Sed unico medio cõtra ꝑdicta istat̃. Quia solus deus põt dimẽsionem a re dimẽsionata abstrahere q̃ solus põt dimẽsiones corporibus dare. Sed ad hoc quod spẽs a rebus accipiat̃ in aïa: oportet ꝙ ab ipsa specie dimẽsiones separent̃: qa ĩ rebus extra aïam hñt eẽ dimensionale: nõ aũt in aïa: maxime quãtum ad intellectum. Ergo uidetur ꝙ aïa nõ possit accipere spẽs a rebus sensibilibus. Respõdetur quod ratio ista procedit ac si illa eadem species numero: quæ est in rebus uel imaginatione postmodum fieret in intellectu. Sic enim oporteret: ꝙ auferrent̃ ab ea dimensiones. Et hoc patet esse falsum: Differunt igitur in hoc angelus & anima: quia anima indiget fantasmate in operatione sua: non sicut organo: sed sicut obiecto: & cognitio sua ortum habet a sensu. Angelus uero fantasmatibus non indiget: nec eius cognitio ortum habet a sensu. Et hæc differentia: sicut & omnes aliæ oriuntur & dependent ex prima. Ex eo enim quod angelus non unitur corpori ut forma: ex hoc cognitio sua non habet ortum a sensu: & consequẽter sine fantasmate intelligit. Quia uero rationalis anima unitur corpori ut forma: ex hoc cognitio sua ortum habet a sensu: nec sine fantasmatibus potest intelligere: sicut nec sine coloribus uisus potest uidere. Comparantur enim fantasmata ad intellectum: sicut colores ad uisum: sicut phs in. iii. de aïa asserit.

¶ DIFFERENTIA SEPTIMA.

T EX HOC Sequitur septima differentia iter Angelũ & animam rationalem: quia angelus intelligit per species indi tas siue innatas: siue sub aliis uerbis per species concreatas: aut per species a deo ĩfusas uel influxas. Anima uero unita corpori intelligit per species: hoc est per similitudines rerum a rebus sensibilibus acceptas: & receptas in intellectu mediante sensu: ueluti paulo ante demonstrauimus. Quod autem angelus per huiusmodi species intelligat: testatur sanctus doctor lucis in multis locis. Vnde in quæstionibus disputatis. q. viii. arti. quinto. sic dicit. Ipsa diuina essẽtia est similitudo rerum omnium. Et ideo intellectus angeli res co gnoscere potest: & per similitudines ipsarum rerum: & per ipsam di uinam essentiam. Sed illa cognitio: qua cognoscit res per similitu dines ipsarum rerum: erit alia a cognitione: qua cognoscit res per uerbum: quamuis etiam ille similitudines causentur ex coniunctio ne intellectus angelici ad uerbum: uel potius causentur per influ xum uerbum. ¶ In eadem uero quæstione arti. septimo sic dicit. Angelus cognoscit per similitudines a creatione diuinitus impres sas: sicut & res materiales per huiusmodi similitudines cognoscit.
¶ In octauo uero articulo iterum sic effatur. Similitudines rerum materialium in angelo existentes impræsse sunt in ipsum a deo. Ra tiones enim rerum naturalium in mente diuina sunt quidem lux & uita. Vita quidem sunt inquantum procedunt ad rerum constitutio nem in eẽsicut forma artificis procedit in artificiatum. Lux uero sunt inquantum eedem impræssiones quasdam efficiũt sibi similes in mẽ tibus angelorum. ¶ In nono autem articulo in hæc etiam uerba prorupit. Angeli res materiales per formas innatas cognoscunt. Sicut enim ex rationibus æternis in mente diuina existentibus pro cedunt formæ naturales ad rerum substantiam: ita procedunt a deo formæ rerum omnium in mentes angelicas ad rerum cognitionem: ut sic intellectus angelicus nostrum intellectum excedat: sicut res for mata excedit materiam informẽ. Vnde intellectus noster compara tur tabulæ rasæ. Intellectus uero angelicus tabulæ pictæ: uel speculo in quo rerũ similitudines resplẽdẽt. Sed in prima parte. q. lv. ar. ii. hãc rem diffusius declarãs dicit. Species p q̃s angeli intelligunt nõ sunt a re bus acceptæ: sed eis connaturales. Sic enim oportet intelligere distin

ctionem spūalium substantiarum & ordinē: sicut est distīctio & ordo corporalium. Suprema aūt corpora hñt potētiam in sui natura totaliter pfectam p formam. In corporibus aūt inferioribus potentia materiæ nō totaliter pficiē p formā: sed accipit nūc unam: nūc aliam formā ab aliquo agēte. Similiter & īferiores substātiæ. itellectiuæ. s. aiæ hūanæ hñt patētiam itellectiuam nō cōpletā naturaliter: sed cōplef in eis succesiue: p hoc q accipiūt spēs itelligibiles a rebus. Potētia uero itellectiua in substantiis spūalibus supioribus idest i angelis naturaliter cōpleta est p spēs intelligibiles cōnaturales ad oīa itelligenda: q naturalit cognoscere pñt. Et hoc & ex ipō mō essendi huiusmodi substātiarum apparet. Substantiæ enim īferiores spūales scilicet aiæ hñt eē affine corpori inquātum sunt corporū formæ. Et ideo ex ipso mō essendi competit eis: ut a corporibus & p corpora suam pfectionem itelligibilem cōsequanē. Alioqn frustra corporibus unirenē. Substātiæ uero superiores idest āgeli sunt a corporibus totaliter absolute: immaterialiter: & in eē intelligibili subsistētes. Et ideo suā pfectionē itelligibilem consequunē p intelligibilem effluxum: quo a deo spēs rerum cognitarum acceperunt simul cum itellectuali natura: In mente ergo angeli sunt similitudies creaturarum nō qdem ab ipsis creaturis: sed a deo q ē creaturarum cā: & in quo primo similitudines rerum existūt. ¶ In secūdo denique. S. ar. primo dicit. Quod itellectus angelicus ē medius iter itellectū diuinū & humanū: & uirtute & modo cognoscēdi. In itellectu. n. diuino similitudo rei itellectæ est ipsa diuina essentia: q est rerum cā exēplaris & efficiens. In intellectu uero humano similitudo rei itellectæ ē aliud a substantia itellectus: & est sicut forma eius. Vñ ex itellectu & similitudie rei efficitē unū cōpletū: qd est itellectus in actu itelligens. Et huiusmōi similitudo est accepta a re. Sed in itellectu angelico: similitudo rei est qdem aliud a substātia itelligentis: nō tū est acqsita a re: nec eñ cā rei: sed est influxa adeo ad cognoscēdum. ¶ Hæc ille. ¶ Si uero obiciatē quod lumen angelicū est fortius q lumē itellectus agentis in aia. Sed lumē itellectus agētis in aia abstrahit spēs itelligibiles a fantasmatib⁹ Ergo lumē itellectus angelici pōt abstrahere spēs & ab ipsis rebus sensibilibus. Et ita nihil phibet dicere. Q d angelus itelligat p species a rebus acceptas. ¶ Ad hoc dicitē: qd de extremo ad extremū nō puenitē nisi p medium. Esse aūt formæ in imaginatione: qd ē quoddā sine materia: nō tū sine materialibus cōditionibus: mediū est inter eē formæ q est in materia: & eē formæ: q est in itellectu p abstractionē a materia & a cōditionibus materialibus. Vñ q̄tūcunque sit potēs itellectus angelicus: non posset formas materiales reducere ad eē intelligibile: nisi

prius reduceret eas ad eē formaꝝ imaginataꝝ :quod est impossibile: et
cum careat imaginatiōe. Dato ēt ꝙ posset abstrahere spēs itelligibiles
a rebus materialibus:nō tñ abstraheret:qa nō indigeret eis:cū habeat
spēs intelligibiles cōnaturales. Et sic patet quod similitudines reꝝ ī in-
tellectu angelico existētes nō sunt a rebus acceptæ:qa spēs itelligibi-
lis nō accipiť a re:nisi mediāte fantasmate: quod se habet ad itellectū
sicut color ad uisum:ut diciť in.iii.de aīa. Angeli ergo cognoscūt per
species eis cōnaturales:& a creatione sibi inditas. Aīa uero coniuncta
intelligit p̄ spēs a rebus acq̄sitas & receptas in itellectu mediante fan
tasmate & sensu. ❡ Sed anteq̄ ad octauā differētiam accedam notan-
dum est:sicut partim ēt supius ꝑlibauimus:quod angelus non solum
cognoscit p spēs ifluxas aut cōcreatas siue cōnaturales:sed ēt cogno
scit res in uerbo ituendo diuinā essentiam. Et pp hoc introducta est ab
Augustino.iiii.&.v.super genesim ad litterā duplex cognitio in ange
lis. Videlicet matutina & uespertina: appellando illam cognitionem
matutinam:qua angeli res in uerbo cognoscunt. Vespertinam uero
qua cognoscūt res in ꝑpria natura. Vnde cum diciť factū est uespere
& mane dies unus:intelligit augustus cognitionem uesptinā & matu
tinam in lumine & splendore itellectus angelici. Vnde ea:q̄ in sex pri
mis diebus facta leguntť:uult Augustinus sine successione tēporū fu-
isse cōpleta:ſm illud qui uiuit in æternū:creauit oīa simul. Vnde per
dies illos nō tēporum distinctiones:sed angeloꝝ cognitionē uult itel-
ligi. Sicut aūt in die cōsueto. Mane est principiū diei: Vespe aūt termi
nus:ita cognitio primordialis eē reꝝ diciť cognitio matutina. Et hæc
est ſm ꝙ res sunt in uerbo. Cognitio aūt ipsius rei creatæ ſm ꝙ in ꝑ-
pria natura cōsistit:diciť cognitio uesptina. Nam eē reꝝ fluit a uerbo
sicut a quodam primordiali principio. Et hic effluxus terminať ad esse
reꝝ:quod in ꝑpria natura hñt. Vnde doctor san.in q̄stionibus dispu
tatis.q.viii.ar.xvi.dicit. Sicut in die tēporali mane est diei principiū:ue
spere uero finis:ita in cognitione angeli respectu eiusdē rei est cōside-
rare principiū & finē ſm ordinē rei cognite. Principiū aūt cuiuslibet
rei est in sua cā:a qua fluit. Terminus aūt ipsius est in ipsa re: ad quā
actio causæ ꝑducētis terminať. Vnde primitiua alicuius rei cognitio
est ſm ꝙ cōsiderať in cā sua:q̄ ē uerbum æternū. Vnde cognitio reꝝ
in uerbo diciť matutina cognitio. Vltima aūt rei cognitio est ſm ꝙ co
gnosciť in se ipsa & talis cognitio diciť uesptina. Sciendū tñ: ꝙ ista di-
stinctio pōt dupliciter intelligi. Vno mō ex parte rei cognitæ:alio mō
ex parte medii cognoscēdi. Ex parte qdem rei cognitæ:ut dicať res in
uerbo cognosci:qñ cognosciť eē eius:qđ hēt in uerbo. In ꝑpria uero

natura:s̄m q̄ cognoscit̄ ip̄m esse rei quod habet in seipsa. Et hic nō ē conueniēs itellectus:qa eē rei quod habet in uerbo:nō est aliud ab eē uerbi:qa ut Anselmus dicit. Creatura in creatore est creatrix essentia Vnde hoc mō cognoscere creaturam in uerbo nō eēt cognitio creaturæ:sed magis creatoris:Et ideo oportet hāc distinctionē itelligi ex pte medii cognoscendi:ut dicat̄ res cognosci in uerbo:qn̄ p uerbum ipsa res in ꝓpria natura cognoscitur:& hæc est cognitio matutina. In propria uero natura:qn̄ cognoscit̄ p formas aliquas:hoc est p aliquas species creatas rebus creatis ꝓportionatas:sicut cum cognoscit p formas sibi inditas & cōnaturales:uel ēt si cognosceret p spēs acqsitas: qtum ad hoc ptinet nihil differt, Et ista appellat̄ uespertina cognitio. Cognoscere igit̄ rem in sua natura p medium increatum:ptinet ad matutinam cognitionem:sed cognoscere ipam p medium creatum:ptinet ad uespertinam. ¶ Hæc ille. ¶ In p̄dicta etiam q̄stio..ar, xvii, sic iterum dicit. Cognitio matutina distinguit̄ a uesp̄tina per medium cognoscendi. Quod qdem si sit increatum facit cognitionem matutinā si uero creatum:facit uespertinam. Non aūt q̄libet cognitio reꝝ in ꝓpria natura pōt dici uespertina:sed illa tm̄:q̄ refert̄ in laudem creatoris:ut sic uespere redeat ad mane. Vnde cognitio demonum:quā hn̄t de rebus:nec est matutina:nec uespertina:sed naturalis. Attamē cū cognitio reꝝ in propria natura semp uespertina sit relatio eius ad cognitionem in uerbo nō facit eam matutinam:sed facit eam terminari ad matutinam. Et ideo nō dicit̄ q̄ ex hoc angelus cognitionem matutinam habeat:qa cognitionem reꝝ in ꝓpria natura ad uerbum refert:quasi ipsa cognitio relata sit cognitio matutina:sed ex hoc q̄ refert meret̄ cognitionem matutinam accipe. ¶ Sed ea:q̄ paulo ante prælibata sunt:aliquid difficultatis continere uident̄. ¶ Primo qa cognitio uespertina est:qua angeli cognoscunt res in propria natura. Sed res in uerbo in ꝓpria natura cognoscunt̄:qa uerbum expressius ꝓpriam naturam rei representat q̄ ipæ et formæ: ergo cum cognitio matutina sit cognitio in uerbo:uidetur q̄ uespertina cognitio a matutina in angelis nō differat. ¶ Secundo sic. Angelus in principio suæ creationis cognouit cognitione matutina:nō aūt cognouit uerbum:qa nō fuit creatus beatus:ergo cognitio matutina non est cognitio reꝝ i uerbo ¶ Sed diceres quod q̄uis nō cognouerit uerbum p essentiam:cognouit tñ p aliquam similitudinem creatam. Et sic cognouit res i uerbo. ¶ Sed contra:omnis cognitio q̄ est p formas creatas est obūbrata:qa oīs creatura in se cōsiderata ē tenebra. Oēs enim inuoluimur tenebris. Sed cognitio obūbrata ē cognitio uespertina:ergo cognoscere res in

uerbo:uel p uerbũ mõ pdicto eẽt cognitio nõ matutina:sed uespertina
¶ Tertio. Cognitio matutina ẽ clarior q̃ uespertina. Sed cognitio rerũ in uerbo est minus clara:q̃ cognitio rerũ in ppria natura:qa res i uerbo sunt ſm qd:i ppria aũt uatura sunt simpliciter. Melius aũt cognoscitur aliqd:ubi est simpliciter:q̃ ubi est ſm qd. Ergo hoc mõ distigui nõ põt eẽ ut cognitio rerũ in uerbo dicatᷓ matutina:in pprio aũt genere dicatur uespertina. ¶ Q uarto Cognitio:q̃ est ex ppriis & imediatis: est perfectior:q̃ q̃ est ex cã cõmuni. Sed deus est cã cõis rerũ oĩum. Imperfectior est ergo illa cognitio:qua res cognoscunᷓ in uerbo: q̃ illa: q̃ cognoscuntres in ppria natura. ¶ Q uinto. Res cognoscunᷓ in uerbo:sicut in quodam speculo. Sed pfectius cognoscunᷓ res in seipsis:q̃ i speculo:ergo & pfectius in ppria natura q̃ in uerbo. Et sic idem qđ prius
¶ Ad istas instantias respondetur ex intẽtione sancti doctoris ubi supra:& primo ad primum argumẽtum dicitur. Q uod q̃uis res expssiꝰ repræsententur in uerbo:q̃ in formis intellectus angelici:tamen formæ intellectus angelici sunt magis rebus proportionatæ:& quasi eis adequatæ. Et ideo ista cognitio dicitur esse rerum in propria natura: & non prima. ¶ Ad secundum dicitur quod Angelus in principio suæ creationis non fuit beatus:nec per essentiam uerbũ uidit. Vnde nec cognitionem matutinam habuit:sed primo habuit uespertinam & ex uespertina profecit in matutinam. Vnde signanter primus dies mane non dicitur habuisse:sed primo uespere:quod uespere transiuit in mane:quia lux illa spiritualis: quæ primo die facta dicitur: scilicet substantia angelica:statim facta seipsam cognouit:quod fuit cognitionis uespertinæ. Et hanc cognitionem retulit ad laudem uerbi: in quo facta est ei cognitio matutina:& propter hoc dicitur genesis primo. Factum est uespere & mane dies primus & cætera. Ad aliam instantiam siue replicam dicitur. Quod cum cognitio uespertina a matutina distinguatur ex parte medii cognitionis:& nõ ex parte rei cognitæ:cognitio creatoris per creaturam est uespertina:sicut e conuerso cognitio creaturæ p creatorẽ ẽ matutina. Vñ q̃tum ad hoc ratio recte pcedit. ¶ Ad tertiũ dicitᷓ ꝙ cognitio rerũ i uerbo ẽ pfectior q̃ cognitio earũ i ppria natura:iquãtum uerbũ clarius repsentat unãquãq; rẽ: q̃ creata spẽs. Res aũt habere uerius eẽ i seipsis:q̃ in uerbo:põt itelligi dupliciter. Vno mõ ut habeãt nobilius eẽ i se:quã eẽ:qđ hñt in uerbo qđ falsum ẽ:qa in seipsis hñt esse creatum:in uerbo autem increatũ. Et ita esse:quod habent in seipsis est ſm quid respectu illius:quod habent in uerbo. Alio modo ut res sit perfectius in seipsa:q̃ in uerbo. Et hoc quodãmodo uerum est. Res enim in seipsa materialis ẽ: qđ est de

ratione quarũdam rerũ:in uerbo aũt materialis nõ est:sed est ibi similitudinem hñs:q̃tum ad formam & materiã. Et tñ q̃uis ẽm hoc:quod ẽ talis res in uerbo sit ẽm quid tñ pcifectius cognoscit p uerbum:q̃ p seipsam:et inquãtum ẽ talis:qa perfectius repñtat et ppria ratio rei in uerbo:q̃ i seipsa:quis ẽm ppriam rationem existẽdi:sic ucrius sit in seipsa. Cognitio aũt sequtur formæ repñsentationem. Vnde res cum nõ sit in aia:nisi ẽm qd per suam similitudinem:simpliciter tñ cognoscitur. ℂAd quartum dicẽdum φ ipse deus est ppria & imediata cã uniuscuiusq; rei:& quodãmodo magis intima cuiq; q̃ ipm sit sibimet ipsi:ut Augustinus testat dicens. Quod deus est intimior cuilibet rei q̃ sit ipa res sibi. ℂAd quintum & ultimũ dicendũ. Quod formæ nõ transfundunt a speculo in res:sed econuerso:a uerbo aũt transfunduntur in res. Vnde nõ tenet similitudo de cognitiõe rerũ in speculo & in uerbo. Et per hæc patet solutio ad pdictas istantias ex mente sancti doctoris. ℂSed maiorẽ difficultatem habet hoc. Videlicet quod angelus possit cognoscere simul res in uerbo & in propria natura.

ℂVidet enim φ nõ:qa eadem potentia non põt simul geminũ actũ habere. Vt φ intellectus simul plura itelligat. Sed alius actus est:quo intellectus angeli uidet res i uerbo:& alius quo uidet res i propria natura. Ergo ipossibile est:ut simul uideat res i uerbo:& i ppria natura. ℂSed diceres:φ hoc modo uident ab itellectu angelico simul res in uerbo & i propria natura:sicut itellectus noster simul uidet eclypsim & cãm eius. ℂContra cum itellectus noster simul uidet eclypsim & cãm eius accipit cãm:ut rõnem itelligẽdi eclypsim. Ergo accipit eclypsim & cãm eius:ut unũ itelligibile. Et sic erit unus tm̃ actus. ℂPræterea unius nõ põt eẽ nisi unus terminus ultimus:sicut una linea nõ terminat ex una parte:nisi ad unum pũctum. Sed ultimus terminus potẽtiæ est opatio:ergo nõ põt una potẽtia simul habere plures act⁹. Et sic idem:qđ prius. ℂVlterius sicut se hẽt potẽtia ad actũ:ita actus ad obiectũ. Sed unus actus nõ põt terminari ad duo obiecta:ergo nec una potẽtia põt simul habere plures actus. Et sic idem quod prius.

ℂSed cõtra: Visio qua angeli uidẽt res i uerbo:est uisio beata: q̃ qdẽ nõ est itercisa:sed cõtinua. Si ergo nõ põt simul uidere res in propria natura & i uerbo nũq̃ uidẽt res i ppria natura. Et præcipue hoc uidetur in sanctissima aia Xpi:q̃ ab initio suæ creationis uidet uerbum:& in uerbo. ℂRespõdeo ad istam q̃stionem ex itentione theologorum principis Thome nono quodlibet ar. vii. Quod angelus uel aia separata in patria simul possunt uidere res in uerbo:& in propria natura. Et hoc expresse põt haberi ab Augustino libro. iiii. super genesim ad

litteram:ubi uult ꝙ dies illi & uespere & mane in angelis nõ sunt ordinati ſm successionem:sed solum ordine naturæ. Vnde simul ẽ primꝰ dies cum secũdo:& mane cum uespe:& ita simul est uisio rerũ in uerbo & in ꝑpria natura. Quod qualiter sit possibile:sic uidendum est. Operari siquidem nõ ꝑprie attribuit̃ potẽtiæ:sed rei subsistẽti:quæ ꝑ potẽtiam operat̃. Vt ipsa potẽtia intellectus nõ sit operans in intelligẽdo:sed magis opationis principium. Sicut aũt potẽtia intellectiua est principium itelligendi ipsi substãtiæ:ita spẽs itelligibilis est pricipiũ in telligendi ipsi potẽtiæ. Vñ sicut una substãtia põt simul diuersos actꝰ habere:ſm diuersas potẽtias:sicut aĩa simul uult & ĩtelligit:ita ex una potẽtia itellectiua põt simul ꝑdire diuersi actꝰ: si simul diuersis spẽbus ĩ telligibilibus uniant̃. Hãc.n.cãm Algazel assignat:q̃re nõ ẽ possibile simul multa itelligere:qa scilicet nõ ẽ possibile ĩtellectũ simul ĩformari multis speciebus ĩ actu ꝑfecte:sicut nec idem corpus figurari simul diuersis figuris. uisio aũt:qua angelus uidet res in ꝑpria natura fit per spẽm itelligibilem cõcreatam uel infusam inherẽtem. Visio aũt rerũ ĩ uerbo fit ꝑ ipsam uerbi essentiam:q̃ nõ ẽ inherẽs:sed ei itellectus unit̃ sicut intelligibili. Spẽs aũt cõcreata inhærẽs nõ repugnat unioni itellectus angelici ad uerbũ:cum ipsa spẽs:& qcquid est ꝑfectionis in ĩtellectu angelico:sit quasi materialis dispositio ad illam beatam unionem. Vnde simul ex ĩtellectu angeli ꝑcedit opatio duplex. Vna rõe unionis ad uerbum:qua scilicet uidet res ĩ uerbo. Alia rõne speciei in telligibilis:qua informat̃:qua uidet res in ꝑpria natura. Nec ẽt ĩ una harum opationum debilitat̃ ꝑ attentionem ad alteram:sed magis cõfortat̃: cum una sit ratio alterius:sicut imago rei uisæ cõfortat̃ dum uit̃ in actu oculo exteriori. Actio enim beatitudinis in beatis est ratio cuiuslibet alterius actionis in eis. In q̃stionibus uero disputatis.q.xiiii.ad sextũ:unũ dicit ꝙ applicari põt in ꝑposito. Si enĩ aliqua duo ita se hñt ꝙ unũ sit ratio iteiligendi aliud:unũ eorũ erit quasi formale: & aliũ q̃si materiale:& sic illa duo sunt unũ ĩtelligibile:cum ex forma & materia unũ cõstituat̃. Vñ itellectus q̃n ĩtelligit aliqd ꝑ alterum: ĩtelligit unũ tm̃ ĩtelligibile:sicut patet in uisu. Lumẽ enim est:quo uidet̃ color: Vñ se habet ad colorẽ q̃si formale. Et sic color & lumẽ sunt unũ tm̃ uisibile & simul a uisu uident̃. ¶ Hæc ille. ¶ Põt ergo angeli simul uidere res in uerbo & in ꝑpria natura:sicut patet ex iis:q̃ supius annotata sũt. Et ꝑ hæc ẽt patet solutio ad pmũ. ¶. Secũdum cõcedit̃. Quia exẽplũ illud nõ ẽ cõueniẽs. ¶ Ad tertiũ dicendum Quod potẽtia ĩtellectiua angeli nõ terminat̃ ad duos actus ſm idem:sed secũdum diuersas spe

ciestquibus ad actum ordinatur. ¶ Ad quartum dicendum q inter actum & obiectum nihil cadit mediu m: sicut species cadit media inter intellectum & eius actum. Vnde non est simile. Possunt ergo angeli uidere simul res in uerbo & in ptopria natura. ¶ Sed nunquid possit aliter plura simul intelligere. Respondet p̄fatus doctor. ¶ In quæstio nibus disputatis. q. viii. ar. xiiii. sic dicens. Impossibile est q angelus si mul & semel secundum diuersas formas actu intelligat. Omnia igit̄ diuersa: quæ diuersis formis intelligit nō pōt simul intelligere. Illa uero: quæ intelligit per eandem formam simul intelligit. Et ideo p unā uerbi essentiā simul intelligit. Ea uero itelligit p formas inatas: q̄ sūt multæ: n̄ simul itelligit si diuersis formis itelligit. Quilibet. n. angel⁹ p eandē formā multa intelligit ad minus omnia singularia unius spe ciei per unam speciei formam. Superiores enim angeli plura possunt una specie intelligere: q̄ inferiores ūde magis pñt simul multa intelli gere. ¶ In secundo uero sen. disti. iii. ar. iiii. in proposito sic effatur. ¶ Causa quare non possunt plura simul intelligi hæc ē: quā Algazel assignat: quia oportet semper intellectum configurari actu s̄m sp̄em rei intelligibilem: quam apud se habet rei intellectæ in actu: ut sit assi milatio utriusq: quæ exigitur ad cognitionem rei. Sicut aūt impossi bile est corpus s̄m eandem partem diuersimode figurari diuersis figu ris: ita impossibile est unum itellectum diuersis simul speciebus ad di uersa itelligenda actu informari. Et ideo cōsiderandum est: q quicūq intellectus plura intelligit p plures sp̄es: oportet q ea nō simul intelli gat: ut patet in intellectu humano s̄m statum uiæ a rebus accipiēte: Intellectus aurē diuinus. qa simplici intuitu & unico intelligendi actu oīa cognoscit: ideo simul est actu omnium. Sed intellectus angeli co gnoscit res dupliciter: uno mō p sp̄es plures: q̄ i itellectu eius sunt. Et sic oportet q plura nō simul cognoscat: nisi inquātum reducunt̄ ad unā speciem: p quam illa plura cognoscuntur. Alio modo cognoscūt res in uno: quod est cā earum: Et hoc est uerbum. Et sic possunt eē simul in actu cognitionis omnium. Hæc aūt cognitio est quasi formalis re spectu p̄cedentis. Et ab hac nūq̄ absoluunt̄. Et ideo frequēter inuenit̄ traditum a sanctis & philosophis: q in intellectu ipsorum non est suc cessio uel renouatio: quis sit uicissitudo inquantum intelligunt res in propria natura per species concreatas. ¶ Hæc ille. ¶ Vbi nota q ui cissitudo ista angeli: uidelicet hæc operatio: qua intelligunt res in pro pria natura per species concreatas: mensuratur tempore. Vnde Tho mas' in. ii. sen. dist. ii. ar. primo ad quartum. Angelus inquit potest cō

siderari dupliciter: uel quantum ad suum esse: quod est sine uicissitudine: & sic mensuratur æuo. Vel quātum ad operationem: & sic etiā quantum ad aliquam operationem æuo mensuratur: prout scilicet intuetur res in uerbo: quia sic in eius operatione non est uicissitudo aliq̄ sed secundum aliam operationem: in qua est uicissitudo: mensuratur tempore prout scilicet intuetur res per plures species: quæ sunt apud ipsum. Hoc autem tempus est aliud a tempore: quod mensurat motum primi mobilis: quia ista uicissitudo non ordinatur ad illam: nec istud tempus est continuum: sed numerus discretus uicissitudinis nō continuæ. Continuitas enim accidit tempori ex parte motus numerati: & nō s̄m formā suā: qua numerus ē: ut dicit Commētator in. iiii. phisicorū. ¶ Si qs aūt obiicere uellet: q̄ nulla uicissitudo sit in angelis p̄ hoc q̄ hn̄t intellectū deiformē ut Dionysius dicit. Sed apud deū nulla est transmutatio: nec uicissitudinis obūbratio Iacobi primo: ergo in actu simul oia intelligit sine uicissitudine aliqua. Dicitur ad hoc q̄ intellectus angelorum dicit̄ deiformis: eo q̄ diuino itellectui cōformis est: nō aūt in hoc q̄ uno actu oīa intelligat & simul: sed in hoc q̄ a rebus cognitionem nō accipit: sed sine inuestigatione rōnis: ac sine adminiculo sensus cognoscit.

¶ DIFFERENTIA OCTAVA.

ET EX HOC Oritur differētia octaua īter angelū & aīam rōnalem: quia aīa corpori unita diuersis uiribus cognitiuis uniuersalia & singularia cognoscit. Intellectu quidē uniuersalia & imaterialia. Sensu aūt materialia & singularia: qa itellectus ē uniuersaliū: sensus uero singularium: ut patet in primo posteriorū: Boetius etiam dicit. Q uod uniuersale ē dum intelligitur: particulare dū sentit̄. Et iō dr̄ ēt cōiter ab oībus q̄ unūquodq̄ ē itelligibile s̄m formā: sensibile aūt s̄m materiā: qa subiectum uniuersalitatis ē forma: subiectū uero singularitatis est materia. Angelus aūt p̄ unam itellectiuā uirtutē utraq̄ cognoscit & u'ia & singularia. Null⁹ eni pōt custodire: qd nō cognoscit. Sed angeli custodiūt hoies singulares: s̄m illud dauidicū Angelis suis mādauit de te ut custodiāt te in oībus uiis tuis: ergo angeli cognoscunt singularia. Hoc ēt ordo rerū expostulat: qa q̄to aliqd ē supius: tāto hēt uirtutē magis unitā: & ad plura se extēdentē: sicut in ipso hoie patet: q̄ sensus cōis: q̄ est supior: q̄ sensus proprius: licet sit unica potētia: oīa cognoscit: q̄ sensib⁹ exteriorib⁹ cogno

fcẽt:& ultra hoc q̃dã alia:q̃ nullus fenfus exterior cognofcit: fcilicet differentiam albi & dulcis. Et fimile eft etiam in aliis confiderare. Vñ cum angelus fit fupra animam:inconueniens eft dicere: quod anima quacũq; fua potẽtia cognofcat aliquid:quod angelus per unam uim cognofcitiuam fcilicet intellectum nõ cognofcat. Vnde Ariftoteles pro inconueniẽti habetur liteni quam nos fcimus:deus ignoret:ut pa tet i primo de anima & in. iii. Metaphificæ. Modus aũt quo itellect⁹ angeli fingularia cognofcit:ex hoc cõfiderari poteft: Quod ficut a deo effluunt res:ut fubfiftãt in propriis naturis:ita etiam ut fint in cognitione angelica. Manifeftũ eft autem q̃ a deo effluit in rebus:nõ folum illud:quod ad naturam uniuerfalem pertinet:fed etiam ea:quæ fũt in diuiduationis principia. Eft enim caufa totius fubftãtiæ rei:& quantũ ad materiam:& quãtum ad formam. Et fecũdũ q̃ caufat:fic & cognofcit:quia fciẽtia eius eft caufa rerum. Sicut igitur deus per effentiã fuã per quã omnia caufat:eft fimilitudo omnium:& per ea omnia cognofcit nõ folum quãtum ad naturas uniuerfales:fed etiã quãtum ad fingularitatem:ita angeli per fpecies a deo iditas res cognofcũt:nõ folũ quãtum ad naturam uniuerfalem:fed etiam fecundum earum fingularitatẽ:inquãtũ fũt quædã repræfentationes multiplicate illius unicæ & fimplicis effentiæ. ℭHæc diuus Thomas in prima parte. q. lvii. ar. ii. In quæftionibus etiam difputatis. q. viii. ar. ii. fic dicit. Senfus & imaginatio fingularia cognofcũt. Sed quia intellectus omnino immaterialiter recipit:ideo formæ:quæ fũt in intellectu fpeculatiuo:fũt fimilitudines rerum fecũdum formas tãtum. Rationes uero ideales i deo exiftes fũt effectiue rerũ ñ folũ q̃tũ ad formã f; et q̃tũ ad materiã. Et ĩõ fimilitudines funt rerum quãt um ad utrũq;. Et propter hoc cognofcũtur res a deo non folum in uniuerfali nata: ex parte formæ:fed etiam in fua fingularitate ex parte materiæ. Sicut autem ab intellectu diuino effluunt res materiales fecũdum formam & materiam ad effendũ ex utroq;ita effluunt formæ itellectus angelici ad cognofcẽdũ utrũq;. Et ideo per formas innatas cognofcũt res i fua fingularitate & uniuerfalitate:inquãtum fũt fimiles formis factiuis fcilicet ideis in mente diuina exiftẽtibus:quis ĩpe nõ fint rerum factrices. ℭIn. ii. autem. S. diſt. iii. ar. iii. eandem quafi fentẽtiã cõcludit dicens. Opportet illã uirtutem:quæ cognofcit fingulare: habere apud fe rei fimilitudinẽ:quãtum ad cõditiones indiuiduantes. Et hæc eft ratio:quare per fpeciem:quæ eft in fenfu:cognofcit̃ p fingulare:& nõ per fpeciem:quæ eft in itellectu. Opportet autem ut apud artificem fit fimilitudo rei per artẽ

cõditæ secūdum totum illud: quod ab artifice producitur. Et propter hoc edificator per artem cognoscit formam domus: quam inducit in materiam: nõ autem hãc domũ uel illã: nisi per hoc q̃ a sensu accipit: quia ipse materiam nõ facit. Sed deus est causa rei: nõ solum quantum ad formam: sed etiam quãtum ad materiam: quæ est principium indiuiduationis. Vnde idea i mente diuina est similitudo rei quantum ad utrũq;: scilicet materiam & formam. & ideo per eam cognoscunt res nõ tãtum in uniuersali: sed etiam i particulari. formæ autẽ: quæ sunt i mẽte angeli: sũt simillimæ rationibus idealibus in mẽte diuina existẽtibus: sicut deducte immediate exemplariter ab eis. Vnde per eas angeli cognoscere possunt singularia: quia sunt similitudines rerum: etiam quãtum ad dispositiones materiales indiuiduãtes: sicut & rationes uel ideæ rerum existẽtes in mẽte diuina. ¶ Sed uide quid de hoc dicat præfatus doctor i suis quodlibet: quodlibet. vii. ar. iiii. ad primum. Angelus iquit nullo modo cognoscit singularia per speciem acq̃sitam: q̃ nec per speciẽ acceptã a re. Sicut enim res agerẽt i intellectum eius. quod est impossibile: neq; per aliquam speciem de nouo influxam a deo reuelãte ipsi angelo aliquid de nouo: quia spẽs: quas angelus habet apud se cõcreatas sufficiũt ad omnia cognoscibilia cognoscẽda: licet secũdũ q̃ per altius lumẽ intellectus angeli eleuatur i altiores cõceptiones ex illis spẽbus ꝓdire potest: sicut etiam ex eisdem fantasmatũ speciebus intellectus ꝓphetæ lumine ꝓphetiæ adiutus: aliquã cognitionẽ accipit: ad quam sufficiebat naturale lumẽ intellectus agẽtis. Restat ergo ut angelus cognoscat singularia per spẽs cõcreatas. Sicut aũt per unã speciẽ cõcreatam: potest cognoscere diuersa idiuidua: ita etiam multo amplius põt per unã speciem cognoscere q̃cquid est i uno indiuiduo ut nõ oporteat eum aliã speciẽ habere: qua cognoscit colorẽ & odorem unius pomi: sed simul cognoscẽdo hoc pomũ: cognoscit q̃cquid est i pomo illo & essentialiter & accidẽtaliter. Effectus autem nõ est in causa sua: ut in ea possit cognosci: nisi sit causa determinata ad effectũ illum: sicut patet i causis necessariis: quibus cognitis cognoscũtur effectus earum: Sed causa cõtingens nõ determinatur ad effectũ suũ: nisi quãdo actu producit ipsm. Vnde in causa cõtingẽte nõ est effectus ei⁹: ut in ea possit cognosci: nisi quãdo iam actu productus est. Et ideo angelus per species cõcreatas cognoscẽs causas uniuersales omniũ singularium cõtingentium nõ cognoscit naturali cognitiõe effectus earum: antequã sint in actu: sed statim cum actu sũt. ¶ Hæc ille. ¶ Differunt igitur i hoc angelus & anima rationalis cõiũcta: quia anima po/

tentia intellectiua cognoscit uniuersalia: sensu uero singularia percipit: sed angelus una & eadem potentia sua intellectiua & uniuersalia & singularia cognoscit: sicut ex antecedétibus palam est. ¶ Potes aliter formare hác differétiam & dicere sic. Quod anima nõ cognoscit singularia cognitione intellectiua: nisi indirecte & reflexe: siue per accidens. Angelus uero directe & irreflexe: neq; per accidens: sed per se singularia cognoscit. Vnde doctor sanctus in quæstionibus disputatis. q. x. ar. v Mens inquit humana & angelica diuersimode materialia cognoscit. Cognitio enim mentis humanæ fertur ad res naturales primo secundum formam: & secũdario ad materiam: prout habet habitudinem ad formam. Sicut autem omnis forma: quantum est de se communis est & uniuersalis: ita habitudo ad formam nõ facit cognoscere materiam: nisi cognitione uniuersali. Sic autem considerata materia nõ est indiuiduationis principium: sed secũdũ q; consideratur materia in singulari: quæ est materia designata sub determinatis dimensionibus existẽs. Ex hac enim materia indiuiduatur forma. Vnde dicit philosophus in. vii. Methaphisice. Quod partes hominis sunt materia & forma: ut uniuersaliter: Sortis uero forma hæc & hæc materia. Vnde patet q; mens nostra singulare directe cognoscere nõ potest: sed directe cognoscitur a nobis singulare p uirtutes sensitiuas: quæ recipiunt formas a rebus in organo corporali: & sic recipiunt eas sub determinatis dimensionibus: & secũdum q; ducunt in cognitionem materiæ singularis. Sicut enim forma uniuersalis ducit in cognitionem materiæ uniuersalis: ita forma indiuidualis ducit in cognitionem, materiæ signatæ: quæ est indiuiduationis principium. Sed tamen mens per accidens singularibus se immiscet: inquantum continuatur uiribus sẽsitiuis: quæ circa particularia uersantur: quæ quidem continuatio dupliciter est: Vno modo inquantum motus sensitiuæ partis terminatur ad mentem: sicut accidit in motu: qui est a rebus ad animam: & sic intellectus singulare cognoscit per quandam reflexionem: prout scilicet intellectus cognoscendo obiectum suum: quod est aliqua natura ulis: redit in cognitionẽ sui act⁹: & ulteri⁹ i specie que ẽ act⁹ sui pricipium & ulterius in fantasma a quo species est abstracta: Et sic aliquam cognitionem de singulari accipit. Alio modo secundum q; motus q est ab anima ad res incipit a mente: & procedit in partem sensitiuam prout mens regit inferiores uires. Et sic singularibus se immiscet mouente ratione particulari: quæ est potentia quædam indiuidualis: quæ alio nomine dicitur cogitatiua: & habet determinatum organum i corpore: scilicet mediam cellulam capitis. Vniuersalem uero sententiam

quam mens habet de operabilibus nõ est possibile applicari ad particularem actum: nisi per aliquã potentiam mediam apprehendentem singulare: Vt sic fiat quidam syllogismus: cuius maior sit uniuersalis quæ est sententia mentis. Minor autem singularis: quæ est applicatio particularis rationis. Conclusio uero electio singularis operis: ut patet per id: quod habetur in. iii. de anima. Mẽs uero angeli: qua cognoscit res materiales per formas: quæ respiciunt immediate materiam: sicut & formam: nõ solum cognoscit materiam in uniuersali directa inspectione: sed etiam in singulari directe. ¶ Hæc ille. ¶ In eisdem etiã quæstionibus disputatis. q. ii. ar. vi. pulcherrime declarat quomodo intellectus humanus singularia cognoscat. Quælibet inquit actio sequitur cõditionem formæ agẽtis: q̃ est principiũ actionis: sicut calefactio mẽsurat̃ s̃m modum caloris. Similitudo aũt cogniti: qua iformatur potẽtia cognoscitiua est principiũ cognitionis s̃m actum sicut calor calefactionis. Et ideo oportet: ut quelibet cognitio sit per modum formæ: q̃ est in cognoscẽte. Vñ cum similitudo rei: quæ est in intellectu nostro accipiat̃ ut separata a materia & ab oĩbus materialibus cõditionibus: quæ sũt indiuiduatiõis pricipia: relinqtur: q̄ itellectus noster p se loquẽdo singularia nõ cognoscat: sed uniuersalia tãtũ. Oĩs eni forma: inquãtũ huiusmodi: uniuersalis est: nisi forte sit forma subsistẽs: q̃ ex hoc ipo q̄ subsistit incõmunicabilis est. Sed per accidẽs cõtingit: q̄ intellectus noster singulare cognoscit. Vt enim philosophus dicit in. iii. de anima: fantasmata se habẽt ad itellectũ nostrũ: sicut sensibilia ad sensum: utputa colores: qui sũt extra aiam ad uisum: Vñ sicut spẽs: q̃ est i sensu abstrahitur a rebus ipsis: & per eã cognitio sẽsus cõtinuat̃ ad ipas res sensibiles: ita intellectus noster abstrahit speciem a fantasmatibus: & per eã cognitio eius quodãmodo ad fãtasmata cõtinuat̃. Sed tamẽ tm̃ itereſt: Quod similitudo: q̃ est i sensu abstrahit̃ a re: ut ab obiecto cognoscibili. Et ideo res ipa p illã similitudinẽ recte cognoscitur Similitudo aũt: q̃ ẽ i itellectu: nõ abstrahit̃ a fãtasmate: sicut ab obiecto cognoscibili: s sicut a medio cognitiõis: p modũ quo sẽsus nr̃ accipit similitudinẽ rei: q̃ ẽ i speculo dũ fert̃ i eã: nõ ut i rẽ q̃dã: s ut i similitudinem rei. Vnde intellectus noster non directe ex specie quam suscipit: fertur ad cognoscendum fantasma: sed ad cognoscendum rem cuius est fantasma: sed tamen p quãdam reflexionem redit etiam in cognitionem ipsius fantasmatis: dum considerat naturam actus sui & speciei per quam intuetur ut eius a quo speciẽ abstrahit: scilicet fantasmatis: sicut p similitudinẽ: q̃ ẽ i uisu: a speculo acceptã directe fert̃ uisus i cognitionẽ rei speculatæ. Sed per quãdam reuersionem seu reflexionẽ

fertur per eandem in ipsam similitudinem que ē in speculo. In quan-
tum ergo intellectus noster per similitudinem: quam accipit a fan-
tasmate reflectit̃ in ip̄m fantasma: a quo sp̄em abstraxit: quæ ē simili-
tudo p̄ticularis: hēt q̄dā cognitionē de singulari ſm cōtinuationē q̄-
dā itellect⁹ ad imaginationē. ¶ Hæc ille: ubi supra: & uide q̄ bñ. In. ii.
uero. S. di. iii. ar. iii. Ad primū hāc inter aīam & āgelū dr̄iam succicte
tangit cum dicit. Intellectus humanus est ultimus in gradu substan-
tiaꝝ itellectualium. Et ideo est in eo maxima possibilitas respectu alia-
rum substantiaꝝ itellectualium. Et pp̄ hoc recipit lumen itelligibile a
deo debilius & minus simile lumini diuini itellectus. Vnde lumē itel-
lectuale in eo receptum nō est sufficiens ad determinandum ꝓpriam
rei cognitionē: nisi p̄ sp̄es a rebus acceptas: q̄s oportet ī ip̄o recipi for-
maliter: ſm modum suū. Et ideo ex eis singularia non cognoscunt̃: q̄
indiuiduant̃ p̄ materiam: nisi per reflexionem quādam intellectus ad
imaginationem & sensum: dum scilicet intellectus speciem uniuersa-
lem: quam a singularibus abstraxit: applicat forme singulari in imagi-
natione seruatæ. Sed in angelo ex ipso lumine determinant̃ species:
quibus fit propria rerum cognitio sine aliquo alio accepto. Et ideo cū
illud lumen sit similitudo totius rei: inquantum est exemplariter a deo
traductum: per huiusmodi species propria singularium cognitio ha-
beri potest. Et ita patet q̄ secūdū gradum nature intellectualis est etiā
diuersus intelligendi modus. ¶ Hæc ille. ¶ In hoc ergo differunt an-
gelicus & humanus intellectus: quia angelicus per se directe & irrefle-
xe singularia cognoscit. Humanus uero reflexe: indirecte ac per acci-
dens: quāuis directe de ipsis cognitionem sensus percipiat. ¶ Si uero
obiiciatur: q̄ humanus intellectus cognoscit abstrahendo formam a
materia: sed abstractio formæ a materia non aufert ei particularita-
tem: quia etiam in mathematicis: quæ sunt a materia abstracta: est con-
siderare particulares lineas: ergo intellectus noster per hoc q̄ imma-
terialis est: non impeditur: quin singularia cognoscat. ¶ Ad hoc re-
spondetur: q̄ duplex est materia: a qua fit abstractio: scilicet materia
intelligibilis & sensibilis: ut patet in. vii. metaphisicæ. Et dico intelligi-
bilem: ut quæ consideratur in natura continui. Sensibilem autem: di-
cit materia naturalis. Vtraque autem dupliciter accipitur: scilicet
ut signata: & ut non signata. Et dicitur signata: secundum q̄ con-
sideratur cum determinatione dimensionum harum: uel illarum.
Non signata autem: quæ sine determinatione dimensionum con-
sideratur. Secundū hoc igitur est sciendum q̄ materia signata est in-

diuiduationis principium: a qua subtrahit omnis intellectus. Secundum quod dicitur abstrahere ab hoc hic & nunc. Intellectus autem naturalis non abstrahit a materia sensibili non signata. Considerat enim hominem & carnem & ossa: in cuius diffinitione cadit sensibilis materia non signata. Sed a materia sensibili totaliter abstrahit intellectus mathematicus: non autem a materia intelligibili non signata. Vnde patet: Quod abstractio quae est communis omnium intellectuum: facit formam uniuersalem. Et sic non sequitur Quod intellectus directe singularia cognoscat. Differunt ergo rationalis anima & angelus in hoc: quia angelus unica potentia sua intellectiua directa inspectione sine reflexione singularia & uniuersalia cognoscit. Sed anima cognitione intellectiua uniuersalia. sensitiua uero singularia directe cognoscit. Intellectiua uero: non nisi indirecte & per accidens: siue reflexe singularia cognoscit: sicut patuit ex iis: quae superius adducta sunt.

DIFFERENTIA NONA

NONA differentia inter angelum & animam est: quia Intellectus agens & possibilis non nisi equiuoce in angelo & anima esse perhibetur. Vnde doctor lucis & ueritatis in prima parte. q. lxxix. ar. iiii. Necessitas inquit ponendi intellectum possibilem in nobis fuit: propter hoc quod nos inuenimur quandoque intelligentes in potentia: & non in actu. Vnde opportet esse quandam uirtutem: quae sit in potentia ad intelligibilia ante ipsum intelligere: sed reducitur in actum eorum: cum fit sciens: & ulterius cum fit considerans. Et haec uirtus uocatur intellectus possibilis. Necessitas autem ponendi intellectum agentem fuit: quia res materiales: quas nos intelligimus: non subsistunt extra animam in materiales: & intelligibiles in actu: sed solum intelligibiles in potentia extra animam existentes. Et ideo opportuit esse aliquam uirtutem: quae faceret illas naturas intelligibiles actu. Et haec uirtus dicitur intellectus agens in nobis. Vtraque autem necessitas deest in angelis: quia nec quandoque sunt intelligibiles in potentia tantum: respectu eorum quae naturaliter intelligunt: neque intelligibilia eorum sunt intelligibilia in potentia: sed in actu. Intelligunt enim primo & principaliter res immateriales. Et ideo non potest in eis esse intellectus agens & possibilis: nisi equiuoce. ¶ Haec ille. ¶ Quomodo autem hoc sit: declarat in solutione quarti argumenti quarti articuli tertiae distinctionis secundi Sententiarum. Intellectus inquit agens & possibilis est in angelis: sicut in nobis: sed diuersimode: quia intellectus possibilis in nobis est in potentia respectu

specierum acceptarum a rebus per lumen intellectus agētis actu eas intelligibiles facientis: sed in eis est possibilis respectu luminis a deo i eos procedētis. Similiter etiam lumen intellectus agentis in nobis nō sufficit ad distinctam rerum cognitionem habēdam: nisi secūdum species receptas: quas informat: ut lux colores. Sed lumen intellectuale in angelis sufficit ad distinctam cognitionem rerum habēdam: quia hoc ipm lumen est: ex quo formæ intellectuales multiplicātur: quibus intelligentiæ plenæ dicūtur: sicut dicitur in libro de causis. Quod intelligētia est plena formis. Sic ergo intellectus agens ipsorum semper dicitur in actu esse: quia incessanter ad aliquid actu cōsiderandum iacet in angelis: sicut in nobis quātum in ipo est: non tamen oportet: quod semper ad unam speciem fiat conuersio: ita ut semper unum intelligatur in actu. ¶ Hæc ille. ¶. Non sunt igitur unius rationis intellectus agens & possibilis in nobis: & in angelis. Quod etiam probatur alio medio. ¶ In nobis enim est intellectus agens & possibilis p comparationem ad fantasmata. Quæ quidem comparantur ad intellectum possibilem: ut colores ad uisum. Ad intellectum autem agentem: ut colores ad lumen: ut patet ex. iii. de anima. Hoc autem nō est in angelo: ut patet. Ergo Intellectus agens & possibilis nō nisi equiuoce sunt in angelis: & in anima rationali.

DIFFERENTIA DECIMA

DECIMO differūt in hoc Angelus & anima rationalis: qa anima nō nisi ratiocinādo & discurrēdo de notis ad incognita intelligit: quia secūdum philosophum in. i. phisicorum: Innata est nobis uia: ut ex notioribus nobis ad incognita deueniamus. Angelus autem sine ratiocinatiōe & discursu intelligit. Qđ sic pbaē. Ois. n. discursus: uel ē ex ulibus ad particularia: uel a pticularibus ad uniuersalia. Probatur hoc: quia omnis ratio reducitē ad syllogismū uel inductionem. Sed in angelis neuter horum duorum discursuum inuenitur: ergo in angelis non est discursus. Minor patet p dionysium. vii. ca. de di. no. dicētem. Quod Angeli nō cōgregant diuinam cognitionem a sermonibus diffusis: neqꝫ ab aliquo communi ad ista particularia simul aguntur. Ergo angeli nō discurrunt de noto ad incognitum. ¶ Præterea dicitur in libro de spiritu & anima Ratiocinatio est rationis inquisitio. Sed in angelis non est ratio: quia ratio

ponitur in diffinitione animæ sicut ꝓpriũ eius ut patet in eodem libro. Ergo Angelus nõ ratiocinat̃. Et sic non discurrit. ℂ Vlterius. Commentator maximus dicit in. vii. de di. no. Quod Angeli nõ circũeunt existẽtium uarietatem: sicut animæ nostræ: ergo angelus neq̃ ratiocinatur: neq̃ discurrit. Ratiocinatio enim nihil aliud ẽ: ut dicit ista actũ quidam processus rõnis nostræ procedẽs de notitia noti ad notitiam icogniti. In angelis aũt nõ est talis processus: ergo i ipsis nõ est ratiocinatio: neq̃ discursus. Vñ thomas in prima parte. q. lviii. ar. iii. Angeli inq̃t illum gradũ tenẽt in substãtiis spiritualibus: quem tenẽt corpora celestia in substãtiis corporeis. Vñ & celestes mentes a dionysio dicunt̃. Est aũt hæc differẽtia inter corpora cælestia & terrena: q̃a corpora terrena ꝑ mutationẽ & motũ suã ultimam perfectionẽ adipiscũtur. Corpora uero cælestia statim ex ipa sua natura ultimã suã ꝑfectionẽ habẽt. Sic igit̃ & inferiores intellectus: scilicet hoium ꝑ quẽdã motum & discursum intellectualis oꝑationis ꝑfectionem i cognitione ueritatis adipiscũtur: dum scilicet ex uno cognito i aliud cognitum procedũt. Si autem statim in ipsa cognitiõe principii noti inspicerent quasi notas oẽs cõclusiones cõsequentes: in eis discursus locum nõ haberet Et hoc est i angelis: quia statim i illis que primo naturaliter cognoscũt inspiciũt omnia: quæcunq̃ in eis cognosci possunt. Et ideo dicũtur intellectuales: quia etiam apud nos eaq̃ statim naturaliter apprehendũtur: intelligi dicũtur. Vñ itellectus dicit̃ habitus primoꝝ principioꝝ. Animæ uero humanæ: quæ ueritatis cognitione per quẽdam discursum acq̃rũt: rõnales uocãtur. Quod quidẽ cõtigit ex debilitate luminis itellectus in eis. Si enim haberẽt plenitudinem intellectualis luminis: sicut angeli statim i primo aspectu principioꝝ totã uirtutem eorũ cõprehẽderẽt intuẽdo quicqd ex eis sillogizari põt. Si qs uero obiiciat: Quod discursus itellectus attẽditur ſm hoc ꝙ unum per aliud cognoscit. Sed angeli cognoscũt unũ ꝑ aliud: q̃a cognoscũt creaturas ꝑ uerbum: ergo intellectus angelicus cognoscit discurrẽdo. Respondetur ad hoc ꝙ discursus quendam motum nominat. Omnis autem motus est de uno priori in aliud posterius. Vnde discursiua cognitio attenditur secundum ꝙ ex aliquo prius noto deuenitur in cognitionem alterius posterius noti: quod prius erat ignotum. Si autem uno inspecto simul aliud ispiciatur: sicut i speculo ispicitur simul imago rei & res: nõ est ꝑpter hoc cognitio discursiua. Et hoc modo cognoscũt angeli res i uerbo: nec tamẽ discurrũt de noto ad icognitum: sicut intellectus hũanus. In sciẽtia autem nostra triplex est discursus ut dicit ꝑfatus doctor in prima parte. q. xiiii. ar. vii. Primus discursus est secũdũ successionẽ

tantum: ficut cũ poſtq̃ intelligimus aliquid in actu conuertimus nos ad intelligẽdum aliud. Secũdus diſcurſus eſt ſecũdum cauſalitatem: ſicut cũ per principia peruenimus in cognitionẽ cõcluſionum. Iſte aũt diſcurſus præſupponit primũ. Procedẽtes enim a principiis ad cõcluſiones nõ ſimul utrũq; cõſiderãt. Vñ quãdo cognoſcitur primum adhuc ignoraũt. ii. Et. ſic. ii. nõ cognoſcitur in primo: ſed ex prio. Tertius uero diſcurſus eſt: quãdo ſecũdum uidetur in primo reſolutis eẽ ſectibus in cauſas. Et tũc ceſſat diſcurſus. Intellectus ergo noſter cũ diſcurſu: Angelicus uero ſine diſcurſu intelligit. Sed uide q̃ præclare declaret hoc etiam prefatus doctor lucis in quæſtionibus diſputatis. q. viii. ar. xv: dicẽs. Diſcurrere proprie eſt ex uno in cognitionẽ alteri⁹ deuẽire. Differt ãt cognoſcere aliqd i aliquo & aliqd ex aliquo. Q ñ. n. aliquid in aliquo cognoſcitur: uno motu fertur cognoſcẽs in utrunq; ſicut patet quãdo aliqd cognoſcitur in aliquo: ut in forma cognoſcibi li. Et talis cognitio nõ eſt diſcurſiua. Nec differt quãtũ ad hoc utrũ aliquid uideatur in propria ſpecie: uel in ſpecie aliena. Viſus enim nõ dicitur cõferre: neq; uidẽdo lapidem p ſpeciem a lapide acceptam: neq; uidendo lapidem per eius ſpeciem in ſpeculo reſultantem. Sed tũc dicitur aliquid ex aliquo cognoſci: quãdo nõ eſt idem motus in utrũq; ſed primo mouetur intellectus in unum: & ex hoc mouetur in aliud. Vnde hic eſt quidam diſcurſus: ſicut patet in demõſtrationibus. Prio enim intellectus fertur in principia tantum: & ſecũdario fertur per principia in cõcluſiones. Intellectus aũt angelicus a ſua creatione per formas innatas eſt perfectus reſpectu totius naturalis cognitiõis: ad quẽ ſe extẽdit uirtus intellectiua: ſicut & materia cæleſtium corporũ totali ter eſt perfecta uel terminata per formã: ita q̃ nõ remanet in potentia ad aliam formam. Et propter hoc dicitur in libro de cauſis. Quod intelligẽtia eſt plena formis. Non enim eſſet plena: niſi tota ſua potẽtia per formas illas terminaretur. Vnde nihil eorum: quæ naturaliter cognoſcere poteſt: eſt ei incognitum. Sed intellectus noſter participans defectiue lumen intellectuale nõ eſt completus reſpectu omnium cognoſcibilium: quæ naturaliter cognoſcere poteſt: ſed eſt perfectibilis. Nec poſſet ſe de potẽtia in actum reducere: niſi quãtum ad aliquid aliqua eſſet eius cognitio completa per naturam. Vnde oportet q̃ in intellectu noſtro ſint quædam naturaliter ab ipſo cognita: ſcilicet prima principia: q̃uis etiam ipſorum cognitio in nobis nõ determinetur niſi per acceptionem a ſenſibus. Vnde ſicut intellectus noſter ſe habet ad iſta principia ſic ſe habet angelus ad omnia: que naturaliter cognoſcit Et cum cognitio principiorum in nobis ſit altiſſimum noſtræ ſcientiæ:

Patet q in supremo nostræ naturæ attingimus quodãmodo infimũ naturæ angelicæ: qa sm Diony. vii. c. de di. no. Diuina sapientia fines primorũ coniũxit principiis secũdorũ. Vnde sicut nos sine discursu pri cipia cognoscimus simplici intuitu: ita & angeli oia: q̃ cognoscunt. Vnde & itellectuales dicunt. Et habitus primorũ principiorũ in nobis dic t itellectus. ¶ Hæc ille. ¶ Hanc ẽt angelorũ & aiarũ differẽtiã assi gnat Dionysius. vii. c. de di. no. dicens: Angeli non accipiunt cogni tionem suã a smonibus longis & diffusis: sicut faciunt aiæ: hoc est q nõ intelligũt cum discursu queadmodũ aia unita corpori itelligit: qa aie rõnali nõ statim offert ueritas: sed eam p inquisitionem discurrẽ do inuenit. Et hæc est cãcur angeli ppric dicunt intellectuales: uel sub stantiæ intellectuales: nõ aũt rõnales: qa sine discursu itelligunt: parti cipantes quasi in plena luce naturam itellectualem: ppter quod intel lectum deiformẽ habere dicunt. Hoies uero nõ pprie dicunt intelle ctuiisi: sed rõnales: qa cum aia extremum gradum teneat in substantiis intellectualibus: participat naturam itellectualẽ defectiue: quasi obũ brata. Propter quod rõnalis nõ iniuria dicit & nõ intellectiua: nisi im proprie: qa ratio oritur in umbra itelligẽtiæ: ut dicit Isaac in libro sua rum diffinitionum. Et rabi Moyses ẽt dicit. Quod ratio est intelligen tia obumbrata: qa nõ põt puenire ad notitiam icogniti: nisi ex notitia alicuius prius noti: quod est discurrere ex uno in aliud. Ex hoc ẽt dixit Boetius in. iiii. de cõsolatione: q ita se habet ad itellectum ratio: sicut se habet ad id: quod ẽt id quod gignitur: & ut tempus ad æternitatem. Ideo ratio est umbra quædam respectu intelligẽtiæ. In quinto etiã de cõsolatione idem Boetius dicit. Quod ipsum hominem aliter sensus aliter imaginatio aliter ratio: aliter intelligẽtia intuetur. Sensus enim figuram in subiecta materia constitutam: imaginatio uero solã sine materia iudicat formam. Ratio uero hanc quoq transcendit: speciẽq ipsam: quæ est in singularibus: uniuersali consideratione perpendit. ntelligentia uero celsior oculus existit. Supergressa nanq uniuersi tatis ambitum ipsam simplicem formam pura mentis acie intuetur. ¶ Hæc ille. ¶ Hoc aũt recte perpendi potest ex tertio de anima: ubi philosophus ponit tres opationes intellectus. ¶ Prima enim dicitur simplicium intelligentia: siue simplicium apprehensio. secũdum quã intellectus intelligit puras & nudas rerum quiditates: quæ quidẽ ope ratio a quibusdam dicitur informatio intellectus: uel informatio p in tellectum: quando intellectus apprehendit: quod quid est rei: quod est obiectum ipsius. ¶ Secunda operatio appellatur compositio uel diui sio. ¶ Tertia uero discursus. & harum operationum secunda non põt

m

esse sine prima: nec tertia sine secunda ut patet. Et q̃uis itellectus & ratio sint una & eadē potētia realiter in hoie: tñ noie & rōne differunt: qa primæ duæ operationes sunt intellectus: inquātum intellectus ē.
¶ Tertia uero operatio est itellectus: inquātum itellectus dicit̃ ratio quædam. Potest ēt dicere ꝙ iste tres opationes sunt opationes rōnis: sed tertia est ipsius rationis: inquātum ratio. Prima uero & secūda sūt rationis: inquantum ratio est intellectus qdam. Quia ergo angeli primam operationem hñt: qui eo modo: quo nos itelligimus prima principia intelligunt: qcquid naturaliter itelligūt sine aliquo discursu aut inquisitione rationis: ideo itellectiui & non rōnales appellant̃. Quia uero homines ratiocinando de noto ad incognitum discurrunt: ideo potius rationales q̃ intellectiui appellantur: qa sicut proprium est itellectus apprehēdere nudam & simplicem rei essentiam & quiditatem: ita ratiōis proprium est ratiocinari & discurrere. Unde Boetius dicit Quod ratio est ꝓpria humani generis: & ratiocinatio est rōnis inquisitio siue ꝓcessus qdam rōnis nostræ ꝓcedēs de notitia noti ad notitiā icogniti: ut dicit Isaac in libro suarum diffinitionū. Hæc aūt: q̃ prælibata sunt: ex intentione ēt sancti doctoris ꝓpalauimus. Unde in q̃stionibus disputatis p̃fatus doctor sic inquit. In intellectu diuino: q est omnino simplex: nulla pōt eē compositio: sed ratio nostra: q̃uis sit cōposita ex hoc tñ ꝙ in ipsa aliqd de natura simplicis iuenitur: sicut exēplar in sua imagine. pōt in aliquem actum simplicē & aliquē actum cōpositum: prout componit p̃dicatum cum subiecto: uel ꝓut cōponit principia in ordine ad conclusionem. Unde eadē potētia in nobis est: q cognoscit simplices rerꝫ quiditates: & q̃ format ꝓpositiones: & quæ ratiocinatur: quorꝫ unum proprium est rōnis: inquantum est ratio. Alia duo pñt eē intellectus: inquātum est intellectus. Unde secūdum inuenitur in angelis: cum per plures spēs cognoscāt. Sed in deo est solum primum qui cognoscēdo essentiam suā oia itelligit & simplicia & complexa. ¶ Hæc ille in p̃fatis q̃stionibus. q. xv. ar. primo ad qntū. Recte igitur angeli intellectiui: hoies aūt rōnales appellant̃. Unde ēt Thomas in. ii. Sen. distin. iii. ar. vi. ad secūdū sic dicit. In homine ē intellect⁹ nō tamen ꝓpter hoc in ordine itellectualium ꝓprie ponit̃: qa illa substantia itellectualis dicit̃: cuius tota cognitio ẜm itellectum est: qa oia q̃ cognoscit: subito sine iquisitione sibi offerūt̃. Non aūt ita est de cognitione aiæ: qa per inquisitionem & discursum rōnis ad notitiam rei uenit. Et ideo rōnalis dicit̃: qa eius cognitio ẜm terminum tm̃: & ẜm principium itellectualis est. Secūdum principium: qa prima principia

ſine inquiſitiōe ſtatim cognoſcit aīa. Vñ hitus primoꝝ pricipioꝝ itellectus dicitur ſecūdum terminum: qa iquiſitio rōnis ad itellectum rei terminatur. Et ideo non haber itellectum: ut naturam ꝓpriam: ſed ꝑ quādam participationem. ❡Hæc ille. ❡Habes igitur qualiter aīa rationalis dicit: & homo ſimiliter per animam rōnalis nūcupat: ꝓpter diſcurſum. Angelus uero nō rōnalis ꝓprie: ſed intellectiuus appellat: qa ſine diſcurſu intelligit: q̄uis beatus Gregorius appellauerit angelū aīal rōnale qa non loquit illic ex ſenteutia ꝓpria: ſed ex opinione Platonis: qui dixit angelos eē aialia. Ideo Platonici in diffinitiōe hoīs mortale addiderūt dicētes. Sumus enim rōnales nos & dii: ſed mortale adaduersum ſeparat nos ab illis. Vt recitat Porphirius in prædicabilibus. Sed ne arbitreris ex iis quæ pauloante elucidata ſunt. Quod ratio & intellectus in homine ſint duæ potentiæ: uel ꝙ realiter differant. Audi quid dicat Thomas in quæſtionibus diſputatis. q. xv. arti. primo. Oportet inquit inueſtigare rationis & intellectus differentiam. Sciendum eſt igitur ſm Auguſtinum in. iii. de trinitate. Quod ſicut eſt ordo quidam inter ſubſtantias corporeas: ex quo quædam aliis ſuperiores dicuntur: & earum regitiue: ita etiam eſt quidam ordo inter ſubſtantias ſpirituales. Superiorum autem & iferiorum corporum hæc eſt differentia. Quod inferiora corpora ſuum perfectum eſſe ꝑ motum conſequuntur: generationis ſcilicet alterationis & augmenti: ut patet in lapidibus plantis & animalibus. Superiora uero corpora ſuū perfectum eſſe habent quantum ad ſubſtantiam uirtutem & quantitatem & figuram abſq; omni motu ſtatim in eorum principio: ut patet in ſole & luna & ſtellis. ꝑfectio āt ſpūalis nature in cognitiōe ueritatis cōſiſtit. Vñ ſūt q̄dā ſubſtātie ſpūales ſupiores: q̄ ſine aliquo motu uel diſcurſu ſtatī in prima & ſubita ſiue ſimplici acceptiōe cognitionē obtinent ueritatis: ſicut eſt in angelis: ratione cuius intellectū deiformem habere dicuntur. Quædam uero ſunt inferiores: quæ ad cognitionem ueritatis perfectam uenire non poſſunt: niſi per quendam motum quo ab uno in aliud diſcurrūt: ut ex cognitis in icognitorum notitiam ꝑueniant: quod eſt proprium humanarum animarum. Et inde eſt ꝙ ipſi angeli intellectuales ſubſtantiæ dicuntur: animæ uero rationales. Intellectus enim ſimplicem & abſolutam cognitionem deſignare habet. Ex hoc enim aliquis intelligere dicitur. Quod interius ipſa rei eſſentia ueritatem quodammodo legit. Ratio uero diſcurſum quendam deſignat: quo ex uno in aliud cognoſcendum pertingit & peruenit. Vnde dicit Iſaac in libro ſuarum diffinitionū: ꝙ

ratiocinatio est cursus causæ in causatum. Motus autem omnis ab inmobili procedit: ut dicit Philosophus. vii. &. viii. phisicorum: & Augustinus. viii. super Genesim ad litteram. Finis etiam motus est qes: ut dicitur in. q nto Phisicorum. Et sicut motus comparatur ad quietē & ut ad principium: & ut ad terminum. Ita & ratio: quæ comparatur ad intellectum: ut motus ad quietem: & ut generatio ad esse: ut patet ex auctoritate Boetii superius inducta. Comparatur enim ratio ad itellectum: qui est ueluti quoddam quietum & immobile: ut ad principium: & ut ad terminum. Vt ad principium quidem: quia non posset mens humana ex uno in aliud discurrere: nisi eius discursus ab aliqua simplici acceptione ueritatis inciperet. Quæ quidem acceptio est intellectus principiorum. Similiter nec rationis discursus ad aliquid certum perueniret: nisi fieret examinatio eius: quod per discursum iuenitū ad prima principia: in quæ ratio resoluit. Et sic ratio etiam comparatur ad intellectum: ut ad terminum. Et hoc modo intellectus est principium & terminus rationis. Vnde quis cognitio humanæ animæ proprie sit per uiam rationis: est tamen in ea quædam tenuis participatio illius simplicis cognitionis: quæ in substantiis superioribus inuenitur: ex quo uim intellectiuam habere dicunt. Et hoc secundū illū modū: quem supra diximus ex uerbis Dionysii. vii. c. de diui. nomi. dicens: Quod diuina sapientia semper fines primorum cōiungit principiis secundorū. Hoc est dictū ꝙ inferior natura in suo summo attingit ad aliquid infimum naturæ superioris. Naturæ enim ordinatæ adinuicē sic se habent: sicut corpora contiguata: quorum inferius in sui supremo tangit superius in sui infimo. Vnde & natura attingit in sui supremo ad aliquid: quod est proprium superioris naturæ: imperfecte illud participans: quia illud: quod est superioris naturæ non potest eē in inferiori natura perfecte: sed per quandam tenuem participationē: ut diximus: quemadmodum in natura sensitiua non est ratio: sed aliqua participatio rationis: inquantum bruta habent quandam prudētiam naturalem: ut patet ī primo metaphisicæ. Id autem: quod sic participatur: non habetur: ut possessio: idest sicut aliquid perfecte subiacens potentiæ habenti illud: sicut dicit in primo metaphisicæ. Quod cognitio dei diuina est: & nō humana possessio. Vnde ad id: quod hoc modo habetur: non deputatur aliqua potentia: sicut bruta non dicuntur habere rationem aliquam: quāuis aliquid prudentiæ participent: sed hoc inest secundum quādam estimationem naturalem. Similiter nec in homine est una potentia specialis: per quam simpliciter & absolute & absq; discursu cognitionem ueritatis obtineat: sed talis ueri-

ratis acceptio inest sibi per quendam habitum naturalem:qui dicitur intellectus principiorum. Non est igitur in homine aliqua potentia a ratione separata:quae intellectus dicatur. Sed ipsa ratio intellectus dicitur:eo q͏ participat de intellectuali simplicitate:ex quo est principiũ & terminus in eius propria operatione. Dato autem q͏ aliqua potẽtia nobis proprie & perfecte competeret ad simplicem acceptionem & cognitionem ueritatis:quae est in nobis:non tamen esset alia potentia a ratione. Quod sic patet sm Auicennam in.vi.de naturalibus. Diuersi actus indicant differentiam potentiarum: quia potentiae distinguuntur per actus:& actus per obiecta:& tunc tantũ:quando non possunt in idem principium referri:sicut in corporibus non reducitur in idem principium recipere & retinere:sed hoc in humidum: illud autẽ in siccũ. Et ideo imaginatio:quae retinet formas corporales est alia potentia a sensu:qui recipit praedictas formas per organum corporale. Actus autem rationis:qui est discurrere:& actus intellectus:qui ẽ simpliciter apprehendere ueritatem comparantur adinuicem:ut generatio ad eẽ:& motus ad quietem:ut superius patuit. In idem autem principium reducitur quiescere & moueri in oĩbus ĩ qbus inueniuntur: qa per quam naturam aliquid quiescit in loco:per eandem mouetur ad locum:cum natura sit principium motus & quietis in eo: in quo est. Sic autem se habent quiescens & motum:sicut perfectum & imperfectum. Vnde & potentia discurrens & ueritatem accipiens non erunt diuersae:sed una:quae:inquantum est perfecta:ueritatem absolute cognoscit. Inquantum uero est imperfecta:discursu indiget. Vnde ratio proprie accepta nullo modo potest esse alia potentia ab intellectu in nobis. Sed interdum ipsa uis cogitatiua:quae est potẽtia animae sensitiuae:ratio dicitur:quia confert inter formas indiuiduales sicut ratio proprie dicta inter formas uniuersales:ut dicit Commentator in.iii. de anima. Et haec habet organum determinatum:scilicet mediam cellulam cerebri. Et haec ratio absq͏ dubio alia potentia est ab intellectu. Sed de hac nunc non intendimus. ¶ Haec Thomas ubi supra. Et sic habes in hac differẽtia:quomodo anima rationalis cum discursu : angelus uero sine discursu intelligit. Habes etiam qualiter angeli intellectiui appellantur:animae uero rationales dicuntur:& quãuis in homine sit quaedam tenuis participatio intellectus: nõ tamen in homine sunt duae potentiae ratio & intellectus.

¶DIFFERENTIA VNDECIMA.

VNDECIMO Differũt angelus & anima rationalis: quia in angelo potentiæ non sunt ita distinctæ: sicut in anima: siue in angelo non sunt tot nomina potentiarum: sicut in anima. Ponunt enim theologi in anima rationali sinderesim conscientiam rationem superiorem & inferiorem: quæ omnia angelis ipsos attribuisse nusq̃ comperi. Et notanter dixi omnia: quia non erit absurdum fortasse sinderesim in ipsis ponere. Nõ autem memini me legisse aliquem theologum: qui rationem superiorem & iferiorem i angelis posuerit: aut qui dicat sinderesim rationem & cõscientiam facere syllogismum in angelo: sicut in anima faciunt: ut patebit: quia collatio nõ est in angelis ut diximus. Quomodo autem hæc sint i anima & quid sit unũquodq̃ eorum: libet differere. Ratio. n. sup̃ior & iferior hoc mõ distinguũtur ſm doctorem lucis i quæstionibus disputatis. q. xv. ar. ii. Sũt enim inquit quædam naturæ anima rationali superiores Quædam uero iferiores. Cum uero omne: quod itelligitur itelligat per modum itelligentis. Rerum: quæ sunt sup̃a animam: itellectus ẽ in anima rationali iferior ipsis rebus itellectis. Earum uero: quæ sunt infra animam inest animæ intellectus superior ipsis rebus: cum in ea res ipse nobilius esse habeat q̃ in seipsis. Et sic ad utrasq̃ res diuersam habitudinem habet: & ex hoc diuersa sortitur officia: ſm q̃ ad diuersas naturas respicit. Secundũ enim q̃ rebus superioribus itendit: puta uel quod naturam earum absolute considerat: aut ab eis rationem & quasi exemplar operãdi accipit: superior ratio nominatur. Secũdum uero q̃ ad iferiora cõuertitur: uel cõspicienda per cõtemplationẽ: uel per actionem disponenda: iferior ratio nũcupatur. Vtraq̃ autem scilicet superior & iferior ſm cõmunem rationem itelligibilis ab anima humana apprahenditur. Superior quidem prout immaterialis est in seipsa. Inferior autem: prout a materia per actum intellectus agẽtis denudatur. Vnde patet q̃ ratio superior & iferior nõ nominãt diuersas potentias: sed unam & eãdem ad diuersa diuersimode comparatam.

¶In tertio autem articulo eiusdem quæstionis sic inquit. Aliqs actus attribuitur rationi dupliciter. Vno modo quia est immediate eius: ut pote ap ipsa ratiõe elicitus: sicut cõferre de agẽdis uel scibilibus. Alio modo quia eius est mediante uoluntate: quæ per eius iudicium mouetur. Sicut autem motus appetitus: qui sequitur iuditium ratiõis: ratiõi attribuitur: ita motus appetitus cõsequẽtis deliberationem superioris rationis attribuitur superiori rationi: ut pote cum aliquid deliberat de

agēdis:ex hoc ꝙ aliquid deo est acceptum:uel diuina lege præceptum uel aliquo huiusmodi modo. Inferioris uero rationis est:quando motus appetitus cōsequitur inferioris rationis iudicium:ut cum deliberatur de agēdis per causas īferiores:utputa cōsiderando turpitudinem actus:dignitatem rationis:hominum offensam & huiusmodi. Hæ autem geminæ cōsiderationes ordinatæ sunt. Finis enim ſm phm i. vii. ethicorum in operabilibus ratiōem pricipii tenet:quia hoc facit finis in operabilibus:quod prima principia in speculabilibus. In scientiis enim speculatiuis non perficitur iudicium rationis:nisi quando resoluuntur rationes in prima principia. Vnde nec in operabilibus perficitur:nisi quando fit reductio usque ad ultimum finem. Tunc enim solummodo ratio dabit ultimam sententiam de operando. Et hæc sententia est consensus in opus. Et inde est ꝙ consensus in actum attribuitur rationi superiori:quæ finem ultimum respicit. Sed delectatio:siue delectationis complacentia attribuitur ab Augustino rationi inferiori. Quando igitur aliquis peccat in actum consentiēdo:est peccatum in ratione superiori:quādo uero per solam delectationem cū aliqua deliberatione:dicitur esse peccatum in inferiori ratione: ꝑpter hoc ꝙ i huiusmodi īferioribus disponendis immediate cōsistit. Sic aūt dicitur esse peccatum in superiori ratione:uel inferiori:inquantū motus appetitiue rationi attribuitur. Sed considerādo actum proprium rationis dicitur esse peccatum in superiori uel inferiori ratione:quādo ratio superior uel inferior in propria collatione decipitur. Nam secūdum philosophum in. iii. de anima. Sicut sensus i propriis sensibilibus nūq̄ decipitur. Circa sensibilia autem cōmunia:& per accidens decipi pōt. Ita intellectus circa proprium obiectum scilicet quod quid est:nunquam decipitur:nisi forte per accidens:nec circa prima principia decipitur:quæ statim notis terminis cognoscunt. Propterea dixit philosophus. Quod intellectus semper est rectus. Sed decipitur in conferendo & applicando principia communia ad particulares conclusiones. Et ita contingit rationem sua rectitudine priuari:& in ea esse peccatum. Omne autem peccatū ē contra rationē:ut Dionysius dicit:Inquantum est contra rationem rectam:in qua peccatum esse non potest. ¶ Si quis uero obiiciat: quod fortius & superius non uincitur ab inferiori. Sed ratio est fortissimum eorum:quæ in nobis inueniūt: ergo nō potest uinci per concupiscentiā uel aliqd huiusmodi. Et sic ut deꝗ ratio nō possit peccaſ. Dicitad hoc ꝙ simili rōnē Socrates faciebat:rōdere uolēs:ꝙ nullū sciētē cōtigit peccare:qa sciā cū sit fortior

a passione nõ uincitur. Ad quod respondet philosophus i. vii. ethy. distinguẽdo sciam i uniuersalem & particularem: & i sciẽtiam in habitu & in scientiam in actu: & in habitu scientiam distinguit: per hoc ꝙ habitus potest esse solutus & ligatus: ut i ebriosis accidit. Cõtingit eni aliquem habẽtem sciẽtiam uniuersalem i actu particulari: circa quem est opus: nõ habere sciẽtiam: nisi in habitu ligato per cõcupiscentiam uel passionem: ut sic iudicium rationis i particulari operatione non possit informari secũdũ uniuersalem sciẽtiam. Et ita cotingit errare rationem i electione. Et a tali errore electionis. Omnis malus ẽ ignorãs: quãtumcũꝙ habeat in uniuersali sciẽtiam. Et per hunc modum ratio ad peccatum deducitur: inquãtum per cõcupiscẽtiam uel passionem ligatur. Vnde secũdum Augustinũ. xii. de trinitate tres cõcurerũt in peccato primi parẽtis. Videlicet uir. Mulier & serpẽs: hoc est Adã Eua & diabolus in specie serpentis: qui incitauit eos ad peccãdum. Per uirum enim rationẽ superiorẽ: per mulierẽ rationem inferiorẽ & per serpentem sensualitatẽ Augustinus intelligit. Veluti etiam hieronimus super Ezechielẽ exponẽs illud similitudo uultus ꝗtuor aialiũ &c. Per hominem intelligit rationem superiorem. per uitulum inferiorem: ꝑ leonem sensualitatem: & per aquilam dominam sinderesim. ¶ De ratione etiam superiori & inferiori quid sint: cumulate declarat præfatus thomas in. ii. S. dist. xxiiii. ar. ii. Ratio inquit hic accipit: ꝗ hoc mõ se habet ad uolũtatem & liberũ arbitrium: sicut se habet apprehensio sensitiua ad sensualitatem. Nullus enim appetitus mouetur in suum obiectum: nisi fiat appræhensio alicuius sub ratione boni uel mali cõuenientis uel nociui. Hanc autem rationem cõuenientis & boni aliter homo percipit aliter brutum. Brutum enim nõ cõferendo: sed quodã naturali instinctu sibi cõueniens uel nociuum cognoscit. Homo autẽ per inuestigationem quãdam & collationẽ huiusmodi rationes considerat. Et ideo uis illa per quam in huiusmodi rationum cognitionem uenit: cõuenienter ratio dicitur: quæ inuestigatiua ẽ: & deductiua unius in alterum. Quia uero tota ratio potentiarum ex obiectis sumitur quorum speciebus cõformantur: Inde est: ꝙ oporret in ratione quẽdã gradum constituere secũdum ordinem eorum: quibus intendit. In rebus autẽ: quas ratio. considerat: talis inuenitur distinctio & ordo: Vt quædam æterna & necessaria a temporalibus discreta eis proponantur: Vnde & ratio ex hoc quẽdam gradum cõsequitur: ꝙ his uel aliis itẽdit: Sed quia ita est in ordine rerũ. Quod superius est directiuũ iferioris & causa: inde est ꝙ per eterna in iis: quæ temporalia sunt dirigimur: sicut id: quod uno modo se habet: est mensura eius: quod multi-

forme est:ut ex.xii.methaphisicæ accipitur. Et secundum hoc patet: Q d rō æternis dupliciter inhærere pōt:uel cōsider ādo ipa:i se uel cōsi derādo ipa ſm q ſunt regula tēporaliū per nos diſponendorum & agendorum. Et prima conſideratio nō eſt extra limites ſpeculatiue rationis:ſecūda autem ad genus practice rationis pertinet. Vnde patet q rō ſupior pti ē ſpeculatia & pti practica. Et iō Magr i littera dicit q ratio ſuperior ſupernis conſpiciendis:inquantum eſt ſpeculatiua: & inquantum eſt practica ſupernis conſulendis intēdit: Vnde ex hoc pate t q ratio ſuperior:prout contra inferiorem diuiditur:nō diſtat ab ea ſicut ſpeculatiuum & practicum:quaſi ad diuerſa obiecta reſpiciant de quibus fiat ratiocinatio:ſed magis diſtinguntur ſecundum media a quibus ratiocinatio ſumitur. Ratio enim inferiori conſiliatur ad electionem tendens ex rationibus rerum temporalium. Vt q aliquid eſt ſuperfluum uel diminutum: Vel e honeſtum. Et ſic de aliis conditionibus:quas moralis philoſophus pertractat. Superior uero conſilium ſumit ex rationibus æternis & diuinis:ut quia eſt contra præceptū dei uel eius offenſam oſtendit uel aliquid huiuſmodi. Diuerſitas autē mediorum ex quibus ad idem genus concluſionis proceditur: non facit diuerſam potentiam:ſed quādoq diuerſum h bitum. Et ideo ratio ſuperior & inferior non diſtinguntur ſicut diuerſæ potentiæ:ſed magis ſecundum habitum:uel quem iam actu habet:uel ad quem natu aliter ordinatur. Ratio enim ſuperior perficitur ſapientia:& inferior ſciētia:ut dicit Auguſtinus xii.de trinitate. ¶ Et hæc de ratione ſuperiori & inferiori dicta ſufficiant. Nunc autem de ſinderesi aliquid dicеram? Sciendum eſt igitur: Q uod natura humana eſt infra angelicam: ſi cōſideremus modum intelligendi utriuſq. Dictum eſt enim ſupra q naturalis modus cognoſcēdi & proprius naturæ angelicæ eſt:ut ueritatem cognoſcat ſine inquiſitione & diſcurſu. Humane uero proprium eſt: ut ad ueritatem cognoſcendam perueniat inquirendo:& ex uno in aliud diſcurrendo. Vnde anima humana:ut præfati ſuimus: quātum ad id:quod in ipſa ſuppremum eſt:aliquid attingit de eo:quod proprium eſt naturæ angelicæ:ut ſcilicet ad aliquorum cognitionem ſubito & ſine inquiſitione perueniat:quis etiam angelo ſit inferior quantum ad hoc:q in his ueritatem cognoſcere non poteſt:niſi a ſenſu accipiēdo. Inuenitur autem in natura angelica duplex cognitio. Speculatiua:qua ipſam rerum ueritatem ſimpliciter & abſolute intuetur:& practica:tam ſecundum philoſophos:qui poſuerunt angelos motores orbium:& omnes formas naturales præexiſtere in eorum cognitione:q ſecundum theologos:qui ponunt angelos deo in officiis ſpiritualibus

ministrare:secundum que ordines distinguntur. Vnde & ĩ natura hu
mana:inquantum attingit angelicam oportet esse cognitionem ueri-
tatis sine inqsitiõe:& in speculatis & in practicis. Et hãc qdẽ cognitio
nẽ oportet eẽ principiũ totius sequẽtis:siue speculatiue:siue practicæ
quia principia oportet esse stabiliora & certiora. Vnde & hanc cogni-
tionem oportet homini naturaliter inesse:cum hoc quidem cognoscir
quasi quoddam seminarium totius cognitionis sequentis. Et in omni
bus naturis sequentium operationum & effectuum quædam natura-
lia semina præexistunt. Quam quidem cognitionem oportet habitu
alem esse:ut in promptu existat:ea uti:cum fuerit necesse. Sicut autem
animæ humanæ est naturaliter insitus quidam habitus naturalis:quẽ
uocamus intellectum principiorum ita in ipsa est quidam habitus na
turalis primorum principiorum operabilium:quæ sunt naturalia pri
cipia iuris naturalis: Qui quidem habitus ad sinderesim pertinet. Et
ideo hoc nomen sinderesis uel nominat absolute habitum naturalem
similem habitui principiorum speculabilium:uel nominat ipsam po
tentiam rationis cum tali habitu. Et quodcũq horum fuerit nõ mul-
tum differt:quia hoc nõ facit dubitationem nisi circa nominis signifi
cationem. Hæc ex intẽtione thomæ in qstionibus disputatis. q. xxvi.
ar. i. In ii. uero. S. dist. xxiiii. ar. iii. sic dicit. Sicut est in motu rerum na-
turalium. Quod omnis motus ab immobili mouẽte procedit:ut di-
cit Augustinus. viii. super genesim ad litteram:& philosophus probat
in. vii. &. viii. phisicorum. Et omne dissimiliter se habens ab uno eo-
demq modo se habente ita etiam oportet:quod sit in processu ratio-
nis. Cum enim ratio uarietatem quandam habeat. & quodãmodo mo
bilis sit:secũdum q principia in conclusiones deducit:& in cõferendo
frequenter decipiatur, oportet quod omnis ratio ab aliqua cognitio-
ne procedat:quæ uniformitatẽ & quietem quãdam habeat: Quod nõ
fit per discursum inuestigationis:sed subito intellectui offeruntur. Si
cut enim ratio in speculatiuis deducitur ab aliquibus principiis per se
notis:quorum habitus intellectus dicitur: Ita etiam oportet: quod ra
tio practica ab aliquibus principiis per se notis deducatur:ut puta ma
lum nõ esse faciendum. Præceptis obediendum fore: Deo præcæteris
obtemperandum. Et sic de aliis. Et horum quidem habitus sinderesis
dicitur. Vnde dico q sinderesis a ratione practica distinguitur: non
quidem per substantiam potentiæ:sed per habitum:qui est quodam-
modo innatus menti nostræ:ex ipso lumine intellectus agentis: sicut
& habitus principiorum speculatiuorum: Vt omne totum est maius

ſua parte:& huiuſmodi:licet ad terminationem cognitionis eorum ſēſu & memoria indigeamus: Vt in.ii.poſteriorum dicitur. Et ideo ſtati cognitis terminis cognoſcuntur:ut in primo poſteriorum dicitur. Sinderesis ergo uel habitum tantum nominat:uel potentiam ſubiectam habitui ſic nobis inato. ℂHæc ille. ℂNotandum iſuper ꝙ ſinderesis nūq̄ poteſt peccare. Et ratio eſt:quia illud quod naturaliter ieſt ſemper ineſt:ſed naturale eſt ſinderesi:Quod remurmuret malo:ergo ipſa nūq̄ in malum cōſentit. ℂVlterius. Bonum poteſt eſſe magis purum:q̄ malum:quia aliquod Bonum eſt:cui nihil admiſcetur de malo. Nihil autem eſt adeo malum:quod nō habeat aliquid de bono admixtum. Sed in nobis eſt aliquid:quod ſemper inclinat ad malum:ſcilicet fomes. Ergo & aliquid erit:quod ſemper iclīat ad bonum. Hoc autem nō uidetur eſſe niſi ſinderesis:ergo in ſinderesi nūq̄ poteſt eē peccatum:q̄uis i ratione ſuperiori uel inferiori eſſe poſſit:ueluti ante demōſtrauimus:quia in ipſa applicatione uniuerſalis pricipii ad aliquod particulare poteſt accidere error propter imperfectam uel falſam deductionem uel alicuius falſi aſſumptionem:Et ideo i ſinderesi non eſt peccatum:ſed in illa potentia:quæ uniuerſale iudicium ſinderesis ad particularia opera applicat. Nam ſicut in ſpeculatiuis ratio falſa: q̄uis originem ſumat a principiis:nō tamen a principiis primis falſitatē habet:ſed ex malo uſu principiorum:ita etiam in operatiuis accidit. Q đ autem in ſinderesi nō poſſit eſſe peccatum:late oſtēdit ſanctus doctor lucis iquæſtionibus in diſp.q.xxvi.ar.ii.dicens. Natura in omnib⁹ operibus ſuis bonum itendit:& cōſeruationem eorum:quæ per operationem naturæ fiūt. Et ideo in omnibus naturæ operibus ſemper pricipia ſunt permanētia & immutabilia:& rectitudinem conſeruantia. Pricipia enim manere oportet:ut dicit in primo phiſicorum. Nō enim poſſet eſſe aliqua firmitas uel certitudo in iis:quæ ſunt a principiis:niſi principia eſſent firmiter ſtabilia. Et inde eſt ꝙ omnia mutabilia reducuntur ad aliquod primum immobile. Hinc eſt etiam Quod omnis ſpecifica cognitio deuincat ab aliqua certiſſima cognitione :circa quam error eſſe nō poteſt:quæ eſt cognitio primorum principiorum uniuerſalium:ad quæ omnia illa cognita examinātur. Et ex quibus oībus omne uerum approbatur: & omne falſum reſpuitur. In quibus ſi aliquis error poſſet accidere:nulla certitudo in tota ſequenti cognitione inueniretur. Vnde & in operibus humāis ad hoc ꝙ in eis aliqua rectitudo eſſe poſſit oportet eſſe aliqđ principiū pmanens qđ rectitudinē imutabilē hēat:ad qđ oīa opa examinant:ita ꝙ illud principium

permanens omni malo resistat: & omni bono consentiat. Et hoc est sinderesis cuius officium est remurmurare malo & inclinare ad bonũ Et ideo concedimus: Quod in ipsa non possit esse peccatum. ¶ Hæc ille. ¶ Sed contra. Videtur enim ꝙ in sinderesi possit esse peccatum. Nam peccare: cum non sit habitus proprie loquendo: nec potentiæ: sed hois: quia actus sunt singularium. Dicitur tamen aliquis habitus uel potentia peccare: sm ꝙ per actum alicuius potentiæ uel habitus homo inducitur ad peccandum quã loq: quia Io. xvi. Venit hora: ut omnis: qui interficit uos arbitret obsequium se præstare deo. Et sic ad occisionem aliqui inclinant: ex hoc ꝙ iudicabunt esse obsequendum deo. Quod ad sinderesim pertinet. Ergo uidet ꝙ sinderesis possit peccare. ¶ Vlterius. Pena correspondet culpe. Sed tota anima punitur: in damnatis: etiam sinderesis. Ergo sinderesis peccat. ¶ Ad primum dicitur ꝙ quando in aliquo syllogismo conclusio falsa inducit ex duabus propositionibus: quarum una est uera: & alia falsa: peccatum cõclusionis non attribuitur ueræ: sed falsæ. Et ideo in illo arbitrio: quo occisores apostolorum arbitrabantur se obsequium præstare deo: peccatum non proueniebat ex uniuersali iudicio sinderesis: sed ex falso iudicio superioris rationis: quæ arbitrabatur occisionem apostolorũ eẽ beneplacitam. Sinderesis enim dicebat. Omne beneplacitum deo est faciendum. Et hæc est uera. Superior autẽ ratio dicebat. Occisio apostolorum est deo beneplacita: ergo &c̃. Et ideo non oportet concedere ꝙ per actum sinderesis inclinarentur ad peccatum. ¶ Ad secundam instantiam respondet Augustinus in. xii. de trinitate dicens: hoc argumentum non ualere propter hoc: ꝙ peccato solius inferioris rõnis totus homo dãnatur. Et hoc ideo: quia ad unã partem pertinet utraq ratio cuius est ꝓpriũ peccare. Et ideo pena directe respondet ꝑsone: & non potentiæ: nisi inquantum potentia ẽ personæ. Pro peccato enim quod homo una sui parte cõmisit: ipsa ꝑsona hominis penam meret: quantum ad omnia: quæ in persona continentur. Vnde & in iudicio seculari pro homicidio: quod homo manu committit: nõ sola manus punitur. Et per hoc paret solutio ad istas duas instantias. ¶ Annotatu etiam dignum arbitror: ꝙ sinderesis in nullo potest extingui: quod sic probatur. Habetur enim Esaiæ ultimo: Vermis eorum non morietur: & cætera. Et exponit Augustinus de uerme conscientiæ: qui ẽ remorsus conscientiæ. Sed remorsus conscientiæ causatur ex hoc: Quod sinderesis remurmurat malo: ergo Sinderesis in nullo: extinguitur. Vnde etiam Ieronimus in Glosa Ezechielis primo dicit

Quod nec in caim ſindereſis eſt extincta: quem tamē cōſtat deſperatum fuiſſe: per hoc: quod dicitur geneſis. iiii. Maior eſt iniquitas mea: q̄ ut ueniam merear: Ergo i nullo ſindereſis extinguitur: nec i ipſis q dem damnatis. Nota tamē ſecūdum thomam ubi ſupra ar. iii. Quod ſindereſim extingui dupliciter poteſt itelligi. Vno modo quātum ad ipſum lumē habituale. Et ſic impoſſibile eſt ꝙ ſindereſis extinguatur: ſicut impoſſibile eſt: ꝙ aīa hominis priuetur lumine intellectus agētis per quem principia prima i ſpeculatiuis & operatiuis nobis inoteſcūt. Hoc enim lumē eſt de natura ipſius animæ: cum per hoc ſit intellectualis: de quo lumine dicitur in pſalmo Signatum eſt ſuper nos lumē uultus tui domine. Quod ſcilicet nobis bona oſtēdit. Hæc eni eſt reſpōſio ad id: quod dixerat. Quis oſtēdet nobis bona. Alio modo quantū ad actum: Et hoc dupliciter. Vno modo ut dicatur actus ſindereſis extingui: inquātum actus eius nō intercipitur. Et ſic cōtingit actum ſindereſis extingui in his: q nō habēt uſum liberi arbitrii: nec aliquē uſū rationis. Et hoc eſt ꝓpter impedimētum prouenies ex læſione organorum corporalium: a quibus ratio noſtra indiget accipere. Alio modo per hoc ꝙ actus ſindereſis ad cōtrarium deflectitur: & ſic impoſſibile ē i uniuerſali iudicium ſindereſis extingui. In particulari uero operabili extinguitur: quādocūꝙ peccatur in eligēdo. uis enim cōcupiſcētiæ uel alterius paſſionis ita rationem abſorbet: ut in eligēdo ſindereſis uniuerſale iudicium ad particularem actum nō applicet. Sed hoc n̄ extinguit ſindereſim ſimpliciter: ſed ſecūdum qd. Vnde ſimpliciter loquēdo cōcedimus ꝙ ſindereſis nūq̄ extinguit. ℭ Sed cōtra. ℭ Nā i fideles nullum habēt remorſum cōſcientiæ de ſua infidelitate. Cū igitur officium ſindereſis ſit remurmurare malo & peccato: Videtur ꝙ i eis ipſa ſit extincta. ℭ Item ſic. ℭ Nam in beatis amouetur omnis iclinatio ad malum: ergo per cōtrarium & in damnatis omnis inclinatio ad bonum. Sed ſindereſis inclinat ad bonum: ergo &c. Dicitur ad primum ꝙ in infidelibus ſiue hæreticis remurmurat cōſcientia eorum i fidelitati ꝓpter errorem: qui eſt in ratiōe eorum ſuperiori. Ex quo cōtingit ꝙ iudicium ſindereſis huic particulari nō applicetur. In uniuerſali enim iudicium ſindereſis in eis manet. Iudicāt enim malum eē nō credere his: quæ a deo dicuntur. In hoc autem errāt ſecūdum ſuperiorem rationem: quia nō credūt hoc eſſe a deo dictum. Reſpondetur ad ſecūdum ꝙ malum eſt præter naturam. Et ideo nihil prohibet inclinationem ad malum a beatis remoueri. Sed bonum & inclinatio ad bonum conſequitur ipſam naturam. Vnde natura manēte nō poteſt inclinatio ad bonum tolli etiam a damnatis. In nullo igitur ſindereſis ex

tinguitur. Vnde hieronymus super Ezechielē appellat sinderesim sci‑
tillam consciētiæ. Nam sicut scintilla est id: quod purius est de igne: &
superuolat toti igni: ita sinderesis est id quod supremum in conscien‑
tiæ iudicio reperitur. Et secūdum hāc methaphoram sinderesis scintil
la conscientiæ dicitur. & sicut in igne materiali aliquis motus accidit
igni: propter admixtionē ad materiam alienam: qui nō accidit scintil‑
le ratione suæ puritatis. Ita aliquis error potest accidere conscientiæ
propter commixtionem eius ad particularia: quæ sunt quasi materia
a ratione aliena: qui non accidit rationi in sua puritate existēti. ¶ Au
gustinus autem appellat sinderesim naturale iudicatorium. ¶ Sed iā
de sinderesi cumulate loqui ad conscientiam transeamus. ¶ Scien‑
dum est igitur ꝙ conscientia quandoꝗ accipitur pro re conscita. Vt
cum dicitur: Dicam tibi uel pandam tibi conscientiam meam: id est
qđ est in conscientia mea. Et hoc modo accipit paulus conscientiam.
.i. ad thy. i. cum dicit: finis præcepti charitas de conscientia bona. Glo
sa. idest Spe: quia ex meritis: quæ conscientia tenet: motus spei insur‑
git. Aliqui uero dicunt ꝙ hoc nomen conscientia potest etiam signi
ficare potentiam uel habitum. Sed hoc est falsum. Sunt enim aliqua
nomina ita significantia actum: ꝙ nullo modo possunt significare ha
bitum uel potentiam: sicut hoc nomen usus: quod quidem significat
actum cuiuslibet actus & potentiæ. Vsus enī est illius: cuius est actus.
Vnde hoc nomen usus ita significat actum: ꝙ nullo modo potest si‑
gnificare potentiam uel habitum. Et similiter uidetur de conscientia.
Nomen enim conscientiæ significat applicationē scientiæ ad aliquid.
Vnde conscire dicitur: quasi simul scire. Quælibet autem scientia ad
aliquid applicari potest. Vnde Ratio coniuncta sinderesi facit consci‑
entiam. Conscientia ergo non potest nominare aliquem habitum spe
cialē: uel aliquam potentiam: sed noīat ipsum actū: q est applicare eu
iuscūq hitꝰ uel cuiuscunq potentie aliquē actū ꝑticularē. Applicatur
autem aliqua notitia uel scientia ad aliquem actum dupliciter. Vno
modo secundum ꝙ consideratur an actus sit: uel fuerit. Alio modo se
cundum ꝙ consideratur: an actus sit rectus: uel non. Et secundum q̄‑
dem primum modum applicationis dicimur habere conscientiam ali
cuius actus: inquantum scimus illum actum esse factum: uel non fa‑
ctum. sicut est in communi usu loquēdi: quando dicitur. super consci
entiam meam tibi dico: ꝙ non feci hoc. Vel secundum conscientiam
meam non memini me dixisse tale uerbum. Vel quando dicitur a q‑
busdam alicui religioso. Iures uel dicas super cōscientiam tuam: si ue‑
nisti ex tali loco. Et hic modus loquēdi a multis usurpatur: qui dicunt

In cōsciētia est fictuel sic: Et secūdum hūc modū loquēdi intelligit: qd habet genesis .lxxxiii. Nō ē in cōsciētiis nostris: qui pecuniā posuerit i saccis uestris. Et ecclesiastes. vii. Scit cōsciētia tua: qa tu crebro maledixisti aliis: Et secundum hoc dicit cōsciētia testificari aliquid ratiōi: Vt testimoniū mihi prohibuit cōscientia mea. Vnde cicero dixit: Cōsciētiam bene actæ uitæ suæ ipsum magnopere cōsolari. Et paulus apostolus dixit. Testimoniū prohibēte illis cōsciētia ipsorū. Aliquis etiā uir sanctus dicit sibi non esse conscius alicuius peccati mortalis: sicut paulus dixit: Nihil mihi conscius sum: sed in hoc iustificatus non sū. ¶ Secundū uero alium modū applicatiōis: quo notitia applicatur ad actum: ut sciatur an actus sit rectus uel non: duplex est uia. Vna secūdū qp habitū scientiæ dirigitur in aliqd faciendū: uel non faciēdum. Alio mō secundū qp actus: postq̄ factus ē examinat ad habitū scientiæ: an sit rectus. Et hæc duplex uia in opabilibus distinguit secundū duplicē uiā: quæ est in spectabilibus: scilicet uiā: q est inueniendi & iudicandi. Illa enim uia: qua p scientiā inspicimus quid agendū sit qua si consiliantes: ē similis inuentioni: per quā ex principiis inuestigam⁹ conclusiones. Illa aūt uia p quā ea: q̄ iā facta sunt: examinamus discutiendo an recta sunt: est sicut uia iuditii p quā conclusiones in principia resoluunt. Secundū aūt utrūq applicationis modū noīe sciæ utimur: Secūdū eni qp applicat scia ad actū: ut diriges ipsū: ſm hoc dicit cōsciētia istigare uel iducere: uel ligare. Secūdū uero qp applicat scia ad actū p modū examinationis corq: q̄ iā acta sunt sic dicit cōsciētia accusare uel remordere quādo id: qd factū est: iuenit discordare a sciētia: ad quā examinat. Defendere aūt uel excusare: quādo iuenit id: qd factū ē processisse ſm formā sciētiæ. Sed diligenter aduertēdū: qp i prima applicatione: qua applicat sciētia ad actū ut sciat: an factū sit: ē applicatio ad actū pticularē notitiæ sensitiuæ: ut memoriæ: p quā el⁹ qd factū est: recordamur: uel sensus: p quē hunc pticularē actū: quē nūc agimus: pcipimus. Sed i secūda & tertia applicatōe: q cōsiliamur qd agēdū sit, uel examiam⁹ iā fctā: applicant ad actū rōnis opatiui habitus sinderesis: & hitus sapiētiæ: quo pficit supior rō: siue simul oēs applicentur: siue alter corq tm. Ad hos eni habitus examinamus quæ fecimus: & secūdū eos consiliamur de faciēdis. Examinatio tamen non solum est de factis: sed etiam de faciendis. Consilium autem de faciendis tm. ¶ Hæc btūs tho. in q̄stionib⁹ disputatis. q. xvii. ar. i. ¶ In. ii. uero. S. di. xxiiii. ar. iiii. d hac eadē cōsciētia loquēs sic dicit. Si diligenter omnes potentiæ aīæ inspiciaut: neq pro habitu: neq potētia cōsciencia sumit: ſm qp in usum loquētium uenit: ptout conscientia dr ligare:

uel aggrauare peccatum. Nullus enim ligatur ad aliquid faciendum
nisi per hocꝙ cõsiderat hoc esse agẽdum: Vnde quãdam actualẽ cõsi
derationem rationis per cõscientiam cõmuniter loquẽtes intelligere
uidẽtur. Sed q̃ sit illa actualis rationis cõsideratio: uidẽdum est. Scien-
dum est igit: Quod sicut in. vi. ethico. philosophus dicit. Ratio in eli-
gẽdis & fugiẽdis quibusdã syllogismis utitur. In syllogismo autem ẽ
triplex cõsideratio secũdum tres propositiones: ex quarum duabus:
cõcluditur tertia. Ita etiam cõtingit in proposito: dum ratio in operan
dis ex uniuersalibus principiis circa particularia iudicium assumit. Et
quia uniuersalia principia iuris ad sinderesim pertinẽt: rationes autẽ
magis appropriatæ ad opus pertinẽt ad habitus: quibus ratio superi-
or & inferior distinguũtur. Sinderesis in hoc syllogismo quasi maiorẽ
ministrat: cuius cõsideratio est actus sinderesis. Sed minorẽ ministrat
ratio superior uel inferior: & eius cõsideratio est ipsius actus: sed cõsi-
deratio cõclusionis elicitæ est cõsideratio cõsciẽtiæ. Verbi gratia. Si
deresis hanc proponit. Omne malum est uitandum. Ratio superior
hanc assumit: adulterium est malum. quia lege dei prohibitum. Ratio
uero inferior diceret adulteriũ est malum: qa inhonestũ: siue iniustum
uel quia redũdat in cõtumeliã & dedecus proximi. Cõclusio aũt quæ
est. Adulterium hoc eẽ uitandũ: ad cõscientiã ptinet & indifferenter
siue sit de p̃senti: uel de præterito: uel de futuro: quia cõsciẽtia & fa-
ctis remurmurat: & faciẽdis cõtradicit. Et inde dicitur cõsciẽtia: quasi
cũ alio sciẽtia; qa sciẽtia uniuersalis ad actum particularem applicat:
uel etiam quia p eam aliqs sibi cõscius est eorum: q̃ fecit: Vel facere in
tendit. Et propter hoc etiam dicitur sententia & dictamẽ rationis. Cõ
tingit autem cõsciẽtiã errare: non ꝑpter sinderesis errorẽ: sed ꝑpter
errorem rationis: sicut patet in hæretico: cui dictat cõsciẽtia: ꝙ prius
permittat se comburi: q̃ iuret relinquere heresim: uel relabi ulterius ĩ
ipsam: quia ratio superior peruersa est in hoc: ꝙ credit iuramẽtum sim
pliciter esse prohibitum. Multi etiã hæretici uisi sũt comburi: quia po-
tius uoluerũt mortem obire: q̃ hæresim relinquere: quia ratio superi-
or peruersa erat in hoc: ꝙ credebant errorem suum non esse heresim:
quin potius esse ueritatem catholicæ fidei: ut patet in his: qui peruer-
se scripturas sacras intelligunt: uel interpretantur. Non est igitur
hoc propter errorem sinderesis: sed propter peruersitatem ratio-
nis: Et secundũ hũc modũ patet q̃liter differãt sinderesis lex naturalis
& cõsciẽtia. qa lex naturalis noïat ipa uniuersalia pricipia iuris. Sidere
sis uero noïat habitũ eorꝫ: seu potẽtiã cũ habitu. Cõscientia uero no
minat applicationẽ quãdã legis naturalis ad aliquid faciendum p mo

dũ conclusionis cuiusdam. Vñ recte dictum est superius ꝙ ratio con
iũcta sinderesi facit conscientiam. Vnde a quibusdam conscientia sic
describit. Conscientia est dictamen rationis: quo iudicat & ligat ad fa-
ciendũ & non faciendũ. ¶ Origenes eam sic notificat dicens. Cõscië-
tia est spiritus corrector & pædagogus anime sibi sociatus: quo separa
tur a malis: & adheret bonis. Sed damascenus libro. viii. eam sic descri
bit. Conscientia est lex intellectus nostri: & dicitur esse lex: quia est iu
dicium rationis ex lege naturali deductum. ¶ Si quis uero contra p̃-
dicta obiicere uelit: uolens probare conscientiam esse habitum: cuius
oppositum superius diximus: asserentes ipsam non esse neq; habitũ
neq; potentiam: & faciat hoc argumentum: quia scientia dicit habitũ
ergo etiam conscientia habitum nominat. Dicitur ꝙ q̃uis scientia sit
habitus: tamen applicatio scientiæ ad aliquid non est habitus sed act⁹
Et ex hoc significatur nomine conscientiæ. ¶ Sed nunquid conscien
tia possit errare. Respondetur ꝙ sic: quia conscientia collationem quã
dam dicit. Sed ratio in conferendo decipi potest: ergo conscientia põt
errare. ¶ Preterea Ioannis. xvi. dicitur. Vẽit hora: ut omnis: qui inter
ficit uos: arbitretur obsequiũ se præstare deo. Ergo his: qui occidebãt
apostolos: dictabat conscientia: ꝙ ex hoc placerent deo. Sed hoc est er
roneum: ergo conscientia errat. Vnde doctor lucis in questionib⁹ dis
putatis. q. xvii. arti. ii. sic dicit. Conscientia: sicut dictum est: nihil aliud
est: q̃ applicatio scientiæ ad aliquẽ specialem actũ. In qua quidẽ appli
catione cõtigit eẽ errorẽ dupliciter. Vno mõ ex p̃te materie: Alio mõ
ex p̃te forme. Ex p̃te materiæ quidẽ quãdo id: quod applicat: in se er-
rorẽ habet. Ex parte formæ: quãdo nõ bene applicat: sicut in syllogi-
zando cõtingit peccatũ dupliciter: uel ex eo ꝙ aliquis falsis utitur: uel
ex eo ꝙ non recte syllogizat: quãdo syllogismus non est in mõ: aut fi-
gura. Sed ꝙ falsis utatur: ex una quidẽ parte cõtingit: ex alia aũt parte
nõ. Dictũ est enĩ supra ꝙ p̃ cõsciẽtiam applicat notitia sinderesis & ra
tionis supioris & ĩferioris ad actũ particularẽ examinãdũ. Cũ autem
actus sit particularis: & sinderesis iudiciũ existat: non potest applicari
iudiciũ sinderesis ad actũ: nisi fiat assumptio alicuius p̃ticularis. Quã
q̃dẽ particularitatẽ quãdoq; subministrat ratio supior: quãdoq; infe-
rior. Et sic cõsciẽtia p̃ficitur quasi quodã syllogismo p̃ticulari. Vt si ex
iudicio sinderesis proferat. Nihil p̃hibitũ lege dei eẽ faciendũ: Et ex su
perioris rationis notitia assumatur: Concubitus cũ ista muliere est p̃
hibitus: lege dei: tunc fiet applicatio conscientiæ concludendo ab hoc
cõcubitu eẽ abstinẽdũ. In ulĩ ergo iudicio sinderesis errorẽ esse nõ cõ
tingit: ut ex supra dictis patet: sed ĩ iudicio rõnis supioris contingit eẽ

peccatum:ficut cum quis existimat esse fm legem:uel contra:quod non est:ficut heretici. Et ideo error ~ ccidit in conscientia propter falsitatem:quae erat in superiori parte rationis. Et similiter contingere potest error in conscientia: ex errore existente in inferiori parte rationis:ut cum aliquis errat circa ciuiles rationes iusti uel iniusti honesti uel inhonesti. Et sicut in speculatiuis contingere potest etiam error:eo q non recto modo fit applicatio:quando debita argumentandi forma praetermittitur. Et ex hoc in conclusione falsitas contingit. Ita etiam accidit in syllogismo:qui in opabilib9 requiritur:ut dictū est Multa alia dicēda essent circa cōsciētiā. Sed haec sufficiant. Et sic habes quid sit ratio suprior & inferior:quid sindetesis:& quid conscietia:& in quibus accidere possit error:in quibus uero nō:& qualiter haec oia sūt in aia nostra:& syllogismū itet se faciūt. Nō autem memini me legisse aliquē theologū:qui haec oia in angelis esse affirmet. Non enim pprie dicuntur rationales:cū intellig it sine collatione & discursu:uelut supius differuimus. Et ideo in ipsis non sunt tot potentiae noia neq tot potētiae:sicut in aia. Vnde thomas in pria pte.q.lv.ar.qnto Angeli inqt non hñt corpora sibi naturaliter unita. unde de iurib9 animae nō potest eis cōpetere:nisi intellectus & uolūtas. Et hoc etiā cōmētator dicit in.xi.metaphisice q sbae separatae diuidunt in intellectū & uoluntatem. Et hoc etiā congruit ordini uniuersi ut suprema creatura intellectualis sit totaliter intellectiua:& non fm partem:ut anima nostra. Et propter hoc etiā Angeli uocantur intellectus & mentes a Dionysio. ¶Haec ille.

DIFFERENTIA DECIMASECVNDA.

DVODECIMA differētia iter Angelū & animā ē quā Dionysius assignat ca.iiii.de di.no.dicens q Angeli mouēt circa Bonū & pulchrū circulariter:oblique & recte:sicut animae sed diuersimode & differenter.& nō accipit hic motus pro motu phisico:qui est actus imperfecti sed p motu:qui ē actus pfecti ex tendēdo large nomē motus ad quācūq opationē:sicut etiā phs in.iii. de aia dicit.q intelligere est motus quidā. Isti ergo tres motus scilicet circularis rectus & obliquus differenter sūt in anima & in angelo. Q d qualiter fit libet ex itētiōe ipsius dionysii pscrutari. Circularis eni mot9

ē totaliter uniformis:tū pp eq̄distantiā oium ptiū circuli a cētro: tum pp quod i motu circulari nō est assignare magis ex una pte q̄ ex altera principiū & finē. Motus aūt rectus est difformis:tū ex ppri etate lineæ cū ptes nō æqualiter distent ab uno puncto signato:tū ex pte motus:q habet pricipiū & finē signatū. Obliquus aūt motus habet aliqd unifotmitatis:sm φ cōuenit cū motu circulari: & aliqd difformitatis sm φ cōuenit cū motu recto. Nō est aūt idem motus uniformitatis i angelo:& aia unde diuersimode hos motus i utroq; distiguit dionysi⁹ Angelus eni in ipso actu cognitionis diuinæ non se extēdit ad diuersa:sed in ipso deo uno figit. & sm hoc dicitur circa deū moueri quasi motu circulari:non deueniēs in ipsum:sicut in finē cognitionis ex aliquo principio:sicut circulus nō habet principiū neq; finem. & ideo dicit φ Angeli mouent circulatiter unite sine principiis & interminalibus illuminatiōib⁹ pulchri & boni:ut intelligam⁹ ipsas illuminatiōes diuinas in mētes angelicas peruenientes sicut lineas peruenietes de centro ad circūferentiā:quibus quodāmō sba circūferētiæ constituitur ut sic cognitio quā de semetipso deus habet:comparet centro. ¶ Cognitio aūt quā angelus de ipso habet:cōparet circulo:qui imitat uuitatē centri:quis deficiat ab ipsa. Sed difformitas in angelo respectu diuinæ cognitionis non inuenitur quātū ad ipsā formam:sed quātū ad cognitionis communicationē:sm φ diuersis diuinā cognitionem tradit. & hoc ponit quātū ad rectū motum in angelis. Vnde dicit φ in di rectū mouet:qn pcedūt ad subiectoᵽ puidētiā recta omnia transeuntes. Obliquū uero motū ponit quasi cōpositū ex utroq; inquātū. s. ipsi i unitate diuinæ cognitionis pmanētes:exeūt per actionē in alios reducēdos in deū. Vnde dicit φ obliq̄ mouētur:quādo puidētes minus habentibus inegressibiliter manēt in idemptitate circa idēptitatis causam. Sed in anima etiam quantum ad ipsam diuinam cognitionem inuenitur uniformitas & difformitas. Tribus eni modis anima mouet i deū:uno mō inuisibilia dei:per ea:q̄ facta sunt uisibilia conspiciens. Et iste est motus rectus. Vnde dicit φ in directū mouet aia: quādo ad ea q̄ circa seipam pgredit:& ab exterioribus:sicut a quibusdā signis uariatis & multiplicatis ad simplices & unitas sursum agitur contemplationes. Alio modo mouetur in deum ex illuminationibus ex deo receptis:q̄s recipit sm modū suū sēsibilib⁹ figuris uelatas: sic Esaias uidit dñm sedentē sup soliū excelsū & eleuatū. Et hic mot⁹ est obliqu⁹: hñs aliqd d̄ uniformitate ex pte diuie illumiatōis:& aliqd d̄ difformitate:ex pte sēsibiliū figurarū. Vñ dic φ obliq̄ mouet aīa:iq̄tū sm pprie

tatem suã diuinis illuminatur cognitionibus:non intellectualiter:sed rõnabiliter & diffuse. Tertius modus est quãdo aĩa a se super omnia deum cogitans:& etiam supra seipsam:ab oĩ difformitate separat. Et hic est motus circularis. Unde dicit q̃ animæ circularis mot⁹ est introitus ad seipsam ab exterioribus:& intellectualium uirtutum ipsius cõuolutio:& q̃ demum iam uniformis facta unitur unitis uirtutibus. Et sic manu ducitur ad id quod est super omnia. ¶ Hæc ex dionysio collecta sunt ubi supra.

DIFFERENTIA DECIMATERTIA.

TERTIA decima differentia est quã Damascenus assignat: quia Angelus interpretatur siue loquitur quibusdam nutibus & signis intellectualibus: sine uocis expressione: Anima uero suos conceptus exprimit p uoces expressas. Unde phs in primo peryermenias dicit q̃ uoces sunt earũ:quæ sũt in aĩa passionum notæ. Quomõ aũt Angeli loquãt: indagare libet. Sed anteq̃ de loqutione angelorũ aliqd differamus: primo uidẽdũ est:quõ unus angelum aliũ illuminet:& illuminando eum purget. Huiusce eni rei cognitio multũ ualet ad angelorũ loqutionẽ patefaciendã. Sciẽdũ est igitur sm Dionysiũ & alios theologos:q̃ Angeli inferiores illuminant p superiores. Quod sic probatur. Nam sicuti angeli per naturã suã sũt superiores corporibus:ita superiores angeli inferioribus præeminent. Sed nihil fit a deo in corporalibus rebus:nisi misterio angelorũ quantũ ad eorũ gubernationẽ pertinet:ut patet per Augustinũ.iii. de trinitate:ergo nihil fit a deo in inferioribus angelis:nisi mediantibus superioribus. ¶ Preterea a corporibus superioribus non mouentur corpora inferiora:nisi per media:sicut terra a cœlo mediante aere:sed ita est ordo in corporibus:sicut in spiritibus. Ergo & summus spiritus uõ illuminat inferiores:nisi per medios. ¶ Ulteri⁹ dicit Dionysius. Hãc legem essedicatis immobiliter fixam:ut inferiora reducant in deum mediantibus superiorib⁹:ergo nũq̃ illuminantur inferiores imediate a deo. ¶ Amplius. Ex bonitate diuina procedit q̃ ipse de bonitate sua creaturis cõicet sm earũ proportionẽ. Et ideo non solum communicat eis de sua bonitate:q̃ in se sint bona & perfecta:sed etiam ut aliis perfectionẽ largiantur:deo quodãmõ coopante. Et hic est nobilissim⁹ modus diuinæ imitationis. unde dicit Dionysius. iii. ca. ce. hierarchiæ: q̃ omniũ munus est deum cooperatorẽ fieri. Et exide procedit ordo: qui est in angelis. q̃ quidam alios illuminant quia superiores illumi-

nant inferiores. ¶Hæc sanctus doctor lucis in quæstionibus dispu.q. ix.ar.ii. ¶Sed in.ii.S.dist.xii.sic dicit præfatus doctor de angelorum illuminatione. Angeli proficiunt in cognitione diuinorum effectuũ per illuminationes in inferioribus a superioribus descendẽtes. Et hoc patet sic. Cum enim deus sit uniuersalissima causa omnium entium: i uisione essentiæ eius non cognoscuntur omnes effectus ipsius de necessitate: nisi intellectus totam uirtutem eius comprehendat. Et quanto aliquis intellectus limpidius eam uidet: tanto plura in ea cognoscere potest sicut in primis principiis speculatiuis: qui perspicatioris intellectus est: plures conclusiones in eis uidet. Et ita superiores angeli plures effectus in essentia diuina cognoscunt: q̃ inferiores. Et de illis superiores possunt illuminare inferiores: & instruere. Et tamen aliqui effectus sunt: quos omnes immediate in uisione diuinæ essentiæ percipiunt: quis etiam hos superiores perfectius cognoscant: sicut & diuinam essentiam clarius intuentur. Et unusquisq̃ ordo ex illo nomen & rationem recepit. Quod est ultimum suæ uirtutis: ad capiendũ rerum cognitionem immediate in uisione diuinæ essentiæ. unus autem angelus non illuminat alium de his: quæ ad essentiam beatitudinis pertinent: sed de aliis. Quæ quidem illuminationes seu reuelationes diuinorum effectuum pertinẽt ad præmium: non quidem essentiale: sed accidentale. Et dicitur præmium accidentale: ad quod merita directe non ordinant: sed superadditur ex liberalitate retribuentis. & quis oẽs angeli & beati uideant diuinam essentiã non tamẽ necesse est ꝙ sciãt omnia: nisi ipsam perfecta cognitione comprehendãt. & hoc nec angelo: nec homini puro potest conuenire: ut diuinam essentiam comprehendat quis ipsam uideat. & quis uidebimus eum sicuti ẽ: ut patet prime Io.iii. quia ipsum eẽ eius uidebimus: quod est eius essentia. ñ tñ ita erit perfectus modus uidendi: sicut est in deo perfectus modus essendi. & ita ꝙ hoc aduerbiũ sicut determinat modum uisionis ex parte rei uisę: & non ex parte uidentis. Et ex p̃dictis etiam patet qualiter intelligendũ ẽt uerbũ gregorii.in.iiii.dialo. Quid est ꝙ non uideant: qui uidentẽ oĩa uident: q̃a hoc est intelligendũ de his: quę ptinent ad substantiam beatitudinis: uidentes enim deũ nõ uident oĩa simpliciter: quæ sunt in deo: sed uident omnia: quę sunt necessaria ad essentiam beatitudinis eorum. Vel uidentes deum per essentiam uident oĩa: quorũ capaces sũt. ꝙ ãt nõ uidẽãt oĩa simpliciter: q̃ sũt i deo: uel q̃ deus uidet hoc cõtingit ex defectu intellectus creati q̃ non unitur essentiæ diuinæ ẽm totam posse eius. ¶Hic autem defectus ppendi potest ex uerbis Boetii: qui dicit: ꝙ intelligens intelligit per modũ sui: & non p mo

dum rei intellectæ. Et in libro de causis dicitur. ꝙ recipiens recipit ẜm modum suum: & non ẜm naturam rei receptæ. Et ideo quis omnes beati diuinam essentiam uideant: non tamen uident ipsam ẜm modũ rei cognitæ: sed ẜm modum cognoscentium: idest sui ipsorum: & ideo non oportet: ꝙ omnia: quæ in diuina essentia sunt: cognoscant. ¶ Potest etiam dici. ꝙ gregorius loquitur quantum ad sufficientiam medii: quia ipsa diuina essentia est sufficiens medium demonstrationis rerum omnium. ꝙ autem omnia nõ cognoscant in ipsa: ut puta cogitationes cordium: & huiusmodi: non prouenit ex defectu diuinæ essentiæ: sed ex defectu intellectus eam non comprehendentis. Qui tamen defectus puritati uidentium deum non derogat: aut quoquomodo repugnat. Vnde thomas in prima parte. q. xii. ar. viii. ad primũ Gregorius inquit loquitur quantum ad sufficientiam obiecti scilicet dei: qui quantum in se est sufficienter continet omnia & demonstrat: non tamen sequitur ꝙ unusquisq; uidens deum per essentiam omnia cognoscat: quia non perfecte comprehendit ipsum. Et ideo solet cõmuniter dici ꝙ beati uident totam diuinam essentiam. sed non totaliter. ¶ Sed unico medio contra prædicta instatur. Nam quicunq; uidet speculum: necessario uidet formas relucentes in speculo: nisi diuersitas partium speculi impediat: ut dum intuetur unam partem speculi formas resultantes in alia parte non uideat. Sed dei uerbum: quod est sapientia est speculum sine macula: ut dicitur sapientiæ. vii. in quo oẽs rerum rationes resplendent. ergo cum uerbum sit indiuisibile. Angeli intuentes uerbum omnia in ipso cognoscunt. Et sic unus angelus nõ illuminat alium: neq; superiores illuminant inferiores. ¶ Ad hoc argumentum dicitur: ꝙ ẜm Boetium in libro de trinitate. In diuinis nõ oportet ad imaginationem deduci. unde non est imaginandum rationes rerum resplendere in speculo æterno: sicut formæ uisibiles in speculo materiali: sed magis sicut causatorum rationes præexistũt in sua causa: ut Dionysius dicit in libro de di. no. Non est autem necessariũ ut qui causam uidet: hoc ipso omnes rationes effectuum in ea cognoscat: ut dictum est. Et ideo non procedit ratio. Vel dicẽdum ut communiter dicitur. ꝙ speculum æternum uoluntariũ est: quia in eo non uidetur: nisi quod ipse uult ostendere. Secus est autem de speculo materiali: quod ex necessitate naturæ repræsentat formas in eo relucentes. Vel potes dicere. Quod non est necesse: ut qui uidet speculum: uideat omnia: que sunt in speculo: nisi speculum totaliter comprahẽdat. Ideo non sequitur argumentum. ¶ Hæc autem dixisse uoluerim

quia licet omnes angeli lucis uideant diuinam essentiam: non tamen omnia uident: sed aliqui plura: aliqui uero pauciora cognoscunt. Et ideo inferiores angeli a superioribus possunt edoceri: & ab eis illuminari. Quod fuit id: quod probare intendebamus. Et hanc conclusionem probat Dionysius in. vii. celestis hierarchiae: & in principio quarti. de di. no. Et ut idem doctor etiã dicit in. vii. ecclesiasticae hierarchiae Angeli superiores illuminando inferiores eos purgant: non quidem ab immundicia & impuritate aut a culpa: sed solummodo a nescientia ¶ His uisis perscrutandum est an angeli adinuicem loq̃tur. Et respõdetur ꝙ sic: q̃uis eorum loquutio: ut dixi sit sine expraessione uocis. qđ autem loquantur: patet per apostolum Paulum prie ad cor. xiiii. dicētem. Si linguis hominum loquar & angelorum. Sed frustra poneret ĩ eis linguam: nisi loquerentur. ergo loquuntur angeli ad inuicem. Et q̃uis lingua careant: cum sint incorporei: tamen ad innuendum ꝙ loquuntur: dixit Si linguis hominum loquar: & angelorum. ¶ Praeterea. Quod potest uirtus inferior: potest superior sm Boetiũ. Sed homo potest conceptum suum alteri reuelare. Ergo similiter angelus potest. hoc autem est ipsum loqui: ergo in angelis est loquutio. ¶ Vterius Damascenus dicit: ꝙ Angeli sermone prolato sine uoce tradũt sibi inuicem uoluntates. & consilia & intelligentias. Sermo autem non est nisi per loqutionē: ergo ĩ angelis est loqutio. Quomodo autē loq̃tur declarat thomas in quaestionibus disputatis. q. ix. ar. iiii. In angelis ĩ quit aliquē modum loqutionis ponere oportet. Cum enim Angelus secreta cordis non cognoscat specialiter & directe: oportet ꝙ unus manifestet suum conceptum alteri. Et haec est loquutio angelorum. In nobis enim loquutio dicitur ipsa manifestatio interioris uerbi quod mente concepimus. Quomodo autem angeli suos conceptus aliis manifestent: oportet accipere ex similitudine rerum naturaliũ: eo ꝙ formae naturales sunt quasi imagines immaterialium: ut Boetius dicit. Inuenimus autem aliq̃ formam existere in materia tripliciter. uno modo iperfecte: medio. s. modo inter potentiam & actum: sicut formae: q̃ sunt in fieri. Alio modo in actu perfecto perfectione dco: qua hñs formam est perfectum ĩ se ipso. Tertio modo in actu pfecto: sm ꝙ hñs formam potest communicare alteri perfectionē. Aliquid enim est ĩ se lucidũ: & alia illuminare nõ põt. Similit & itelligibilis forma ĩ itellectu existit tripliciť. Prĩo q̃si medioctĩ iter potẽtiã & actũ qñ. s. ẽ in hitu. Sed ut in actu perfecto quantũ ad ipsum intelligentē. Et hoc ē quãdo itel

ligens actu cogitat ſm formam:quam penes ſe habet. Tertio uero i ordine ad alterum:prout eſt quaſi quidam tranſitus de uno in alterū: quaſi de potentia in actum per uoluntatem. Quando igitur angelus conuertit ſe actualiter ad formas:quas habet habitualiter:tunc dicitur loqui ſibi ipſi. Sed quando angelus per imperium uoluntatis facit: ꝙ intellectus ſuus adhuc perfectus fiat in actu formæ penes ipſum exiſtentis:ut ſcilicet non ſolum ſm ſe ſed in ordine ad alium tali forma pficiatur:tunc alius angelus eius cognitionem perficit. Et ſm hoc unꝰ angelus dicitur alteri angelo loqui. Et ſimiliter eſſet apud nos:ſi intellectus noſter poſſet ferri in intelligibilia imediate. Sed quia intellectus noſter a ſenſibilibus naturaliter accipit:oportet ꝙ ad interiores conceptus exprimendos q̄dam ſenſibilia ſigna aptentur:quibus cognitiões cordium ſiue cogitationes nobis manifeſtentur. ¶Hæc ex intentione Thomæ ubi ſupra. De hac etiam angelorum loqutione ppulchre differit præfatus doctor in.ii.S.diſt.xii.ar.iii. In angelis inquit eſt quedam loqutio:q̄ tamen ab illuminatione differt in duobus. Primo quātum ad eade quibus ſunt:quia illuminatio proprie eſt de iis:quæ ſuperior angelus in lumine diuinæ eſſentiæ compræhendit:quæ inferiot ibi non uidet. Vnde indiget ut in lumine ſuperioris angeli magis determinato & contracto:q̄ ſit lumen diuinum illa cognoſcat. Sed loqutio eſt de motibus liberi arbitrii:quos in uno alius nō uidet. His.n. duobus modis aliquid poteſt eſſe notum uni angelo:& ignotum alteri:Secundo quantum ad modum:quo utrūq; perficitur differentem ſm duo:quæ ad uiſionem intellectualem requiruntur ad ſimilitudinē uiſionis corporalis:ſcilicet ipſa res:quæ intellectui proponitur:& lumen ſub quo uidetur. Illuminatio enim fit per hoc: ꝙ lumen intellectus unius angeli per perfectius lumen ſuperioris confortatur ad aliquorum cognitionem:ſed loqutio fit per hoc:ꝙ aliqua prius occulta proponuntur ut cognoſcenda:ſine hoc ꝙ uirtus cognoſcentis fortificetur:ut patet in recitationibus hiſtoriarum:in quibus aliquis cognoſcit:quod prius neſciebat:ſine hoc:ꝙ ſuus itellectus clarificetur. Qualiter autem aliquid poſſit proponi angelo:ut cognoſcendum ab ipſo: patet ex ſimili noſtre loqutionis. Eſt enim aliquid in homine:quod alius homo de ipſo naturaliter percipere poteſt:ut ea:quæ exterioribus ſenſibus ſubiacent. Aliquid uero:quod uideri nō poteſt:ſicut interiores conceptus mentis. Species ergo concepte interius:ſm ꝙ ordinantur ab intelligente:ut manifeſtandæ alteri:habēt rationem uerbi:q̄d dicitur uerbum cordis:ſiue uerbum mentis. Secūdum autem ꝙ aptā

tur:& quodammodo ordinantur signis exterius apparentibus:si sint signa ad uisum:dicuntur nutus:si uero ad auditum:dicitur proprie loquutio uocalis. Hii enim duo sensus disciplinabiles sunt. Similiter i angelis interior conceptus mentis libero arbitrio subiacens ab alio uideri non potest. Quando ergo speciem conceptam ordinat ut manifestandam alteri:dicitur uerbum cordis. Quãdo uero coordinat eam alicui:eorum quæ unus angelus i alio naturalitur uidere potest:illud naturaliter cognoscibile fit signum expressiuum interioris cõceptus. Et talis expressio uocatur loquutio:non quidem uocalis:sed intellectualibus signis expressa. Et uirtus exprimendi dicitur lingua eorum.

¶Hæc ille ad litteram. Et ex prædictis patet φ est duplex loquutio i angelis:sicut in nobis. Videlicet interior & exterior:sed exterior in nobis est per signa sensibilia. In angelis uero alio modo:quia ipsa ordinatio cogitationis ad alterum exterior loqutio i angelis dicitur. ¶Hoc ex Thoma i questionibus disputatis. q. ix. arti. iiii. ad nonum. ¶Sed ea:quæ hic de loqutione angelorum prælibata sunt: non nihil dubitationis habere uidētur. ¶Primo quidem:qa ut diuinus ille Plato asserit. Sermo ad hoc datus est nobis ut cognoscamus uoluntatis indicia. Sed unus angelus cognoscit inditia uolūtatis alterius angeli per seipsum: quia sunt spiritualia: & omnia spiritualia ab angelo eadem cognitione cognoscuntur. Vnde cum unus angelus per seipsum spiritualem naturam alterius angeli cognoscat:per seipsum cognoscet uoluntatem ipsius. Et ita angeli non indigent aliqua locutione. ¶Secundo unius angelus non potest alterius cognitionem cognoscere p essentiam ipsius cognitionis:cum non sit per essentiam intellectui ei⁹ præsens:Ergo oportet φ per aliquã speciem eam cognoscat. Sed angelus per seipsum sufficit ad cognoscendum omnia:quæ naturaliter sunt in alio angelo per species inatas. ergo eadem ratiõe per easdem species cognoscit omnia:quæ uoluntate fiunt in alio angelo. Et ita uidet:φ in angelis non sit ponenda loqutio: Ad hoc φ conceptus uni⁹ alteri innotescat. ¶Tertio nutus & signa non sunt ad auditum : sed uisum. loqutio autem fit ad auditum. Angeli autem conceptus suos mutuo sibi indicãt nutibus & signis:ut dicitur in glosa prime ad cor. xiii. super illud. Si linguis:ergo in angelis non debet poni loqutio.

¶Quarto in omni loqutione oportet esse aliquod medium:per qđ intentio loquentis ad audientem deferatur. Sed tale medium in angelis inueniri non potest:ergo nec loqutio. ¶Quinto in loqutione corporali sonus ad aures ueniens excitat audientem ad audiendum. Sed

in angelis nõ potest poni tale aliquid excitatiuum: cum nihil fit ĩ uno postmodum in altero factum: & tamẽ necessaria esset excitatio ad attendendum: si esset loquutio: quia unus angelus non semper alterũ cõsiderat: ergo non est ibi loqutio. ℭ Sexto in omni loqutione oportet esse aliquod signum: quod mentis occultum conceptum exprimat. Sed tale signum in angelis esse non potest: nõ quidem sensibile: quia sensitiuam cognitionem non habẽt: nec iterum intellectuale manẽs in intellectu tantum: quia hoc esset equaliter ignorum cum alio conceptu mentis: qui manifestandus esset: ergo uidetur ꝙ in angelis manifestatio per loqutionem esse non possit. ℭ Septimo quia dicit Gregorius. xviii: moralium exponens illud Iob. xxviii. Non adequabitur ei aurum uel uitrum & cætera. Tunc erit unus conspicabilis alteri: sicut nunc est unusquisꝙ sibi. Sed nũc nõ oportet: ꝙ aliquis sibi loquatur: ad hoc: ꝙ conceptum suum cognoscat: ergo nec in patria erit necessarium: ut unus alteri loquatur: ad suum conceptum demonstrandum: ergo nec in angelis: qui sunt beati necessaria est loqutio. ℭ Cõfirmatur hoc etiam per id: quod Gregorius ibidem dicit. Tunc uniuscuiusꝙ uultus cognoscitur: & conscientia penetratur. ergo non requiritur ibi loqutio: ad hoc: ꝙ unus conceptũ alterius sciat. ℭ Respõdetur ad primum: ꝙ angelus eodem genere cognoscit omnia spiritualia: scilicet intellectualiter. Sed hoc: quod est cognoscere per se: uel per alterum: non pertinet ad cognitionis speciem: sed magis ad modum accipiendi cognitionem. Unde non oportet ꝙ si unus angel⁹ cognoscat naturam alterius angeli per seipsum: ꝙ etiam loqutionem alteri⁹ per seipsum cognoscat: quia cogitatio angeli nõ est ita cognoscibilis alteri angelo: sicut eius natura. ℭ Ad secundum dicitur ꝙ unus angelus cogitationem alterius cognoscit per speciem innatam: per quam alium angelum cognoscit: quia per eandem cognoscit omne: qđ cognoscit in alio angelo. unde ꝗcito unus angelus se ordinat ad alium angelum ẜm actum alicuius formæ: ille angelus cognoscit eius cogitationẽ. Et hoc quidem dependet ex uoluntate angeli. Sed cognoscibilitas naturæ angelicæ non dependet ex uoluntate angeli. Et iõ nõ requiritur loqutio in angelis ad cognoscẽdum naturã: sed ad cognoscendam cogitationem tm̃. ℭ Ad tertium respondetur: quia ẜm Augustinũ. Visus & auditus solũmõ exterius differunt: interius autẽ sũt idem in mente: q2 in mẽte nõ ẽ aliud uidere & audire: sed ĩ sensu exteriori tm̃. Vñ apud angelũ: q sola mente utitur: nõ differt audire & ui-

dere. Sed tñ dicitur in angelo ad similitudinem eius: quod i nobis fit. Nos enim per auditum scientiam ab aliis accipimus. Nutus autem & signa hoc mō possunt in angelis distinguitur signū dicat̄ ipa species. Nutus aūt ordinatio ad alium. Sed possibilitas haec faciēdi dr̄ lingua. Vnde etiā nos: si incorporei essemus: si intellectus noster posset ferri iītelligibilia imediate a sensibilibus nihil accipiendo: tali loqutione uteremur: uidelicet spirituali: & non uocali: ut dictū ē superius. Vñ Basilius dicit. ꝙ si nuda & intecta aia uiueremus: ex solis motibus & nutibus intentionum cogitationes alteruttum panderentur. Quod ideo dicit: qa non indigeremus loqutione uocali: sed spirituali tm̄: qualis ē in angelis. ¶ Ad quartum dicēdū est ꝙ Angeli non debent cogitari ut distantes fm̄ situm. sicut dicimus duo corpora uel duo puncta: qa quod facit in corporibus situs: hoc facit in spiritualibus ordo: ut dicit Augustinus: Vnde non exigitur aliquod medium: per quod deferatur loqutio unius ad alterum: sed sufficit ad hoc solus ordo intentiōis unius ad manifestandum alteri. Vel dicendum: ꝙ omnes continuantur in radiatione diuini luminis: uel naturalis: uel superadditi: ut dicūt theologi. Quod nō fit unum numero in oībus: sed ab uno principio & in unum finem: & ordinate in diuersis acceptum. Vnde per illud lumen unus cognoscit loqutiōem alterius: sicut & essentialia. ¶ Ad qntum respondendum: ꝙ angelus praecipue Beatus semper est i actual consideratione sui ipsius: & per consequens eorum: quae ad ipsum ptinent: quorum omnium ipse est ratio cognoscendi. Nihil enim prohibet plura intelligi simul: quae una ratione cognoscuntur. qcito autē unus angelus ordinat loqutionem suam ad alterum: efficitur loqutio eius de pertinentibus ad illum. Et ita ab eo cognoscitur. Et inde patet quomodo unus angelus plures sibi loquentes audire potest: & unus sanctus plures eum inuocantes. ¶ Ad sextum dicitur ꝙ illud naturaliter notum in uno angelo: ab alio est quasi signum latentis interius cognitionis: non sensibili: sed intellectuali. ¶ Ad septimum & ultimum dicendum. ꝙ uerbum Gregorii potest intelligi & de corporali uisione: & de spirituali. In patria enim corporibus sanctorum glorificatis unus corporali oculo poterit uidere intima corporis alterius: quae nunc non potest inspicere etiam in seipso: quia corpora gloriosa erunt quasi peruia. Vnde ibidem Gregorius comparat ea uitro. Similiter etiam oculo spirituali unusquisq; uidebit. An alius habeat charitatem & mensuram charitatis. Quod nunc non potest

scire aliquis de se ipso. Non tamen oportet q actuales cognitiones ex uoluntate dependentes unus taliter cognoscat. ¶ Ad id qd obiicitur de conscientia: dicitur: q conscientia dicitur penetrari quantum ad habitus: & non quantu ad actuales cognitiones. Horum autem solutiones argumentorum collegi ex mete thomæ in. ii. S. & in questionibus disputatis. ¶ Sed nunquid inferiores angeli superioribus loqt. Respondet idem doctor in prefatis qsti. q. ix. ar. v. Oportet inquit scire: qualiter illuminatio & loquutio differant in angelis. Quod quide sic pot accipi. Intellectus enim aliquis deficit a cognitione alicuius cognoscibilis propter duo. uno modo propter absentia cognoscibilis: sicut dum cognoscimus gesta præteritorum temporum: uel aliorum locorum remotorum: q ad nos non puenerut. Alio mo pp defectum itellectus: qui non e adeo fortis: ut possit ptingere ad illa cognoscibilia: q penes se habet in primus principiis naturaliter notis: quia ipsa cognoscibilia non potest cognoscere: nisi roboratus exercitio: uel doctrina. loquutio igitur pprie est: qua aliqs ducit in cognitionem ignorati: per hoc: q fit ei præsens: quod alias erat sibi absens: sicut apud nos patet: dum unus refert alteri aliqd: quod ille non uidit. & sic facit ei quodam modo præsentia per loquella. Sed illuminatio est: quando intellectus confortat ad aliqd cognoscendum supra id: quod cognoscebat: ut ex supiorib⁹ patet. Sed tamen sciendu q loquutio potest esse in nobis: & i angelis sine illuminatione: quia quadoq contingit aliqua nobis manifestari per loqutione: ex quibus intellectus nullo mo ad itelligedu magis roborat: sicut cu recitant nobis aliquæ historiæ: uel cu unus angelus alteri conceptione sua demonstrat: Huiusmodi eni i differeter possunt cognosci & ignorari ab eo: qui habet debilem intellectu & fortem: sed illuminatio semp habet loqutionem adiucta: & in angelis & in nobis. Nos enim sm hoc alium illuminam⁹: q ei aliquod mediu tradim⁹ quo intellectus eius roboratur ad aliqd cognoscendum: quod per loquutionem fit. Similiter etiam oportet q & in angelis fiat per loquutionem. Superior enim angelus habet cognitione de rebus per formas magis uniuersales. Vnde inferior angelus non est proportionatus ad accipiendum cognitionem a superiori angelo: nisi superior angelus cognitionem suam quodamodo diuidat multiplicet & distinguat concipiendo in se illud: de quo uult illumiare per modum talem: quo sit comprahensibile ab inferiori angelo. Et talem conceptum suum alteri angelo manifestando eum illuminat. Et hoc expresse dicit Dionysius. xv. capitu. celestis hierarchie. Et est simile de magistro: qui uidet discipulum non posse capere ea: quæ ipse cognoscit per illum

modum:quo ipse cognoscit. Et ideo studet distinguere & multiplicare per exempla:ut sic possit a discipulo comprehendi. Dicendum est igitur ꝙ illa locutione:que illuminationi adiungitur:superiores solũ inferioribus loquũtur:sed ſm aliam locutionem indifferenter loquũtur & superiores inferioribus:& inferiores superioribus. ¶ Hec ille ubi supra. ¶ Queritur etiam. Utrum distantia localis impediat locutionem angelorum adinuicem. Respondetur ꝙ non. Quia in omni eo:quod abstractum est a loco & tempore:& hic & nunc:nihil omnino facit:nec operatur loci distãtia:nec diuersitas temporis. Sed locutio angeli:quæ in intellectuali operatione consistit:est abstracta a loco & tẽpore:& ab hic & nunc:ergo ad eam nihil facit loci distantia. Vñ Thomas:ubi supra ar. vi. Actio sequitur modum agẽtis. Et ideo illa:q̃ corporalia & situalia sunt:corporaliter & situaliter agunt. Quæ uero sũt spiritualia:non nisi spiritualiter agunt:unde cum in angelo inquantum est intelligens:nullo modo sit situalis actio:intellectus ipsius nullo modo proportionem habet ad situm. Et ideo cum loquutio sit operatio intellectus ipsius:nihil facit ad eam propinquitas uel distantia loci. Et sic equaliter a propinquo uel remoto angelus locutionem alterius angeli percipit:illo mõ:quo angelos in loco esse dicimus. ¶ Sed contra hoc dupliciter instatur. Primo quia ſm damascenum Angelꝰ ubi operatur:ibi est. Si igitur alteri angelo loquitur:oportet ꝙ sit ubi est ille:cui loquitur. Et sic localis distantia locutionem angelorũ impediet. ¶ Item Esaiæ. vi. dicitur. Q̃d unus Angelus clamabat ad alterum. Sed clamor ille:ut uidetur:erat propter distantiam localem ĩpedientem:quia locutio clamosa non est nisi propter distantiam eius:cui loquimur:ergo uidetur: q̃d distantia loci ĩpediat locutionẽ angeli ¶ Dicitur ad primam instãtiam ꝙ cum dicitur: Angelus est:ubi operatur:intelligendum est de operatione:quã circa aliquod corpꝰ agit:q̃ quidem operatio situalis est ex pte eius:in quod terminatur. locutio autem angeli non est talis operatio. Et ideo ratio non sequitur. ¶ Ad secundam ĩstantiam respondetur:ꝙ Angelus clamare dicitur:ĩquantũ cõuertit se ꝑ spẽm ad aliũ ad oñdẽdũ ut aliꝰ capiat cũ ul' ad oñdẽdũ magnitudinẽ affectus:ſmꝙ dicit Greg. ii. moraliũ. Tãto q̃sq̃s minus clamat:quanto minus desiderat. Vel dicendum ꝙ clamor ille:quo seraphin clamasse dicuntur:designat magnitudinem eorum: quæ loquebantur:scilicet unitatem essentiæ:& trinitatem personarum:dicẽtes sanctus:sanctus:sanctus. Dominus deus sabaoth. In hoc enim ꝙ dicebant ter sanctus:ostendebant trinitatem personarum:In hoc uero ꝙ dicebant Dominus deus:innuebant unitatem essentiæ. Et sic pa

tet solutio ad obiecta. ¶Dubitatur etiam. Nũquid unus angelus pos sit alii loqui: ita q alii locutionem eius non percipiant. R. Respondetur q sicut ex predictis patet: Ex hoc ipso cognito unius angeli in cogni tionem alterius uenit per modum cuiusdam spiritualis loqutionis. Q d Angelus sit in actu alicuius speciei: non solum ſm seipsum: sed etiam in ordine ad alium. Et hoc fit per propriam uoluntatem angeli loquentis. Ea autem: quæ sunt uoluntatis: non oportet q eodem mo do se habeant ad omnes: sed ſm modum a uoluntate præfixum. Et iõ locutio predicta non equaliter se habebit ad omnes angelos: sed ſm q uoluntas angeli determin: bit. Vnde si angelus fiat per propriã uo luntatem in actu alicuius speciei ſm intellectum in ordine ad unum tantum angelum: percipietur ab illo uno tantum eius loqutio. Si ue ro in ordine ad plures pcipietur a pluribus. ¶Hæc beatus Thomas in prefatis questionibus q. ix. ar. ultimo. Sed quidã adhuc restat scru pulus. Vtrum angeli deo loquantur: dicitur q conceptio mentis or dinatur ad alterum. Sed aliqd ordinatur ad alterum dupliciter. Vno modo ad hoc q cõicet alteri: sicut in rebus naturalibus agens ordina tur ad patiens: & in loqutiõe humana doctor ordinatur ad discipulũ. Et quantum ad hoc nullo modo angelus loquitur deo: neq de his: que ad rei ueritatem pertinent: neq de iis quæ dependent a uoluntate cre ata: quia deus est omnis ueritatis & omnis uoluntatis principium & conditor. Alio modo ordinatur aliquid ad alterum: ut ab eo accipi at: sicut in rebus naturalibus passiuum ad agens: & in loqutiõe huma na discipulus ad magistrum. Et hoc modo angelus loquitur deo: uel consultando diuinam uoluntatem de agendis: uel eius excellentiam: quam nunq̃ comprehendit admirando: sicut dicit Gregorius in sedo moralium q angeli loquuntur deo per hoc: q super semetipsos respi ciunt: in motum admirationis surgunt. hec Tho. in prima. p. q. cvii. arti. tertio. Breuiter igitur colligendo predicta patet: quod loqutio ni hil aliud est: q̃ manifestatio alicuius latentis in corde. Vnde ppriẽ oĩs loqutio fit ratione comunicationis latentium. Manifestũ est autem q intelligibile tripliciter est in intellectu: ut ex predictis patet: Primo q dem habitualiter: siue in thesauro memoriæ: ut dicit Augustinus ex i tentione tñ Auicẽnæ ſcdo u' i actu cõsideratum uel cõceptũ. Tertio ut ad aliud relatum extra se. Per imperium autem uoluntatis: quãdo mens conuertit se ad actum: considerãdo id: quod habet in habitu: lo quitur aliquis sibi ipsi: & tunc dicitur formare uerbum cordis. Cum uero conceptus mentis per imperium uoluntatis ordinatur ad alterũ puta ad agendum aliquid: uel ad manifestandum alteri: tunc dicitur

formare uerbum oris. In nobis autem interior mentis conceptus duplici obstaculo clauditur: Primo ipsa uoluntate: que conceptum intellectus potest retinere clausum interius. Et sic nullus potest mentē alterius uidere: nisi solus deus. Scdo claudit mens hominis ab alio homine p grossiciem corporis. Vnde cum etiam uoluntas ordinat conceptum mentis ad manifestandum alteri: non statim cognoscatur ab altero: sed oportet per liguæ ianuam egredi: & per illam: quales sum⁹ intrinsecus: ostendere extra: Angelus autem secundum obstaculum non habet: quia incorporeus est. Et ideo mens angelica quando conuertit se per imperium uoluntatis ad cōsiderandum in actu, quod prius habebat in habitu: tunc dicitur loqui sibi ipsi. Quando autem ordinat conceptum suum alteri angelo manifestandum: tunc loquitur illi. Et potestas sic ordinandi conceptus suos alteri manifestandos: dicitur lingua eorum: superius patuit. Habes etiam quomodo possint loqui superiores inferioribus: & econuerso: & quomodo non. Explicatum etiam fuit qualiter localis distantia angelorum loqutionem nō impedit: & quomodo unus angelus potest loqui uni soli: uel duobus absq hoc q alii loqutionem eius percipiāt atq etiam quomodo deo possunt loqui: uel non. et hæc de angelorum loqutione cumulate dicta sufficiant. Angelus igitur sine expressione uocis loquitur. Anima uero corpori unita sine uocis expressione: uel sine signis & nutib⁹ corporalibus suos exprimere conceptus non potest.

DIFFERENTIA DECIMAQVARTA.

QVARTA decima inter angelum & rationalem animam differentia est: quia nusq̄ legitur in sacris litteris de angelo q sit factus ad imaginem & similitudinem dei sicut legitur d anima: geñ. primo. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: Imago enim dei & repræsentatio sanctæ trinitatis non relucet in homine: quantum ad corpus: sed quantum ad animam: in cuius mente consistit imago: q̄uis diuinæ perfectiones copiosius refulgeant in angelo: q̄ in anima: quantum ad naturalia: cum angelus sit simplicior & perfectior anima. ueluti superius elucidauimus: Declarandum est igitur: quomodo anima dicatur esse ad imaginem & similitudinem dei facta: & quid sit imago & similitudo: Sciēdū ē ergo q imago ꝑprie dr: qd ad alteri⁹ imitationē est: qa imago dr q̄si imitago ab imitor imitaris. Nec tñ quelibet imitatio rōnem imaginis

perficit. Vnde si hoc sit album & illud album: non ex hoc dicitur eius imago. Sed ad ratioñe imaginis exigitur imitatio in aliquo: quod speciem exprimat & essentiam. Propter quod ab Hilario dicitur species indifferens. Et inde est ꝙ in corporalibus ꝭm imitationem figure potissimum imago attenditur: quia figura est quasi certum signum ostēdēs unitatem & differentiam speciei. Hæc autem imitatio potest esse dupliciter: aut simul quantum ad speciem: & signum spēi. Et sic imago hominis est in filio suo: qui ipsum in humana specie & figura imitatur. Et hec est perfecta imago: aut quantum ad figuram tantū: & non quātum ad ueritatē spēi: sicut imago hominis est in statua lapidea. Et hæc est imperfecta imago. Et primo modo filius dei dicitur imago patris: sicut in natura cōicans: Secundo autem modo imago dei est in anima: que potest dici imago dei: licet non perfecta. Et q̄uis dicat Hilarius: ꝙ Imago dicitur esse rei ad rem coequādā. Et nulla equalitas possit esse creature ad deū: non obstat quia ad rationem imaginis non exigitur æqualitas equiperantiæ: cum magni hominis in parua pictura imago exprimatur: sed exigitur æqualitas proportionis: ut scilicet eadem sit proportio ꝑtium ad inuicem in imagine: que est in imaginato: Et talis æqualitas reperitur in creatura intellectuali: que proprie ad imaginē dei dicitur. Et ratio est. Nam illa imitatio rationem imaginis cōstituit: que est in aliquo ad speciem pertinente. Ex primo autem & cōmuni nihil sortitur speciem: sed ex ultimo & proprio: sicut est differentia cōstitutiua. Consideratis autem diuine bonitatis processibus in creaturis: quibus naturæ creatæ constituuntur in similitudinem naturæ increatæ: ultima inuenitur intellectualis dignitatis ꝑticipatio: q̄ omnes alias præsupponit. Et ideo intellectualis natura attingit ad imitationē diuinam: in quo quodāmodo consistit species naturæ eius. Et inde est ꝙ in eadem operatione ponimus ultimam fælicitatem intellectualis creaturæ: in qua est fælicitas dei: scilicet in contemplatione intellectiua. Et ideo sola intellectualis creatura rationabiliter ad imaginē dei dicitur esse. ¶ Hæc ex intentione Thome & aliorum theologorum in ii. s. distin. xvi. Dicit autem magister. s. ibidem ex intentōe tamen Augustini ꝙ homo dicitur ad imaginem dei factus ꝭm mentem: qua irrationabilibus antecellit. Sed homo non differt a brutis ꝭm nutritiuā: neq ꝭm sensitiuam: ergo ꝭm intellectiuā. Illa ergo pars superior animæ: in qua est memoria intelligentia & uoluntas: mens appellatur. Et non loquor de illa memoria: in qua conseruantur intentiones ꝑticulares: quia illa: cum sit cōis nobis & brutis non est in mente: sed illa bene: in qua retinentur seu conseruantur species intelligibiles. Augusti

nus etiam appellat mẽtem illam partẽ superiorẽ aĩe: in qua ẽ imago. & dicta est mens non a mouendo: ut nonnulli existimant: sed a mensurando: ut dicit thomas in questionibus dispu. q. x. ar. i. Res enim uniuscuiusq; generis mensurat̃ p id: quod est principiũ primũ i genere suo ut dicitur in. x. metaphisice. Et ideo mens in aĩa nostra dicit illud: quod est altissimũ in uirtute ipsius. Vnde cum s̃m id: quod est altissimum in nobis: diuina imago inueniatur in nobis: imago non pertinebit ad essẽtiam animæ: nisi s̃m mentẽ: prout nominat altissimam potentiam ei⁹ ❡ Hæc ille. Dicit aũt Augustinus. xi. de trinitate q̄ imago dei est in mente: s̃m q̄ ipsa mens intelligit. Intelligit autem temporalia: hoc est res sensibiles & materiales seipsam: & deum. Hæc tria mens intelligere potest. Sed in illa cognitione: qua mens temporalia cognoscit: non inuenitur expræssa similitudo trinitatis increatæ: neq; s̃m conformitatem: neq; s̃m anologiam. Non s̃m conformitatem: quia res materiales sunt magis dissimiles: q̃ ipsa mens. unde per hoc q̄ mens ea scientia informat̃: non efficitur deo magis conformis. Similiter neq; s̃m anologiam: quia res temporalis: que sui notitiam parit in aĩa: uel intelligẽtiam actualem: non est eiusdem sb̃æ cũ mente: sed quoddam extraneum a natura ipsius. Et sic non potest per hoc increate trinitatis cõsubstantialitas repræsentari. In cognitione uero: qua mẽs seipsam cognoscit est repræsentatio increatæ trinitatis s̃m anologiam: hoc mõ mẽs cognoscens seipsam uerbum sui gignit: & ex utroq; procedit amor: sicut pater seipsum cognoscẽs uerbũ suum ab æterno genuit & ex utroq; procedit spiritus sanctus. Sed in cognitione: qua mẽs deũ ipsum cognoscit mens ipsa deo cõformatur: sicut oẽ cognoscẽs inquãtũ huiusmodi assimilatur cognito. Maior aũt est similitudo: q̃ ẽ p cõformitatẽ: ut uisus ad colorẽ: q̃ã quæ est per anologiã: ut uisus ad intellectum: q similiter ad sua obiecta cõparat̃. Vnde expræssior similitudo trinitatis est in mẽte: s̃m q̄ cognoscit deũ: q̃ s̃m q̄ cognoscit seipsã. ❡ Hæc beatus Tho. i q̃stionib⁹ disputatis. q. x. ar. vii. Nũc aũt de similitudine aliquid differamus. Similitudo: ut Boetius dicit. Est rerum differẽtiũ eadem qualitas: Nam per substantiam aliqua dicuntur eadem: p quãtitatẽ æq̃lia & p qualitatẽ similia: ut dicit phs. Vnde ista est bona consequẽtia. Ista sunt similia ergo differunt. In ratione autem imaginis includitur similitudo: & non econuerso: Magister uero. S. in. ii. dist. xvi. declarat qualiter anima sit ad imaginem & similitudinem dei. Ad imaginem inquit: s̃m memoriam: intelligẽtiã & uoluntatem. Ad similitudinem s̃m innocentiã & iustitiã que in mente rationali naturaliter sũt Vel imago considerat̃ in cognitione ueritatis: similitudo i amore uir-

tutis. Vel imago in aliis omnibus: similitudo in essentia: quia immortalis & indiuisibilis. vnde Augustinus in libro de quantitate animæ. Anima facta est similis deo: quia immortalem & indissolubilem fecit eam deus. Imago ergo pertinet ad formam: similitudo ad naturam. factus est ergo homo ſm animam ad imaginem & similitudinem dei: nõ patris uel filii uel spiritus sancti: sed totius trinitatis. Ita & ſm animam dicitur homo esse imago dei: quia imago dei in eo est: sicut imago dicitur: & tabula & pictura que in ea est sed propter picturam: quæ in ea ẽ: simul & tabula imago appellatur. Ita propter imaginem trinitatis etiã illud in quo est hæc imago: nomine imaginis uocatur. Quocirca homo & imago dicit: & ad imaginem est: filius autem imago: nõ ad imaginem. ¶ Hæc ex textu magistri sentẽtiarum. Annotatu etiam non indignum arbitror. ꝙ tres sunt similitudinis differentiæ. Prima fundatur super proportione: sicut nigrum in comparatione ad congregare proportionabiliter simile est albo comparato ad disgregare: hanc autẽ proportionalem similitudinem: disperata & opposita habere possunt Secunda fundatur super communem qualitatem: sicut albũ albo assimilatur: unde superius dictum est ex intentione Boetii ꝙ Similitudo est rerum differẽtium eadem qualitas. Tertia fundatur super receptionem: sicut cæra assimilatur sigillo: & speculum rei opposite: cuius speciem recipit sicut aqua rei obiecte & oculus rei uise. Harum autem similitudinum secunda expressior est ꝗ prima: & tertia ꝗ secunda. similitudine proportionis similatur anima deo per naturam. Et hoc multipliciter ostenditur. Diuina enim essentia potest considerari dupliciter ut comparata ad personas: & ut comparata ad creaturas. Si consideretur: ut comparata ad personas: repræsentat anima trinitatem personarum in unitate essentie: quia in ipsa est trinitas potentiarum in una mẽte. Sed in hoc est differentia: quia diuina essentia dicitur de tribus personis realiter: sed anima non prædicatur realiter de tribus potẽtiis: quia potentiæ animæ realiter differunt ab ipsa anima: sicut recta tenet philosophia. In hoc tamen non deficit similitudo. quia sicut pater est origo filii: & ambo simul spiritus sancti: ita memoria est origo intelligentiæ: & utraq; uoluntatis. Item diuina essentia potest comparari ad creaturas. Et hoc dupliciter ut causans & ut conseruans: ut causans tripliciter. Primo modo efficienter. quia deus est causa efficiens omnium rerum: quia Omnia per ipsum facta sunt. Io. i. Et similiter quodammodo ſm tenuem proportionem ab uno homine omnis homo est. Secũdo formaliter accipiendo formam pro forma ideali siue exemplari: qa

In deo est idea omnium spiritualium & corporalium Boetius. Mūdū mente gerens: similiq imagine formans. Pulchrum pulcherrimus ipse Similiter intellectus natus est omnibus assimilari: rerum omniū species & ideas in se recipiendo. Vnde philosophus in tertio de anima. Intellect⁹ ē quodāmō oīa finaliter. tertio finaliter. Est. n. ultimus finis rerū omnium: Vniuersa enim propter semetipsum creauit altissimus: ut dicitur eccle. vii. Ita & nos sumus quodammodo finis omnium: ut dicitur .ii. phisicorum. Augustinus etiā dicit q omnia fecit de⁹ pp hoīem: hominem autem propter seipsum. Similiter comparatur diuina essentia ad creaturas: ut conseruans: quia sicut rebus dedit esse: ita etiam conseruat eas in eē: immo ipse est intimior rei: q̄ sit ipsa res sibi. Nam si actio sua uel prouidentia in momento uel in instanti a rerum gubernatione cessaret: omnia in nihilum ruerent sicut ex nihilo facta sunt: ut dicit Augustinus. Et gregorius dicit. q omnia in nihilum tenderent: nisi ea manus conditoris substentaret. Est etiam deus totus ī toto uniuerso: & totus in qualibet parte uniuersi. Est enim ubiq & in omnib⁹ rebus per essentiam per potentiam & per præsentiam: ut dicit Magister. S. in primo. Similiter anima dat esse corpori: & est tota in toto: & tota in qualibet parte corporis: quia non est extensa ad extensionem corporis. ¶ Item similitudine qualitatis similatur anima deo: partim per naturam: & partim p gratiā. Sed prænotandum est illud Augustini. Credamus deum sine qualitate bonū: sine quantitate magnum: qa sua bonitas non est qualitas accidentalis: sed ueritas sūalis. Anima autem est bona qualitate & accidente. Et ista est bonitas per gratiam. Bonitas per naturam est bōitas entis participata exiliter & analogice ab ipso qui solus est: cuius esse est sua essentia: non dependēs ab aliquo. Ideo fecit deus hominem ad imaginem & similitudinem suā. Ad imaginē in naturalibus: ad similitudinem in gratuitis. Nam sicut deus est simplex insensibilis & imortalis: ita etiam anima. Non enī esset imago dei: si mortis termio clauderet: ut dicit Augustinus naturalia sūt hæc & ideo inamissibilia. Accedūt gratuita naturalibus: accrescit imagini similitudo: quæ exordium habet ī natura: icremētū in gratia: complementum in gloria. i. io. iii. Cū apparuerit similes ei erimus: & uidebimus eum sicuti est. ¶ Tertia uero similitudo quæ pfectior est & expssior prima & secūda: magis cōpetit angelo: q̄ aiæ. Vñ a Dionysio speculū appellat: qa ī ipso relucēt spēs idite rerū sibi ifluxe a pricipio creatiōis ab ipo sūmo rerū oīum archetypo. Appellat̄ ēt signaculū dei ezechielis. xxviii. fm expositionē grego. sic ergo āgel⁹ pōt dici speculū signaculū & sigillū illi⁹ summi regis. Anima uero imago & similitudo

Quelibet uero alia creatura uestigium appellatur. Et hoc ideo est: qa diuinæ perfectiones copiosius effulgent in angelo: q̄ in anima & i anima etiam copiosius: q̄ i aliis creaturis. Vnde thomas in. i. S. dist. iii. angelus inquit quantum ad expræssam repræsentationem diuinorũ attributorum magis est ad imaginem dei: q̄ anima: quia diuinæ bonitates copiosius effulgent in angelo: q̄ in anima. Ideo angelus est expressior imago dei: q̄ anima. Vnde etiam gregorius dicit: ꝙ est signaculũ similitudinis: quia in eo diuinæ imaginis similitudo magis insinuatur expræssa. Sed quantum ad distinctionem potentiarum: expræssior est imago & similitudo trinitatis in anima: q̄ in angelo: quia i angelo suæ potentiæ sunt minus distinctæ. Sed quia ista respræsentatio est quãtũ ad exteriora simpliciter concedendum est: ꝙ ãgelus magis est ad imaginem dei: q̄ anima. In secũdo etiam. S. dist. xvi. ar. iii. sic dicit. De imagine possumus loqui dupliciter. Aut quantum ad id: in quo proprie consistit imaginis ratio: aut quantum ad id: in quo secundario assignatur similitudo imaginis. Proprie enim & principaliter imago intellectualem naturam consequitur. Vnde oportet: ꝙ ubi intellectualis natura perfectius inuenitur etiam ibi sit imago expræssior. Et sic cum natura intellectualis multo sit dignior in angelo: q̄ in homine eo ꝙ propter obumbrationem intellectualis luminis homo rationalis dicitur: cum ratio sit quidam intellectus obumbratus: ueluti superius patuit: oportet ꝙ in angelo sit expressior dei imago: q̄ in anima. Assignatur etiam imago dei in homine respectu animæ: sed non ita proprie: quãtum ad aliquas proprietates consequentes: sicut ꝙ homo dominatur ĩferioribus creaturis: sicut etiam deus in toto uniuerso: & est quodammodo finis earum Et hoc innuitur geñ. i. Vbi post id: quod dictum ẽ: Faciamus hominem ad imaginem &c̃. subiungit. Et præsit piscibus maris & uolatilibus coeli &c̃. Et similiter: sicut deus est totus i qualibet parte uniuersi: ita anima in qualibet parte corporis. Et ẜm hoc & alia huiusmodi nihil prohibet animam esse magis ad imaginem dei: q̄ angelum. Sed hoc est ẜm quid: & non simpliciter: quia iudicium similitudinis uel diuersitatis: quod sumitur ab essentialibus rei: est multo firmius. Vnde Dionysius in. iiii. ca. celæstis hierarchiæ dicit: ꝙ Angelus est quoddam medium: quantum ad gradum naturæ inter mentem nostram & deum. Augustinus etiam dicit. Duo fecisti domine: unum ꝓpe te: idest angelum: aliud prope nihil: idest materiam primam. ¶ Sed contra prædicta obiicitur. Nã ad hebreos. xi. dicit glosa. ꝙ natura mẽtis humanæ: quã xp̃s assumpsit: nihil post deum est melius. Sed xp̃s assumpsit mentem eiusdem nature cum mentibus nostris. ergo cũ unũ

quodq̃ tanto sit meliusq̃uanto expressiori imagine deum imitatur: uidetur q̃ esse ad imaginem non magis angelis:q̃ homini conueniat. Confirmatur. Quia etiam de beatissima & clementissima semper uirgine maria dicit diuus hieronimus,q̃ exaltata est super choros angelorum, Multæ etiam animæ beatæ erunt equales angelis in gloria:imo nonnullæ superiores,ergo uidetur,q̃ homo magis debeat dici ad imaginem deiq̃ angelus. ¶ Ad hoc dicitur q̃ natura humana: quã christus assumpsit:excellit omnem creaturam:sed hoc habet ex unione diuinitatis:& non ex principiis essentialibus. Et ideo non sequitur similis ratio de mentibus:siue de animabus humanis non unitis. Assumpsit enim dei filius humanam naturam:ut Damascenus dicit in athomo: idest in indiuiduo:& non in specie.& sic etiam natura mentis humane in gloria prædicta accipitur. Exaltatio autem integerrimæ & illibatæ semper uirginis mariæ super choros angelorum non fuit naturæ:sed gratiæ. Et ideo per hoc nihil probatur,quia imago inuenitur in homine & in angelo quantum ad naturalia sua:& non quantum ad habitũ gratiæ uel gloriæ. Consideratis autem naturalibus angeli & hominis magis est capax diuinæ cognitionis angelus:q̃ homo,q̃ autem homo ad equalitatem angelorum perducitur in diuina fruitione: est gratiæ & non naturæ. Et ideo ratio non procedit. De nobilitate autem hoïs & angeli distinguit Thomas doctor lucis in .i. S. dist. iii. Homo inquit & angelus tripliciter possunt considerari. Aut per relationem ad finẽ. Et sic sunt equales. Erunt enim homines:sicut angeli in coelo. Mathei xxii. Aut quantum ad reputationem diuinam. Et sic homo maior est angelo:inquantum humana natura assumpta est in unitatem diuinæ personæ. Aut quantum ad utramq̃ naturam in se. Et sic natura angeli nobilior est natura hominis:ut etiam per diuinum uatem sirlcum dicit Minuisti eum paulo minus ab angelis. Et loquitur de homine ad litteram:ut patet. Habes igitur qualiter angelus:quantum ad expressiam repræsentationem diuinorum attributorum:magis est ad imaginem dei:q̃ anima:cum diuinæ perfectiones copiosius effulgeant in angelo q̃ in anima. Sed quantum ad distinctionem potentiarum expressior ẽ imago & similitudo trinitatis in anima:q̃ in angelo. Ideo notanter de homine dicitur. Faciamus hominem &c. Et non de angelo. Quia in hoc uerbo faciamus designatur personarum pluralitas siue trinitas. In hoc uero:quod dicitur. Ad imaginem & similitudinem innuitur essentiæ unitas.

DIFFERENTIA DECIMA QVINTA.

QVINTA decia differētia ē: qa Angel⁹ pōt dici psona aīa uero nō ꝙ āt āgel⁹ possit dici psona patet qa diffinitio psōæ sibi cōpetit: q̄ Boeti⁹ pōit i libro d̄ duab⁹ naturis & una psōa i.x. dicens ꝙ psōa ē rōalis naturæ idiuidua sba. nā Thomas i.li. S. dist.iii. ar.ii. dicit ꝙ tria sunt de ratione persone: uidelicet subsistere: ratiocinari: & indiuiduum esse: que tria angelo conueniunt sicut præfatus doctor ibidem declarat per singula. Et non accipitur hic ratiocinari proprie: pro discursu: sed pro actu simplicis intelligentiæ: cum dictum sit superius. ꝙ angelus lumen intellectuale purum & impermixtum participat: & sine inquisitione itelligit. Anima autem non potest dici persona. Vnde doctor lucis in.iii. S.q.iii.ar.ii. De unione inquit animæ ad corpus apud antiquos duplex fuit opinio. Vna ꝙ anima unitur corpori sicut ens completum enti completo: ut esset in corpore sicut nauta in naui. Vnde sicut dicit gregorius nicen⁹ Plato posuit ꝙ homo non est aliquid constitutum ex corpore & anima sed est anima corpore induta. Et s̄m hoc tota personalitas hominis consisteret i anima adeo ꝙ anima separata posset dici homo uere: ut dicit hugo de sācto uictore. Et s̄m hanc opinionem esset uerum ꝙ magister. S. dicit i littera. ꝙ anima est persona: quando est separata. Sed hæc opinio non potest stare quia sic corpus & anima accidentaliter unirentur. Vnde hoc nomen homo: de cuius itellectu est anima & corpus: non significaret unum per se: sed per accidens. Et ita non esset in genere substantiæ. Alia est opinio Aristotelis ꝙ anima unitur corpori sicut forma unitur materiæ. Vnde anima est pars humanæ naturæ: & non natura quedam per se. Et quia ratio partis contrariatur rationi personæ: ideo anima separata non potest dici persona: quia q̄uis separata non sit pars actu tamen habet naturam ut sit pars. Si uero obiiciatur ꝙ diffinitio personæ competit animæ quia est indiuidua substantia &c. Dicitur ꝙ Anima rationalis dicitur substantia indiuidua: id est hoc aliquid per modum: quo omne subsistēs est hoc aliquid: etiam si habeat naturam partis. Sed ad rationem persone exigitur ulterius: ꝙ sit totum & completum. Vlterius anima separata proprie loquendo non est substantia alicuius naturæ: sed est pars naturæ. Et sic non sequitur ꝙ sit persona. Et q̄uis anima non sit persona: compositum tamen ex anima rationali & corpore recte & congrue potest dici persona contra laurentiū: uallum: qui fuit tantæ temeritatis & insolentiæ: ut ausus fuerit Boetiū circa personæ diffinitionem impugnare: ignorans ciceronem dicere nos duabus personis esse uestitos. Et nisi a proposito digredi uererer: ostenderem multis oratorum auctoritatibus uere & congrue dici pos

se:platonem uel socratem esse bonam personam:sicut ipse dicit se uel le ostendere Boetio homini romano:romane loqui nescire. Ignorauit enim ualla:quod cæteri puri humanistæ adhuc ignorant: quomodo uidelicet nomen significet substantiam cũ qualitate. & ob hoc etiam tam petulanter & rudíter blacteravit præfatus laurentius de diuinis p sonis. Omnium enim errorum mater est ignorantia. Sed isti puri hu manistæ:qui solis uocabulis:& solis uerborum lenociniis innituntur:ut suam obtegere & palliare ignorantiam possint:dicunt se dialecticæ ac φ philosophiæ operam nauare nolle:quia hæ artes & disciplinæ bar barie quadã uerbo♃ respsæ suæ nitorem eloquentiæ contaminarent. Sed potius barbari censendi sunt ipsi:qui hæc ignorant. Nõ enĩ poe tæ & oratores sine dialectica & philosophia delibarit:aut degustari pos sunt:immo nullus sine iis artibus & disciplinis grãmaticẽ attinget:aut quoquomodo penetrabit uñ quintilianus primo libro oratoriarum in stitutionũ de grãmatica loqns sic dicit. Nec ignara phiæ cũ pp pluri mos locos in singulis fere carminibus ex intima qõnũ naturaliũ subtili tate repetitos:tum pp empedoclẽ i grecis Varronẽ & Lucretiũ in lati nis:q præcepta phiæ uersibus tradiderũt. Quin potius ultupãdi sũt illi qui tenuẽ ac ieiunã cauillantur hanc artem:q nisi fundamenta q̃sq̃ fideliter iecerit:qcqd superextruxerit statĩ corruet. Sed de iis hactenus.

DIFFERETIA DECIMASEXTA.

DECIMA sexta differentia est qa angelus est mutabilis a pte ante:sed imutabilis a pte post. Aĩa uero rõalis:ante q̃ corpo tis ergastulo soluat:ẽ mutabilis a parte ante:& a parte post: idest ante electionem:& post Angelus enĩ solũ añ electionẽ mutabilis ẽ. Post aũt electionẽ imutabilis. Habet enĩ uertibilitatẽ imu tabilẽ:eo φ immobiliter adhæret bono uel malo. Aĩa uero habet uer tibilitatẽ mutabilem:qa de bono ĩ malũ mutari põt:& ecõuerso. Deus enĩ imutabilis ẽ a pte ãte:& a pte post iuxta illud Malachiæ. iii. Ego de us & nõ mutor. Et iacobus ĩ epistola sua dicit. Apud quẽ nõ ẽ trãsmuta tio nec uicissitudinis obumbratio. Homo aũt mutabilis ẽ a pte añ:& a pte post. Sed ãgelus:q est medius iter deũ & hoĩem:pticipat de utroq̃ extremorũ. Cõuenit. n. cũ hoĩe:iquãtũ ẽ mutabilis a pte ante: cũ deo aũt:iquãtũ ẽ imutabilis a pte post.

DIFFEERENTIA DECIMASEPTIMA.

DECIMA septia differentia:ẽ qa q̃uis angelus & anima pecca uerint:diuinã similitudinẽ appetendo tamen angelus pecca uit appetendo potentiam. Anima uero: appetendo scien tiã. Mouetur ergo talis questio. Vtrum Angelus dei æquali

tatem appetierit. Videtur enim q ñ. Quia sicut dicit Augustinus de eadem loquens: Non est credendum: q uir spirituali mēte prædit9: esse uoluerit sicut deus. Sed angelus multo sapientior fuit homine. Ergo uidetur q dei equalitatem nō appetiit. ¶ Secundo, illud: quod nō cadit i appræhēsione: non cadit in appetitu & uoluntate: quia uoluntas non est nisi de aliquo bono appræhenso. Bonum enim appræhensum mouet appetitum: uel sensibilem: uel rationalem: uel intellectualem. In solo autem huiusmodi appetitu contingit esse peccatum. Sed creaturam aliquam esse æqualem deo: non cadit i appræhēsione: tum quia deus omnem intellectum creatum sua magnitudine excedit: tum etiam quia iplicat cōtradictionem: quia necesse est finitum esse ifinitū si equatur infinito: ergo angelus non potuit appetere esse ut deus. Potes formare aliter istam rationem. Illud quod simpliciter est impossibile: nō ē appetibile: ut patet. Sed q creatura aliqua sit æqualis deo: est impossibile: ergo non est appetibile. Ergo uidetur q Angelus dei equalitatem non appetierit. ¶ Tertio quis uoluntas sit possibilium & impossibilium: dūmodo illa impossibilia contradictionem non implicēt: tamē electio non est nisi possibilium: ut dicitur in tertio ethicorum. Sed electio angeli fuit de eo: quod desiderauit: quia quicūq nō peccat per electionem: peccat per infirmitatem uel ignorantiam: ut colligitur a pho i quito ethicorum: quale ñ fuit peccatum angeli. Ergo suum desiderium fuit possibile. Sed eum esse equalē deo: est ipossibile. ergo hoc nō fuit suum desiderium. ¶ Confirmatur quia angelus in maiori plenitudine sapientiæ conditus est: q̃ homo: sed nullus homo: nisi omnino amens: eligit esse omnino equalis angelo: nec deo: quia electio ñ est nisi possibilium: de qbus est cōsilium: ut imediate patuit. Ergo multo minus peccauit angelus appetēdo esse ut deus. ¶ Quarto nullus peccat i desiderio sui finis: quia hoc est naturale. Illud autem: quod est finis nature: et absq peccato appeti potest. Sed assimilari deo: est finis: i quem naturaliter tēdit quelibet creatura. Ergo si finis angeli & cuiuslibet creature est assimilari deo. Videtur q nō peccauit hoc appetēdo. ¶ Quinto quicūq uult assimilari alicui: cōuertitur ad illud. Nullus enī uult esse similis ei: quē odio habet. Sed angelus peccādo ñ est conuersus sed auersus a deo: ergo ñ appetit similitudinē dei uel equalitatē. ¶ Sed cōtra est: quod dicit glosa super illud dauidicū. Quæ ñ rapuit tūc ex soluebā. Eua sicut diabolus rapere uoluit diuinitatē. Ergo uidetur q diabolus dei equalitatē appetierit. ¶ Præterea Esaie. xiiii. ex persona Nabuchdonosor i figura diaboli dicitur. In cælū ascendā: Nō āt potest itelligi de cælo empireo: qa i illo creatus fuit: ergo opor

tet ꝙ itelligatur de cælo sanctæ trinitatis. Et ita uidetur: ꝙ æqualitatē diuine celsitudinis appetierit. ¶ Cōfirmat̄ hoc ēt p̄ Augustinū i li- bro de questionibus ueteris & noui testamētiq̄ de diabolo loquēs dicit ꝙ elatiōe iflatus uoluit dici deus. ¶ Respōdetur ꝙ circa hoc triplex ē opinio quidam nāq̄ simpliciter & absolute cōcedūt: ꝙ peccatū angeli fuit ex hoc: ꝙ deo simpliciter æqualis esse uoluit. Nec obstet: ꝙ hoc sit impossibile: quia ſm Augustinū. Cæca ambitio semper præsumit: plusq̄ possit. Sed hoc ñ uidetur cōueniēs: qa q̄uis homo possit plus de siderare: q̄ possit habere: ñ tñ plus potest uelle: q̄ possit æstimare: qa i- tellectū uolūtas sequtur: sed ñ excedit. Et præterea i angelo ñ est pote re passionē: q̄ ex appetitu honoris iudiciū itellectus liget: sicut est i no bis. Et præterea nullus uult aliqd unq̄quo posito eius natura ñ mane ret: Si aūt angelus deo equalis esset: ñ esset huius nature: sed diuinæ. Et ita suū ñ eē appeteret. Et iō aliter alii dicūt: ꝙ dei æqualitatē directe nō appetiit: sed idirecte: qa appetiit aliqd: quo habito sequeret̄ ꝙ deo esset equalis: scilicet nulli subesse. Hoc ēt ñ u r cōueniēs: qa totū bonū angeli ē i hoc: ꝙ deo subest: sicut tota claritas aeris ē i hoc: ꝙ subiicitur radiis solis. Et iō hoc ab angelo ñ potuit appeti. Et iō aliter est dicēdū: ꝙ ñ appetiit equalitatē simpliciter: quātū ad ſbam desideratiuur scilicet uellet tātā bonitatē habere: quātā deus habet: sed tñ appetiit equalita- tē ſm qd: quātū ad modū hñdi. Bonitas aūt siue beatitudo est in deo: quā habet p̄ suā naturā: & a qua oīs creature beatitudo & bonitas trāſ funditur. Vidēs ergo angelus dignitatē naturæ suæ: qua creaturis cæ teris præeminebat: uoluit a se beatitudinē & bonitatē i oīa inferiora de riuari. Voluit ēt p̄ sua naturalia i perfectiōem beatitudinis peruenire. Et ideo dr̄ ꝙ sine merito habere uoluit hoc: qd̄ meritis habiturus erat si perstitisset. Nec ēt quātū ad modū hñdi simpliciter deo cōparari uo- luit. Nō enim uoluit a se beatitudinem habere: nec esse primum i altos trāſfundens: sed a deo & sub deo: ſm ꝙ ipse i oī natura opat̄. ¶ Hæc beatus Thomas & theologi alii in. ii. S. dist. quita arti. ii. ¶ Ad primū igitur argumentum respondetur: ꝙ angelus noluit æqualitatē simpli citer: sicut nec homo: sed modo prædicto. Quidam tñ dicūt ꝙ Adam magis fuit præditus spirituali mente: q̄ angelus non tamen quantum ad gradum naturæ: sed quantum ad diuinam reuelationem: quā ha- buisse creditur: cum dominus in eum soporem misit. ¶ Ad secundū & tertium dicendum ꝙ rationes illæ procedunt de equalitate simpli- citer: quam non dicimus angelum appetisse. ¶ Ad quartum dicit̄ ꝙ assimilatio diuina est finis uniuscuiusq̄ creaturæ: ſm modum suum a creatore præfixum. Unde sine deordinatione non potest esse: ꝙ ap-

petitus tēdat in diuinam assimilationem ultra terminum naturæ suæ a deo statutū. ℭ Ad qntū dicēdū φ̄ i quolibet peccatore auersio a deo ē pter itētionē: qa malū ñ pt eē itētū: sed sēp bonū: i quo ē ad deū assimilatio. Et ita pter itētionē ipsoꝝ angeloꝝ fuit φ̄ a deo se auerterent: cui assimilari uolebant. Et per hæc patet solutio ad ea oia: q̄ supeti⁹ obiecta sunt. ℭ Sed de peccato etiā diaboli sic loqtur Thomas in prima pte. q. lxiiii. arti. iii. Angelus inqr absq̄ oi dubio peccauit appetēdo eē: ut deus. Sed hoc pōt itelligi dupliciter. Vno modo p equipãntiam. Alio mō p similitudinē. Primo quidem mō nō potuit appetere eē ut deus: qa sciuit hoc eē ipossibile naturali cognitione: nec primū actū peccandi præcessit in ipso: uel habitus: uel passio ligans cognoscitiuā ipsius uirtutem: ut i pticulari deficiens eligeret ipossibile: sicut in nobis interdum accidit. Et ideo dato φ̄ esset possibile: hoc esset cōtra naturale desiderium. Inest enim unicuiq̄ naturale desiderium ad cōseruandum suum eē: quod nō cōseruaret: si transmutaretur in alteram naturam. Vñ nulla res q̄ ē i iferiori gradu nature: pōt appetere supioris naturæ gradum: sicut asinus nō appetit eē equs: quia si transferretur in gradū superioris naturæ: iam ipsum nō esset. Sed i hoc imaginatio decipitur quia enim homo appetit esse in altiori gradu quātū ad alia accidētalia: q̄ possūt crescere absq̄ corruptiōe subiecti: extimatur φ̄ possit appetere altiorem gradum naturæ: in quē peruenire non possit: nisi eē desineret. Manifestū ē aūt φ̄ de⁹ excedit angelū: nō ſm aliq̄ accidētalia: sed ſm gradū naturæ. Et ēt un⁹ angel⁹ aliū. uñ ipossibile ē φ̄ angelus iferior appetat eē æq̄lis supiori: nec ēt φ̄ appetat eē similis deo possibile ē. ℭ Appetere aūt eē ut deus per similitudinem cōtingit dupliciter. Vno modo quātum ad id: in quo aliquid natum ē deo assimilari: Et sic si aliquis quātum ad hoc appetat esse deo similis ñ peccat: dūmō similitudinē dei debito ordine appetat adipisci: ut scilicet eā a deo habeat. Si quis aūt appeteret ſm iustitiā esse similis deo: quasi ꝓpria uirtute: & non ex uirtute dei peccaret. Alio uero mō pōt appetere aliqs esse similis deo: quātum ad hoc: in quo non est natus assimilari sicut si qs appeteret creare cælum & terram: quod est proprium dei. In quo appetitu esset peccatū. Et hoc modo diabolus appetiit esse: ut deus: ñ ut ei assimilaretur quantum ad hoc: quod est nulli subesse simpliciter: quia sic suū non esse appeteret: cū nulla creatura eē possit: nisi per hoc φ̄ sub deo esse pticipat. sed in hoc appetiit eē similis deo: φ̄ appetiit: ut finem ultimum beatitudinis id: ad quod uirtute suæ naturæ poterat peruenire: auertens suum appetitum a beatitudine super naturali: quæ est ex gratia dei. Vel si appetiit ut ultimum finem illam

dei similitudinem: quæ datur ex gratia: uoluit hoc habere per uirtutē suæ naturæ: non ex diuino auxilio ſm dei diſpoſitionem. Et hoc cōſonat dictis Anſelmi: qui dicit: φ appetiit illud: ad quod peruenisset: ſi ſteτiſſet. Et hæc duo quodāmodo in idē redeunt: quia ſm utruṁq; appetiit finalem beatitudinem per ſuam uirtutem habere: quod ē ꝓpriū dei. Quia uero: qd ē p ſe: eſt principiū & cā eius: quod ē p aliud: ex hoc ēt conſequtum ē: φ appetiit aliquē principatū ſuper alia habere: in quo etiam peruerſe uoluit deo aſſimilari. ¶ Sed nunquid diabolus in primo inſtāti ſuæ creationis fuit malus: & peccauit. Dicitur φ impoſſibile fuit angelum in primo inſtāti peccaſſe p inordinatū actū liberi arbitrii. quis enim res aliqua in primo inſtanti: quo eſſe incipit: ſimul incipere poſſit operari: tamen illa operatio: quæ ſimul incipit cum eſſe rei eſt ei ab agente: a quo habet eſſe: ſicut moueri ſurſum eſt igni a generante. Vnde ſi aliqua res habeat eſſe ab agente deficiente: quod poſſit eſſe cauſa defectiua actionis: poterit in primo inſtanti: in quo incipit eē. habere defectiuam operationem: ſicut ſi tibia: quæ naſcitur clauda ex debilitate ſeminis: ſtatim incipiat claudicare. Agens autem: quod angelos in eē produxit: ſcilicet deus: nō poteſt eſſe cauſa peccati. Vnde non poteſt dici φ diabolus in primo inſtanti ſuæ creationis fuerit malus. ¶ Sed contrarium uidetur quod dicitur Io. viii. de diabolo. Ille homicida erat ab initio. Ergo uidetur φ diabolus in primo inſtanti ſuæ creationis peccauerit. Reſpondet Auguſtinus. xi. de ciuitate dei dicēs φ cū dicitur φ diabolus ab initio peccat: nō ab initio ex quo creatus eſt peccare putand° ē. ſed ab initio peccati: qa ſcilicet nunq̄ a peccato ſuo receſſit. ¶ Dubitatur etiam. Vtrum aliqua mora fuerit iter creationem & lapſum angelorum. Reſpōdetur φ probabilior opinio & ſanctoꝝ dictis magis cōſonās ē. φ ſtati poſt primū iſtās ſuæ creationis diabolus peccauerit. Et hoc neceſſe ē dicere: ſi ponatur: φ i primo inſtanti ſuæ creatiōis in actū liberi arbitrii ꝓrupit: & cū gr̄a ſit creatus. Cū eni angeli p unū actū meritoriū ad beatitudinem perueniāt: ſi diabol° i primo inſtanti in gratia creatus meruit: ſtatim poſt primum inſtans beatitudinem accepiſſet: niſi ſtatim īpedimētū pſtitiſſet peccādo. Si uero ponaſ φ Angel° i gr̄a creat° ñ fuerit. uel φ i pmo iſtanti actū liberi arbitrii non potuit habere: nihil prohibet aliquam moram fuiſſe inter creationem & lapſum. Hæc autem opinio ſecūda duabus mediis corroborari poteſt. Primo ſic. Poſſe peccare cōmune eſt homini & angelo. Fuit autem aliqua mora inter creationem hominis & ei° peccatum: ergo pari ratione fuit aliquā mora inter formationem diaboli & eius peccatum. Secundo ſic arguitur ex intentione ſcoti. Aliud inſtans fuit: in quo diabolus peccauit ab inſtanti in quo creatus

fuit. Sed inter quelibet duo instantia cadit tempus medium. ergo aliq̃ mora fuit inter creationem diaboli & eius lapsum. ¶ Ad primum dicitur ꝙ Angelus habet liberum arbitriũ inflexibile post electionem. Et ideo nisi statim post primum instans: in quo naturalem motũ habuit ad bonum impedimentum beatitudini præstitisset: fuisset firmatus ĩ bono. Sed non est simile de homine. Et ideo ratio non cõcludit. ¶ Ad secundũ dicendum: ꝙ inter quelibet duo instantia esse tempus mediũ habet ueritatem: inquantum tempus est continuum: ut probatur in. vi. phisicorum. Sed tamen in angelis: qui non sunt subiecti cælesti motui: qui primo per tempus continuum mensuratur: tempus accipitᷣ ꝑ ipsa successione operationum intellectus uel etiam affectus. Sic igitᷣ ĩstans primum in angelis intelligitur respondere operationi mẽtis angelicæ qua se in seipsam cõuertit per cognitionem uespertinam: quia ĩ primo die commemoratur uespere: sed non mane. Et hæc quidẽ operatio in omnibus bona fuit. Sed ab hac cognitione quidam per matutinam cognitionem ad laudem uerbi sunt conuersi. Quidam uero in seipsis remanentes: facti sunt nox per superbiam intumescentes: ut Augustinus dicit. iiii. super genesim ad litteram. Et sic prima operatio fuit oĩbus cõmunis. Sed in secunda fuerũt distincti. Et ideo ĩ primo ĩstanti omnes fuerunt boni: sed in. Secundo fuerũt bõi a malis distincti.

¶ Solet etiã queri utrũ ille angelus: q̃ fuit supremus inter peccantes: fuerit etiam supremus inter omnes: hoc ẽ dictũ. Vtrũ magnus diabolus fuerit prim⁹ inter oẽs ãgelos. Respondet Gregorius in omelia de cẽtũ ouib⁹: ꝙ sic. Primus inq̃t angelus: qui peccauit: dũ cũctis agminibus angelorꝫ ꝑlatus eorꝫ claritatẽ trãscenderet: ex eorum cõparatione clarior fuit. ¶ Sed cõtra ẽ: quod dicitᷣ. Eze. xxviii. Tu cherubin extẽtus &c. Sed ordo cherubin est sub ordine seraphin: ut dicit Dionysius vii. ca. cælestis hierar. Ergo angelus qui fuit primus inter peccãtes: nõ fuit prim⁹ iter oẽs. ¶ Ad hoc dicitᷣ ꝙ cherubin interpratatᷣ plenitudo sciẽtiæ. Seraphin aũt ardens siue incendens. Cherubin ergo denominatur a scientia: q̃ põt eẽ cũ mortali pctõ seraphin uero denominatur ab ardore charitatis: q̃ cũ pctõ mortali non põt esse. Et ideo prim⁹ angelus peccãs non ẽ denominatus seraphin: sed cherubin. Damascẽus tñ dicit. ꝙ diabolus maior fuit de ĩferiori ordĩe ãgelorꝫ: q̃ ꝑsũt terrestribus. Et dicit: ꝙ illi: q̃ ceciderũt: fuerũt de ĩferioribus: in quorũ ẽt ordine aliq̃ bõi ãgeli ꝑmãserũt. ¶ Quærũt ẽt aliq̃. utrꝫ peccatũ primi angeli peccantis fuerit causa aliis peccandi. Dicitur ꝙ peccatum primi ãgeli fuit aliis causa peccãdi: non quidẽ cogẽs. sed q̃dã q̃si exortatiõe ĩducẽs cuius signum ex hoc apparet: ꝙ omnes demones illi suppremo sub-

duntur:ut manifeste apparet p illud:qd dns noster iesus xps dixit Mathei.xxv.Ite maledicti i igne eternu:q patus e diabolo & angelis ei9: Habet enim hoc ordo diuinae iustitiae:ut cuius suggestioni aliqs consentit i culpa:eius potestati subdatur i poena.fm illud.ii.pe.ii. A quo qs superatus est:huic & seruus adiectus est. Sublato igitur tepore deliberatiois:quod i nobis reqrit:i eode istati:i quo primus angelus sua affectionem itelligibili loqutioe expressit:possibile fuit alus i ea consentire. ¶ Perscrutatur etia nonulli:si plures fuerut peccates angeli:q p manetes. Dicitur q n:qa peccatu est cotra naturalem iclinatione. Ea uero:quae cotra natura fiut:ut i paucioribus accidut. Natura enim cosequitur:suu effectu:uel semp:uel ut i pluribus. Et io plures angeli p masferut:q peccauerut. Vnde.iiii.Regu.vi.dr:plures nobiscu sunt:q cu illis. Et exponitur de angelis:q sut nobiscu i auxiliu: & de malis q nobis aduersantur. ¶ Sed cotra est:qd dicit phus i.ii.topicorum. Malu est ut i pluribus:bonu uero:ut i paucioribus. Item si pdicta ro ualeret:plures etiam saluaretur hoies:q danarentur:cuius oppositu uidemus:qa ex hominibus plures uidemus malos:q bonos. Et ita plures danatur q saluatur:iuxta illud euagelicu multi sut uocati: pauci uero electi. Et illud. Arcta est uia:quae ducit ad uitam:& pauci ambulat per eam. Ampla est uia:quae ducit ad mortem:& multi per ipsam icedut ergo plures homines etiam ex xpianis danatur:q saluatur. Videtur ergo q,etiam de angelis idem sit iudicium:q plures fuerint ruetes & cadetes:q stantes. Item cotra hoc:quod dictum est supra: q peccatum est cotra naturalem iclinationem:uidetur esse id:quod legitur i genesi:quia sensus & cogitatio hominis i malum pna sut ab adolescentia sua. Et Hieronymus etiam dicit. Naturali dicimur malo:ergo peccatu n e cotra naturale iclinatione. ¶ Ad auctoritatem phi. Malum est ut in pluribus &c. Dicit q triplex est malu: naturae:culpae & poenae. De malo pene n est ad ppositu pro nuc. Si ergo loqmur de malo natur. hoc duobus modis:qa uel loquimur respectu totius naturae:uel respectu alicuius pticularis agetis i natura. Si respectu totius naturae:sic constat:q malu e ualde:ut i paucioribus:qa n e pot esse:nisi in generabilib9 & corruptibilibus:quoru aggregatio est puae quatitatis respectu toti9 celi:i quo nullum malum accidit. Si autem cosideretur respectu alicuius pticularis agetis i natura:constat q actio eius semper est fm debitum naturae suae:nisi aliquando impediatur. Et hoc est raro. Et ex tali impedimento accidit malum in natura eius: sicut apparet in partibus monstruosis. Si autem loquamur de malo culpae:quod inuenitur i eo quod non determinatur ad unam actionem:sicut omnia: quae agunt

ex libertate uoluntatis: Aut hoc eſt plurium naturarum: aut unius tā
tum. Si eſt unius naturę: ſicut in angelis: ſic conſtat 1 ꝙ in pluribus eſt
cōſequta operatio recta ſm̄ cōuenientiam naturæ ipſorum: & peccatū
ipſorum fuit ut in paucioribus. Et dicunt aliqui ꝙ tertia ps angelorū
cecidit: due uero partes remanſerunt: iuxta illud Apochalypſis, & dra
co cauda ſua trahebat tertiam ptem ſtellarum. Si autem eſt plurium
naturarum: ſicut eſt homo: qui eſt compoſitus ex natura intellectuali
& ſenſitiua: poteſt conſiderari dupliciter. Vel ſm̄ totam naturam ſpe
ciei. Et ſic oportet ꝙ in pluribus actio eius procedat ſm̄ illam naturā
cuius actio eſt multiplicior: & circa bona magis manifeſta nobis. Et
quia naturæ ſenſitiuæ actio eſt circa delectabilia ſenſus: quæ magis
multiplicantur: q̄ delectabile rationis: quod eſt etiam magis occultū
nobis: qui cognitionem a ſenſu accipimus. Ideo ut plures ſequnt̄ ope
rationes illas. Et ex hoc contingit malum ipſi homini: non inquātum
eſt homo: quia non eſt homo: ſm̄ ꝙ habet ſenſum: ſed ſm̄ ꝙ habet ra
tionem. Vel poteſt conſiderari aliquod indiuiduum illius ſpeciei: & ſic
contingit: ꝙ aliquis per uoluntatem determinatur ad ſequendū ope-
rationes ipſius rationis per habitum uirtutis: & tunc ut in pluribus be
ne operatur. & deficit ut in paucioribus. Sed quādo adhæret alteri na
turæ: efficitur quaſi alius: ut dicitur in .ix. ethicorum. Vnde tūc eſt iu-
dicium de ipſo: ſicut de aliis animalibus: in quibus eſt natura ſenſitiua
tantum: quia in pluribus operabitur bonum ſibi: quātum ad id: quod
factus eſt: ut leo per crudelitatem: uel canis per irā: ſiue per luxuriam
& ſic de aliis: ut dicit Boetius quarto libro de cōſolatiōe ꝓſa tertia. So
lutio iſtius argumenti eſt ex intentione Thomæ in .ii. S. diſt. prima ad
tertium. Reliqua etiam: quæ ſuperius de peccato primi angeli preliba
ta ſunt: ex intentione ſua ſunt in prima parte. q. lxiii. Vbi ad hoc argu
mentum talem etiam præbet ſolutionem. Pħus inquit loquitur quā-
tum ad homines: in quibus malum cōtingit ex hoc ꝙ ſequntur bona
ſenſibilia: quæ ſunt pluribus nota: deſerto bono ratiōis: quod paucio
ribus notum eſt. In angelis autem nō eſt niſi natura intellectualis. un-
de non eſt ſimilis ratio. ꝙ autem homines proni ſint ad malum hoc n̄
eſt ex inclinatione naturę: in quantum natura: quia natura bona eſt in
ſe: cum a deo bono nil niſi bonum emanare poſſit: ſed eſt ex infectiōe
nature. Inquantum corrupta eſt & deprauata per corruptionem fomi
tis. Ideo apoſtolus dicebat: inuenio aliam legem in membris meis re
pugnantem legi mentis meæ. Et iterum caro cōcupiſcit aduerſus ſpi-
ritum: & ſpiritus aduerſus carnem. Hæc enim ſibi inuicem aduerſan
tur. Sic ergo malum eſt contra naturalem inclinationem: Bonum ue-

ro est s̄m naturam. Et sic habes ratiōem cur pauciores ex angelis lapsi fuerint: q̄ steterint. Econuerso autem in hominibus: qui plures damnantur: q̄ saluantur. Sed quispiam curiosus postulabit: si ex omni ordine angeli ceciderunt. Respondet Thomas ubi supra: q̄ s̄m illos: qui dicunt q̄ diabolus maior fuit de inferiori ordine angelorum: qui praesunt terrestribus: māifestum est: q̄ non de quolibet ordine ceciderunt sed de infimo tantum. Sed s̄m illos: qui ponunt maiorem diabolum de suppremo fuisse ordine probabile ē: q̄ de quolibet ordine aliqui ceciderunt: sicut in quemlibet ordinem homines assumuntur in supplementum ruinae angelicae. In quo etiam magis comprobatur libertas liberi arbitrii: quae s̄m quēlibet gradum creaturae in malum flecti potest. ¶ Fuit autem peccatum diaboli superbia: q̄ quando dicit inordinatum appetitum propriae excellētiae: & praecipue in dignitate uel honore: est speciale peccatum: & unum de capitalibus uiciis. q̄ autē primum angeli peccatum superbia fuerit: patet: tū ex desiderato: q̄a eminentiam dignitatis appetiit: tū etiam ex motiuo: quia ex consideratione propriae pulcritudinis in peccatum ruit. ¶ Et hec de peccato angeli cumulate dicta sufficiant. Nunc autem de peccato primi parentis paucula sunt differenda. ¶ Quaeritur ergo. Vtrum peccatum primi parentis fuerit in hoc q̄ appetierit esse: ut deus. Videtur enim q̄ non.

Completa enim uoluntas prudentis de impossibili esse non potest: & praecipue de illo: quod in apprehensione non cadit. Sed aliquā creaturam esse sicut deus: est impossibile: nec intellectu capi pōt: ergo hoc non appetiit Adam: cum prudentiam & reliquas uirtutes haberet: ut dicit Magister. S. in. ii. Si dicatur q̄ nō appetiit esse sicut deus p aequatatem: sed per similitudinem. Contra dicit Augustinus q̄ amor est eorum: quae habentur: sed appetitus eorū: q̄ ñ hentur. Cū ergo hō ī sui creatiōe ad dei similitudinē fact⁹ fuit: ſ q̄ hoc ñ appetiit. Scdo sic Cōstat enim q̄ malū p experiētiam deus scire ñ pōt. Sed sciētia boni & mali itelligitur de malo per experiētiam: quod prius erat p cognitionē tm̄: ergo uī q̄ ex hoc q̄ appetierit sciam boni & mali: dei similitudinē nō affectauit. ¶ Tertio phs dicit i. x. ethi. q̄ debem⁹ nos ī diuina trahere quātū possum⁹: q̄a ipe dn̄s de⁹ diuina nobis nō inuidet: ut quidam poeta mētiebatur. Dionysius aūt & Augustinus dicūt q̄ ad deum acceditur: nō loco: sed similitudine. Cum ergo ad ip̄m accedere debeam⁹: s̄m illd̄ dauid: dicum: Accedite ad eum & illuminamini: & facies uestrae non confundentur: Videtur q̄ non peccauit in hoc: q̄ dei similitudinē appetiit. ¶ Quarto nullus peccat appetēdo id: q̄d naturalit̄ desiderat. Sed natura hoc ē naturali appetitu oēs hoies scire desi

derãt: ut i primo methaphisice phs dicit. Cum igit nõ appetierit diuinam similitudinem: nisi i sciẽtia: Vt uerba serpẽtis ostẽdunt: uidet ꝙ in appetẽdo dei similitudinẽ ñ peccauit. ¶ Sed cõtra est: quod dicit Augustinus: qui peruerse uult esse sicut deus: puerse uult esse similis deo ut diabolus & homo. Hoc etiam dñs inuit gen. iii. Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est &c. ¶ Ad hãc questionem rñdetur. ꝙ homo quãtũ ad aliqd appetiit esse sicut deus: quãtũ uero ad aliqd nõ. Si eñi sicut dicat equalitatem in aliqua perfectiõe: sic homo noluit habere tãtam sciẽtiam: uel potẽtiam: uel bonitatem: quãtam habet deus: qa hoc ipsum ĩpossibile & ĩcogitabile est. Sed quãtum ad aliquẽ modũ hñdi uoluit deo parificari: tam hõ: q̃ diabolus: ut scilicet uterq; haberet perfectionem sibi datã: sicut habet deus ꝓm aliquẽ modũ: sed differenter qa superbus angelus appetiit talem æqualitatem i ptãte: sed homo in sciã: cuius ratio est: qa primus angelus iter alias creaturas excellẽtior erat. Vnde quodãmodo ex ordine suæ naturæ excellẽtiã super alias creaturas habebat. Voluit ergo dignitati suæ naturæ inixus: ut ipse principium quoddam creaturarum sequẽtium existeret: & gubernationis & causalitatis: sub primo tamen principio: a quo suam potẽtiã recognoscebat: sed hoc ꝓm dignitatem naturæ suæ adipisci præsumebat: non ex diuino munere superaddito. Homo uero q̃ creaturis inferioribus suppositus erat: ut eas regeret: & eis uteretur: non tam per potentiam: q̃ per prudentiam: hoc modo appetiit ut p naturæ suæ cõditionem: & ligni prohibiti edulium: tãtam sciẽtie plenitudinem consequeretur: ut ex lumine proprie rõnis: quod tñ a deo sibi collatum esse credebat: & seipsum regeret i oĩbus: & ĩferiora sibi subiecta. Vñ Augustinus dicit ꝙ noluit: ut seruus teneri eẽ sub præcepto quasi ab alio regularetur per lumẽ naturali lumini supadditũ. Et hoc etiã uerba serpẽtis ostẽdũt: q promisit sciẽtiã boni & mali: quod ad actiões pertinet & ad gubernationẽ rerũ. ¶ Ad primũ ergo dicẽdũ ꝙ electio ĩtãtum cæcat oculos mẽtis: ut illud æstimet esse possibile qđ possibile ñ ẽ. Vñ potuit esse: ut ad uerba serpẽtis homo excellẽtiam inordinate appeteret i cõi: ex illo appetitu uero obcæcatus puersum iudiciũ de ĩpossibili proferret. Et sic appetitus inclinaretur ad hũc excellentiæ modum. Vel dicẽdum ꝙ æqualitatem æquipantiæ: quod ĩpossibile est: & cogitari ñ potest: ñ appetiit: sed assimilationem quãdam: ut dictum est: quã cogitare potuit. ¶ Ad secũdũ dicẽdũ ꝙ similitudinẽ naturalis dignitatis: quã i creatiõe accepit: appetẽdo ñ peccauit: sed qa ipse super hoc aliã similitudinẽ appetiit: ut scilicet sicut deꝰ lumine suæ naturæ oĩa regit & gubernat: ita ẽt hõ p naturale lumẽ rõnis sibi subdita guberna-

ret & seipm sine adiutorio exterioris luminis. ℭ Ad tertiū respōdet φ hō nō appetiit mala p expientiā sciæ: sed p iudiciū. Sed hoc cōsequtū est ex peccato suo: φ malū p experiētiam cognosceret: ut sic: & demōnis pmissio uerificaret incōplete: cuius cōsuetudo ē ut dubiis uerbis hoies fallat: & ut nomē arbori ipoitū nō frustra uideat. ℭ Ad quartū dicit φ ad dei similitudinē accedēdum ē fm modū & ordinē unicuiq3 a deo pstitum. Sed q pprio motu ad dei similitudinē accesserit puerse uult eē similis deo: ut dicit Augu. Ois. n. peccator appetit similitudinē dei: cū nihil sit appetibile: nisi put eius similitudinē hēt. Sed in hoc peccat: qa q̄rit eius similitudinē iordinate & i quo q̄renda nō ē. ℭ Ad q̄ntum dicēdum φ nō peccauit in hoc: φ sciam appetiit: sed qa inordinate appetiit: ut dictū ē. ℭ Hæc ex itentiōe sancti doctoris & aliorꝫ theologorꝫ i. ii. sen. di. xxii. ar. ii. ℭ Hæc ergo ē iter aiam & angelum extitit differētia: qa angelus peccauit appetēdo dei potētiam: Aia uero scientiam: eo modo: quo dictum est.

DIFFERENTIA DECIMAOCTAVA.

DECIMA Octaua differētia ē: qa angelus post peccatū immobiliter adhæsit malo: adeo φ taliter i culpa fuit obstinatus: ut nullo mō possit ad deū cōuerti: nec bonū alqd opari: sed sp malū. Vnde Augu. in lib. de fide ad petrū. Demones inqt nec mala uolūtate: nec pena carere pñt. Ex mala aūt uoluntate nūq̄ pcedit nisi malus actus: ergo angelus malus nūq̄ pōt bonū opari: sed est ptinax & obstinatus in culpa. Nā sicut angeli beati malū facere nō pñt: qa cōfirmati sunt i bono: ita mali angeli nō pñt facere bonū: qa i malo sūt obstinati. Aia uero corpori unita: ātq3 ex hoc mortali corpe discedat ēt post peccatū pōt bonū opari: & ueniā cōseq. Nā in q̄cūq3 hora igemuerit peccator: oium iniqtatū eius: qs fecit nō recordabor amplius Aia igit post peccatū pōt penitere. Diabolus aūt nūq̄. Huius aūt diabolicæ obstinatiōis ratio diuersimode assignat. Q uidā. n. dicūt: sicuti sæpius plībauimus: φ liberū arbitriū angeli mediū ē iter diuinū & humanū: eo φ diuinū imobile ē ante electionē & post humanū uero mobile añ & post. Angelicū āt mobile ante: sed imobile post. Vis. n. appetitiua i oibus pportionat apphensiuæ a q̄ mouet: sicut mobile motori. Appetitus. n. sensitiuus ē boni pticularis: Volūtas uero uniuersalis sicut ēt sensus apphēsiuus ē singulariū: itellect⁹ uero uniuersaliū. Differt aūt apphēsio angeli ab apphēsiōe hois i hoc φ angelus apphendit imobiliter p itellectū: sicut & nos imobiliter apphēdim⁹ pria pricipia

quorũ est itellectus: hõ uero p rõnem apphẽdit mobiliter discurrẽdo
de uno in aliud: hĩs uiã pcedẽdi ad utrũq; oppositorũ. Unde & uolũ-
tas hois adhæret alicui mobiliter: q̃si potẽs ẽt ab eo recedere: & cõtra-
rio adhærere: uolũtas aũt angeli adhæret fixe & imobiliter. Et iõ si cõ
sideret ãte adhæsionẽ põt libere adhærere: & huic: & opposito i his: q. s.
nõ naturalit̃ uult: sed postq̃ iã adhæsit imobilit̃ adhæret: & iõ cõsueuit
dici q liberũ arbitriũ hois flexibile ẽ ad oppositũ: & ante electionẽ &
post liberũ aũt arbitriũ angeli est flexibile ad utrũq; oppositũ ante ele
ctionẽ: sed nõ post. Sic igit̃ & boni angeli semp adhærẽtes iustitiæ sũt
in illa cõfirmati: mali uero peccãtes sunt in pctõ obstiati. ¶ Sed uidet̃
Q d' hæc rõ diabolicæ obstinatiõis instantiã hẽre uideat̃: qa supponit
illud: cuius cã q̃rit̃. s. imobilitatẽ post angelorũ electionẽ. Et q̃uis cã as-
signata uideat̃: qa appetitus seq̃t̃ apphensionem: q̃ in angelis nõ ẽ dis-
cursiua: sed imobilis: tñ s̃m hoc nõ põt assignari rõ cõfirmatiõis & ob
stinatiõis hoium defunctorũ. ¶ Et iõ alii dicũt q cũ angelus sit indiui
sibilis: ad quodcũq; se cõuertit: totaliter cõuertit̃. Sed hæc rõ ẽ insuffi
ciens: qa ẽt aia indiuisibilis ẽ: ut supius patuit. Et ẽt q̃uis angelus sit in
diuisibilis in essentia: ẽ tñ diuisibilis uirtute: s̃m q uirtus eius ad multa
se extendit. Et hoc est s̃m obiecta: & s̃m q magis & minus alicui ap-
plicat̃: & hoc ẽ s̃m intẽsionẽ & remissionẽ act⁹. Unñ nõ oportet: q sua
opatio pcedat ab eo s̃m totã suã uirtutẽ: cũ sit dñs sui actus. ¶ Alii ẽt
diuersas rõnes huius obstinatiõis assignauerũt: q̃s cã breuitatis omit-
to. Dicit̃ ergo q eadẽ ratio obstinationis ẽ i hoibus dãnatis: & in ange
lis peccãtib⁹: qa s̃m Dama. Quod est in angelis casus: hoc ẽ i hoibus
mors. Dicendũ igit̃ q sicut ipossibile ẽ a uolũtate indeclinabilit̃ adhæ-
rente recto fini pcedere opus peccati: ita ecõtrario ipossibile est a uolũ
tate adhærẽte incõuertibiliter puerso fini aliqd opus rectũ puenire.
Peccatũ aũt uolũtatis cõtingit dupliciter circa finẽ. Vel ex passiõe de
ducẽte rõnem ab actuali cõsideratiõe recti finis. Et talis peccator peni
tens est: passione cessante: uel ex malicia: q̃ s̃m phm in. vii. ethicorũ: est
corruptiua finis. Dicit̃. n. ex malicia peccare: q ex electiõe praui finis
peccat: eo q q̃lis est s̃m habitũ: talis finis uidet̃ ei: ut q hẽt hobitũ luxu
rie: delectationẽ uenereã sibi ponit finẽ. Et cũ error circa finẽ in opa-
bilibus sit sicut error circa prima principia in speculatiuis: circa q̃ errã
tem nõ cõtingit ex aliis magis notis dirigi: oportet q sit peccans sicut
ipenitẽs: ut phs dicit. Ibidẽ ergo de peccato null⁹ põt penitere: nisi uel
passione cessante: uel habitu remoto: quo malũ finẽ eligebat. Remo-
ueri aũt habitũ nõ ẽ possibile: nisi in eo: q' est in statu uiæ & mutabilita

tis. Vnde qñcũ ꝙ aliq̃s deuenit ad terminũ uiæ: nõ põt deflecti ab eo fine: cui adæsit: siue sit bonus: siue malus. Finis aũt uiæ hoīs est mors sua. Finis aũt angeli est terminus electiõis suæ: qua bono adhæsit uel malo. Vnde sicut hoīes post mortem in bono confirmant̃ uel in malo prinaces reddunt̃: ita & angeli post conuersionem & auersionem. Datur autem homini longior uia: q̃ angelo: q a erat magis a deo distãs & oportebat ꝙ in eius cognitionem inquirendo perueneri̇t. Angelus autem statim deiformi intellectu sine inquisitione in diuina peruenire potuit. ℂ Et hæc est etiam ratio cur peccatum hominis fuit remediabile & reparabile: non autem peccatum angeli: q̃uis etiam aliæ rõnes possint assignari. Quarum prima est ex uirtute naturali utriusq;: quia quantum ad cognitiuam Angelus cognoscit in plena luce per intellectum deiformẽ: ut possit totum considerare sine inquisitione: quod ad electionem alicuius rei pertinet: ut sic per ignorantiam non excuset sicut homo qui cognoscit quæ agenda sunt deliberando per rationem Quæ est quasi quædam obumbratio intellectus: sicut dicit Isaac in libro diffinitionum suarum ꝙ ratio oritur in umbra intelligentiæ. Et iõ quia angelus peccauit contra deiformẽ intellectum. Homo autẽ contra dictamen rationis: ut patet ex Dionysio. iiii. c. de diui. nomi. Peccatum angeli fuit multo grauius & irrecuperabilius. Secũdo quantum ad effectiuam: sicut supra secundo uel tertio recitauimus: quia uoluntas angeli inuertibilis est post electionem: cum sit infra uoluntatem diuinam: quæ est inuertibilis ante & post: & supra uoluntatem humanam: quæ est uertibilis ante & post. Et ideo angelus malo: quod appetiit peccando immobiliter inhæret. Et quia nunq̃ penituit: nec penitere potest. Ideo peccatum eius remediabile non fuit. Secunda ratio assignatur ex natura utriusq;: quia angelorum natura non propagatur ex uno: ex quo uitium cõtrahat: sicut humana. Et ideo nec per unum eam reparari congruit. Et hoc est ꝙ Apostolus uidet dicere ad Roma. quinto. Sicut per unum hominem & cætera. ℂ Tertia ratio assignatur ex peccato utriusq;: & quantum ad genus peccati: quia homo superbiuit ex appetitu scientiæ: cuius natura creata capax est: & ad ipsam homo naturaliter inclinatur: ueluti superius patuit. Angelus uero ex appetitu potentiæ: quam natura creata non ita perfecte põt recipere sicut sciẽtiam. Vnde & animæ X̄pi cõmunicata ẽ oīs sciẽ: sed nõ omnipotẽtia. Et ẽt quãtum ad circũstantiam peccati: quia homo peccans: & de uenia cogitauit: & in aliquo deceptus est: ut dicit Magister in secũdo dist. xxiii. nõ aũt angelus peccãs. Et similiter quãtum ad oc

casionem peccati quam homo habuit:qa alio suggerēte peccauit nō aūt angelus. ¶Quarta rō sumit̄ ex diuina iusticia:qa oēs illi:ad quos corruptio pcti pmi hois uenire debebat:nōdum erat i actu:sed i uirtute tm̄. Et iō nō decebat:ut priusq̄ eēnt:ultimā dānationē reciperēt: sicut oēs angeli actu existētes,pprio arbitrio peccauerūt. ¶Quinta. Ex diuia misicordia:qa tota natura hūana lapsa erat i uno parēte: nō aūt tota natura āgelica. Et iō magis idecēs erat:ut natura hūana tota relinqret̄ sub dānatiōe:q̄ natura angelica:q̄ n̄ tota corruerat. ¶Sexta ē qa angelus nō hūit carnē spiritū aggrauātē:sicut hō. Vn̄ in libro geneseos sic dr̄ in psona dei. Nō pmanebit spūs meus in hoie in æternu:qa caro ē. Spūs meus hoc ē idignatio mea nō pmanebit i hoie: hoc ē cōtra hoiem in æternū:qa caro est: Ac si diceret. Nolo irasci aut indignari cōtra hoiem in æternū:idest æternaliter:sicut feci cōtra diabolū. Et rationē assignat. Quia caro ē. hoc ē carnalis:& pelinis ad peccādum pp pōdus carnis spiritū aggrauātis. Psalmus. Recordatus est qa caro sunt:spūs uadēs:& nō rediēs. Spūs uadēs p seipm in peccatū: sed nō rediēs nisi mediāte gratia dei: sicut dat exēplū Chrysostomus de illo:q sua spōte pceps ruit in puteū:a quo nō pōt exire:nisi adiutus sed ut dixi. Præcipua ratio ē ex pte status utriusq: qa hō nō peccauit in termino uiæ suæ:sicut angelus:cui ad ppriā electionē status uiæ finitus ē. Vn̄ recte dixit Damascenus. Hoc ē hoibus mors:qd̄ angelis casus:sive. hoc ē angelis casus: qd̄ hoibus mors: ¶Hæc aūt ex itētōe theologorū dicta sunt:& pcipue sancti doctoris in:ii. sen. di. vii. arti. ii. Item in. iii. di. prima. q. pria. ad scdm. Angelus ergo imobiliter adhæret bono uel malo:ita q nec boni angeli pn̄t peccare:neq; mali bonū opus facere:nec penitere:aut dolere pn̄t: Et ita peccatū eorū irremissibile efficit̄:sed aīa q̄diu in hoc mortali corpore existit:pōt flecti de malo in bonū:& e cōuerso. Et peccatū suū fuit remissibile: qd ut deleret: dn̄s noster iesus xps:pciosissimū sanguinem suū in ara crucis effundere non dubitauit.

DIFFERENTIA DECIMANONA.

DECIMA NONA Differētia est:qa natura angelica non fuit assumptibilis a uerbo. Aīa uero rōnalis:cū sit ps hūanæ naturæ:a filio dei assumptibilis fuit. Immo corpus humanū nō fuit assumptibile nisi mediāte aīa:qa corpora inanimata unibilia non sunt:sicuti nec corpora aīam irrationalē hn̄tia. Diuinitas enim mediāte spiritu aīam assumpsit:sicut assumpsit corpus mediāte

aīa Nā ueluti corpus nō est assumptibile nisi ꝑ hoc ꝙ hēt aīam: ita aīa nō est assumptibilis: nisi ꝑ hoc ꝙ mens in ea est ꝑ quā imaginē dei hēt Spiritus aūt & mens ꝓ nūc ꝓ eodē accipiunt. ¶ Sed qrit. Verū humana natura præ aliis fuerit a filio dei assumptibilis. Respōdet ꝙ assumptibile dicit: quod pōt assumi. Cum aūt dicit. Creatura pōt assumi nō signatur aliqua potentia actiua creaturæ: quia sola potentia infinita hoc facere potuit: ut in infinitum distantia coniungerentur in unitatem personæ. Similiter etiam non signatur potentia passiua naturalis in creatura: quia nulla potentia passiua naturalis est in naturat cui non respondeat potentia actiua alicuius naturalis agentis. Vnde relinquit: ꝙ dicat in creatura solam potētiam obediētiæ: ſm quam de creatura pōt fieri: qcqd deus uult: sicut de ligno pōt fieri uitulus deo operante. Hæc autem potētia obediētiæ respōdet diuinæ potentiæ: ſm ꝙ dicit: ꝙ ex creatura pōt fieri: qđ ex ea deus facere uult. Sed potētia dei dupliciter cōsiderat. Vel ut absoluta: uel ut ordinata. Loquendo aūt de potentia dei absoluta: deus pōt assumere quācūqȝ creaturā uult. Vnde ſm hoc una creatura nō est magis assumptibilis: q̄ altera. Loquēdo aūt de potētia ordinata: illam creaturam assumere pōt: quā cōgruit eū assumere ex ordine suæ ꝓsciētiæ & sapiētiæ. Ideo illa creatura dicit assumptibilis: in qua huiusmōi cōgruitas inuenit. Inuenit āt in humana natura congruitas præ aliis: q̄tū ad tria: q̄ in assumptione requirunt. Primo q̄tum ad similitudinē uniibilium: quia ea: q̄ sūt similia: facilius uniunt. In humana enim natura inuenit expræssior similitudo diuina: q̄ in aliqua creatura irrōnali: qa hō: ſm ꝙ hēt mētem: ad imaginē dei factus dicit: cum ī creaturis irrationabilibus nō nisi similitudo uestigii inueniatur: Et etiam quātum ad quædam in humana natura est diuina similitudo: magis q̄ in angelica. Nam si natura diuina in se absolute cōsideret: ut sic natura angelica ē deo similior q̄ humana: ut superius patuit. Si aūt consideret diuina natura: ſm ꝙ est ī ꝑsonis per relationes originis distinctis: sic magis cōuenit cum hoīe: & ut sic: humana natura est similior deo: q̄ angelica. Similiter etiam si consideret natura diuina: ſm ꝙ est exemplar totius creaturæ. Et ita in homine inuenit similitudo cum qualibet creatura: nō autem in angelo. Habet enim homo esse cōmune cum lapidibus: uiuere cum plantis: sentire cum brutis. Intelligere cum angelis. Similiter deus est finis ultimus omniū rerū: ita homo finis quodāmō cæterarūȝ creaturarūȝ. Vnde philosophus in. ii. phisicorum dicit. Sumus enim nos quodammodo finis omnium. Augustin⁹. Omnia fecit deus ꝑpter hoiem: hoiem autem propter semetipsum. Marci ultimo. Prædicate euāgelium omni

creature: id est hominis: in quo est ois creatura: eo mõ quo dictũ ẽ supi⁹ & pp quẽ facta est ois creatura ₰m aliam expositionẽ. Similiter si considerēt: inquãtum gubernat uniuersa. Quia sicut deus totus ẽ in qlibet parte uniuersi p essentiam potẽtiam & pñtiam: sic & aia in qlibet parte corporis. Multas ẽt alias habet aia cum deo similitudines: qs superius enumeraui. Sic ergo humana natura pp aiam maiorẽ similitudinẽ hẽt cum deo: q̃ qlibet alia natura. Et ideo fuit magis unibilis uerbo & ab ipso assumpnbilis in unitatem diuinæ psonæ. ¶ Secũdo quantum ad terminũ assumptiõis. Terminaẽ enim assumptio ad unitatem psonæ. Personalitas aũt nõ inuenitur in irrationalibus naturis: cum psona sit rõnalis naturæ indiuidua substãtia: ut Boetius dicit. In angelis uero est eadem psona: sed nõ ₰m originẽ distincta: cum unus angelus ab alio nõ trahat originem. In humana uero natura ẽ psona distincta ẽt ₰m originem. Et ideo cõuenientissime humana natura in unitatem diuinæ psonæ assumiẽ: q̃ distinguunẽ ₰m relationes originis Tertio quãtum ad finem assumptionis. Si enim perfectio uniuersi dicatur finis assumptionis pcipuus: ut qdam dicunt: nulla particularis natura assumi potuisset: p quam ita uniuersum perfici posset: sicut p assumptionem humanæ naturæ: tum quia homo ẽ ultima creaturaꝶ quasi ultimo creatus: cuius natura assumpta ultimũ est coniũctũ prio principio per modum circuli: q̃ est figura perfecta: ex eo ꝙ additamẽtum non recipit: tum ẽt qa in hoie quodãmodo oẽs naturæ confluũt: qa cum oibus creaturis aliqd cõe hẽt: ut dicit Grego. in uerbis supius inductis. Vnde hoie unito quodãmodo ois creatura unita est. Hoc ãt dictũ est ₰m opionẽ illoꝶ q dicũt: ꝙ si hõ ñ peccasset. filius dei humanam tñ carnem assumpsisset. Quæ qdem opinio ꝓbabiliter sustineri põt: qa dicẽ deuteronomii. xxxii. Dei pfecta sũt opera. Sed pfectio nõ põt esse nisi ultimũ principio contũgaẽ: ut sic quasi qdam circulus cõcludaẽ: & alterius additio fieri nõ possit. Cum ergo deus sit primũ: & homo sit ultima creaturaꝶ & finis quodãmodo oium: ut supius patuit: decuit ad pfectionem uniuersi: ut ẽt si hõ nõ peccasset: deus hõ fieret Non tñ assumpsisset carnẽ passibilem: ut dicit ista opinio. Si uero finis assumptionis ponaẽ liberatio a peccato: sic ẽt sola humana natura congrue assumi potuit: qa in irrationali creatura peccatũ nõ erat. In ãgelica uero erat qdẽ peccatũ: sed irremediabile: ut patet ex dictis. In hoie uero erat remediabile: & ideo solam humanam creaturam congruũ fuit assumere. Hoc aũt dicẽ ₰m aliam opinionẽ: q̃ dicit quod si homo nõ peccasset: filius dei humanã carnem nũq̃ assumpsisset: quæ

quidem opinio magis consonat dictis sanctorum: & sacris litteris: in quibus hæc sola assignatur causa incarnationis: redemptio scilicet hominis a seruitute peccati. Mathei. xviii. Venit filius hominis quærere & saluum facere: quod perierat. Vbi dicit Augustinus. Si homo non peccasset: filius hominis non uenisset. Item prime ad thymo. primo. Xps iesus uenit in hunc mundum peccatores saluos facere. Vbi etiā dicit Augustinus. Nulla causa fuit dño Xpo ueniendi nisi peccatores saluos facere. Tolle uulnera: tolle morbos: & nulla est causa medicinæ: sed remota causa: remouetur effectus: ergo si peccatum non fuisset: filius dei humanam carnem non assumpsisset. Item Apostolus dicit ad hebreos. ii. Q đ xps communicauit carni & sanguini: ut p mortem destrueret eum: qui habebat mortis imperium. Sed mors per peccatum in hunc mundum intrauit. Ad Roma. v. Ergo si peccatū non fuisset: per incarnationem deus carni & sanguini non communicasset. Item Gregorius dicit. Nihil nobis nasci profuit: nisi redimi profuisset. Sed redemptio non fuisset: nisi peccati seruitus extitisset: ergo si Adam non peccasset: filius dei non incarnatus fuisset. Leo etiam papa in sermone de trinitate dicit. Si enim homo ad imaginem & similitudinem dei factus in suo honore mansisset: creator mundi creatura nō fieret: aut sempiternus temporalitatem subiret: aut æqualis deo patri dei filius formam serui assumeret. Item Augustinus in oratione ad Beatam uirginem. Vt quid enim nescium peccati pro peccatoribus pareres: si deessent qui peccassent: aut quid mater fieres saluatoris: si nulla esset indigentia salutis. Item super illud Mathei primo. Ipse enim saluū faciet populum a peccatis eorum: dicit etiam Augustinus Si homo non peccasset: uirgo ñ peperisset. ¶ Siue igitur finis assumptionis fuerit perfectio uniuersi: siue liberatio a peccato: sola humana natura congrue debuit assumi. Et sic patet q̄ tribus rationibus prælibatis: humana natura præ al is fuit assumptibilis. ¶ Angelica uero natura: quāuis potuerit per potentiam absolutam a uerbo assumi: nullam tamen habebat congruentiam: ut assumeretur: præcipue propter duo Primo quia ut dictum est: peccatum eius non erat remediabile. Secūdo quia non decet ut aliquam perfectionem creaturæ deus assumendo auferat. Personalitas autem q̄dam perfectio creaturæ est. Sed si natura assumpta psonalitatē ppriam haberet: post assumptionē nō posset eē unio i psona: q̄a eēnt duæ psone. Vñ oportet q̄dq̄d assumptū est personalitatem nō habeat: natū tamē habere. In angelica autem

natura nō inuenit potētia ad psonalitatē sine actu:cū p generationem angeli nō pcedāt in esse. Et ideo nō fuit congruū ut angelica natura assumeret. Similiter etiā congruū nō erat ut creatura irronalis assumeretur:q̄ natura assumpta maxie beatificat:ut i psalmo dr. Beatus quē elegisti:& assumpsisti. Cū ergo beatitudo i actu m̄ris cōsistat:nō pōt irronalis creatura ipi⁹ capax eē. A ia igitur rōnalis siue humana natura a uerbo fuit assumptibilis:angelica uero minime. ℭ Hæc ex intentione Thomæ in.iii. S. dist.ii.q.prima.

DIFFERENTIA VIGESIMA ET VLTIMA.

IGESIMA & ultima differētia est:quā nōnulli assignāt dicētes q̄ numerus angelo⁊ iproportionabiliter excedit numerū diarum:oīum hoium q̄ sunt qui fuerūt:quiq̄ futuri sūt. Et hoc pbatur auctoritate hieronymi dicētis Magna ē dignitas aīarū:ut unaquæq̄ aīa hēat angelū bonū ad custodiā:& malū ad exercitiū sibi deputatū:huic etiā cōsonat dauidicū illud: Angelis suis deus mādauit de te:ut custodiāt te i oibus uiis tuis. unde ēt Virgilius i vi. Q uisq̄ suos patimur manes. Vbi seruius dicit q̄ oēs nos habem⁹ duos genios:Vnū qui icitat ad bona:aliū uero qui deprauat ad mala Angeli āt isti custodes sūt unius ordinis. Ergo cōstat numerū angelorū iproportionabiliter excedere numerū oīum hoium psenciū præteritor⁊ atq̄ futuror⁊. Dicit ēt sanctissimus ille Iob.xxv.c. Nūquid ē numerus militū eius. Milites aūt dei sūt angeli:ut habet̄ luce.ii.facta est cū angelo &c. Ergo uidet̄ quod numerus angelo⁊ sit maximus nobisq̄ ifinitus & īdeterminatus. Sed illud aiaduertēdū est: Q uod rō humana deficit a cognitione substātiarū separatar⁊:q̄ tñ sūt notissima naturæ:ad q̄ itellectus nr̄ se hēt:sicut oculus noctuæ ad lumē solis:ut dr in.ii. Metaphisice. Et iō dr in.xi aīalū q̄ de eis ualde pauca scire possumus p rationē:q̄uis illud:qd̄ de eis sciri est:sit ualde delectabile & amatū. Et ideo philosophi nihil de illis demonstratiue:& pauca probabiliter dixerūt. Et hoc ostēdit eor⁊ diuersitas in ponēdo numer⁊ ipsor⁊ angelor⁊. Plato eni posuit substātias separatas esse spēs hor⁊ sensibiliū: utpote si poneremus ipsā naturā humanā esse separatā. Et fm hoc oportet dicere: Q đ substātiæ separatæ sint fm numer⁊ specier⁊ sensibilium. Sed hāc positionē iprobat aristoteles:ex eo q̄ materia ē de rōne specierū sensibiliū. Vn̄ substātiæ separatæ nō possunt esse spēs exēplares hor⁊ sensibiliū:sed hūt quasdā naturas altiores naturis re⁊ sensibiliū. Posuit tñ

Aristoteles:q istæ naturæ pfectiores hñt ordinē ad sēsibilia ista ſm rōnem mouētis & finis. Et ideo ipse i.xi. metaphisice. ſm numerꝝ primorū motuū conatus est adiuenire numerꝝ substātiarū sepatarꝫ:dicens tot eē substātias sepatas:quot sūt motus cælestiū corporꝝ. Ratio autē sua de necessitate cōcluderet:si substātiæ sepatæ essent pp substantias corporales. Sic eni ociosæ & frustra essent imateriales substantiæ:nisi eis aliqs motus i rebus inferioribus appareret. Nō est āt hoc uerꝝ:Q đ substātiæ imateriales sint pp corporales. Nihil eni fit pp uilius se:qa finis est nobilior iis:q sunt ad finē:ut ipsemet philosopphus i phisicis testaẗ. Et pp hoc in.xi. metaphisicæ dicit q hæc rō nō ē necessaria: ꝫ ꝓbabilis. Coactus aūt fuit hac rōne uti.qa ad cognoscēdū intelligibilia nō possumus puenire nisi p sensibilia. Auicenna uero in sua metaphisica posuit numerꝝ substātiarꝫ sepatarꝫ ſm numerꝝ sphetarꝫ. Quidā autē negauerūt oino aliqd esse incorporeū:sicut empedocles & democritus & saducei iudeorꝫ. Quidā ēt heretici posuerūt unū tm̄ esse angelū:q diuersa sortiẗ uocabula ſm diuersos act⁹. Raby moyses hæbreus cōcordat cū Aristotele in numero substātiarꝫ sepatarꝫ. Sed addit q angeli i sacris litteris dicūtur ēt hoies diuina nūtiātes:& iterꝫ uirtutes rerꝫ naturaliū:q dei oipotētia manifestant noians ēt p uim cōcupiscibilē angelū cōcupiscētiæ. Sed hoc est alienū a cōsuetudine sacrarū litterarꝫ. Q đ uirtutes rerꝫ irrōnaliū angeli nomineẗ. Dicēdū est ergo:Q đ angeli ſm q sūt imateriales substātiæ:in quadā multitudine maxima sūt:oēm materialē multitudinē excedentes. Et hoc expresse dicit gregorius in glosa danielis.vii. Et hoc idē asserit Dionysi⁹ nono capitulo cælestis ierarchiæ dicēs. Multi sūt bti exercitus supnarū mētiū infirmā & constrictā excedētes nrorꝫ materialiū numerorꝫ cōmēsurationē. Et huius rō est:qa cū pfectio uniuersi sit illud.qđ precipue deus intēdit in creatione rerꝫ:quanto aliqua sūt magis perfecta:tāto in maiori excessu sᷓt creata a deo sicut āt in corporibus attendit excessus ſm magnitudinē:ita in reb⁹ incorporeis pōt attēdi excess⁹ ſm multitudinē. Videmus aūt q corpora incoruptibilia:q sūt pfectiora iter corpora:excedūt qsi iproportionabiliter ſm magnitudinē corpora corruptibilia. Nā tota sphera actiuorꝫ & passiuorꝫ est qđ minimū & modicū respectu corporꝫ cælestiū. Vñ rōnabile est:Quod substātiæ imateriales excedūt ſm multitudinē substātias materiales quasi iproportionabiliter:Hæc. ūt multitudo:q in angelis poniẗ:nō causaẗ ab unitate:q est principiū numeri:ſm q numerus est discreta quantitas causatus ex diuisione materiæ uel cōtinui:sed consequitur ad unitatem transcendentem:ſm q unum conuertitur cū ente:& non determinaẗ

ad aliquod genus. Et ideo multitudo sequēs ad tale unū ad aliqd genᵒ. nō determinat. Et talis est multitudo: q ponit in angelis: q nō sequit diuisionē materiæ uel quātitatis: sed distinctione naturarū. Vñ multitudo angelorū ē multitudo trāscendēs. Et iō numerus ternarius Michaelis Gabrielis & Raphaelis in nullo pdicamēto ponit: sed est nūerus trascendēs: qa nō est causatus ex diuisione: hoc est ex distinctione cōtinui: sed ex distictione formarū & naturarū. ℂ Sed uidet q numerus angelorū sit nobis finitus & determinatus: nec sit tātus: quātus phibet: qa dicit Daniel. vii. Millia milliū ministrabāt ei: & decies milli es cētena millia assistebāt ei. Respondet ad hoc: qd hæc Danielis uerba aliter a gregorio: & aliter a dionisio exponūtur: & quātum ad aliqd eodē mō. In hoc eni cōueniūt q angelorū numerus nō est determinatus nobis: sed ifinitus: Sed i hoc differūt: quia Dionysius uult q cū dr. Millia milliū. Vnū mille multiplicat aliud. Ac si diceret Millesies mille. Et sic equalis numerus iportat: cū dicitur Millia milliū primo: & decies cētena millia secūdo: qd habet una littera siue trāslatio. Tātū eni est decies cētum millia quātum millies millia. Et secūdum hoc datur itelligi: quasi equalis numerus ministrātium & assistētium. Vel secundum aliā litterā: q habet: Millia milliū ministrabant ei: & decies millies cētena millia assistebāt ei: datur itelligi: qd numerus assistentiū excedit numerū ministrātium pter suā nobilitatem: quod cōsonat ei: quod supra dictū est secūdum itētionem Dionysii: quod scilicet Nobiliores creaturæ plures sūt: Vnde dicit: quod i hoc numero maximus numerus apud nos nomē pprīū hñs. s. mille multiplicat p oēs maxios numeros supᵒ noiatos. s. p seipsū: cū dr: millia milliū p duariū. cū dr decies millies: & per cētenariū: cū dicit cētena millia. In quo ostēditur maxima numerositas excedēs nostrū itellectum. Sed gregorius uult: quod sit cōstructio ptitiua: cū dicit: Millia milliū: quasi diceret: millia de numero milliū. Vñ uult: q datur itelligi maior numerus ministrātium: q assistētium. per hoc q ad ministrātes ponit numerus nō determinatus: ad assistētes uero determinatus. Et sic patet: quod numerus angelorū excedit numerum: nō solum omnium hominum: sed etiam omnium rerum materialium & sensibilium. Et cōsequenter plus sūt angeliq animæ creatæ atq creādæ: si cuilibet animæ deputatur angelus a i custodiam: nec omnes ad custodiam deputātur: sed de ifimo ordine tātum. Plures aliæ iter angelum & animam rationalem differentiæ possent assignari: sed eas causa breuitatis omitto lias uero uiginti sat mihi sit cōnumerasse: quas breuiter epilogādo paucissimis perstrigam. ℂ Prima est quia anima unibilis est corpori ut forma Angelus uero nō. ℂ Secunda quia angelus: & si nullum corpus moueat ad sor

mam potest tamen mouere localiter:anima uero separata nec ad formam nec ad locum corp⁹ aliquod mouere potest. ¶ Tertia quia anima indiuiduatur per corpus in quo est:angelus uero non. ¶ Quarta:quia omnes angeli non solum numero:sed specie differunt adinuicem: Animæ uero numero solum. ¶ Quinta:quia Angelus est simplicior anima:& consequenter nobilior atqꝫ perfectior. ¶ Sexta:quia cognitio angelica non habet ortum a sensu:nec indiget phātasmate. Cognitio uero animæ ortum habet a sensu:nec sine phantasmate qc q̄ potest intelligere anima corpori unita. ¶ Septima:quia angelus intelligit per species inditas siue innatas:siue sub aliis uerbis per species concreatas aut a deo infusas uel influxas. Anima uero per species acquisita. & a rebus sensibilibus acceptas receptasqꝫ in intellectu medi ante sensu. ¶ Octaua:quia anima diuersis uiribus cognitiuis uniuersalia & singularia cognoscit:quia intellectu uniuersalia & immaterialia:sensu uero sensibilia & singularia percipit:& cognoscit. Angelus autem per unam intellectiuam uirtutem & uniuersalia & singularia intelligit. Similiter anima cognitione intellectiua singularia non potest cognoscere:nisi indirecte & reflexe siue per accidens. angel⁹ uero nō sed directā & irreflexā de singularibus habet cognitionē: ¶ Nona qa intellectus agens & possibilis proprie sunt in anima: in angelis uero non nisi equiuoce. ¶ Decima:quia anima cum discursu:angelus autem sine discursu intelligit. Et ob hoc angeli non rationales sed intellectiui:homines uero non intellectiui:sed rationales proprie nūcupantur. ¶ Vndecima quoniam in anima ponitur. Sinderesis cōscientia Ratio superior & inferior faciētes quēdam syllogismum. In angelis ucto non:licet sinderesim habeant. ¶ Duodecima:qa tam angeli q̄ animæ mouentur circulariter directe & oblique circa Bonum & pulchrum: differēter tamen & diuersimode. ¶ Tertiadecima:quoniā angelus q̄busdam nutibus & signis loquit:sine uocis expressione: Anima uero per uoces expressas suos cōceptus exprimit. ¶ Quartadecima: quia tā angelus:q̄ aīa sūt ad imaginem & similitudinem dei:sed aliter & aliter. ¶ Quintadecima:qm̄ angelus potest dici persona:sed aīa non. ¶ Decimasexta:qa aīa ante electionē & post mutabilis est: sed angelus ante electionem mutabilis est:post autem electionem imutabilis. ¶ Decimaseptima:qm̄ Angelus peccauit appetendo dei potentiam: anima uero appetendo scientiam. ¶ Decimaoctaua quoniā angel⁹ post peccatū imobiliter adhæsit malo & ī culpa obstīat⁹ fuit:aīa uero nō nisi cū hō peruenerit ad terminū uīæ:qa sīc hoc ē hoībus mors:qd angelis casus. ¶ Decimanona:qm̄ humana natura assumptibilis fuit a

uerbo angelica uero nõ. ℂ Vigesima & ultima: qm̃ nũerus angelorũ excedit numerũ aiarũ siue hoĩum. Et sic terminat̃ primũ caput huius opusculi nostri. ℂ Nũc aũt ad secũdũ mẽtis nostræ aciẽ defigamus.

ℂ Iacobus Brutus Nouocomensis ex castello ab Aqua clutii Vallis telline artiũ & diuinæ phiæ ꝓfessor de imortalitate aĩe rõnalis.

DE IMMORTALITATE ANIME.

ECVNDVM Caput principale huius opusculi nostri circa aiæ rõnalis imortalitatẽ q̃si totum uersabit̃. Sed anteq̃ imortalitatẽ ipsius demõstremus: ut ueritas magis elucescat: ipam primo nõ nullis paralogysmis ĩpugnabim⁹. Videt̃ ergo: q̄ aĩa rõnalis nõ sit immortalis: sed ad corruptionẽ corpis corrũpat̃. Et primo sic arguit̃. Oẽ quod ẽ ex nihilo uertibile ẽ i nihilũ. Aĩa rõnalis ẽ ex nihilo: ergo uertibilis ẽ in nihilũ. Minor patet: q̄a id qđ creat̃: ẽ ex nihilo: idest nulla supposita materia: q̄a creare nihil aliđ est: q̃ de nihilo aliqđ facẽ. Sed aĩa creat̃: ut fide tenem⁹: ergo ex nihilo est. Maior ẽt patet: qm̃ finis debet correspondere principio. Probat̃ ẽt auctoritate Damasceni dicẽtis. Omne: q̄ a uersiõe incipit: in uersionẽ tẽdit. Creatio aũt ẽ uersio q̃dã: ut idẽ Dama. inq̃t. Cũ ergo a uersione incepit aĩa: q̄a ex nihilo facta ẽ: uidet̃ q̄ debeat tẽdere in uersionẽ: hoc est in nihilũ. Et hoc est ẽt qđ dicit̃ sapiẽtiæ. ii. c. Ex nihilo nati sum⁹: & post hæc erimus: q̃si nõ fuerimus. Quã opinionẽ ẽt tenuit Ply. nouocomẽsis in. vii. naturalis histo. c. lv. dicẽs. De aĩabus facilius certiusq̄ ẽ sibi queẽq̃ credere ac ĩpecimẽ securitatis ã egenitali sumere expimẽto. Quasi dicat. Tales erimus post mortẽ: q̃les fuimus añq̃ gignereinur. Nihil fuimus añhac: ergo ẽt posthac nihil erim⁹. Vñ in pricipio illi⁹ capituli dicit. Oibus a suprema die eadẽ: q̃ añ primũ. Aĩa ergo rõnalis i nihilũ tẽdet: qđ ẽt pl⁹ ẽ: q̃ corrũpi. Diceres fortasse: q̄ aĩa q̃tũ ẽ de se in nihilũ tẽdit: sed tenet̃ & substẽtat̃ manu cõditoris. ℂ Cõtra. De⁹ sic res: q̃s cõdidit: admistrat: ut eas ꝓprios motus agere sinat: ut dicit Augu. lib. vii. de ci. dei. Si uero de se ad corruptionẽ tẽdit: diuinæ manus potẽtia nõ obsistit. ℂ Secũdo sic arguit̃. Quicq̄d hẽt uirtutẽ: ut sit semp nõ ĩueñit qñq̄ eẽ: & qñq̄ nõ eẽ. Oĩs. n. res ẽ: q̃diu uirt⁹ rei exposcit. Ergo: q̄ inuenit̃ qñq̄ eẽ: & qñq̄ nõ eẽ: non habet uirtutem: ut sit semper. Sed omne quod incepit esse: inuenit̃ qñq̄ esse: & qñq̄ non eẽ. Ergo nihil quod incepit esse: habet uirtutem: ut sit semper: & ita nihil:

quod icepit eē:pōt eē icorruptibile. Sed aīa rōnalis icepit eē:ergo nō
pōt eē icorruptibilis. ℂ Tertio. Nulla substātia pōt esse sine propria o
peratiōe:ut Damascenus dicit. Propria aūt opatio aīæ rōnalis est itel-
ligere ut patet p philosophum i.iii. de aīa:& i.x. ethi. Quæ quidē opa
tio idiget corpore:qa sine phātasmate nō itelligit aīa:ut patet p phm i
.iii. de aīa. ergo destructo corpe substātia aīæ rōnalis nō manet. Vel
sic. Cuiuscūq3 substātiæ opatio ppria desinit esse:& corrūpit:ipsa quo
q3 substātia corrūpitur & desinit esse. Sed aīæ rationalis opatio ppria
corrūpitur:ergo ipsa quoq3 aia corrūpitur. Maior pbatur auctoritate
Damasceni supius iducta. Cōstat etiā ex itentiōe philosophi:qui dicit
i.ii. celi & mūdi:Q d quælibet res est pp suā opationē. Ergo nulla res
pōt destitui aut priuari sua ppria opatione. Et sic corruptio opationis
pprie arguit corruptionē formæ. Minor ēt patet ad sensum sicut uide
mus i fatuis & freneticis. Vnde philosophus i.iii. de aīa dicit q itellige
re corrūpit:quodā iterius corrupto: Videtur ergo: Q d etiā ipsa aīa
ledat aut corrūpatur ad læsionē aut ad corruptionē corporis:quo læ-
so leditur & ipeditur ipsum itelligere:& quo corrupto ipsum ēt itelli-
gere corrūpitur. ℂ Ab aliis aūt eodem medio sic arguit. Impossibile
est aliquā substātiā esse:cuius nō sit aliqua opatio:ueluti supius patuit
sed ōis opatio aīæ rōnalis finit cū corpore ergo & ipsa aīa cū corpore
finitur. Minor iductiue pbatur. Nā opationes aīæ nutritiue operātur
p qualitates corporeas:& per instrumētū corporeū:& in ipsū corpus:
qd per aīam pficitur:quodq3 nutritur & augetur:& ex quo deciditur se-
men ad generationē. Oēs ēt operationes potētiarū:q pertinēt ad ani-
mam sensitiuam cōplentur p organa corporalia:& quædam earū cō
plentur cū aliqua trāsmutatione corporali:sicut q dicūt aīæ passiōes:
ut amor gaudiū:& huiusmōi. Intelligere aūt:& si nō sit opatio p aliqd
organū corporeū exercitatū:tn̄ obiecta ei9 sūt fantasmata:q ita se hn̄t
ad ipsam:ut colores ad uisum. Vnde sicut uisus nō pōt uidere sine co
loribus:ita aīa itellectiua nō pōt itelligere sine phātasmatibus. Indiget
ēt aīa itellectiua ad itelligendū uirtutibus pparātib9 fātasmata:ad hoc
q fiāt itelligibilia actu. s. uirtute cogitatiua & memoratiua:de quib9 cō
stat:qcū sint actus quorundā organorū corporis:p q opatur:q non
possunt remanere post corpus. Vnde aristoteles dicit: Q d nequaq̄ si-
ne phātasmate itelligit aīa. Intelligentē enī necesse ē fantasmata spe-
culari. Et iterū dicit. Q d nihil itelligit aīa sine itellectu passiuo:quē uo
cat uirtutē cogitatiuā:q ē corruptibilis. Propter qd dictū est superius
ex intētione philosophi: Quod intelligere hominis corrūpitur:quodā
iterius corrupto:scilicet fantasmate:uel passiuo itellectu. In primo ēt

de anima dicit idem Aristoteles ꝙ intelligere amare & odire non asit illius passiones:idest animæ:sed huius habentis illud:secundũ ꝙ illud habet. Quare & hoc corrupto neq̃ memoratur:neq̃ amat. Nõ enim illius erãt:sed communis.idest compositi. Et iterum ibidem dicit: Dicere animam sentire aut intelligere:simile est:ac si quis diceret eã texere uel hædificare. In.iii.etiam de anima dicit. Quod nõ reminiscimur eorum post mortem:quæ scimus in uita: Sic igitur patet: Quod nulla operatio animæ potest remanere post mortem. Neq̃ igitur substantia animæ remanebit:cum nulla substantia possit esse sine aliqua operatione. Corrumpitur igitur anima rationalis ad corruptionem corporis. ¶ Quarto sic instatur. Anima patitur in corpore sicut planũ est. Sed omnis passio magis & magis facta abiicit aliquid a substantia ut dicitur in.vi.topicorum ergo a substantia anime aliquid abicietur Tunc sic. A quacũq̃ substantia fit aliqua abiectio:fit etiam aliqua corruptio:per quam aliqua inde corrumpuntur:ergo omnis talis substãtia:a qua fit abiectio:corruptibilis est. Corrũpetur ergo aliquando anima rationalis. Quinto sic. ¶ Anima alterata in corpe cõpatitur:sicut patet in erubescentibus & timidis. Idem condolet corpori patienti ergo magis patienti magis condolet:& maxime patienti maxime compatitur. Ergo uidetur: Quod etiam morienti commoriatur. Sextum Quotcunq̃ est unum esse non potest corrumpi unum:quin etiã alterum corrũpatur:cum corruptio sit mutatio de esse in non esse. Corporis & animæ:sicut materiæ & formæ unum est esse: cũ esse debeatur composito:quod ex utroq̃ resultat:ergo non potest esse corruptio materiæ sine corruptione formæ. Sed anima est forma corporis ut dicitur in.ii.de anima:& supra etiam fuit demonstratum: animam esse humani corporis formam:ergo corrupto corpore etiam anima corrumpitur. Si dicatur: Quod anima est forma:& est substantia: & post mortem non manet:inquantum est forma:sed inquantum est substãtia. ¶ Contra. Aut anima est forma per essentiã suã:aut per aliquod accidẽs suũ. Si primo modo:ergo cũ unius rei non sint plures eẽntiæ: si anima post mortem non manet:inquantum est forma:essentia sua penitus anihilabitur:quia quãdo desinit esse forma desinet etiam esse essentia. Mortuo igiᷓ hoīe cũ desinat esse forma:desinit etiã eẽ essentia Si secũdo mõ:cũ ex aīa & corpore nõ cõstituaᷓ unũ:qđ est hõ:nisi inq̃tũ aīa ē forma corpis sequitur ꝙ cõpositio aīæ & corpis sit accidẽtalis:sicut hoīs ad Idumẽtũ. Et sic hõ erit ens ꝑ accidẽs:& nõ significabit aliqđ i ꝑdicamẽto substãtiæ: Qđ est ualde absurdũ & icõueniẽs. ergo

uidet q post morte nullo mo anima remaneat. Septimo: Omne co- positu resoluitur i ea: ex quibus componitur. Sed anima est copositar ergo est resolubilis: & p consequens est corruptibilis. Maior de se nota e & minor etia pbata est supius ubi de copositioe angelorum: & aie rona lis agebat: qa sm Boetiu: oe qd est citra primu coponit ex quo est: & ex qd est. ¶ Octauo. Differetiae supiores pticipantur uniformiter ab iis: q conueniut i aliquo iferiori: sicut oe aial equaliter se habet: ut dica tur corporeu: Sed corruptibile & icorruptibile sut differetiae entis. er go eode mo conueniut oibus: q sut i aliquo determinato genere. Sed in oibus aialibus accidit corruptio: p hoc q forma ipsorum in no ens se cedit: ergo uidet q similiter et i oibus. ¶ Alii aliter hoc format argu metu. Qualibet differetia pticipat ab iis: quorum est differetia sm ean de ronem. Cu ergo corruptibile sit differetia oium corporum inferioru pticipat ab eis sm eande ronem. Sed alia corpora corrupunt per cor ruptionem aiae: ergo corpus humanu corrupit p hoc: q eius forma: hoc est aia ronalis: corrupit. ¶ Nono sic instat. Quaecunq coicat in ca: comunicant in effectu. Sed aia ronalis & sensibilis coicant in ca: ergo comunicant in effectu. Minor patet: qa coicant in passionibus corporalibus: q sut ca corruptionis ergo communicant in corruptio ne: quae est effectus illarum: ergo utraq anima corrumpitur. ¶ Deci mo sic. ¶ Hominis compositi ex corpore & anima est quoddam esse: aut ergo praetr hoc esse anima habet aliud esse: aut non. Si habet ali ud esse: ergo compositio aduenit animae post esse completum: & sic hu iusmodi compositio est animae accidentalis: & consequeter homo no erit ens per se: sed ens per accidens: Quod est inoonueniens. Si autem non habet aliud esse anima praeter esse compositi: ergo postq deficit ee compositi: anima esse non potest. Sed in morte corporali deficit esse compositi: ergo anima post mortem corporis non remanet. ¶ Vnde cimo: Omne illud quod aduenit alicui: & discedit ab eo praeter sui cor ruptionem: aduenit ei accidetaliter. Haec enim est diffinitio acciden tis. Si ergo anima rationalis non corrumpitur abscedente corpore se quitur q accidentaliter ei unitur: ergo homo qui est copositus ex ani ma & corpore est ens per accidens. Et sequitur ulterius: Quod no erit aliqua species humana: quoniam ex iis quae coniungitur per accides non sit aliqua species. Homo enim albus non est aliqua species: nec potest diffiniri. ¶ Duodecimo. Animae multiplicantur secundum multiplicationem eoru corporum: Destructis ergo corporibus non possunt animae in sua multitudine remanere. Vnde opportet

alterũ ex duobus sequi: Vel ꝙ totaliter aĩa esse desinat: aut ꝙ remaneat una tm̃: quod uidetur esse secũdum opinionem eorũ: qui ponũt incorruptibile solũ id: quod est unũ in oibus hoibus: siue hoc sit intellectus agẽs tãtum: ut uoluit alexãder: siue cũ agẽte etiam possibili ut finxit Auerroys. ℭ Tertiodecimo. ℭ Ratio formalis est cã diuersitatis secũdum speciem. Sed si remanẽt multæ aie post corporum corruptionem: oportet eas esse diuersas. Sicut eni idem est: quod est unum secũdum substãtiam: ita diuersa sunt: quæ sũt multa secũdũ substãtiã. Nõ potest autem esse i animabus remanẽtibus post corpus diuersitas nisi formalis. Nõ enim sũt compositæ ex materia & forma: ut superius patuit. Reliqtur ergo: quod sint diuersæ secundum speciem. Nõ autem per corruptionem corporis mutãtur aiæ ad aliam speciẽ: quia omne: quod mutatur de specie i speciem: corrũpitur. Reliquitur ergo: quod anq̃ essent a corporibus separatæ: erãt secũdum speciẽ diuersæ. Composita autem sortiũtur speciem secũdum formã: Ergo & idiuidua hominũ erãt secũdum speciẽ diuersa: quod est falsum & iconueniẽs: Ergo impossibile est ꝙ aiæ humãæ multæ remaneãt post corpora. Corrũpuntur igitur aiæ corruptis corporibus. ℭ Quartodecimo sic. Si mũdus fuit ab æterno: motus fuit ab æterno. Sed si motus fuit ab æterno: ergo & generatio æterna est. Si generatio æterna est: ergo: Infiniti hoies fuerũt añ nos. Si ergo aiæ mortuorum remanẽt post mortẽ i sua multitudine: oportet dicere aias esse ifinitas nũc i ãctu hoium prius mortuorũ. Hoc aũt est ipossibile. Nam ifinitum actu nõ iuenitur i natura. Ergo si mũdus est æternus: nõ possunt aiæ multæ remanere post mortem. ℭ Hæc etiã uidetur fuisse intẽtio philosophi de aia rõnali ꝙ fuerit corruptibilis. Dicit enim i. viii. phisicorum ꝙ nulla uirtus infinita potest esse in creatura finita. Sed aĩa est creatura finita. ergo uirtus durandi in infinitum nõ potest eẽ i aĩma. In tertio etiam phisicorum capitulo de ifinito sic ẽt dicit. Cuius est pricipiũ: eius finis est. Sed aĩa habuit pricipiũ: ergo habebit finem: Videtur ergo ꝙ fuerit q̃si quoddam pricipium apud Aristotelẽ: ut Quicqd icipit esse: desinit esse. Et omne: quod habet pricipium: habet finem. Vnde i primo cæli cõtra platonem uidetur habere pro icompossibili: Q đ aliqd iceperat & sit perpetuum & icorruptibile. ℭ Item i eodem libro ꝓbat philosophus ipossibile esse ꝙ aliquid habeat uirtutem ad essendũ semp: quod nõ semper fuit: quia uirtus semper essendi determiatur ad tempus ifinitum: & non est ad aliquod tempus determinatum. Et quod i tempore ifinito potest esse: nõ habet uirtutem determinatam ad hoc ut quãdoq sit: & quandoq nõ sit: Quod iuenitur i omni eo quod esse cæpit

Sed anima rationalis non semper fuit:quinimo cum corpore incepit ergo non semper erit:sed cum corpore finietur. ❡Item in.ļ.vii. metaphisicæ uult ipse Aristo.q̃ omnes partes:que possunt manere separate a toto:sunt elementa:id est partes elementares:sicut ipse accipit elementa.& præter tales necesse est ponere in toto aliquam formã quæ totum est illud:quod est:quæ non possit manere separata a parte materiali:toto non manente.ergo si concessit animam intellectiuam esse formam hominis:sicut patuit superius:non ponit eam manere separatam a materia:toto non manente. Dicit etiam in.iii.de anima.q̃ intellectus corrumpitur quodam interius corrupto. Sed si corrumpitur itellectus corrumpitur anima:ergo anima rationalis non est incorruptibilis ẽm intentionem Aristotelis. ❡Præterea ipse etiam philosophus in rhetoricis loquens de anima rationali & corpore dicit.q̃ corpus opus habet usq̃ ad annos.xxxv. Anima uero intellectiua usq̃ ad annos.l. Videtur ergo q̃ senescat anima:sicut & corpus. Sed idem est ire ad senium:& ad mortem.ergo anima rationalis non est imortalis ẽm positionẽ Aristotelis. In libro etiam de animalibus hoc idem tenuisse uidetur:cum dicit:q̃ corpus spermatis:cum quo exit spiritus:qui est ultus principii animæ:est separatum a corpore & est res diuia.& talis dicitur intellectus. Videtur ergo:q̃ anima intellectiua educatur de potentia materiæ:siue q̃ traducatur ex semine:& sit generabilis:& consequenter:q̃ sit corruptibilis. Quia omne generatũ aliquãdo corrumpetur:ẽm philosophum. Ista enim esse uidetur quedam maxima. Oẽ generabile est corruptibile. Videtur ergo q̃ Aristoteles tenuerit expresse animam rationalem cum corpore corrumpi. ❡Hoc etiam uidetur haberi posse ex dictis sacrarum litterarum. Dicit enim Apostolus Paulus primæ ad thy. Vltimo q̃ solus deus habet immortalitatẽ. ergo nihil habet immortalitatem:nisi deus. Non est igitur anima rationalis inmortalis. Si dicatur hoc esse dictum:quia soli deo conuenit p naturam:animæ autem rationali non per naturam:sed p gratiam. Contra.gratia non repugnat naturæ:nec naturã uariat:sed potius p ficit & cõseruat. Si ergo mortalitas inest omni creaturæ per naturam Immortalitas que est conditio opposita nulli creaturæ inest per gratiã ergo nec animæ rationali. Non est ergo anima rationalis immortalis. ❡Dicitur etiam Ezechie.xviii. Anima:que peccauerit:ipsa morietur ergo anima potest mori quia potest peccare. Item ecclesiastes.iii. ca. habetur unus est interitus hominis simul & iumentorum & æqua utri usq̃ conditio. Sicut moritur homo:sic & illa moriuntur:& nihil habet homo iumento amplius. Sed sic est.q̃ animæ iumentorum & omniũ

bæluatum corrumpuntur ad corruptionem corporis. Ergo etiam anima hominis corrupto corpore corrumpitur. ¶ Ad istam perdifficilē questionem enodandam: sciendum est ꝙ tripliciter aliquid dicitur esse non ens: ut dicit Commentator in. xii. methaphisicæ. Primo modo dicitur non ens simpliciter: sicut nihil. Illud autem uere & proprie dicitͤ nihil: quod cōtradictionem implicat: quia omne illud: quod non implicat contradictionem aliquo modo est ens: saltem ꝟm aliquā potentiā. Secundo modo dicitur non ens in aliquo sicut priuatio: quia ꝟm philosophum in. iiii. metaphisicæ. Priuatio est negatio in subiecto: ergo est non ens in aliquo. Tertio modo dicitur non ens: quod non est ens in actu sed in potentia tm̄. Egidius autem ille romanus melius distinguit ꝟm propositum nostrum in. ii. S. dist. xix. arti. i. dicēs Tripliciter aliquid dicitur esse non ens: uidelicet. Nō ens simpliciter: nō ens substātialiter & non ens accidentaliter. Quid sit non ens simpliciter dictum est. Non ens substantialiter est illud: quod ꝟm suā substantialē formā est corruptum. Non ens accidentaliter dicitur omne illud: quod ē mutabile: quia omne: quod mutatur: aliquid dimittit: & aliquid assumit: Nam mutare ꝟm Gregorium est de alio in aliud ire. Secundum hoc ergo erit triplex mors: ut dicatur quid mortale omne anihilabile. Et hoc respicit primum modum. Dicitur. ii. quid mortale omne naturale habens priuationem annexam: ratione cuius materia machinatͤ semper ad maleficiū: & ad corruptionem: Et hoc respicit ꝟm modum Tertio modo dicitͤ quid mortale omne mutabile. Prima & tertia mortalitas sunt generales omni creaturæ: quia omnes sunt de nihilo & oēs sunt mutabiles. Ergo ꝟm primum modū mortalitatis loqutus est Damascenus: cū dixit. oē quod naturaliter incipit: naturaliter desinit: idest finitur & corrumpitur. Et hoc modo ois creatura dicitͤ esse mortalis. Sed ꝟm tertiū modū mortalitatis loquitur Augustinus in libro de trinitate: cum ait ꝙ ois mutabilitas nōnulla mors est. Iste ergo duæ mortalitates sunt generales conuenientes omni creaturæ. Sed secundus modus mortalitatis non est generalis: quia non omnes creaturæ sunt materiales: nec omnia materialia habent priuationem annexā: ut possint de una forma substantiali mutari in aliam. ¶ Distinguemus ergo duos modos mortalitatis: unum generalem conuenientem omnibus creaturis: & alium specialem. Quantū ad primum loqutus ē apostolus de deo primæ ad Thy. ulti. Qui solus habet immortalitatem. ergo ois creatura mortalis est. Et solus deus dicitur īmortalis. ¶ Tria enim habet ī se deus. pp quæ ipse solus dicitur eē immortalis. Et tria habet in se ois creatura: pp quæ dicitͤ eē mortalis. ¶ Nam deus habet

omnino pfectū eē: iuxta illud philosophi. Quia deus pfectissimus est: in quo cōgregant pfectiones oium generū. Et ista ē pfectio primi principii. Quia ergo nulla ipfectio est ī deo: nulla mors ī ipso accidere potest quia ex ipfectione cōtingit φ aliqd uadat ad non eē. ℂ Secūdo deus nō ꝑticipat eē. sed ē ipm eē. Et ideo Exo. iii. uolens secernere se deus ab omnibus rebus creatis: cum q̄reret ab eo moyses quod esset nomē eius ait. Ego sum qui sum. Et iterū. Qui ē misit me ad te. Et in euāgelio iohannis legimus. Anteq̄ habraam fieret: ego sum. Propter quod deus qui est ipsum esse: ꝓprie est. Nos uero: q non sumus ipsum esse: sed ꝑticipamus ipm esse: magis non sumus: q̄ sumus. Et quia ois mortalitas ē ex non esse. deus qui est ipsum esse: nullam in se mortalitatē potest habere. ℂ Tertio deus ē actus purus: non habens aliquid admixtum de potentia: ut dicit Commentator in. x. metaphi. Et quia motus est actus entis ī potētia: nulla mutabilitas in deo potest esse. Et qa ubi nulla mutabilitas: nulla mortalitas esse potest: bene dictū ē φ solus deus habet immortalitatem. ℂ Et sicut sunt tria in deo: per quæ solus ipse ē immortalis. sic sunt tria generaliter in omnibus creaturis per respectū ad deum: per quæ omnis creatura generaliter dicit eē mortalis. Nam cum deus sit perfectus omnino & quelibet creatura aliquid habet de ipfectione: cum tamen oia imperfectam sumant originem a perfecto: opportet oēs creaturas a deo habere esse: & ex nihilo eē ꝑductas in eē. Creaturæ ergo de se sunt nihil: & eis competit de se non esse. Et q̄a de ē mortale ſm se qa ſm se habet nō eē oēs creaturæ sūt mortales: qa a nō eē icipiētes: eis de se cōpetit non eē. Et hoc mō loqutus est Damascenus in argumentis pallegatis. Oē quod a uersione icipit: i uersionē tendit. Quia cū oēs creaturæ: ut dixi: sint ex nihilo: tenderēt in nihilū: nisi manus cōditoris eas substentaret: ut dicit gregorius: & Augustinus ē dicit φ si ꝓuidētia dei ad momētū a gubernatione reꝝ cessaret ēt oia ꝓtinus ruerēt ī nihilū. ℂ Secūdo deus ē ipm eē & ex hoc seqt: nō solū φ oēs creaturæ a deo sint ꝓducte ī eē: sed φ ab eo cōseruēt ī eē: oportet .n. φ eē alicui uni cōueniat prio & p se: & p illū cōicet oibus aliis: & conseruet ī oibus aliis. hmōi āt ē deus. Iō ab ipo cōicat eē oibus creaturis: q̄ siq̄ dē ex nihilo eas ꝓducit ī eē: & p ipm cōseruāt ī eē clamāt āt oēs cāones & sēti: φ nrm eē ad diuinū eē cōpatū: magis ē nō eē: q̄ eē: qm̄ oēs gētes in conspectu eius quasi non sint: & q̄si in nihilū & inane reputatæ sūt omnes ergo creaturæ dicuntur eē mortales: nō solum quia ex nihilo & ex nō eē cæpunt: sed etiā. qa in nihilum & in non esse tenderēt nisi a deo cōſuarēt ī eē. nā hoc ē: de se eē mortale: de se tēdere ī n̄ eē tertio di

cebatur ꝙ deus est actus purus nihil habens admixtum de potentia. Ideo ipse solus est immutabilis. Omnis uero creatura: quia habet aliquam potentiam admixtam: de necessitate est alicui mutabilitati subiecta. Et quia omnis mutabilitas nonnulla mors est: ut dicebatur per Augustinum. Ideo omnes creaturæ dicuntur esse mortales. Hæc omnia Egidius romanus in. ii. S. dist. xviii. arti. i. ad litteram. ℭ Cum ergo triplicitet sit ostensum deum omnino esse immortalem: & tripliciter declaratum omnem creaturam esse mortalē: Cum queritur: utrum anima sit mortalis: uel immortalis: patet quia loquendo de mortalitate: q̄ est in oī creatura gñaliter. Aīa ē mortalis & nō īmortalis. Sed de hac mortalitate uel immortalitate non est propositum nostrum. Cū enim queritur utrū anima sit mortalis: uel immortalis: nos loquimur de morte simpliciter: quod pertinebat ad secundū modum mortalitatis: s'm, quem aliquid potest amittere suum esse substantiale. ℭ Et de hoc est propositum nostrum: cum querimus. An aīa rationalis sit immortalis. Vbi notandum est ꝙ prisci illi philosophi & naturales antiq intellectum a sensu non discernentes: arbitrati sunt operationem intellectus ita a corpore dependere: sicut operatio sensus ex corpore depēdet: & animam intellectiuam naturam consequi corporalem putauerunt. unde quidam ponebant animam esse ignem. quidam uaporem: quidam armoniam. Et sic de aliis ueluti supra in primo capite recitauimus: s'm ꝙ ipsi philosophi antiqui tantum sensus & motus animalium considerabant. & ideo s'm eos necessarium fuit ponere animam post corpus non remanere. Hanc autem opinionem Aristoteles sufficienter infringit ostendens intellectum habere esse absolutum non dependens a corpore. Ptopter quod dicitur non esse actus alicuius corporis & ab Auicenna dicitur non esse forma submersa ī materia. & in libro de causis dicitur non esse forma super corpus delata. Huius autem ꝓbationis media inferius suo loco adducentur. ℭ Epicurus autem duas absurdas & pestiferas protulit opiniones. primam: quia posuit diuinā prouidentiam ad hæc inferiora minime se extendere: asserēs deos nō curare humana. Aliam quia posuit animam cum corpore simul interire. Vnde sæpenumero dicebat, ꝙ liberauerat genus humanum a duobus malis magnis: uidelicet metu mortis: & deorum. & ideo summum bonum in corporeis uoluptatib⁹ posuit: uidelicet in re uenerea: & præciosis dapibus atq epulis exquisitis. Quod si uerum esset: nihil prohiberet porcos etiam & canes posse esse fœlices: ut ex dictis philosophi & Boetii colligitur. ℭ Sardanapallum etiam: qui fuit trigesimus a Nino & ultimus assyriorum rex: hanc uiam tenuisse ferunt. Voluptatibus

enim corporeis se totũ tradidit. Sed nũc. O mores. O tẽpora. ¶ Quot Epicuros & Sardanapallos uidemus quot christiani: nullam aliam ul tam præter istam esse putantes: & nullam aliam uoluptatem atq; delectationem præter illam: quæ ſm corpus est: esse arbitrantes: nullum flagitium: nullum libidinis genus turpe esse existimant: credentes hominum piter & bæluarum eundem esse interitum: & animam cũ corpore simul interire. ¶ Quam etiam opinionem Saducei Iudeorum tenuerunt: Quorum dogma pestiferum multos ad sui errotis insaniam perduxit. ¶ Sed quid de Plynio nouocomẽsi dicem⁹: qui in septimo naturalis historiæ capite quinquagesimo quinto asserit nullã animam post corpus remanere: irridens eos: qui animorum imortalitatẽ & corporũ resurrectiõem pósuerunt. Vnde dicit φ ille: qui asseruit nos resurgere: ipse a mortuis nũq̃ resurrexit. Quidã etiã Poeta: quem lucretiũ appellãt: de quo dicit Quintilianus φ tradidit uersibus præcepta phie: ab epicuro nullatenus dissentiens: Animã rõnalẽ cũ corpore piter emori dictitauit. ¶ Zenon autẽ uidẽs quoniã mortuo homine humani corporis mẽbra: ad certũ usq; tempus pdurabant: quia non statim dissoluuntur liniamenta ipsius corporis: dixit animã rationalem homine mortuo nõ statim emori: sed post modicum interuallum corrũpi. ¶ Platonici uero & Pyctagorici uidentes esse subsistẽs ipsius animæ: dixerunt equidem ipsam esse incorruptibilem & imortalem: sed transcorporationem posuerunt: asserentes animam de corpore in corpus migrare. Et hãc opinionem improbat pħus in primo de anima: ostendens: φ aĩa est forma corporis & motor eius. Oportet autem: ut determinatæ formæ determinata materia debeatur: & determinato motori determinatum organum: sicut quælibet ats i agẽdo propriis utitur instrumentis. Vnde hæc anima non potest esse forma & motor: nisi huius corporis. Impossibile est igitur animã de corpore in aliud corpus transire: quis opinioni pyctagoricæ poetæ oẽs adhæserint. ¶ Sed Auerroys & sui sequaces dicunt animã intellectiuã ſm quid corruptibilem esse: & ſm quid incorruptibilem: quia secũdũ hoc: quod est huic homini propriũ de anima: corrũpitur corrupto corpore. secundum autem id: quod omnibus est cõmune: incorruptibilis est. Asserũt ergo isti nihil remanere de anima rationali post mortem ſm id: quod est proprium huic & illi homini. Id uero de anima solum remanet incorruptibile post mortem: quod est cõmune in oĩbus hominibus mundi. Ponunt enim ĩtellectũ esse unũ i ſba oium hominũ quidã agẽtẽ sicut Alexãder: quidã uero possibilẽ: sicut Auerroys & hunc esse substantiam incorruptibilem: & in nobis nõ esse nisi fan=

tasmata illustrata lumine intellect⁹ agentis: & mouentia intellectum possibilem: quibus intelligentes sumus: sm ꝙ per ea continuamur intellectui sepato. Ex quo sequitur: ꝙ si id: quod est proprium: deseritur: tantum cõmuni remanẽte: ꝙ ex omnibus animalibus humanis una tãtum substãtia animæ remanear dissolutis corporibus. Hæc autem positio: quibus ratiõibus innitatur: & quomodo improbarur: declaratum est supra ĩ primo capite. ℭ Sed uera & certissima est positio: quã fides catholica tenet: & profitetꝛ ꝙ anima intellectiua est substãtia non dependens ex corpore: & ꝙ sint plures animæ intellectiuæ sm corporum multitudinem: & ꝙ destructis corporibus remanent sepate nõ ĩ alia corpora transeuntes: sed in resurrectione idem corpus numero: quod deposuerat: unaquæꝗ anima assumet. ℭ Dicimus ergo ꝙ omnis anima rationalis incorruptibilis est substantialiter & immortalis: eo ꝙ nulla anima intellectiua potest amittere suum esse substantiale: Cui quidem positioni & certissimæ conclusioni non modo ueri philosophi: qui philosophastri non sunt: uerum etiam quilibet suæ mentis compos: & omnis ratio recta præbet assensum. Vnde dicit dominus Bonauen ura in secũdo. S. d' st. xix. ꝙ nullus unꝗ rationalem animã cum corpore simul emori uel corrũpi affirmauit: nisi qui ratiõis penitus expers: aut cuius mens omnino fuit euersa. Præsentis igitur instituti: & nostræ intentionis est: in hoc capitulo ĩmortalitatem animæ rationalis non solum physicis & theologicis ratiõibus: uerum etiã philosophoꝝ poetarũꝗ & oratorum auctoritatibus: cõprobare. Erũt aũt oẽs rõnes simul collectæ, tam physicæ: ꝗ theologicæ uiginti quinꝗ.

ℭ Sed anteꝗ rem tãtã aggrediar: aliã prius cõclusionẽ: ex qua tota uis dicẽdoꝝ maxime pẽdet: comprobare satago. Est autẽ hæc conclusio:

ℭ Anima rõnalis nõ ẽ forma adiectiua seu materialis: cuius esse depẽdeat ex corpore: sicut eẽ aliaꝝ formarũ: quæ educũtꝛ de potẽtia materiæ: sed est forma substãtiua hoc ẽ subsistẽs: & ꝑ se existẽs: hñs eẽ absolutum non depẽdẽs ex corpore. Hãc cõclusionẽ primo sic ꝓbo. Nam si anima rationalis esset forma materiæ ĩmersa: & nõ subsistẽs: sequeretur: ꝙ id: quod recipitꝛ ĩ intellectu: reciperetꝛ ĩ materia. Cõsequentia nota ẽ: qa formæ: quæ hñt eẽ ĩ materia obligatũ nõ recipiũt aliqd: qđ in materia non recipiatur. Cum ergo receptio formarum in itellectu: non sit receptio formarum ĩ materia: ĩpossibile ẽ aĩam itellectiuã esse formã materialẽ & adiectiuã. ℭ Secũdo sic ꝓbatꝛ formæ sm se a materia depẽdẽtes nõ ipsæ proprie hñt esse: sed cõposita ꝑ ipsas. Si igitur aĩa intellectiua eẽt huiusmodi forma: sequeretꝛ ꝙ haberet esse materiale: sicut si eẽt ex forma & materia cõposita. ℭ Tertio formæ: ꝗ per se

non subsistunt:sed sunt p esse cōpositorū subsistētiū:nō possunt p se agere: Agūt autē cōposita p eas:quorū qdē cōpositorꝫ ipē sunt ptes. Si igitur aīa intellectiua huiusmodi forma esset sequeret q ipsa ñ itelligeret:sed cōpositū ex ea & materia primo & p se itelligeret. Et sic intellectus esset compositus ex forma & materia:quod est incōueniēs. Sed ista ratio parū habet efficatiæ:quia iudicio meo non inconueni. q homo intelligat per aīam. Ideo quarta ratio talis est. ℂ Si anima rationalis esset forma materialis & dependens a corpore ꝫm suum esse: non esset libera in operationibus suis:probatur consequentia. Quia nullum materiale in operādo liberum est. Sed anima rationalis ī operando libera est:& suorum actuum domina. Est enim flexibilis ad bonum & ad malum:& ad ea:quæ sunt delectabilia ꝫm sensus:& ad ea:q̄ sunt corpori cōtraria:ut sunt macerationes carnis:ieiunia:& etiā ipsa mors:sicut patet in martyribus:qui pocius mortem obire uoluerunt: q̄ peccare. Hoc autem nō esset:si aīa esset corpori imersa:& ab ipso ꝫm esse suum dependeret:qa tūc nō posset appetere nisi ea:q̄ ꝫm corpus sūt cōueniētia:sicut patet in brutis:q̄ nō sūt determinata nisi ad unū. Ideo manifestū est q uolūtas humana est a corpore sepata. Aīa igit̄ rōnalis nō ē forma materialis:ita q materiæ taliter sit imersa:q suū eē a materia depēdeat: q̄uis possit dici forma materialis ex hoc solum:q dat eē materiæ: & ē cōponibilis cū ipa. Sed tñ habet eē absolutū non depēdēs ex corpore. ℂ Ad cui⁹ etiā ꝓbationē:rōnē necessariā imo a posteriori demōstratiuā adduco:q̄ talis est. Oīs forma hñs opationem p se nō depēdētē ex corpore:habet esse absolutū p se:ex corpore non depēdēs. Sed aīa rōnalis ē huiusmodi:ergo aīa rōnalis habet eē absolutū & subsistens:& a corpore nō depēdēs. Maior ꝓbat̄:qa sicut dictū ē supius de mēte cōmētatoris. Sicut trāsmutatio arguit materiā:ita opatio formā:nā unūquodq opat̄:sicut est. Vñ nihil pōt p se operari:qd p se nō subsistit quoniam non est operari nisi entis in actu unde necesse ē:q eo modo aliquid operetur:quo ē. Ideo non dicimus q calor calefaciat:sed calidum. Et sic maior nota est. Minor etiam patet p philosophum in tertio de anima dicentem sensitiuum non sine corpore est:intellectus autem est separatus. Idest q intellectus non utitur organo corporali in operatione sua:sicut facit sensus. Habet enim intellectus operationem per se sine corpore:cui non communicat corpus. quia nō fundatur ī aliquo organo corporali:nec est in aliquo mēbro determinato:neq per organū aut membrum aliquod seu per aliquā corporalē uirtutē ponitur in actū suū:qui ē itelligere:cū nullū organum sibi approprict:ut dixi. ℂ Potes ergo sub aliis uerbis formare

hanc rationem sic. Omnis forma quæ non utitur organo corporeo in operatione sua habet esse absolutum a corpore. Anima intellectiua ē huiusmodi: ergo conclusio. Sed tentandum est probare minorem per rationem contra proteruum si neget. Prima ergo rō est ista. Nō enim posset anima omnium sensibilium formas cognoscere nisi ab omnib⁹ formis sensibilibus esset denudata: uel nisi esset actus omnium cum ni hil recipiat: quod iam habet. Si ergo anima per aliquod organū intelli geret: necesse esset φ suum organum careret omni forma sensibili: cum omnes formas sensibiles sit nata ītelligere: sicut pupilla caret o i colore: ad hoc φ uisus possit omnes colores cognoscere. Si enim de se haberet aliquē colorem. ille color prohiberet alios colores uideri. Im possibile est autem esse aliquod organum corporale carens omni for ma sensibili. Ergo impossibile est animam rationalem uti organo cor poreo in operatione sua: aut potentiam intellectiuam alicui organo corporali esse affixam. ¶ Hanc etiam rationem Auicenna tangit di cens: Cum potentia itellectiua sit receptiua omnium formarū corpo ralium necesse est ipsam ab omni forma corporali esse denudatam: alias species rerum in intellectu non essent secundum esse intelligi bile. Ideo subiungit ipse Auicenna dicens φ aliquid dicitur esse intelli gens & intelligibile: qa est immune a materia & ab appendiciis & con ditionibus materiæ. Necesse est igitur intellectum esse immaterialem & incorporeum: & nulli organo corporali alligatum. ¶ Hæc etiā ra tio est de mente Aristotelis & cōmentatoris. in. iii. de anima. ¶ Secū da ratio talis est. Quia Intellectiua potentia est susceptiua specierum uniuersalium. Organū aūt nō est susceptiuū nisi specierum indiuidua lium & particularium. Vñ dicit etiā Auicēna in libro suo de aīa φ i or gano corporali non possunt recipi: nisi intētiones indiuiduatæ. propt quod etiam Cōmētator dixit φ unūquodq3 est intelligibile fm formā sensibile autem fm materiā: qa subiectū uniuersalitatis est forma: de cui⁹ ratione est φ sit cōicabilis: inquantū hmōi. Et hoc pertinet ad ra tionem uniuersalis. Propter quod etiam dictum est ab Aristotele. φ in tellectus est uniuersalium. sensus uero singularium. Boetius etiam di cit: φ uniuersale est dum ītelligit: pticulare dū sentitur. Intellectus eni noster agens ē ille: q facit uniuersalitatem in rebus: ut dicit Cōmenta tor in primo de anima quia abstrahit ab hoc & nunc: & ab omnib⁹ pri cipiis idiuiduantib⁹. Et nisi fieret abstractio a materia & a legibus & cō ditionibus materiæ: nūq fieret uniuersalitas. quia materialitas sicut re pugnat intelligibilitati ita repugnat uniuersalitati. Non est ē igitur in tellectus potentia organo corporali affixa. Et sic anima non utitur or

gano in operatione sua. ¶ Tertia rõ est ista. Nam intellectus intelligit se ipsum: & intelligit se intelligere: reflectendo se super actũ suũ: similiter & uolũtas sup actũ suũ reflecti põt. Nulla uero potentia organo alligata reflectit supra se Ergo conclusio & rõnem assignat dñs Auicenna ga in ter uirtutẽ organo utentẽ: & obiectũ eius: necesse est esse organũ mediũ: sicut pupilla inter potẽtiã uisiuã & coloratũ. uisus enĩ nihil cognoscit: nisi illud cui⁹ spẽs deferri põt ad pupillã. Auditus similiter non pcipit: nisi quod põt imutare timpanũ auris. Et sic de cæteris sensibus. unde cũ nõ sit possibile: ut i organo corpali cadat medium inter uirtutem aliquã: & ipsam eẽntia uirtutis: quia eiusdẽ ad se non põt esse mediũ. Impossibile est: ut aliqua uirtus opans mediãte orgão corporali cognoscat seipam. hæc et pbatio tangit i libro de causis i illa ppositiõe oĩs sciẽs: q scit eẽntiã suã ẽ rediẽs ad eẽntiã suã reditiõe cõpleta. & dr redire cõplete ad eẽntiã: ut ibi cõmẽtator exponit: cui⁹ eẽntia ẽ absoluta stans nõ sup aliud delata. ¶ Quarta rõ qa qlibet potẽtia organo affixa habet aliquod obiectũ determinatũ ad aliquod gen⁹ sensibiliũ sicut uisus colorẽ. & audit⁹ sonos & sic de singulis. Ita q extra obiectũ illud nõ põt se extẽdere: ut uisus: q iudicat de colore tm̃ & nõ de sono: uel de sapore. Sed obiectũ intellectus trãscẽdit omne gen⁹ sensibiliũ qa ens & uerũ trãscẽdẽtia sunt: & ipse intellectus fert i obiecta oĩum sensuũ: & iudicat de oib⁹ sensib⁹ & obiectis. ergo itellect⁹ nõ ẽ potẽtia organo alligata. ¶ Vel sic potes formare rõnẽ. Oĩs potentia organo affixa: siue opans per organũ corporale opat̃ fm̃ pprietatẽ & possibilitatem orgãitatũ unde nulla uirtus taliter operãs ẽ cognitiua nisi corporalium ĩmo eo q nulla uirtus actiua agit ultra suũ genus. Sed intellectus trãscendit oẽ gen⁹ corporis: cũ habeat operationem super omnia corpora eleuatã: q est Intelligere. uñ nõ solũ corporalia & materialia: sed ẽt spiritualia & imaterialia cognoscit. ergo itellect⁹ nulli orgão ẽ alligat⁹. Idẽ põt argui ẽt de uolũtate p hæc media. uñ neq: uolũtas ẽ potentia organo affixa. ¶ Quĩta rõ ẽ hæc. Nã opatio itellectus est p abstractionem a materia & materialib⁹ cõditiõib⁹. Sed oĩs operatio ẽ fm̃ naturã uirt utis: a qua egredit̃. ergo itellect⁹ ẽ abstractus a materia & non habet organũ corporale. Mediũ tñ hui⁹ rationis tactum ẽ parũ per supius. Seqt̃ ergo. q neq: itellectus: neq: uolũtas sint potentiæ organis affixæ. ¶ Hæc autem cõclusio luce clarius elucescet: si paruinp ad particularia descẽdimus. Intellectus enĩ humanus habet aliquã cognitionẽ obiecti sub aliq rõne: sub qua non põt esse actus eius aliq cognitio sensitiua. Intelligit enĩ ens uel quiditatẽ sub ratione aliqua cõmuniori q̃ sit ratio primi obiecti sensibilis etiã respectu supræme sen-

sitiue. Abstrahit etiam: ut præfati fuimus. ab hoc. ab hic & nunc: ptes temporis ad instans præsens cõnectit: atq memor præteriti futura p uidet. Est etiam tante excellentiæ. q intelligit substantias spirituales & intellectuales: & intelligit immaterialia & æterna. Cognoscit relatiões consequẽtes naturas rerũ etiã nõ sensibilium. Distinguit prætrea totũ gen sensibilium ab aliquo: quod nõ ẽ illius generis: & itelligit relationes rõnis: q sunt secũde intẽtiõis. s. relationẽ uniuersalis generis & speciei: oppositiõis & aliarũ itentionũ logicaliũ. Cognoscit insuper actũ illũ: quo cognoscit ista: & illud sm quod inest nobis ille actus: quod est p actũ reflexũ sup actũ rectũ: & susceptiuũ ei. Assentit etiã itellect cõplexionib sine possibilitate cõtradicẽdi uel errandi: ut pote primis principiis. Accipit sciẽtiã discurrẽdo de noto ad incognitũ: ita q non potest dissentire euidentiæ discursus: nec cõclusiõis illatæ. Quodcunq istorum cognoscere est impossibile potẽtiæ organo alligatæ. Patet hoc etiam de alia potentia: quæ dicitur uoluntas: qa ut dixi homo est dñs suorum actuum: ita q in potestate eius est determinare se p uoluntatẽ ad hoc uel oppositũ. Ista autem ideterminatio non põt poni i aliquo appetitu organico uel extenso: quia quilibet appetitus organicus uel materialis determinatur ad certum genus appetibilium sibi conuenienss: ita q illud appræhensum nõ põt nõ cõuenire: nec appetitus nõ approbare. Ergo uolũtas: qua sic ideterminate uolumus: ẽ appetitus nõ alicuius formæ materialis. Non ẽ ergo uolũtas potentia organo affixa. Cum igitur rationalis aĩa habeat opationẽ p se: cui nõ cõmũicat corpus: qa uult & itelligit sine organo corporali: qm nec uelle nec itelligere sunt actus alicuius organi corpalis. sequit q ipsa habet eẽ absolutũ nõ depẽdẽs ex corpe. qa forma inotescit ex opatõe: sicut materia ex transmutatione: ut dictũ ẽ. ¶ Sed cõtra pfatã cõclusionẽ dupliciter istat. Et prio sic. oẽ subsistẽs ẽ hoc aliqd Sed aĩa rõnalis nõ ẽ hoc aliqd: ergo aĩa rõalis nõ ẽ forma subsistens. Maior nota ẽ ex se: sed minor pbatur: qa cõpositũ ex corpe & aĩa ẽ hoc aliqd. & non ipsa aĩa. ¶ Secũdo sic arguitur. Si aliqd subsistens eẽt aĩa: eisset aliq opatio eius sine corpore. Sed nulla eius opatio ẽ sine corpe: nec ẽt ipm intelligere: qa sine phantasmate nõ itelligit aĩa. Fantasma aũt nõ ẽ sine corpore. Ergo aĩa itellectiua nõ ẽ aliqd subsistens: & per consequens nõ hẽt eẽ absolutũ sed depẽdens ex corpore. ¶ Ad primũ respondet q hoc aliqd potest accipi dupliciter. Vno mõ p quocunq subsistenti. Alio mõ pro subsistenti cõpleto in natura alicuius speciei. Primus modus excludit naturam accidentis & formæ materialis. Secũdus modus etiã excludit impfectionem partis. unde manus posset dici hoc aliqd prio mõ: sed non

secũdo modo. Sic igitur cũ aĩa hũana sit ps speciei hũanæ: potest dici hoc aliqd primo mõ: quasi subsistens: sed nõ secũdo mõ. Quod eni cõponit̃ ex aĩa & corpe: dr̃ hoc aliquid etiá secũdo modo. ℭ Ad secundũ dicendũ. ꝙ fantasma siue corpus reqrit̃ ad opationẽ itellectus nõ sicut organum: quo talis opatio exerceatur: quia itellectus nullũ organũ sibi appropriat aut determinat: ut ex pcedentib⁹ patet: sed requirit̃ sicut obiectũ: quia phantasma cõpatur ad intellectũ: sicut color ad uisum. uñ sicut uisus nõ põt uidere, sine coloribus: Ita itellectus noster in statu uiæ non põt itelligere sine phantasmatibus. Sic autem idigere corpore non remouet intellectum esse subsistentẽ aliogn aĩal nõ esset subsistens: cũ indigeat exterioribus sensibus ad sentiẽdũ. Et sic patet solutio ad secũdũ: qa aĩa indiget fantasmate seu corpore ad intelligendũ: non sicut organo uel instrumento: sed sicut obiecto. Et sic patet. ꝙ aĩa rationalis habet esse subsistens: & a corpore minime depẽdẽs. Hoc igit̃ firmissimo iacto fũdamẽto: sup qđ edificatio nostra cõstructa minime corruet: imortalitatem aiæ rõalis iáiá pbare icipiá. ℭ Prima igitur rõ talis ẽ. ℭ Quicqd corrũpit̃: uel corrũpit̃ p se: uel corrũpit̃ p accidẽs: idest ad corruptionẽ alteri⁹. Sed aĩa rõalis neqꝫ p se: neqꝫ p accidẽs corrũpi põt. ergo nullo modo aĩa rõnalis corrũpi põt. Maior de se nota ẽ: & minor pbat̃. ꝙ aĩa nec p se: nec p accidens corrũpat̃. Et primo pbo ꝙ nõ possit corrũpi p accñs. Quia p accñs corrũpũtur solũ accñtia & formæ materiales q̃ nõ hñt eẽ p se sed dpẽdẽs a corpe & subiecto. Illud uero: quod hẽt esse p se: nõ põt corrũpi p accñs. Et rõ est: qa eo mõ: quo aliqd hẽt eẽ: ita amittit ipm. Sic eni cõpetit alicui gñari aut corrũpi: sicut & eẽ p gñationẽ acqrit̃: & p corruptionẽ amittit̃. Iõ qđ p se hẽt esse: nõ põt gñari aut corrũpi nisi p se. Illud uero: qđ hẽt eẽ p accñs corrũpit̃ ẽt p accñs. uñ accñtia & formæ materiales: qa ñ hñt eẽ absolutũ & subsistẽs dicũt̃ fieri & corrũpi p gñationẽ & corruptionẽ cõpositorũ pp qđ aiæ brutoꝝ corrũpũt̃ corruptis corpib⁹: qa nõ sũt subsistẽtes: sed adiectiue: hoc ẽ materiæ imersę: qa eaꝝ eẽ a corpe depẽdet. Impossibile ẽ igit̃ aliqd subsistẽs: & p se exñs gñari aut corrũpi p accñs. Cũ igit̃ pbatũ sit suplus aiam rõnalẽ eẽ formã subsistentẽ hñtẽ eẽ absolutũ nõ depẽdẽs ex corpe: impossibile ẽ ipam corrũpi p accñs: hoc ẽ ad corruptionẽ corpis: qa sicut nõ gñat̃ ad gñationẽ corpisita nec corrupto corpe põt corrũpi. ℭ Probat̃ tñ hoc alio medio. uidelicet. ꝙ anima non corrumpatur p accñs: hoc est: ad corruptionẽ corporis. Nam si aĩa hũana corrũpit̃ p corruptionẽ corporis: oportet ꝙ eius esse debilitetur per debilitatem corporis. Si autem aliqua uirt⁹ animæ debilitetur debilitato corpore: hoc non est nisi per accidens:

Inquantum scilicet uirtus animæ idiget orgāno corporali:sicut uisus debilitatur debilitato organo:per accidens tamen. Quod ex hoc patet. Si enim ipsi uirtuti per se accideret aliqua debilitas.nūq̄ restauraretur:restaurato organo. Videmus autem quod quantumcūq̄ uis ui siua uideatur debilitata:si organum separetur:uis uisiua restauratur. Vnde dicit Aristoteles i primo de anima φ si senex accipiat oculum iuuenis:uidebit utiq̄ sicut iuuenis. Cū igitur intellectus sit uirtus animæ:quæ non indiget organo:ut ex præmissis patet:ipse non debilitatur:neq̄ per se:neq̄ per accidens per senium:uel per aliquam aliā debilitatem corporis. Si autem in operatione intellectus accidit fatigatio aut impedimentum propter infirmitatem corporis:hoc non est ꝑpter debilitatem ipsius intellectus:sed propter debilitatem uiriumq̄ bus intellectus indiget:scilicet imaginationis:memoratiuæ & cogitatiue uirtutum. Patet igitur:φ anima rationalis ad corruptionem corporis corrumpi nō potest. Et sic per accidēs impossibile est ipsam corrumpi. Hanc rationem tangit Doctor lucis in sūma contra gentiles. Sed libet parump discurrēdo ꝑquirereq̄liter itellect⁹ in operatiōe sua quæ est intelligere:non fatigatur:aut debilitatur. Videmus nimφ corpora nimio labore & exercitio fatigantur & debilitantur:sed intellectus econuerso:quia quanto magis exercetur ingenium:fortius:potentius:subtilius:& acutius efficitur:instar phamæ:de qua per Virgilium dicitur. Mobilitate uiget uiresq̄ acquirit eundo. Vnde Cicero hac ratione motus in maiore Catone in hæc uerba prorupit. Et corpora quidem defatigatione & exercitatione ingrauescunt. Animi autem se exercendo leuantur. Non ergo nimia exercitatione studii literarii aut disputationum:uel crebra interpretatione lectionum defatigatur aut debilitatur intellectus:sed ualidior & potentior reddit. Palam est etiam φ nō debilitatur ad debilitatem corporis: alias omnes debiles corpore essent etiam debiles mente & ingenio :cuius oppositum expresse patet:quia multi debiles corpore & corporeis uiribus īualidi:sunt perspicacis & acutissimi ingenii. Multos etiam uidimus lāguidos & maxima ui morbi oppressos: qui tamen usq̄ ad extremam uitæ horam sanam mentem & solitum ingenii uigorem retinuerunt. Quod non esset:si ad debilitatem corporis sequeretur debilitas mentis. Cōstat ēt φ neq̄ p seniū debilitat aīa itellectiua:siue igeniū aut itellect⁹. Q đ rōne & auctoritatib⁹ q̄ plurimis cōprobat rōne qdē:qa nihil alid cāt senectutē:nisi tps. Nā ꝑmi ꝑhim i quarto phisicorum omne qd ē in tempore senescit:& patitur aliqđ a tempore. aīa autem intellectiua nō subiacet tempori:sicut iferi⁹ demōstrabim⁹:ergo nec senio

confici potest. Intellectus igitur per senectutem corporis non senescit aut debilitatur. Vñ Virgilius. Nec tarda senectus. Debilitat uires animi: mutatq; uigorem imo nos uidemus cōmuniter q intellectus fortificatur & ualidior efficitur: corpore ad senium tendente. In matura enim ætate homines peritiores & eruditiores sunt: q̄ in iuuentute. Vnde recte per sanctissimum Iob dicitur: In antiquis est sapiētia: & i multo tempore prudentia. Eadem sententia dicitur a Salomone in puerbiis. ob hoc etiam liricus ille uates Dauid suo in decacordo psalterio cecinit dicens: super senes intellexi. Salustius quoq; loquens de modo regiminis: quem tenebāt romani in re. p. sic dicit. Delecti: quibus corpus annis infirmum: ingenium sapientia ualidum erat: rei. p. consultabant. Hi uel ætate: uel curæ similitudine patres appellabantur. Sed uideq; quid dicat ornatissimus Cicero i maiore Catone: qui libellus de senectute a multis appellatur. Plato inquit uno & octogesimo anno scribens mortuus est. Isocrates eū librū: q panathenaicus inscribitur: quarto & nonagesimo anno scripsisse dicitur: uixitq; quinquennium postea. Cuius magister Leontinus gorgias centum & septem compleuit annos: neq; unq̄ in suo studio atq; opere cessauit. Qui cum ex eo q̄reretur: cur tam diu esse uellet in uita: Nihil habeo inquit: q incusem senectutem. Præclarum responsum: & docto homine dignum. Non enim senectus ipsum a studio litterarum reuocabat. Sophocles ad summam senectutem tragædias fecit: qui propter studium: cū rem familiarem negligere uideretur: in iudicium a filiis uocatus est: quia patribus rem male gerentibus bonis interdici solet. Ideo rogauerūt filii iudices: ut eum quasi desipientem a re familiari remouerēt. Tum senex dicitur eam fabulam: quam in manibus habebat: & proxime scripserat: ædipum coloneum recitasse iudicibus: quesisseq;: num carmen illud desipientis uideretur. Quo recitato sententiis iudicum liberatus ē. Solon ille atheniensis indies aliquid addiscens gloriabat se quotidie fieri senē. Valerius etiam Maximus dicit: q Aristoteles diuinum illud ingenii acumē senilib⁹ ac rugosis membris i summo litterarum ocio custodiuit: & in lectulo iacens patriam solo æquandam equitum macedonum manibus eloquentia liberauit. Socrates multo iam confectus senio muficen didicit: & fidibus scire uoluit. Et cato senex litteris græcis operam nauauit. Vnde in præfato libello sic iterum inquit cicero. Num igitur sophoclem: num hesiodū: num simonidem: num Isocratem: Gorgiam: Homerum: Pythagoram: Democritum: num Platonem: num Socratem: num Zenonem: cleantem: aut eū: quem uos etiam Romæ uidistis Diogenem stoicum: coegit i studiis suis ob

mutescere senectus? An non in omnibus iis studiorum agitatio uitae aequalis fuit? ¶ Haec ille. In eodem etiam libello idem parens latinae linguae & romanae caput eloquentiae sic effatur. Temeritas inquit florescentis est etatis: prudentia uero senectutis. Nam nisi consilium: ratio: & sñia essent i senibus: non sũmum consilium maiores nostri appellassent senatum. Apud lacedaemonios quidem ii: qui amplissimũ magistratũ gerũt: ut sunt: sic etiam appellãtur senes. q̄ si legere & audire uoletis externa maximas res publicas per adolescentulos labefactatas: a senibus substentatas reperietis. ¶ Haec ille. ¶ Sed attẽde parũper: q̄ splendide: q̄q luculenter diuus ille hieronymus ad helliodorũ scribens in proposito nostro suis in epistolis loquatur dicens. Dauid annos natus septuaginta bellicosus uir quõdam: senectute frigescente non poterat calefieri. Queritur itaq puella de uniuersis finibus israel Abisaac sunnanitis: quae cum rege dormiret: & senile corpus calefaceret. Nõne tibi uidetur: si occidẽtẽ sequeris litteram: uel figmẽtum esse de mimo: uel athelanarum ludicra? Frigidus senex obuoluitur uestimẽtis: & nisi complexu adolescentulae non tepescit. Viuebat adhuc Bersabee: supererat Abigail: & reliquae uxores & cõcubinae: q̄s scriptura cõmemorat. Omnes quasi frigide repudiãtur: & i unius tãtum grãdeuus calescit amplexibus. Abraam multo Dauid senior fuit: & tamen uiuente Sarra aliam non quaesiuit uxorem. Isaac duplices Dauid annos habuit: & cũ rebecha iam uetula nũq̄ refriguit. Taceo de prioribus ante diluuium uiris: qui post annos nonigentos: non dico senilibus: sed poene iam cariosis artubus nequaq̄ puellares quesiuere complexus. Moyses certe dux israelitici populi centum uiginti annos habebat: & sephoram nõ mutauit. Quae est ista igitur sunanitis uxor: & uirgo tam feruens: ut frigidum calefaceret: tam sancta ut calẽtem ad libidinem non prouocaret? Exponat sapientissimus Salomon patris sui delitias: & pacificus bellatoris uiri narret amplexus. Posside sapientiam: posside intelligentiam: ne obliuiscaris: & ne declinaueris a uerbis oris mei. Ne derelinquas eam: & apprahendet te. Ama illam: & exaltabit te. Posside sapientiam: & in omni possessione tua posside intelligentiam. Honora illam: & amplexabitur te: ut det capiti tuo coronam gratiarum omnes pene uirtutes corporis mutãtur in senibus & crescente sola sapiẽtia decrescunt caetere uires. Senectus enim aetate fit doctoir: usu tritior: processu temporis sapientior: & ueterum studiorum dulcissimos fructus metit. Vnde & sapiẽs ille uir graeciae the

mistocles: cum expletis centum septem annis mori se cerneret: dixisse fertur se dolere: q tunc egrederetur de uita: quādo sapere cœpisset. Plato octogesimo primo anno scribens mortuus est. Socrates nonaginta octo annos in scribendi docendiq labore dolorecq compleuit. Taceo cæteros philosophos Pyctagoram: Democritum: Xenocratem Zenonem: Cleantem: qui iam ætate longæua in sapientiæ studiis floruerūt. Ad poetas uenio Homerum: Hesiodum: Simonidē: Sthesicorum: qui grandes natu cygneum nescio quid & solito dulcius uicina morte cecinerunt. Sophocles cum propter nimiam senectutem: & rei familiaris negligentiam: a filiis accusaretur dæmentiæ: ædipi fabulam: quam nuper scripserat: recitauit iudicibus: & tantum sapientiæ in ætate iam fracta specimē dedit: ut seueritatem tribunalium in fauorem theatri conuerteret. Nec mirum. cum etiam Cato censorius & romani generis disertissimus etiā senex græcas litteras discere nec erubuerit: nec desperauerit. Certe & Homerus refertq de lingua nestoris iam ueteli & pœne decrepiti dulcior melle oratio fluxerit. Sed & ipsius nominis Abisaac sacramentum: sapientiam senum indicat ampliorem. Interpretatur enim pater meus superfluus: uel patris mei rugitus. Verbum hoc superfluus ambiguum est & quis alio loco superfluus quasi non necessarius ponatur: in præsenti tamen loco uirtutem sonat: q amplior sit in senibus: & redundans & larga sapientia. Abisaac etiam rugitus proprie nuncupatur: Quod ut maris fluctus resonat: & ut ita dicam: de pelago ueniens fremitus auditur. Ex quo ostenditur abundātissimum & ultra humanam uocem in senibus diuini sermonis tonitrum cōmorari. Amplectatur me modo sapientia: et Abisaac nostra: quæ nunq senescit: & in meo requiescat sinu. ¶ Hæc omnia diuus Hieronymus ad litteram. Ex quibus omnibus manifeste patet q intellectus per senium non debilitatur: aut hebetatur: sed ualidior & potentior efficitur quod etiam Cicero expresse dicit in prefato de senectute libello. Non enim inquit uiribus: aut uelocitatibus aut celeritate corporum res magnæ geruntur: sed consilio & auctoritate & sententia: quibus non modo non orbari: sed etiam augeri senectus solet. ¶ Hæc ille. Operatio igitur animæ intellectiuæ non debilitatur neq per se neq per accidēs: per senium: uel per aliquam aliam debilitatē corpis: ergo neq ipsa aīa debilitat & senescit: ad debilitatē et senectutē corpis: & cōseqnter ad corruptionē corpis minie corrūpit. Potes ergo sic formare cōsequētiā. Si aīa rōnalis corrūperet ad corru

ptionem corporis: sequeretur q debilitaretur ad debilitatem ipsius: & senesceret ipso senescēte. Consequēs est falsum: sicut supra demōstrauimus: ergo etiam antecedens. ¶ Hāc ratiōem tāgit etiam dominus Bonauētura in .ii. dist. xix. dicens. Cuiuslibet sbē corruptibilis operatio antiquatur & senescit: atq debilitatur i tempore. Sed animæ rationalis opatio neq antiquatur neq senescit: neq debilitatur in tempore quin potius fortificatur: atq plus uigoris & perfectiōis acquirit: ergo anima ratiōalis nō est corruptibilis. Minor probata est superius & maior etiam patet quia quicquid corrumpitur subiicitur motui & tempori: & nihil aliud causat antiquitatem aut senectutem nisi tēpus: & omne quod est in tempore senescit & antiquatur. & tādem corrumpitur iuxta illud poeticum tempus edax rerum: tuq inuidiosa uetustas omnia destruitis: uitiataq dentibus æui paulatim nigra cōsumins omnia morte & illud. Tacitiq senescimus annis. Quicquid ergo subiicitur corruptioni: subiicitur etiam senio uel antiquitati siue uetustati. Et sic maior constat q operatio cuiuslibet sbē corruptibilis antiquat in tempore. ¶ Hāc etiam ratiōem inuit Egidius ille romanus in .ii. S. dist. xix. dicēs. Potētie siue uires illæ: i quibus cōsistit imago: sunt non organicæ. Et cum senium & corruptio accidat potētiis & uirtutib⁹ animæ solum propter organa: iuxta illud phi. Si senex haberet oculum pueri: uideret sicut puer: cōsequēs est: q uirtutes animæ nō organicæ: nec possit senescere: nec corrumpi. Ergo manifeste cōcluditur q anima sit imortalis: & q nō possit senescere: nec corrumpi. ¶ Hæc ille. Cum igitur anima intellectiua habeat esse subsistēs & absolutum: quia suum esse a corpore nō depēdet: & cum uirtutes ipsius non organicæ: nec senescere: nec antiquari: neq quouis alio modo debilitari possint: nec per se: nec per accidēs: ut ex præmissis patet: sequitur: q impossibile sit ipsam ad corruptionem corporis corrumpi. Et sic satis superq probatum est: q anima rationalis nō potest corrumpi per accidēs. ¶ Nūc uero probādum est: q nec per se corrumpi potest. Et probatur sic. Illud quod per se cōpetit alicui nūq ē separabile ab ipso. Sed sic est q esse per se cōuenit formæ subsistēti: quæ est actus: ergo esse nūq potest separi a forma subsistēti. Maior nota est ex terminis. Minor sic declaratur: quia materia fm hoc acquirit esse in actu: q acquirit formam. Secundum hoc autem accidit in ea corruptio: q separatur forma ab ea. Impossibile est autem: q forma separetur a se ipsa. Vnde impossibile est: q forma subsistens desinat esse. Sed anima rationalis est forma subsistens: ut probatum est superius: ergo impossibile ē: q anima rationalis desinat esse. Hæc ratio est sancti doctoris in prima pte. q. li.

arti.v.& quæſtione.lxxv.ar.vi.Et hanc etiam tangit in ſumma cõtra gentiles dicens. Illud quod per ſe alicui competit: de neceſſitate inſeparabiliter ꝙ & ſemper ſibi ineſt: ſicut rotũdum per ſe quidem ineſt circulo: per accidens autem æri. Vnde æs quidem fieri non rotundum: eſt poſſibile: quia rotunditas ineſt æri per accidens: inquantum eſt circulare. Circulum autem eſt impoſſibile fieri non rotondum: quia rotonditas per ſe ineſt circulo: cum ſit de ratione eius. Inmo nec ꝙ deus poſſet facere circulum: qui non eſſet rotundus: propter repugnantiam terminorum: quia eſt oppoſitum in adiecto: ideſt implicatio contradictionis. Eſſe autem per ſe conſequitur ad formã. Per ſe enim dicimus quod ſecundum ipſum. Vnumquodq; autem habet eſſe ſecundum ꝙ habet formam. Subſtantiæ igitur ipſæ: quæ non ſunt formæ: poſſent priuari eſſe ſecundum ꝙ amittunt formam: ſicut æs priuatur rotunditate: ſecundum ꝙ deſinit eſſe circulare. Subſtãtiæ uero: quæ ſunt ipſæ formæ: nunq̃ poſſunt priuari eſſe: ſicut ſi aliqua ſubſtantia eſſet circulus: nunq̃ poſſet fieri non rotunda. ℭ Oſtenſum eſt autem ſupra: ꝙ anima intellectiua eſt forma ſubſiſtens. Impoſſibile ẽ igit̃: ꝙ ipſa deſinat eſſe. Non eſt igitur corruptibilis: neq; per accidens: neq; per ſe.

ℭ Prædicta etiam ratio ſic confirmatur. Omnis enĩ corruptio ẽ per ſeparationem formæ a materia. Simplex quidem corruptio per ſeparationem formæ ſubſtantialis: corruptio autem ſecundum quid per ſeparationem formæ accidentalis. Forma enim manente oportet rem eſſe Per formam enim ſubſtantia fit proprium ſuſceptiuum eius: qđ eſt eſſe. Vbi autem non eſt compoſitio formæ & materiæ: ibi nõ põt eſſe ſeparatio earumdem. Igitur nec corruptio. Oſtenſum eſt autem ſupra: ꝙ anima itellectiua non eſt compoſita ex forma & materia. Igitur ipſa eſt incorruptibilis. Prædicta uero ratio ſancti doctoris fundatur in hoc: quia i corruptiõe ſeparat̃ eẽ ab eo: cuius ẽ. Sed eẽ nõ põt ſeparari ab aĩa itellectiua: q̃a p ſe ſibi cõuenit cũ hẽat eſſe abſolutum & ſubſiſtẽs: ergo & cætera. Similiter in corruptione ſeparatur forma a materia: & anima intellectiua non eſt compoſita ex forma & materia: ſed ẽ forma ſimplex & immaterialis: ergo & cætera. ℭ Hæc autem ratio magni ponderis eſt et momenti: & iudicio meo concludit intentũ. Cuius quidem robur & efficatiam ſic declaro. Conſtat enim: ꝙ unum: quod conuertitur cum ente: non addit ſupra ens rem aliquam: ſed tantum negationem diuiſionis. Vnum enim nihil aliud ſignificat: q̃ ens indiuiſum. Et ex hoc ipſo apparet: ꝙ unum conuertitur cum ente. Nam omne ens: aut eſt ſimplex: aut compoſitum. Quod autem ẽ ſimplex: eſt indiuiſum & actu & potentia. Quod autem eſt compoſitum: non

habet esse: q̄diu partes eius sunt diuise: sed postq̄ constituunt & cōponunt ipsum compositum. Vnde manifestum est: q. esse cuiuslibet rei consistit in indiuisione. Propter quod dixit Boetius. Omne quod est: ideo est: quia unum numero est. Et inde est: q. unūquodq; sicut custodit suum esse: ita custodit suam unitatem. Vnde dicit Boetius in libro de consolatione: q omnia appetunt esse unum. Si igitur esse cuiuslibet rei consistit in indiuisibili: consequēs est etiam: q. corruptio cuiuslibet rei in diuisione consistit. Cum igr̄ nullū simplex sit d uisibile neq; actu neq; potentia: sequit̄: q: nullū simplex pōt separari a seipso. Sed anima est forma simplex & immaterialis ueluti superius ꝓbauimus: ergo nō pōt separi a seipsa: & cōsequēter n̄ pōt separi a suo eē: ga n̄ p aliā formā se hēt eē. Secus āt ē de cōposito qd hēt eē p formam: quæ forma potest sepati a materia: & ita eē cōpositi pōt destrui. Sed impossibile est: ut: q forma simplex & immaterialis separet̄ a seipsa. Ergo & c. Sed magister Ioannes scotus dicit hanc rationem non concludere itentū. Vnde sic obiicit. ℭ Non omnis corruptio est per separationem alterius ab altero. Accipiendo enim esse angeli: si illud ponatur secundū aliquos aliud ab essentia: illud non est separabile a seipso: & tamen est destructibile per successionē oppositi ad ipsum esse. ℭ Hæc sunt uerba ipsius formaliter. in. iiii. sen. di. xliii. q. ii. ℭ Sed dicendum est q Scotus deceptus fuit per fallatiam equiuocationis. Nam esse angeli nō est separabile ab angelo: nec esse animę rationalis ē separabile ab ipsa: nisi per anuihilationem: quæ non est proprie corruptio: quia sicut creatio non est generatio: ita annihilatio non est proprie corruptio. Nam isto modo omnis creatura esset corruptibilis: quia est annihilabilis: cum ēt secundum philosophum tota creatura in esse dependeat a deo. Vnde omnia in nihilum tenderent: nisi ea manus omnipotentis conseruarent: ut dicit Gregorius. Et tamen philosophus non cōcederet totam creaturam esse corruptibilem: cum ipse probet & teneat coelum eē incorruptibile: sicut est uerum: q: uis omnia per diuinam omnipotentiā: uel subtractionem suæ gubernationis & prouidentiæ possint annihilari. Vnde dico: q. multa sunt necessaria: quæ tamen habent cām suæ necessitatis. Non enim repugnat necessario & incorruptibili: q. eē ei⁹ dependeat ab alio: sicut a causa. Per hoc ergo q quælibet creatura est annihilabilis: quia omnia deciderent in nihilum: nisi continerent̄ a deo etiam angeli & animæ: non datur intelligi: q. in angelis uel in animabus sit aliquod corruptionis principium: sed q esse angelorum & animarum dependeat a deo: sicut a causa. Non autem dicimus aliquid eē corruptibile per hoc: q: deus possit illud in non esse redigere: subtra-

hendo suam conseruationem:sed per hoc q in seipso aliquod principium corruptionis habet:uel contrarietatem:uel saltem potentiã materie. Vnde quis coelum sit annihilabile:non tamen est corruptibile: quia ut dixi. Aliquid dicitur esse corruptibile:non per potentiam dei: sed per potentiam rei eo q ipsa res habet causam & principium corruptionis in se. Et ideo Scotus ualde equiuocat accipiendo annihilationem pro corruptiõe. ¶ Praeterea:aut Scotus accipit corruptionem proprie:aut improprie & communiter:extendendo large nomẽ corruptionis. Si secundo modo:tunc nihil ad rem:ut in superius in principio huius capitis demõstrauerimus:ex intẽtione Egidii. Solũ deum eẽ imortalẽ:& quamlibet creaturã eẽ mortalẽ.& corruptibilẽ:uelut dicit Apostolus dixit. Solum deũ eẽ imortalẽ. Concedimus igit animam irrationalẽ eo modo:quo superius diximus:eẽ mortalẽ. Si uero accipit Scotus corruptionẽ proprie:scdm q res põt amittere suũ eẽ substantiale:tunc contradicit sibiipsi:quia ipsemet dicit in.iiii.sen.d.st.x.q.vii. Quod corruptio ꝓprie dicta ẽ separatio formae a materia manẽte postea sub priuatiõe formae. Et in uerbis supi allegatis dicit:q ñ ois corruptio est p separationẽ forme a materia:siue alicuius ab aliquo. Et sic contradicit sibiipsi. Cum aũt quaerit a doctoribus & theologis. Vtrũ aĩa sit imortalis & incorruptibilis:clarũ & pspicuũ ẽ:q quaerũt de corruptione proprie dicta:scdm quã aliquid amittit suũ eẽ substantiale. Et sic patet:q obiectio Scoti oĩo nulla est. ¶ Sed ueneradi dñi Scotistae iterum sic acriter instabant. Quaecũq realiter differũt:illa põt adinuicẽ separari:saltẽ p diuinã omnipotẽtiam. Sed per doctorẽ sanctum eẽ & eẽntia realiter differũt in rebus creatis:ergo ĩ angelis & ĩ aĩa intellectiua possunt haec duo ab inuicẽ separari. Et sic poterit angelus uel aĩa rõnalis corrũpi:si separet eẽ ab eẽntia ipsorũ:absq hoc q sepet forma a materia. Probat discursus:quia res proprie dicit corrũpi: quando amittit suũ eẽ substãtiale. Nõ igit corruptio ꝓprie dicta cõsistit in separatione formae a materia. Maiorẽ probãt:quia quaecũq deus põt coniungere potest separare:cum istae sit Articulus parisiẽsis secundũ ipsos:q quaecunq realiter differunt:deus potest separare: & separata conseruare. ¶ Ad hanc instantiam multipliciter respondetur. Et dico primo:q haec ratio militat contra doctorem subtilem Ioannẽ Scotum:q dicit in uerbis praeallegatis:q corruptio proprie dicta ẽ separatio formae a materia. ¶ Dicit secũdo q illa maior:quã ipsi putãt Hectorẽ inuictissimũ & fundamẽtũ icõcussum multarũ opinionũ suarũ: ẽ falsa. Multa.n. realit differũt:q nec p diuinã oĩpotẽtiã separi põt pp implicationẽ cõtradictiõis:& terminorũ repugnãtiã:ut patet p multa

exempla. Et cum dicitur: q̄ est articulus parisiensis: ergo irrefragabilis. Respondet: q̄ si est articulus parisiensis: castigatus est: & limitatus isto modo. Quęcūq; realiter differunt deus potest separare: dūmodo unum non sit de ratione alterius: uel proprium eius. Et sic exponitur & taliter debet intelligi iste articulus. Quāuis igitur esse & essentia realiter differant in angelo siue in aīa rōnali: non tñ pñt separari: q̄a sequetur cōtradictio: ut patet. ¶ Dicit̄ tertio. Esto q̄ possit separari eē ab essentia p diuinam potētiā: adhuc tñ nō pbat angelū uel aīam corrūpi corruptione ṗprie dicta: q̄a aliqua res dicit̄ ṗprie eē corruptibilis nō per potentiā dei. sed p potētiam in ipsa re existentē: eo q̄ talis res hēt principiū & cām corruptiōis in se: uel cōtrarietatē: aut potentiā materię: ut pauloante patuit. Et sic istātia p̄dicta nihil ad rem. ¶ Sed iam cœptis nostris insistamus. ¶ SECVNDA igit̄ ratio pricipalis talis ē. Omne illud: q̄d est alienū ab omni materia ē alienū ab oī corruptiōe. Aīa rōnalis est huiusmodi: ergo ipa ab oī corruptiōe est aliena. Maiorē ṗbat p̄hs in. vii. metaphisicæ: ubi ostēdit rem corruptionē eē participatione materiæ dicēs. Materia ē: p quā res pōt eē: & nō eēnde ē corrūpi & nō corrūpi. Et in p̄io & . ii. phisicorū dicit. Materia ē primū subiectū unicuiq; entium: ex quo fit aliqd: cū insit. Et in p̄io cœli cōcludit p̄hs cœlū eē icorruptibile: q̄a nec materiā habet cōtrarietati subiectā: nec subiectū: ex quo fiat. Hinc Aueroys in p̄io phisicorū dicit. Et hoc declarabit̄: q̄ corpora cœlestia nō habeāt materiā: q̄a tūc essent generabilia & corruptibilia. Nihil est. n. aliud cā generationis & corruptiōis: q̄ materia prima. ¶ Potes ergo formare hāc rōnem sub aliis uerbis sic Quicqd corrūpit̄ habet potentiā ad nō eē. Sed aīa rōnalis nō hēt potentiā ad nō eē: ergo aīa rōnalis nō ē corruptibilis. Maior nota ē: & minor patet: q̄a potentia ad nō eē est rōne materiæ. Sed aīa rōnalis nō habet materiā partē sui: nec ex q̄ fiat: ergo &c̄. ¶ TERTIA ratio pricipalis est hec. Nam p̄hs in p̄io & q̄rto phisicorū dicit. Omnē trāsmutationē & alterationem eē inter terminos cōtrarios. Vñ sic dicit in primo phisicorū. Oēs igit̄ principia cōtraria faciūt. Tūc sic si naturaliter corrūpit̄ aīa p essentiā eēt alterabilis: cū alteratio fit prævia corruptiōi Sed ipsa nō est alterabilis: cū qualitates cōtrariæ iter quas est alteratio sint accidentia inseparabilia materiæ primæ & corporum elementatorum. Vnde Commentator in. ii. phisicorum cōmento q̄ntodecīo nominat has qualitates essentialia accidentia materiæ primæ: a qua materia anima rationalis est oino aliena: ergo ipsa non est corruptibilis. ¶ Esto: q̄ aīa intellectiua esset composita ex materia & forma: sicut Aulcebron & quidam alii posuerunt: adhuc necesse est ponere ipsam

incorruptibilem. ¶ Quod sic quarta rõne cõprobat̃. Non enim īue nitur corruptio: nisi ubi inuenitur cõtrarietas. Generationes enim & corruptiones ex contrariis: & in contraria sunt. Vnde corpora coelestia: qa non habẽt materiam contrarietati subiectã icorruptibilia sunt In aïa aũt itellectiua non põteẽ aliqua contrarietas. Recipit enim ẽm modum sui esse. Ea uero: quæ in ipsa recipiunt̃ sunt absq; contrarietate: qa ẽt rõnes contrariorum in itellectu non sunt contrariæ: ẽm phm in. vii. metaphisicæ: sed est una sciẽtia contrariorum. Impossibile ẽ er go q aia itellectiua sit p se corruptibilis. ¶ Hanc ratione tangit Thomas in summa cõtra gẽtiles dicẽs. Omne: quod corrumpit̃ uel corrũpit̃ p se: uel corrũpit̃ p accidẽs. Sed aia itellectiua non põt p se corrũpi: quod patet. Omnis enim corruptio ẽ a contrario: qa ẽm phm: omne quod corrũpit̃: corrumpit̃ a suo contrario. Agẽs enim: cum agat ẽm q est actu: semp agendo ducit ad aliquod eẽ actu. Vnde si p hu iusmodi eẽ actu aliqd corrumpat̃ desinẽs esse actu: oportet: q hoc cõtingat p contrarietatem eorum adinuicem. Nam contraria sunt: quæ mutuo se expellunt. Et propter hoc necesse est. Omne qđ corrumpit̃ p se: uel habere contrarium: uel eẽ ex contrariis compositum. Neutrũ aũt horũ aiæ intellectiuæ conuenit: cuius signum est: q ī itellectu ea etiam: q̃ secũdũ suam naturam sunt contraria: definunt ẽ contraria. Album enim & nigrum in itellectu non sunt contraria. Non enim se expellunt: imo magis se consequunt̃. Per itellectum enim unius corũ intelligit̃ aliud. Anima igit̃ itellectiua non est corruptibilis p se. Probatum est ẽt supra q nõ corrumpit̃ per accidẽs: qa per accidens corrũpuntur accidentia & formæ non subsistentes. Non igitur corrumpit̃ aïa: neq; per se: neq; per accidens. ¶ Hac etiam ratiõe utitur Cicero romæ caput eloquẽtiæ in maiore Catone ad probandum inmortalitatem aiæ: quam inferius suo loco recitabimus. ¶ Et hæc ẽ ratio q̃rta principalis. ¶ Quinta uero talis est. O is corruptio est mutatio quædam: quam oportet eẽ terminum motus: ut probatur in phisicis. Vñ oportet: q omne: quod corrumpitur: moueatur. Ostensum est autem in naturalibus: q omne: quod mouetur est corpus: oportet igit̃ omne quod corrumpit̃ esse corpus: si p se corrumpat̃: uel p aliquã formam seu uirtutẽ corpis a corpore dependẽtẽ: si corrumpat̃ p accidẽs. Aia uero rationalis non est corpus: neq; uirtus seu forma a corpore depẽdens: ergo neq; p se: neq; p accidens corrumpit̃. ¶ Sexta ratio est ista In omni corruptione remoto actu manet potentia. Non enim corrũpitur aliquid in omnino non ens: sicut nec generaur aliquid ex omnino non ente. In substantiis autem intellectualibus: ut ostensum est:

Actus est ipm eẽt ipa ãt substãtia est sicut potẽtia. Si igiẽ aia itellectiua corrũpaẽ: remãebit post suã corruptionẽ: qd' est oio ipossibile. Est igiẽ aia rõnalis imortalis. ℂ Amplius in qbuscũq est cõpositio potẽtiæ & actus: id qd' tenet locũ primæ potẽtiæ siue primi subiecti est icorruptibile. Vñ ẽt in substãtiis corruptibilibus matia pria est incorruptibilis. Sed in oibus substãtiis itellectualibus id: qd' tenet locũ priæ potentiæ & subiecti est ipa earũ substãtia cõpleta. Igiẽ sba ipa est icorruptibilis. Nihil ãt est corruptibile: nisi p hoc q sua sba corrũpiẽ. Cũ igiẽ aia humana sit sba itellectualis: ipossibile est ipam corrũpi. Et hæc est rõ septima: cui octaua sub iis uerbis ãnectiẽ: oẽ: qd' corrũpiẽ corrũpiẽ p hoc q aliqd patiẽ. Nã & ipm corrũpi est qddã pati. Nulla ãt sba itellectualis põt pati tali passiõe q ducat ad corruptionẽ. pati. n. recipe quoddã ẽ Qd' ãt recipiẽ a sba intellectuali: oportet: q recipiaẽ in ea p modũ ipsius. s. intelligibilis. Qd uero sic in sba intellectuali recipiẽ est spẽciẽs substãtiã intellectualẽ: & nõ corrũpens eã: eo q itelligibile est pfectio intelligẽtis. Cũ igiẽ aia hũana sit intellectiua. Impossibile est ipam corrũpi. ℂ Nonũ argumẽtũ est tale. Sicut sensibile est obiectũ sensus: ita intelligibile est obiectũ intellectus. Sensus ãt ppria corruptiõe nõ corrũpiẽ: nisi p excellentiã sui obiecti: qa excellẽs sensibile corrũpit sensũ sicut uisus corrũpiẽ a ualde fulgidis: & auditꝰ a sonis fortibꝰ. Dico aũt ppria corruptione: qa sensus ẽt corrũpiẽ p accidens pp corruptiõem subiecti. Qui tñ modus corruptionis nõ põt accidere intellectui: cũ ñ sit a corpe dependẽs. Patet ẽt q nõ corrũpiẽ pp excellentiã sui obiecti qa q intelligit ualde intelligibilia: nõ minus intelligit minus itelligibilia: sed potius magis: qa excellens intelligibile nõ corrũpit. Immo magis pficit intellectũ. Intellectus igiẽ nullo mõ ẽ corruptibilis. Ergo aia intellectiua est imortalis. ℂ Hæc ãt rõ sic formaẽ a Bonauentura i. ii. sen. Ois uirtus corruptibilis lædiẽ ab obiecto iproportionabiliẽ excellenti: & magis nata est delectari in medio: q̃ in extremo. Sed aia rõnalis nõ est huiusmodi: qm pficiẽ in maximo intelligibili. Ergo aia rõnalis nõ est corruptibilis. ℂ Decimo sic arguiẽ doctor san. in sũma contra gentiles dicẽs. Intelligibile est ppria pfectio intellectus. Vñ intellectus in actu & intelligibile in actu sunt unũ. Qd' igiẽ conuenit intelligibili: inquãtũ est intelligibile: oportet cõuenire itellectui: inquãtũ huiusmodi: qa pfectio & pfectibile sunt unius generis. Intelligibile ãt inquãtũ est intelligibile: est necessariũ & incorruptibile. Necessaria. n. pfecte sunt intellectu cognoscibilia. Cõtingentia uero inquãtũ huiusmodi: nõ nisi deficiẽter. Habeẽ. n. de eis: nõ scia: sed opinio. Vñ & corruptibiliũ intellectꝰ sciam habet: sm q sunt icorruptibilia: inquãtũ. s.

sunt uniuersalia de qbus phs dicit in primo posteriorum: q uniuersalia q recipiuntur in aia: sunt imortalia & incorruptibilia. Oportet igit intellectum esse incorruptibilem. ¶ Hoc mediu ponit pfatus doctor sub aliis uerbis ibidem dicens. Propriu pfectiuu hois fm aiam est aliqd incorruptibile. Propria.n. perfectio hois: fm q ho: est intelligere. Nam per hoc differt a brutis & platis atq inanimatis. Intelligere aut uniuersalium est & incorruptibiliu inquantu huiusmodi. Perfectiones autem oportet esse perfectibilibus pportionatas: qa itellectus coparatur ad obiectu: sicut mensura ad mensuratu ut df in qnto metaphisicæ. Sed inter mensuram & mensuratum semper est proportio: ergo aia humana est incorruptibilis. ¶ Hac ronem dns Bonauetura sic format. Ratione ingt obiecti pbatur aiam ronalem esse imortalem. Necesse e.n. proportionem esse cognoscentis ad cognitum: seu potentiæ ad obiectum. Sed omne intelligibile: inquatum huiusmodi: est icorruptibile: ergo aia est incorruptibilis. Item uniuersale qd est i itellectu obiectiue est necessariu & incorruptibile: ergo intellectus est incorruptibilis. Item ueritas: q est obiectum intellectus: incorruptibilis est: ergo ipsa aia: q est apta nata intelligere ueritatem est icorruptibilis. ¶ Aliter format hanc ronem dns Petrus de taratasio in. ii. sen. dicens. Cuius subiectu est corruptibile necesse est ipsum: quod inest illi subiecto esse corruptibile. Probatur quia accidens sine subiecto stare non pot: nec de subiecto in subiectum migrare. Sed anima est subiectum intellectualium habituu: ergo si corrumperetur anima corrumperentur omnia quæ sunt in ipsa quomodocunq sint uel subiectiue uel obiectiue. Consequens est falsum: ergo etiam antecedens. Falsitas consequentis ex hoc patet: quia ueritas propositionum necessariarum & principiorum disciplinabilium est incorruptibilis tum etiam quia scientia non est nisi de necessariis & incorruptibilibus ut patet per philosophum i primo posteriorum. Ergo impossibile est animam rationalem corrumpi.

¶ Aliter etiam a quibusdam hoc medium sic formatur. Quicquid recipitur in aliquo: recipitur in eo per modum eius in quo est: ut dicitur in libro de causis. Sed formæ rerum recipiuntur in intellectu possibili prout sunt intelligibiles actu. Sunt autem intelligibiles actu: prout sunt immateriales & uniuersales: & per consequens incorruptibiles: ergo intellectus possibilis est incorruptibilis. sed intellectus possibilis est aliqd aiæ humanæ. Ergo aia humana e icorruptibilis. ¶ Sactus et Tho. ex hoc medio sic arguit. Facies fm phm in. iii. de aia e honorabili⁹ facto. Sed itellect⁹ ages fac itellectu itelligibilia. Cu igit itelligibilia actu igitu hmoi: sint icorruptibilia: multo forti⁹ itellect⁹ ages q fac

ipsa erit icorruptibilis. Ergo & aia humana: cuius lumē est intellectus agens est icorruptibilis. ⁋ Ex hoc etiam medio Egidius romanus sic argumētatur uniuersale est semper & ubiq;. Si ergo intellectus tendit i uniuersale: quia ipse est uniuersalium: sicut sensus est singulariū. Et ipse itellectus est q facit uniuersalitatē i rebus cum uniuersalia de se sint icorruptibilia: quia sūt semper & ubiq; opportet animā: q per suū actum tendit in tale obiectum: quod est uniuersale: esse icorruptibilē. ⁋ Aduertat tamē cādidus lector: quod omnes iste rōnes: quas hic in decima rōne exarau: pro una tātum rōne posui: quia iudicio meo coīcidere uidētur: cum omnes idem medium assumāt: ut patet. Ideo autē omnes hic recitaui: ut ueritas cōclusionis clarius elucescat. ⁋ Vndecimo pro animæ imortalitate sic instat. Quæcūq; incipiūt esse: & desinūt per eandem potentiā habent utrūq;. Eadē enim est potētia ad eē & nō esse. Sed anima intellectiua nō potuit incipere esse: nisi per potētiam prim⁹ agentis. Nō enim est ex materia: q̄ potuerit præfuisse. Igit nō est aliqua potentia ad nō esse eius: nisi in primo agente: secundū q̄ potest nō ifluere ipsi animæ esse. Sed ex hac sola potentia nihil potest dici corruptibile: tū quia res dicūtur necessariæ & cōtingentes secundum potētiam: quæ est in eis: & nō secundū potētiā dei: ut supra ostēsum est: tū etiam: quia deus: qui est istitutor naturæ: nō subtrahit reb⁹ quod est proprium naturis ipsarum. Propriū autē cuiuslibet naturæ itellectualis est: q̄ sit perpetua ueluti plato etiam dixit. Vnde hoc a deo nō subtrahetur. ⁋ Duodecimo sic arguit Egidi⁹. Illud: quod de se nō subiacet tempori: nec determinatur ad locū est icorruptibile. Aīa rōnalis est huiusmodi Ergo cōclusio. Maiorē præsupponit tanq̄ notam. Minorem uero sic ꝓbat. Dicimus enim inq̄t uniuersalia esse semp & ubiq;: nō q̄ uniuersalia sint omnia i suis primis: uel i suis particularibus: propter quod destructis primis ipossibile est aliquid aliorū remanere: tamen quia possunt uniuersalia itelligi: nō intellectis primis: cū ratione primoꝝ cōpetat eis esse hic & nunc. Intellectis ergo uniuersalibus sine primis: itelliguntur abstracta ab hoc & nunc: & cōsequenter itelliguntur abstracta a loco: rōne cuius dicimus ea ubiq; esse: & a tempore: rōne cuius dicimus ea esse semper. Propter quod si uniuersalia secūdum q̄ huiusmodi: nō subiacēt tempori: nec determinanf ad locum: Anima quæ per actum intelligendi tēdit in uniuersale secūdū se nō subiacet ipsi tēpori: q fūdatur in motu primi mobilis. Et si subiacet ei: hoc est ratione corporis: nec de se determinaf ad locū nisi ratione corporis unde secūdū Boetiū in de ebdo. Cōmunis animi cōceptiō

apud doctos & sapiẽtes esse: Incorporalia in loco nõ esse. Anima ergo de se nõ subiacet tẽpori: nec determinatur ad locum. Et omne ta'e est incorruptibile. ℭ Hæc ille. ℭ Hoc etiam mediũ tangit Thomas ĩ pri ma parte quæstione.l.arti.q̃nto. Huius ingt incorruptibilitatis sigñ ũ accipi potest ex eius intellectuali operatiõe: Quia enim unumquodq̃ opatur secũdũ ꝙ est actu: opatio rei indicat modũ esse ipsius. Species autẽ & ratio opationis ex obiecto colligitur. Obiectũ ãt itelligibile: cũ sit supra tẽpus est sempiternum. Vnde ois substantia intellectualis est incorruptibilis secundũ suam naturã. ℭ In sũma uero contra gentia les præfatus doctor sic format argumẽtum: Omnis substantia corru pubilis subiacet motui & tempori Anima rõnalis non subiacet motui nec tẽpori: ergo ipsa ẽ icorruptibilis. Maiorẽ pſuppõit tanq̃ ucrã & notã. Minorẽ uero sic pbat: Nã unũquodq̃ perficitur secũdũ modũ sue sub stantiæ. Ex mõ igitur perfectionis alicuius rei potest accipi modus sub stantiæ ipsius. Intellectus aũt nõ pficitur p motũ: sed p hoc ꝙ ẽ extra motũ existens. Perficitur eni anima ẽm intellectiuã sciẽtia & prudẽtia sedatis perturbatiõibus & corporalibus aiæ passionib⁹: ut patet p phi losophũ in. vii. phisicoꝝ. Vnde dicit: quod anima sedẽdo & quiescẽdo fit sciens & prudẽs. Modus igitur substantiæ intelligẽtis est: ꝙ eẽ suũ sit supra motũ: & p consequẽs supra tẽpus. Esse autẽ cuiuslibet rei cor ruptibilis subiacet motui & tẽpori. Impossibile est igitur aiam intelle ctiuam esse corruptibilem. ℭ Terciodecimo aiæ rationalis immorta litas sic cõprobatur. Nam: ut dicit Cõmentator in. iii. de ania. Sicut se habet materia prima ad oẽs formas sensibiles ita se hẽt intelectus pos sibilis ad oẽs formas intelligibiles. Sed materia pria est icorruptibilis: ergo etiã itellectus possibilis est icorruptibilis. Hãc rationẽ doctor san ctus sic fortificat. Esse ingt itelligibile ẽ pmanẽtius q̃ esse sẽsibile. Sed id q̃d se hẽt in rebus sensibilibus p modũ primi recipiẽtis: ẽ incorrupti bi le ẽm suam naturã: scilicet materia prima. Multo igit̃ fortius itellect⁹ possibilis: qui ẽ receptiuus formaꝝ itelligibiliũ: est incorruptibilis: er go & aĩa humana cuius intellectus possibilis ẽ pars: ẽ incorruptibilis. ℭ Hãc uero rõnẽ Dñs Bonauẽtura sic format. Ex perfectione inquit ordinis uniuersi colligit̃ aiam rõnalem eẽ imortalẽ. Nã in ordine crea turaꝝ uniuersi reperimus primã materiam: & ultimã formã: & æque uel magis est de complemento uniuersi ultima forma: sicut & prima materia. Si igitur prima materia est incorruptibilis. Ergo & ul tima forma. Sed ultima forma est anima rationalis: ergo anima ratio nalis est incorruptibilis. ℭ Quartodecimo sic arguit sanctus doctor

lucis pro immortalitate animæ in summa contra gentiles dicēs. Nulla res corrumpitur ex co: in quo consistit sua perfectio: Hæ enim mutationes sunt contrariæ: scilicet ad perfectionem & corruptionem. Perfectio autem animæ humanæ consistit in abstractione quadam a corpore. Perficitur enim anima scientia & uirtute: Secundum scientiam autem tanto magis perficitur quanto magis immaterialia considerat. Virtutis autem perfectio cōsistit in hoc: quod homo corporis passiones nō sequatur: sed eas secundum rōnem temperet & refrenet. nō ergo corruptio animæ consistit i hoc: quod a corpore separatur. Sed dicebat aduersarius: quod perfectio aīæ consistit in separatiōe eius a corpore secundū operationē. corruptio aūt in separatione ꝑm esse. Et sic nō sequitur cōclusio. Dicendum est: quod hæc obiectio nihil est. Operatio eni rei demonstrat substantiam & esse ipsius: qa unūquodq̄ operatꝰ ꝑm q̄ est ens: & propria operatio rei sequitur propriam ipsius formam & naturam. Nō potest igitur ꝑfici operatio alicuius rei: nisi ꝑm q̄ perficitur eius substantia. Si igitur aīa ꝑm operationem suā ꝑficitur in relinquendo corpus & corporalia: Substantia sua i esse suo nō deficiet ꝑ hoc: q̄ a corpore separat̄. ¶ Hac etiam rōne utitur Dn̄s Bonauētura in .ii. S: ad probādum intentū dicēs. Omnis uirtus: q̄ ꝑ recessum & impmixtionem cū corpore corruptibili fortificatur: & potentior efficitur: est incorruptibilis ꝑ naturam. aīa rōnalis est huiusmodi: quia tanto magis releuatur spiritus & homo interior: quanto magis mortificatur homo exterior: ergo anima rōnalis secundum naturā suā nō est corruptibilis: ¶ Quintodecimo animæ immortalitatem sic declaro. naturale enim desiderium nō potest esse frustra: ut uult cōmentator in .ii. metaphisicæ: eo q̄ i fundamento naturæ nihil est uanum & ociosū: ut dicatur a philosopho & ab eodem cōmentatore ibidem. Alexāder etiam de ales dicit in .ii. S. q̄ in nulla creatura est aliquis appetitus naturalis ad aliqd: quod nō possit cōsequi ꝑ se uel ꝑ superiorem uirtutē. Et dicit præfatus alexander: quod ista est q̄dam maxima: & propositio tantæ ueritatis q̄ de ipsa nullus sapiens dubitat. Dicit etiam alexāder græcꝰ cōmentator aristotelis .i. phisi. qđ appetitus naturalis siue nālis inclinatio nō potest esse frustra. Deus enim & natura nihil agūt frustra ut dicit phs i primo & .ii. de cælo: & .iii. de aīa. Impossibile est igit̄ naturale desideriū esse frustra aut inane: siue naturalē appetitū eē uanū. Sed sic est: qđ unūqđq̄ naturaliter suo mō esse desiderat. Oīa eni esse appetūt: & illius cā oīa fiūt. ut dicit phūs i libro de aīa. Boetius etiā dicit in libro de cōsolatione: qđ oīa appetūt esse unū. Et multipliciter hoc probatur ibidem. Vnūqđq̄ enim sicut custodit suū esse: ita custodit suā

unitatem. De aialibus autem hoc maxime cõstat:qa omne aial natu raliter fugit mortẽ:& cõsequenter naturaliter uitam appetit. Vñ Boe tius in eodem libro de cõsolatõe dicit:qd' omne aial uitã tueri laborat. Cicero i primo officiorũ. Principio inqt oĩum animãtiũ generi a natu ra tributum est:ut se uitam corpusq; tueatur:declinetq; eaq; sibi noci tura uidentur. ¶Iosephus etiam uidens libro. vi. de bello iudaico hãc sententiam asserit dicens. Siquidem naturæ lex ualidissima: ut uelint uiuere:in oĩbus aialibus sita est. Sed inter cætera aialia homo maxime fugit mortẽ naturaliter. Nõ enim necesse est hoc probare:cũ sensu pa teat. Negare aũt ea:q̃ patẽt ad sensum est ibecilitatis itellectus ut phi losophus dicit. Vt quid tot medici tot pharmaca:tot antidota. Quorsũ hæc spectant:nisi qa homines uitã suã uellent protrahere:quãtũ pos sibile est. Vnde Apostolus. ii. ad corinthios. vi. Nolimus expoliari:sed supuestiri. Et loquitur in persona naturaliter loquentiũ. Desideriũ au tem in rebus cognoscentibus sequitur cognitionem. Sensus enim nõ cognoscit siue nõ percipit esse nisi sub hoc hic & nunc. Et ideo Bruta: q̃ sola cognitione sensitiua utunt:sicut nõ pcipiunt aut cognoscũt eẽ nisi sub hoc & nũc: ita nec etiam appetũt ipsũ nisi sub hoc & nũc. Sed intellectus:qui abstrahit ab hoc:ab hic & nũc:appræhendit eẽ simpli citer & absolute & ẽm oẽ tẽpus. Vñ oẽ hñs itellectum naturaliter de siderat esse semp. Hõ igit naturaliter appetit ppetuo manere:& natu rale desideriũ hẽt ad semp esse. Cũ igit naturale desideriũ nõ possit eẽ inane:nec appetitus naturalis possit esse frustra:ueluti supius elucida uimus. Et hõ p aiam intellectiuã sp eẽ appetat:qa p eãdem apphẽdit ipsum esse absolute:& secũdum omne tempus:qd' pecora nõ faciunt Impossibile est ipsam aiam intellectiuã corrumpi quia si corrumpere tur:iã hoc naturale desideriũ ad semp essendũ esset frustra & iane:qd' ẽ ipossibile ẽm oẽs sapientes & philosophãtes. ¶Hãc rõnem tãgit et Doctor ueritatis Thomas i sũma cõtra gentiles dicẽs. Impossibile est naturale desideriũ esse inane. natura eni nihil facit frustra. Sed quodli bet intelligens naturaliter desiderat esse ppetuũ non solum ut perpe tur esse ẽm speciem sed etima ẽm indiuiduũ. Quod sic patet: Natura lis enim appetitus qbusdã quidẽ inest ex apptæhensione. sicut lup'na turaliter desiderat occisionẽ ouiũ:qbus pascitur. Et hõ naturaliter de siderat fælicitatẽ. Quibusdã uero absq; apphẽsiõe ex sola iclinatiõe naturaliũ principiorũ:q naturalis appetitus i qbusdã dicitur:sicut gra ue appetit esse deorsum:quia locus proprius est conseruatiuus locati Vtroq; autem modo est in rebus naturale desiderium essendi:cuius si gnum est:quia & ea: quæ cognitione carent:resistunt corrũpentibus

secũdum uirtutem suorꝫ principiorꝫ naturaliũ:& ea q̃ cognitionem
hñt resistũt eisdem secũdum modũ suæ cognitiõis. Illa igiť cognitiõe
carẽtia:quorꝫ pricipiis inest uirtus ad conseruandum eẽ ꝑpetuũ:ita ꝙ
maneãt eadẽ semp scđm numerꝫ:naturaliter appetũt eẽ ꝑpetuũ etiã
scđm idẽ nũero. Quorꝫ aũt principia nõ hñt ad hoc uirtutem:sed solũ
ad conseruandum esse perpetuum scđm idem specie & sic naturaliter
appetunt perpetuitatem. Hanc igitur differentiam oportet in iis inue
niri:quibus desiderium essendi cum cognitione inest:ut scilicet illa q̃
non cognoscunt esse:nisi ut nunc desiderant esse:ut nunc:non autem
semper:quia esse sempiternum non apphendunt: desiderant tamẽ eẽ
speciei perpetuum:tamen absq̧ cognitiõe:qa uirtus generatiua:q̃ ad
hoc deseruit:præambula est:& non subiacens cognitioni. Illa igitur:
q̃ ipsum eẽ ꝑpetuum cognoscũt:& apphendunt:desiderãt ipm natu-
rali desiderio. Hoc aũt cõuenit oibus substantiis intellectualibus: oẽs
igiť substãtiæ itellectuales naturali desiderio appetũt eẽ ꝑpetuũ:ergo
ipossibile ẽ:ꝙ deficiãt. Cũ ergo aĩa humana sit substãtia itellectualis:
Impossibile ẽ ipam corrũpi. ℭ Hæc ille ubi supra. ℭ Decio sexto Aiæ
rõnalis immortalitas sic euidẽter cõprobať. Quicqd destruiť: uel de
struiť ꝑ separationem formæ a materia:aut diuisione partium itegra
lium:aut destructione subiecti uel deferẽtis:aut actiõe cõtrarii aut ab
sentia causæ. Sepatione materiæ destruiť res dupliciter:aut diuisione
formæ:q̃ ꝑmanet sepata:ut cum diuidiť aĩa rõnalis a corpe:quæ diui
sio diciť mors:uel diuisione formæ:quę non manet separa: ut i extin
ctione ignis. Et hæc diuisio uocať proprie corruptio. Diuisione par-
tium integralium fit destructio:ut cum ligna & lapides destruuntur:
destruitur domus. Destructione uero subiecti:ut cum destruitur ocu-
lus:destruitur uis uisiua:& destructo pariete destruittur pictura: quæ
erat in ipso. Destructione deferentis:destruitur quod ferebaťi ut cum
fracto uase effundiť liquor:qui in ipso erat. Actione cõtrarii destruiť
sicut calor destruitur ꝑ actionem frigidi. Per absentiam causæ fit de-
structio:sicut lumen aeris siue dies deficit sole subtracto: cuius pñtia
erat eius causa. Sed nullo istorꝫ modorꝫ corrũpiť aĩa rõnal':ergo nullo
mõ corrũpiť. Probatio mediæ. ℭ Primo enim mõ nõ põt destrui: qa
ipa non ẽ cõposita ex materia & forma:ueluti supius patuit:ergo non
põt fieri i ea diuisio formæ a materia:cum ipa sit forma simplex subsi
stẽs & immaterialis. Et cõseq̃nter nec ẽt põt ab ipa separi:qa simplex for
ma idiuisibilis ẽ:corruptio ãt rei cõsistit i diuisione ipi':sicut ẽt eẽ eius
cõsistit in idiuisione:rõne cuius diciť hæc maxima: Quod eẽ cuiusli-
bet rei consistit in indiuisibili:unũ eni:qđ conuertiť cũ ente:nihil addit

supra ens:nisi idiuisionem. Nam unũ dicitur ens idiuisum. Indiuisum dico i se:sed diuisum:hoc est distinctũ ab aliis. Cũ uero aliquid definit esse ens:definir etiam esse idiuisum Ois ergo corruptio i diuisiõe & separatione cõsistit. In aia igit:cũ sit simplex & imaterialis:nulla diuisio nulla separatio cõtingere põt:nec formæ a materia:nec esse ab ipa forma:quia forma a seipsa non põt separari. Hæc autẽ latius & diffusius discussa sũt superius. Secũdo mõ nõ põt destrui aia rõnalis ,ppter destructionẽ partium itegraliũ.cũ sit simplex & imaterialis:& careat huiusmodi ptibus. ¶ Tertio nõ põt destrui ad destructionẽ sui subiecti: quia ipsa nõ est accidẽs:nec forma materialis ex corpore depẽdens:ut ad corruptionẽ corporis possit corrũpi. Et hoc sufficiẽter declaratũ ẽ i præcedẽtibus. ¶ Quarto nõ põt destrui pp destructionẽ deferẽtis siue cõtinentis:cũ no indigeat deferẽti:sicut liquor uase idiget quo cõtineatur. ¶ Quinto nõ põt destrui per actionẽ cõtrarii:quia nõ hẽt cõtrariũ:quo destruaẽ. Aia eni potẽs est intelligere oia. Quod non eẽt uerũ:si esset ei aliquid cõtrarium. Aia eni nõ eẽt receptibilis ipsius:nec similitudinis eius:& sic nõ posset intelligere ipũ. Præterea uisus nullam formã uisibilem habeẽ sibi cõtrariam:ergo nec itellectus aliquam formã itelligibilem habet sibi cõtrariam:Hoc etiam cumulate dictũ ẽ superius:qa calidũ & frigidũ:albũ & nigrũ in itellectu nõ sũt cõtraria ¶ Sexto & ultimo nõ põt destrui per absentiã suæ causæ: qa nullam causam habet:nisi æternã. Nam a prima causa imediate fluit: q̃ oibus rebus semper adest:& nũq̃ est absens:nec aliquando deficiet: quia est æterna:& regnabit i sæcula seculoꝶ. Aia ergo rõnalis nullo mõ põt destrui:cũ nullo pdictoꝶ modoꝶ destructibilis sit:nec alius modus destructiõis possit iueniri. ¶ Decimo septimo itẽꝶ ,p incorruptibilitate aiæ sic instaẽ. Mediũ pticipat naturã extremoꝶ. Sed hõ medius est iter itelligẽtias spirituales:quos angelos uocamus:& pecora:ergo pticipat de naturis utriusq̃ hoꝶ duoꝶ extremoꝶ. Quãtũ eni ad corpꝰ:habet qd cõe cũ beluis. Sed quãtũ ad aiam:habet qd cõe cũ intelligẽtiis. Vñ Crispus Salustius in chatilinario. Sed nr̃a ois uis in corpore & aio sita est. Ai imperio:corporis seruitio magis utimur. Alterũ nobis cũ diis: alterũ cũ beluis cõe est. Habet igitur corruptibile corpus cũ bæluis. Animũ uero seu spiritũ imortalẽ cum itelligẽtiis. Id est sicut Intelligẽtiæ sũt imortales ita & aius nostr:q tenet isimũ gradũ in intelligẽtiis fm cõmentatorẽ:ẽ imortalis: ¶ Hanc rõnem tãgit ẽt beatus gregorius põtifex maximus in.iiii.dial. Hõ inqr sicut in medio creatus est:ut esset iferior angelo:superior iumẽto:ita aliquid habet cũ summo commune:aliquid cõmune cũ infimo:imortalitatẽ scilicet spiritus cum

angelorum mortalitatē uero corporis cū iumēto. ¶ Potest aliter formari hæc rō. Tres enī spiritus creauit oīpotens: unū qui nec carni unit̄ nec morit̄. Et iste est spiritus angelicus. Aliū q carni unit̄: & cū carne pariter extinguitur. Et iste est spiritus iumētorū. Ergo dat̄ mediū iter hæc duo. Videlicet spiritus hoīs: qui carni copulatur: nec tamē cum carne morit̄. ¶ Hoc ēt tetigit gregorius ī pallegato dialogorū libro. Tres inquit uitales spiritus creauit oīpotens. Vnū q carne nō tegit̄: scilicet angelorū. Aliū q carne tegit̄: & cū carne moritur: scilicet brutorū aīaliū. Aliū q carne tegitur: & cū carne nō morit̄. s. hoīum. ¶ Decimooctauo sic arguit. Dñs Bonauētura in. ii. S. dist. xviii. Ad hoc inqt ꝙ uniuersum sit cōpletū: necesse est inuenire creaturarū differētias ſm pfectam cōbinationē. Sed cōtigit repire ī uniuerso substātiā habentē magnitudinē existentē īcorruptibilē: Vt corpus cæli & contingit repire substantiā īcorruptibilē: q nec est magnitudo: nec cōiūcta magnitudini. Ergo cōtingit repire substantiā mediā īcorruptibilē: q nō sit magnitudo. sed cōiuncta magnitudini. Sed hæc est aīa rōnalis. Ergo ex pfectione ordinis uniuersi cōstat aīam rōnalē esse imortalē. ¶ Decimonono. Homo ē finis uniuersi. Sumus enī nos quodāmō finis oīum: ut dicit phūs i. ii. phisicorū: finis aūt nobilior est: q̄ ea q̄ sūt ad finem ut ipsemet phūs dicit. Cū ergo quattuor elemēta semp durabūt: quantū ad eorū substantiā & corpus ēt cæli sit īcorruptibile: uidet̄ ꝙ hō q ē seruꝰ ipsorū ſm aīam nūq̄ debeat corrūpi. ꝓbatio cōsequētiæ: qa nobilitas & excellētia rei ſm īcorruptibilitatē ipsius maxime attēdit̄. Cōfirmat̄ pdicta rō Quia aīa rōnalis ē præstātior & nobilior atq; excellētior oī corpore. Sed corpora cælestia sūt īcorruptibilia: ut ꝓbat philosophus in libro de cælo & mūdo: ergo multo magis aīa itellectiua est īcorruptibilis. Ista tamen ratio non est necessaria: sed psuasiua. ¶ Vigesimo sic arguit Dñs Bonauētura. Nulla forma corruptibilis nata est sup se reflecti. Et nos ēt supius hoc cōprobauimus. Sed aīa rōnalis ſm actū suū ppriū nata est sup se reflecti: qa aīa itelligit se: & amat se. Intellectꝰ enī intelligit se: & intelligit se itelligere. Volūtas ēt uult & diligit seipsam: & uult se uelle. Ergo aīa rōnalis non est corruptibilis. ¶ Vigesimo primo sic. Omnis uirtus: quæ nō habet finem in operatione: non habet finem in tempore. Sed uirtus intellectiua nō habet finem ī operatione. Nō enim determinata est ad tot intelligēda: quin adhuc plura intelligere possit: ergo uirtus itellectiua non habet finem in tempore. ¶ Vigesimosecūdo sic arguunt nōnulli. Nam philosophus dicit i. iii. de anima: quod Anima est locus specierum. Sed locus conseruat locatum: ergo si similitudo bona est: oportet ꝙ in anima intellectiua: de qua loquitur species itelligibles conseruentur. Sed intellectus potest

Intelligere præsentibus itelligibilibus: sicut sensus sentire præsentibus sensibilibus. Ergo anima potest per se in actum intelligendi: sine hoc q aliquid a corpore accipiat. Et ita uidetur: q sine corpore eẽ possit ex regula: quam Aristoteles in principio de anima ponit: quod si anima habet operationem propriam sine corpore: est separabilis. Ergo aĩa rationalis est icorruptibilis. ℭ Hæ autem rõnes: quæ hactenus adductæ fuerũt: phisicæ sunt: nec tamen omnes necessariæ: quia nonnullæ etiam sũt pbabiles & topicæ: atq persuasibiles. Quare si tres rationes theogolicas etiam adduxero: nullas postmodũ: quas adduceã: habebo. ℭ Vigesimatertia est: quam magister recitat in. ii. ex itentione Augustini: & bonauentura etiam ipsam cõmemorat: Quæ talis est. ℭ Anima est Imago dei & similitudo: ueluti superius patuit. Si ergo anima secũdum suã naturam est imago dei: sibi assimilatur: hoc autẽ nõ esset si mortis termino clauderetur. Sed cũ sit imago dei: nõ potest mortis termino finiri. Est igitur imortalis. ℭ Vigesimaquarta ratio hæc est. Si anima esset mortalis & corrupto corpore corrũperetur: sequeret quod multa: imo quasi oĩa bona remanerẽt irremunerata. & pene oĩa mala remanerent impunita. Et ex hoc sequeretur: aliud malus inconueniens uidelicet: quod iustitia dei nulla omnino esset: quinimo sequeretur: quod ipse deus esset iniustus hæc autem sunt in conuenientia maxima: quia & philosophus in topicis: & poete omnes atq oratores deum esse iustum affirmant: in quo: cum sit sũme bonus imo quia est bonitas ipsa per essentiam: nulla iniustitia accedere potest. Si enim principes & potentatus huiusmodi boni appellantur: & maximis laudibus & præconiis ab omnibus extolluntur: quando iustitiam souent & cõseruãt: bonos honoribus & præmiis illustrãdo: malos uero sppliciis afficiẽdo: q̃a p hoc bonũ cõmune: qđ bono pticulari pemine: cõseruatur: quãto magis deus: q est rex regũ: & dñs dominãtiũ: cuius regimini & puidẽtiæ tota creatura subiicit: laudãdus erit ĩ hoc: q reddit unicuiq: qđ suũ est: alias nõ hẽret puidẽtiã rerum: quia entia nolunt male disponi ẽm phm i. xii. metaphisice. Vñ diuin⁹ ille uates liric⁹ di xit. Iust⁹ es dñe: & rectũ iudiciũ tuũ: Et iterũ: Iustus dñs & iustitias dilexit: eqtatẽ uidit uult⁹ eius. Et alibi semel loquutus ẽ de⁹: duo hæc audiui: q̃a ptãs dei ẽ & tibi dñe misericordia: q̃a tu reddes unicuiq ẽm opa sua. Deus igit summe iustus est: & iiustitia in ipso nõ est ulla. Pria cõsequẽtia: seu pria ps añcedẽtis huius rõnalis discursus pbat: uidelicet. Si aĩa corrũperet: Bona q̃si oĩa remanerẽt irremunerata: & mala ipsi ta. Quot eni martyres p amore xpi passi sũt & tãtis suppliciis atq ludibriis affecti: Quot uiri sancti & probi pro deo corpus suũ ieiuniis &

abstinētiis macerauerūt. Quot hoīes frugi mortem potius subire uoluissent: q̄ praeceptis dei nō obtemperare. Et tamē isti nullum praemium suoꝝ laboꝝ i hoc mūdo sūt cōsequti. Si igit̄ mors aīum pariter & corpus extingueret: bona opera taliū uiroꝝ: quos supra memoraui: remanerēt irremunerata. Frustra ꝓphete oēs pro deo mortificati fuissent. Quoꝝ unus dixit: Propter te mortificamur tota die estimati sumus sicut oues occisionis. Frustra Iohannes baptista Antra deserti teneris sub annis periuisset: Oia apostoloꝝ & martyrū opera uana essēt & ridiculosa. Pientissimi cōfessores iugiter & sin̄ premio corpus suum ieiuniis abstinētiis disciplinis & maceratiōibus afflixissent. Doctores celeberrimi ecclesie sancte dei i uanū pro fide catholica laborassent & scripsissent: Frustra essent lucubratiōes & uigiliae Thomae illius agnatis: cuius doctrina refulget & micat ecclesia ueluti luna sole coruscat & illustratur. ¶ Nouimus etiam & scimus: quod multi hoīes perditissimi & scelestissimi: qui uiuētes oium scelerū & flagitiorū uolutabro coiquinati fuerūt nullos suorū criminū & reatuū i hoc mūdo paenas dederūt. Si ergo aia nō esset immortalis fateri necesse est: quod eorū scelera & peccata remanerēt impunita. Et sic iustitia dei periret qa & boni irremunerati: & mali ipuniti remārēt. Sed qa nullū bonū irremuneratū: & nullū malū ipunitum remanet apud eum: qui reddet unicuiq̄ ƒm opera sua. Ideo necesse est: ut dicam⁹ aīam rationalem imortalem & icorruptibilem esse. Si quis uero dicat: quod uirtus i hoc mūdo suū praemiū cōsequitur: & uiciū suū supplicium: uehemēter errat: qa ad sensum uidemus totum oppositum. Palā enī est: quod hoīes frugi & iusti: qui rectum uirtutis & probitatis callem nō derelinquūt: hoc in mūdo affligūtur: & aduersa fortuna premūtur: ƒm illud Salomōis eulogiū. Filius: quē diligit a dño corripitur. & iterum Quem enī diligit dñs: corripit. Flagellat aūt omnē filiū: quem recipit & ipse deus optimus maximusq̄ i apochalypsi loquitur dicēs. Quos ego diligo: arguo & castigo. Videmus etiam ad sensum: qd̄ uiris scelestis & oi morbo aī labotātibus prospera cūcta succedūt: & pene oia ex uoto & aī sētentia ipsis eueniūt. Quā rem sanctissimus ille Iob admirans dicebar. Quare Impii uiuūt: sublevati sūt: cōfortatiq̄ diuitiis. Domus eorum permanet corā eis propinquorum turba & nepotū i cōspectu eorum: Bos ipsorum cōcepit: & nō abortiuit: uacca peperit: & nō est priuata fœtu suo. Tenēt timpanū & cytarā: gaudēt ad sonum organi. Ducūt i bonis dies suos & caetera. Haec ex libro Iob. xxi. c. Dauid quoq̄ dixit: Vsq̄quo peccatores dñe: usq̄quo peccatores gloriabuntur. Ieremias quoq̄. c. xii. ait. Quare uia ipsorum prosperatur: bene est oibus

ğ puaricāť:& iniq̄ agūt. Hoc.n. uidem⁹ ad sensū. Vñ Martia. ĩ uacerram. Et delator es & calumniator. & fraudator es:& negociator. Et sellator es:& lanista. Miror quare nō hẽas uacerra nummos. Quasi uelit dicere. Viri tales:& horum similes soliti sunt habere pecunias. Virtuti aūt non est locus. Iuuẽalis. Aude aliquid breuibus gyaris & carcere dignum. Si uis eẽ aliqd. Probitas laudať & alget. Salustius in chatilinario Virtus hebescere: pauptas pro probro haberi cæpit. Si enim Aristoteles p diuinam oipotentiā reuocareť ad uitam:& tritis lacernis deambularet fatuus ab omnibus cẽsereť. Qui etiā ſm deū uiuūt & peius læto flagitium timent: insulsi & insipientes iudicantur. Que oīa admirans Boetius libro primo de philosophica consolatione in hæc uerba prorupit. O stelliferi cōditor orbis. Qui ppetuo nixus solio. Rapido cælum turbine uersas: Legemq; pati sidera cogis. Et postea subiungit. Omnia certo fine gubernas. Hominum solos respuis act⁹. Merito rector cohibere modo. Nā cur tātas lubrica uersat. Fortuna uices premit insontes. Debita sceleri noxia pæna. At peruersi residẽt celso Mores solio: sanctaq; calcant. Iniusta uice colla nocentes. Latet obscuris condita uirtus Clara tenebris. Iustusq; tulit crimẽ iniqui. Nil periuria Nil nocet ipsis Fraus mendacii Compta colore. Sed cū libuit uiribus uti. Quos innumeri Metuūt populi. Sūmos gaudent subdere reges. O iā miseras respice terras. Quisqs terræ foedera nectis. Operis tanti ps nō uilis. Omnes quatimur fortunæ salo. Rapidos rector comprime fluct⁹. Et quo cælum rgis imẽsū Firma stabiles fœdere terras. ¶ Hæc ille. ¶ Patet ergo q probi uiri & homines frugi hoc ĩ mundo aduersa fortuna premūť & affliguntur: hoies uero sceleribus impliciti fauentẽ hñt fortunā: quæ secū iocať:& ipsis in pñti uita plurimū arridet. Si ergo corrupto corpe aīa corrūpereť: iā nō mō seqreť q multa bona irremunerata:& multa mala ipunita remanerent: sed etiā seqreť: q iusti p bonis eorum opib⁹ haberent pænā: mali uero pro peccatis suis cōseqrenť lætitiā. Et sic deus eẽt iniustus:& male agerent: quæ oīa dictu horrenda sunt:& nephanda: nec aures audire possūt. ¶ Si enĩ cum corpore aīa piter extingueret:& post hanc uitam: nulla alia uita prorsus remaneret: uerū esset: quod uiri puersi dicūt Malachie. iii. Vanus ē inquiunt: qui seruit deo:& quod emolumẽtum: qui custodiūt pcepta eius. Non esset equidem aliquod emolumentū: si in hac uita boni uiri se uiderent affligi. & in futuro nō sperarent pro hac afflictione delectari:& utilius esset eos bonis presentibus adherere:& in eis delicare uiuere q̄ deo parere:& mandata eius obseruare. Si ergo non esset alia uita post istā obedire deo non esset emolumentū: sed detrimentum. Vnde re

cte tuba illa apostolica dicebat. Ad hebreos. ii. & prime ad corinthios. xv. Si in hac uita tantum sperantes sumus in christo miserabiliores essemus omnibus hominibus. Cum igitur deus æquissimus sit & summe iustus: qui nullū bonū irremuneratū: & nullum malum derelinqt impunitū: necesse est ut chatolice dicam⁹. ꝙ corrupto corpore anima nō corrūpitur: sed semp remanebit immortalis & incorruptibilis: & ꝙ post hanc uitā alia erit uita: in qua: aīæ q̄ pie & sancte hoc in seculo uixerint: gaudiis perfruent̄ eternis: q̄ uero male ꝑpetuis suppliciis torquebuntur. Hac ratione utebatur æthere⁹ ille clauiger petrus disputādo uel ꝑdicando contra illos: qui ad corruptionem corporum animas simul emori arbitrabantur: ut dicit Alexander de ales ex auctoritate doctorum ueterum: qui affirmant beatum ipetrum apostolum usum fuisse hac ratione. Si dicatur: ꝙ hæc ratio non cogit: Quia sicut suscitatur corpus: ita potest suscitari & aīa. Respondet bonauētura: ꝙ hæc instantia friuola est & absurda: quia si destrueret̄ aīa: annihilaret̄: & sic ñ posset suscitari: sed necesse eēt: ꝙ alia anima de nouo crearet̄. Et tūc non esset eadem anima numero: q̄ prius erat: & cōsequēter nec idē homo: sed alius. Et sic unus operaret̄ bonū: & alius pro ipso consequeret̄ gloriam: & aliqs malū patraret: & alius pro ipso reciperet pænā. Qđ ē absurdū & incōueniens. & sic instātia nulla ē. ℂ Et iō ꝑdicta rō optime cōcludit: quā etiā Thomas paucis in. ii. S. recitat dicens. ℂ Ad deum inqt pertinet habere curā & prouidētiam de omnibus: q̄ i mundo sunt & præcipue de iis: quæ circa homines geruntur: & maxime circa bonos: & eos qui sunt deo simillimi: ut habetur ex uerbis philosophi. in x. ethicorum qui dicit: ꝙ homo sapiens ē deo simillimus: & sibi amātissimus. Sed nō potest esse sine iniustitia ꝓuisoris & gubernantis: ut mali non puniantur: & boni non præmientur. Cum ergo iniustitia i deū cadere non possit: oportet omne malum puniri & omne bonū premiari. hoc autem in uita ista non contingit: cum frequēter bōa malis eueniant: & econuerso. Ergo bonorū remuneratio: & malorum punitio erit post hanc uitam. A ia ergo ratiōalis ē immortalis. ℂ Hæc ille. Sed perscrutabitur aliquis sic incidenter. Cur diuina prouidentia permittit bonos in hac uita torqueri: malos uero lætari: quia dictum est superius: ꝙ qui pie uiuunt in christo affliguntur: & persequtionem patient̄ hominibus uero scelestis ex uoto cuncta succedunt. Dicitur ad hoc: ꝙ non est aliquis adeo malus in hoc mundo: qui non aliqnādo aliqđ bonum opus operetur: siue aliquod bonum faciat. & ita econuerso: non est aliquis adeo iustus qui aliquando saltem uenialiter non peccet: iuxta illud. In multis offendimus omnes. Et alibi dicitur. Si dixerimus ga

peccatum non habemus:ipsi nos seducimur:& ueritas in nobis non e
Et iterum. Septies in die cadit iustus:& septies resurgit. Cice.e in epi
stolis dicit:q non est aliquis tam linceis oculis q aliquando nō cespi
tet:qui aliquando ñ offendat. Sed tamen cū de peccatis agitur nullam
de christo & beata uirgine prorsus uolo fieri mentionem:quia ipse nul
lum peccatum actuale admisit:neq dolus inuentus est in ore ipsius.
Caruit etiam originali:quia de spiritu sancto conceptus est. Beata au
tē uirgo maria caruit omni peccato actuali:quia nec ueniale nec mor
tale commisit. De originali uero nihil affirmare ausim:nisi id:quod di
cit dominus Bonauentura ordinis minorum in.ii.sed clarius & diffusi
us in.iii. Id uero quod ipse asserit circa materiam istam uerum esse
nullus sapiens ambigit. Sic ergo quando dico q non est aliquis ita iu
stus qui uenialiter saltem non peccet.secludo semper christum & ma
trem eius:ne aliqs in sermone me carpere possit. Quia ergo nullum
Bonum irremuneratum:& nullum malum impunitum est apud deū
affligit deus iustos in hoc mundo:ut a peccatis suis expurgētur:& cla
riores reddantur:quia quod flabellū tritico:quod fornax auro: quod
lima ferro hoc facit tribulatio uiro iusto:ut dicit Augustinus. Econuer
so autem mali in hoc mundo bonis fortunæ lætantur:quia si quid bo
ni fecerint:præmium suum consequuntur: antequam ex hac uita disce
dant. unde sanctus Grego. in moralibus:dicit:q deus facit cū hoībus
sicut faciunt homines cum iumentis:& sicut faciunt medici cū ægro
tis. Dicit enim sic. In suis autē uoluptatibus relaxat iniquus: quia rā
ro ei temporalia bona suppetunt:quanto ei æterna denegantur. Iniu
stus ad debitā mortē currēs:effrenatis uoluptatibus utitur:qa & uituli
qui mactandi sunt:in liberis pabulis relinquuntur. At cōtra iustus a
delectatione transitoria restringit:quia nimirū Vitulus ad laboris usū
uitæ deputatus sub iugo retinet:Negant electis in hac uita Bona ter
rena:qa & ægris:quibus spes uiuendi ē neqq a medico cuncta:q appe
tunt:cōcedūtur. Dantur autē reprobis bona:q in hac uita appetunt:
qa & desperatis egris omne:quod desiderant: non negat. ¶ Hæc ille.
Vigesima qnta & ultima ratio ē ista. Palā ē eni:q finis ultimus rōnalis
creature ē btitudo pfecta. Nā oīa creauit de⁹ pp hoīem:hoīem aūt pp
seipsum:ut summum bonum intelligeret & cætera. Ergo notum est:
hominem esse ordinatum ad aliquam perfectionem sempiternā. hoc
enim luce clarius constat ex clamore naturalis appetitus & desiderii ra
tiōalis creaturæ:de quo null⁹ dubitat:nisi q suæ mētis cōpos nō ē.psp
cuū ē.n.q oīs hō naturalr btitudinē appetit:& q omnes uolumus esse

beati. Patet hoc etiam in primo ethicorum de beatitudine in generali & ex decimo de beatitudine in speciali. Unde Boetius de philosophica consolatione. Omnis mortalium cura: quã multiplicium studiorum labor exercet diuerso quidẽ calle procedit: ad unũ tñ beatitudinis finẽ nitiť puenire. Id aũt ẽ bonũ: quo quis adepto nihil amplius desiderare queat: quod quidẽ ẽ omnium bonoꝝ summũ: cũctaq; intra se bona cõtinens: cui si quid abforet: iã summũ eẽ nõ posset: qm relinqreť extrīsecus quod esset optandũ. linquet igiť beatitudinem esse statum omniũ bonorum aggregatione perfectũ. Et paulo post subdit. Est enim mentibus hominum ueri boni naturaliť inserta cupiditas. Omnes igiť beatitudinem appetunt naturaliter. Sed quia bonum in quod naturaliter fertur appetitus: & finis coincidunt: quia oẽ bonũ habet rõnẽ finis: & oĩs finis habet rõnẽ boni. Ideo beatitudo: in quã naturaliter humanꝰ tẽdit appetitus: ẽ finis ultimus creaturæ rõnalis. Nec põt dici ꝙ aĩa rõnalis sit principaliter creata pp operatiões uiriũ: quas habet cõmunes cũ brutis: uel pp bona ista corporalia q̃ ea uiliora sunt: quia nihil est pp uilius se cũ finis sit nobilior iis: quę sunt ad finem: & tũ etiã q̃ a nobiliori uirtuti & potẽtiæ nobilior cõpetit pfectio. Ergo cũ uires animæ. quibus homo añcellit bruta aĩalia: nobiliores sint uiribus illis: quibus cũ brutis cõmunicat: ipsis cõpetit pfectio nobilior. Ergo fœlicitas alia erit animæ rõnalis sm uires illas nobiles: q̃ sit ea: q̃ ẽ sm uires inferiores: q̃ ẽ in bonis presentis uitæ. Ideo recte philosophus dixit in ethicis: ꝙ fœlicitas non consistit in habitu: sed in operatione altissimæ potentiæ respectu nobilissimi obiecti. Auicẽna etiã dicit in metaphisica sua: ꝙ fœlicitas uera & perfecta cõsistit in cõtẽplatione primæ & summæ ueritatis: q̃ ẽ deus. Finis ergo rõnalis creaturæ ẽ aliqđ bonũ summũ & optimum p se sufficiens: & aliqua pfectio sempiterna: hoc autẽ nihil aliud est: q̃ beatitudo. Ergo beatitudo ẽ finis ultimꝰ rõnalis creaturæ. Sed in hoc mundo non põt aĩa cõseq finem istum: ergo in alio. Ergo necesse est ponere aĩam rõnalem imortalem. ꝙ autem homo nõ possit conseq finẽ istũ in hac uita: nec esse beatus in hoc mundo: patet q̃a uita ista multis langoribus & amaritudinibus respsa est ut dicit boetius: quã multe & infinitæ quodãmodo miseriæ concomitantur: puta uarietas fortunæ: infirmitas corporis: sicut ad sensum uidemꝰ: ꝙ humanũ corpus subiectũ est innumeris & infinitis langoribus & morbis. Sed de miseria humana uide plinium in septimo naturalis historiæ. Nec etiam possumus consequi beatitudinem in uita ista pptet imperfectionem scientiæ & uirtutis: nec non propter instabilitatem: & fatigationem in excercendo actus perfectos: intantũ: ut nulla operatio:

quantuncunq; in principio delectabilis sit: posset cõtinue esse delectabilis: immo quando fatigat lo per eam sequitur: delectabile erit cessare ab ipsa. Et palam est: beatificam operationem non esse fastidiosam nul la miseria aut amaritudine respersam sed esse ab omnib⁹ curis calamitatibus & miseriis immunem. ergo Beatitudo non potest haberi in psenti uita. Vnde Augustinus libro. xiii. de trinitate capi. viii. pbat hoc per rationem dicens. Morientem uita ipsa deserit. Si beata: aut ergo nolentē deserit aut uolētem: aut neutrum. Si nolētem quomodo est beata uita: que ita est in uoluntate: et non sit in potestate. Si autem uolētē: quomodo uita beata erit: quā noluit: qui hēbat. Si dicas neutrum: nec nolle: nec uelle: sed nec illa beata est uita: que talis: est ut quem beatum faciat amore eius indigna sit. ¶Hæc ille. Potest etiam probari aliis mediis: q beatitudo non possit haberi in præsenti uita: primo quia nulla res uitæ præsentis potest facere hominem beatū. Non sensibiles & corporee uoluptates: quia si sic. nil obstaret: quinetiam canes: porciq & asini possent esse & appellari fælices: tum etiam. Q uia sm Auicennam Gula & coitus ducunt hominem ad miseriam: quæ beatitudini opponitur. Cicero in maiore catone. Intemperate libidies corpus effetum cito tradunt senectuti. Sed nonmodo senectuti: uerum etiā inopiæ. in qua magnam esse miseriam homines iudicant: quia pauperes ludibrio & derisui sūt omnibus. Iuuenalis. Nil habet infælix paupertas durius in se: q ridiculos homines facit. Nec honores faciunt hominem beatum: quia beatitudo est in illo: qui beatus est. honor autem nō est in honorato: sed in honorante. propter quod dicitur communiter ab omnibus q honor est honorantis. Hoc est: quia non est in arbitrio illius qui uult aut debet honorari: ut honoretur: sed in arbitrio illius: q honorat. Exempli gratia si transit aliquis per uiam: est in arbitrio meo si uolo honorare ipsum: uel nō: & n in arbitrio illius: cui exibet honor. Ideo per hoc probat philosophus beatitudinem non consistere in honore: quia beatitudo est in illo: qui est beatus. Sed honor non est in honorato sed in honorante: in cuius arbitrio est honorē exiberei: uult: ergo in honoribus summū bonum non consistit. Sed neq in diuitiis: quia beatus nihil desiderat. nihil enim desideratur: nisi bonū. Sed beatitudo cōtinet omnia bona: ut patuit superius ex auctoritate Boetii. ergo beatus nihil potest desiderare. Sed pecuniæ non possunt satiare appetitum nostrum: immo quanto qs plus possidet pl⁹ desiderat: sm illud iuuenalis. Crescit amor nūmi: quantum ipsa pecūia crescit: & oratius in odis dicit. Crescentem sequitur cura pecuniam. Vide Boetiū de consolatione: qui perpulchre dicit diuitem non posse satiari pecu-

nia. Et sic beatitudo non consistit in pecuniis. In potentiis autē & di-
gnitatibus minime consistit: quia isti tales semper torquentur nō solū
desiderio acquirendi plura: q̄ possideant: sed etiam metu amittendi ea
que possident: ut Cicero testatur in ꝑadoxis. Nec solum timēt ꝑdere
dominium: sed etiam uitam: ueneno uel quacūq; alia cā: ga necesse est
ut ii: qui ab aliis timeri uolunt: ipsos quoq; a quibus timētur: formidēt:
ut dicit Cicero in officiis hinc Virgilius semper introducit Achatem
socium æneæ: quia ut seruius exponit: Achates dr̄ solicitudo uel cura
q̄ semper regū comes est. Multotiens etiam expelluntur ex regno: &
aduersa fortuna premuntur sæpenumero ii: qui honoribus uel digni
tatibus alios præcellunt. Oratius. Sæpius uentis agitatur ingens Pi-
nus: & celsæ grauiore casu Decidunt turres feriuntq; summos. Fulgu
ra montes. Non ergo in potentia aut dignitate sūmum bonum consi
stit. Sed diceret aliquis ꝙ in uiribus corporis: aut pulchritudine consi
stit beatitudo perfecta. Contra quia ꝫm Salustium. Forma uel ætate
uel morbo, deflorescit. Virgilius. O formose puer nimium ne crede
colori. Alba ligustra cadunt: uacinia nigra leguntur. Ouidius de arte
forma bonum fragile est quātumq; accedit ad annos: Fit minor & spa
cio carpitur ipsa suo. Nec semp uiole: nec semper lilia florēt. ¶ Et ca-
dit amissa spina relicta rosa: ¶ Et tibi iam uenient cani formose capil
li. ¶ Iam uenient rugæq; tibi corpus arent. ¶ Et simile dicēdū ē de ui
ribus corporis: q̄ senescente corpore deficiūt. Morbo ēt uel alia causa
diminui ac debilitari possunt. Et breuiter loquendo: nulla res tempo-
ralis hominem beatum efficere potest: quia de rōne beatitudinis ꝑfe-
cte est: ꝙ cōtineat oia bona intra se: & ꝙ nihil mali habeat admixtū: &
cōsequēter ꝙ nūq̄ possit amitti: & ꝙ appetitus noster totalit̄ qescat i ip
sa. Hæc oia patēt ex auctoritate Boethi superius inducta. Sed sic est: ꝙ
nulla res pn̄tis uite cōtinet in se aliqd hoꝝ quatuor: & nihil hoꝝ pōt
habere hō in pn̄ti uita: dū uiuit: ergo in pn̄ti uita nullus pōt eē beatus.
Primo enim nullus habet omnia bona: sed cuilibet aliquid deest: uel
sanitas: uel diuitiæ: uel florida etas: uel littere: uel liberi: & si habet libe
ros forte sunt scelesti aut fatui: uel si habet liberos uirtute præditos: non
sunt pulchri: aut uxorem habet deformē: si uero formosa & speciosa
sit uxor: inpudica forte & adultera est: ꝙ si non est: timet ne fiat uel
forte etiam habet sorores: aut filias impudicas: ueluti de Cæsare augu
sto narrat Suetonius. Et sic cuilibet homini aliqd deest. Vñ Machar-
bal præfectus equitum Hannibalis: cum post cannensem cladē sua-
sisset ipsi Hannibali: ut q̄primum romam se conferret: quia cænaret i

capitolio cum ioue: hoc est: quia potiretur rerum: & romanum sibi su bigeret imperium: & Hannibal hoc neglexisset: exclamauit mahar bal non omnia eidem dii debere. Vincere scis Hannibal: uictoria uti nescis: & hoc ponit Iulius de secundo bello punico Plutarcus etiam i uita Hannibalis idem testatur. Verum non omnia (ut nestor ille apd homerum inquit) data sunt hominibus simul. Oratius in odis nihil est ab omni parte beatum. Cicero in lælio: nihil difficius est q̃ inuenire aliquid: quod in omni genere suo sit perfectum. Et ex hoc etiam sequi tur: ꝙ nullus in hoc mundo contentus esse potest unde dixit Oratius ad mæcenatem scribens: ꝙ nullus sua sorte uiuit contentus. Nullus etiam adeo est fœlix: qui non habeat aliquid mali permixtum illi feli citati: ut paruit unde Salomon in prouerbiis. Risus dolore miscebitur & extrema gaudii luctus occupat. Bernardus. Surgat pater ille uene rabilis Adam una cum posteritate: & dicant. Vtrum in hac uita pa cem sine bello: risum sine fletu: consolationem sine tristitia: nuptias sine planctu: rosas sine sentibus & aculeis: uitam sine morte habuerit. ℭNihil est etiam in hoc mundo stabile & perpetuum: sed omnia ca duca: fluxa: & labentia sunt: mutabilitati ꝙ subiecta: qualia sūt omnia corporis & fortune bona: quæ secundum Salustium breui dilabun tur. Beatitudo autem perfecta dicit sempiternam perfectionem: ergo in honis presentis uite non potest haberi perfecta beatitudo: & sic nul lus in hoc mundo beatus esse potest. De hac materia uide philosophū in primo ethicorum & Boetium in libro de consolatione: & beatum Thomam in libro: qui dicitur prima secunde. ℭHoc autem luce cla rius constat si consideramus: quia nullus homo uiuere potest: qui non aliquando moriturus sit. Vbi autem est mors: necesse est timere: & ubi est timor: ibi non est securitas: & ubi non est securitas: ibi nō potest eē beatitudo: ergo ratione mortis nullus homo potest esse beatus in uita presenti. ℭCum igitur finis ultimus rationalis creature sit beatitudo perfecta: & aliquod bonum indeficiens: quod non potest consequi in hoc mundo: quia ut probauimus: in hoc mundo nullus potest eē bea tus: si anima corrumperetur: sequeretur: ꝙ homo frustra esset creatus a deo & frustra natus esset. Quod est contra philosophum in primo & secundo cæli: nec non in tertio de anima: qui dicit: ꝙ deus & natura nihil agunt frustra. Quod autem hoc sequeretur: patet quia frustra dicitur esse illud: quod non potest consequi finem suum: ad quem est. ℭSi dicatur ꝙ hæc ratio nihil est: quia neq̃ dānati consequūtur finē suum. Et sic non inconueniit aliquid esse frustra: respōdetur ꝙ potius

ſent conſequi:ſi uoluiſſent. Et ideo non fruſtra creati ſunt:qa ad hūc finem creauit hominem altiſſimus:ut conſequatur uitam eternam:ſi bonum operatus fuerit:ſi uero malum ab ipſa excludatur. Operari autem bonum & malum est in arbitrio hominis. tamen quantum ē in ſe:uult deus omnes homines ſaluos fieri uoluntate ſcilicet antecedēte licet non uolunrate conſequente:quæ diſtinctio non attēditur ex pte uolūtatis diuine:in qua nihil prius aut poſterius eſt:ſed ex pte uoluntarium. Modo ſic eſt:ꝙ ſi anima corrumperetur ad corruptionē corporis:nullus homo poſſet conſequi uitam æternam ad quam creatus eſt:& ſic iſte defectus eſſet deo imputandus:quia fruſtra hominē condidiſſet. ꝙ autem homo damnetur:non deo:ſed ſibi imputatur:qa ſua ſponte ab hoc fine uoluit excludi. Et ſic ceſſat inſtantia. ℂHanc rationem innuit etiam ſpiritusſancti cytharedus:cum ad deū loquēs dicit. Nunquid enim uane conſtituiſti filios hominum:quaſi dicat non. Vane enim homines deus conſtituiſſet:ſi ad corruptionem corporis anima pariter corrumperetur: quia uanum dicitur eſſe illud:quod eſt ad aliquem finem:quem nullo modo poteſt conſequi:ut dicitur in ſecūdo phyſicorum. Cum igitur neq; cauſaliter neq; fortuito neq; uane creati fuerint homines:ſequitur ꝙ anima ſit imortalis. ℂHanc etiam rationem tangit implicite dominus Albertus magnus in libro de origine animæ dicens:quia deus & natura nihil agūt fruſtra:& iſte duæ potentiæ noſtræ:uidelicet intellectus & uoluntas productæ ſint ad cōſequendum primum uerum:& ſūmum bonum:& hic non acquirantur:ut patet:quia quod eſt temporale uere beatum & fælicem efficere non poteſt:ſequitur:ꝙ de duobus alterum ſit neceſſarium:aut ꝙ iſte potentiæ ſint fruſtra:aut ꝙ ſit dabilis alia uita præter iſtam:in qua cōſequamur obiecta noſtra:quod eſt impoſſibile:ſi poſt hanc uitā imortales non remanerent animi. ℂHæc ille. Hoc etiam mediū aſſumit Henri: de gāda. i ſuis quodli. ad pbādum intentū. Palam eſt inquit:ꝙ tota ſpecies non caret ſuo fine cōmuniter:quin illum in aliquo indiuiduo conſequatur. Sed notum & compertum eſt naturaliter:beatitudinem eſſe finem ſpeciei humane:ergo notum eſt hominem poſſe cōſequi illam ſaltem in aliquo indiuiduo. Sed non poteſt cōſequi ipſam in uita iſta:ergo i alia:igitur anima eſt immortalis. ℂSi dicatur ergo ſaltem ille animæ:quæ non conſequuntur finem iſtum erunt corruptibiles:non ſequitur:quia corruptibile & incorruptibile ſunt differentiæ entis:differentiæ autem ſpeciem uariant:ſi ergo ille animæ:quæ ſinem ſuum conſequuntur ſunt incorruptibiles per naturam:ille uero

quæ ipsum non consequuntur per naturam sunt corruptibiles seque retur: q specie differrent: & sic non omnes homines essent eiusdē spe ciei: quod dicere est absurdum. Restat ergo ut dicamus: q tam ille ani me: quæ finem suum non consequentur: q̃ ille quæ ipsum consequen tur omnes per naturam incorruptibiles sunt: ut & i illis iustitiæ diuiæ seueritas: in istis uero misericordiæ benignitas ostendatur: iuxta illud: quod per prophetam dicitur uniuersæ uiæ domini misericordia & ue ritas. Et iterum. Misericordia & ueritas obuiauerunt sibi iustitie & pax osculate sunt &c. ¶ Dominus etiam Bonauentura & Alexander de ales in. ii. dist. xix. huic rationi innituntur dicentes. Remoto ultimo fi ne: qui principaliter mouet: omnes alii fines frustra sūt: omnesq act⁹ & operationes friuole sunt & uane. Sed finis ultimus cuiuslibet opera tionis humanæ est beatitudo perfecta: ergo si illa non est: quæcūq fa cit anima: facit frustra: inaniterq & incassum laborat. Omnes huma ni actus uani & ociosi essent: quelibet operatio nostra friuola inanis & ridiculosa esset. Nullum uirtutis premium remaneret. Si igitur hoc est inconueniens maximum: & dictu horrendum: necesse est illum fi nem ponere. Vbi autem est beatitudo: ibi est securitas: & ubi est secu ritas: ibi est imortalitas: quia ubi mors potest accidere: necesse est time re. Vbi autem est timor: ibi non est securitas. & sic oportet: q ubi ē se curitas: ibi etiam sit imortalitas. Et sic a primo ad ultimum ubi est bea titudo perfecta: ibi est imortalitas. Cum igitur anima rationalis sit hu iusmodi beatitudinis capax: & apta nata finem ultimum consequi: ne cesse est: q sit imortalis. Alias non esset beatitudinis capax si aliquādo moriretur: cuius oppositum senserunt omnes pœne philosophi græ ci: latini: babylonii: assirii: caldei: arabes: & ægiptii qui omnes animā ra tionalem beatitudinis esse capacem asseruerunt: hæc autem duo repu gnāt: mortalitas: & beatitudo. Quare & cætera. Dicit autem domin⁹ Bonauentura: q hæc ratio est demonstratio quædam: & hoc dictum est ex intentione Augustini: qui in. xii. de trinitate dicit: q potissima ra tio deueniendi in cognitionem immortalitatis aniæ: sumitur ex ratio ne finis: quia finis imponit necessitatem iis: quæ sunt ad finem. Subla to enim fine ultimo: omnes humani actus: ut pauloante dictū est: cas si sunt & uani. Cum ergo anima rationalis creata sit ad participādam summam beatitudinem: & beatus esse non potest: qui bonum: quod habet potest amittere: quia hoc ipso iam habet unde timeat: & unde etiam doleat: & ita unde miser existat: necesse est ipsam rationalē ani mam esse icorruptibilem & imortalem: alias neq capax: neq ꝑticeps

btitudis esse posset sicut paulo ante patuit quia de ratione beatitudinis est: q sit sempiterna perfectio: summumq ac indeficiens bonu: quod esset impossibile: si ibi mors aut corruptio aliqua posset accidere. Est enim implicatio contradictionis q aliquid sit uere beatum: & bonum: quod habet: propter mortem: uel propter aliam q̄uis causam possit amittere. ¶ Hæc autem ex intentione Augustini dicta sunt ubi supra. ¶ Et sic terminantur uiginti supra quinq rationes: animæ immortalitatem pariter comprobantes. Et credo q nullus rationem aliquā efficacem possit adducere ad probandum intentum: quā ego hic non cōnotauerim. ¶ Duo etiam exempla adducere: animo sedet: ut utri rudes & imperiti: qui rationum capaces non sunt: aliquid persuasionis: possint accipere. ¶ Legitur q religiosus quidam disputabat cōtra philosophum quendam animæ immortalitatem denegantem: & usus est hoc dillemate contra præfatum philosophum. Aut anima inquit est mortalis aut immortalis: Si anima mortalis est: & credis eam esse immortalem: nullum tibi inde proueniet incommodum. Si autem immortalis est: & credis eam esse mortalem aliquod tibi poterit euenire incommodum: ergo melius est ut anima credatur esse immortalis: q̄ mortalis Quia f̄m ueram rationem: & animum sapientem si propositis duob⁹ ex quorum uno aliquid mali prouenire potest: ex altero uero minime magis est eligendum illud: ex quo nihil mali nobis contingere potest: q̄ illud ex quo detrimentum aliquod & incommodum consequi possumus. ¶ Hoc est primum exemplum. Secundum autem simile est huic. Non aiunt maiorem illum catonem hoc dilemate usum fuisse. Vel anima inquit est mortalis: uel immortalis. Si mortalis est: & credimus eam esse immortalem: non erunt post hanc uitam: qui nos ignorantiæ uel imperitiæ redarguant: aut qui de contraria opiniōe nos cōfundant. Si uero sit immortalis: nos q sumus huius opiniōis poterim⁹ eos confundere qui contrariæ opinionis sunt. Ergo melius ē: ut teneamus ipsam esse immortalem: quia nunq̄ periculum imminebit: q aliquis post hanc uitam de hac opinione nos redarguat uel reprehēdat. Quod nobis contingere posset: si contrariam opinionem teneremus ¶ Iam iam igitur prælibatas rationes philosophorum poetarumq & oratorum auctoritatibus fulcire: munire: atq corroborare decreui: ut ostendam etiam eos: qui a fide nostra fuerunt alieni: Quiq christiani nominis caractērem nunq̄ susceperunt: animæ rationalis immortalitatem firmiter & obnixe tenuisse. ¶ Sciendum est igitur: q gregorius nissenus dicit Aristotelem tenuisse animam rationalem corruptibilē esse quia posuit eam esse formam corporis. Sed recte mentitus est i ca

put suum. Immo dico q Aristoteles tenuit immortalitatem animae: q uis posuerit ipsam esse humani corporis formam. Et quod uerum sit li bet ex uerbis ipsius hoc perscrutari. ¶ In multis enim locis dicit intel lectum esse perpetuum & incorruptibilem. Nam in primo de anima dicit: qd intellectus uidetur quaedam substantia esse & non corrumpi q si hoc non possit intelligi de aliqua substantia separata: que sit intel lectus agens: uel possibilis: ex uerbis ipsius manifeste apparet. Et ideo non est opus hoc ad praesens discutere. ¶ Item in eodem libro dicit q intelligere & considerare corrumpuntur: quodam interius corrupto: ipsum autem intellectum impossibile est. s. corrumpi. Quodam interi us corrupto. s. phantasmate: uel passiuo intellectu. Sic enim ab Aristo tele nominatur. ¶ Item in. ii. de anima dicit. Hoc solum contingit se parari: sicut perpetuum a corruptibili. Vel sic: Separatur hoc ab hoc tan perpetuum a corruptibili. ¶ Item ibidem dicit. q reliquum genus animae. s. intellectus: separatur ab aliis partibus animae sicut perpetuu a corruptibili. Nonnulli tamen sensum isti[9] textus extorquere uel po tius deprauare conant. ¶ Item in. iii. de anima ponit differentiam iter sensum & intellectum: quia excellens sensibile corrumpit sensum: & p pter hoc postea minus sentit minus sensibile: sed nō sic est de itellectu: immo postq itellexerit summe intelligibilia: magis intelligit inferiora: ergo itellectus non debilitatur in operando: & tūc ultra sequitur q sit incorruptibilis in essendo. Nec ualet dicere: quidam dicit q intellectus est incorruptibilis qa non corrumpit ab obiecto: eo q non habet orga num: qm philosophus dicit. q ideo non corrumpitur ab obiecto: quia est immixtus: & consequēter ē icorruptibilis cū nihil corrūpat p se: nisi mixtum & habens contrarium. ¶ Itē in eodē libro dicit. Separatū ē autem est solum hoc: quod uere est: & hoc solū imortale & ppetuū est. Hanc aūt rōne assignare uidet: qa hoc solū imortale & ppetuū esse ui det: qa hoc solū ē sepatū. ¶ Sed de quo itellectu hic loqt dubiū ēē pōt qbusdā dicētib[9] q loqt de itellectu possibili: qbusdā q de agēte: quorū utrūq appet eē falsū: si diligēter uerba Aris. cōsiderēt. Nā utrūq dixe rat Aristo. sepatū. Restat igr ut itelligat de tota itellectiua pte: q qdē sepata dicit: qa nō ē ei aliqd organū: sicut ex uerbis eiusdē Aris. patet. dixerat aūt in primo de anima q si ē aliqd aniae operū aut passionum proprium ipsius contingit utiq ipsam separari. Si uero nullum est p prium ipsius: non utiq erit separabilis. Cuius quidē cōis ratio tacta ē superius: quia unumquodq operatur inquantum est ens: & unicuiq eo modo competit operari: quo sibi conuenit esse. Est autem unumqd

ꝙ ens ꝑ formã suã. Formæ igitur: quæ nullam operationem habent si ne coniunctione suæ materiæ: ipsæ non operantur: sed compositum est: quod operatur per formam. unde huiusmodi formæ ipsæ quidem proprie loquendo non sunt: sed eis aliquid est. Sicut enim calor non calefacit: sed calidum: ita etiam calor non est per calidum proprie loquendo: sed calidũ est ꝑ calorem. Propter quod Aristoteles dicit in. x. metaphisicæ. ꝙ de accidentibus non uere dicitur: ꝙ sunt entia: sed magis ꝙ sunt entis: & similis ratio est de formis substantialibus quæ nullam operationem habent absq̧ communicatiõe materiæ hoc excepto ꝙ huiusmodi formæ sunt principia essendi substantialiter. Forma igitur: quæ habet operationem ſm aliquã sui potentiã uel uirtutẽ absq̧ communicatione suæ materiæ: ipsa ẽ: q̄ habet eẽ: nec est per esse compositi tm̃: sicut aliæ formæ: sed magis cõpositũ ẽ ꝑ eẽ ei⁹. Et iõ destructo composito destruit̃ illa forma: q̄ ẽ ꝑ esse cõpositi. Non autem oportet: ꝙ destruatur ad compositi destructionẽ illa forma. ꝑ cuius eẽ ẽ cõpositum: & non ipsa per esse compositi. Patet ergo ꝙ philosophus nõ loquitur de aliqua substantia separata. q̄ sit intellectus agens aut possibilis: sed de ipsa anima itellectiua cũ dicit. Separatum autem est solũ hoc quod uere est: & hoc solum imortale ac ꝑpetuũ ẽ. ¶ Itẽ in. ii. phisicorũ de aĩa loquens sic dicit Aristoteles. Quomodo aũt sepabilis hæc se hẽat: & quid sit: philosophiæ primæ opus ẽ determinare. Tenet igit̃ phs ꝙ aĩa post mortẽ remaneat: cũ dicit ꝙ ad methaphisicum pertinet cõsiderare: quomõ aĩa a corpore sepata itelligit: & quid sit: q̄a ad naturalem pertinet considerare de ipsa solum ꝑut est forma hoĩs: & informans corpus hũanũ: & ñ prout considerat̃ sepata a corpore: q̄a hoc ꝑtinet ad primũ suum phm. Vnde non sine cã querit in. iii. de aĩa utrũ intellectus nõ sepatus a magnitudine intelligat aliquid separatũ. Per quod dat intelligere quod aliquid poterit intelligere separatus: qđ nõ põt nõ sepat⁹. In quibus etiam uerbis ualde notandũ est: ꝙ phs dixerat prius utrũq̧ itellectũ. s. possibilẽ & agẽtẽ: sepatũ: hic tñ dicit eũ nõ sepatũ. Est. n. sepatus: inquãtũ nõ ẽ actus organi: nõ sepatus uero: inquãtũ ẽ ps: siue potẽtia aĩæ: q̄ ẽ actus corporis: sicut supius enucleatũ est in primo capite. ¶ Sed attende partip. Quid præfatus phs dicat libro. xv. aĩaliũ. Relinquit̃ aũt: inquit intellectũ solum de foris aduenire. & diuinum esse solum. Vel ut alii codices habent: Solus intellectus Intrat ab extrinseco. Et causam assignat ibidem dicens. Nihil enim ipsius operationi communicat corporalis operatio. ¶ Et in libro de proprietatibus elementorum iterum hoc diuinum uerbum intulit dicẽs. ¶ In nato fit spiritus uitciussu dei. Ergo ñ accipit esse ania rationalis

per generationē:sed a cā extrinseca:& p cōsequēs nō pōt accipe ñ eē p corruptionē:qa illud:qd nō ē generabile:nō ē corruptibile.Nec pōt ēt dici:ꝙ aīa itellectiua possit accipe nō eē p aliquā aliā cām corruptiuā:qa ei⁹ eē non subest alicui tali causę:cū sit a supiori imediate. ℂIn tertio aūt ethicoꝝ uult pfar⁹ phus : ꝙ fortis debet se exponere morti pro re publica & .ix.ethi.uult idē.Ergo ibidē ēt tenuit imortalitatem aīæ.Probat cōsequētia:qa null⁹ pp quodcūqꝫ bonū uirtutis:uel in se uel in alio:uel cōmunitatis:debet uel pōt appetere oīno nō esse suum qa fm Augustinū tertio de;li.arbitrio.Nō eē nō pōt appeti.Sed si aīa non esset imortalis:moriens acciperet nō esse totaliter. ℂAssetit etiā in.x.ethi.Idē Aristoteles fælicitatē cōtēplatiuā actiua digniorē eē : qa est diuturnior.Sed fælicitas actiua extēdit usqꝫ ad terminū huius uitæ corporalis:ergo cōtēplatiua fælicitas remanet ēt post hāc uitā : nō aūt i corpore:ergo i aīa.Ergo ex intentione Aristotelis necesse est : ꝙ ponamus aīam rōnalē incorruptibilē.Non enim p se pōt corrūpi:et ēt inferiores uires ut sensitiuæ:de qb⁹ min⁹ uidet:debilitentur tm̄ ex i dispositiōe organoꝝ.Nec etiā p accidēs:cum non sit forma sup aliud delata:sed ī ba qdam per se subsistens. ℂSed annotatu pcipue dignū est:quod in libro de morte & pomo pro imortalitate animæ intellectiue deprompserit.Ve inquit animæ peccatrici:quæ nō habet posse redeundi ad locum suum:quia turpia opera delectationis corporis ipediunt eius ascensum sursum.Dicit ēt theophrastus ꝙ moriens Aristo teles tales:ab imo pectore ad deum preces effudit.tu qui suscipis alio rum aias philosophorū: suscipe queso animā istā. ℂIn undecimo ueto methaphisice expresse & clara uoce aīoꝝ imortalitatem profitetur Nam ibidem postqꝫ demonstrauit:ꝙ formæ non sunt ante materias: quia quando sanatur homo:tunc est sanitas: & figura sphæræ æneæ simul est cum figura ænea.Consequenter inquirit utrum aliqua forma remaneat post materiam.Et dicit sic:fm intellectum Boetii:Si uero aliquid posterius remaneat:scilicet præter malitiam : considerādū est.In quibusdam enim nihil prohibet:ut si anima huiusmodi est:uel ut alii textus habent:ut si anima tale est:si omnis:sed intellectus.Omninim enim impossibile est forrasse.Ex iis igitur uerbis manifeste apparet Aristotelem tenuisse animam intellectiuam post corpus remanere:sed ante corpus non fuisse. ℂEt in septimo eiusdē libri uult:ꝙ materia est:qua res potest esse:& non esse:ergo illud quod non habet materiam nec est forma materie imersa:non habet talem potentiam nō essendi.Cum ergo ipse philosophus sæpenumero probet intellectū esse immixtum & impassibilem:& dicat animam intellectiuam esse i

materialem:quia est forma simplex & substantiua:concludendum est φ ipse ratione necessaria coactus:tenuerit expresse rationalem aiam esse imortalem & incorruptibilem:ueluti etiam præceptor suus Plato diuinus ab hac sententia nūq̄ diuelli aut flecti potuit:unde & libellum de immortalitate animorum non minus eleganter:q̄ grauiter cōscripsit:& posteritati demandauit. Quo perlecto multi amore futuræ uitæ:præsentem sibi ademerunt:& sua sponte mortem subire uoluerunt:sicuti multa a Cicerone recitantur exempla in tusculanis q̄stionibus. ¶ Et Lactantius libro tertio diuinarum institutionū. Multi inquit philosophorum librum de imortalitate aiæ: quē Plato scripsit legentes:se propriis manibus necauerunt:tāq̄ post mortem in celum migraturi eēnt. ¶ Hec ille. Vnde Treombrothus Ambraciensis perlecto hoc libello ex alto saxo se præcipitem dedit. Cleantes etiam crisippus & zeno æternas esse animas suspicati:tanq̄ in cœlū migraturi essent:sibi ipsis manus iniecerunt. Empedocles autem se in ardentis ethnæ specu intēpesta nocte deiecit. Et cum nusq̄ apparuisset: ipsum ad deos abiisse crediderunt. Cato etiam:ut Appianus testatur:hoc libro Platonis perlecto de animorum imortalitate:stricto mucrone uiscera sua transfixit. Sed cum chirurgi de sua salute minime desperarēt quia uulnus lætale nō erat:simulans se uelle dormire:aliud sibi uulnº inflixit ex quo spiritum exalauit. ¶ Idem etiam Plato i phedrone nō nullas rationes adducit:quis non concludant: quibus imortalitatem animæ comprobare conatur:quas etiam Cicero i maiore Catone cōmemorat:& Macrobius de somno Scipionis. Est autem hæc argumētum sūma: Animum eē mortis imunem:quia ipsa corpori præbet agitatum. Vnde sic præfatus arguit Plato. Anima ex se mouetur: & si ex se mouetur:principium motus est:φ autem principium motus est:natum non est:quod natum non est:imortale est. ergo a primo ad ultimum tenet ista consequentia: Anima ex se mouetur:ergo ē imortalis. Hæc ille. ¶ Quod autem Plato dixit animam esse mouentē se ipsam:certum esse uidetur ex hoc:quod erga corpora apparet. Nullū enim corpus uidetur mouere:nisi sit motū. Vnde Plato ponebat omne mouens moueri. Et quia non itur in infinitum:ut unūquodq̄ motum ab alio moueatur:ponebat primum mouens in unoquoq̄ ordine mouere seipsum. Hoc autem probatur esse falsum dupliciter. Primo quia omne:quod mouetur per se:est corpus. Vnde cum anima non sit corpus:impossibile est ipsam moueri:nisi per accidens. Secūdo quia cum mouens:inquantum huiusmodi:sit actu:motum autem inquantum huiusmodi:sit in potentia:& nihil possit esse ſm idem in

actu & in potentia. impossibile erit: idem ẜm idem esse mouens & motum: sed oportet: si aliquid dicitur seipsum mouens: ꝙ una pars ei⁹ sit mouens: & altera pars sit mota. Et hoc modo dicitur animal mouere seipsum: quia anima est mouens. & corpus est motum. q̄q̄ aia ē mouetur per accidens ad motum corporis. Vnde probat Aristoteles ꝙ nihil mouet seipsum: sed omne: quod mouetur: ab alio mouetur. Sed dicendum est ꝙ motus dupliciter accipitur. Vno modo proprie: ẜm ꝙ est actus existentis in potentia: inquantum huiusmodi. Et ut sic motus nō est nisi diuisibiliū & corpoꝝ: ut dr̃ physicoꝝ sexto & nō ē actus pfecti: sed impfecti. Illud enim ꝓprie dr̃ moueri: qđ ptim ē in actu: & ptim in potentia: & sic Aristoteles motum accipit: & uerum cōcludit. Sed Plato large & improprie motum accipit pro quacūq; operatiōe: ita ꝙ intelligere & sentire sit quoddam moueri: quem modum etiam loquendi tāgit Aristoteles ī tertio de aīa dicens: ꝙ sentire & intelligere sunt motus quidam: sic autem motus non est actus existentis in potentia: sed est actus perfecti. Et ut sic: mouens seipsum secundum Platonem non est corpus. Secundum hoc ergo dicebat Plato primum mouens seipsum mouere: quia intelligit se: & uult se: & amat se. Quod ī aliquo non repugnat rationibus Aristotelis nihil enim differt deuenire ad aliquod primū: qđ moueat se ẜm Platonē: & deuenire ad primū qđ oīo sit imobile ẜm Aristotelē. Vñ cū dicebat Plato aīam mouere seipsam: intēdebat p hoc dicere ꝙ ipsa opatur absq; adminiculo corporis: quod de aliis formis dici non potest. quæ non agunt absq; materia. Non enim calor calefacit separatim: sed calidum. In hoc uero deceptus fuit Plato quia non solum animam rationalem: uerum etiam irrationalium aīas īmortales credidit: qa posuit eas per se operari: & p se existentiam habere. Quod constat esse falsum: quia inter oēs naturales formas sola rationalis anima habet esse absolutum & per se existens. Ideo ipsa sola ad corruptionem corporis minime corrumpitur.

¶Socrates etiam qui a Quintiliano fons philosophorum appellatus & ab ipso: ut prohibent: Apollinis oraculo sapiētissimus iudicat⁹: supremo uite die: anteq̄ pharmacū & lætale toxicū illud coactus haurire: de immortalitate animorum: Cicerone suo in Lælio attestante disseruit. Et cum in manu mortiferum illud teneret poculū: ita loquutus est: ut non ad mortem trudi: uerum in cælū ascendere uideret. Itaq; cēsebat duas eē uias: duplicesq; cursus aiorū corpore excedētiū. Nā qui se flagitiis & libidinibus dedidissent: uel in republica fraudes inexpiabiles concepissent: iis iter seclusum a concilio deorum. Qui autem se integros castosq; seruauissent: quibus fuisset nulla eum

corporibus contagio: essentq; in corporibus humanis uitā imitati deo rūtis ad illos: a quibus essent profecti reditū facilē patere. ¶ Hermes siue mercurius ille termegistus aīe imortalitatē clara uoce pfitet: cū dicit. Post dissolutionē uero corporum cogētur homines credere penis: qui uiuentes noluerūt credere uerbis. ¶ Vnde dominus Albert⁹ magnus i primo de aīa dicit. Sed id: quod uidetur hāc dubitationē destruere est quod ab antiquo Termegisto: & nūc a diuinis & incātatoribus asseritur: q; scilicet spiritus quos angelos aut demones uocāt: & animæ exutæ corporibus suis mouētur de loco ad locum. Cuius ueritatē & nos aliquādo expti sumus in magicis artib⁹. ¶ Hæc ille. Pyctagoras etiā imortalitatē aīorum incōcussa animi snia tenuit. Quod ex hoc patet: quia trāscorporationē posuit: ueluti supius recitauimus & ifra etiam clarius elucidabimus. Nō enim posset migrare de corpore in corporis aīa: si corrūperet. Est ergo aīa imortalis sm pyctagorā Vnde Valerius ille Max. libro. ii. de institutis antiquis. Morū inquit mænia egresso uetus ille mos gallorū occurrit quos memoriæ pditum est: pecunias mutuas: quæ his apud iferos redderētur dare: quia p suasum habuerint animas hominum imortales esse. Dicerē stultos: nisi idem Braccati sensissent: quod palliatus Pyctagoras credidit ¶ Ouidius etiā i fine metamorphoseos ipsum pyctagoram de imortalitate aīam sic loquētē introducit.

¶ O genus attonitū gelidæ formidine mortis.
Quid styga? quid tenebras? & noīa uana timetis?
Materiem uatum: falsiq; pericula mundi?
Corpora: seu rogus flāma seu tabe uetustas
Abstulerit: mala posse pati non ulla putetis.
Morte carent anime. Pyctagoras ergo aīam imortalē firmit tenuit.

¶ Nec Plotinus phus ab hac snia dissentit. Qui ut Macrobius testat dixit. Quod uidet i hoīe mortale ē: aīa uero ab omni cōditiōe mortalitatis ē aliena. ¶ Hæc ille. Iste aūt Plotinus fuit unus de magnis cōmētatorib⁹ Aristotelis. ut refert simplicius i cōmēto pdicamētorum. ¶ Porphyrius phus & Platonis discipulus a pceptore suo nō dissentiens hoc idem affirmat dicēs. Nō ē mirū: si aīa: q ē sba icorporea sepatur a corpore sine corruptiōe: qm̄ & sol sine corruptiōe ab aere discedit. ¶ Alpharabi⁹ i tractatu de itellectu & itellecto pfatā cōclusionē approbās dixit. Aīa a corpe separa itelligit res p essētiā suā: sicut alie itelligentiæ abstractæ mouētes orbes. Ponit igit aīam icorruptibilem cū asserit ipsam post sepationē eius a corpore intelligere. ¶ Idē tenet Isaac in libro suo de diffinitionū dicēs. Cū tres sint ordines animarum.

uegetatiua sensitiua & intellectiua: hatꝫ excellétior est itellectiua: qm̄ a summa itelligentia creata est: & est similis naturæ ipsi⁹. Ob hoc hō capax est doctrinæ & discretionis inter bonum & malū: ut ꝑpter hoc dānetur: & propter illud saluetur. ¶ Nec Algazel ab hac snīa in suis cōmentariis super libros phisicorum deuiat dicēs. Cum anima separata fuerit a corpore: durabit eius cohærētia cum intelligentia agēte: & delectabit̃ delectatione: cuius eē explicari non pōt. ¶ Hæc ille. ¶ Quæ quidem uerba idem philosophus replicat in suo tractatu de naturalibus. Anima inquit a corpore separata cohærebit itelligentiæ agenti & perficietur dispositio sua: & delectabitur delectatione: quam humana lingua non pōt explicare. ¶ Genadius ēt philosophus animam esse mortis inmunē affirmat dicens. Sola anima intellectiua est per se stans: quæ exuta corpore uiuit: & omnes sensus suos secum portat. Non enim cum carne moritur: quia cum carne nō seminatur. ¶ Sed uide: quid Rabi Moyses asserat. Anima iquit a corpore separata nō moritur. Sed si passiones corporis sequta nō fuerit: speculabitur primum ens: & uoluptates capiet ineffabiles: quas nullus intellectus capere: nec mortalium linguæ possunt enarrare. ¶ Neqꝫ hanc conclusionē Galienus medicus negat: q in libro de spermate dicit. Sicut lux solis in operatione sua nullam corruptionē: aut diuisionem patit̃: sic anima intellectiua est incorruptibilis: & sicut sol separatur ab aere sine sui læsione: ita anima separatur a corpore sine sui corruptione. Si uero obiiciatur: quia Galienus dixit animam eē complexionem: & consequenter etiam concluditur: q dixerit ipsam esse corruptibilem. Respondent nonnulli dicentes: quod dixit animam rationalem esse icorruptibilem: sensibilem uero & uegetabilem esse complexionē. Albertus uero dicit: quod cum iuuenis esset & rudis adhuc i philosophia dixit animam eē complexionē: senex uero mutauit sentētiam. ¶ Auicenna etiam: ut Thomas asserit in. ii. sen. dist. xix. ar. primo dicit: Intellectum possibilem incipere quidem esse in corpore: sed cum corpore minime deficere. In nono etiam metaphisicæ suæ. c. vii. sic inquit. Lex nostra quam nobis dedit Machometh: ostendit dispositionem infoelicitatis & miseriæ: quæ sunt ꝭm corpus. Sed est alia promissio: quæ apprehenditur intellectu: quæ erit i coniunctione primæ & summæ ueritatis: hanc auctoritatem adducit Scotus i prologo primi sententiarꝫ. Item Auicenna in. vi. naturalium parte prima. c. v. & vi. Aia inqt separata clarius uidebit ueritatē: q̄ cōiuncta. Hāc ēt auctoritatē Auicēne recitat Scotus in. xlv. di. iiii. sen. q. pria. Auicē. igit̃ tenuit aīæ rōnalis imortalitatē. ¶ Chrysippus dum moriret̃ sollicitudinē sui discipu

li redarguens,sic dixit. Scut in hanc uitam non nostra uenimus uolũtate:ita,rursus ex hoc corporis domicilio:quo eundum nobis sit assignatumẽ. Nam eiusdem iussu recedẽdum est:qui nos in hoc corpore induxit:tandiu habitaturos:q̃diu iubeat emitti. ℂDiogenes iterũ:ut Cicero refert:moriẽs iussit corpus inhumatum relinqui i cõteptum & despectionem huius,uitæ:& consequẽter in argumẽtum futuræ.
ℂAnaxagoras autem:dum i extremis laboraret:iterrogatus ubi tumulari uellet: An ubi erat aduena & alienigena:an corpus uellet i patriam deferri:respondit. Nihil interest. Eundi enim ad inferos tantũdem undiq; est uia. ℂAlpetragoras etiam in primo astrologiæ suæ narrat de quodam philosopho mortuo:qui productus fuerat ad consortium itelligẽtiarum. ℂApud Xenophontẽ autem moriẽs Cyrus maior conuocatis filiis i hæc uerba Cicerone attestante prorupit. Nolite arbitrari charissimi filii me:cũ a uobis discessero nusq̃:aut nullum fore. Non enim dum eram uobiscum animum meum uidebatis sed eum eẽ i hoc corpore ex iis rebus:quas gerebam itelligebatis. Eũdem igitur eẽ creditote:etiam si nullum uidebitis. Mihi nunq̃ quidem persuaderi potuit animos:cum e corporibus exissent:emori. ℂHæc Cicero in maiore catone. Narrat etiam Herodotus libro q̃nto. Q̃d Thraces,circa natalia atq; obitus,suorũ hoc factitare solebant. Edito in lucem puero propinqui eum circunsedẽtes comploratione proseq̃bantur:recẽsentes quæcũq; necesse illi eẽ:q; uitam igressus sit perpeti humanas calamitates: hoiẽ fato functum per lusum atq; lætitiã terræ demandabant:referẽtes quod malis liberatus i omni fœlicitate futurus sit. ℂHoc idem testat̃ Valerius maximus libro .ii. de istitutis antiquis. Thraciæ inquit illa natio merito sibi sapiẽtiæ laudes uẽdicauerit:quæ natales hoium flebiliter:exequias cum hilaritate celebrat:sine ullis doctorum præceptis uerum conditionis nostræ habitum,uidit. Remoueatur itaq; naturalis omnium hoium dulcedo uitæ:quæ multa & facere & pati turpiter cogit:si ea mortua aliquanto eius fœlicior: ac beatior reperietur finis. ℂHæc ille. ℂNec clarissimi quidem oratores ab animorum imortalitate discesserũt. Cicero enim romanæ parens eloquentiæ:& latini sermonis præcipuum tuba: ac speciẽ animæ rationalis immortalitatem sæpenumero profiteri nõ dubitauit.
ℂIn Lælio enim suo sicut dicit. Neq; enim assentior iis:qui hæc nuper disserere cæperunt:cum corporibus simul animos interire: atque omnia morte deleri. Plus enim apud me ãtiquorum auctoritas ualet: uel maiorum nostrorum:qui mortuis tam religiosa iura tribuerunt. Quod non fecissent profecto:si nihil ad eos pertinere arbitrarẽtur:ue

eorum:qui in hac terra fuerunt:magnamq; græciamq; quæ nunc quidem deleta est:tum florebat:institutis suis erudierunt. Vel eius:q apollinis oraculo sapiētissimus est iudicatus:qui non tum hoc: tum illud: ut in plerisq;:sed idem dicebat semp animos hoīum eē diuinos:iisq; et cum e corporibus excessissent:reditum ad coelum patere:optio cuiq; & iustissimo expeditissimum. ¶In maiore uero Catone:q libellus de senectute a nonnullis appellatur animorum īmortalitatem taliter exprimit dicēs. Sic mihi persuasi:sic sentio:quum tanta celeritas animorum sit:tanta memoria præteritorum:futurorum prudētia:tot artes: tot sciētiæ:tot iuenta:non posse eam naturam:quæ res eas continet eē mortalem. Cumq; animus semper agitetur: nec pīcipium motus habeat:qa ipē se mouet:nec finē qdē habitur; mot⁹:qa nūq; se ipē sit relicturus. Et cum simplex animi natura eēt:neq; haberet ī se qcq; admixtum dispar sui atq; dissimile:nō posse eum diuidi:nec posse interire. ¶Et iterum in eodem aureo libello sic inqt. E uita ita q; discedo: tanquā ex hospicio:non tanq; ex domo:Cōmorandi enim natura diuersorium nobis:non habitandi dedit. O preclarum diē:cum illum animorum concilium cæterumq; proficiscar:& cum ex hac turba & colluuione discedam. Proficiscar enim non ad eos solum uiros: de qbus ante dixi:sed etiam ad Catonem meum:quo nemo melior uir natus est:nemo præstantior:cuius a me corpus crematum est:quod contra decuit:ab illo meum. ¶Et de somno Scipionis itroducit maiorē Scipionem minorē sic alloquētem. Sed quo sis aphricane alacrior ad tutandam. R. P. Sic habeto omnibus:q patriam conseruauerint:aut auxerint: certum eē ī coelo & definitum locum:ubi beati æuo sempiterno fruuntur. Et iterum sic inquit. Hi enim uiuunt:qui e corporis uīculis:tanq; e carcere euolauerunt. Vestra uero:quæ dicitur uita: mors est. ¶Item ibidem dicit. Fragile corpus animus sempiternus mouet. Sed in prio libro tusculanaꝝ quæstionū hāc sniam annotatu dignam deprompsit. Excamus e uita lætī:gratias agētes peamus:eripiq; nos e custodia:& eleuari uiculis arbitremur:ut ī æternam &plane ī nostrā domum remigremus. Non. n. temere & fortuito facti sumus. Portū itaq; nobis paratum & pfugium putemus:quo pueht liceat. ¶In oratione similiter pro. M. Marcello heæ gēmæ &pciosissimæ margaritæ ex illo facūdissimo & politiss mo ore prorupetunt. Nec ista quidem ē uita nostra Cæsar: quæ spiritu & corpore continetur. Illa inquam est uita nostra: quæ uigebit memoria seculorum omnium: quam posteritas alet: quam ipsa æternitas semper intuebitur. Crispus Salustius primus in Romana historia non dubiæ animæ rationalis

mmortalitatem in prologo Iugurthino professus est dicẽs. Nam uti genus humanum compositum ex corpore & anima est:ita res cũctæ studiaq; omnia nostra:alia sequuntur naturam corporis:alia animi. Igitur præclara facies magnæ diuitiæ ad hæc uis corporis & alia huiusce modi breui dilabuntur. At ingenii ægregia facinora sicuti aia imortalia sunt. Postremo corporis & fortunæ bonorum:ut est initium: sic finis. Omnia quippe orta occidunt:& aucta quæq; senescunt. Anim⁹ incorruptus æternus rector humani generis agit atq; habet cuncta: neq; ipse habetur. ℭ Hæc ille. ℭ In catilinario autem introducit Catonem quasi Cæsari improperantem:quod non crederet ea quæ religio ipsorum:quis falsa:indubitanter profitebatur dicens. Bene & cõposiie. C. Cæsar paulo ante in hoc ordine de uita & morte disseruit:credo falsa existimans:quæ de iferis memorantur:diuerso itinere malos a bonis loca tetra inculta fœda atq; formidolosa habere. ℭ Quintilianus romanæ gloria toge imortalitatem animæ asseruit cum dixit. Siue ad inferos anima migrauit. Item primo libro oratoriarum institutionum dicit. Origo animi cœlestis creditur. Hoc autem simile est illi uirgiliano. ℭ Igneus ẽ sollis uigor:& celestis origo. Si ergo anima rationalis habet originem cœlestem:quia est a deo per creationẽ: nõ generatur. Si non generatur:non corrumpitur:quia nihil est corruptibile nisi sit generabile. Scut enim non est diuisio nisi compositorũ ita non est corruptio:nisi generatorum. ℭ Valerius quoq; maximus animæ imortalitatem tenuit:cum de Dionysio tyranno loquẽs dixit. Qui tamẽ & si debita supplicia non exoluit. dedecore tamẽ filii mortuus pœnas repẽdit:quas uiuus effugerat. Lento & enim gradu ad sui uindictam diuina procedit ira:tarditatẽq; supplicii grauitate compensar. ℭ Hæc ille. ℭ Si enim dicit Dionysiũ post mortẽ petõꝝ suoꝝ dedisse pœnas:necesse est:q; animam imortalem asserat. ℭ Nec Macrobius a Cicerone dissentit:cum in Commẽtariis libelli de somno Scipionis intrepidus dicit. Anima inquit ipsa non deficit:quippe quæ immortalis atq; perpetua est. ℭ Hoc idem affirmat Iosephus hebræus libro. vi. de bello iudaico dicens. Corpora qdem cũctis mortalia sunt ex caduca materia fabricata. Anima uero semper imortalis est. ℭ Sed iam philosophos & oratores deserẽs ad poetas me transfero. ℭ Enni⁹ poeta anime imortalitatem intendebat:cum dixit. Nemo me lachrymis decoret:neq; funera fletu faxit. Quod exponens. Cicero in maiore Catone dicit. Non censet lugendam esse mortem:quam immortalitas consequatur. ℭ Liber sextus Virgilii: Quid aliud: q̃ animorũ immortalitatem personat? In quo nocentum animæ apud inferos tor

queri plorum uero in elisiis campis iucundissimas sedes habere perhibentur. Dicitur enim ibidem.
¶ Nec uero hæ sine sorte datæ: sine iudice sedes.
Quæsitor minos urnam mouet ille silentum:
Conciliumq; uocat uitasq; & crimina discit. Et iterum.
Gnosius hæc Rhadamantus habet durissima regna.
Castigatq; auditq; dolos: subigitq; fateri.
Quæ quis apud superos furto lætatus inani.
Distulit in seram commissa piacula mortem.
Continuo sontes ultrix accincta flagello:
Tisiphone quatit insultans: toruosq; sinistra.
Intentans angues: uocat agmina scæua sororum.
Atq; iterum in eodem libro per eundem uergilium dicitur:
¶ Non mihi: si linguæ centum sint: oraq; centum.
Ferrea uox: omnes scelerum compræhendere formas:
Omnia pœnarum percurrere nomina possem. ¶ Et infra subditur.
¶ Ergo exercentur pœnis: ueterumq; malorum.
Supplicia expendunt: Aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad uentos: aliis sub gurgite uasto.
Infectum eluitur scelus: aut exuritur igni.
Quisq; suos patimur manes: ex inde per amplum:
Mittimur elysium: & pauci læta arua tenemus.
¶ Neq; Lucanus animæ imortalitatem negat cũ in. iii. suæ pharsaliæ dicit. In multas laxantur tartara pœnas. ¶ Et in eodem libro.
¶ Aut nihil est sensus animis a morte relictum.
Aut mors ipsa nihil. ¶ Et alibi clarius imortalitatem animorum exprimit: cum dicit: Regit idem spiritus artus Orbe alio.
¶ Oratius etiam lyricorum princeps pro nobis adducatur in mediũ. Dicit enim sic in ode ad Archytã tarentinũ. Te maris & terræ &c. ¶ Habetq; tartara panthoidem iterũ orco. ¶ Demissum: quis clipeo troiana refixo. ¶ Tẽpora testatus: Nihil ultra. ¶ Neruos atq; cutem morti concesserat atræ. ¶ Alia itẽ oda sic inqt p̃fatus uates lyricus. Non ois moriar: multaq; ps mei uitabit libitinã. ¶ Propitius ẽt libro. iiii. ad cynthiã animoꝝ imortalitatẽ luce clarius exprimit dicens.
¶ Sunt aliq manes: letũ nõ oia finit. Luridaq; euictos effugit umbra rogos. ¶ Hoc idẽ testat̃ Ouidius in nono Methamor. Quãdo excellẽtes uiros ponit deificatos. Vñ ibidẽ itroducit mortẽ Herculis & Ioue sic dixisse. ¶ Nec nisi materna Vulcanũ pte potentẽ ¶ Sentiet æternum est a me qđ traxit & expers. Atq; imune necis: nullaq; domabile

flāma. Idq; ego defunctū terra cœlestib⁹ oris Accipiā. ¶ Silius quoq; italicus ab hac sniā nō discedit. Libro enim qntodecimo de secundo bello punico itroducit uoluptatē & uirtutē Scipioni filii aphricano ap paruisse: & postq̄ eloquuta fuit uoluptas: sic uirtutē talia dedisse respon sa cōmemorat dicēs. ¶ Tunc uirtus. Quisnā iuuenē florētibus ingt. ¶ Pellicis in fraudes annis: uitaq; tenebras. Cui ratio & magnæ cœlestia femina mētis. ¶ Munere sunt concessa deū: mortalibus alti. ¶ Quantum cælicolæ: tantūdē aialibus isti. ¶ Præcellūt cūctis: tribuit nāq; ipsa minores. ¶ Hos terris natura deos: sed fœdere certo. ¶ Degeneres tenebris animas dānauit auernis. At quis ætherei suaē seminis ortus. ¶ Cœli porta patet. ¶ Hæc ille. ¶ Sed attēde parūp. Quid dicat Seneca in tragædiis suis tragædia prima: ubi Theseū & Amphitrionem loquētes itroducit. ¶ Primo enim sic effaē Amphitrion. ¶ Vera ne est fama inferis? Tam sera reddi iura. ¶ Et oblitos sui sceleris nocētes pœnas debitas dare. ¶ Quis iste ueri rector atq; æqui arbiter. ¶ Nō unus alta sede qsitor sedeē. ¶ Iudicia trepidis sera sortit reis ¶ Aditur illo gnosius Minos foro. ¶ Radamanthus illo thetidis hic audit socer. ¶ Quod quisq; fecit patitur. ¶ Auctorē scelus repetit: suoq; pmit exēplo nocēs. ¶ Vidi cruētos carcere includi duces. ¶ Et impotētis terga plebea manu scindi tyrāni. ¶ Quisqs ē placide potēs: dominusq; uitæ seruat inocuas manus. ¶ Et incruētū mitis imperiū regit. Animoq; parcit. ¶ Longa permēsus diu: fœlicis æui spacia: uel cœlum petit. ¶ Vel læta fœlix nemoris elysii loca. ¶ Iudex futurus sanguine humano abstine. ¶ Quicūq; regnas: scelera taxaē mō maiore nostra. ¶ Certus inclusos tenet locus nocētes. ¶ Vtq; fert phama: impios supplicia uinclis sæua ppetuis domant.

¶ Rapitur uolucri tortus Ixion rota.
¶ Ceruice grande saxum sysiphæa sedet.
¶ In amne medio faucibus siccis senex.
¶ Sectatur undas: abluit mentum latex
¶ Fidemq; cum iam sæpe decepto dedit
¶ Perit unda: in ore poma destituunt famē.
¶ Præbet uolucri tyrius æternas dapes.
¶ Vrnasq; frustra danaides plenas ferunt.
¶ Errant furentes impie cadmeides.

¶ Terretq; mensas auida phineas auis. ¶ Hæc ille. ¶ Alter etiam Seneca animæ imortalitatem confirmauit: cū in libro de naturalibus quæstionibus dixit. Rerum natura: quæ te genuit expectat: & locus melior ac tutior. ¶ Iuuenalis quoq; satyra secūda. Animæ rationalis

immortalitatẽ iis uerbis innuit dicẽs satyra secũda.
℄Esse aliquos manes:& subterranea regna:
℄Et cantum: & stygio ranas in gurgite ranas:
℄Atq; una transire uadum tot millia cymba.
℄Nec pueri credunt:nisi qui nundum ære lauantur.
℄Sed tu uera puta:curius quid sentit & ambo.
℄Scipiadæ:quid fabricius:manesq; camilli.
℄Quid tremere legio:& cannis consumpta iuuentus.
℄Tot bellorum animæ:quotiens hinc talis ad illos.
℄Vmbra uenit:cuperent lustrari:si qua darentur.
℄Sulphura cum tædis:& si foret humida laurus:
℄Illuc heu miseri traducimur. Arma quid ultra. ℄Hæc ille. ℄Ex uerbis quoq; Martia.animorũ imortalitas cõcludit̃. Sic enim inqt lib. quto epigrãmatum suorum.
℄Callidus effracta nummos fur auferet arca.
℄Prosternet patrios impia flamma lares.
℄Debitor usuram pariter sortẽq; negabit.
℄Non reddet sterilis semina iacta seges.
℄Dispensatorem fallax spoliabit amica.
℄Mercibus extructas obruet unda rates:
℄Extra fortunam est quicquid donatur amicis.
℄Quas dederis solas semper habebis opes.
Qui enim alteri dat ipsi pfecto amicus ẽ siue sint aliis siue sint paupes & iopes:qbus cõpatimur. Et ẽ simile oratiano illi eulogio. Cũcta ma nus auidas fugiẽt hæredis amico q̃ dederis aĩo. ℄Itẽ alibi dicit Mar tialis. Hoc tibi longũ uita dũ manebit. Hoc & post cineres erit tributũ Et iterũ. ℄Si redeãt ueteres igẽtia noĩa patres. ℄Elysiũ liceat si spo liare nemus. ℄Magnus ab ifernis reuocet̃ Tullius umbris.&c̃.
℄Dantes ẽt aligerius ponit aĩas eorũ torqri apud inferos:q aĩas cum corpibus piter iterire arbitrati fuerũt. Dicit.n.sic i tractatu inferni.
℄Esllor cimitero da qsta pte hãno. ℄Cũ epicuro e tutti soi sequaci.
℄Che lanima col corpo morta fanno. Postremo ẽt loco frãciscum Petrarcã itroducemus:q i triũpho mortis animorũ incorruptibilitatẽ suis rithmis inuitq̃; laurã iã mortuã iis secũ uerbis loqntẽ itroducit.
℄Viua son io:& tu sei morto ancora. ℄Disseler:& serai sẽp fin che giũga. ℄Per leuarti di terra lultia hora. ℄Mal tẽpo e breue:e nostra uoglia e longa. Pertho tausso il tuo dir stringe e frena. ℄Nanzi chel giorno gia uicin nagiunga ℄Et io al fin di qsta altra serena. ℄Cha nome uita che p pua el sai. ℄De dimi sel morir e si gran pena.

¶Rispose mentre al uulgo drieto uai
¶Et alla opinione sua cieca e dura
¶Essere fælice non puo tu giamai
¶La morte e fin duna pregione obscura
¶Agli animi gentili a ghalcri e noia
¶Hanno posto nel fango ogni lor cura
¶Et hora il morire mio che si tannoia
¶Ti farebe alegrare se tu sentisi
¶La millesima parte di mia gioia

¶Hæc ille. ¶Multo etiam plures philosophorum poetarumque & oratorum auctoritates pro imortalitate aiorum adducere possem: sed ne libellus in maximum uolumen excrescat: sat mihi sit has fideliter recitasse. ¶Præmissis autē rōnibus & auctoritatibus catholicæ fidei sententia subnectitur. Dicitur eni in libro de ecclesiasticis dogmatib⁹. ¶Solum hoīem credimus habere aiam substantiuā: quæ & exuta corpore uiuit: & sensus suos: atque igenia uiuaciter tenet: neque corpore moritur: sicut Arabs asserit: neque post modicum interuallum: sicut zenon: qa substantialiter uiuit. ¶Tot igitur & tantis rōnibus atque auctoritatib⁹ patet & liquet aiam rōnalem esse imortalem: atque incorruptibilē. Qđ si secus esset: omnia catholicæ fidei fundamenta subuerterentur: imo christiana fides nulla omnino esset: Frustra esset homo. In uanum & i cassum essent omnes humanæ operationes. Nullum esset uirtuti præmium: aut sceleri suppliciū: Iustitia dei omnino nulla eēt. Frustra unigenitus dei filius humanam carnem pro salute totius humani generis assumpsisset: frustra acerbissimam mortē & crucis suppliciū subiisset & si aia corrumperetur. Quam suo preciosissimo sanguine ab originali macula abluere & dilluere uoluit: sicuti per aquilinum euangelistā i apocal. dr̄ Qui dilexit nos & lauit nos a pc̄tis nostris in sanguine suo. Credamus igitur ei: qui summa ueritatis est: qui falli nō pōt: i cuius ore neque dolus: neque mendaciū unq̄ fuit inuētū. Qui sepænumero dixit. Nolite timere eos: qui occidunt corpus: aiam aūt occidere nō possunt. Illū timete q hēt potestatē occidendi corpus: & aiam mittēdi i gehēnā ignis. ¶Multas insup ueteris & noui testamenti auctoritates recēsere potuissem i ppposito: sed qa palā sūt: & oibus constant: iō ipsas prudēs pretermisi. ¶Tēpus est igiť: ut iā ad argumēta i oppositū facta rñdeāus. ¶Ad primū igiť rñdet doc. s. i. 1. ptedicēs. Sicut posse creari dr̄ aliqd ñ p potētiā passiuā ꝑ solū p potētiā actiuā creātis: q ex nihilo aliqd pōt pducere: ita cū diciť aliqd uertibile i nihil nō iportať i creatura potētia ad nō esse: sed i creatore ad hoc ꝙ esse nō ifluat. Diciť aūt

aliq̃d corruptibile p hoc q̃ inest ei potẽtia ad nõ esse. In .ii. aũt. S. quasi eodẽ mõ respõdet ad hoc argumentũ:l cet sub aliis uerbis. Vertibilitas inqt i nihil: nihil aliud ponit in creatura: q̃ dependerẽ a esse eius ad p̃rin cipiũ: a quo esse hẽt: uidelicet a deo: qđ si influentia eius cessaret: q̃libet creatura esse desineret. Sed ex hoc nõ põt creatura corruptibilis dici. Hoc aũt clarius elucidatũ fuit sup̃ius. ¶ Ad auctoritatẽ illã sapiẽtiæ. ii. Ex nihilo nati sumus &c. Dicit̃ q̃ scriptura illa loquit̃: in p̃sona ipio rũ: q̃ sic loquunt̃: ut patet ituẽnti textũ. ¶ Tamẽ ad auctoritatẽ dama sceni. Omne: quod a uersione incipit in uersionem tendit: Respondet dominus Petrus de tarãtasio in. ii. S. dicẽs. Q đ duplex est uersio: quæ dã ẽm substantiã: quædã uero ẽm electionẽ. hac ultima inqt uertibilis est aĩa rõnalis. ¶ Ad auctoritatẽ plynii dicit̃: qđ fuit inimicus christia norũ maximus: & a catholica fide alienus. Ideo fides sibi adhibẽda nõ est. Scripsit etiã multos alios errores nõ solũ i philosophia & medicia uerũ etiã i historia & cosmographia. Ideo magis mirandũ est: q̃ isti hu manistæ plurimi ipsũ faciant: q̃ tot ridicula & puerilia scripserit. ¶ Ad auctoritatẽ illã Augustini deus sic res quas cõdidit administrat &c. Respõdet dñs Bonauẽtura in. ii. S. dicens: qđ Augustinus itelligit de motibus q̃ fiũt a natura: ẽm q̃ natura dicit originale principiũ alicui⁹ effectus: nõ ẽm q̃ dicit defectũ. Et sic etiã itelligendũ est illud q̃ gra nature p̃ficit: & ei nõ repugnat. ¶ Ad ẽm respõdet etiã doctor. S. i. x. quolibet ar. vi. dicens: qđ illa rõ est p̃batio philosophi i primo cæli & mũdi: q̃ ostẽdit: qđ Omne generatũ est corruptibile. Et hẽt locũ i illis q̃ fiũt & corrũpunt̃ naturaliter: sicut etiã damascenus dicit: qđ Oẽ: qđ naturaliter icipit: naturaliter definit. In iis eni: q̃ fiunt & corrũpuntur naturaliter: ex defectu uirtutis est: qđ nõ possunt nec semp fuisse: nec semp fore. Nõ aũt hẽt locũ in iis: q̃ p creationem fiũt: quæ accipiũt: a deo uirtutẽ: ut sint semp: p quã esse nõ possunt: anteq̃ eam acciptant. In. ii. uero. S. sic respõdet. Ex rõne illa inqt nõ plus p̃batur: q̃ hoc. s. q̃ id q̃ hẽt uirtutẽ ad hoc ut sit semp: dũ habet illã uirtutẽ nõ termiat eẽ suũ ad aliqđ tẽpus ante uel post: quasi non poterit p hãc uirtutẽ plus q̃ certo tp̃e durasse. Et hoc etiã i aĩa uerũ ẽ: q̃a p uirtutẽ: quã mõ hẽt: po tuisset p mille millia annorũ durasse. Sed q̃a hãc uirtutẽ a se nõ habett sed ab alio: tũc ex hac uirtute icœpit sua duratio: quãdo hæc uirt⁹ da ta ẽ sibi. ¶ Hæc Tho. ubi supra. ¶ Sed Alexã. deales alit̃ rñdet dicens q̃ aĩa ñ hẽt uirtutẽ ad essẽdũ semp: idest sine pricipio & fine: ẽ sp. i. ñ sine tãtum Primo igitur modo accipit philosophus semper cum dicit Illud habet uirtutem ad semper essendum: qđ nõ semper fuit. ¶ Vel potest dici secũdum alios q̃ nulla res ex se habet uirtutem ad semper

eendū:qđ ñ sp fuit. ¶ Vel pōt dici fm alios φ nulla res ex se hēt uirtutē ad semp eendū q̃ non sp fuit. Cū ergo solus deus semp fuerit: ip se solus sine alterius auxilio habet uirtutem ad semper essendum: qa habet esse independens. Anima uero rationalis: nō ex se: sed a primo ente habet uirtutem ad semper essendum. Et sic patet solutio ad secundū. ¶ Ad tertium respondet iterum thomas. x. quolibet ar. vi. dicens φ anima idiget aliquo corporali ad suā operationem dupliciter. Vno modo sicut organo p quod operat: sicut indiget oculo ad uidendū. Et sic ad intelligendū nō indiget aliquo organo. ut probatū est superius. Si āt sic idigeret orgāo ad itelligendum eēt corruptibilis: utpote ñ potēs p se operari. Alio mō aīa ad operandum indiget aliquo corporali sicut obiecto: sicut ad uidendum indiget corpore colorato. Et sic aīa rationalis indiget ad intelligendum phantasmatibus: quia phantasmata sunt: ut sensibilia intellectiuæ animæ: ut dicitur in. iii. de aīa. Operatio autem: quæ sic indiget aliquo corporali a principio nō potest sine corporali illo: potest autem postea: sicut aīa sensitiua nullam operationem habere potest: nisi prius moueatur a sensibilibus: quæ sūt extra aīam. Sed præterea remanet actus imaginationis etiā sensibilibus abeuntibus. Similit destructis fantasmatibus operatio intellectiua i anima potest remanere. In. ii. S. præfatus doctor aliam dat solutionem. Aliā dico in uerbis: sed eandem quasi in sententia dicēs. Intelligere cum aliquo: uel sine aliquo dicit dupliciter. Vel hoc mōφ illd etiā itelligatur esse particeps operationis: sicut organū uirtutis uisiuæ simul cū uirtute uisiua uidet: quia uidere est compositi. Et sic itellectus omnino sine corpore intelligit: quia hæc operatio nō perficitur mediante organo corporali. Vel ita φ illud sit obiectū operationis: sicut uisus nō potest uidere sine colore. Et hoc mō etiam intellectus in statu uiæ nō potest intelligere sine phantasmate: quod se hēt ad intellectū: sicut color ad uisum: ut dicit philosophus in. iii. de anima. Et ex hoc nō ostēditur φ anima intellectiua habeat esse dependens ad corpus: cum operatio egrediatur ab ipsa absolute. Sed post morte alium modum intelligendi habebit. De quo post solutionem horum argumentorum aliqd succincte pertractabimus. ¶ Sed in summa contra gentiles sāctissicam & amplissimam solutionem adducit. Quod ratio iquirilla proponebat nullam operationem remanere in anima separata: dicimus esse falsū. Manent enim operationes illæ: quæ per organa non exercentur. Huiusmodi autem sunt intelligere & uelle. Quæ autem per organa corporea exercentur: sicut sunt operationes animæ nutritiuæ & sensitiuæ non manent. Sciendum tamen est: quod alio modo intelligit anima a

corpore separata:& corpori unita:sicut & alio modo est. Vnumquodq̃ n. ſm hoc agit:ſm ꝙ est.eẽ qdẽ aiæ rõnalis dũ ẽ corpi unitũ:& si sit
absolutũ a corpore non dependens: tamen instrumentum quoddam
ipsius & subiectum ipsam recipiens est corpus. Vnde & consequenter
operatio propria ipsius:quæ ẽ intelligerẽ.& si non dependeat a corpore
quasi per organum corporeum exercita:habet tamen obiectũ in cor
pore:scilicet fantasmata. Vnde q̃diu anima est in corpore non potest
intelligere sine phantasmate:nec etiam reminisci nisi per uirtutem co
gitatiuam & memoratiuam.per quam phantasmata præparantur. Et
propter hoc intelligere quantum ad hunc modum:& similiter remini
sci destruitur destructo corpore Esse uero anime a corpore exuræ ẽ ip
si soli absq; corpore. Vnde nec eius opetatio:quæ est intelligere exple
bitur per respectum ad aliqua obiecta in corporis organis existentia:
quæ sunt fantasmata:sed intelliger per seipsam ad modum substantia
rum quæ sunt totaliter secundum esse a corporibus separaræ. A qui-
bus etiam tanq̃ a superioribus uberius influẽtiam recipere poterit ad
perfectius intelligendum: Cuius signum etiam in uiuentibus appa-
ret. Nam anima quando non occupatur corpus proprium reddit ha
bilior ad contemplandum aliqua altiora. Vnde & uirtus temperantie
quæ a corporeis delectationibus retrahit animam præcipue facit ho-
mines ad intelligendum aptos. Homines etiam dormientes : quando
corporeis sensibus nõ utuntur:nec est aliqua perturbatio humorum
aut fumositatum impediens percipiunt de futuris ex superiorum im
pressione aliqua:quæ modum ratiocinationis humanæ excedunt. Et
hoc multo magis accidit in sincopizantibus & extasim passis qaunto
magis fit retractio a corporeis sensibus. Nec immerito hoc accidit:qa
cum anima humana sit in confinio corporum & incorporearum sub-
stantiarum:quasi in orizonte existens æternitatis & temporis recedẽs
ab infimo appropinquat ad summum. Vnde & quando totaliter erit
a corpore separata perfecte assimilabitur substantiis separatis quantũ
ad modum intelligendi & habendi intelligentiã. Nam influentiam earũ
recipiet. Patet igitur ꝙ q̃uis intelligere nostrum secũdum modũ pñtis
uitæ corrupto corpore destruatur:succedet tamen alius modus intel-
ligendi altior. Reminisci autem cum sit actus per corporeũ organum
exercitus ut i libro de memoria & reminiscẽtia ꝓbat Aristoteles:ñ po
terit post corpus i aia remanere:nisi reminisci equiuoce sumatur pro

intelligẽtia eorum:quæ ꝗs prius nouit:quã oportet aíæ sepate adesse etiam eorum:quæ nouit in uita:cum species intelligibiles ĩ intellectu possibili indelebiliter recipiant. Circa alias autem anime operationes sicut est amare gaudere & alia huiusmodi:est equiuocatio cauenda. Nam quandoq; sumuntur:ut sunt animæ passiones. Et sic sunt actus sensibilis appetitus secundum concupiscibilitatẽ aut transibilitatẽ cũ aliqua permutatione corporali. Et ut sic in anima remanere non possunt post mortẽ:ut probat Aristoteles in libro de anima. Sumuntur quandoq; pro simplici actu uoluntatis: qui est absq; passione. Vnde Aristoteles in septimo Ethicorũ dicit. Quod deus una simplici operatione gaudet. Et in.x.dicit. Quod in contẽplatione sapientiæ est delectatio admirabilis Et in octauo amorẽ amicitiæ ab amatione:quæ est passio distinguit. Cum uero uoluntas sit potentia non utens organo sicut nec intellectu: palã est huiusmodi secundũ ꝙ sunt actus uoluntatis in anima sepata remanere. Non potest igitur ex hoc concludi:ꝙ anima post corpis corruptionẽ deficit. ℭ Hæc ille. ℭ Ad illud philosophi. Intelligere corrũpitur quodã interius corrupto. Respõdet Bonauentura: Quod operatio animæ rationalis scilicet intelligere non corrũpitur per se:quia non utitur organo corporeo:sed solũ per accidens:inquantũ indiget fantasmate accepto per organũ corporeum. Operatio enim intellectus:quã habet in corpore impeditur propter aliquã læsionẽ factã in organo imaginationis uel alterius uirtutis sensibilis:sicut palam est. Et ita debet intelligi uerbũ philosophi. Non eni credendum est:quod philosophus uoluerit dicere intellectum eẽ corruptibilem:cum postea probet ipsum esse impassibilem & incorruptibilem quantum ad substantiam:ut patet in.iii.de anima. ℭ Hæc ille. ℭ Sed quia forte textus non dicit intelligere:sed intellectus corrũpitẽ quodam interius corrupto. Ideo respondet Egidius romanus dicens Quod philosophus ibi loquitur de intellectu passiuo:per quẽ possumus intelligere organũ fantasticum:quod deseruit animæ intellectiuæ. Vel si uolumus hoc intelligere de ipso intellectu:referemus: non ad potentiam itellectiuã:sed ad actum intelligendi:qui ꝗdiu stat ĩ corpore potest totaliter impediri est totaliter tolli corrupto quodam interiori:idest organo fantastico. Vnde uidemus aliquos esse amentes: & totaliter perdidisse usum rationis. Quod ex sola corruptiõe fantasiæ põt intelligere. ℭ Hæc ille. ℭ Ad illud etiam quod obiicitur ex textu pilosophi: Quod intelligere amare & odire non sunt illius passiones idest animæ: sed huius habentis illud & cætera. Respondet Themistius: qui in Commentariis suis exponens hunc textum

dicit. Nunc dubitanti magis: q̃ docenti assimilatur Aristoteles. Nõdũ enim destruxerat opinionem dicentium nõ differre intellectum & sensum. Vnde in toto illo capitulo loquitur de intellectu: sicut de sensu. Quod patet præcipue ubi probat intellectũ esse incorruptibilẽ p exẽplum sensus qui nõ corrumpitur ex senectute. Vnde & per totũ sub cõditione & sub dubio loquitur: sicut inquirens semper cõiungẽs ea: quæ sũt intellectus his: quæ sũt sẽsus. Quod præcipue apparet ex eo: quod in principio solutionis dicit. Si enim & q̃ maxime gaudere: aut dolere aut intelligere motus sũt: & unũquodq̃ moueri aliqd. ¶ Si qs autem pertinaciter dicere uellet: quod Aristoteles loquitur ibi determinãdo. ad hoc restat respõsio: quia intelligere dicitur esse actus cõiũcti nõ per se: sed p accidens: inquãtum scilicet eius obiectum: quod est phantasma est in organo corporali: nõ q̃ iste actus per organũ corporale exerceatur. ¶ Ad aliũ quod obiicit ex textu eiusdem philosophi Dicere aiam sentire aut intelligere: simile est: ac si dicat eam aliqs texere uel hædificare. Respõdet Thomas in prima pte. q. lxxv. ar. ii. ad. ii. q̃ philosophus nõ dicit hoc ex propria sententia: sed f̃m opinionẽ illorũ: qui dicebãt q̃ intelligere ẽ moueri: ut patet ex iis: q̃ pmisit ibi. Vel dicendum: quod p se agẽs cõuenit per se exiſtẽti: ſ p se exiſtens quandoq̃ potest dici aliquid: si nõ sit inhærens: ut accidẽs: uel ut forma materialis: etiam si sit pars. Sed proprie & p se subsistens dicit: q a neq̃ est pdicto modo inhærens: neq̃ est pars: f̃m quẽ modum oculus uel manus nõ posset dici p se subsistens: & per consequens neq̃ p se operans unde operationes ptium attribuuntur toti p partes. Dicimus enim q̃ homo uidet p oculũ: & palpat p manũ aliter q̃ calidum calefacit p calorem: quia calor nullo modo calefacit proprie loquẽdo. Põt igitur dici: quod anima intelligit: sicut oculus uidet: sed magis proprie dicitur: q̃ homo itelligat p animam & q̃ uideat p oculũ. ¶ Hæc ille. ¶ Potes ergo applicare hãc solutionem ad superiorem etiam auctoritatem: in qua dicitur: quod intelligere amare odire & cetæra nõ sunt operatões seu passiones animæ: sed cõiuncti &c. Et p hæc oia patet solutio ad tertium argumentum: & ad omnes instantias quæ in illa tertia ratiõe adducũtur. ¶ Ad quartum respõdet Dñs Bonauẽtura dicẽs: quod passio animæ nõ est propter ipsius læsionẽ sed per cõpassionem respectu corporis læsi. Et hoc nõ ponit aliquid de substantia ei9 abiicit: sed de substantia eius: cui habet uniri. Aliter tamen potest respõderi: q̃ ipsa anima nõ solũ in corpore: sed etiam extra corpus habet pati. Nec tamen sequitur: quod habeat corrumpi. Non enim est illa passio per partis ademptionem: sed per quietis & pacis cõtinuam impeditionem. ¶ Hæc ille

¶ Ad quintum respondet iterum dominus Bonauentura dicens: qđ illa cõpassio nõ est nisi salua unione animæ & corpis. Et quoniã mors separat illam cõiunctionẽ siue unionẽ: ideo nõ oportet cõpassionem mortis cõmunicare: quia illa cõsequentia nõ tenet: nisi manẽte causa. Præterea alia consequẽtia non tenet. Si anima maxime cõpatitur corpori maxime patiẽti: ꝙ cõmoriatᷣ moriẽti. Aia enim cũ sit capax lætitiæ: est capax & doloris: Sed cũ sit capax uitæ nullo mõ est susceptibilis mortis. ¶ Hæc ille. ¶ Ad sextum Respondet Doctor. S. in. ii. S. Dicendum est inquit: quod sicut dicit Cõmentator in. iii. de aia Intellectus nõ eodem modo dicitᷣ forma cũ aliis formis materialibꝰ. Qđ quantum ad hoc: dico uerũ esse: licet ipse aliud intẽdat: qđ anima cum habeat esse absolutum: ut eius operatio ostẽdit: nõ habet esse p eẽ cõpositi: qn potius compositũ per eẽ eius. Et ideo corrupto corpore nõ corrumpitur per accidens aia: sicut aliæ formæ: q̃ nõ sunt nisi per esse compositi nec aliquam operationem hñt nisi mediante materia: Sed dñs Egidius romanus in. ii. S. taliter respondet. Ad illud inquit argumentum: Quorumcũq; est unũ esse: oportet ꝙ sit unus iteritus. Sed corporis & aiæ est unũ esse: ergo erit unus interitus. Respõdeo: quod aiæ & corpis est unũ esse: sed illud eẽ nõ hẽt aia p corpus: nec ex corpore: sed ex deo: tñ illud eẽ hẽt corpus p aiam: & cõmunicatur corpori per aiam: ut ẽt destructo corpore remaneat illud esse aiæ: ut ꝓpter corruptionem corporis nõ corrumpatur aia. ¶ Hæc ille. ¶ Dñs aũt Petrus de tarãtasio in. ii. S. hoc argumẽtum sic dissoluit. Quorũcũq; est unũ eẽ nõ potest corrumpi unũ: quin etiã alterum corrumpatᷣ. Hoc inquit uerũ est: qñ illud eẽ est utriusq; æqualiter: nõ qñ uniꝰ per alterũ: sicut idẽ est eẽ subiecti & accidẽtis: sed accidentis p subiectũ. Et ideo accidẽs corrũpitur manẽte subiecto. Sic esse hois nõ est corpus: nisi p aiam. Vñ sepata a corpore aia corpus corrũpitᷣ ipsa icorruptibili remanẽte. ¶ Hæc ille. ¶ Ad replicã illã respõdet p̃fatus dñs petrus de tarãtasio ubi supra dicẽs. Sicut albũ disgregat uisum p albedinẽ effectiue per disgregationẽ formaliter: sic aia p essentiã forma est corporis effectiue: sed p cõiũctionẽ ad corpus formaliter. Vñ qñ sepatᷣ desinit esse forma: sed nõ desinit eẽ eẽntia. ¶ Hæc ille. ¶ Sed si forte uitᷣ ꝙ argumẽtũ stet i robore suo. Respõdet Thomas i. ii. S. dicẽs: qđ Anima rõnalis præter alias formas dicitᷣ esse substantia: & hoc aliqd sm ꝙ habet esse absolutũ. Et quod dicitur: quod anima potest dupliciter considerari: scilicet secundum ꝙ est substantia: & secundum ꝙ est

forma:non est intelligendum quantum ad diuersa:quæ in ipsa sint: q̄ si aliud sit essentia sua:& aliud ipsam esse formam:ut sic esse formam accidat sibi sicut color corpori. Sed distinctio accipitur secundum eius diuersam considerationem. Nō enim ex hoc q̄ ē forma habet q̄ post corpus remaneat:sed ex hoc q̄ habet esse absolutum:ut substātia subsistens:sicut etiam homo nō habet q̄ intelligat ex hoc q̄ ē aial:sed ex hoc q̄ est rationalis:quis utrūq; sit sibi essentiale. ¶ Sed in.x.quolibet sic breuiter respondet. Anima secūdum suam essentiam ē forma corporis:nec destructo corpore destruitur aia:secundum id q̄ est forma sed solū desinit eē forma in actu. ¶ Hæc ille. ¶ Ad septimū respondet Dominus Petrus de tarantasio loco præallegato dicens:q̄d Omne compositum resolubile est intellectu:sed nō actu:nisi sit compositum ex cōtrariis. ¶ Ad octauum respondet Thomas in.ii.S.dicens q̄ corruptio inuenitur in omnibus corruptibilibus secundum unam rationem cōmunē:quantum ad id:quod per se corruptioni cōuenit:sed nō quantum ad id:quod accidit ei. Cū enim corruptio sit proprie cōpositi trāsmutatio de eē in non esse:p se ad corruptionem pertinet:ut compositum esse desistat. Et quia compositū habet esse ex cōiunctiōe formæ ad materiā. Ideo diuisio formæ a tali materia inuenitur in qualibet corruptione. Sed q̄ forma i nihil cedat:uel non: hoc corruptiōi accidit ex ratione ꝓpria huius formæ uel illius. Si enim sit forma talis cuius esse sit absolutū & non depēdēs:in cuius esse participatiōe materia adducitur:ex hoc q̄ perficitur tali forma cōtingit ut ex defectu materiæ compositum huiusmodi esse amittat:secūdum hoc q̄ improportionata ad ipsum efficitur:& tamen ipsa forma remanet in suo eē. Et sic destructio est cōpositi forma remanente. Si uero forma non habeat esse absolutū:in quo subsistat:sed sit per eē compositi:tūc ex quo compositum desinit esse:oportet q̄ forma etiam esse amittat:& per accidens corrumpatur. ¶ Hæc ille. ¶ Eandem solutionē dat Petrus de tarantasio loco præallegato. Ad nonum respondetur per eundē dñm Petrum de tarantasio. Quæcūq; per se cōmunicant in causa :cōmunicant in effectu:sed nō quæ per accidēs. Nam aia q̄uis per accidens cōmunicet in motu corporis:nō tamen in calefactione consequente motū. Et similiter contingit in proposito. ¶ Ad decimum respondet Thomas in.x.quolibet dicens Anima esse suum cōmunicat corpi:qd q̄dem ita acquirit animæ in corpore:ut secundum ipsum subsistere possit. Quod non est de aliis formis. Et sic ipsum esse animæ fit esse

cōpositi. Et tamen manet composito destructo. ℭ Hæc ille. ℭ Ad undecimum respondet præfatus Thomas in summa contra gentiles libro. ii. dicens. Non sequitur ꝙ si anima manet destructo corpore: qđ fuerit ei accidentaliter unita. Accidēs enim describitur: Quod potest adesse: uel abesse ptæter corruptionem subiecti compositi ex materia & forma. Si autem referatur ad principia compositi subiecti: nō est uerum. Constat enim materiam primam ingenitam & incorruptibilem esse: ut probat Aristo. in primo phisicorum. Unde recedente forma manet in sua essentia: nō tñ forma accidētaliter ei uniebatur: sed essentialiter. Uniebatur enim ei secundum esse unum. Similiter autem aīa unitur corpori ꝑm esse unum: ut supra ostensum est. Unde licet maneat post corpus: substantialiter ei unitur nō accidentaliter ꝙ autem materia prima remaneat actu post formam: nō est nisi ꝑm actum alterius formæ. Anima autem humana manet in actu eodem. Et ex hoc cōtingit: quod anima humana est forma & actus. Materia autem pria est ens in potentia. ℭ Hæc ille. ℭ Notandū hic: quod Scotiste tenent ꝙ materia prima sit ens in actu: sed de actu distinguūt q. est duplex uidelicet actus entitatiuus: qui est extra nihil: cui correspondet potentia obiectiua: & actus formalis: cui correspondet potentia subiectiua. Dicunt ergo ꝙ materia prima est in actu entitatiuo: licet sit ens in potentia subiectiua. ℭ Ad duodecimum patuit solutio plenaria ex iis: quæ dicta sunt superius in primo capite de differentiis anime & angeli: ubi de indiuiduatione animæ rationalis agebatur: sed tamen ad ipsum respondetur ex intentione sancti doctoris i pdicta sūma. Quæcūq ingt oportet esse iuicē coaptata & pportionata simul recipiūt multitudinē uel unitatē: unūqđq ex sua cā. Si igit esse unius dependeat ab altero: unitas uel multiplicatio eius etiā ex illo depēdet: alioquin ex alia ca usa intrinseca: formam igitur & materiam semper oportet esse adiuicem proportionata: & quasi naturaliter choaptata: quia proprius actus in propria materia fit. Unde semper oportet: quod materia & forma consequantur inuicem in multitudine & unitate. Si igitur esse formæ dependet a materia: multiplicatio ipsius a materia depēdet: & similiter unitas. Si autem nō: erit quidem necessarium multiplicari formam secundum multiplicationem materiæ: idest simul cum materia: & proportionem ipsius: Non tamen ita ꝙ depēdeat unitas uel multitudo ipsius formæ a materia. Ostensum est autem: quod anima humana est forma secundum suum esse a materia non dependens. Unde sequitur: Quod multiplicantur quidem animæ: secundum ꝙ multiplicantur corpora non tamen multiplicatio corporum erit causa multiplicatiōis aīarū

Et ideo non oportet q destructis corporibus cesset pluralitas animarum. ¶ Ad tertium decimum respondetur: qd non quelibet formarum diuersitas facit diuersitatem fm speciem sed solum: illa que e fm principia formalia: uel fm diuersam rationem formæ. Constat enim q alia est essentia formæ huius ignis & illius: nec tamen est alius ignis: nec alia forma fm speciem. Multitudo igitur animarum a corporibus separatarum consequitur quidem diuersitatem formarum fm substantiam: quia alia est substantia huius animæ & illius. Non tamen ista diuersitas procedit ex diuersitate principiorum essentialium ipsius animæ: nec est fm diuersam rationem animæ: sed est fm diuersam commensurationem animarum ad corpora. Hæc enim an ma est cōmensurata huic corpori: & non illi. Illa autem alii. Et sic de aliis: huiusmodi autem commensurationes remanent in animabus: etiam pereuntib⁹ corporibus sicut & ipse earum substantiæ manent: quasi a corporib⁹ fm esse non dependentes. Sunt enim animæ fm substantias suas formæ corporum: alias accidentaliter corporibus unirentur. Et sic ex anima & corpore non fieret unum per se: sed unum per accidens. In quātum autem sunt formæ: oportet eas esse corporibus commensuratas. Vnde patet. q ipsæ diuersæ commensurationes manent in animab⁹ separatis & per consequens pluralitas. ¶ Hæc beatus Thomas in summa contra gentiles libro. ii. ¶ Ad quartum decimum & ultimum Argumentum dicitur: q nos negamus æternitatem mundi: cum fides catholica teneat mundum habuisse principium: quis nulla ratione demōstratiua uel necessaria hoc probari possit. Immo dico: q ad neutrā partem nulle rationes necessariæ possunt adduci: sed solū probabiles & topicæ. Ideo Aristoteles: quia nullam rationem necessariam adinuenit: quæ æternitatem mundi concluderet: in hoc semper fuit dubius. Vnde dicit ipse in. i. topicoꝝ. Sunt quædam problemata de quibus rationem nec certitudiem habemus: ut utrum Mundus sit æter⁹? Auicenna uero & Algezal in sua metaphisica: ubi diuidit ens per finitum & infinitum: dicunt q non est inconueniens: q detur infinitum actu per accidens. Esse enim infinitum actu in iis: quæ non habent adinuicem ordinem: est esse infinitum: per quod ponere non reputant inconueniens: sicut est de animabus a corporibus exutis: quæ non hñt dependentiam adinuicem. Sed nullam difficultatem propter hoc patiuntur catholicæ ueritatis professores: qui mundi eternitatem negant Et sic patet solutio ad omnia obiecta. ¶ Nunc autem ad auctoritates philosophi respondere oportet. Ad illam auctoritatem. Nulla uirtus infinita potest esse in creatura finita. Respondet Alexander de ales in

li. S. dicens: q Nulla uirtus infinita actiua est creatura aliqua: sed uirt⁹ infinita passiua bene potest esse. sicut patet in materia prima. Et iō dicit Alexander prædictus q uirtus durandi in infinitū ē aīa sicut in recipiente tm̄: sed a deo: sicut a dante. Vel dicendum s̄m eundē Alexandrū: q uerū est de uirtute quæ habetur tota simul: non de uirtute: quæ habetur successiue: & est infinita tm̄ in potentia. ¶ Hæc ille. ¶ Ad illam. Cuius est principium: eius finis est. Respondetur. Cuius est principium per generationem: eius est finis per corruptionem. Et sic est intentio philosophi in illo loco: & in aliis in quibus similes propositiones habentur. Et uerū est. q oē habēs pricipiū naturaliter ab agēte naturali per motū & transmutationem materiæ: habet finem quia omne tale est corruptibile: non aūt habet locū in iis: quæ accipiunt esse a deo per creationem. philosophus autem semper loquitur naturaliter: & nō supernaturaliter. Vnde & naturā diffiniens dicit: q est principium motus & quietis in eo in quo est. Verificantur: ergo naturaliter tales propositiones in iis: quæ acquirunt esse per motum & mutationem. In iis autem: quæ accipiunt esse per creationem non uerificantur: quia creatio fit i istanti sine aliquo motu & transmutatione materiæ. Exempli gratia. Dicit philosophus q accidens non potest stare sine subiecto: uerum est naturaliter loquendo. Et tamen supernaturaliter accidens potest stare sine subiecto per diuinā oīpotētiā: sicut patet in sacramento altaris. Dicitur etiam: q a priuatione ad habitum non est regressus. uerum est naturaliter loquendo. Et tamen uirtute diuina multi homines a morte ad uitam fuerunt reuocati: & multi cæci nati illuminati. Ergo cuius ē principium per generationem naturaliter: eius est finis p corruptionem. Et hoc etiam Damascenus innuit: cum dicit. Quicquid naturaliter incipit: naturaliter desinit: Omnia enim orta occidūt & aucta quæq senescunt: ut Salustius dicit. Anima igitur rationalis nunq̄ corrumpetur: quia non habuit pricipiū p generationē: sed a deo per creationem. ¶ Ad illam auctoritatem. Omne quod incipit esse: desinit esse. Et ad illam. Quicquid habet principium: habet finem danda est similis solutio. Omne enī: quod incipit esse p generationem desinit esse p corruptionē. Et qcqd habet principium per generationē: habet finē p corruptionē. Hæc enī ē rō philosophi in primo cœli: q ostēdit q oē gn̄atū ē corruptibile. loqt̄ enī ibi cōtra platonē qui uoluit q cœlū siue mūdus esset gn̄abilis. unde dicit textus Solus plato gn̄at mūdū idest dixit mūdū eē generabilē. Probat aūt platonē dixisse falsū p hoc

quia si cœlum esset gñatū:esset corruptibile. Sed quia est incorruptibi le:ideo non gñatū. Et ideo loquens ibidē cōtra ipsum platonem ha bet pro incompossibili.ꝙ aliquid incæpit esse per gñationē naturalitꝰ & sit perpetuum & incorruptibile. Dicit autem cœlum esse incorrupti bile:quia nō est generabile. Cum igitur philosophus ponat animam intellectiuam non habere eē p generationem:sed ab extrīseco nec fie ri naturaliter:sed iussu dei:ut ex præcedentibus patet:consequens est ut dicamus ꝙ Aristoteles tenuerit animam rationalem esse immortalē ¶ Ad illam. illud non habet uirtutem ad semper eēndum:quod non semper fuit:patuit solutio ex iis:quæ dicta sunt in solutiōe secundi ar gumenti. ¶ Sed ad illam:quæ ponit̄ in. vii. metaphisicæ. ꝙ omnes par tes:quę possunt remanere separatæ a toto sunt elementa idest partes elementares &c. Dicendum ꝙ philosophus loquitur ibi de formis:q̄ educuntur de potentia materiæ:q̄ non habent esse subsistens:& abso lutum:de quibus uerū est.ꝙ corrumpuntur toto non manente.ꝙ au tem hoc uerum sit patet. Quia quærit ibi philosophus utrum forma totius mixti sit aliqd præter elementa. Et ideo auctoritates ille nihil p bāt contra nos:cum philosophus loquatur ibi de mixto. sicut est ca ro de quo uerum est.ꝙ non remanet:nisi elementum . unde per illud dictum non intendit dicere philosophus animam intellectiuam esse corruptibilem:cum ipsa non sit mixta:neꝗ sit forma elemētaris Quo modo etiam intelligatur illa sententia. Intelligere siue intellectus cor rumpitur:quodam interius corrupto. patefactum est superius ex iis: q̄ dicta sūt in solutione tertii argumenti. Quodam interius corrupto scilicet phantasmate uel passiuo intellectu:aut organo imaginatiōis uel fantasiæ. ¶ Sed doctor lucis in. i. p. q. lxxxxix. ar. i. ad primum sic etiam præfata uerba declarat. Si diligenter:inqt uerba philosophi discutiantur:philosophus hoc dixit ex quadam suppositione prius fa cta. s. ꝙ intelligere sit quidam motus cōiuncti:sicut & sentire. Nondū enim differentiam ostenderat inter intellectum & sensum. Vel potest dici:ꝙ loquitur de illo modo intelligendi:qui est per conuersionem ad fantasmata:quia anima humana impeditur ab intelligendo per liga mentum sensus:& per turbatam imaginationem:sicut supra dictum est. Et quia in morte totaliter sensus & imagiatio corrūpitur:ideo ces sabit ille modus intelligendi:q ē per conuersionē ad fantasmata:& suc cedet aliꝰ modꝰ altior: d̄ quo aliqd i fine capitis huiꝰ ptractabit. ¶ Sed ad id:quod ex rhetoricis philosophi obiicit̄. ꝙ corpꝰ opꝰ hēt usꝗ ad an

nos.xxxv. Anima uero intellectiua usq; ad annos quinquaginta. Respondet dominus Egidius romanus in.ii. S. q Anima uero senescit fm suam naturam. sed quantum ad actum intelligendi: & quātum ad usū rationis: sic potest impediri & tolli totaliter huiusmodi usus ex corruptione organorum corporalium: sicut potest determinari ex determinatione talium organorum: Propter quod post quinquaginta annos anima in plerisq; hæbetatur in cognitione etiam intellectiua: non propter se: sed propter hebetationem organorum corporalium deseruiētium tali cognitioni. ¶ Hæc ille. hoc etiam declaratum fuit in præcedentibus. Illud autem quo ultimo instatur ex libris animalium: q corpus spermatis: cum quo exit spiritus: qui est uirtus principii animæ est separatum a corpore: & est res diuina: & talis dicitur intellectus. cōtra animæ immortalitatem uim non habet. Debet enim sic exponi fm thomam in opusculis: Idest ille spūs siue uirtus formatiua dicitur intellectus per similitudinem: quia sicut itellectus operatur sine organo: ita & illa uirtus. hæc autem positio est de mente commentatoris in. vii. metaphisicæ super illud. Ergo sicut supra dictum est q in substantiis ē principium & cætera. Et hæc sunt uerba ipsius formaliter que sequuntur. Ideo dicit Aristo. In libro de animalibus. q uirtutes: que sunt in seminibus sunt similes intellectui. s. quia agunt actione itellectus: & q iste uirtutes assimilantur intellectui in hoc q non agunt per instrumentū corporale. ¶ Hæc ille. ¶ Et sic patet solutio ad ea: que Aristotelicis auctoritatibus contra animæ immortalitatem concludere uidebant. ¶ Ad Apostolicum dictum. Qui solus habet immortalitatem patuit omnimoda solutio ex iis: quæ superius dicta sunt ex intentiōe egidii post argumenta & auctoritates in oppositum factas. Et tamen ne uidearmur hæc sicco pertransire uestigio Respondet ad hanc auctoritatē dominus Petrus de tarantasio in. ii. S. dist. xviiii. dicens. Immortale aut priuat actum moriendi solum: uel cum actu etiam potentiam. Primo modo Adam erat immortalis ante peccatum: quia poterat non mori. Sed non erat immortalis secundo modo idest non potens mori: quia mori poterat: cum esset compositus ex contrariis. Illa enim immortalitas non erat ex dono nature: sed ex dono cælestis gratiæ. ¶ Si immortale priuet moriendi potentiam hoc duobus modis: Aut morien di large aut moriendi proprie & stricte: fm q mors dupliciter capitur Vno modo large pro quacunq; corruptione uel mutatione. Alio mo do proprie & stricte fm cōem acceptionem p substātiali corruptiōe: si ergo Immortale priuet moriendi potentiam large: sic immortalitas est omnimoda immutabilitas: siue incommutabilitas: quæ soli deo cō

uenit. Et ideo Apostolus dixit eum solum habere immortalitatem: q̃a non cuiusq̃ gratia: sed natura sua: nec potuit nec potest aliqua conuersione mutari: nec potuit nec poterit aliqua cōmutatione peccare. hoc igit mō loquēdo: q̃libet creatura ē mortalis. Ioi. n. creatura: ut Aug. dicit ipsa mutatio ē mors q̃dã: q̃a facit aliq̃d i ea nō eē: quod erat pos se enim mutari: & posse peccare est posse mori. Et si cui creaturæ rationali præstat: ut peccare non possit: non est hoc naturæ propriæ: sed dei gratiæ. Q uelibet igitur creatura mortalis: quia quelibet creatura aliquo modo mutabilis. Solus uero deus est immortalis: quia ipse solus est omnino immutabilis. Vnde Augustinus in libro de trinitate ait. Cum anima immortalis esse dicatur: & sit: non diceret apostolus deū solum habere immortalitatem: nisi quia uera immortalitas & icommutabilitas est: quā nulla potest habere creatura: quoniam solius creatoris est: unde Iacobus quoq̃ ait. Apud quem non est transmutatio: nec uicissitudinis obumbratio. Dauid etiam dicit Mutabis ea & mutabuntur: tu autem idem ipse es. Item Augustinus super genesim ad litterā dicit q̃ deus neq̃ per loca: neq̃ per tempora mouetur: Et per tempora moueri est per affectiones commutari. Deus autem nec loco nec affectione mutari potest: qui per prophetiam dicit. Ergo deus & non mutor. unde solus est immortalis: qui solus est immutabilis. ¶ Hæc augustinus & Magister etiam sententiarum in. i. distinctione. viii. sic dicit. Dei autē solius essentia proprie incommutabilis dicitur: quia nec mutatur: nec mutari potest. Vnde augustinus libro quinto de trinitate. Sola inquit substantia: uel essentia: que est deus: incommutabilis ē: cui profecto maxime ac uerissime competit esse. Q uod enim mutatur non seruat ipsum esse. Et quod mutari potest: etiam si non mutetur potest quod fuerat non esse. Ideoq̃ illud solum: quod non tm̄ non mutatur uerum etiam omnino mutari non potest: uerissime dicitur esse. Vnde apostolus de ipso loquens ait. Q ui solus habet immortalitatem. Si ergo immortale priuet potentiam moriendi large: sic solus deus est immortalis. Si autem priuet moriendi potentiam proprie: hoc etiā duobus modis. Aut ergo priuat potentiam quancūq̃ moriendi: siue propinquā: siue remotam. Et sic etiam nulla creatura est immortalis. Eo enim q̃ habet esse de nihilo: habet potentiam reducibilitatis in nihil. Aut priuat potentiam propinquam & dispositam solum. Et sic anima rationalis est immortalis & incorruptibilis: per uiam corruptionis naturalis quia non habet contrarium: nec dependet ab habente contrarium: nec est ex contrariis composita. Et ideo a potentia nuda & remo

ta non denominatur aliqd simpliciter potens si sed a potentia propinq & disposita. Loquitur igitur Apostolus de immortalitate la ge & com muniter accepta: quæ est immutabilitas quæcunq: non autem de immutabilitate proprie accepta: que est immutabilitas fm eē substantia le. ¶ Hanc solutionem & distinctionem ponit dominus Petrus de tarantasio ubi supra. Sed ego auctoritatibus & sententiis ipsam dillataui ¶ Eandem quoq ponunt Alexander de ales & dominus Bonauentura dicentes. Immortale dicitur dupliciter. Vno modo large & communiter. Et sic immortale idem est quod immutabile quocūq modo. Et sic solus deus est immortalis: quia ipse solus est immutabilis. Q uelibet uero creatura mortalis est quia aliquo modo mutabilis: fm illud Boetii Stabilisq manens dans cuncta moueri. Sed cum quelibet creatura dicitur hoc modo mortalis: mors accipitur large: sicut dicitur etiā de cælis. Ipsi peribunt: tu autem permanes &c. Alio modo dicitur immortale proprie & stricte. Et tunc idem est: quod impossibile corrumpi fm suum esse substantiale. Et hoc potest esse dupliciter. Vel ex se. & sic etiam solus deus ē immortalis: qa ipse solus potest esse suum perpetuare sine alterius iuuamine uel adminiculo. Vel ex allo. Et sic anima rationalis est immortalis: quia cōseruatur a gratuita dei Bonitate: nec repugnat naturæ ipsius aiæ: sed potius cōseruat suum naturalē appetitum. ¶ Hæc est Solutio domini Bonauenturæ & Alexandri de Ales in. ii. S. dist. xviiii. ¶ Ad auctoritatem illam Augustini Gratia non repugnat naturæ &c. patuit solutio ex iis: que dicta sunt in solutione primi Argumenti fm intentionem domini Bonauenturæ. ¶ Ad illud Ezechielis Anima: quæ peccauerit ipsa morietur. Respondetur φ sicut est triplex perfectio naturæ gratiæ & gloriæ: ita etiam est triplex mors: naturæ gratiæ & gloriæ. Mors naturæ ē separatio animæ a corpore: seu corruptio rei uiuentis fm suum esse substantiale. Mors gratiæ est quando anima per peccatum priuatur gratia dei quæ erat uita ipsius. Et ista appellatur mors spiritualis. Hinc dicitur peccatum mortale: quia interficit animam spiritualiter: & mortem sibi infert. Mors gloriæ: est quando anima separatur a corpore cum peccato mortali: quia priuatur æterna uita: hoc est uisione diuinæ essentiæ: & suppliciis deputatur æternis. Hæc autem mors: dicitur mors æterna. Vnde cantat ecclesia. Libera me domine de morte æterna: &c. Mortem gratiæ incurrit anima: quotiescunq in statu uiæ mortaliter peccat. Et ab hac morte resipiscere potest: & conuerti ad dominum: si uetam egerit penitentiam. Mortem gloriæ incurrit aia in termino uiæ quotiescūq homo moritur ī peccato mortali: Et ab hac morte nūq resurgere potest

uelutı: fupi⁹ patuit ici de differētiis animæ & āgeli ptractatum us. Aīa igitq̄ peccauerit: morief: uel morte gratiæ: si peccauerit i uia: uel mor te gloriæ si peccauerit in termino uitæ. Non autem morietur morte na turæ: quia ī ƀtialit mori nō pōt. nec pōt amitterre fuū eē ſ̄cale. Et de hac morte ē propositum nostrum. Er fic dicit rōnalem eē īmortalem quia substantialiter incorruptibilis est. ℭ Alii aūt breui⁹ respōdendo dicūt. φ aīa q̄ peccauerit ipa moriet nō ſ̄aliter: sed accidentaliter: qa pdit grām dei: q̄ē accidēs. ℭ Ad illd Salomōis un⁹ē interit⁹ hois simul & iumētoꝝ &c. Respondent omnes theologi & doctores ecclesiastici φ Salomō ibi loqt ut cōcionator diuersoꝝ hominū psonas assumēs loqt. n. I psona iproboꝝ & ipioꝝ tq sic dicūt. unde in fine libri q̄si de terminando ex psona ppria dicit donec reuertat ī puluis in terrā suā: unde erat: & spiritus redeat ad deū q fecit illū. ℭ Et hæc de īmortalita te aīæ rōnalis dicta sufficiant. Ad laudē & gloriā illi⁹ q ne aia morte ī mortali piret pciosissimū sanguine suū effundere nō dubitault. Q ui me & liberos meos Theophrastū. M. Brutū. M. Anto. atq Corneliā ad portum salutis eternæ perducere dignetur.

DE COGNITIONE ANIME SEPARATE.

VNC aūt fm pmissa nōnihil de cognitiōe aīæ sepa tæ i calce hui⁹ secūdi capitis pscrutādū ē. Videf eni φ a corpe sepata nihil itelligere possit. Nā fm philoso phū in. iii. de aīa. Sicut se hēt sensus ad sensibilia: sic se hēt itellect⁹ ad fātasmata: sed sēsus nō pōt sētire nisi p̄ sentib⁹ sensibilib⁹: ergo nec aīa itellectiua aliqd pōt i telligere: nisi fantasmata ei psentēt. Sed nō repsenta būt ei post mortē: qa illa nō repsētāt: nisi i aliquo orgāo corpali: ergo aīa p⁹ mortē ñ pt itelliger. ℭ Si dicat. φ phs loqt d aīa: fm φ ē i corpe sed nō put est sepata. ℭ Cōtra obiectū potēriæ determinat fm natu rā ipli⁹ potētiæ. Sed eadē ē natura aīæ itellectiuæ aū mortē & post. Er go si aīa itellectiua aū mortē ordinat ad fantasmata sicut ad obiecta: ut: φ ēt post mortē. Er sic idē qd pri⁹. ℭ Præterea Aīa nō pōt itellige re si ab ea potētia itellectiua remoueat. Sed mortē itellect⁹ agēs & pos sibilis nō manēt i aīa: qa hmōi potētiæ nō cōpetūt ei: nisi p unionē ad corp⁹. Si. n. nō eēt unita corpi: nō hēret hmōi potētias: sicut nec āgel⁹ ergo anima post mortem non potest intelligere. ℭ Ad hæc fm phm in. i. de anima. Intelligere corrumpitur quodam interius corrupto. Istud autem interius de quo philosophus loquitur, corrumpitur in morte. Ergo intelligere post mortem non erit. ℭ Sed contra. Sicut

aliquid ex coniunctione ad corpus materiale redditur passiuum:ita p separationem ab eodem redditur actiuum: Calidũ enim & agit & patitur pp coniunctionem caloris ad materiam. Si autem esset calor sine materia:ageret & non pateretur. Ergo & aia per sepationem a corpore redditur omnino actiua: sm q potentiae aiae nõ possunt p seipsas cognoscere sine exterioribus obiectis. Hoc enim ipsis competit in quantum sunt passiuae: sicut dicit phus de sensu, in secũdo de aia. Ergo aia p sepationẽ a corpore poterit per seipsam intelligere nõ accipiendo ab aliquibus obiectis. ¶ Amplius in libro de spiritu & aia dr q aia a corpore si pata trahit secũ suas potẽtias: Sed rõne suarũ potentiarũ dr cognoscitiua & itellectiua: ergo post mortẽ cognoscere & itelligere poterit. ¶ Praeterea sm Damascenum. Nulla substãtia destituit sua propria opatione: sed ppria opatio aiae rõnalis ẽ itelligere: ergo aia post mortẽ intelligit. Ad hãc qõnẽ rñdet Angelicus doctor i qõnib⁹ disputatis qõne decimanona ar. primo dicẽs. Sicut dicit phus i primo d aia Si nulla opationũ ipsi⁹ aiae ẽ ei ppria: ut scilicet possit eã sine corpore habere. ipossibile ẽ ipsam aiam separi a corpore. Operatio eni cuiusli bet: i est, quasi finis eius: cũ sit optimũ in ipsa. Vñ in primo caeli dr a pho q unaquaeq res est pp suã operationẽ. Vnde sicut firmiter per fidẽ catholicã substinemus & tenemus: q aia post mortẽ remãeat a corpore sepata: ita substinere necesse est: q sine corpore existens itelligere possit. Sed modũ intelligendi difficile est considerar: eo q necesse ẽ ponere ẽ i habere aliũ modũ itelligẽdi: q nũc hẽat: cũ nũc manifeste apparet: q itelligere non possit: nisi ad fantasmata conuertatur: q p⁹ mortẽ oino non remanẽt. ¶ Quidã enim dicũt: q sicut nũc a sensibilibus rebus spẽs accipit mediantibus sensibus: ita tunc accipere poterit nullo modo interueniente. Sed hoc uidetur impossibile: quia ab extremo in extremum: non fit transitus nisi per media. Species autem i ipsa re sensibili habet esse maxime materiale: in intellectu autem sume spirituale: Vnde oportet: q in hanc spiritualitatem transeat mediantibus quibusdam gradibus: ut pote, quia in sensu habet spiritualius esse: q i re sensibili. In imaginatione autem adhuc spiritualius: q i sensu. Et sic deinceps ascendendo. ¶ Vnde alii dicunt: q per species rerũ a sensibus acceptas: dum erat in corpore: & in ipsa anima conseruatas post mortem intelligit. Sed haec opinio a quibusdam sequentib⁹ Auicẽnam improbatur. Cum enim anima intellectiua non utatur corporali organo ratione intellectus: non potest aliquid esse in parte intellectiua animae: nisi in ratione intelligibilis. In uirtutibus autem utenti-

busorgano corporali potest aliquid conseruari:non in ratione cognoscibilis:sed sicut in quodam corporali subiecto:ratione cuius contingit:ꝙ quædam potentiæ sensitiuæ sunt:quæ non semper actu appræhendunt species uel intentiones in se conseruatas:sicut patet de imaginatione & memoria. Et sic uidetur:ꝙ in parte intellectiua nihil conseruetur:nisi quod actu appræhenditur. Et sic nullo modo per species prius receptas a rebus anima post mortem intelligere potest:secundũ Auicennam & suos sequaces propter rationem iam per ipsos assignatam. ¶ Sed hoc non uidetur uerum. quia omne:quod recipitur in aliquo:recipitur in eo per modum recipientis. Cum autem substantia immaterialis habeat esse magis fixum & stabile:q̄ substantia corporea:in parte intellectiua recipientur species firmius & immobilius:q̄ in aliqua re materiali. Et q̄uis recipiuntur in ea secundum rationem intelligibilis non tamen oportet ꝙ semper intelligantur:quia non semper sunt in ea in actu perfecto:nec in potentia pura:sed in actu incompleto:qui est medius inter potentiam & actum:quod est esse aliquid habitualiter in intellectu. Vnde philosophus uult ꝙ anima intellectiua sit locus specierum in tertio de anima:utpote eas in se retinens & cõseruans. Illa ergo improbatio Auicenne non est sufficiens. ¶ Sed tamẽ huiusmodi species receptæ prius & conseruatæ non sufficiunt ad cognitionem:quam necesse est ponere in anima separata:tum propter animas puerorum:tum propter hoc ꝙ multa erunt cognita ab anima separata:quæ nunc non cognoscuntur a nobis. ¶ Et ideo alii dicunt:ꝙ anima separata:q̄uis a rebus non accipiat:habet tamen potestatem ut seipsam rebus cognoscendis conformet apud rerum presentiã:sicut uidemus ꝙ imaginatio aliquas formas componit ex seipsa:quas nũq̄ per sensus accepit. ¶ Sed hoc non potest stare:quia impossibile est:ꝙ sit idem aliquid:quod educat se de potentia in actum. Anima autem nostra est in potentia ad similitudines rerum:quibus cognoscit. unde oportet ꝙ efficiantur in actu:non per ipsam animam:sed per aliquid quod habet illas similitudines in actu:uel per res ipsas:uel per deum in quo sunt omnes formæ in actu. Vnde nec imaginatio aut intellectus aliquam formam componit de nouo:nisi ex aliquibus præexistẽtibus sensibilibus:sicut compono formam montis aurei ex præexistẽtibus sensibilibus auri & montis. Et ideo alii dicunt:ꝙ formæ:quibus anima separata intelligit:sunt ei impressæ a deo ab ipsa sui creatione. & sic secundum istos anima separata intelligit per species cõcreatas:per quas etiam nunc intelligimus secundum quosdam ita ꝙ per sen

fus non acquiruntur animæ: nouæ species: sed tantummodo excitatur anima ad species: quas in se habet intuendas: s'm q Platonici dixerunt: qui uolebant: q addiscere nostrum nihil aliud erat: q̃ reminisci. Sed huic opinioni experientia contradicit. Videmus enim q qui caret uno sensu: q caret et una scientia: ut pote carens uisu: non potest scientiam habere de coloribus. Quod non esset si anima non indigeret a sensibus accipere species: quibus cognoscat. ¶ Secundum alios uero p has species creatas anima corpori coniuncta nihil intelligit: a corpore impedita. Intelligit autẽ per eas a corpore separata. Sed hoc autem uidetur q species: quæ naturaliter inditæ sunt animæ: totaliter a corpore impediantur: cum tamen coniunctõ corporis ad animam ñ sit accidentalis animæ: sed naturalis. Non enim inuenimus duorum: quæ sunt naturalia uni rei: unum esse totaliter alterius impedimentũ alias alterum eẽt frustra. Dissonat etiam hæc positio ab opinione philosophi in tertio de anima: qui comparat intellectum animæ rationalis tabulæ rasæ: in qua nihil est scriptum: ¶ Et ideo aliter dicendum ẽ q unũquodq recipit influentiam a suo superiori per modum sui eẽ. Esse autem animæ rationali acquiritur medio quodãmodo inter formas separatas & materiales. Formæ enim imateriales: scilicet angeli recipiunt a deo esse: non dependens ab aliqua materia: nec in aliqua materia. Formæ uero materiales esse a deo accipiunt & in materia existens: & a materia dependens. Sed quia rationalis anima accipit esse a deo in corpore: nec tamen a corpore dependẽs: quia sine corpore cõseruari potest: ideo influentiam a deo medio quodãmodo accipit anima rationalis iter angelos & res materiales. Recipit enim intellectuale lumen hoc modo: ut eius intellectiua cognitio habeat ordinem ad corpus: inquantum a corporeis potẽtiis accipit: & ad eas respicere habeat in actu considerando: in quo inferior angelis inuenitur. Et tamẽ hoc lumen non est corpori obligatum ut eius operatio per organum corporeum impleatur. In quo inuenitur superior omni materiali forma: quæ non operatur: nisi operationem: cui cõicat materia. Sed quãdo anima a corpore erit sepata: sicut esse suum habebit: nec a corpore dependens: nec in corpore existens: ita influẽtiam intellectualis cognitionis recipiet: ut nec sit corpori obligata. quasi p corpus exercéatur: nec omnino aliquem ordinem ad corpus habeat. Et ideo quando anima primo creata corpori infunditur: non datur ei aliquid de intellectuali cognitione: nisi per ordinem ad corporeas potentias: ut pote:

q̄ per intellectum agentē possit facere fantasmata intelligibilia ī actu quæ sunt potentia itelligibilia: & per intellectum possibilē recipe spēs intelligibiles sic abstractas: & inde est: q̄ qdiu habet eē coniunctū corporitin statu huius uie non cognoscit illa: quorum species i ipso regenerantur: nisi inspiciendo ad fantasmata. Et propter hoc nec reuelationes ei aliquæ diuinitus fiūt: nisi sub speciebus fantasmatum: nec ipsas substantias separatas intelligere potest: ut potē: quæ sufficienter per sensibilium spēs cognosci non possunt. Sed quādo habebit esse a corpore absolutum: tunc recipiet influentiā intellectualis cognitiōis hoc modo: quo angeli recipiūt sine aliquo ordine ad corpus: ut scilicet spēs rerum ab ipso deo recipiat: nec oporteat ad intelligendum in actu: per has species: uel per illas: quas prius acquisiuit ad aliqua fantasmata cōuerti: posset nihilominus ipas substantias separatas: scilicet angelos uel demones naturali cognitione uidere: q̄uis non deum: quod nulli creature conceditur sine gratia. ¶ Ex quibus colligi potest q̄ anima post mortem tribus modis intelligit. Vno modo per species: quas recepit dum erat in corpore. Alio modo per species in ipsa sua separatione a corpore sibi diuinitus infusas. Tertio modo uidendo substantias separatas: & in eis species rerum intuendo. Sed hoc ultimum nō subiacet eius arbitrio: sed magis arbitrio substantiæ separatæ. quæ suam intelligentiam aperit loquendo: & claudit tacendo. Quæ quidem loquutio: qualis sit: superius explicatum est: ubi de differentiis animæ rationalis & angeli pertractauimus. ¶ Hæc beatus Thomas in questionibus disputatis. q. decima nona ar. primo. ¶ Ad primum igitur dicendum: q̄ philosophus in tertio de anima non loquitur nisi de intellectu corpori coniuncto. Alias enim consideratio de intellectu ad naturalem non pertineret. ¶ Ad replicā dicitur: q̄ q̄uis eadem sit natura aiæ ante mortem & post mortem: quātū ad rōnem spēi: tamē non ē idem modus essendi: & per consequens: nec idem modus operandi. ¶ Ad secūdū dicēdū: q̄ in anima separata remanebit potentia intellectiua: & intellectus agens & possibilis: huiusmodi enim potētiæ nō causantur in anima ex corpore: q̄uis in anima corpori unita existentes aliquem ordinem habeant ad corpus: quem non habebunt in anima separata. ¶ Ad illud intelligere & considerare corrumpūtur: quodam interius corrupto &c. Dicitur q̄ philosophus loquitur de intelligere: quod nunc nobis competit in ordine ad fantasmata. Hoc enim impeditur impedito organo corporali totaliter: & corrum-

pitur eo corrupto. ¶ Sed adhuc unus paruus scrupulus testat. Si enim anima separata intelligit per species sibi diuinitus infusas. Quomodo substentari & probiliret teneri potest q deus infundat dona sua existē tibus in inferno. Sequitur ergo q animæ damnatæ non intelligunt: uel q non intelligant per species infusas. Dicit ad hoc doctor. S. ubi supra q infusio donorum gratuitorum non pertingit ad eos: qui sunt in inferno: sed eorum quæ ad statum naturæ pertinent: participatione non priuāt. Nihil enī est uniuersalis boni participatione priuatum: ut dicit Dionisius in. ii. ca. ce. hierar. Prædicta aūt specierū īfusio: quæ fit in separatione animæ a corpore pertinet ad conditionem naturæ sub stantiæ separate. Et ideo huiusmodi infusione nec animæ damnatorū ptiuantur. ¶ Hæc ille. Præfatus etiam doctor in pria parte. q. lxxxix. ar. i. ad tertium de cognitione animæ separate sic effatur. Anima sepa ta non intelligit per species innatas: nec per species: quas tunc abstra hat: nec solum per species conseruatas: quia q̄uis possit intelligere per species: quas in corpore acquisiuit: tamen ille species usquequaq nō suf ficiunt: sed p spēs: ex influentia diuini luminis participatas: qua tū anī ma fit pticeps: sicut aliæ substantiæ separatæ: quāuis īferiori mō. unde quā cito cessante conuersione ad corpus ad supiora conuertit. ¶ Sed. iii. Quodlibet ar. i. de cognitione animæ sepatatæ sic iterū inqt. Cū nul la substantia destituatur sua propria opatiōe & aīa intellectiua post mor tē remaneat: necesse est ponere q aliquo mō intelligat. Impossibile est autē ei alterū trium modorū itelligendi non attribuere. Vt. s. itelligat uel abstrahendo spēs itelligibiles a reb9: sicut nūc itelligit corpori uni ta: uel p spēs itelligibiles in corpore acqsitas: & in ea cōseruatas post mortē: uel ēt p aliqs spēs cōcreatas: uel qualitercūq desup īfluxas. q dā ergo dicūt: q aīæ sepatæ itelligunt abstrahendo species itelligibiles a rebus. Sed hoc esse nō potest. Abstractio enī specierꝝ itelligibilium a rebus sensibilibus fit mediante sensu & imaginatione: quorum opera tiones: cum sint per organa corporalia: animæ separatæ attribui non possunt. Vnde alii hoc negantes dicunt ulterius: q nec etiam per spe cies acquisitas a rebus sensibilibus: dum esset in corpore: anima separa ta intelligit: Ponunt enim Auicennam sequentes: q species intelligi biles non conseruantur in itellectu possibili: nisi dum actu itelligit: sed conseruantur species particulares reꝝ sensibiliū solum in imaginati ua & mēoratiua: ad qs dū itellect9 possibilis se cōuertit: d nouo īfluūt ī ipm spēs itelligibiles ab itellectu agēte. Cū ergo uis memoratiua & imagiatiua corrūpat corpe corrupto eo q ē uirt9 orgāi corpalis: seqt

ꝙ anima post mortem nullo modo intelligere possit per aliquas species a rebus sensibilibus acceptas. Vnde relinquitur ꝟm eos: ꝙ anima separata intelligat per species concreatas: sicut & angeli. ¶ Sed hæc quidem positio irrationalis uidetur quantum ad utrūq̄ dictorum. ꝙ enim species intelligibiles in intellectu possibili non conseruentur: est contra rationem. Quod enim in aliquo recipitur: est in eo per modū recipientis. Vnde cum intellectus possibilis habeat esse stabile & imobile: oportet ꝙ species intelligibiles in eo recipiantur stabiliter & imobiliter: Est etiam contra Aristotelem: qui dicit in tertio de anima: ꝙ intellectus possibilis: cum sciat singula: hoc est accipiens species singulorum ut sciens: idest sicut contingit in scientia: uel in eo: qui habet scientiam tunc dicitur ꝟm actum. Hoc autem confestim accidit: cū possit operari per seipsum. Est quidem ergo & tūc potētia quodāmō: nō tñ simpliciter: sicut ante addiscere: aut inuenire. Ex quib⁹ uerbis apparet: ꝙ species intelligibiles quādoq̄ sunt habitu ī itellectu possibili: quis actu nō operentur. Illud etiam: quod dicunt animam humanam habere spēs itelligibiles cōcreatas irrationabiliter dr̄. Si enim potest eis uti: dū est corpori unita: sequitur ꝙ potest homo itelligere ea: quorum sensum nō accepit: ut puta: ꝙ cæcus intelligat colores: Quod patet esse falsum: Si autem per unionem corporis totaliter īpeditur aīa humana: ut speciebus intelligibilibus concreatis uti non possit: sequitur ꝙ unio corporis: & animæ non sit naturalis: id enim: quod est in natura rei: nō totaliter impeditur per aliquid: quod est rei naturale: alioquin natura faceret alterum illorum frustra. ¶ Sic ergo dicēdum est: ꝙ anima separata intelligere potest quædam per species itelligibiles: quas per sensus a rebus acquisiuit: dum esset in corpe. Sed iste modus cognoscendi non sufficit: quia multa cognoscit anima separata: quæ nos in hac uita non cognoscimus, maxime quia inconueniens uidetur: ꝙ animæ illorum: qui in maternis uteris moriuntur: quæ forte nullum intellectus usum habuerunt: & per consequens nec aliquas species intelligibiles acquisitas: nihil post mortem intelligant. Vnde oportet addere: ꝙ anima in sui separatione a corpore recipit influxum specierum intelligibilium a natura superiori: scilicet diuina ꝟm naturalem ordinem: quo experimur: ꝙ anima humana: quanto magis a corporeis sensib⁹ abstrahitur: tanto magis potest esse pticeps superioris influxus: sicut patet in dormientibus & alienatis: qui etiam quædā futura preuident. ¶ Hæc ille. Sed nūquid aīa separata oīa naturalia cognoscat: Respondet pfatus doctor ī prima pte. q. lxxxix. arti. iii. Aīa inqt separata itelligit p spēs separatas: quas recipit ex influētia diuini luminis: sicut & an-

geli. Sed tñ q̃a natura aiæ ē ĩfra naturã angeli: cui iste modus cogno-
scēdi ē naturalis: aia separa p huiusmodi spēs nō accipit pfectã rerũ
cognitionē: sed quasi ĩ cōi & cōfusam. Sicut ergo se hñt angeli ad p-
fectã cognitionē rerũ naturaliũ p huiusmodi spēs: ita aiæ separæ ad
ĩperfectã & cōfusam. Angeli aũ per huiusmodi species cognoscunt
cognitione perfecta omnia naturalia: qa oia: que deus fecit ĩ propriis
naturis: fecit in intelligentia angelica: ut dicit Augustinus super ge-
nesim ad litteram. Vnde & animæ separæ de omnibus naturalib' co
gnitionem habent: non certam & propriam: sed cōmunē & cōfusam
¶ Hæc ille. Sed ad cōem q doctor loqtur de cognitiōe naturali aiæ
separæ de cognitione autē gloriæ ē alia rō. ¶ Multi autē Academici
& litteratissimi uiri: scire satagunt: & præcipue Magnificus & amplissi
mus uir dñs Ioannes frãciscus mellius: siue de mellis cremonēsis: quē
non modo nobilitas sanguinis: uerum etiam morales & scientifici ha
bitus clarũ & cōspicuum efficiũt. Si animæ separæ mutuo se cogno-
scunt: & anima separa alicuius hominis alterius animam hominis co-
gnoscat: cuius quidem hominis in hoc etiam mũdo nullam habuit co
gnitionem. ¶ Respondet predictus Thomas ibidem ar. ii. q sic. Aiæ
inquit separe coguoscũt alias animas separatas: sicut diues in iferno po
situs uidit Lazarum & Abraam. Vidēt etiam & demones & angelos
aiæ separe. Vnde Augustinus in nono de trinitate dicit. Mens nostra
cognitionē rer incorporear p seipsam accipit: idest cognoscendo se
ipsam. Per hoc ergo q aia separa cognoscit seipsam: accipe possum'
qualiter cognoscit alias res separatas. Dictum est autē q q̃diu aia corpo
ri ē unita: intelligit cōuertēdo se ad fantasmata. Et iō nec seipsam pōt ĩ
telligere: nisi inquãtũ fit actu intelligēs p speciē a fantasmatibus ab-
stractã. Sic enim p actũ suũ itelligit seipsam: sed cũ fuerit a corpore se
para: itelligit nō cōuertēdo se ad fantasmata. Vñ seipsam p seipsam in
telligit. Est aũt cōe oi s bē separæ: q intelligat id: qđ ē supra se: & id qđ
est infra se per modum suæ s bæ. Sic enim intelligitur aliquid sm q ē
in intelligente. Est autem aliquid in altero per modum eius: in quo ē.
Modus autem s bæ animæ separæ est infra modum s bæ angelice: sed
est conformis modo aliarum aiarum separatarum. Et ideo de aliis ani
mabus separis pfectã cognitionē habet: de angelis aũt ĩperfectã & de
ficiētē: loquēdo de cognitiōe naturali aiæ separæ. De cognitiōe autē
gloriæ ē alia rō. ¶ Hæc ille. In tertio aũt quodlibet ar. primo sic dicit.
Aia separa pōt aliã aiam cognoscere: tam p notitiã: quã de ea acqsiuit
ĩ hac uita: siue p aliquã similitudinē effectus ipsius: q ē uita hois: siue p
aliquã similitudinē influxã a deo naturali ifluxu: ¶ Hæc ille. Aiæ igi

tur separatæ:ubicūq; sint mutuo se cognoscūt. Probat hoc ēt Grego-
rius dominicis uerbis lucæ. xvi. circa mediū quarti dialogoꝝ:ubi dicit
ꝙ boni cognoscūt malos. Nā Abraā & Lazarus boni Tātalū diuitē
epulonē cognouerūt. Si eni eū i tormīs positū nō cognouissent: ne-
quaq̄ dixissent:ꝙ bona recepisset i uita sua. Itē mali bonos cognoscūt
Nā diues ꝑcat ex noie dicēs Mitte Lazarū:ut intingat extremū digiti
sui i aquā. Itē boni cognoscūt bonos:nā Abraā cognouit Lazarum.
Itē mali cognoscūt malos:nā diues malus fratres malos cognouisset
si i infernū descēdissent. Iterū boni cognoscūt eos:quos i uita nūq̄ uide
rūt. Nā Abraā cognouit Lazarū & diuitē:quos i hac uita nūq̄ uiderat
℄ Animæ igit̃ sepatæ cognoscūt se adinuicē. Quia cōe ē oi sbe itel-
ligibili cognoscere essētiā suā:& p ītuitionē suæ ꝓprie essentiæ cogno
scere essentiam earum:i qb⁹ ē similitudo ipsius. Idcirco anima sepa-
ta directe suā essentiā ītuēdo:ꝑfecte cognoscit alias aias:cū oēs aie eū
dē modū essendi pticipēt:cū sint eiusdē speciei:& p cōsequēs eundem
hēant modū itelligendi. Angelos uero per intuitionem essentiæ suæ
imperfecte cognoscit:cum sit infima sba in ordine itelligibiliū. Qua
re satis patet:ꝙ aiæ sepatæ seipsas per suas essentias cognoscunt & ꝑ-
fecte naturaliter. Angelos uero per similitudines diuinitus ipressas
eis:& hoc iperfecte:quoniam aiæ natura angelis inferiores sunt ut di
ctum est & intellige:quæ diximus de cognitione naturali:uelut pau
loante disseruimus ex intentione Thomæ. ℄ Dubitatur etiā utrum
aia sepata singularia cognoscat. Et respōdetur ꝙ sic. Vnde doctor sā
ctus in q̄ōnibus disputatis. q. xix. arti. ii. Anima inquit sepata duobus
modis cognoscit:sicut dictum ē. Vno modo p species sibi infusas i ip
sa sepatione:alio modo per spēs:quas in corpore accepit. Et quātū ad
primū modū attribuēda ē aiæ sepatæ cognitio similis angelicæ cogni-
tioi. Vñ sicut angeli singularia cognoscūt p spēs cōcreatas: ita & aia
p spēs ipsas sibi i ipsa sepatiōe inditas: Cū enim ideæ i mēte diuina exi
stētes sint factrices reꝝ quātū ad formā & materiā:oportet ꝙ sint earū
exēplaria & similitudines ſm utrūq;. Vñ p eas cognoscit res nō solū
ſm naturā generis & spēi:sed ēt ſm suā singularitatē:cui⁹ principiū ē
materia. Formæ aūt mētib⁹ angelicis cōcreatæ:& quas aiæ i sua sepa
tiōe adipiscūt:sūt q̄dā similitudines idealiū rōnū:q̄ sūt i mēte diuina:
ita ꝙ sicut ab illis ideis effluunt res:ut subsistant in forma & materia:
ita effluunt spēs i mētibus creatis:q̄ sūt cognoscitiue reꝝ & quātū ad
formā & quātū ad materiā:& quātū ad naturam ulem:& quā ū ad sin
gularia. & sic p hmōi spēs aia sepata singularia cognoscit. Spēs aūt:q̄
sunt acceptæ a sensibus sunt similes rebus: ſm hoc tantum: ꝙ res

agere possunt: hoc est ſm formam. Et ideo per eas non possunt singularia cognoscere: nisi forte in quātum recipiūtur in aliqua potētia utēte organo corporali: i qua quodāmō materialiter: & sic pticulariter recipiūtur. In itellectu uero: q ē a materia imunis: nō potest esse principium uniuersalis cognitiōis: nisi forte p quādā reflexione ad fantasmata: a qbus itelligibiles spēs abstrahūtur: q reflexio post mortē corruptis fantasmatibus esse nō poterit. Poterit tñ oīa huiusmodi uniuersalia ad singularia applicare: quorū notitiā p aliā cognitionē habet hæc ille. ❡ Et nota: φ localis distātia nō īpedit cognitionē animatū sepatarum. Vñ Thomas in prima parte. q. lxxxviii. arti. vii. Anima īngt separata per influxum specierū ex diuino lumine singularia itelligit. Q d quidē lumen equaliter se habet ad propinquū & distās. Vñ distātia localis nullo mō īpedit animæ sepatæ cognitionē hec ille. ❡ Aliqs etiā ambiguus fortasse ē: Vtrū animæ sepatæ cognoscāt ea: quæ hic agūtur. Et uidetur φ sic. Nisi enim ea cognoscerent: de eis curam non haberent. Sed hñt curam de hiis: quæ hic aguntur. ſm illud lucæ. xvi. habeo qnq; fratres: ut testetur illis: ne & ipsi ueniant in hunc locum tormētorum. Ergo animæ sepatæ cognoscūt ea: quæ hic agūtur. ❡ Preterea frequēter mortui uiuis apparent: uel dormientibus uel uigilātibus: ut eos admoneāt de iis: quæ hic agūtur: sicut samuel apparuit saulitut habetur primi regum. xxviii. Sed hoc nō esset: si ea: q hic fiunt: nō cognoscerent. Ergo ea: quæ hic fiunt cognoscunt. ❡ Ad hæc. Animæ separatæ cognoscūt ea: q apud eas aguntur. Si ergo: q apud nos aguntur: non cognoscerent: impediretur eorum cognitio per localē distantiam. Quod supra negatum est. Ad hoc respondetur ex int n tione sancti doctoris in prima parte. q. lxxxix. arti. viii. φ ſm naturalem cognitionē: de qua nunc hic agitur: animæ mortuorum nesciūt quæ hic aguntur. Et ratio est: quia anima sepata p influentiā specierū a deo nō cognoscit singularia: nisi p hoc. φ quodāmō determinatur ad illa: Vel per uestigium alicuius precedentis cognitionis: uel per aliquā effectionē: uel p naturalē uel p diuinā ordinationē. Animæ autē mortuorū ſm ordinationē diuinā & ſm modū essendi segregate sunt a conuersatione uiuentium: & cōiunctæ conuersationi spiritualiū substātiarum: q sūt a corpore sepatæ. Vnde ea: q apud nos agūtur ignorāt. & hāc rōnē assignat Grego. i. xii. moraliū dicēs. Mortui uitā i carne uiuētiū post eos qualiter disponat nesciūt: qa uita spiritus lōge ē a uita carnis: & sicut corporea atq; icorporea diuersa sunt genere: ita distincta cognitiōe: ❡ Hæc ille. Et hoc etiā uī Augustinus tāgere i li. de cura p mortuis agēda dicēs. Animæ mortuorū teb⁹ uiuētiū nō itersunt

¶ Sed de animabus beatis aliud ē iudiciū. Vñ ibidem subdit. Grego. Q̄ d' tñ de aīabus sanctis sentiēdum nō ē:qa q̄ oīporētis dei claritatē uident nullo mō credēdum ē:qđ sit foris aliqđ qđ ignorēt. Dicit igit̄ Thomas: Q̄ d' ſm ſniam Gregorii tenēdum ē:q aīæ deum uidentes oīa pſentia:q̄ hic agunt̄:cognoſcūt. Sunt.n. angelis æquales de qbus ēt Augu. aſſerit: Q̄ d' ea:q̄ apd uiuos agunt̄:nō ignorāt:Sed qa bea torꝝ aīæ sunt pfectiſſime iuſticiæ diuinæ coniūctæ:nec triſtant̄:nec re bus uiuētiū ſe igeruntinisi ſm q iuſticiæ diuinæ exigit diſpō. ¶ Hæc ille ¶ Ad primum ergo dicēdum q aīæ mortuorꝝ pñt habere curam de rebus uiuētium:ēt ſi ignorēt eorꝝ ſtatum:ſicut nos habemus de mor tuis eis ſuffragia impēdēdo:quis eorꝝ ſtatum ignoremus. Pñt ēt facta uiuētium:nō p ſeipſos cognoſcere:ſed uel p aīas eorꝝ:q hinc ad eos ac cedunt:uel p angelos ſeu demones:uel ēt ſpiritu dei reuelāte: ut dicit Augu. in libro de cura p mortuis agenda. ¶ Ad ſecūdū r̄ndet̄ Q̄ d' hoc q mortui uiuētibus apparent qualitercūq;. Vel contingit p ſpāle dei diſpēſationem:ut aīæ mortuorꝝ rebus uiuētium iterſint:& ē inter diuina miracula computādum. Vel hmōi apparitiões ſiunt p operationes angelorꝝ bonorꝝ uel malorꝝ:ēt ignorātib⁹ mortuis:ſicut ēt uiui ignorantes aliis uiuētibus apparēt in ſomniis:ut Augu. dicit i pdicto libro. Vnde & de Samuele dici pōt: Q̄ d' ipſe apparuit p reuelatione diuinam. ¶ Ad tertiū dicēdum q Ignorantia huius nō cōtingit ex lo cali diſtātia. ſed pp cām pdictam. ¶ Hæc Thomas loco pxie allegato

¶ Vtrum aūt habitus & actus ſciæ hic acqſitæ remaneat poſt mortē in aīa ſeparata:dilucidatū fuit ſupiuſ:ubi de laudibus litterarꝝ & ſciæ in pricipio libelli huius ptractauimus:fuit enim explicatum: q actus & habitus ſciæ hic acqſitæ remanebit in aīa ſeparata poſt mortem:ſed uariabit modus intelligendi. Eandem igit̄ concluſionem: hic aſſero. Intelligentia enim eorꝝ q̄ qs nouit i ſtateritt in aīa ſeparata qa ſpecies intelligibiles idelebiliter recipiunt̄ in itellectu poſſibili. Receptū.n. eſt i recipiēte p modū recipiētis ſm Boe. i. v. cōſo. Sed aīa recipiēs ſpēs i telligibiles ē icorruptibilis:ueluti ſupi⁹ cōp robauim⁹. Ergo recipit eas incorruptibiliter. Item phs in. iii. de aīa dicit: Q̄ d' aīa eſt locus ſpecierꝝ nō tota:ſed itellectus. Loci aūt eſt ſaluare locatū. Ergo ſi ſimilitudo ē bona intellectus ſaluat ſpēs. Sed nota ſm Thomā in pria pte. q. lxxix. ar. vi. ad tertium. Q̄ d' ſpēs intelligibiles aliqñ ſunt in itellectu ſm potē tia tm̄:& tunc dicit̄ intellectus eē i potentia: aliqñ aūt ſm ultimā com pletionem actus:& tūc itelligit actu. Aliqñ medio mō ſe habet inter potētiam & actū. Et tūc dicit̄ eē itellectus in habitu. Et ſm hūc modū intellectus conſeruat ſpēs:ēt qñ actu non intelligit:cōtra Auicēnā: q

uolebat:q optimum aliquis actu desinit intelligere aliquam rem desi nit esse illius rei species in intellectu. Sed si denuo uult illam rem itel ligere oportet:quod conuertat se ad intellectum agentem:quē ponit substantiam separatam:ut ab illo effluant species intelligibiles in itel lectum possibilem:& propter exercitium & usum conuertēdi se ad in tellectum agentem relinquitur secūdum ipsum quædam habilitas in intellectu possibili conuertendi se ad intellectum agentem:quam ha bilitatem dicebat esse habitum scientiæ. Secundum igitur hanc posi tionem. Nihil seruatur in parte intellectiua:quod non actu intelligit Quæ quidem opinio superius improbata est. Repugnat etiam dictis Aristotelis in.iii.de anima. Ex quibus elicitur:quod i itellectu aliquan do sunt species intelligibiles in actu:aliquando in potentia: nonnunq̄ uero in habitu:uidelicet medio modo inter potētiam & actum. Et ex hoc habet intellectus q possit operari:quando uult:nō autem q sem per operetur. Intellectus ergo conseruat species habitualiter:qbus po test egredi in actum intelligēdi:quando uult. ¶ Hæc autem uis: qua mens nostra retinere potest species intelligibiles post actualem consi derationem memoria itellectiua proprie appellatur. Hinc dicimus in telligentiam ex memoria oriri:quia actus intelligendi ex habitu ge neratur. Cum ergo intellectus secundum sit conseruatiuus specierū præter cōcomitantiam organi corporalis:palam est: q memoria itel lectiua per mortem non destruitur. Et sic habitus & actus sciētiæ hic acquisite post mortem remanebit. ¶ Hæc ex intentione Thomæ in prima parte.q.lxxix.ar.vi.& in quæstionibus disputatis de uirtute.q. x.ar.ii. Hoc idem tenet Magister Ioannes scotus in.iiii.sen.dist.xlv.q. prima dicens. Species intelligibilis eodem modo potest informare itel lectum separatum sicut coniunctum. Et tunc ultra:cum species intel ligibilis coniuncta intellectui agenti & possibili eodem modo consti tuat rationem memoriæ perfectæ.eo modo quo alias dictum ē de me moria intellectiua:quod continet obiectum intelligibile & itellectuū gignitiuum. sequitur:quod i itellectu separato poterit esse memoria eiusdem rationis:quæ fuit in coniūcto. Et ultra:cum memoria æque perfecta sit æque parens perfecti actus in intelligentia: sequitur q i in tellectu separato poterit esse æque talis gignitio: sicut inte electui con iuncto. Ergo anima separata per speciem intelligibilem retentam cu iuscūq. cuius prius:poterit habere actualem intellectionem. Huic cō sonat intentio philosophi. Qui uult primo de anima quod si nō potest habere operationem separatam:nec esse. Ponit etiam scientiam ꝓprie in itellectu:quod sicut anima per sensus est sensibilia:ita p sciētiam est

sensibilia. Scientia aût ex parte sua nata est incorruptibiliter manere:&
per consequēs ex lege subiecti: cum subiectum sit incorruptibile: hīs
aût ipsam ē in potentia accidētali ad considerandum: ex eodē. tertio &
octauo phisi. Igitur anima separata ē in potētia accidētali ad intelligē-
dum obiecta prius habitualiter sibi nota: ergo pōt ex se exire in actū.
Huic ēt consonat illud Hieronymi in prologo bibliæ. Discamus i ter
ris: quorum nobis sciētia remanebit in cœlis. Valde enim indignum
esset tantum laborare circa scientiam & uirtutes: si desinerēt eē i mor-
te: & ualde irrationale est: q̄ maneant: quin eorum actus possint hēri.
¶ Hæc Ioannes scotus loco præallegato. ¶ Ex prædictis ēt infero q̄
anima separata pōt recordari præteritorum: quæ ipsa nouit coniūcta.
Vnde Luce. xvi. ait. Abraam ad diuitem illum epulonē: cui Tantalo
nomen erat ſm aliquos. Fili recordare: quia recepisti bona in uita tua
& Lazarus similiter mala. ¶ Idem uult Augusti. super illud psalmi.
Fiant filii eius orphani. Et idem nono confessionum dicit: quod mor-
tui habēt memoriam nostri. ¶ Præterea si mortui in statu gratiæ nō
haberēt memoriam peccatorum cōmissorum in uita mortali: non ha-
berēt materiam gratias referēdi deo de eius misericordia. Et hoc ē ar-
gumētum Gregorii pontificis maximi fundātis se super illud psalmi
Misericordias domini in æternum cantabo. Quomodo inqt in æter-
num misericordiam canit qui miseriæ nō meminerit. Hoc idem tenet
Scotus in. iiii. sen. dist. xlv. q. iii. dicens. Cum in anima coniūcta sit ali-
qua memoria intellectiua: illa remanet in separata: & p̄ consequēs no
ticia habitualis omnium illorum: quæ usq̄ ad separationē in ea man-
serunt. Et p̄ consequens pōt uti illis remanētibus ad actum memorā-
di: sicut posset uti coniuncta: quia omnes formæ intellectuales & ope
rationes conseqētes: quæ poterant haberi a cōiuncta: poterūt haberi
a separata. Memoria aût sensitiua loquēdo de totali potentia non ma-
net in separata: sicut nec aliqua potentia sensitiua. Dixi autem totali:
quia: & si anima sit illud: quod est formale in potentia sensitiua: tamē
potentia sensitiua formaliter includit formam quandam totius com-
positi ex corpore sic mixto. & anima perficiente proportionaliter ad
actum correspondentem tali toti. Et per consequens: cum recorda-
tiuum sensitiuæ sit totius: illud non potest competere animæ separatæ.
¶ Breuiter ergo omnium eorum: quorum recordatur coniuncta po
test recordari separata quia quorumcūq̄ fuit memoria sensitiua: eorū
fuit itellectiua pp̄ cognitionē ītuitiuā cōcomitantē oēm sensitiuā pce
ptam: Sed ñ omni recordatiōe pōt recordari sepata: q̄ potuit cōiūcta.

¶Hæc ille. ¶Quid aũt sit memoria sensitiua:& quid intellectiua:& quomodo differãt adinuicem:uide Thomã in prima pte.q.lxxix.arti.vi.& in q̃stionibus disputatis de uirtute.q.x.ar.ii.Item uide Scotũ in iiii.sen.di.xlv.q.iii.qui multa declarat & disputat de memoria itellectiua & sensitiua. ¶Sed circa p̃dicta oritur dubium non paruipẽdẽdũ. Nam si oĩum eorum reminiscit aĩa sepata:quorũ recordata fuit coniuncta:sequit ꝙ aĩe beatæ habẽt recordationem oĩum p̃teritorũ:& p cõsequens habent recordationem peccatorũ cõmissorũ:puta ꝙ Dauid recordat se adulterium prius:& postea homicidium ppetrasse:& Petrus apostolus recordatur se Iesum xp̃m dñm nr̃um abnegasse. Consequens est falsum:tum qa Esaye.lxv. Obliuioni tradentur angustiæ priores. Et Grego. exponẽs illud dicit eandem sñiam:tum qa beatus nullam patietur miseriam. Recordatio aũt ista eẽt cũ magnæ miseriæ q̃a magnæ displicentie. Non enim põt beatus complacere in malo cõmisso:nec neutro modo se habere:idest nec complacẽdo:nec displicẽdo:qa nõ staret hoc cum perfecta charitate:ergo haberet displicẽtiam & de aliquo irreuocabili:ergo tristitiam. ¶Dicit ad hoc:qđ beati peccatorum commissorum recordautur:& gaudent: non ꝙ peccauerint: sed gaudẽt:ꝙ peccata per eos cõmissa per diuinam misericordiã sunt remissa. Gaudent etiam:ꝙ per diuinam clæmentiam a pœnis æternis sunt liberati. Percipiunt igitur gaudium non de culpa commissa: sed de diuina misericordia:quæ culpã remisit:& a pœna eos liberau t: ẽm illud dauidicum:quod paulo ante recitauimus. Misericordias domini in æternum cantabo. Vbi Grægorius dicit. Quomodo in æternũ misericordias domini canunt:qui miseriæ non meminerunt. ¶Sed contra. Licet hoc: quod est remittere peccatum Petro includat petrum peccasse:ita ista sunt simpliciter distincta intelligibilia:nec secundum includit primum in esse:patet quando Petrus peccauit:nec per consequens in intelligi. Ergo possibile est intellectum Petri sistere in sic peccasse:absq; hoc:ꝙ consideret deum remisisse illa peccata. Et q̃q̃ contẽdis:ꝙ nunq̃ sit unus actus sine alio in petro:tamẽ saltem sunt duo obiecta & distinctæ intellectiones:& etiam intellectio eius: quod est Petrum peccasse: est prior natura. Quæro ergo hanc recordationem:q̃ se peccasse recordatur:quis actus uoluntatis seqtur:aut uelle:siue cõplacere:aut nolle:siue displicere:aut nullus:nec placet:nec displicet. Si primum:Petrus malus est:quia complacet ĩ peccato:quod commisit. Si secundum miser est:qa nolitum euenisse:quod scitur euenisse:causat tristitiam per Augustinum de ciui.de.ii.c.tertii libri. Tristitia ẽ de

illis rebus:quæ nobis nolentibus acciderunt. Si neq; sicut eq; sic: iterū malus. Si enim uiator non potest cōplera deliberatione reminisci peccati sui commissi:quin detestetur:uel displiceat:alioquin peccat ad minus obmittendo:quāto magis ad hoc tenetur beatus. Ratio eni communis magis ligat beatum:q̄ uiatorem:quæ est perfecta dei dilectio quæ semper impellit ad odiēdum illud:quod est contra deum: quādo actu cognoscitur:uel cogitatur. ¶ Dicunt ergo aliqui:quod possibile est totaliter deleri a memoria beati peccatum:quod ipse cōmisit:nec in hoc derogatur beato:immo uidetur ad beatitudinem accidentalē eius pertinere. Si enim innocens gaudebit de innocentia speciali gaudio:licet ille non possit gaudere de innocentia:quia tunc esset falsum gaudiū: tamen potest nocentia de eius memoria deleri:ut de illa non habeat aliquam materiam tristiciæ. Potest etiam deus stāte memoria habituali peccati commissi præseruare beatum:ne unq̄ exeat i actum considerandi se illud commisisse. Et hoc iterum sufficeret ad excludēdum occasionem proximam tristiciæ:licet non remotam:nec priuatio talis notitiæ habitualis uel actualis faceret eum in aliquo imperfectum:quia secundum philosophum. Quorūdam obliuisci tunt turpis melius ē q̄ reminisci. Quod maxime uerum est loquendo de illo:qui turpe commisit:cui penale est reminisci. Et scriptura dicit deum obliuisci peccatorum. Ezechie. xviii. Omnium iniquitatum eius:quas fecit non recordabor amplius. Et licet:nullum cognoscibile positiuum uel priuatiuum possit infinitatem diuinæ intellectionis subterfugere: tamen q̄ realiter sint abscondita uel oblita illis:qui commiserunt:nullum inconueniēs sequitur:nec hoc in aliquo beatitudini derogare potest. iuxta illud. Beati quorum remissæ sunt iniquitates:& quorum tecta sunt peccata. ¶ Quod autem adducitur de psalmo:& ex hoc arguitur. Misericordiam non canit:qui peccatorum & miseriæ non meminerit. Respondent:quod i uniuersali meminit peccatorum & miseriæ:quia scit iam se esse beatum:& scit se amplius non posse peccare. ¶ Alii uero tenent:quod semper remanebit in eis memoria habitualis peccatorum:& quandoq; exibunt in actualem recordationem. Et tunc ad uitandum tristitiam dicunt:q̄ deus suspendit causalitatem illam:quam recordatio nata eēt habere respectu tristitiæ. Et hoc quidem possibile est:sicut suspendit naturalem actionem ignis respectu puerorum in camino:sed tunc erit miraculum:quotiens recordantur q̄ non tristantur. ¶ Sed nonnulli alii uolentes fugere & uitare miraculum dicūt. Quod causa naturalis potest impediri per cōtrarium excellens:ne causet effectum: & maxime quando contrarium totaliter

replet capacitatem passi. Ita in proposito. Gaudium de obiecto beatifico replet totaliter capacitatem beati. Et ideo non est capax tristiciæ: quæ nata esset consequi illam recordationem. Vincit enim illud obiectum in causando gaudium: uirtutem illius recordationis in causando tristiciam: quia sm Aristotelem ethi. vii. Delectatio uehemens excludit quácunq; tristitiam non solum contrariam: sed etiam contingētem. ℭ Contra. Habet nolle respectu isti⁹ recordationis: ergo nō habet quicquid uult. Igitur non ē beatus ex. xiii. de trini. c. primo. Respōdetur. Beatus habet quicquid uult de præsenti: uel de futuro. De præterito autem quicquid uult: hoc est uelle non fuisse: & nō habet: nec hoc arguit miseriam: quia impossibile est præteritum non fuisse. ℭ Hæc autem dicta sunt ex intētione Scoti in. iiii. sn. dist. xlv. q. iii. Sed si solutiones istæ non satisfaciunt intellectui. Respondent aliqui dicentes quod Petrus recordatur se Christum abnegasse. Et tunc ad argumētum. Quis actus uoluntatis sequitur: aut uelle: siue placere: aut nolle: siue displicere: aut nullus: q̄a nec placet nec displicet. Dñt q; sequif nolle. i. displicef q̄a detestaf & odit illd: qd̄ ē contra deū: & qn̄ ulteri⁹ arguif ergo miser: negant consequentiam: quia & deus odit & detestatur peccatum: & culpa sibi magnopere displicet: secundum illud. Odisti omnes: qui operantur iniquitatem. Et illud odio sunt domino impius & impietas eius. Et tamē deus non est miser: sed summe beatus. Ita etiā uoluntas beati: cum sit conformis diuinæ uoluntati odit & detestatur omne id: quod deo displicet: & tamen hoc in nullo derogat eius beatitudini. ℭ Alii uero dicunt: quod beati recordantur peccatorum: quæ cōmiserūt: & cum arguitur: uel gaudent de ipsis peccatis cōmissis: uel dolent. Si gaudent: ergo iterum peccant: & consequenter mali sunt. Si dolent: ergo non sunt beati. Respondetur secūdum istos: qd̄ neq; gaudēt: neq; dolēt siue testātur. Et rationem assignāt. Quia gaudium & dolor huiusmodi sunt passiones animæ huic mortali corpori coniūctæ: seu potius sunt passiones cōiuncti ex anima & corpore corruptibili compositi. Et hoc probāt p dictum phi i. iii. de anima dicētis. Dicere animam gaudere: uel tristari: simile est: si quis dicat eam texere: uel hædificare. Quod pro tāto dicit philosophus. Quia passiones nō sunt solius animæ: sed coniūcti. Sunt autem quattuor passiōes: q̄ a donato in cōmētariis andriæ terētianæ quattuor carnifices appellantur. Videlicet: spes timor gaudium & dolor quas etiam cōmemorat. Boetius i libro cōsolationū dicēs. ℭ Nubibus atris ℭ Condita nullū ℭ Fundere possunt. ℭ Sidera lumē. ℭ Si mare uoluēs. ℭ Turbid⁹ auster & cætera. Et postea subdit. ℭ Tu quoq; si uis. ℭ Lumine claro

ℭCernere uerum. ℭGaudia pelle. ℭPelle timorem. ℭSpemq; fugato ℭNec dolor absit. ℭNubila mens est. ℭHæc ubi regnant. Isti autem termini gaudium dolor spes & timor equoci sunt ut patet. Et ideo anima beata: nec habebit dolorē: neq; gaudium huiusmōi: qa istæ sunt passiones animæ coniūctæ: & nō b. atæ: ut dicit isti: & sic per hæc oīa pateat solutio ad id: quod in cōtrariū obiicitur. Accipiat igit̄ lector illam solutionem: quæ sibi magis cōsonare uidebitur: & hæc de cognitione animæ post mortem dicta sufficiāt. Quæ quidē cognitio terminat & claudit secūdum caput principale huius nostri libel.i. Ad laudē & gloriā illius Qui siccam petrā fundere iussit aquas.

ℭIacobus Brutus Nouocomēsis ex castello ab aqua clarū uallis tel linæ: artiū & diuinæ phiæ pfessor de passione aīæ coniūctæ & separatæ.

DE PASSIONE ANIME CONIVNCTE.

OSTQVAM IGITVR Primum & secūdum caput libelli huius cū suis capitulis ad Vmbilicum usq; deduximus: superest: ut pmissa effectu cōprobātes: nō nulla de passione animæ hoc in tertio & ultimo capite pscrutemur. Circa quod duo pquirenda atq; idagāda occurrūt. Primū est. Vtrū anima rōnalis corpori unita passibilis sit. Secūdū āt: qd dificillimū ē. Vtrū aīa exuta corpe ab igne corpeo & materiali pati possit. ℭQuātū igit̄ ad primū: omissis friuolis argumētatiōib⁹ & sophisticis iportunitatibus: q̄ n oppositū fieri possent: sciēdū ē fm Thomā in q̄stionib⁹ disputatis de ueritate q̄stiōe.xxvi.ar.ii. Q ͩ ꝓprie acipiēdo passionē: ipossibile ē aliqd icorporeū pati: Illud ergo: qd p se patit̄ passione ꝓpria corpus ē. Si ergo passio ꝓpte dicta aliquo mō ad aiam ptineat hoc non ē nisi fm q; unit̄ corpori: & ita p accidēs patit̄. Vnit̄ aūt corpori dupliciter: uno mō: ut forma ingtū dat eē corpori uiuificās ipm. Alio mō: ut motor: ingtū p corp⁹ suas opatiões exercet. Et utroq; mō aīa patit̄ p accidēs: sed diuersimode. Nā ad qd ē cōpositū ex materia & forma: sicut agit rōne formæ: & ita patitur rōne materiæ: & ideo passio icipit a materia: & quodāmō p accidēs ptinet ad formā: sed passio patiētis deriuat̄ ab agēte: co q; passio ē effectus actōis. Dupliciter ergo passio corpis attribuit̄ aīæ p accidēs. Vno mō ita q; passio icipiāt a corpore & terminet̄ in anima secundm q; unitur corpori: ut formæ & hec est quædam passio corporalis: sicut cum lęditur corpus: debilitatur unio corporis cum anima: & sic per accidens ipsa anima patitur

ꝙ secũdum suũ esse corpori unitur. Alio modo ita ꝙ incipiat ab aĩa inquãtum est corporis motor: & terminetur in corpus. Et hæc dicitur passio aĩalis: ut patet in ira & timore: & aliis huiusmodi. Nam huiusmodi per appræhensionem & appetitum animæ peragũtur: ad quæ sequitur corporis transmutatio: sicut transmutatio mobilis sequitur ex opatione motoris ſm oẽm modum: quo mobile disponitur ad obediendum motioni motoris. Et sic corpore transmutato per alteratioẽ aliquã ipsa aĩa pati dicit̃ per accidẽs. ¶ Hæc ille. ¶ De passionibus ẽt aĩ cõiunctæ præfatus iterum doctor in. iii. S. dist. xv. quæstione. ii. sic dicit. Cum aĩa sit qd incorporeum sibi proprie nõ accidit pati: nisi secũdum ꝙ corpori applicat̃. Applicatur autẽ corpori: & secũdum eẽntiam suam: secũdum: ꝙ est forma corporis: & secũdum operationem suarũ potentiarum: prout est motor eius. Secũdum autẽ ꝙ applicat̃ corpori: ut forma: sic nõ cõsideratur: ut quid subsistens: sed ut adueniens alteri. Vnde sic ñ patit̃ per se: sed per accidẽs: sicut aliæ formæ mouentur motis subiectis compositis. In uiribus aũt animæ quãtum ad operationem: applicantur corpori solũ uires partis sensitiue & nutritiuæ. Sed qa operatio uirium nutritiuæ partis est i mouere: nõ i moueri. ideo secũdum eas aĩa nõ patitur: sed magis agit. Relinquitur ergo: quod pati sit proprie aĩæ secũdum partem sensitiuam: ut dicitur i. vii. phisicorũ. Sed quia huiusmodi uires nõ sũt subsistentes: sed formæ organorum corporalium: Ideo nõ dicũtur pati per se: nec anima secundum eas: sed per accidẽs: inquãtum compositum patitur: ut dicit̃ i primo de anima. Sed quia potẽtiæ appræhensiuæ sensitiuæ sũt tãtum in recipiendo spetiem: quæ qdem nõ recipitur i sensu per modũ rei: sed p modũ itentionis: Et ideo i operatione harũ uirium ẽ qdem aliquo modo pati quãtum ad hoc ꝙ sunt uires materiales: & quantum ad hoc ꝙ aliqd recipitur. Et propter hoc dicitur i. ii. de anima qd sentire ẽ quoddam pati. Sed qa sensus nõ mouetur a sensibili secũdum cõditionem mouẽtis: cum forma sensibilis nõ recipiatur i sensu secũdum esse materiale: prout est i sensibili: sed secundum esse spirituale: quod est proprium sensui. Vnde nõ habet cõtrarietatẽ ad sensum sed est perfectio eius: nisi secũdum ꝙ excedit proportionem sensus. Ideo non ꝓprie dr pati: nisi secundũ ꝙ excellentia sensibilium corrũpit sensum aut debilitat. Relinqtur ergo ꝙ passio ꝓprie dicatur ſm uires appetitiuas sensitiuas: qa hæ uires & materiales sunt: & mouentur a rebus ſm ꝓprietatẽ rei: qa non est appetitus itentionis: sed ipsius rei. Et ſm hoc habet res cõuenientiã ad aĩam uel cõtrarietatẽ. Et ideo dicit phus i. ii. ethicorũ: quod passio est quã seqtur delectatio uel tristitia. Et remigius dicit:

quod passio motus aiæ est per suspitionē bōi uel mali. Sed qa accidit delectatio ꝑm coniunctionem cōuenientis & cōnaturalis: ideo adhuc magis proprie dicuntur passiones ille affectionis sensitiue: ad quas sequitur tristitia: uel etiam quæ sunt cum uehementia: siue delectatōis: siue tristitiæ: ut dicit philosophus i. v. metaphisicæ: qa sic trahiť aia extra modum suū naturalem. Et sic loqmur hic de passiōibus. Sed i uiribus itellectiue partis: quis nō sit propria passio: qa imateriales sunt ramen ibi est aliqd de rōne passionis: qa i appræhensione itellectus creati ē te ceptio. Et secūdum hoc diciť i. iii. de aia ꝙ Intelligere est pati quoddā. In appetitu autē itellectiuo adhuc est plus de rōne passionis: qa uolūtas mouetur a re: secūdum ꝙ est bona uel mala: q̄ sūt cōditōes rei. Intellectus aūt moueť ꝑm appræhensionē ueri uel falsi: q̄ nō sūt rei ꝑ se sed ꝑm ꝙ sūt i aia: qa bonū & malū sūt i rebus: uerū & falsum sūt i aia ꝑm phm i. vi. metaphisicæ. Vñ magis recipit aia a re ꝑm effectū & uehemētius moueť. q̄ ꝑm itellectū: sicut dicit Dionysius. iii. ca. de. di. no. ꝙ Ierotheus patiēdo didicit diuia: idest ex affectu circa diuia i itellectū deuenit. Ea qa moueť affectus a re ꝑm ꝓprietatē rei: quā res habet i se ipsa: ideo ꝑ hunc modum contigit: ꝙ res habeat contrarietatē uel con uenientiā ad aiam: sed ꝑm appræhenditur ab itellectu ois res habet cōuenientiā iquantum appræhenditur: ut uerum: Et ideo i operatōe appræhensiue semp est delectatio. In opatione autē affectiuæ ē delectatio & tristitia. Et sic etiam tristitia adhuc magis proprie dicitur passio: sicut i affectu sensibili dictum est. Et hæc de passione seu de passiōibus aiæ coniunctæ ex itentione sancti doctoris dicta sufficiant.

DE PASSIONE ANIME AB IGNE CORPOREO

D secundū sic proceditur. Videtur ꝙ aia rōnalis corporis ergastulo soluta: siue diabol⁹ ab igne corporeo & materiali pati nō possit. ¶ Et primo sic arguitur. Sicut eni formæ est agere: ita materiæ ē pati. Ergo unūquodq; agit rōne formæ: patitur autem rōne materiæ. Sed aia exuta corpore est oio imunis a materia: qa neq; est cōposita ex materia & forma: neq; materiam aliquā iformat: ut possit pati saltem ꝑ accidens: sicut patitur corpori unita: uel uti paulo ante patuit: ergo aia exuta corpore siue diabol⁹ ab igne corporeo pati nō potest. ¶ Secundum. Nullū corpus potest imediate pati passiōe ꝓprie dicta a spū: ergo nullus spūs pōt pati a corpore. Patet cōsequētia: qa corpus ē magis natū pati a spū: q̄ spūs a cor

pore. Añcedẽs ꝓbatur:qa passio ꝓprie dicta fit ꝑ ablatõem q̃litatis cõuenĩetis & ꝑ ĩtroductionẽ q̃litatis disconuenĩetis. Sed nullꝰ spũs põt aliquã formã seu q̃litatẽ imediate causare ĩ aliqd corpus. Ergo nullũ corpus põt pati a spũ passione nõ solũ ꝓprie dicta:sed nec quacũq passione cũ oĩs passio sit receptio alicuius formæ. Ergo aĩa exuta corpe ab igne corporeo pati nõ põt. ℭ Tertiũ. Oẽ Agẽs est nobilius & pstãtiꝰ paciẽte:ut patet ꝑ phm̃ i.iii. de aĩa. Et ꝑ Augustinũ. xii. sup genesim ad litterã. Sed aĩa rõnalis oĩ corpore pstãtior & nobilior ẽ:ergo ab igne corporeo aĩa pati nõ põt. ℭ Quartũ quicqd patiẽ mouet. Sed aĩa rõnalis nõ mouet:ergo nõ patiẽ. Maior nota:qa passio ẽ motus. Minor ẽt cõstat:qa nullũ impartibile mouet ẽm philosophũ i.v. phi. Sed aĩa est ĩpartibilis & idiuisibilis ergo nõ mouet:& ꝑ cõsequẽs non patiẽ. ℭ Si dicat ꝙ aĩa mouet ꝑ accidens. ℭ Cõtra. Quia unita corpori mouet ꝑ accidẽs solũ ad motũ corporis:sed exuta corpore non poterit moueri ꝑ accidens:ergo idẽ:qd prius. præterea si exuta corpore mouet ꝑ accidens:pateret etiã ꝑ accidens:& nõ ꝑ se ergo &c. a

ℭ Quinto. Agẽtis ad patiẽs est aliqua ꝓportio. Sed ĩcorporei ad corpus nulla est ꝓportio. Ergo aĩa rõnalis:cũ sit ĩcorporea nõ potest ab igne corporeo pati. ℭ Aliter formari põt hoc argumẽtũ. Actio agẽtis ẽ proportionata passioni patiẽtis. Sed actio ignis:cũ sit corpus phisicũ:est actio naturalis:q̃ cõsistit ĩ mouet:ergo nihil patiẽ ab igne corporeo nisi qd mouetur. Sed aĩa secũdum nullã speciem motus mouetur ab igne corporeo. ergo aĩa ab igne corporeo nõ põt pati. Et idem iudiciũ est de diabolo. ℭ Sextũ nullũ agẽs corporeũ agit ĩ remota:qn prius agat ĩ ꝓxima. Sed multi spũs dãnati uidelicet mali angeli sũt in hoc mũdo & ĩ hoc aere:ergo si ignis ille corporeus ageret in demones huiusmodi:necesse esset:quod prius ureret totam terram:& quæcunq sũt media inter ipsum ignẽ & spiritus tales. Sed hoc nõ est uerũ:ut patet ad sensum:qa uidemus:quod flãma illa nõ se extendit usq ad superficiẽ terræ. Ergo neq anima neq diabolus pati possunt ab huiusmodi igne. ℭ Septimum. Omne:quod patitur ab aliquo:cõmunicat cũ eo ĩ materia. Sed anima rõnalis nõ cõmunicat in materia cũ igne corporali:ergo ab ipso igne nõ potest pati. Maior patet ꝑ philosophũ ĩ primo de generatiõe:& ꝑ Boetiũ ĩ libro de duabus naturis & una psona i.x. Qui dicũt: qd illa solũ agunt & patiunẽ adiuicẽ:q̃ cõmunicãt in materia. Minor uero cõstat qa spiritualiũ & corporaliũ nulla ẽ materia cõis. Vñ nõ possunt adiuicẽ trãsmutari:ut Boetius ĩ eodẽ li. dicit Ergo idẽ:qd priꝰ. ℭ Octauũ. Oẽ qd patiẽ:rcipit aliqd ab agẽte:qa pas

fio est receptio q̄dā. Si ergo aīa ab igne patit̄: aliq̄d ab eo recipit. Sed oē q̄d recipit̄ in aliquo: est ī eo p modum recipientis. Probat̄. Dicitur e. īm in cōmento decimo propositionis libri de causis: quod recipiens recipit ſm modū ſuū: & nō ſecūdum modū rei recepte. Et in cōmento ſuper octauā ꝓpositionem dicit̄: quod res corporeæ ſenſibiles ſunt in intellectu intelligibiles & immatériales. Dicit etiā Auicēna in metaphiſica ſua q̄ unūquodq̄ ē in aliquo p modū eius: in quo eſt: & non p modū ſui. Et ideo oportet q̄ cognitio fiat p modū cognoſcentis: & ñ modum rei cognite. Ideo Boetius dicit q̄ Intellectus intelligit p modum ſui: & non p modū rei intellecte. Nam unūquodq̄ actu intelligitur in quantum eſt immune a materia & a legibus & cōditionibus materiæ: ut dicit Auicēna. Lapis enim nō eſt in anima: ſed ſpecies lapidis ſecundū philoſophū. Ergo: quod recipit̄ ab igne in anima: nō eſt ī ea materialiter: ſed ſpiritualiter. Sed ſpēs & formæ rerū ī anima ſpiritualiter exiſtētes ſunt pfectiones ipſius. Ergo ſi ponatur: p̄d anima patiatur ab igne: hoc non erit in eius pœnā: ſed magis in eius pfectionem & delectationem. ¶ Si dicat̄: quod hoc ipſo aīa punitur in igne: quod ignē uidet: ſicut uidet̄ dicere beatus gregorius in. iiii. dialogoꝝ. Ignem eo ipſo patit̄ aīa: quo uidet. ¶ Cōtra: omne uiſum ex eo q̄d eſt uiſū: eſt pfectio uidētis. Ergo ex tali uiſione aīa non punit. & ſic idē: q̄d prius. ¶ Sed dicebat reſpondens: q̄d ex tali uiſione anima triſtatur & affligitur. ¶ Contra. Aīa nob poteſt uidere ignē inferni: niſi uiſione intellectuali: cū non habeat organa: q̄bus uiſio ſenſitiua uel imagnatiua pficitur. ſed uiſio itellectualis non pōt eſſe cū triſtitia: nec afflictōis imo ī ipſa eſt delectatio admirabilis: ergo &c. ¶ Confirmat̄ quia ſecūdū Iohanem ī primo topicoꝝ delectationi. q̄ eſt in cōſiderādo: nō ē triſtitia cōtraria. ergo ex tali uiſione nō triſtat̄ aīa nec affligit̄. ¶ Si dicat̄: q̄d ex tali uiſione affligitur aīa in quātum ignis affligit ipſam: & q̄a apprætēdit ipſum: & nociuū: ex hoc affligitur. ¶ Cōtra. Ignis nō poteſt affligere aīam agendo in ipſam quia anima non poteſt nec cacaefieri nec exſiccari ab igne: ergo ex tali apprætenſione non poteſt affligi anima: niſi ponatur q̄ exiſtimaret illum ignem poſſe ipſam exurere: aut alio quo uis modo ipſam affligere: & tunc non affligeretur ab igne ſed a ſua falſa exiſtimatōe. ¶ Præterea ex hoc aliquid nocet: q̄ aliq̄d adimit. Vnde Aug. dicit: q̄ malū iō nocet: q̄a adimit bonū: nā oē malū ē puatio alicui⁹ bōi. Ignis āt corpeus nihil ab aīa pōt adimere ergo nullo mō pōt ignis corpeus aie rōnali nocer uel obeſſe: aut quo uis alio mō ipſā affligere. ¶ Sed diceba iteꝝ reſpōdēs: q̄d ignis ille in hoc nocet: q̄a adimit gloriā diuiē uiſiōis: & ex hoc aīa triſtat̄ & affligit̄

℄Contra. Pueri:qui pro solo originali damnãtur:carẽt uisione diui-
næ essentiæ. Si ergo nihil aliud ignis corporeus a damnatis adimit:nõ
erit maior pœna eorum:qui pro peccatis actualibus puniuntur in ifer
no:q̃ puerorum:qui puniuntur in Limbo. Quod est contra Augu-
stinum:qui dicit. Quod pœna puerorum est mitissima & leuissima.
Ergo nec anima nec diabolus ab igne materiali pati possunt.
℄Nono. Omne agens corporeum agit per contactum ꝼm philoso-
phum in primo de gñatõe dnẽ. Quod non tangit nõ agit. Sed ignis
ille materialis non potest tangere animam corpore exutam:quia cõ-
tactus fit solum inter corpora:quæ habent ultima simul. Illa enim se
tangunt quorum ultima sunt simul ꝼm philosophum in. v. phisicorũ.
In spiritu autem non est primum medium nec ultimum. Ergo nullo
modo spiritus ab igne corporeo pati põt. ℄Decimo. Omnis passio
magis facta abiicit aliquid a substantia:ut patet per philosophũ in. vi.
topicorum. Si ergo ab igne patietur anima:de substantia eius aliquid
obiicietur:& sic tandem anima corrumpetur. Cuius oppositum supe
rius demõstrauimus. ℄Vndecimo. Omne agens assimilat sibi patiẽs
ꝼm philosophum in primo de generatione. Sed impossibile ẽ ꝙ ignis
animam sibi assimilet quoniam corpus non potest sibi assimilare spiri
tum:quia tunc spiritus esset capax alicuius formæ:in qua assimilaret
corpori:ergo ignis in spiritum agere non potest. ℄Potest igitur ali-
ter formari hanc rationem. Omne:quod agit in alterum imprimit in
ipsum similitudinem suæ formæ:per quam agit. Sed ignis agit per ca
lorem. Cum ergo anima non possit calefieri:uidetur ꝙ non possit ab
igne pati. ℄Potest etiam sic argui. Illud quod non ẽ susceptibile for
mæ agentis nihil recipit de actione ipsius. Sed anima non potest fieri
calida per actionem ignis. Ergo ignis in aĩam agere ñ põt. ℄Duode
cimo. Oĩs actio ẽ iter cõtraria: Sed iter aĩam & ignẽ nõ ẽ aliq̃ cõtrarie
tas:ergo nec actio. Si ñ actio, ergo nec passio. ℄Si diceres ꝙ spẽs ignis
recepta apd intellectũ facit illam passionem. ℄Cõtra. species ignis in
oculo non urit oculum:ergo nec species ignis in intellectu urit intel-
lectum. ℄Si dicatur:quod anima uritur ab igne:inquantum recipit
illam speciem:ut sibi contrariam. ℄Contra. Anima species non reci-
pit:nisi a sensibus. Sed post mortẽ caret sensibus & fãtasmate:q̃ hæc ĩ
morte corrũpuntur ergo &c. ℄Si dicat ꝙ ignis imediate cãt spẽm suã i
aĩa. ℄Cõtra. Nõ fit trãsitus de extremo ad extremũ:nisi p mediũ: sed
res ẽ mere materialis:itellectus ãt mere spũalis: ergo necesse ẽ: ꝙ spẽs
illiꝰ ignis dferat ad aĩam p sensũ & imaginationẽ. ℄Si uero diceres:
ꝙ aĩa apd se hẽt spẽs uniuersi:eo ꝙ sua itelligibilia sp hẽt secũ ꝼm pħm

in.iii.de anima. ¶ Cōtra. Nihil habet apud se aīa: nisi uniuersale. Sed uniuersalia ne q̄ agūt: ne q̄ patiūtur: q̄a actus sunt suppositoꝝ & singularium: Ergo idem: quod prius. ¶ Terdecimo. Oē āgēs aliquo mō unit patiēti. Sed ignis corporeus nullo mō pōt uniri aīæ. Ergo ignis corporeus nō agit in aīam. Maior patet per philosophum in. vii. phisicoꝝ: ubi uult: quod āgēs & patiens oportet esse simul: & nihil horum mediū. Minor etiā ꝓbatur. Quia spiritus unit corpori tripliciter uel: ut forma materiæ: uel ut mouens mobili: uel ut locatum loco. Sed nullo istoꝝ modorum potest uniri ignis animæ: seu aīa igni: ergo &c. Nō primo mō: quia anima nō potest esse forma illius ignis: nō secūdo modo: q̄a separata nullum corpus mouere pōt: nec ignis mouere potest ipsam animam: quia nihil mouetur nisi corpus. Sed ne q̄ tertio modo anima unitur igni: Quia secundum Boetiū i libro de ebdomadibus. Cōmunis est animi cōceptio apud sapientes. Incorporalia nō esse in loco. ¶ Præterea locus & locatū mutuo se tangunt. Sed in aīa nullus potest esse contactus: quia non est quanta: nec dimensionum susceptiua: ergo spiritus nullo modo potest uniri igni corporeo & per consequens non potest ab eo pati. ¶ Quartodecimo: Illa quæ agunt & patiunt adinuicem: possunt adinuicē trāsmutari: sicut lignū quod patit ab igne efficitur ignis. Sed aia nō potest cōuerti in ignem nec ignis i aiam: ergo ignis nō agit in aīam. ¶ Quintodecio. Si ignis agit in animam: uel agit naturaliter uel supernaturaliter. Sed neutro istorum modoꝝ agit: ergo nullo modo corporeus ignis agit in aīam. q̄ nō agat naturaliter probo. Quia naturalis actio ignis est cremare urere calefacere & exsiccare. Sed hanc actionem nō pōt habere ignis circa animam: quia non potest exuri anima: cū sit incorruptibilis: nec potest calefieri aut exsiccari: ergo nullam actionem naturalem potest hře ignis circa aīam. ¶ Sed dicebat respōdēs: q̄d naturalis actio ignis est cremare: & sic agit in aīam: i q̄tū ipsa defert secū cremabilia. ¶ Cōtra. Cremabilia: q̄ dr̄ aīa secū deferre sūt peccata: q̄bus nō cōtrariatur ignis corporeus. Ergo cū oīs actio naturalis sit rōne cōtrarietatis: uꝰ q̄ aīa nō possit pati ab igne corporeo: inq̄tū secū defert cremabilia. Nō ergo naturaliter agere pōt ignis in aīam. ¶ Quod ēt nō agat supnaturaliter: ꝓbo. Quia si supnaturaliter agit: oporter q̄ agat p aliquam uirtutem sup additā: Aut ergo illa uirtus est corporalis: aut spiritualis. Spiritualis esse nō potest. Quia res corporalis uirtutis spiritualis susceptiua non est. Sed ne q̄ corporalis: cum omni uirtute corporali prestantior sit anima. Et omne agens est præstantius passo uel ut superius prælibauimus. ¶ Sed diceret respondēs: quod anima per peccatū

redditur ignobilior creatura corporali. ℂ Contra. Nam Augusti/nus dicit in libro de uera religione: quod substantia uiuens est digni or qualibet substantia nõ uiuente. Sed anima rationalis post peccatū adhuc remanet uiuens uita rationali: ergo nõ efficitur indignior igne corporali: qui est substantia nõ uiuēs. Non igitur naturaliter: neq; su pernaturaliter agere potest ignis in spiritum. ℂ Postremo probat̄ intētum sic. Nā si aliquo modo debet pati spiritus ab igne: oportet φ ipse ignis corporeus imprimat speciem & similitudinem suam in spi ritu: & ex tali specie sic apprehēsa anima uel diabolus affligatur. Ergo illud: quod immediate affligit animam uel spiritum: nõ est corpus: sed similitudo corporis apprehēnsa. Est sic spiritus non patitur immedia te ab igne corporeo & materiali: sed ab igne spirituali & immateriali. ℂ Hoc idem etiam uidetur posse cõprobari auctoritatibus sanctorum ℂ Augustinus enim xii. super genesim ad litteram dicit. Non sūt cor poralia: sed similia corporalibus: quibus animæ corporibus exute affi ciuntur: seu bene: seu male: ergo ignis: quo anima separata punitur: non est corporeus. ℂ Præterea dicit Damascen⁹ i fine. iiii. libri. Tra detur diabolus & demones eius: ut homo eius: scilicet Antichristus & impii & peccatores in ignem æternum: nõ materialem qualis ē: q apd̄ nos est: sed qualem utiq; nouit deus. Omnis autē ignis corporeus ma terialis est. Ergo ignis: quo anima separata patitur: non est corporeus Dicit etiam Bernardus: quod nihil ardet in inferno: nisi propria uolū tas. Sed propria uolūtas: cum sit quoddam spirituale: nõ potest cē ma teria ignis corporalis. Ergo ab igne corporeo pati nõ potest ania cor poris ergastulo soluta. ℂ Sed contra est quia diues illc in inferno se cūdum aiam existens dixit. Crucior in hac flāma luce. xvi. Ergo ania corpore exuta ab igne corporeo pati potest. ℂ Sed hanc probationē ostendit Augustinus esse inualidam uigesimoprio de ci. dei dicens: Di cerem qdem sic arsuros si ullo suo corpore spiritus sicut ardebat apd̄ inferos ille diues: quando dicebat. Crucior in hac flāma: nisi cõuenie ter responderi cernerem: talem fuisse illam flāmam: quales oculi: quos leuauit & lazarum uidit: qualis lingua: cui humorem exiguū desidera uit infundi: quales digitus lazari quo: id fieri postulauit: ubi tamē erāt sine corporibus animæ. Sic ergo icorporalis & illa flāma: qua exarsit: potest intelligi. Et sic patet: quod auctoritas illa nonnullis uidetur esse inefficax ad probandum propositum: nisi aliud addatur. Et ideo ipsa etiam ueritas: quæ nec fallere: nec falli potest quid tenendum sit: alibi nobis luce clarius insinuat dicens. Tunc dicet iis: qui a sinistris erunt

Ite Maledicti in ignem æternum: qui paratus ē diabolo & angelis ei⁹ Mathei. xxv. Si quis uero proteruus & pertinax perstare uellet in sententia sua afferendo: quod ignis iste nō est corporalis: sed spiritualis: uehæmēter erraret: quia corpora damnatorum eo puniri nō possent. ℭEt ideo pro solutione quæstionis firmiter tenēdum est: quod ignis inferni: est uerus ignis corporeus & materialis a quo nūc reprobi spiritus & animæ decedentiū immortali affliguntur: & post diem iudicii dānatorum hominum corpora sine fine torquebuntur: secundum illud Esaiæ ultimo. Ignis eorum nūquam extinguetur. Vnde gregori⁹. xv. Moralium exponens illud Iob. xx. Deuorabit eum ignis: Qui non succenditur sic dicit. Gehenne ignis: cum sit corporeus: & i semetipso reprobos corporaliter exurat: nec studio humano succenditur: nec lignis nutritur: sed creatus semel durat in extinguibilis & succensiōe nō indiget: & ardore nō caret. ℭHæc ille. ℭItem Gregorius in. iiii. dialogorum. c. v. sic dicit. Si diabolus & angeli eius: cum sint incorporei corporeo sūt igne cruciandi: quid mirum: si animæ anteq̄ recipiāt corpora: possint corporea sentire tormenta. ℭAugustinus etiā libro. xxi. de ci. dei. c. x. sic inquit. Cur nō dicamus q̄uis miris: ueris tamē modis spiritus incorporeos posse pena corporalis ignis affligi. Et istud probat ibi per hoc q̄ spiritus hominum incorporei possint uel poterūt corporum suorum uinculis insolubiliter alligari. ℭItem in eodem libro præfatus doctor dicit. Adhærebunt spiritus licet incorporei corporeis ignibus cruciandi: Accipientes ab ignibus pœnam: nō dantes ignibus uitam. ℭHæc ille. ℭPræterea maius est animā iustificari: q̄ aīam puniri. Sed aliqua corporalia agunt in animam ni iustificationem ipsi⁹: inquātum sūt diuinæ misericordiæ instrumēta: ut patet in sacramētis ecclesiæ: sicut aqua baptismi sanctificat aīam: ergo possunt aliqua corporalia agere i aīam ad eius punitionem: inquātum sunt instrumēta diuinæ iustitiæ. ℭAmplius. Lex naturæ hoc habet: quod aīa debet imperare corpori: & illud sibi subiicere. Ideo philosophus in politicis suis dicit quod Anima naturaliter dominatur corpori: sicut dominus seruo. Et in. x. ethicorum dicit intellectum uigere in homine politico principatu. Est enim in nobis itellectus: uel esse debet sicut rex i regno: aut princeps i ciuitate. Corpus ergo debet parere animæ: & rationi rectæ salust' us i catilinario. Animi imperio corporis seruitio magis utimur: hoc est. Vtimur uel debēus uti aīo: ut iperet: corpe āt ut seruiat: Quo circa q̄n igiť aīa p peccatū subdit se corpi: facit cōtra ord. nē & legē naturæ. Salustius i catilinario: Quibus pfecta cōtra naturā. Corpus uoluptati: aīa oneri fuit. Bernardus. Dominā ancillari: & ancillā dōinari:

magna abusio est. Idest q aia sit ancilla: & caro domina. Dignum igitur & iustū est: ut cōtra naturalē ordinem aia corporeo elemēto subdat i poena: quæ cōtra legē ipsius naturæ corpori subdita fuit i culpa ¶ Item aia peccādo relinqt sūmum illud & icōmutabile bonū: & adhæsit rebus corporeis & uilibus. Nihil enim aliud est peccatū: q̄ relicto icōmutabili bono: bonis adhærere cōmutabilibus. In qua descriptione tangit auersio: cū dicit. Relicto incōmutabili bono: & cōuersio: cū subdit: Bonis adhærere cōmutabilibus. Equum igit & iustum est: ut aia: quæ peccādo reb9 corporeis se subiecit: corpori similiter patiendo subiiciat. Potes igitur sic formare rōnē. Pœna debet correspōdere culpæ: qa per quæ peccat: qs per hæc & torquetur: ut dicit sapiētiæ undecimo. c. Sed culpa & peccatum aiæ fuit in hoc: q corpori uel rebus corporeis se subiecit: ergo eius poena hæc esse debet: ut corpori subdatur. ¶ Hāc rōnem inuit Crisostomus sup Matheum dicens rectum est: ut peccatrix aia: q̄ corpori subdita fuit in culpa: corpori similiter subdatur in poena. ¶ Cōueniens est etiam: ut aia magis per corporalia: q̄ per spiritualia puniatur: qa si aliqd debet pati ab aliquo necesse est: quod sibi aliquo mō uniat. Nō esset aūt cōtra uolūtatē spiritus uniri alii substātiæ spiritualis: qa fieret cōiūctio similis ad simile. Repugnat aūt uolūtati spiritualis creaturæ: quod corpori subdat cū ipsa sit pstantior oi corpore. Et ideo cōueniens poena oium spirituū hæc est: quod corpori subdant. Has uero rōnes tāgit Thomas i ultimo libro sūmæ cōtra gētiles dicens. Est etiam cōueniens: quod dānati spiritus poenis corporalibus puniant. Oē eni peccatū rōnalis creaturæ est ex hoc q deo obediendo non subditur. Pena aūt pportionaliter debet correspondere culpæ: ut uoluntas per pœnā in cōtrario eius affligatur: quod diligēdo peccauit. Est igitur cōueniens pœna naturæ rationali peccanti: ut rebus inferioribus & corporalibus quodam modo alligata subdatur: quæ deo obediendo subiici noluit. Item peccato: quod in deum cōmittit: nō solum pœna damni: sed etiā pœna sensus debetur. Pena enim sensus respondet culpæ quantū ad cōuersionem inordinatā ad cōmutabile bonum. Sed pœna damni respondet culpæ quantū ad auersionē ab icōmutabili bono. Creatura āt rationalis & præcipue humana anima peccat inordinate se ad corporalia cōuertendo. Ergo cōueniens pœna est: ut per corporalia affligat. Præterea si pæna afflictiua: quam dicimus pœnam sensus debet peccato oportet q ex illo hæc poena proueniat: quod potest afflictionem inferre. Nihil autem afflictionem infert: nisi inquantum est contrarium uoluntati. Non est aūt cōtrariū naturali uolūtati rōnalis naturæ

q̄ spirituali substantiæ coniungatur: quinimo hoc est delectabile ei:& ad eius perfectionem pertinens. Est enim coniunctio similis ad simile & intelligibilis ad intellectum. Nā oīs substantia spiritualis ſm se intelligibilis est. Est autem contrarium naturali spiritualis substātiæ: q̄ corpori subdatur: a quo secundum ordinem sue naturæ libera esse debet Conueniens igitur est: ut substantia spiritualis per corporalia puniat: ¶ Hæc beat᷒ Thomas libro præallegato. ¶ Sed cur magis per ignē q̄ per aliud elementum reprobi spiritus puniuntur? Cur non ita possunt subiici aquæ uel aeri: aut terræ: sicut igni. ¶ Respondet ricardus de media uilla in.iiii. S. dist. xxxxiiii. ar. ii. dicens q̄d Damnati non tm̄ affliguntur ab igne: sed etiam ab aliis elemētis: quæ appellatiōe ignis comprǽhenduntur. Vt enim habetur Sapientiæ. ii. per quæ peccat quis: per hæc & torquetur. homines uero reprobi per quattuor elemē ta peccauerunt: inquantum peccauerunt in corporib᷒ compositis ex quattuor elementis: & inquantum inordinate dilexerunt elementa & elementata. Neq̄ solum ſm aliquos puniuntur ab elementis: sed etiā corporum cælestium influentia punier eos. Iustum enim est: ut quia rebelles fuerunt creatori: q̄ omnis creatura contrarietur eis in ultione iuxta illud Sapiētiæ. v. Armabit creaturam ad ultionem inimicorum Quia tamen ignis & aqua ex sui natura magis sunt afflictiua: q̄ aer & terra: ideo magis fit mentio in cruciatu eorum de igne & aqua in sacris litteris: q̄ de terra & aere ſm illud Iob Ab aquis niuium trāsibunt ad calorem nimium. Et in euangelio dicitur. Ibi erit fletus & stridor dentium: hoc est calor & algor. Sed quia Ignis magis est actiuus: q̄ aq̄ ideo sub nomine ignis dominus iesus comprǽhendit omnem pænā: quā a rebus corpeis patienter dicens Mathei. xxv. Ite maledicti i ignē æternum: &c. Q uia uero illi: qui sunt in purgatorio puniuntur ut purgentur: & ignis habet naturam purgatiuam: ideo uidetur aliquibus: q̄ animæ in purgatorio a nullo alio elemento: nisi ab igne puniuntur. ¶ Hæc ille. Probat etiam prædicta Ricardus sacrarum litterarum auctoritatibus. Dicitur enim sapientiæ quinto. Pugnabit cum illo totus orbis terrarum contra insensatos. Sed sicut dicit Martianus: hic mundus corruptibilis constat ex quattuor elementis in modū sphæræ globatus. Ergo reprobi: qui significantur per insensatos a quattuor elementis cruciabuntur. Item habetur in psalmo. Ignis sulphur spiritus procellarum pars calicis eorum. Ergo affliguntur igne & terra fœtida quę significatur per sulphur: & aere procelloso: qui dicitur spiritus tēpestatis ſm Augustinum. xii. super genesim: Dicitur etiam sapientiæ v. q̄ excandescet in illos aqua maris. & flumina concurrent duriter. cr

go per testimõia sacrarum scripturarum affliguntur a quatuor elemẽtis. Igitur ſm Ricardum nomine ignis intelliguntur quatuor elementa: & quelibet pena illata a quocunq; corpore: uelut superius patuit. ¶ Alia tamen ratio potest assignari: cur magis ab igne: q̃ a cæteris elementis reprobi puniantur: quia Omnis peccator peccat per ignem & ardorem suæ male concupiscentie: flagrans & estuans flammis peccatorum. Ignis. n. nter cætera significat inordinatum amorem & desiderium: & ardere: desiderare significat. Hinc omne peccatum dicitur ardor quidã & flamma: & omne scelus ignis est. q̃ autem hoc uerum sit: testatur Ambrosius in omelia illius euangelii lucæ. Surgens Iesus de sinagoga intrauit in domum simonis. Socrus autem simonis tenebatẽ magnis febribus &c. fortassis etiam inquit in typo mulieris illius socr⁹ simonis uariis criminum febribus caro nostra languebat: & diuersaꝝ cupiditatum immodicis estuabat illecebris. Nec minorem febrem amoris esse dixerim: q̃ caloris. Itaq; illa animum: hæc autem febris corpus infirmat. Febris enim nostra auaritia est. febris nostra libido ẽ: eo q̃ ignitæ sunt cupiditates: febris nostra luxuria est: febris nostra ambitio est: febris nostra iracundia est. Q uæ licet corporis uitia sint: ignem tamen ossibus implicant: mentemq; & animum sensusq; pertentant. Vehementior ergo est animi: q̃ corporis febris. Sic febre libido flagrãtior est: grauiusq; præcipitat & inflammat. ¶ Hæc Ambrosius. Ideo sacrosancta mater ecclesia decantat. Deus qui tribus pueris mitigasti flammas ignium: concede: ut nos famulos tuos non exurat flamma uitiorum. Et in oratione beati Laurentii dicitur da nobis q̃s. o. d. uitiorum nostrorum flammas extinguere: &c. Vitia igitur ignita sunt: & inordinatę libidines atq; concupiscentie quedam flammæ: atq; ardores sunt. Ergo per que quis peccat: per hæc & torquetur. Sed peccatores exarserunt in concupiscentiis suis & uitiorum ignibus atq; libidinũ flammis flagrauerũt: ergo iustum est: ut ab igne torqueantur. ¶ Potest etiam alia ratio assignari: quoniam ignis multum habet de spiritualitate: in qua excedit cætera elementa & elementata. Habet enim multum de forma: quod eius actio indicat. Et propter hoc: quia multũ accedit ad spiritualitatem: conformatur quodammodo spiritui: quẽ debet punire. ¶ Alia ratio est: quia ignis est maxime actiuus. Omnia

enim corpora consumit natura ignis fm Auicēnam: quia nullum cor pus diu in igne durare potest quin lædatur & corrumpatur: Vnde phi losophus in.iiii. Metaurorum dicit: q ignis est maxime uirtutis inter reliqua elementa: & cætera corpora consumit: & ea sibi assimilat pro pter actiuitatem suam. Cum ergo ignis sit ualde afflictiuus: & cor pora sensibilia plus affligat: quam nullum aliud corpus: maxime ac comodatur damnatorum hominum corporibus excruciandis: quæ quidem diuina ita exigente iustitia summo dolore: & maxime afficien da sunt supplicio. Eadem igitur pena corpus & anima puniri debent: quæ in culpa pariter exarserunt. Sed damnatorum corpora post iudi cium ueraciter ab illo igne torquebuntur: ergo etiam ante iudicium damnatæ animæ debent ab illo igne puniri. Has rationes tangit Di uus Thomas in uigesima prima questione libri de anima dicens. Pæ na ignis non solum est animarum sed etiam corporum. Propter hoc ponitur ignis maxime pæna infernalis: quoniam gnis est maxime cor porum afflictiuus: nihilominus tamen etiam animæ erunt afflictæ. cō petit etiam amori inordinato: qui est principium peccandi: ut sicut cæ lum empireum idest igneum respondet igni charitatis: ita ignis infer ni respondet igni illiciti desiderii & inordinati amoris. Hæc ille. Est er go ignis conueniens damnatorum pæna: non solum corporum: sed etiam animarum pluf q̄ aer uel terra: aut aqua Qui quidem ignis nō ē imaginarius: uel metaphorice dictus: sed uerus ignis corporeus & ma terialis eiusdem speciei existens cum igne: qui apud nos est quantum ad id: quod habet de natura ignis: ut dicit Thomas in quarto. Habet ta men quasdam proprietates differētes ab igne nostro, sicut q lignis nō nutritur: nec ab homine succenditur. Sed iste proprietates non osten dunt diuersitatem in specie: quantum ad id: quod pertinet ad naturam ignis. Vtrum autem sit in propria uel in aliena materia, theologi ne sciunt. Et fm hoc potest materialiter differre ab igne nostro: sicut flā ma: carbo & ferrum ignitum materialiter differūt licet formaliter sint unum & idem. ¶ Ab hoc igitur igne puniuntur & patiuntur nunc demones & animæ scelestæ corporibus suis exutæ: cum ipsa ueri tas ignem illum hominibus malis & spiritibus lapsis paratum esse dicat dicens Mathei uigesimoquinto. Ite maledicti in ignē æternum q

paratus est diabolo & angelis eius. ¶ Sed qualiter anima corporis ergastulo soluta: aut reprobi spiritus ab illo igne pati possint: curiosa ac diligenti indagine perscrutandum est. Prima igitur opinio est nonnullorum poetarum: & aliquorum: qui in ipsos commentarios ediderunt dicentium. Animam post mortem ab igne pati: nihil aliud esse q̃ animam in corpus terrenum intrare: eo q̃ ignis causatur a re ex terra ortum habente. Non enim ut aiunt nonnulli professores huius opinionis: omnes animæ ad corpora redeunt: sed ille duntaxat: quæ uitiorũ illecebris implicatæ fuerunt: Quæ uero bene & s̃m uirtutem uixerũt ad corpora non redeunt: ergo s̃m istos: pati animæ post mortem nihil aliud est: nisi animam iterum ad corpus redire q̃ si sit terrenum corpꝰ hoc sit animam ab igne pati. earum autem: que ad corpora remigrãt animarum triplex est discretio siue distinctio s̃m ipsos. Nam quæ male uixerunt in corpora uolucrum & uolatilium intrãt: quæ deterius i pisces: quæ autem pessime & sceleştissime uixerunt: in terrena corpora remigrant. Hanc igitur opinionem tenet & recitat Seruius grammaticus in sextum librum Virgilii in expositione horum carminum: de penis animarum differentium. ¶ Ergo excercentur pœnis: ueterumq̃ malorum. ¶ Supplicia expendunt. Aliæ pandũtur inanes. ¶ Suspẽsæ ad uentos. Aliis sub gurgite uasto. ¶ Infectum eluitur scelus: aut exuritur igni. Per ignem ergo intelligit seruius terrena corpora: quia ignis: qui apud nos: est: habet corpora terrena pro materia. Per aquã marina corpora: idest pisces: per uentos autem aerea corpora uult intelligi: quæ sunt uolatilia. Primus inuentor huius opinionis ut hieronimus dicit: fuit pythagoras. Ipse enim primus transcorporationem posuit. Quã postea etiam diuinus ille plato. Plotinus. Porphirius Archytas ille tarentinus. Macrobius: & poetæ quasi omnes tenuerunt. Vnde Virgilius. in. vi.

¶ Has omnes: ubi mille rotam uoluere per annos.
¶ Læthæum ad fluuium deus euocat agmine magno.
¶ Scilicet immemores supera ut conuexa reuisant.

¶ Rursus & incipiant in corpora uelle reuerti. De platone & porphirio testatur Augustinus libro. x. de ci. dei. ca. xxx. Platonem inqt animas hominũ post mortem reuolui usq̃ in corpora bestiarum scripsisse certissimum est hanc sententiam plato doctor tenuit & platonis discipulo porphirio tamen iure displicuit. In hominum sane: non sua: q̃ dimiserant: sed in alia corpora redire humanas animas arbitratus est. Puduit scilicet illud credere ne mater fortasse filium in mulam reuoluta uectaret: aut filius patrem in turdum conuersum manducaret: &

nō puduit hoc credere:ne reuoluta mater in filiam:filio forsitan nuberet. ¶ Hæc autem opinio sui originem erroris sumpsit ex hoc quia pfati uiri alloquin doctissimi credidere humanas animas ab æterno sem perfuisse in diuinis thesauris: & sic putauerunt animam esse talis naturæ:ut necessario semper alicui corpori uniatur & ɜm diuersa tempo rum spacia:ac uarias orbium reuolutiones corpus mutare. augendo conditionē:si bene uixisset:uel diminuendo si male. ¶ Seruius tamen in expositione illius uersus. ¶ Animæ:quibus altera fato corpora debentur:dicit non omnes animas ad corpora reuerti. Sed paulopost dicit:q animæ:quæ male uixerunt:statim redeunt ad corpora:quæ melius:tardius:quæ uero optime: diuitissimo tempore sunt cum numinibus. Dicunt etiam isti deum optimum maximumq creasse corpora in pœnam animarum:& spirituum:quos apostatas appellant. Et quotiescunq anima in corpus terrenum intrabat. hoc erat animam ab igne pati:quæ quidem opinio reprobata est supius in sexto capite ex itētiōe Aristotelis: qa sicut unū corpᵘ nō potest habere duas animas: ita una anima non potest duo corpora informare:nec simul & in eodem tēm pore neq successiue. Corpora enim quæ resument animæ in resurrectione:erunt numero eadem:quæ prius fuerunt:non q omnia corpora erunt unum corpus numero:sed q unaquæq anima resumet idem corpus:numero:quod prius habuit. Et ideo impossibile est unam animam duobus corporibus conuenire. Non igitur pati anime ab igne:ē animam in terrenum corpus remigrare:sicut prædicta fingit opinio. ¶ Secunda opinio est dicentium animam non cruciari:nisi per priuationem desiderati boni ex qua priuatione:tanq̄ quodam malo præsenti:uehemens in ea tristitia generatur: huius opinionis fuit Algazel libro. v. phisicorum. c. iiii. Vbi dicit de anima:quæ in corpore fuit amatrix corporalium uoluptatum:q illa dispositio propter usum ipmiſt in ea: & inhæret uehementer desiderium eius ad illam. Postea uero p mortem instrumento rei desideratæ amisso:remanet desiderium eius & amor. Et hic est cruciatus ineffabilis. Ergo ɜm istam opinionem nō accipitur hic ignis proprie:sed transsumptiue & metaphorice ɜm quādam translationem oratoriam:ɜm quā ignis significat amorem & desiderium. Vnde Virgilius in. iiii. At regina graui iandudum saucia cura. ¶ Vulnus alit uenis:& cæco carpitur igni &c ibi enim ignis significat amorem. Terētius in eunucho. Accede ad hunc ignem:& iā calesces plus satis. Ardere etiam significat desiderare. Cicero in epistolis Ardeo cupiditate incredibili nomen ut nostrum scriptis illustretur:& celebretur tuis. Accipit igitur Algazel ignem:quo affligitur. ani

ma post mortem: ſm quandam translationem uidelicet pro amore & desiderio. Quæ quidem positio falsa est ex iis: que superius annotata sunt: quia infernalis ignis non est similitudinarius uel metaphorice dictus: Sed uerus ignis materialis & corporeus. Deficit etiam ĩ hoc hæc secunda opinio: quia diabolus & angeli eius patiũtur ab illo igne: qui nunq̃ habuerunt corpora sibi naturaliter unita. Et ideo stante ista opinione: non posset ignis infernalis ad demones applicari. ¶ Tertia opinio est eorum: qui dixerunt animam corpore exurã cruciari igne corporeo: inquantum uident ipsum præparatum ad hoc: ut eo crucietur postq̃ corpus in resurrectione resumpserit: sicut latro aliquo patibulo cruciandus: uel in furca suspẽdendus: uidendo ipsum patibulum: uel furcam mentaliter cruciatur: anteq̃ corporaliter puniatur. Et sæpenumero timor futuræ mortis pœnalior est ipsa morte: ut dicit Ouidius. Adiudicati enim ad mortem ex consideratione ipsius futuræ mortis maxime affliguntur & dolent. Cum igitur animæ damnatorum sciãt infallibiliter: ꝙ resumpta corpora ipsarum ab illo igne cruciabuntur per ueram immissionem: ex ipsa consideratione ignis nocituri uerissime cruciantur mentaliter. Et hæ quidem plus: aliæ uero minus: ſm ꝙ maiori uel minori afflictioni corporali sciunt resumpta corpora esse adiudicanda. Sed hæc opinio sicut & præcedens in hoc deficit: q̃a hoc nõ põt ad malos angelos applicari cum sint incorporei: qui tamẽ ipsa ueritate attestante: ab illo igne puniuntur. Est ergo repudianda tanq̃ falsa. ¶ Et ideo opinio quarta dicit: ꝙ aliter p̃itur anima: & aliter diabolus ab illo igne: quia ignis inferni non ponitur corporeus: nisi q̃a afflicturus corpora damnatorum post resurrectionem. Si eñi post mortem puniretur solum anima: nullus ignem inferni posuisset corporeũ. Dñt ergo isti: ꝙ aĩæ reprobæ patiunẽ ab illo igne ſm ueritatẽ eo mõ: quo dicit ꝑcedẽs opĩo: quã imediate recitaui: eo ꝙ ignis ille corpe⁹ añ resurrectionẽ tiorẽ & horrorẽ: & cõsequẽter tristitiã uere aĩe igerit: q p⁹ resurrectionẽ corpa ueraciter exuret: nec tamẽ ea consumet. Sed ſm istos. Demones patiũẽ ab illo igne ſm quãdã adaptationem. i. p quandã anologiã & similitudinẽ: eo ꝙ nos sumus paupes uocabulorũ: nec possumus exprimere res supnaturales: nisi p terminos & uocabula horũ iferioꝝ p similitudinẽ quãdã in ipsis reptam. Et sic sp̃us angelicus: qui nũq̃ uniẽ corpori: ut forma: affligiẽ p quãdã similitudinẽ & adaptationem. Spiritualis eñi angor & tristitia: cum nõ possit a nobis sufficiẽter exprimi: necesse est ꝙ per tristitias & dolores corporales figuraliter exprimatur iuxta propheticum illud. Ibi dolores ut parturientis:

quia mulier cum parit: dolorem & tristitiam habet. Et sic cum summus dolor sensibilis sit ille: quem infert ignis: qui est maxime actiuus: & cõsequenter afflictiuus: ut diximus: Tristitia & dolor spiritualis in angelis: & si non fit ab igne ſm rem: tamẽ pp suam uehementiam dicitur ab igne ſm quãdã similitudinem & adoptationem. Et pp imẽsitatẽ tristitiæ: spiritualisq̃ doloris uehementiam dicuntur pati ab igne: ita q̃ p ignem illa doloris spiritualis magnitudo exprimitur. Anima uero patitur ſm rei ueritatem eo modo: quem supra diximus. Sed hæc opinio non est tuta: ut dicit Petrus de palude: quia ut sic demones affligerẽt solum dolore carẽtiæ diuinæ uisionis propter suum peccatum. Et sic non paterentur ab igne: quod non uidetur tutum in fide: cũ ille ignis uideatur esse principaliter pp demones Mathei. xxv. Ite male. in ignẽ æternũ: qui paratus est diabolo & angelis eius. ¶ Quinta opinio est nonnullorum: qui putauerunt spirituales substãtias pati ab igne corporeo inquãtũ itellectui demonis uel animæ imprimitur superexcellens ignis similitudo. Sed neq̃ hec opinio satisfacit: immo stare nõ põt q̃a ſm phm. in. iii. de aĩa: q̃uis excellẽs sensibile corrũpat sensum: & p̃cipue sensibile ſm tactum: tamen excellens itelligibile nõ corrumpit: imo magis perficit intellectũ. Sensus enim per organum corporeum appræhendit: itellectus autem non: cum non sit potentia organo affixa: ut sæpenumero superius fuit explicatum: ¶ Præterea ſm Ricardũ dici nõ põt q̃ ignis ille q̃cũq̃ sit: improportionatum intellectus sit obiectum: cum possit intelligere: id quod est igne supius inferius. Sensus enim post excellẽs sensibile ĩpedit̃ in sentiẽdo: sed ĩtellect⁹ post excellẽs itelligibile nõ impedit̃ ĩ itelligẽdo: nec minus ĩtelligit ĩfima: sed magis. Et iõ nullus ignis põt eẽ obiectũ non proportionatum intellectui. ¶ Sexta opinio ẽ origenis: q̃ attẽdẽs passionẽ in aĩa proprie esse non posse: dixit: Omnia quæ dicuntur in sacris litteris de penis corpalibus damnatorum: intelligenda eẽ metaphorice & spiritualiter: ut scilicet p huiusmodi corporales pœnas apud nos notas significarentur afflictiones spirituales: quib⁹ damnati spiritus & animæ puniuntur: sicut econtrario per corporales delectationes repromissas in scripturas intelligimus spirituales delectationes beatorum. Sed hanc opinionẽ impugnat doctor. s. in q̃stiõibus disputatis de ueritate. q. xxvi. Quia inquit resurrectionem credentes: non solum credimus futuram esse pœnã spirituũ: sed ẽt corporis. Corpa uero puniri ñ possũt: nisi corpali pœna. Eadẽ aũt hoib⁹ post resurrectionẽ: & spiritib⁹ debetur: ut patet: Mathei. xxv. Ite maledicti &c. Iõ oportet dicere ut probat Augustinus

xii.de ciuitate dei.Ipsos spiritus pœnis corporalibus aliqualiter affici. Nec est simile de gloria beatorum:& pœna damnatorum:quia beati sublimantur in id:quod eorum naturam excedit. Unde beatificātur per fruitionem diuinitatis. Dānati uero deprimuntur in id:quod sub eis est. Unde corporalibus pœnis puniuntur. ¶Hæc Thomas ibidē. ¶Septia opio fuit Auic.dicētis aiam sepatā affici qdē aliqbus pœnis nō quidem corporalibus:tam corpalib⁹ similib⁹ qb⁹ similes sunt illæ pœnæ:per quas affliguntur dormientes. Unde præfatus Auicenna ī nono methaphisicæ suæ capitulo ultimo de pœnis animarum:corporis ergastulo solutarum sic dicit. Animæ male uident pœnam quam imaginauerant in hoc mundo:& affliguntur ea. Forma enim imaginata non est debilior sensibili:sed est maior in impressione:sicut uidemus in somniis. Fortasse enim somniatum malus ē pro modulo suo: q̄ sensibile. Et nos aliquando expti sumus:ꝙ aliquis magis cruciatur ex somnio ex tali appræhensione fantastica alicuius disconuenientis q̄ affligeretur quandoꝗ in uigilia ex præsentia eiusdem. Quāto magis illud:quod est in alio sæculo:fortius est:q̄ quod est ī somnis ꝑpter paucitatē īpedietiū:& explicatione aie:& claritatē recipiētis. Hæc ille. Hanc opinionem impugnat Thomas in quæstionibus disputatis.q. xxvi.dicens:Hoc esse impossibile:quoniam huiusmodi similitudines corporum non possunt esse intelligibiles:quia ille sunt uniuersales: ex quarum consideratione afflictio animæ non infertur:sed magis iocūditas in consideratione ueritatis. Unde oportet ꝙ intelligatur de similitudinibus imaginariis:quæ quidem esse non possunt:nisi in organo corporali:ut probatur a phis:quod quidem & animæ separatæ:& spiritibus diabolicis deest. ¶Hæc ille. Scotus etiam in quarto. Sidist. xliiii.q.secunda.contra prædictam opinionem Auicennæ sic arguit. Aut inquit uera appræhensione apprehendit ignem:ut disconuenientem sibi:aut falsa. Si uera oporteret ponere modum illius disconuenientiæ:qui non apparet possibilis:quia tāq contrarium realiter corruptiuum:nullo modo potest esse disconueniens:nec a ratiōe:nec a uoluntate:qa obiectū:ut obiectū est cōueniēs potētiæ. Si falsa sequit̄ primo:quod non ab igne:sed a sua falsa estimatione cruciatur. Secundo si illa falsa aut uana estimatio ē a deo:deus erit imediata causa deceptionis. Si autem ab ipso angelo:non uidetur probabile:quia secūdū Dionysium de di.no. Naturalia sunt in eis splēdidissima:ergo possūt naturaliter apprehendere:ꝙ ignis non est eis disconueniens. Unde Gregorius ubi supra anima non solum uidendo:sed etiam experiēdo incendium patitur. ¶Hæc Scotus ad litteram loco præallegato.

¶ Octaua opinio uidetur esse beati Gregorii in quarto dialogorum uel si non est sua: ipsam tamen recitat dicens. Eo ipso patitur aīa: quo ignem uidet. Ergo ſm illam opinionem: hoc ipsum: quod est ignem uidere: est animam ab igne pati. Sed contra: Anima non potest uidere ignem nisi intelligibiliter: sed intelligibile est perfectio intelligētis: ergo ex tali uisione non punitur anima: sed magis perficitur. Vnde Thomas in quarto & in questionibus disputatis contra prædictā opinionē sic arguit. Omne uisum: ex hoc: qđ est uisum: est perfectio uidentis. Ergo ex hoc: ꝙ ignis est uisus: nō dicit afflictionem: sed magis delectationem: & ideo nō potest ignis in pœnam animæ cedere: inquātum uisus. Sed quandoq; uisum est punitiuū & contristans per accidens: inquātum scilicet apprehenditur: ut nociuū. Vnde oportet: ꝙ præter hoc: ꝙ aīa ignem illum uidet: sit aliqua proportio animæ ad ignē siue cōpactio ſm quam ignis animæ noceat. ¶ Et ideo pro nona opinione alii dixerunt: ꝙ quāuis ignis corporeus non potest animam exurere: tamen anima apprehendit ipsum: ut nociuū sibi: & ad talē apprehensionē afficitur timore & dolore: iuxta dauidicum illud. Illic trepidauerunt timore: ubi non erat timor. Vnde Gregorius ibidē. Quia anima cremari se conspicit: crematur. ¶ Contra: Si hoc eēt uerum: passio animæ non esset ab igne ſm rei ueritatē: sed ſm apparentiā tm̄. Quāuis eni esse possit uera passio tristitiæ uel doloris ex aliqua falsa imaginatiōe: ut dicit Augustinus. xii. super geñ. ad litterā: tn̄ non pōt dici: ꝙ ſm illā passionē uere patiatur a re: sed a similitudine rei: quam concipit. & iterum iste modus passiōis magis recederet a reali passiōe q̄ ille: qui ponitur per imaginarias uisiones: cum ille dicatur per ueras imagines rerum esse: quas anima secum defert: iste autem per falsas conceptiones: quas anima errans fingit. et iterum non est probabile: ꝙ animæ separatæ uel saltem demones: qui subtilitate & acumine ingenii pollent: putarent ignem illum corporeum sibi obesse aut nocere posse: si ab eo nullatenus pati aut grauari possent. ¶ Decima opinio est Henrici de gandauo: qui in suis quodlibet questiōe. xxxiiii. octaui quodlibet tenet: ꝙ tā aīa q̄ diabolus patiunt̄ ab igne corporeo ꝑ uerā imissionem: siue per imissionē noue dispositionis. Passio per imissionem: seu passio imissiua nihil aliud est: nisi passio physica: siue passio abiiciens. Dicitur autem passio immissiua seu passio per imissionem: quia talis consistit in immissione formæ disconuenientis: eo ꝙ agens semper aliquid imprimit in paciente: ratione cuius dicimus: ꝙ patiens semper aliquid recipit ab agente: & omnis passio est receptio quædam. sit deo passio imissiua: seu passio per imissionem non iniu-

ria appellatur. Dicitur etiam ut dixi: passio abiiciens: quia talis passio sicut consistit in immissione formæ disconuenientis: ita etiam consistit in abiectione formæ conuenientis: ratione cuius dixit philosoph⁹ in topicis: ꝙ passio semper adiicit aliquid a substantia. Et ideo passio et abiiciens appellatur. Passio igitur physica: siue passio proprie dicta: nihil aliud est: nisi abiectio formæ conuenientis: & imussio seu introductio formæ disconuenientis. Dicit ergo Henricus de gandauo: ꝙ tali passione patitur anima & diabolus ab igne inferni. ponit enim modũ cõem patiendi utriq̃. Sed contra predictam opinionem sic arguit dominus Petrus de palude in quarto. S. Nam principium passionis: q̃ est per imissionem: semper est aliqua forma ipsius angentis: quia passio per imissionem semp est aliqua forma ipsius agentis: quia passio per immissionem fit per receptionem alicuius formæ in pãtiente: ut diximus. Illud autem quod non dat alicui nouam formam. non dat ei ꝙ possit pati aut affligi per imissionem formæ. Sed ignis nullam formam nouam imittere potest in animam: neq̃ substantialem: neq̃ accidentalem: quia anima nec calefieri: nec exsiccari potest ab igne: ergo ignis non agit in animam per formam imissam. ¶ Preterea si anima uel diabolus affligerẽtur per imissionem formæ: forma imissa: aut esset corporalis: aut spiritualis: non corporalis: quia spiritus non est susceptiuus alicuius formæ corporalis: nec spiritualis: quia illa non posset esse afflictiua: quia nihil abiicit: quod sit natura conueniens: eo ꝙ non habet contrarietatem ad aliquam formam naturalem: ergo p ueram imissionem non affligitur anima. ¶ Si dicatur. ꝙ ignis non imittit aliquã formam: nisi afflictionem. ¶ Contra obiectum præcedit actum ordine saltem naturæ: ergo oportet ꝙ ille ignis sit prius animæ nociuus: ut possit sequi afflictio i anima. Si ergo ignis affligit animam separatam per imissionem afflictiuam: oportet ꝙ p rius aliquid imittat: quod noceat: q̃ ꝙ cognitum causet afflictionem. Ergo idem: quod prius. ¶ Præterea. Afflictio uerus consistit in abiectione formæ conuenientis q̃ in receptione cuiuscũq̃ formæ: quia receptio cuiuscũq̃ formæ non est disconueniens: & consequenter non est afflictiua: nisi quatenus abiicit aliam formam naturæ conuenientem. In assignando ergo modum: quo anima patitur ab igne uera & reali passiõe per immissionem: potissime deberet dici: quæ est forma uel perfectio animæ separate conueniens: quæ aufertur per formam ab igne imissam. Hoc autem non potest fieri: nec facile est hoc fingere. Non ergo anima separata uel demones possunt pati ab igne materiali per imissionem. ¶ Hæc omnia Petrus de palude loco præallegato. ¶ Non

nulli igitur prædicta inconuenientia declinare cupientes dixerunt q̄ dem animam corpore exutam affligi ab igne materiali & corporeo per ueram & realem immissionem: sicut præcedens opinio: sed dicūt isti: ꝙ uirtute diuina superadditur animæ separatæ uel demoni aliqua uirtus seu habitus supernaturalis propter noxam & reatum peccati: & per illum habitum subiicitur corpori agenti: hoc est ipsi igni corporeo: ut possit ab eo pati: quia secundum se spiritus non posset ab eo affligi. Et hæc est opinio undecima: ratio huius opinionis est sola ut dixi: fuga inconuenientium: quia cum isti non possint ostendere qualiter anima separata posset aliquid recipere: per quod affligeretur adinuenerunt nouam uiam: ꝙ hoc poterat fieri mediante aliquo sibi diuinitus adiuncto. ℭ Sed contra prædictam opinionem iterum sic arguit dominus Petrus de palude dicens: aut illud additum animæ ē corporeum: aut spirituale. Si spirituale: equalis dubitatio est: qualiter anima separata: quæ est spiritus possit pati ab igne corporeo mediante illo: sicut sine illo: quia ubiq; est eadem ratio. Si autem illud additū sit corporeum: aut facit unum suppositum cum anima: aut non. Si n̄ tunc anima ratione ipsius non poterit pati: quia distinctorum numero sunt distinctæ actiones & passiones. Si uero sunt unum secundum suppositum: aut illud est subiectum animæ: aut anima est subiectum illius. Non primum: quia subiectum animæ non est nisi suum corpus ex quibus coniunctis resultat homo. Et sic non esset separata de qua loquimur. Si dicatur: ꝙ anima sit subiectum illius additi: quod ponitur corporale accidens: tunc dubitamus: qualiter potest recipere causalitatem: uel quācūq; qualitatem corpoream. ℭ Hæc ille. Hanc etiā opinionem. Scotus sic impugnat. Dicitur ꝙ spiritui datur quidam habitus supernaturalis propter demeritum peccati: & per illum habitum subiicitur corporali agenti. ℭ Contra hoc. Aut ille habitus est forma corporalis: aut spiritualis. Si corporalis ita potest deus dare illum habitum angelo: ut inhæreat: sicut ꝙ angelus sit albus: uel lapis sapiens: quia æqualis est repugnantia utrobiq; suscipientis ad susceptum. Si spiritualis: ergo non per illum magis est passum proportionatum corpori: ut agenti. q̄ prius. ℭ Præterea habitus non est: quo simpliciter possumus: sed quo aliqualiter possumus. Ergo in quo nō est potentia simpliciter ad agere uel pati: in eo non est potentia ad sic agere: uel pati. Sed ī natura illa nō ē sufficiēter potētia ad pati. nec ille habit⁹ pōt dare posse: q͞a nō ē potētia. ℭ Præterea illa pœna reciperetur imediate ī illo habitu: tanq̄ in proximo receptiuo: imo nec mediate in ipsa natura angeli si repugnet illi naturæ. Et si detur primum:

sequitur: quod ille habitus separatus ab angelo posset puniri eadem pœna Si sm sequitur quod nullo modo angelus punitur: sed tantum ille habitus. ¶ Hæc ille in. iiii. di. xxxxiiii. ¶ Alii uero dixerunt quod anima separata suis sensibus uritur. Vnde ignem materialem sentiendo ab igne punitur. Et hæc est opinio duodecima. Sed contra istam opinionem sic arguit doctor sanctus in questio. dispu. de ueritate. q. xxvi. Istud inquit non uidetur uerum: primo quidem quia actus sensitiuarum potentiarum esse non possunt: nisi mediantibus organis corporalibus: alias animæ sensibiles brutorum eent incorruptibiles: utpote per se suas potentes habere operationes. ¶ Hæc ille. Sed assertores huius opinionis uidentes naturaliter sustineri nõ posse, quod anima separata sensus corporeos habeat dicunt quod diuina uirtute possunt remanere in anima separata potentiæ sensitiue & sm eas pati. Quod sic probant. per diuinam potentiam Absolutum accidens potest separari a subiecto: ut patet in sacramento eucharistiæ. Sed sm istos potẽtiæ sensitiuæ sũt quædam accidentia absoluta. Ergo uirture diuina possunt separari a composito: in quo fuerũt tanquam in subiecto: & remanere in anima separata. Et tunc arguunt sic. Verus dolor sensibilis perficitur in actu appetitus sensitiui prima cognitione sensitiua. Sed remanentibus sensitiuis potentiis in animabus separatis: potest in eis esse sensitiua cognitio: & appetitus consequens. Ergo in eis potest esse uerus dolor sensibilis: & uera tristitia. ¶ Sed contra istos sic arguit Petrus de palude. Esto inquit quod deus possit separare accidens absolutum a subiecto: non tamen potest ponere ipsum in quocunque alio subiecto: sicut quantitatem separatam a substantia panis non posset ponere subiectiue in angelo. Et eodem modo potentiam sensitiuam: que est accidens organi corporei non potest ponere in anima separata. ¶ Quare alii aliud sentientes dixerunt animam pati ab igne realiter per ueram experientiã: ut dicit sanctus Gregorius in. iiii. dialogorum: colligere ex dictis euangelicis possumus: quod anima non solum uidendo: sed etiam experiendo ignem patiatur. Et hæc est tertiadecima opinio. Sed hoc tali mõ posse fieri ostendunt. Dicunt. n. quod ille ignis põt dupliciter cõsiderari. Vno mõ sm se absolute: sm quod est res quædam corporea: & hoc modo ignis in animam agere non potest. Alio modo: ut est instrumentum diuine iustitiæ uindicantis. Et sic in ũ spiritualis atque uniuersalis agentis: põt ignis ille agere in spiritũ hominis uel demonis. Instrumentum enĩ nõ solũ agit in uirture ppriæ naturæ: sed ẽt in uirtute principalis agentis Videmus. n. res multas habere actiones in uirtute principalis agentis: quæ eis non competerent absolute. Exẽpli gratia. Calor naturalis

qui est instrumentum aiæ præter suam uirtutem calefactiuam: quam habet a se: habet ab aia: cuius ē instrumentum: uirtutē couertēdi nutrimentum in carnē. Lumen solare a luna receptū: cū uirtute lunæ deriuatū ab ipsa generat humiditatē. Fantasma in uirtute luminis itellectus agētis mouet intellectū possibilē: Corpora cælestia: cum inanimata sint. i uirtute intelligētiarum motricium: generāt in his inferioribus uitam: ut patet i generatis p pu refactionem. Securis in uirtute motoris lignum scindit Dolabra habet ab artifice uirtutem inducēdi in ligno formā arcæ uel nauis ad quā nō posset ex se attingere. Similiter sacramēta in quātum instrumenta animam sanctificant. ℭ Dicūt ergo isti ꝙ aia exuta corpore patitur ab igne: non p uirtutē naturæ illius ignis absolutæ: q de se non potest agere in spiritum: sed inquantum est instrm diuinæ iustitiæ. Vnde a simili sic arguūt. ℭ Sicut sacramenta sunt instrumēta diuinæ misericordiæ iustificantis: ita ignis inferni est instrumētum diuinæ iustitiæ punientis: Sed sacramenta: quatenus sunt instrumēta diuinæ misericordiæ agunt iustificando animam: Ergo ignis inferni: ut est instrumentum diuinæ iustitiæ agit in demonem: uel i animam separatam. ℭ Sed hæc opinio: ut dicit Thomas deficit. Et ideo contra ipsam sic arguit. Nullum instrumentum potest agere aliquid i uirtute principalis agentis: nisi circa illud possit ponere suam propriam operationē. Sed ignis de se nullam actionē potest habere circa aiam uel demonem: ut etiam ipsimet confitentur: ergo ignis ille: ut instrm solum: non potest agere in animam uel demonem. Maior patet: quia omne instrumentum non solum habet actionem: ꝑm quam agit i uirtute principalis agentis: sed etiam habet propriam actionem & operationem sibi cōnaturalem in id: circa quod instrumentaliter operatur imo dico ꝙ nullum instrumentū potest agere in aliquid in uirtute pncipalis agentis: nisi exercendo suam actionem sibi propriam & cōnaturalē: quā exercēdo efficit aliā: sicut aqua lauando corpus i baptismo sanctificat aiam: & serra &c. serra seccando lignum pducit ad formā arcæ: & dolabra similiter habet suam actionem naturalē circa trabes: in quibus: ut mota ab artifice perducit ad formam nauis. ℭ Oportet igitur assignare igni aliquam actionem sibi propriam & connaturalē secundum quam ex ui propriæ naturæ agat in animam uel demonē: ad hoc ut possit esse instrumentum diuinæ iustitiæ peccata punientis. ℭ Et ideo me quartam & decimam opinionem reticere uidear: dicūt aliqui: ꝙ in illo igne est naturalis aptitudo: ut eius speciēs recipiatur i intellectu spiritus sepati: sed ꝙ per talem modum in illo intellectu imprimatur. & cum uehementia tali: ꝙ ita ad se reuocet: seu conuer-

tat intentionem ipsius spiritus:ꝙ per hoc ita notabiliter impediatur in aliarum rerũ consideratione contra suam uoluntatem:& ꝙ tale ĩpedimẽtũ sit sibi pro graui onere:hoc est per uirtutem iustitiæ increatæ. Ergo ẜm istam opinionẽ naturalis actio ignis ẜm quã ex ui ꝓprie nature ag re potest i spiritũ:hoc ẽ qa põt iprimere suã speciẽ i itellectu spũs separati:qa quelibet res corporea ẽ apta nata causare suã similitudinẽ i itellectu. Ista ergo naturalis aptitudo:quæ est in igne:ut ei⁹ species recipiatur in itellectu spiritus separati:est actio cõnaturalis ipsi igni quia omne corpus de se hoc habet. Sed ignis de se non habet:ꝙ possit detinere spiritum occupatum in tali consideratione : & impediatur a consideratione aliarum rerum contra suam uolũtatem: habet autem hoc prout est instrumentum diuinæ iustitiæ uindicantis & punientis quia hoc non competit igni ex ui proprie nature. Exemplũ de aqua: cuius naturalis actio est lauare corpus:& hoc habet de se. Sed ꝙ sanctificet animam in baptismo hoc sibi non competit ex propria natura: sed ut est instrumentum diuinæ misericordiæ. Secundum hoc igitur anima separata uel demones ueraciter patiuntur ab igne : quia semp detinentur occupati circa talem considerationem:& impediũtur a cõsideratione aliarum rerum. Et tanta est intensio & uehementia istius considerationis:ꝙ mens ad aliud dirigi non poterit : nisi ad, quod nis cogitationis illius ignis impellit:Hoc autem erit grauissima pœna:& cruciatus ineffabilis. Intellectus enim noster est quodãmodo omnia secundum philosophum. Agens enim est quo omnia facere : possibilis uero est:quo omnia fieri:& ideo ꝙ species ignis recipiatur in itellectu cum tanta uehementia:ꝙ anima uel spiritus semper occupentur in ista consideratione:& nũq̃ aliquid aliud cogitare possint:hoc erit maxima pœna:& tristitia ineffabilis. Patet exemplum etiam in uiuentibus: quãdo aliquis afficitur aliqua magna cura & solicitudine:& ꝙ talis cogitatio fixa inheret animo:propter aliquid maxime repugnans uolũtati, puta propter mortem filiorum:uel magnum dedecus:siue ꝓpter amissionem rerum temporalium:ita ꝙ non potest euellere curã illam ex animo:tunc ipsum maxime tristari & dolere dicimus. Et sæpenumero homines incurrunt mortem propter hoc:quia ob nimias curas & solicitudines colera nigra seu melancolicus humor:naturæ inimic⁹ excitatur:& mortem infert. Quanta igitur tristitia afficientur animæ damnate uel demones:si semper occupabuntur & detinebuntur i cõsideratione illius ignis:& impedientur a consideratione aliarum rerũ

contra suam uoluntatem. Tristitia enim: ut dicit Augustinus: est de hisquæ nobis nolentibus accidunt. ¶ Hanc ego opinionē impugnare non ausim: quia multi celebres theologi ipsam tenent: uidelicet Ricardus: Scotus & nōnulli alii: quorum dicta inferius recitabo. ¶ Durum tamen uidetur quibusdam ꝙ anima seu demones possint a consideratione aliarum rerum impediri: quia nulla res potest destitui sua propria operatione: ut Damascenus dicit. Propria autem operatio animæ intellectiue est intelligere. ergo &c. Item dictum est supra ꝙ scientia remansit in spiritibus lapsis: & ꝙ naturalia sunt splendidissima i demonibus secundum Dionysium. Dictum est etiam ꝙ in animabus separatis remanent habitus scientiarum & actus. Et ita uidetur nonnullis: ꝙ hæc opinio tollerari non possit. ¶ Quintadecima & ultima opinio est Augustini in primo de ciuitate dei dicentis animam separatā uel spiritum diabolicum pati pœnam per alligationem quandam ab ipso igne corporeo. Pro cuius opinionis declaratione: & intellectu eius & eorum quæ dicentur: notanda est quædam magistralis distinctio ꝙ aliquid dicitur esse in loco tripliciter. Vno modo repletiue. Et sic solus deus est in loco: qui ubiꝙ existens replet omnem locum secundū illud Ieremie. Cælum & terrā ego impleo dicit dominus. ¶ Virgili⁹ Iouis omnia plena. ¶ Lucanus. Iupiter est: quodcūꝙ uides: quodcūꝙ mouetur. Secundo modo aliquid dicitur esse in loco diffinitiue: idest ita in uno loco diffiniri. Tertio modo aliquid dicitur esse in loco circūscriptiue. Et sic solum corpus est in loco: & quicquid est i loco ē corpus. Ideo Boetius dixit ꝙ est cōmunis animi conceptio apud omnes doctos & sapientes: incorporalia non esse in loco. Et ideo qui dicit angelos nusꝙ esse non mentitur. ¶ His igitur patefactis aduertendum est: ꝙ ignis inferni ex sui natura habet: ꝙ spiritum hominis uel demonis loco diffinire possit: sed non habet de se: ꝙ possit spiritum loco diffinitum detinere. Detinet autem ipsum: prout est instrumentum diuinæ iustitiæ. Et cum spiritus contra uoluntatem suam detineatur ab igne uere pati dicitur. Spiritum igitur ab igne pati: nihil aliud est: ꝙ̄ spiritum contra uoluntatem suam ab igne detineri. ¶ Hūc modum passionis animarum & spirituum ab igne corporeo: omnes theologi celeberrimi ponunt & affirmant. Est enim hæc opinio de mente sancti doctoris in plurimis locis. Et ꝙ uerum sit: sententias ipsius quas in proposito cōmemorat fideliter recitabo. Dicit enim primo sic in quarto. S. distin. xliiii. questione tertia. Omne inquit instrumentum in id

circa quod instrumentaliter opat: habet propriam actionē sibi cōna/
turalē: & nō solū acti onē. ſm quē agit i uirtute principalis agētis: imo
exercēdo primā actionē: oportet q̄ efficiat hāc secūdā: sic aqua lauan/
do corp⁹ i baptismo: sanctificat aiam: & serra secādo lignū pducit ad
formā dom⁹. Vn̄ oportet dare igni aliquā actionē i aiā: q̄ sit ei cōnatu
ralis: ad hoc q̄ sit istrumētū diuinæ iustitiæ peccata uindicātis. Et tō di
cēdū: q̄ corp⁹ i spiritū naturaliter agere nō pōt: nec ei aliquo mō ob
esse: uel ipm grauat: nisi ſm q̄ aliquo mō corpori unit. Sic eni inueni/
m⁹: q̄ corp⁹: qd corrūpit: aggrauat aiam Sapiētię. ix. Spirit⁹ aūt uni
tur corpori dupliciter. Vno mō: ut forma materiæ: ut ex eis fiat unū
simpliciter. Et sic spirit⁹ unitus corpori: & uiuificat corp⁹: & a corpor
aliq̄ ualiter aggrauat. Sic āt spirit⁹ hois uel demōis igni corporeo nō
unit. Alio mō sicut mouēs mobili: uel sicut locatū loco: eo mō: quo in
corporalia sunt i loco. Et ſm hoc spūs icorporei creati loco diffiniunt
ita in uno loco existētes: q̄ nō i alio. Q uāuis aūt res corporea ex sua
natura hēat: q̄ spiritū icorporeū loco diffiniat: nō tn̄ habet ex sua na/
tura: q̄ spiritū icorporeū loco diffinitū detineat: ut ita alliget illi loco
q̄ ad alia diuertere nō possit: q̄ spiritus nō ita sit i loco naturaliter q̄
loco subdat. Sed hoc supaddit igni corporeo: inquantum ē instrm̄ di
uinæ iustitiæ uindicātis: q̄ sic detinet spiritū alligatū: ut alio migrare
nō possit. Et ita efficit ei penalis ꝓhibēs eū & retardās ab exequtiōe ꝓ
priæ uolūtatis: ne. s. possit opari ubi uult. & ſm q̄ uult. Et huuc ēt mo
dū ponit Grego. i quarto dialo. Exponēs enim quomodo anima incē
dium experiendo patiarur sic dicit. Cum ueritas peccatorē diuitem dā
natum in igne prohibet: qui ſnam sapiēs reprobo᷎ aias teneri ignib⁹
neget. Et hoc etiam Iulianus dixit: ut in littera magister dicit. Si uiue
tis hominis incorporeus spūs detinetur in corpore: cur etiam nō post
mortem corporeo igne teneatur. Augustinus etiam. xxi. de ci. dei dicit
q̄ sicut aia iungitur corpori: ut dans ei uitam: quis illud fit spūale: &
hoc corporale: & ex illa coniunctione uehementer concipit amorem
ad corpus: sic ligatur igni: ut accipiens ab eo pœnam: & ex illa coniun
ctione concipit horrorem. Oportet ergo omnes prædictos modos in
unum colligere: ut perfecte uideatur: quomodo anima ab igne corpo
reo patiatur ut scilicet dicamus q̄ ignis ſm naturam ſuam habet: q̄ spi
ritus incorporeus ei cōiungi possit: ut loco locatum: sed inquantum ē
instrumētū diuinæ iustitiæ: habet ut ipm quodāmō retineat alligatū. et
in hoc ueraciter ignis ille est spiritui noxius. Et sic anima ignem ut no
xium sibi uidens ab igne cruciatur. Vnde Gregorius in quarto dia/
ogorum omnia ista per ordinem tāgit: ut ex dictis eius patet. ¶Hec

ille ibidem. Sed in q̃stionibus disputatis de ueritate. q. xxvi. ar. primo in hæc uerba prupit. Ad euidētiam inqt huius q̃stionis scire oportet qd pprie sit passio. Sciēdum ē igit q nomē passionis dupliciter sumit̄ cōiter & pprie. Cōmuniter qdē dicit̄ passio receptio alicuius quocūq mō. Et hoc secūdo significationem uocabuli. Nam passio dicit̄ a pathin græce: qd est recipe: pprie uero dicit̄ passio: ſm q actio & passio in motu cōsistunt: pur scilicet aliqd recipit̄ in patiēte p uiam motus. Et qa ois mot⁹ ē inter cōtraria: oportet illd: q recipit̄ i patiēte eē cōtrariū alicui: qd a patiēte abiicit̄: Secūdum hoc aūt: q recipit̄ in patiente patiēs assimilat̄ agēti: & inde est q pprie accepta passione agēs cōtrariatur patienti: & ois passio abiicit a s̄ba. Huiusmodi aūt passio non est nisi ſm motum alterationis: Nam in motu locali nō recipit̄ aliqd i mobili: sed ipm mobile recipit̄ in aliquo loco. In motu aūt augmēti & decrementi recipit̄ uel abiicit̄ nō forma: sed aliqd substātiale: utpote alimentū: ad cuius additionē uel substractionē seqtur q̃titatis magnitudo uel paruitas. In generatiōe aūt & corruptione nō ē motus nec contrarietas: nisi rōne alterōnis p̄cedētis. Et sic ſm solā alterationē ē pprie passio: ſm quā una forma cōtraria recipit̄: & alia expellit̄. Quia ergo actio pprie accepta ē cum quadā abiectiōe: pur patiēs a pristina qualitate transmutat̄ in cōtrariū: ampl⁹ nomē passionis ſm usum loqndum: ut qualitercūq aliqd impediat̄ ab eo: qd sibi cōpetebat: pati dicatur: sicut si dicam⁹ graue pati ex hoc q phibet̄: ne deorsum moueatur: & hoiem pati: si phibeat̄ suā facere uoluntatem. Passio igit̄ primo mō accepta īuenit̄ in aīa & in qualibet creatura: eo q ois creatura habet aliqd potētialitatis admixtū: rōne cuius ois creatura subsistens est alicuius receptiua. Passio uero secūdo mō accepta nō īuenit̄: nisi ubi est motus & cōtrarietas. Motus aūt nō inuenit̄: nisi in corpibus: & cōtrarietas formaꝝ uel qualitatū i solis generabilibus & corruptibilib⁹: Vñ sola huiusmōi pprie hoc mō pati pñt. Ideo aīa: cū sit icorpea hoc mō pati nō pōt: & si et aliqd recipiat: nō tñ fit p transmutationem a cōtrario in contrarium: sed p simplicem agentis influxum: sicut aer illuminat̄ a sole. Tertio uero mō: quo nomē passionis trāssumptiue sumit̄ tut aīa pōt pati: eo mō: quo eius opatio pōt impediri. Quem quidem modū aliqui assignant hoc mō dicētes ignem corporeum: ut est istrumentum diuinæ iusticiæ in aīam agere posse: q̄uis hoc ſm naturā nō possit. Multa enim sunt: q ad aliqd efficiendum non sufficiūt ex ppria natura: qd efficere pñt: ut sunt instrumēta alterius agentis: sicut ignis elementaris non sufficit ad generationem carnis: nisi ut instrumentū uirtutis nutritiue. Sed hoc sufficiēs non uidetur. Nam instrumentum

non agit illam actionem:q̃ ꝓpriam naturam excedit:nisi excedẽdo aliquam cõnaturalem. Vnde oportet inuenire aliquem modum:ꝑ quẽ aliqualiter naturaliter patitur anima ab igne corporeo. Quod qdem hoc modo intelligi põt. Substantiam enim corpeam corpori uniri cõtingit dupliciter. Vno modo:ut formã:inquãtum uiuificat corpus Alio modo:ut motorem mobili:uel locatum loco ꝑ aliquam opationem:siue ꝑ aliquam habitudinem. Quia uero formæ & eius: cuius ẽ forma est unum esse:unio substãtiæ spiritualis ad corpalem ꝑ modũ formæ est unio quantum ad esse. Nullius autem rei esse est suæ potestati subiectum. Et ideo non ẽ in potestate substantiæ spiritualis uniri corpori uel ab eo separari ꝑ modum formæ:sed hoc lege nature agit uel uirtute diuina. Sed quia opatio rei est in potestate opantis uoluntarie:ideo in potestate naturæ spiritualis est uniri corpori ꝑ modum motoris aut locati:& separari ab eo secundum ordinem naturæ:& qa substantia spiritualis hoc modo corporali unita ab ea detineat & impediatur:& quasi ligetur:est supra naturam ignis. Ideo ignis ille corporeus:ut instrumentum diuinæ iustitiæ facit aliquid supra uirtutem naturæ:scilicet animam detinere uel ligare:sed ipsa unio ꝑ modum ꝓdictum est naturalis. Et sic patitur anima ab igne corporeo illo tertio modo supradicto: ꝓut dicimus pati omne id:quod impeditur a ꝓpria actione:uel ab alio sibi competenti. Et hunc modum passionis ponit Augustinus in.xxi.de ciui.dei sic dicens. Cur non dicamus: quãuis miris & cætera. Et Gregorius in.iiii.dialogorum sic dicens. Dum ueritas & cætera. Quæ auctoritates supius recitate fuerunt. ℭ Hæc diuus Thomas loco ꝓallegato. ℭ Sed attende quid dicat ꝓfatus doctor in summa contra gentiles circa finem ultimi libri. Non igitur inquit sic extimandum est:quod substantiæ ĩcorporeæ ab igne corporeo pati possint:ꝙ earum natura corrumpatur ꝑ ignẽ uel alteretur:aut qualitercunq̃ alio modo transmutetur:sicut nunc corpora nostra corruptibilia patiuntur ab igne. Substantiæ enim incorporeæ non habent naturam corporalem:ut possint a rebus corporeis immutari:neq̃ ẽt formarum sensibilium susceptiuæ funt: nisi ĩtelligibiliter. Talis aũt susceptio non est pœnalis:sed magis ꝑfectiua & delectabilis. Neq̃ etiã potest dici ꝙ patiantur ab igne corporeo afflictionem ratiõe alicuius contrarietatis:sicut corpora post resurrectionem patientur: quia substantiæ incorporeæ organa sensuum non habent:neq̃ potentiis sensitiuis utuntur. Patiuntur igitur ab igne corporeo substantiæ ĩcorporeæ ꝑ modum alligationis cuiusdam. Possunt enĩ alligari spiritus corporibus:uel ꝑ modum formæ sicut anima corpori humano alligatur

ut det ei uitā. Vel etiam absq; hoc: q̄ sit eius forma: sicut Nicromātici uirtute demonum spiritus alligāt imaginibus uel annulis: aut huius modi rebus corporeis. Multo igitur magis uirtute diuīa spiritus dam nati igni corporeo alligari possunt. Et hoc ipum est eis in afflictionem quod sciunt se rebus infimis alligatos in pœnam. ¶ Hæc ille. ¶ In se cundo uero quodlibet ar. xiii. a pdictis non discrepando sententiis di cit. Pati multipliciter dicitur. Vno modo pati cōmuniter dictum idem est quod recipe: secundum q̄ itelligere & sentire est quoddam pati se cundum philosophum in. iii. de anima. Et in primo pyermenias inte riores animi conceptus passiones appellat: cum dicit. Voces sunt ea rum: quæ sunt in anima passionum notæ. Hoc modo anima corpori coniuncta patitur a rebus corporeis sentiendo & itelligendo. Pati au tem hoc modo: est perfici: & non puniri aut affligi: nisi forte p accidēs īquantum id: quod sentitur uel itelligitur repngnat uolūtati: sed ipm sentire uel itelligere secundum se consideratum pœnale nō est. Alio modo dicitur pati ppriε loquendo secundum contrarietatem agētis ad patiens: put scilicet pati dicimur: cum aliquid nobis aduenit: quod est contrarium naturæ uel uoluntati nostræ. Et secundum hoc infir mitas & tristitia passiones dicuntur: & hæc quidem passio dupliciter esse potest. Vno modo per receptionem formæ contrariæ: sicut aqua patitur ab igne: inquantum calefit: & p consequens diminuitur qua litas naturalis eius. Hoc mō aia sepata nō pōt pati ab igne corporeo: quia nec calefieri pōt: nec desiccari: nec secundum formam aut qua litatem quamcūq; ignis corporei immutari. Alio modo dicit pati om ne illud: quod quocūq; modo impeditur a suo proprio impetu uel in clinatione: sicut dicimus lapidem descendentem pati: cum impeditur ne deorsum perueniat: & sicut dicimus hominem pati: cum detinetur uel ligatur: ne uadat: quo uult. Et ita per modum alligationis cuius dam anima patitur ab igne corporeo: ut Augustinus dicit. xxi. de ci. dei. Non enim hoc est contra naturam spiritus alligari: cum uidea mus animam naturaliter alligari corpori ad uiuificandum ipsum de mones etiam per Nicromantiam potestate superiorum demonum alligātur aliquibus imaginibus: uel aliquibus aliis rebus. Vnde mul to magis possunt spiritus alligari diuina uirtute igni corporeo: nō ut dent uitam: sed ut accipiant pœnam sicut Augustinus dicit. Sed quia quod est minoris uirtutis: non potest uirtute sua ligare id: quod ē ma ioris uirtutis: inde est: q̄ nullum corpus potest ligare spiritum: qui est maioris uirtutis: nisi aliqua superiori uirtute. Et propter hoc dicitur.

¶ Et per ho etiam patet Solutio ad undecimum. Conceditur enim: quod ignis non agit in spiritũ actione phisica: q̃ in motu & alteratiõe consistit ut dictũ ẽ. Agit tñ in ipsum impediẽdo & detinẽdo ut patuit. ¶ Ad duocecimum dicendum est: ꝙ omnis actio phisica est inter cõtraria: sed non est uerum de actione pp quam patiens detinetur & alligatur contra uoluntatem suam: ne faciat quæ facere uellet. ¶ Ad replicas uero quæ fiunt in hoc argumento patent solutiones ex iis: quæ in præcedentibus annotata sunt. Sed ad illud. Nihil habet apud se anima: nisi uniuersale &c. dicitur: Quod species in intellectu recepte quãuis sint uniuersales i repræsentando: sunt tñ singulares in eẽndo sicut tellectus. Vnde doctor. s. in. ii. S. dist. iii. ar. iii. Forma inqt: q̃ ẽ recepta i itellectu põt dupliciter cõsiderari: uel p cõparatione ad rẽ: cui⁹ ẽ similitudo. Et sic hẽt uniuersalitatẽ. Nõ. n. ẽ similitudo hois ꝺm cõditiones idiuiduãtes: sed ꝺm naturã cõmunẽ. Vel p cõparatione ad itellectũ: in quo hẽt eẽ. & sic ẽ qd idiuiduatũ: quẽadmodũ itellectus: & alia nũero spẽs itellecta hois i itellectu sortis: & alia i itellectu platõis. ¶ Hæc ille. ¶ Ad tertiumdecimum dicimus spiritum esse in loco per diffinitionẽ uel p opatione aut p unionem: eo mõ: quo superius elucidatum fuit ¶ Ad quartumdecimum, etiam solutio patuit ex dictis: qa argumentum laborat in equiuoco de actione & passione. ¶ Ad quintũdecimum respondetur. ꝙ ignis inquantum diffinit spiritũ naturaliter dicitur agere. sed inquãtũ detinet: hoc sibi nõ cõpetit ex natura sua: sed inquãtũ est instrumentum diuinæ iustitiæ. Replica uero nõ cõcludit: qa procedit de passione: q̃ ẽ per cõtrarietatẽ formarum. & hoc impossibile est esse in spiritu separato: ut patuit. ¶ Ad illam instantiam: quæ pbat: ꝙ ignis nõ agat supnaturaliter. Respondet doctor. s. in questionibus disputatis: ꝙ instrumentum agit actionem instrumẽtalem: inquãtum est motum ab agẽte pricipali: per quem motum participat aliqualiter uirtutem agentis principalis: non ita ꝙ uirtus illa sit in instrumẽto ꝺm esse perfectũ: qa motus est actus ipfectus. Obiectio autem procedit: ac si aliqua uirtus perfecta in instrumento requireretur ad agendum actionem instrumentalem. ¶ Ad aliam replicã dicit ꝙ aĩa peccatrix simpliciter nobilior est quacũꝙ uirtute corporali ꝺm suam naturam sed ꝺm culpã efficitur ignobilior & uilior igne corporali nõ simpl'r: sed put ẽ ĩstrumẽtũ diuiæ iustitiæ. ¶ Ad decimũsextũ & ultimũ argumentũ rñdet ꝺm thomã prio ad auctoritatẽ augustini dicendo ꝙ Augustinus circa hoc. xii. super genesim ad litteram nihil expræsse

& iiii

quod ignis corporeus agit in aiam separatam nõ uirtute ppria: sed igitũ est instrumẽtum diuinæ iusticiæ uindicãtis. Argumẽta uero q̃ coĩter in oppositum fieri solẽt: pcedunt de passione q̃ est p susceptionẽ formæ cõtrariæ. ℭHæc ille. ℭIn tertio uero quolibet ar. xxiii. iterum sic Thomas inqt. Anima patit̃ penã ab igne corpeo: sicut fides chatolica docet. Quod aũt ignis corpeus agat in aiam separatam: hoc non habet ex natura sua: sed inq̃tum est istrumẽtum diuinæ iusticiæ: ut dicitur coĩter. Aduertẽdum tñ est: q nullum istrumẽtum agit i uirtute supioris agẽtis: nisi exercẽdo aliquã actionẽ sibi cõnaturalem: alioqn frustra adhiberet̃ ad effectum: sicut serra in q̃tum est instrumẽtum artis: facit arcam secando: & aqua baptismalis abluit aĩam: ut instrumẽtum diuinæ misericordiæ corporaliter abluendo. Si ergo ignis corporeus agit in aiam: ut ẽ instrumẽtum diuinæ iusticiæ punẽtis: necesse est q hoc fiat p aliquam actionem igni corporeo cõnaturalem. Non aũt põt dici q ignis alteret aiam calefaciẽdo uel desiccãdo aut ignien do ipam: qa nec calorem: nec siccitatem: neq ardorem uel adustionẽ põt recipere aia ab igne corporeo. Relinquit̃ ergo modus: quẽ Aug. ponit in primo de ci. dei: ut scilicet aia separata uel spiritus demonis patiatur pœnã p alligationem quãdam ab igne corporeo. Videmus eni spiritum corpori alligari q̃nq̃ q̃dem naturaliter: sicut aia alligat̃ corpori. Quãdoq aũt quadam supiori uirtute: sicut p uirtutem supiorũ demonum inferiores demones alligant̃ arte nicromãtiæ imaginibus: uel annulis: uel aliis huiusmodi rebus. Multo ergo magis uirtute diuina demones uel ẽt aiæ alligari pñt igni corporeo: ut ab eo assumãt penam. Si qua uero argumenta in contrarium obiiciuntur pcedunt de actiõe ignis: q̃ est p alterationem. ℭHæc ille loco pallegato. ℭHæc igitur sunt lector candidissime: q̃ ex diuersis libris sancti doctoris fideliter recitaui: ut patefacerem qualiter aia separa uel demones ab igne corporeo patiant̃. ℭEx pdictis aũt talem potes formare distinctionẽ Triplex est passio: uidelicet passio pficiens: passio corrũpens siue abiiciens: q̃ ẽt al.o noie dicit̃ passio imissiua: uel passio p imissionem. Ab alberto aũt passio phisica appellat̃. Tertia uero passio dicit̃ passio phibens: uel ipediẽs: siue alio noie passio cõtristãs uel detinẽs. Pria passio accipit̃ s̃m oimodã extẽsionẽ uocabuli: put q̃libet receptio passio põt appellari. Et hec iproprie passio appellat̃: qa spẽs itelligibiles & habit⁹ sciẽtifici atq morales pficiũt aiam: & delectãt: nec passionẽ ingerunt. Forma ẽt q̃ recipit̃ in materia: pficit ipam & actus potentiã. Hac igit̃ passione pñt pati ẽt angeli & aiæ beatæ. Est. n. passio perficiẽs: ut dixi quis nõ ois receptio passio pficiẽs possit appellari: qa nõ oẽ q̃d recipit̃

In aliquo pficit ipm. ℂSecunda passio non inuenitur nisi i corporibus nec in omnibus:sed in illis duntaxat:quæ susceptiua sunt qualitatum contrariarum actiuarum & passiuarum. Quæ aũt ex contrariis non sunt composita:nec hñt cõtrarietatem ad aliquam formã naturalem passione phisica pati nõ pñt:sicut sunt corpora cœlestia:quæ sunt igenerabilia & incorruptibilia:quia nõ sunt suceptibilia pegrinarum impræssionum. Tertia uero passione patiũtur animæ sepatæ uel demones eo mõ:quo supra diximus. Et sæpenumero hæc tertia passio plus affligit:q̃ secũda. Multi enim grauius ferunt conuiciis aut ludibriis affici:uel sufferre aliqd huiusmodi:quod suæ uolũtati repugnet:q̃ passione abiiciente alterari. Multi etiam homies mortem potius obire uoluerunt:q̃ uiuere in dedecore:& perpeti ea:quæ suæ uoluntati repugnabant sicut. M. Cato mori maluit:q̃ Iulio Cæsari subiici:cui d gnitate & uirtute non erat iferior. Idem fecit. M. Brutus nullius secte hplosophorum inscius:nullius q̃ uirtutis expers. ne. M. Antonio: & Cæsari augusto subderetur:quibus uirtute:& animi pstantia erat supior. Hoc idem. M. Antonium fecisse legimus: ne Augusto subiiceretur: quem uirtute & rei militaris peritia excellebat. Et ideo Lucius ille Cathilina apud Salustium sicut dixit. Nonne per uirtutem emori pstat: q̃ uitam miseram atq inhonestam:ubi alienæ superbiæ ludibrio fueritis p dedecus amittere? Sic ergo patet q passio tertia maiorem sæpe numero afflictionem & cruciatum infert: q̃ scunda. ℂHæc ideo dixisse uoluerim:ut scias & cognoscas animam separatam & demones magnopere affligi summaq tristitia & sollicitudine angi: quãuis ab igne non possint exuri. Quis enim effari posset tristitiam & angorẽ: quo spiritus hominis uel demones afficiũtur:p hoc q ab ipo igne detinentur in loco uilissimo & abiectissimo attenta & considerata natura spiritualis excellentie. Et quia hoc repugnat summopere uoluntati spirituum:maxime tristantur & affliguntur:quia tristitia est de iis quæ nobis nolentibus accidunt:ut dicit Augustinus. Et ideo diligenter aduertendum est:quod iu anima separata & demonibus nõ potest esse dolor:sed tristicia. Et ratio est:quia dolor pprie pertinet ad corpus non autem ad animum:tristitia uero non ad corpus:sed ad animum defertur. Vnde Augustinus libro decimoquarto de ciui. dei. c. xxv. Dolor carnis inquit est tantũmodo offensio animæ ex carne: & quadam ab eius passione dissensio:sicut animæ dolor qui nuncupatur tristitia est ab iis rebus quæ nobis nolentibus accidunt. ℂHæc ille.
ℂVnde etiam Thomas in tertio sen. dstinc. decimagnta:arti. tertio: secũde quæstionis sic dicit. De ratione doloris duo sunt:quorum unũ

se habet: ut materiale: aliud uero ut formale. Materiale in dolore ē ipsa læsio: & ut sic dolor quodammodo etiam ad animam pertinere pōt: ad quam etiam læsio corporis peruenit: secundum ꝙ est eius forma Formale uero in dolore est ipsa perfectio læsionis: & ut sic i solo tactu cōsistit: cuius solius est percipere læsiuum iquantum lædit: scilicet iquātum corporaliter coniungitur. Sicut enim delectatio sensibilis causatur ex coniunctione conuenientis secundum sensum: ita dolor sensibilis causatur ex coniunctione eius: quod non est conueniens sensui. Sed inter omnes alios sensus solus tactus est discretiuus eorum ex quibus consistit temperamentum corporis. Vnde quod est conueniens secūdum tactum: est conueniens ipsi temperamento corporis. Et propter hoc completa delectatio sensibilis est in sola perceptione tactus. Et similiter illud: quod est iconueniens tactui: est contrarium temperamēto corporis. Et ideo dicit philosophus in .iii. de anima. Quod corrumpentia tactum corrumpunt animal: non āt corrūpentia auditum nisi simul contingat ex accidenti: & tactum corrumpi. Et ideo i solo tactu est dolor: qui accidit ex læsione temperamēti ipsius corporis. ¶ Hæc ille loco præallegato. Ex quo patet ꝙ dolor proprie loquendo non est nisi secundum sensum: & ideo in spiritibus proprie loquendo non potest esse dolor. ¶ Quomodo autem & in quot differāt Dolor & tristitia: declarat præfatus doctor ibidem dicēs. In dolore & tristitia duo inueniuntur: scilicet contrarietas contristantis & dolorem inferentis ad contristatum & dolentem: & perceptio eius. Et quantum ad hæc duo tripliciter differunt. Primo quantum ad contrarietatem: quæ quidem in dolore attenditur quantum ad ipsam naturam dolentis: quæ per læsiuum corrumpitur: sed in tristitia quantum ad repugnantiam appetitus ad aliquid: quod qs odit. Secundo quātum ad perceptionem: quæ quidem in dolore semper est secundum sensum tactus: ut dictū est. In tristicia autem secundum apprehensionem iteriorē. Tercio quātum ad ordinem istorum duorum: quia dolor incipit in læsione: & terminatur in perceptione sensus: qa ibi completur ratio doloris: sed ratio tristitiæ incipit in apprehensione: & terminatur i affectione. Vnde dolor est in sensu: sicut in subiecto: sed tristicia in appetitu. Ex quo patet ꝙ tristitia est passio animalis: sed dolor est magis passio corporalis. quandoqꝫ tamen tristitia large loquendo dolor dicitur. Vnde etiam Augustinus distinguit dolorem animæ secundum se: qui proprie dicitur tristitia: & dolorem animæ per corpus: qui proprie dicitur dolor. Tristitia autem non potest esse in ratione sicut in subiecto: sed solum sicut in ostendente id: quod est uoluntati repugnās: nisi ratio accipiat

prout comprehendit uim apprehensiuam & affectiuam: in qua est tristitia sicut in subiecto: quis non tristitia: quæ est passio: quæ solum est in sensitiua parte. Hæc Thomas in tertio sen. dist. xv. Et sic habes: q in animabus separat s uel demonibus proprie loquendo dolor nō potest esse: sed tristitia. ¶ Hoc idem asserit. Scotus in quarto dist. xliiii. dicens. Dolor est passio consequens apprehensionem sensitiuam: & in appetitu sensitiuo. Tristitia autem est proprie in appetitu intellectiuo: aut in uoluntate & consequens apprehensionem itus alicuius obiecti noliti. Primum scilicet dolorem proprie dictum non oportet quærere in spiritibus siue angelis siue aiabus separatis: nisi fingatur q i spiritu separato sit appetitus sensitiuus: & pari ratione sensus: & tunc ēt posset sibi inesse passio: tam ſm appetitū illum: q ſm sensum. Quod trufaticum est ſm Aristotelem in primo de anima. Nihil aliud est dicere aiam tristari uel gaudere: q texere uel hædificare: Quod utiq uerum prout sunt passiones appetitus sensitiui: qa ille sunt passiões totius cō iuncti: sicut & sentire: ad quod consegtur passio. De tristitia aūt dico q est in uoluntate ex apprehensione existentiæ obiecti disconuenientis secundum rationem. ¶ Hæc Scotus loco præallegato. Patet igitur q in aiabus separatis uel demonibus nō est dolor: sed tristitia causata ex detentione illius ignis apprehensi: ut nociui & disconuenientis ſm rationem. ¶ Tribus āt modis cāt ignis ille infernalis tristitiā i spiritibus uidelicet detinendo siue impediendo subiugando & inimicando.

¶ Primo modo detinendo aut retardando uel impediēdo ab executione ꝓprie uoluntatis: sicut lapis dicit pati: cum impeditur ne deorsum tendat. Et homo dicit pati: cum detinetur uel ligat ne uadat quo uult: ut arguat sic ꝑ rationem. Quicqd ipeditur a suo ꝓprio motu uel icli natione ab aliquo: patitur ab illo. Sed aia separata ipeditur per ignem corporeum a sua ꝓpria iclinatione. Ergo aia separata ab igne patit. ¶ Secūdo ignis inferni ifert aiæ pœnam subiungēdo. Nam scut aia uel ipsis p hoc q coniungitur superiori deo essentialiter præmiat: ita p hoc q priuat diuina uisione: & coniugit atq subiicit rebus ifimis. s. igni: & loco ifimo atq abiectissimo terræ astringit: maxime affligit. patitur & anxiatur. Vnde Thomas i qstionibus de aia. q. xxi. sic dicit. Maxima ergo afflictio damnatorum erit ex eo: quod separabuntur a deo. Secūda uero erit ex hoc: q rebus corporalibus subdētur: & in ifimo atq abiectissimo loco icludent. Hæc ille. ¶ Tertio ignis ille ifert pœnam spiritui inimicādo. Nam cū spiritus uidet & apprehēdit ignē illum: ut instrumētum diuinæ iustitiæ u ndicatis esse sibi nociuū: & p consequens inimicum interiori tristitia affligit & anxiat: non q ignis

ille noceat aiæ uel spiritui eo ipso q uidetur itellectualiter: quia nihil est cōtrarium & cōtristabile itellectui i eo q aliquid itelligitur ab ipso: sed sit cōtristabile inquātum appræhēditur & itelligitur: ut repugnās uolūtati. ¶Hūc etiam modum patiendi ponūt Scotus & Ricardus i .iiii. disti. xxxxiiii. licet addatur etiam illum modum: qui dictus i quartadecima opiniōe. Nam secūdum ipsos nō solum patitur spiritus ab igne per alligationem quādam: ueluti declarauimus i hac ultima opinione ex uerbis thomæ: sed etiam patitur secūdum illū modum: quē recitauimus immediate añ hāc quītādecimam & ultimam opinionē. Et sic aīa separata uel dæmones dupliciter patiūtur ab igne corporeo secūdum opinionem scoti & Ricardi. Et ideo ipsorum dicta silētio prætereūda esse minime duxi. Primo igitur uerba Ricardi. Secūdo autē positionem Scoti fideliter recitabo. ¶In illo enim igne iquit Ricard⁹ est naturalis aptitudo: ut eius species recipiatur i itellectu spiritus separati. Sed q per talem modū i illo itellectu imprimatur: & cum uehæmētia tali: q ita ad se reuocet: seu cōuertat itentionē ipsius spiritus q p hoc ita notabiliter impediatur i aliarū rerum cōsideratione cōtra suā uolūtatem: & q tale impedimētum sit sibi pro graui onere: hoc ē per uirtutem iustitiæ icreatæ. In illo etiam igne est aptitudo naturalis: ut i ipso sit spiritus separatus: sicut i loco diffinitiue. Sed q spiritū separatū detineat cōtra uolūtatem suam: hoc ei cōuenit i uirtute iustitiæ icreatæ. Illa enim inuolūtaria detētio est ipsi reprobo spiritui inefabilis cruciatus. Per peccatū aūt est i spiritu dispositio ut igni iférnali mō prædicto patiēdo subdatur: quis ille ignis sua uirtute naturali tātum non posset i spiritu separato causare dispositionem repugnātem illi dispositioni: quæ cōuenit essentiæ spiritus secūdum debitū statum suæ naturæ. Et ideo i eius causatione cooperaṫ uirtus icreatæ iustitiæ: inquātum ignis est instrumētū ipsius. Et appræhēsione aūt prædicte dispositiōis: q cōtraria eſt bono statui naturæ: generaṫ i ipso reprobo spiritu cruciatus experimētalis: sicut dicit gregorius i .iiii. li. dialo. q aīa nō solum uidendo: sed etiā experiēdo icendiū patiṫ: hoc est q experiṫ q detineṫ ab igne cōtra uoluntatē suā: & subdiṫ ipsi a quo libera eē deberet ſm statum naturæ suæ: ideo patiṫ. ¶Hæc Ricardus loco præallegato: Animā igiṫ ab igne pati est aīam ab igne cōtra uoluntatem detineri: & ipsi igni semp subiici. ¶Hoc etiā: ut dixi: tenet Scotus ibidem dicēs. Cū i spiritu separato nō sit dolor: sed tristitia: q cū sit in uolunrate ex appræhēsione existētiæ obiecti discōuenietis ſm rationem uel oportet querere obiectū qd' stati ostendaṫ: ut disconueniēs p rōnē & tū positū: uel si nō pōt ostēdi: ut disconueniēs: nisi a rōne errante qa

nō esset disconueniens michaeli:& nō uidetur rōnale:q illa afflictio se quatur apprǽhēsionē erroneā:oportet ibi inuenire obiectū disconueniēs fm rationē:& nolitū:& tn positū. Dico aūt q ignis ille est obiectū sic discōueniens. Et hoc dupliciter. Primo ut detinēs spiritū diffinitiue:se cūdo ut imutans obiectiue. De primo nullū corpus:ut locās:est loca to discōueniēs:nisi qa aliud corpus est sibi cōueniens. Spiritus autem sicut cū nullo corpore habet naturalē cōuenientiā:ga tūc illud eēt natu rale saluatiuū eius:ita ad nullū corpus hēt naturalē discōuenientiā:p pter quā detineri ibi sit naturæ suæ discōueniens. Vñ si michael cuicū q corpori esset ex diuino præcepto cōiūctus localiter diffinitiue: etiā ppetuo & hoc apprǽhēderet:nullo mō apprǽhenderet ut discōueni ens:nec ut materiā tristitiæ. Ergo ad habendū tristitiā de igne detinē te:oportet ut inueniat primo rō nolīti. Sic angelus malus hēt nolle de tineri ppetuo ab igne:& specialiter ab illa rōne ex sententia diuina uel uoluntate diuina illic effectiue detinēte. Et ab illo nolle declinat affectō cōmodi:fm quā appetit liberū usum potēntiæ:ut sicut natura sua est i differens ad qd'cūq corpus:sic faceret se præsentem cuicūq corpori Promouet aūt supbia:pp quam appetit uti ppria ptāte. Cōsumit iul dia pp quā nūq uellet determinare eē pp sententiā uel actione diuinā. Istud nolle præcedit detētio & apprǽhensio detētionis. Isto aūt nolle li cet iordinate posito i uoluntate eius sequitur apprǽhēsio certa de euentu istius noliti & ex hoc tertio uel qrto cōputādo ista duo:q precedūt nol le:sequitur tristitia. Si qras nūqd illā tristitiā effectiue causat ignis deti nēs. Respondeo. Ignis nō detinet spūm effectiue:qa qd nō locat aliqd effectiue:nec ipedit ipsū amoueri ab hoc loco:nō detinet ipsū effectie. Hæc domus qdem nō detinet me effectiue quātū ad primū:qa nō lo cat me effectiue:tñ ipedit me ammoueri ad aliū locū:& iō pōt dici quo dāmō effectiue me detinere:sicut phibēs aliā detētionē formalē. Sed neutro mō pōt aliqs locus corporalis detinere angelū. Ergo tmmō il le ignis formaliter detinet:ita q nulla est detētio ignis ptinēs ad gen⁹ actionis:sed tmmō respectus extrīsecus adueniēs reducibilis ad gen⁹ ubi. Detinens aūt actiue siue primo mōtga determinās actiue ad locū illū siue secūdo mōtga phibens ab illo loco ad aliū locū deus ē imedi ate:cā ga cō ra uolūtatē angeli nō hūtis saltē angelū supiorem ñ pos set fieri sic detentio nisi a deo imediate. Sed ulteri⁹ angel⁹ nō tm odit detentionē actiuā dei:& suā passiuā a deo:sed etiā odit detentionē for malem ppetuā ab illo igne. Nec tm appræhendit illam detentionē acti uam uel passiuam ut positā: uel continuandā:sed illam etiā detētionē formalem. Et per consequens de illa detentione formali tristatur. Ob

iectum autē tristabile ꝓprie causa est ipsius tristitiæ qa nō uoluntas ī mediate. Tūc enim esset i potestate eius imediate tristari:uel nō tristari:quod nō est uerū posita nolitione & apprehensione nolitiata q' detētio illa formalis:uel ignis ille detinēs formaliter effectiue contristat. Et sic ultra:cū tristari sit formaliter cruciari eo mō quo possibile ē spirítum cruciari:sequitur:quod ignis:ut formaliter detinens:spiritū effectiue cruciat. Et secūdum illū modum potest saluari dictū illud:quomodo ignis est istrumētum dei cruciādo:qa principalius odit detētionem actiuā dei & suam passionem a deo:q̃ detētionem illam formalē ignis:quia secūda nō agit:nisi ī ordine ad primam. Et ita affligit obiectiue, scđo affligit ī uirtute primi:& ita istrumētalr̄. Nec seqtur Ignis nō detinet effectiue:sed tātum formaliter:ergo nō affligit effectiue:qa ipsum:ut detinēs formaliter:est obiectum nolitum & apprahensū:ut positum. Et ideo effectiue infert tristitiā. Si dicas hoc est nō tātum:qa nolitū:sed qa obiectū est secūdū se discōueniens:qa spiritui cōuenit libertas ac indifferētia ad quecūq; locū corporalē. Añcedens est falsū ut dictū est supra de michaele:si appræhēderet se ꝑpetuo determinari ad certū locū, unum a sentētia diuina:nō tristaret:qa & si i eo sit libertas uel idifferētia ad loca:ñ tñ ad illa ut i actu:tāq̃ ꝑfectio naturalis:qa sicut nec unus locus:ita nec idifferentia ad quæcūq; loca naturaliter ꝑficit angelū. Et ideo determinatio ad unū nō est cōtra naturalem inclinationē angeli. Exemplū istius modi tristandi pōt esse ī hoībus desiderātibus mori:qbus uita isert tristitiam. Hoc modo odiūt aīam ī corpore:suo esse usq; ad instans mortis naturalis ꝓpter aliquod odibile cōcomitans uitam mortalē:& scđo apphendit istud nolitū fore. Et iō tertio seqtur tristitia de detētione aīæ ī corpore:seu de corpore:ut detinēte aīam:nō q corpus detineat effectiue aīam:sed quomodocūq; ut susceptiuū forme. Et ut sic detinet est obiectum nolitū. Et ut sic appræhēsum effectiue cōtristat. Et istud pōt haberi a'gregorio dialogo. l. iiii. si uiuētis hominis spiritus icorpore⁹ tenetur i corpoſ:cur nō post mortem icorporeus spiritus corporeo igne teneať. Et augustinus. li. ii. de. ci. dei. c. x. Si spiritus hominum ꝓfecto icorporei nūc potuerūt includi corporalibus membris:& tūc poterunt corporum suorum uinculis insolubiliter alligari. ¶ De secūdo modo scilicet qualiter ut obiectum immutans cōtristat cōsimiliter quo ad aliqđ dicēdum est esse. Intellectus enī angeli determinať ꝑpetuo ad itense cōsiderādum ignem i rōne obiecti. Scđo apphēdit istam determinationem ad talē consideratīonem. Tertio odit. Et sicut prius:istđ odiū oritur ex affectione cōmodi:ex qua uult quodcūq; obiectū:prout sibi delectabile fuerit:conside

rare nunc hoc:& nunc illud. Et promouetur ex superbia ex qua uult uti itellectiua potentia sm secūdum imperium uoluntatis proprie. Et consumitur ex iuidia propter quam odit determinari a deo ad aliquā considerationem unicā. Quarto sequitur appræhensio:nō tātum nuda istius considerationis:sicut in.ii.sed appræhensio certa de euētu isti us cōsideratōis itense & ppetuc. Quito ex hoc sequr tristitia. ¶ Hæc Scotus loco præallegato. ¶ Habemus igitur concludere secūdū theologos:quod maxima & principalis dānatorum spirituum pœna consistet i hoc q separabuntur a deo. Secūda uero q detinebuntur ab illo igne corporeo cōtra uoluntatem suam. Et hæc explicata fuere superius ex itentione sancti doctoris i quæstionibus de anīa quæstione. xxi. ¶ Hoc idem tenet ioannes scotus i. iiii. dist. xxxxvi. q. iiii. Quia sicut probatum est i spītibus non potest esse dolor:sed tristitia:quæ causatur ex presentia obiecti noliti:uel ex ab entia obiecti noliti. Ex hoc eni aliquis tristatur:qa uel habet:quod habere nollet:uel nō habet:quod habere uellet. Et qa damnati spiritus priuantur sūmo bono:quod naturaliter appetitur a creatura rationali:& detinentur præter naturam suam:& contra uoluntatem ab illo igne:ideo ex hoc affliguntur. Et q hoc uerum sit uerba etiam scoti i præallegato libro formaliter adducam. Punitio iquit est perceptibilis carentia boni conuenientis i natura intellectualis:uel perceptibilis præsentia mali discōuenientis i eadē Bonū aūt itellectuale i genere duplex est. Bonū scilicet cōmodi & bonum honesti. Bonū quidē utile:quod ponitur tertiū ad alterū illorum reducitur secundum q ad ipsum ordinatur. Et licet in eodem concurrant rationes boni commodi & honesti:ut in fruitione dei in patria: imo generaliter omne honestum sit commodum:licet non econuer: fortamen summum commodum est beatitudo. Et esset commodum: licet per impossibile non esset honestum. Summum etiam honestum est charitas:& esset honestum, licet per impossibile non esset commodum. Ergo in natura intellectuali est duplex punitio per priuationem duplicis boni. Prima uocatur malum iustitiæ siue culpæ:& pot st dici obstinatio i peccato. Secunda uocatur pœna damni:uel damnum seu dānatio. Malū discōueniēs i natura mere itellectuali nō pōt eē aliqua operatio illius naturæ secūdum se accepta:qa qlibet est cōueniēs. Oē qdē itelligere sm se acceptū cōuenit itellectui communiter:& omne uelle uoluntati. & similiter omne nolle secūdum se acceptū:quia ita libere habet nolle:sicut uelle. Et etiā comparādo hāc potentiam illi opa tio unius nō ē discōueniēs alii. Nihil ergo iueīt ibi qd sit positiuū discō

uenlens tali natu ræ:nisi passio distincta cõtra opationem.uel opatio disconueniens:non qdem secundum se:sed qa nolita:imo generaliter Omne nolitum positum tamẽ i effectu cau sat tristitiam. Huiusmodi operatio nolita est imediata cõsideratiõis.sicut dictum est prius: quæ est cõtra iperium uoluntatis uolentis libere uti itelligentia sua ad applicandum nunc ad istud obiectum:nũc ad illud. Determinatur aũt itelligentia contra istud uelle ex semper itensa consideratione ignis:p quod ipeditur a consideratione aliorum obiectorum:ut dictum est. Tristitia aũt i genere est ibi quadruplex. Duplex de priuatione boni duplicis. Vna quidem de priuatione boni honesti:siue gratiæ per culpam. Tristatur enim de obstinatione sua i peccato:quæ est prima priuatio. Vel saltem tristatur de peccato:quod commisit i uita:i quo nũc sine remissione derelictus est. Non quidem tristatur de hoc uel illo secũdum se:qa talis priuatio: sed quia demeritum respectu pœnæ damni:hoc est:tristatur:nõ qa deum offendit:sed qa cõmodo:quod imoderate appetit se peccando priuat. Et illa tristitia pprie põt dici pœna uermis:uel tristitia ex remorsu de peccato cõmisso:nõ qa peccatum:sed qa causa demeritoria respectu pœnæ damni. Tristitia de carẽtia boni cõmodi scilicet beatitudinis:uel nõ est nominata:sed põt dici tristitia absortiua:qa eius desiderium maxime inest naturæ:& specialiter sibi sine freno iusticiæ derelictæ. Eius ppetua carẽtia pcepta contristat totaliter absorbendo:uel nominatᵣ pœna damni:ut sit constructio trãsitiua:idest pœna de damno. Nam uocando solam carẽtiam cõmodi pœnam damni cõstructio est itransitiua. Duplex est aũt tristitia de positiuo disconueniẽte. Vna de detẽtione ignis ppetua:tanq̃ diffiniuue locantis:alia de detentione itelligentiæ in cõsideratione intensa ignis ut obiecti:quæ duo positiua:scilicet duæ detentiones sunt nolita:& iõ disconuenientia:non sic q̃ destruant naturam potẽtiæ:cui insunt:sed sicut est disconueniens graui esse sursum:& eẽt sibi triste:si esset ab eo perceptum. Et ille duæ tristitiæ de duplici detentione possunt sic nominari pœna incarcerationis prima:pœna excæcationis:secunda:ut sit constructio transitiua:accipiendo pœnam pro tristitia: & illud additum in genitiuo pro obiecto contristante. Sic ergo habemus in genere duas punitiones per priuationem duplicis obiecti boni: & quattuor per positionem quadruplicis tristitiæ respectu quaꝝ sũt causæ duo positiua:scilicet duæ detentiones nolitæ & duæ priuationes illæ nolitæ & pceptæ. ¶Hæc Scotus in.iiii.dist.xlvi.q.iiii. ¶ Habes igit de pœnis dãnatoꝝ spirituũ:& quomõ ignis materialis iferni agere possit i spũm hois uel dæmõis:qa nõ agit igniẽdo:aut calefaciendo

uel desiccando:sed impediẽdo detinẽdo:& alligando. Sed secũdũ sco tum & Ricardum spiritus dupliciter detinetur ab igne. Vno mõ quia locat diffinitiue:& detinet. Secũdo modo detinetur i cõsideratõe i/tensa ignis:ut obiecti:& impeditur a cõsideratione aliarũ rez. Sed se cundũ Augustinũ & Thomã:detinetur solũ primomõ. Et hæc pœna potest nominari pœna detẽtionis siue icarcerationis. Concludẽdum est igitur secũdum Augustinũ Thomã Scotum & Ricardum:qd spi ritum ab igne pati nihil aliud est:q̃ spiritũ ab igne detineri: Et qa hoc ualde repugnat uoluntati spiritus:ideo ex illa detẽtione ualde tristat. Et hæc est passio aiæ uel demonis:q̃ ab igne infernali infert. ℭ Sed contra prædictam determinatiõe sic arguit Durandus. ℭ Hæc opi nio inqt probabilis est ponẽdo:quod anima sepatata uel Angelus sit i loco p suam essentiã:qa tunc põt uirtute diuina detineri i loco:ne mo ueatur ad aliũ ad quem uellet. Non tñ bene apparet:quomõ uirtus de tentiua sit in igne:hoc non obstante:tñ posset dici q detinet ab igne: qa in igne detinetur:& sic ab eo patitur:eo modo quo desiderãs mortẽ & fastidiens uitã dicit:quod aia sua patitur a suo corpore: in quo de/tinetur. Et nihilominus graue uidetur aliqbus:quod iste sit totus mo/dus:quo anima uel demones patiuntur:qa secundũ hũc modũ equa liter pateretur aia uel demon si detinerẽtur in pulcherrima camera & optime ornata:sicut patitur ab igne:& æque posset affligi i lapide uel sole:aut in cælo empyreo:si detinerentur diffinitiue ab illis: sicut ab igne affligit:qa nõ ponitur pati:nisi quatenus detinetur:hoc aũt non reputat adeo graue:sicut nos prædicamus grauem esse pœnã dãna/torũ hominũ & demonũ. ℭ Item sicut aiæ dãnatoꝝ detinẽtur in ifer/no:sic aiæ puerorum i originali decedẽtium detinẽtur in limbo. Si er go sola detẽtio est afflictio sequr q aiæ decedentium i solo originali tantum affligũtur:quantum demones:uel aia. Inde pditoris cæteroꝝ q damnatoꝝ. Quod est iconueniens. ℭ Tertium. Cum omnes de mones & omnes animæ equalitet detineãtur:sequr q omnes equali ter puniãtur:& crucientur. Cõsequẽs est falsum ergo antecedẽs Fal/sitas cõsequẽtis patet per Augusti.xxii.de ci.dei.ca.xvi.q dicit ipsum æternũ ignẽ p diuersitate meritoꝝ:quis maloꝝ:aliis leuiorem:& aliis futurũ esse grauiorẽ:siue ipsius uis atq ardor p pœna digna cuiuscũ q uariet:siue ipse æqualiter ardeat:sed nõ equali molestia sẽtiat. Item gregori9 libro nono moraliũ uersus finẽ dicit. Sicut uno sole omnes rãgunt:nec tñ sub eo uno ordine omnes æstuamus:qa iuxta qualitatẽ corporis:sentitur etiam põdus caloris:sic damnatis:& una est gehẽna quæ afficit:& tamen non una qualitate omnes comburit: quia quod

ſtitia:& per cõſequens plus affligitur de alligatione illa:q̃ quãto eſt magis iuoluntaria:tãto magis pœnoſa. Et ideoq̃ꝗuis detentio ſit æqualis: nolle tamen nõ eſt equale:imo intenſius i his q̃ magis peccauerunt:& ideo maior triſtitia. ℭ Secũdum incõueniens eſt:q̄a dãnatus i camera pulchra uel i ſole:ira affligeret:ſicut i igne:Dicitur:ꝙ cũ alligari cuicũq; loco:ſit eis penoſum:q̄a iuoluntaria & cõtra dignitatẽ atq; libertatem ſuã: Alligati tñ uiliſſimo & abiectiſſimo loco:ẽ eis pœnoſiſſimũ Huiuſmodi aũt ẽ cẽtrum terræ maxime diſtãs a cælo nobiliſſimo corporũ. Sed ulterius ibidem alligari igni: quo debẽt affligi uiliſſima dãnatoꝝ corpora:adhuc eſt eis magis pœnoſum. ℭ Tertia inſtãtia de pueris & patribus in limbo adhuc facile ſoluitur:q̄a uolũtas eoꝝ:cum ſit iuſta:uult illũ carcerem:Et ſic nõ affligebat patres:nec nũc affligit pueros:q̄a nihil uolitũ eſt pœnoſum:quod ſi de aĩabus purgatorii iſtetur:dicitur:quod ideo ille carcer eſt eis pœnoſus:q̄a licet uoluntarius: tamẽ eſt pœnoſus ꝑpter peccatum ꝑprium:quod cõtinue eſt contra uolũtatem ipſorum:q̄a de peccatis cõtinue dolent:& per cõſequẽs de cõſequente pœna. Secus autem de peccato originali:cui nõ debet cõtritio. Sed i iſta prima parte deductionis aduertendum eſt: quod nũq̃ dicẽdum:quod ſpiritus ſit i loco per eſſentiã:ita ꝙ eſſentia ſit ſibi ratio eſſendi i loco ſic:ſcilicet ꝙ idigear loco ad ſui cõſeruationẽ: ſicut graue uel leue:ſed diffinitiue:q̄a ſic eſt hic:ꝙ nõ alibi licet poſſit eſſe nuſq̃. ℭ Si autẽ angelus eſt i loco ꝑ operationem:ſic ſcilicet:ꝙ ſicut quantitas eſt ſubſtãtiæ ratio eſſendi i loco:ſic & ſpiritus operatio:poteſt reſpõderi ad iſtantias dato etiã ꝙ eſſentia angeli eſſet nuſq̃ uel ubiq;. Vnde illud:quod dicit de operatione manẽte poteſt dici:ꝙ dato ꝙ eius itelligere & uelle ſecũdum ſituationem & diffinitionẽ abſtraherent a loco: ſicut eſſentia: ſi tñ neceſſario haberet cogitare cõtra uolũtatem de iferno & igne ꝑpter quod ipediretur cõſiderare alia:quæ magis uellet cõſiderare hoc eſſet ei pœnoſum. Quia eni nõ itelligit oĩa ſimul: ipedit ab itellectione unius per itellectionẽ alterius. Et cõſtat:quod magis eſt ſpiritui deſiderabile & delectabile contẽplari altiſſimas cauſas q̃ corporalia. Vñ pœnoſum ẽ ualde ſpiritui ſi contra uolũtatẽ cogitat de iferno:uel de igne ipſius cõtinue:& de ipſo ſemꝑ hẽbit cogitare: ſicut etiam hoi bono & frugi eſt pœnoſum:quãdo ſibi occurrunt carnales & turpes cogitationes:uel quæcũq; cõtra uolũtatem ſuam de re odio habita:& de qua nũq̃ uellet recordari. Hoc autem eſt poſſibile:quia ſicut ſpiritus ſeparatus ſemper actu intelligit ſe propter actualem præſentiam ſuæ eſſentiæ:ſic deus poteſt facere ꝙ intelligat aliquid aliud: uel per ſpeciẽ:quæ ſemꝑ ſit in actu, uel aliter:Et propter hoc : uel non

cogitat alia:uel nō delectatur in eis. Quod nō faceret:ſi nihil cōtra uo-
lūtatē ſuam cogitaret. Et ſic diceretur diabolus ſemper ſecum ferre ſu-
um ignem per continuam eius cogitationem:per quam ipſe ſm intel-
lectum appræhendentem & uoluntatem renitentem eſſet ſemper alli-
gatus etiam ante diem iudicii. ℂ Secunda inſtantia eſt de operatione
tranſeunte:ſi per eam ſit angelus in loco:ut ſic detentus affligatur:ut
canis uel equus: cum eſt alligatus ad mouendum rotam piſtrini:uel:
qua trahitur aqua de puteo:uel damnatus ad fodienda metalla: quia
hoc non poteſt conuenire animæ:quæ non eſt nata mouere corpus:
niſi mediante ſuo corpore. Et dicendum ꝙ ſi ita eſſet:ꝗuis neſciamus:
quæ ſit operatio illa: Nam non eſſet ignis ſuccenſio:quia ignis ille ſuc-
cenſione nō indiget:nec eſſet motio eius circularis:ſicut in ſpæra ſua
mouetur:quia ad hoc ſufficeret unus demon: Tamen quæcunꝙ ſit il-
la motio uel operatio:ſi competit angelo naturaliter:poſſet conuenire
animæ ſupernaturaliter. Si enim deus dedit adamanti & magneti uir-
tutem mouendi ferrum ſine contactu:quam alia corpora non habent
miraculoſe etiam poſſet dare alii corpori eandem uirtutem. Et ſimili-
ter ſi ſpiritus angelicus hēt a natura mouere corpus nullum inconue-
niens aut impoſſibile uidetꝰ:ꝙ hanc uirtutem ſupernaturaliter det deus
animæ:uel ad bonum ſuum:ſicut in corporibus aſſumptis pro peten-
dis ſuffragiis:uel ad malum ſuum:ut in damnatis. ℂ Tertia inſtantia
eſt cōmunis utriꝙ:ſcilicet ꝙ non poſſit ſpiritus ſeperatus uiolentari
nec compelli ad operationem:ſicut nec hō ad illam:quæ ex libero de-
pendet arbitrio. Dicendum eſt primo:ꝙ ſi in ſpiritu eſſet uirtus natu-
raliter motiua alia ab intellectu & uoluntate ceſſaret inſtātia. Sed ſup-
poſito:ꝙ per liberum arbitrium:& non neceſſitate nature moueat: di-
cendum ꝙ non poteſt eſſe in libero arbitrio aliqua uolitio ab ipſo elici-
ta contra uoluntatem. Eſſet enim cōtradictio: ꝙ uellet aliquid elicitiue
& electiue:& ipſammet uolitionem nollet. Sed non eſt impoſſibile: ꝙ
deus poſſit imprimere in libero arbitrio actū intelligendi & uolendi reſ-
pectu cuius liberum arbitrium ſe habeat pure paſſiue:ſicut forte in pa-
tria. In patiendo autem nihil eſt liberum. Et ut ſic cogi poteſt:unde ui-
detur non impoſſibile contra uoluntatem imprimere neceſſario uo-
litionem mouendi aliquid:ad quam uolutionem neceſſariā ita ſequa-
tur motio:ſicut ad liberam. Et ſic ſpiritus erit alligatus ad operandum
Si dicatꝰ: ꝙ imo eſſet contradictio:ꝙ eēt actꝰ uoluntariꝰ & ñ uolūtarius
dicēdū ꝙ eēt uolūtariꝰ:qa a uolūtate:ſed cōtra:qa ab alio. uel ſi deꝰ nō
poteſt ſibi imprimere actum:& nō placitū:poſſet tamen ſibi imprime-
re aliquam aliam qualitatem:ad quam ita neceſſario ſequeretꝰ motus:

&

ſicut ad ſuū uelle liberū. ¶ Ad quartā iſtantiā de paſſione dicēdū: ꝙ eū dr̃ ſpiritū eē i loco ꝑ paſſionē no itelligit: ꝙ hoc ſit ꝑ receptionem aliquā formæ naturalis a loco: ſed dicit̃ eē in loco ꝑ paſſionem ideſt ꝑ diffinitionē: ſicut locatū patit̃ a loco: a quo circumſcribitur licet diffiniri loco: non ita ponat aliquid in diffinito: ſicut circūſcribi ponit in circūſcripto uel locato. Vlterius autē quando ſic a loco diffinit̃: ꝙ ēt inuitus detinetur: tunc dicitur pati pœnā: qa contra uoluntatem & libertatem eius eſt. Et ſicut ad gloriam beatorum eſt: ꝙ ſint prælati nobiliſſimo corpori: ita econuerſo: ad triſtitiam malorum eſt: ꝙ ſint alligati uiliſſimo corpori. Prout ergo dicit afflictionem: ſic non ſunt ipſi in loco per paſſionē. Sed econuerſo patiuntur & affligunt̃ per hoc: ꝙ ſunt in loco contra uoluntatem. Sed prout paſſio dicit quācūq; habitudinem paſſiuam ad locum: ſic ipſi ſunt in loco per paſſionē: ideſt per diffinitionem ſuæ eſſentiæ: quod eſt commune bonis & malis. Qua ſuppoſita nec eſt ſibi liberū petere alium locum: nec poſſunt petere locum nobiliſſimorum corporum: quem prius habebant uel habituri erant: qđ eſt eis ualde triſtabile. Nec uidetur impoſſibile dare corpori uirtutem detinendi ſpiritum ſuppoſita diffinitione eēntiæ & limitatione uirtutis ex quo dicitur ꝙ fortior angelus poſſet ſiſtere minus fortē. uirtus ergo creata ſiſtendi angelum uidetur etiam commūicabilis corpori ſm aliquos. Vel ſi illa uirtus non eſſet in corpore: ex quo tamē uirtute aliq̄ detineretur: diceretur a corpore detineri & ꝑcōſequens affligi: quia inde oritur ſibi materia triſtandi. ¶ Hæc omnia petrus de palude ad litteram pro ſolutione argumentorum Durandi: & uide q̄ bene: q̄uis dicat unum: quod difficultatem patitur: & ego fateor me non intelligere uidelicet: ꝙ deus poſſit imprimere in libero arbitrio actum intelligendi & uolendi reſpectu cuius liberum arbitrium ſe habeat pure paſſiue ſicut forte in patria: & cetera: quæ ſequuntur uſq; ad illum locum. Ad quartam inſtantiam &c. ¶ Sed uir ille mirabilis & doctiſſimus Magiſter ioannes capreolus toloſanus dicit intētionē fuiſſe doctoris ſancti in .i. quodli. articulo quarto: ꝙ non ſola eſſentia ſpirit⁹ ſeparati ſit ei ratio eēndi ī loco: nec ſola actio in locum: nec ſola paſſio a loco: ſed etiā uirtualis contactus. Nam ſicut corpus eſt in loco per contactū dimēſiuæ quātitatis. ita āgelus eſt in loco per contactum uirtutis. Si quis autem uelit contactū uirtutis operationem uocare: propter hoc ꝙ operari eſt ꝓprius effectus uirtutis: dicatur ꝙ angelus eſt in loco per operationem: ita tamen ꝙ per operationem non intelligatur ſola motio: ſed quæcūq; unio ſiue unitio: qua ſua uirtute ſe unit corpori præſidendo

uel continendo aut continuando: seu quocunq; alio modo. Ex quo patet: ꝙ spiritus potest esse in loco corporali non solum per actionem immanentem uel transeuntem: sed etiam per qualemcunq; unitionem eius ad locum factam uirtute propria: & multo fortius uirtute diuina. ¶ Hæc Magister Ioãnes capreo. in. iiii. S. Ex qbus uerbis patet: ꝙ multipliciter spiritus potest esse in loco. uidelicet per diffinitiõem essentiæ uel uirtutis: per operationem transeuntem uel immanentem: per unitionem. Et hoc etiam multipliciter: sicut multiplex est unitio. Patet ẽt ex prædictis: ꝙ petrus de palude non solum adhæret quintæ decimæ & ultime opinioni de modo patiendi spirituum ab igne corporeo: sed etiam quartam decimam opinionem fouere & complecti uidetur: imo melius ipsam elucidat & declarat: q̃ scotus & ricardus: ut patet intuẽti: si pspicaciter uerba eius cõsiderentur. ¶ Ad illud autem quod obiicit henricus de gaudano dicens: ꝙ hoc modo anima non patitur ab igne inferente passionẽ nisi occasionaliter. Respondet resolutissimus Doctor Ioãnes capreolus negando consequentiam. Nam in spiritu alligato corpori est duplex passio. Prima ẽ qua determinat: & ista est ab igne immediate. Secunda uero est tristitia existens in appetitu. Et ista non causatur immediate ab igne: sed mediante prima passiõe. ꝙ autem ulterius obiicit præfatus henricus: ꝙ non plus pateret ab igne: q̃ ab aere negatur. Vnde thomas in uigesima prima questione libri de anima sic dicit. Quidam dicunt: ꝙ si anima non punitur nisi per detentionem & alligationem eius: pœna non debet soli igni attribui: sed magis aliis corporibus. Sed dicẽdũ est: ꝙ pœna ignis nõ solum ẽ animarum: sed etiã corporũ. Et pp hoc ponit ignis maxime pœna infernalis: qm̃ ẽ maxime corporum afflictiuus: nihilominus tñ etiã aĩæ erũt afflictæ ſm illud. Ignis sulphur & spũs pcellarũ. Competit etiã amori inordinato: q ẽ principium peccandi: ut sicut cælum empyreum correspondet igni charitatis: ita ignis inferni respondet igni inordinate concupiscentie & illiciti desiderii. ¶ Hæc ille. Et per hoc patet solutio ad obiectiones henrici. ¶ Ad illud argumentum. Si spiritus non nolit &c. Respondet Ioannes Scotus in. iiii. dicens ꝙ nõ ẽ i potestate eorum illud nolle uel non nolle: sicut est de continuatione mali actus cuius causa forte ẽ actio continua causæ superioris agentis ad aliquid uniforme in eis pp demeritũ pcedens: ad qd uniforme seqtur uniformiter afflictio eorũ. Et propter hoc non potest aliquis remissius nolle: q̃ mõ nolit: quia sicut non est in potestate eius actus: ita nec modus actus. Et sicut

eausa superior uniformiter agit ad nolle: propter quod cā inferior nō potest difformiter agere ab ipsa:ita uniformiter agit ad intensionem huius nolle. ¶Hæc scotus. ¶Ad illam instantiam. Quicquid alligatur alicui & detinetur ab eo:impeditur &c. Respondet thomas in uigesima prima questione libri de anima dicens: Quod licet anima non impediatur ab intellectuali operatione: impeditur tamen a quadam naturali libertate:qua est absoluta ab omni alligatione ad locum corporalem. ¶Hæc ille. Ad illud autem:quod ultimo obiicitur ex auctoritate philosophi dicere animam tristari uel gaudere &c. Patuit solutio ex his:q̄ supius annotata sunt & maxie in illo loco ubi declarauimus ex itentione Augustini thomæ & Scoti:ꝙ in spiritu nō ē dolor:sed tristitia. Alibi ēt fuit explicatum:quomodo debeat dictū illud itelligi:dicere aīam tristari uel gaudere &c. ¶Sed iam tēpus ē:ut ad pricipalia argumēta in oppositū facta respondeam⁹. ¶Ad primū igitur patuit solutio ex distinctione:q̄ data ē supius de passione:ex itētione thomæ. Concludit eni de passione:q̄ ē per susceptionē formæ cōtrariæ. Et sic cōcedim⁹ aīam nō pati isto mō:sed patitur per detētionē:eo mō: quo dictū ē. ¶Ad secūdū eadē dat̄ solutio. Verū ē enī:ꝙ nullus spirit⁹ patitur a corpore passione ppriē dicta:q̄ ē p abiectionē formæ cōuenientis:& imissionē formæ discōuenientis. ¶Ad tertiū respōdet thomas i iiii. & in questiōibus disputatis:ꝙ q̄uis aīa simpliciter sit nobilior igne: ignis tū ſm quid est nobilior aīa:uidelicet iquātū est instrumētū diuinæ iustitiæ. Nō eni oportet:ꝙ oē agēs sit simpliciter præstātius patiēte sed ſm q̄d uidelicet inquātū est agens:Et ideo ignis inquātū detinens spiritū pstantior est:q̄uis ois spiritus simpliciter sit pstātior & nobilior oi corpor. Aliter rñdēt Scotus & Ricardus dicētes. Duplex ē agēs: uidelicet pricipale & instrumētale. Verū ē:ꝙ oē agēs principale ē nobilius & pstāti⁹ patiēte:sed nō ē uerū de agēte istrumētali: qualis ē ignis spiritū detinēs. ¶Ad quattū dicit:ꝙ obiectio illa pcedit de passiōe ppriē dicta:q̄ i motu cōsistit:de q̄ nūc nō loquimur. ¶Ad qntū respōdet thomas i q̄stiōibus disputatis:ꝙ spūalis ad corpale nō ē q̄dē pportio:si pportio pprie accipiat̄ ſm determinatā habitudinē quantitatis ad quātitatē:uel dimēsiuæ ad dimēsiuam:uel uirtualis ad uirtualem: uel sicut duo corpora adinuicē sunt pportionata ſm dimensionem & uirtutē. uirtus eni spūalis ſbæ nō est eiusdem generis cum uirtute corporali. Large tamen accepta pportione pro qualibet habitudine:sic ē aliqua proportio spiritualis ad corporale:per quam spirituale naturaliter agere potest i corporale:q̄uis nō ecōuerso:nisi diuia uirtute. Breuius tū respōdet pfatus doctor ad hoc argumētū. vi. quodlibet ar. xxiii.

dicens.φ procedit de actione ignis:que est per alterationem. ¶ Ad sex-
tum etiam respondet thomas in quarto dist.xliiii.dicens:φ Damnati
spiritus nunq̃ sunt extra infernũ:nisi ex dispensatiõe diuina:uel ad
instructionem:uel ad exercitium electorum. Sed ubicunq; extra infer
num sint:semper tamen uident ignem inferni:ut eis in pœnã præpara
tum.unde eum ista uisio sit imediate affligens:ueluti declarabitur in
sequentibus:ubicuuq; sunt:ab igne inferni affliguntur:sicut & capti
ui extra carcerem:existentes:quodammodo a carcere affliguntur: dũ
uident se ad carcerem damnatos. Vnde sicut gloria electorum in nul
lo minuitur:nec quantum ad præmium essentiale: nec quantum ad
premium accidentale:si aliquando extra cælum empyrreum sint:ita
etiam in nullo minuitur pœna damnatorum:si extra infernũ ex diui
na dispensatione ponantur ad tempus:Et hoc est quod dicit glosa sup
illud iob.iii. Inflammat rotam natiuitatis &c. Diabolus ubicunq; sit: si
ue sub aere:siue sub terra:secum fert tormenta suarum flammarum.
Obiectio autem procedit:ac si ignis corporeus affligeret spũs imediate
sicut affligit corpora. ¶ Ad septimum respondetur iterum per eun
dem doctorem in quarto dicentem:φ philosophus & Boetius loquun
tur de illa actiõe:per quam patiens transmutatur in naturam agentis:
Talis autem non est actio ignis in animam. Et pp hoc ratio non con-
cludit. Sed aliter respondet in questionibus disputatis. Ad hoc inquit
φ sit passio pprie loq̃ndo:oportet φ aliqd hẽat naturã cõtrarietati sub
iectã ut dictũ ẽ. Et ad hoc φ sit mutua passio:oportet φ sit materia cõis
Tamen aliquid potest pati ab altero cum quo nõ.cõmũicat in materia
sicut corpora inferiora a sole. Et aliquid potest aliquo modo pati:quod
nullo modo habet materiam:sicut ex prædictis patet. ¶ Ad octauũ
dicitur:φ ignis agit in animam:non per modum influentis: sed per
modum detinentis:ut ex prædictis patet. Et ideo ratio illa non est ad
propositum. ¶ Ad illud:uisio intellectualis non potest esse causa tri-
stitiæ &c. Dicitur φ in uisione intellectuali non est tristitia ex hoc ipso
φ aliquid uidetur:cum illud:quod uidetur nullo modo intellectui pos
sit esse contrarium:inquantum uidetur. In sensu autem hoc:quod ui-
detur:ex ipsa actione:qua agit in uisum:ut uideatur:potest esse corru-
ptiuum uisus per accidẽs:inquantum corrumpit armoniam organi.
Sed tamen uisio intellectualis potest esse contristans: inquantum id:
quod uidetur:appræhenditur:ut nociuũ:non quasi noceat eo ipso φ
uidetur:sed alio quocunq; modo. Et sic anima uidendo ignem affligi-
tur: ¶ Ad auctoritatem philosophi in primo topicorum: Delectatiõi
que est in considerando:non est tristitia contraria. Respondet thomas

in.iii. Sen. distinctione.xv.ar.iii.q. secunda ad tertium. Delectatio inquit intellectus dupliciter dicitur: uno mō inquantum erit itellectus quantum ad subiectum: & q̃tum ad obiectū. Et hæc ē illa delectatio: qua intellectus delectatur in hoc ꝙ intelligit. Et qa utrumq; contrariorum intelligit̃ ſm ꝙ ē intelligibile: & perfectio itellectus: nullam læsionem intellectui afferre potest: sicut in sensu accidit. Ideo tali delectatiōi nō ē tristitia cōtraria. Alio modo delectatio intellectus dicit̃ quantum ad subiectum: sed non quantum ad obiectum: quia non delectat̃ per hoc ꝙ intelligitur: sed de aliquo delectabili apprehenso: quãdo scilicet intellectiua pars delectatur de aliquo: quod in ipsis rebus accidit consonū uoluntati. Et sic hæc delectatio non est de uno contrariorum: ſm ꝙ ē in anima: ſm ꝙ non habet contrariū: qa intentiones contrariorum in anima non sunt contrariæ: cum sint simul: sed ſm ꝙ est in re: ſm ꝙ habet contrarietatem: unde & tali delectationi rationis potest esse tristitia contraria in parte intellectiua existens: sicut est in demonibus & aiab⁹ dãnatoꝝ. Hæc ille. ¶ Ad illam replicam. Si dicatur: ꝙ ex tali uisione &c. Et quia apprehendit ipm ut nociuū &c. Respondet: ꝙ q̃uis ignis ille non exurat uel exsiccet: aut calefaciat animam: ipsam tamen detinet. Et ideo apprehenditur: ut nociuus: inquantum est detinens uel ligans. Et sic eius uisio potest esse afflictiua. ¶ Ad aliam instantiam. Ex hoc aliquid nocet ꝙ aliquid adimit: dicitur ꝙ ignis ille nocet animę non ita ꝙ adimat ei aliquam formam absolute inhærentem: sed inq̃ntum eius substantiæ actionem ipedit: ut dictum est: ipsam detinens.

¶ Ad illud autem: quod ultimo obiicitur de pueris: respondet doc. s. in questionibus disputatis: ꝙ in pueris pp defectum gratiæ est sola carentia diuinæ uisionis sine aliquo contrario impediente actiue: Sed dãnati in inferno non solum priuantur diuina uisione pp defectū gratiæ: sed etiam impediuntur quasi per cōtrarium ex hoc ꝙ circa pœnas corporales occupantur. ¶ Ad nonum dicitur: ꝙ q̃uis inter spiritum & corpus non sit aliquis contactus corporalis: est tamen inter ea aliquis contactus spiritualis: sicut etiam motor cæli cum sit spiritualis: spūali tactu tãgit cælū ipsū mouēs: p modū: quo dr̃ cōtristãs tãgere: sicut dr̃ in. i. de generatiōe. Et huiusmodi contactus sufficit ad actionē.

¶ Ad decimum respondetur: ꝙ cōcludit de passione abiiciente: que est per ablationem formæ conuenientis: & immissionem formæ disconuenientis: non autem de passione: que est per inultam detentionē: & quietis ac pacis continuam impeditionē: Et ideo non est ad ꝓpositū.

¶Et per ho etiam patet Solutio ad undecimum. Conceditur enim:
quod ignis non agit in ſpiritũ actione phiſica: q̃ in motu & alteratiõe
conſiſtitque dictũ ẽ. Agit. .; in ipſum impediẽdo & detinẽdo ut patuit.
¶Ad duocecimum dicendum eſt ꝙ omnis actio phiſica eſt inter cõ-
traria: ſed non eſt uerum de actione ꝑ quam patiens detinetur & alli
gatur contra uoluntatem ſuam: ne faciat quæ facere uellet. ¶Ad re-
plicas uero quæ fiunt in hoc argumento patent ſolutiones ex iis: quæ
in præcedentibus annotata ſunt. Sed ad illud. Nihil habet apud ſe
anima: niſi uniuerſale &c. dicitur: Quod ſpecies in intellectu recepte
quãuis ſint uniuerſales ĩ repræſentando: ſunt tñ ſingulares in eẽndo
ſicut tellectus. Vnde doctor .ſ. in .ii. S. diſt. iii. ar. iii. Forma inqt: q̃ ẽ re-
cepta ĩ ĩtellectu põt dupliciter cõſiderari: uel p cõpatione ad rẽ: cui° ẽ
ſimilitudo. Et ſic hẽt uniuerſalitatẽ. Nõ .n. ẽ ſimilitudo hoĩs ſm cõditio
nes ĩdiuiduãtes: ſed ſm naturã cõmunẽ. Vel p cõpatione ad ĩtellectũ:
in quo hẽt eẽ. & ſic ẽ qd ĩdiuiduatũ: queadmodũ ĩtellectus: & alia nũero
ſpẽs ĩtellecta hoĩs ĩ ĩtellectu ſortis: & alia ĩ ĩtellectu platõis. ¶Hæc ille.
¶Ad tertiumdecimum dicimus ſpiritum eſſe in loco per diffinitionẽ
uel p opatione aut p unitionem: eo mõ: quo ſuperius elucidatum fuit
¶Ad quartumdecimum etiam ſolutio patuit ex dictis: qa argumen
tum laborat in equiuoco de actione & paſſione. ¶Ad quintũdeci-
mum reſpondetur. ꝙ ignis inquantum diffinit ſpiritũ naturaliter di
citur agere. ſed inquãtũ detinet: hoc ſibi nõ cõpetit ex natura ſua: ſed
inquãtũ eſt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ. Replica uero nõ cõcludit:
qa procedit de paſſione: q̃ ẽ per cõtrarietatẽ formarum. & hoc impoſſi
bile eſt eſſe in ſpiritu ſeparato: ut pꝫtuit. ¶Ad illam inſtantiam: quæ
ꝓbat: ꝙ ignis nõ agat ſupnaturaliter. Reſpondet doctor. ſ. in queſtioni
bus diſputatis: ꝙ inſtrumentum agit actionem inſtrumẽtalem: inquã
tum eſt motum ab agẽte pricipali: per quem motum participat aliqua
liter uirtutem agentis principalis: non ita ꝙ uirtus illa fit in inſtrumẽ-
to ſm eſſe perfectũ: qa motus eſt actus ĩpfectus. Obiectio autem pro-
cedit: ac ſi aliqua uirtus perfecta in inſtrumento requireretur ad agen
dum actionem inſtrumentalem. ¶Ad aliam replicã dicit ꝙ aĩa pec-
catrix ſimpliciter nobilior eſt quacũꝙ uirtute corporali ſm ſuam na-
turam ſed ſm culpã efficitur ignobilior & u lior igne corporali nõ ſim
plr: ſed ꝓut ẽ ĩſtrumẽtũ diuĩæ iuſtitiæ. ¶Ad decimũſextũ & ultimũ
argumentũ rñdet ſm thomã prio ad auctoritatẽ auguſtini dicendo ꝙ
Auguſtinus circa hoc. xii. ſuper geneſim ad litteram nihil expræſſe

determinat:sed loquitur inquirendo per modum dubitationis. Vnde non dicit absolute:q ea quibus animæ separatæ afficiuntur:nō sunt corporalia:sed similia corporalibus:sed loquitur conditionaliter:scilicet q si essent huiusmodi:tamen ex eis possent animæ affici uel a leticia uel a tristitia. Et similiter quod dicit:q ad corporalia loca non fertur nisi cum alio corpore:sub disiunctione dicit adiungens uel non localiter:scilicet per cōmensurationem ad locum. ¶ In quarto autē sententiarum aliam dat Thomas solutionem dicens:q Augustinus intelligit:q ea:quibus anima proxime afficitur ad dolorem uel tristitiā sunt spiritualia. Non enim affligeretur:nisi ignem ut sibi noxium apprehenderet. Ignis ergo apprehensus est proximum affligens. Sed ignis corporeus extra animam existens est affligens remotum. Eandem etiam solutionem in sententia dat ad auctoritatem Damasceni tradetur diabolus &c. in questionibus disputatis dicens. In pæna animæ separate est duo considerare:scilicet affligēs primum & proximū Affligens primum est ipse ignis corporalis detinens animam p modum prædictum. Sed hoc tristitiam animæ nō ingereret:nisi hoc eēt ab anima apprehensum. Vnde proximum affligens est ignis ipse d tinens apprehensus. Et iste ignis nō est materialis:sed spiritualis:et sic potest uerificari dictum Damasceni. Vel potest dici q dicit eum non materialem:inquantum non punitur animam materialiter agendo: sicut punit corpora. ¶ Ad auctoritatem Bernardi dicit præfatus doctor in suis quodlibet:q propria uoluntas i inferno ardere dicitur:eo q meretur ardorem. ¶ Et sic ad laudem dei & beatissimæ matris eius semperq uirginis mariæ: hanc arduam & perdifficilem questionem ad calcem usq deduximus.

DE PVERIS IN ORIGINALI DECEDENTIBVS.

QVIA uero pauloante de pueris cū originali decedētib⁹ facta ē cōmemoratio:orit dubitatio qdā nō paruipēdēda. Si enim carētia & priuatio diuine uisiōis:q pœna dāni siue damnatio appellat:ē maxima & principalis dānatorū pœna ut oēs theologi pfitent:qua pœna demones pcipue affligunt: cū decedētes in originali diuina uisione careāt:ut patuit:sequit q p peccato originali debeat maxima pœna:& par pœne:q debet demonib⁹ & peccatoribus i mortali decedētib⁹. Q d uidet citra phas & æquū:qa pœna decedētiū in solo originali mitissima esse debet sm Augustinū & alios sanctos. Hāc etiā dubitationē Vencrādi Ioānes Hieronymus cremo-

nẽsis diuini præco disertissimus eloquii:& Maximus dalmata i studiis humanitatis eminens:fratres obseruãtiæ regularis diui Hieronymi si bi me elucidare postularũt:cũ in monasterio ipsorum sancte Mariæ a gratiis lector existens:philosophiã & theologiã pfiterer. ¶ Et ad hoc dicũt aliqui:q sicut bonũ nõ delectat:nisi cognitũ:sic malũ non affli git:nisi cognitũ. Decedẽtes aũt i solo originali nullã cognitionẽ habu erũt:nec hẽre poterũt de beatitudine:qa fidẽ nõ habuerũt:nec sacra mẽtũ fidei susceperũt:nec ad eã cognoscẽdã naturalis cognitio se ex tẽdat. Vñ extat ppheticũ illud. Nisi credideritis nõ itelligetis. Et ideo pueri decedẽtes i originali carẽtia & priuatiõe diuinæ uisionis nõ tri stant. qa de illo fine ultimo nullã cognitionẽ habuerũt. Demones ue ro & peccatores:q gratiã habuerũt & fidẽ:sine qua ipossibile fuit eos gratiã hẽre cognitionem habent de illo fine:quem suis exigẽtibus cul pis miserũt. Et ideo eius priuatiõe & carẽtia maxime tristant. ¶ Sed contra. Saltẽ i iudicio:aut post iudiciũ aliquã cognitionẽ hẽbunt:qa oẽs cognoscẽt iudiciũ dei iustũ:eẽ:quo ad pœnas dãnatorũ & præmia beatorũ:& quãtũ ad meritũ & culpã utrorũq. Et ideo ipsi scient: q ad beatitudinẽ beatorũ ñ admittent. ¶ Ad quod respõdẽt:q tales cogno scunt:q boni qui per baptismum uel per proprium meritum cũ gra xpi meruerunt:habebunt pro præmio aliquod donũ a deo & aliquã cognitionẽ maiorẽ:q sit illa:q hẽri possit ex naturalibus. Et de se sciẽt q ad illud pmiũ nõ ptingẽt:qa scient se non fuisse baptizatos:nec xpi gratiã pcepisse. Nõ ñ oportet q sciant se illo dono fuisse priuatos pp culpã originalẽ. Et iõ nõ dolebũt:qa nõ erit in eis aliqua rõnis obliq tas:ita ut irrationabiliter doleãt de quocũq. Irratiõabiliter aũt doleret de carẽtia uisionis diuinæ:si solũ cognoscerẽt q ad eã nõ admittitur qa non fuerũt pticipes grẽ xpi: nec p baptismũ:nec p pprĩũ meritũ. Si aũt cognoscerẽt q ab ea deficerẽt pp noxã primorũ parentũ forte possent de hoc rõnabiliter dolere. Nec tñ oportet q hoc sciãt. Animæ aũt i purgatorio existẽtes affligũt p hoc q retardãt a diuina uisiõe:q dã plus:qdã uero minus. Sicut eni pænale ẽ ab ea excludi:sic pænale ẽ ab ea retardari. Et sicut grauitas & leuitas inclinãt ad locũ naturalẽ sic finalis charitas ad beatitudinẽ. Sed sicut graui ipedito a loco natu rali pænale esset ipediri a loco suo:sic ẽ pænale aiæ sepatæ existẽti in charitate:& cognoscẽti se pp culpã pri⁹ cõmissã & pœnã sibi debitã a beatitudine retardari. ¶ Sed cõtra hoc:qđ dr de pueris existẽtib⁹ in limbo:q affligerẽt:si scirẽt se eẽ puatos gloria pp peccatũ primorũ pentũ:sic arguit. Nã pres i limbo q sciebant ad tps se priuari afflicti fuissent: Sic. n. se hñt ad pœnã sensus purgãdi & dãnati: sic ad pœnã

damni pueri & patres. Sed sicut dānatis dolor ē carere ppetuo: sic pur
gandis carere ad tēp⁹. Ergo si scire se priuatos ppetuo pp peccatū pa
rētū affligeret ppetuo pueros: pari rōne scire se priuatos ad tēpus pp
peccatū parētū patres afflixisset ad tēpus. ℭ Si dicatꝙ non afflige-
bant patres: qa non erat tēpus pcipiendi: & sciebant se p r' pore pce
ptutos: sed pueri sciūt se nūq̄ pcepturos: tūc est instātia de illis q sunt
in purgatorio: qbus nō ē tēpus nūc pcipiendi ab eis: & sciunt se perce
ptutos qn̄ tempus eorū uenerit: & tn̄ affligūt. ℭ Potest igitur dici ꝙ
pueri si crederent se inuoluros ppria uolūtate peccatis parentū afflige
rent: sicut hō de dāno pp culpam suam. Sed ipsi sciūt se priuatos non
pp suam malam uoluntatem: ideo nec dolent: qa ubi non pcessit ma
la cōplacētia: non debet sequi displicentia: neq̄ tristitia. ℭ Similiter ip
si patres sciebāt se redimēdos christi sanguine: & priuatos nō sua: sed
pentum culpa. Et sic non affligebantur. Sed in purgatorio pp culpā
propriam: quam cōmiserunt: sciunt se priuari. Ideo affliguntur. Sic er
go scire se priuari uel retardari ex peccato ptoprio est afflictiuū: non
autem ex peccato alieno. Et sic cessant dubia & instantiæ: qa damnati
omnes maxime affliguntur ex priuatione & carentia diuinæ uisionis
quia culpa propria sciunt se esse priuatos. Sed pueri mitissime affligū
tur: quia non propria culpa: sed aliena: hac uisione se priuari cogno-
scunt. ℭ Quidam uero alii sic dicunt de animabus sanctorum ante
aduentum christi: quæ retardabantur a uisione dei: & tamen erant in
charitate: nec affligebantur: sicut ponimus animas in purgatorio exi
stentes nunc affligi: ꝙ ante aduentum christi non erat tempus perue-
niendi ad uisionem diuinæ essentiæ: cum non esset solutum debitum
naturæ: quod postea christi motte solutum est. Nunc autē post mor-
tem christi est tempus perueniendi ad eam: nisi propria culpa ad pœ-
nam impediat. Et ideo non peruenire nunc est pænosum: prius autē
non fuit. Et dant exemplum isti de filio regis: qui & si non perueniat
ad regnum uiuente patre non est ei penale: quia nondum est tempus
ꝙ perueniat. Sed si mortuo patre impediatut ad tempus ne ad regnū
perueniat ualde dolebit & tristabitur: plus & minus secundum quan
titatem impedimenti & temporis. Et sic est in proposito secūdū istos.
ℭ Hæc omnia recitat Petrus de palude in quarto circa finem: uideli-
cet dist. xliiii. Sed si uis latius & diffusius uidere presentem materiam
uideas præfatum Pertum de palude ibidem distinctione predicta.

DE VERMIBVS INFERORVM.

VERI soletiterum a nōnullis. Qui sint illi uermes: quibus damnati apud inferos torqueri phibentur: quia scriptum est Esaiæ ultimo. Vermis eorum non morietur. Putant eni mu lieteule & nonnulli homines crassi ingenii ueros uermes & spētes uiui: ueluti et figmēta poetica resonare uidet. Q d tñ cōstat esse falsū. Vñ Tho. i. iiii. dist. ulti. Post diē inqt iudicii i mūdo inouato nō remanebit aliqd aial: uel aliqd corpꝰ mixtū nisi corpꝰ hois tm: eo q n̄ hēat aliquē ordinē ad corruptionē: nec post illud tpus sit futura gene ratio & corruptio. Et iō nullū aial pter hoiem remanebit. Vermis igit q̄ i dānatis ponit: nō debet itelligi eē materialis: sed spūalis: q̄ ē remor sus cōsciētiæ: q̄ dr uermis iquātū orit ex putredine peccati: & animā affligit: sicut corpalis uermis ex putredine ortus carnē affligit mordē do & pūgēdo. ℂ Hæc ille. Dictū ē. n. supra: ubi de sinderesi tractabat q̄ sinderesis nec i ipo Caim ē extincta sm Hieronymū. Officiū autē eiꝰ ē remurmurare malo. Et ex hoc remorsus cōsciētiæ cāutur. ℂ Sed q̄rebat magnificꝰ uir dñs Petrus masius cluriēsis ex quadris pōtesibꝰ q̄ sit maior pœna ignis: aut uermis. Et ad hoc q̄sitū rñdet Ricardꝰ cir ca finē quarti: q̄ maior ē pœna uermis: q̄ pœna ignis. Plus eni affligū tur dānati ex remorsu conscientiæ: q̄ ex detentione ignis. Et quod ue rum sit: sic pbat Ricardus. Sicut enim magnitudo delectatiōis pēsat ex tribus scilicet ex magnitudine boni coniuncti: & ex bona disposi tione potentiæ ad suscipiendū passionem delectationis: & ex pfectiōe cōiūctionis: sic magnitudo doloris pēsat ex magnitudie mali cōiūcti: & ex hoc q̄ potentia est multū disposita ad patiēdū ab illo malo: & ex forti cōiunctione mali affligentis cum illa potentia. Malum enim in terius animam affligens damnatam est perpetua carentia suæ perfe ctionis: ad quam erat apta nata: inquantum illa carentia apprehendit sub certitudine sibi inesse pro peccato pprie uolūtatis. Hæc enim ca rentia: ut sic apprehensa est illud maximum malum: quod aiam affli git: qd lōge magis ē bonæ dispositiōi aiæ cōtrariū: q̄ actio ipsius ignis. Aia etiā est magis disposita ad patiēdū a malo pdicto: q̄ ab ipso igne. Quod patet: quia ille ignis non est aptus natus aiam affligere ex p pria uirtute imediate. Non enim ipsam affligit imediate: nisi inquātū est instrumentum diuinæ iustitiæ. Et post iudiciū etiā affligent animā corpore mediāte. Aia aūt patit a pdicto spūali malo imediate & p se. Cōiūctio etiā ē fortior: q̄ a fortior ē apprahensio p itellectū: q̄ p sensū: & quis pꝰ corporis resūptionē illud malū: qd uermē uoco: & ipm ignē apprehēdat p itellectū: tñ principalius apprehēdet ignem per sensum & uermē per intellectum: quia uermis est quid magis intelligibile:

cum sit q̃d spũale: q̃ ignis: cum sit quid sensibile: Vermis etiam præ
sentior est animæ: q̃ ignis: qa corporalia non possunt eẽ intra animã:
sicut spiritualia Malum autem: qd est animæ realiter præsentius: &
ab ea cognitum psectius: sibi fortius est cõiunctũ: ¶Item ꝓbatur sic.
Illa pœna maior est: quam homo magis cupit effugere. Sed hoĩes ma
gis cupiunt effugere pœnam mẽtis: q̃ corporis. unde aliquando: ut ef
fugiant uehemẽtem tristitiam: interficiunt se. Cũ ergo pœna uermis
sit pœna mentis: quia est remorsus cõsciẽtiæ: & pœna ignis sit pœna
corporis: maior est pœna uermis: q̃ pœna ignis. ¶Preterea sic ꝓbatur
Nam duarum delectationum Illa est maior pp quam alia desipit: sed
sicut dicit Bernardus in epistola ad ꝓprios parentes. Gustato spiritu
necesse est desipere carnem. affectanti cælestia terrena nõ sapiũt: æter
nis inhianti fastidio sunt trãsitoria. Ergo maior ẽ delectatio spiritualis
q̃ corporalis. Sed illa pœna maior ẽ: q̃ opponitur maiori delectationi:
Ergo cum pœna uermis sit spiritualis maior est: q̃ pœna ignis: q̃ est cor
poralis. ¶Propositũ etiã auctoritate cõfirmaẽ. Dicit enim Gregori⁹
xv. moralium sup illud Iob. xx. Deuorabit eũ ignis: qui non succēdit:
ꝙ cliban⁹. intrīsec⁹ ardētis uero: q ab igne deuoraẽ ab exteriori pte icipi
cõcremari. ut ergo sacra eloquia ardere & exterius & interius reprobos
demonstrarent: eos etiam ab igne deuorari: & sicut clibanũ poni testã
tur: ut pignẽ crucienẽ in corpore: & p dolorẽ ardeant in mẽte. Cũ er
go calidior sit ignis clabani: quia est inclusus: cui comparat dolorem
interiorem: idest remorsum cõsciẽtiæ: q̃ ignis exterior nõ iclusus: cui
cõparat pœnã ignis: expresse nobis ostẽdit: maiorẽ eẽ pœnã uermis: q̃
ignis. ¶Hæc ricard⁹ de media uilla loco pallegato: Nec silẽtio uoluã
ꝙ uermis iste ñ solũ p⁹ mortẽ: ueɋ̃ et añ: pessimorũ hominũ cõsciẽtias
ꝑpetuo stimulat: mordet corrodit & pforat. Null⁹ enĩ pctõr ũq̃ qescit
unde Esaias ait Impii q̃si mare feruẽs: quod qescere non põt dicit dñs
Augustinus quoq; in prio libro cõfessionũ ait: Iussisti dñe: & sic ẽ: ut
pœna sibi sit oĩs pctõr. philosoph⁹ quoq; ait malos malorũ mẽoria tor
queri. Vergilius in. vi. Restibulũ añ ipm primisq; i faucib⁹ orci. ¶Lu
ctus: & ultrices posuere cubilia curæ ubi Serui⁹ dicit. Vltrices curæ: id
est pctã & cõsciẽtiæ. quæ puniũt semp nocẽtes. Suũ qppe factorẽ pæ
nas date cõpellũt. Donat⁹ quoq; ibidẽ dicit. Curæ: quæ quecũq; pos
fidẽt: torquẽt. Nã post cõmissũ scelus exagitamur a cõsciẽtia: q̃ nos as
siduo torquet. Iuuẽa. satyra. xiii. Exẽplo quodcũq; malo cõmittiẽ: ipsi
¶Displicet auctori: pria hec ẽ ultio: q; se ¶Iudice: nemo nocẽs absol
uiẽ. Et iterũ. Nocte dieq; suũ gestaẽ i pectore testẽ. Sptão cuidã rñdit
pithia uates Et in eadẽ satyra d piuris & scelestis paulo añ. idẽ Iuue. dic

Cur tñ hos tu suasisse putes: quos diri cõscia facti. Mens habet attoni
tos: & surdo uerbere cædit. Occultum quatiête aĩo tortore flagellum
℄ Cicero ꝓ millone. Magna est uis cõsciêtiæ: & magna ĩ utrãq ptê:
ut neq timeât: q nihil cõmiserint: & pænam semp ante oculos uersari
putent: qui peccatint. ℄ Viri igitur scelesti ꝑpetuo suoꝝ sceleꝝ stimu
lo & cõsciêtie aculeis cruciant. Patratũ etiã scelus pænitêtia facti sem
per subseqt. Ideo demosthenes dixit non emo tanti pænitere. Isti igit
aculei peccatoꝝ: qui cõsciêtiã rodere: stimulare: pungere: & ꝑforare ñ
desinũt: sũt ille furiæ & eumenides: quas figmẽta poetica: cũ flagellis & ũ
nipereis & serpêtinis crinibus suis manes & inferorũ aĩas torquere &
uerberare ꝓhibêt. ℄ Vnde ꝓclare Cicero ꝓ sexto roscio amerino ĩ ꝓ
posito dixit. Nolite putare quêadmodũ ĩ fabulis sæpenumero uidetis
eos q aliqd ipse sceleratêq cõmiserũt agitari & ꝑterreri tædis ardenti
bus. Sua quêq fraus & suus terror maxime uexat: suũ quêq scel⁹ agi
tat: a mêtiaq & cõtumelia afficit: suæ malæ cogitatiões præmũt: cõsci
entieq animi terrêt. Eæ sunt impiis assiduæ domesticeq furiæ: q̃ ab
ipsis nouas semp pænas repetũt. ℄ Idê etiã Cicero in ꝑadoxis in. M.
Antoniũ dicit. Te miseriæ: te erũnæ premũt: q te beatũ: q te florêtê
putas. Te tuæ libidines torquent: tu noctes diesq cruciatis: cui ñ sat
ẽ: qđ ẽ: & id ipsum: qđ habes: ne diuturnũ sit futurũ: times: Te cõscien
tiæ maleficiorũ tuorũ stimulãt. Te metus exanimat iudiciorũ atq le
gũ quocũq aspexisti: ut furiæ: sic tuæ tibi occurrunt iniuriæ q̃ te suspi
care non sinunt. Quãobrẽ: ut bonus uir & fortis & sapiens miser esse
nemo potest sic improbo & stulto & inerti nemini bene esse potest.
℄ Hæc ille. Vermis igitur iste mentalis est: quem nihil aliud esse dixe
rim: nisi cõsciæ rẽorsũ. A quo uerme ille nos sua solita clæmẽtia ꝓte
gere & defensare digneur: qꝓ nobis suum ꝓciosissimum sanguinem
super aram crucis effundere non dubitauit. Cui soli honor et gloria
in secula seculorum amen.

Iacobi Bruti nouocomẽsis ex castello ab aqua clurii uallis telline
artium & diuine philosophie professoris ꝓ sacratissimo corporis & san
guinis christi sacramẽto oratio scientifica habita Venetiis in cæna dñi
in monasterio sancte mariæ gratiaꝝ: multis doctissimis patriciis ue
netis astantibus.

DE CORPORE CHRISTI.

VAM graue lāguētib⁹ humeris onus:q̄q; īparē ī-
genii hebetis mei uirib⁹ materiā desūpsisse me uideo
Venerādi Patres & fratres ī xp̄o dilectissimi amplis-
simi patricii: Vosq; reliq auditores spectatissimi: q̄
nullo īgenio: nulla dicēdi copia p̄dit⁹: sacrosanctū
corporis & sāguinis xp̄i sacramētū: uel q̄b⁹ possem:
laudib⁹ & p̄coniis extollere: aut saltē aliq̄ memo-
ratu digna p tāti celsitudine sacramenti salebrosis & incōptis uerborū
anfractib⁹ ī mediū recēsere ñ recusauerim. Scio .n. me uenusine lucer
næ p̄ceptis minime obtēperasse: q ī arte poetica sic iubet. Sumite ma-
teriā uris: q scribitis æquā Virib⁹. Grādes .n. materias: ut diu⁹ hiero-
testat: īgenia parua ñ sufferūt: & ī ipō conatu ultra uires ausa succūbūt
quātoq; mai⁹ fuerit: q̄d dicēdū ē: tāto magis obruit q rerū magnitudi
nē uerbis nō pōt explicare. Tāta ē āt huiusce rei dignitas: tāta nōis am-
plitudo: tāta sublimitas: tā recōdita misteria: ut hæc nō modo doctissi-
mos uiros suo nūq̄ metiri potuisse īgenio: uerū ēt ipsas sup̄nas uirtu-
tes: & p̄spicacissimas btōꝝ spirituum mētes ī tāti cōsideratōe mysterii
succūbere arbitrēur. Nō igit̄ si diuinā Platonis & demosthenis exsu
parē eloquētiā: uel illa ciceroniana & exuberāti facūdia redolerē: Nō
mihi si linguæ cētum: oraq; cētū. Ferrea uox: nō si subtilissimis sacratissi
morꝝ oium theologoꝝ doctrinis refectꝰ essem: hui⁹ amplitudinē sa-
cramēti quo quo mō aut attingere aut delibare possem. Quo me uer
tā igit̄ nescio: quæq; dicēdi p̄mordia exordiri debeam ignoro. Stupet
aius: labascūt uires: titubāt sensus: man⁹ tremūt: caligāt oculi: lingua
balbutit: uox faucib⁹ hæsit: poplites nutāt: suræ cōtremiscūt. Frigid⁹
obsistit circū p̄cordia sanguis: gelidosq; tremor occupat artus. Satius
igit̄ mihi fuisset rē tā difficilē obscuro īuoluisse silētio: q̄ pacietissimas
aures uestras rācidulis & illepidis orōnū cōtextib⁹ obstrepere. Sed cū
tu religiosissime atq; itegerrime Pr: Frater Marce Antoni Valerio:
dñs Frācisc⁹ Valerio p̄thonotari⁹ Apostolic⁹ an̄ religionis igressum
appellat⁹: cui sanctissima religio tua diui Hieronymi plurimū debet:
nō solū: q; pingue illud feraxq; ac locuplex feltrense bn̄ficiū fratribus
& ordini tuo abrenūtiaueris: uerū etiā: q̄a eādē religionē tuā itegrita-
te uitæ: sanctimonia litteris doctrina: humanitate: clæmētia: grauitate
modestia: māsuetudine: benignitate: cōtinētia: charitate deuotiōe: cæ
terisq; moralib⁹ & sciētificis hītib⁹: q̄b⁹ plurimū micas nites & coru-
scas: decorat̄ & illustrat̄ ñ desinis: hāc mihi difficillimā demādasses pui
cīā: malui honoris mei aptū subir̄ discrimē: q̄ tibi: q d̄ me optīe merit⁹

es:p̃dnacif ſ̃ſragari. Oĩſis igr̃ orõnũ floſcul':oĩſſis uerboꝝ lenociniis
oĩſis eliatis & exqſitis uocabulis:qa tãti myſteriũ ſacri ciceroniano ñ
explicat̃ eloqo:dei optĩm. maximiq; fret⁹ adminiculo:q balbas & in
fãtiũ liguas diſertas efficit:pauca admodũ theologicis terminis & ad
rẽ accõmodatis i mediũ recẽſeſ ñ dubitabo. Iã iã igr̃ mihi q̃ſo:liguls fa
uẽtes:benignas aures adhibete. Supn⁹ ille rex oium cõditor & arche
typ⁹ dilectiſſimi:p̃thoplauſti parẽtis nr̃i labẽ & originalẽ maculã pio
cruore delere & expiare ſatagẽs:ex puriſſimis mariæ ſemp uirginis ſã
guinib⁹ uerũ & hũanũ corp⁹ ſãcto afflãte ſpiritu ſuſcepit:& p q notã
tis ludibriis & cõuiciis laceſſit⁹:cruci affigi:lætalib⁹ pfodi uulneribus
& turpiſſimã atq; acerbiſſimã ſubiſ̃ mortẽ ñ dubitauit. ſed aqlino euã
geliſta p̃hibẽte. Cũ dilexiſſet ſuos:q erãt i mũdo i finẽ dilexit eos. In fi
nẽ qppe nos dilexit:qa appropinquãte uite ipſi⁹ termino ineffabilia
charitatis & dilectiõis ſigna nob' demõſtrauit:q uitam ſuã pro ſalute
noſtra exponere non dubitauit. Maiorem profecto hac dilectionem
nemo habet:q̃ ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Vere in
quam in finem nos dilexit:quia tranſiturus ex hoc mundo ad patrem
tanto nos charitatis ardore proſequi atq; complecti uoluit:ut ſacratiſ-
ſimum corpus ſuum in edulium & præcioſiſſimum ſanguinem i po-
culum:quo tantorum erga nos memoria meritorum nulla obliuio-
ne deleri:nulla ingratitudinis rubigine ſuggillari poſſet:in perpetu-
um ſuæ ſacratiſſimæ paſſionis monumentum ſub ſacramento mira-
bili ſuo æterno hoc ſtatuente conſilio nobis derelinquere procurauit
Accipite inquit & manducate. Hoc eſt corpus meum quod pro uo-
bis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem. Et iterum ip-
ſa met ueritas in hæc uerba prorupit. Caro mea uere eſt cibus:& ſan-
guis meus uere eſt potus. In hoc enim ineffabili ſacramento uirtute
formæ uerborum:quæ chriſtus tradidit:tota panis ſubſtantia :in to-
tam corpis chriſti ſubſtantiam conuertitur : illius inquam corporis:
quod ex puriſſimis Mariæ ſanguinibus ſaneto afflante ſpiritu forma
tum fuit:quod ex eadem illibata uirgine traxit:quod in cruce pepen
dit:quodq; fuit pro ſalule & redemptione totius humani generis im-
molatum. Sed abſit dilectiſſimi ut diuinam uirtutem:quæ infinita eſt
quæq; nullo explicari poteſt eloquio:ſecundum naturæ potentiam
metiri uelitis:in qua naturaliter nihil in aliquid præexiſtẽs conuerti͂
qa uniuerſale agẽs:q ẽ de⁹:ſine motu & trãſmutatiõe i iſtãti opat̃:&
põt ſine cõtradictiõe & repugnãtia terminoꝝ aliqd i illud idẽ præexi-
ſtens conuertere. Nõ ergo uobis ĩpoſſibile uideat̃:cũ corp⁹ xp̃i actu

praeexistat: in illud idem numero corpus posse conuerti. Cōuertitur itaq; tota panis substantia in totam corporis xp̄i substantiā: & tota substantia uini in totam sanguinis xp̄i substantiā: ita tamen: q nec quale in quale: nec quātum ī quātū: sed quid tantummodo cōuertitur ī qd. Non enim quale in quale conuertitur: quia gloriosissimū xp̄i corpus cū sit īpassibile his accidētibus nō pōt affici: nec ad suscipiendas huiusmodi qualitates aliquatenus alterari. Sed nec quātum ī quātum conuerti potest: qa localiter & ſm dimensiones proprias corpus xp̄i esset in altari: ubi prius substantia panis existebat: & sic non esset idem numero corpus: nec idem indiuiduū: quod est in caelo: & quod est in altari: nec sacramentaliter ī pluribus locis corpus xp̄i sub hoc sacramento simul esse posset. Non ergo panis aut uini dimensiones in corpis aut sanguinis xp̄i dimensiones cōuertūtur: sed substātia tātūmodo in substantiam. Quāobrē cōuersione facta infinita dei uirtute, qui ē intimior rei: q̄ sit ipsa res sibi: omnia panis & uini accidentia sine subiecto remanere profitemur. Cum enim effectus magis a prima: q̄ a secunda cā dependeat: deus q; est prima cā omnium: tam substantiae: q̄ accidentis conseruare pōt in esse accidens: subtracta substantia. Et q̄uis panis & uini dimensiones sine aliquo subiecto diuina uirtute oīno remaneant alia tñ accidētia in ipsis dimēsionibus sicut in subiecto remanere non ambiginius. Fatemur etiam dilectissimi & indubitāter tenemus: totū xp̄m sub utraq; spē: ex ui sacramēti tū uero cōcomitāter cōtineri: ex ui qdē sacramēti ē sub spēbus eius id: ī qd directe substātia panis & uini p̄existens conuertitur. Ex naturali āt cōcomitātia est in hoc sacramēto illud: quod realiter coniunctum est ei ī quod p̄dicta conuersio terminatur. Quotiēscūq; aliqua duo realiter ex natura rei cōiunguntur ubicūq; est unum realiter necesse est ibi & reliquū adesse. Sola enim intellectus operatione discernuntur: quaecūq; realiter ex natura rei fuerunt coniuncta. Cum igitur cōuersio panis & uini nō terminet ad diuinitatem uel aiam xp̄i: cōueniēs ē ipam diuinitatem uel aiam: nō ex ui sacramēti: sed ex reali cōcomitātia hoc in sacramēto existere. Quia enim diuinitas corpus assumptum nūq̄ deseruit: qa qd semel assūpsit nunq̄ dimisit: ubicūq; est corpus xp̄i necesse est diuinitatē ibi adesse corpus ipsum cōcomitantem: Cum uero aīa ī morte xp̄i realiter a corpore sepata fuerit: ideo si in illo mortis triduo sacramentū hoc fuisset celebratū aīa xp̄i illic non extitisset: nec ex ui sacramenti: nec ex cōcomitātia naturali. Sed qa xp̄us resurgens ex mortuis: iam nō moritur nec mors ultra illi dominabitur: aīa eius realiter semp ē corpori unita. Ideo sub utraq; spē non ex ui sacramenti: sed ex reali cōcomitātia di-

uinitate m & aiam xp̄i i hoc sacramēto eē cōfitemur. Sub speciebꝰ āt
panis erit qdem corpꝰ xp̄i ex ui sacramēti: sanguis āt ex reali cōcomi-
tātia: sicut pauloante de diuinitate & aīa ipsius p̄libauimus: sub spēbus
uero uini erit qdem xp̄i sanguis ex ui sacramēti: corpꝰ aūt: queadmo-
dum diuinitas & aīa cōcomitāter. Sanguis. n. xp̄i post resurrectionem
nūq̄ pōt ab eius corpe separi: sicut fuit olim separatus tpe passionis &
mortis. Vñ si in triduo mortis sacramētum hoc celebratū fuisset: sub
spēbus panis fuisset corpus xp̄i sine aīa & sanguine: & sub spēbus ui-
ni sanguis sine corpore: & aīa sicut erat tūc ẜm rei ueritatē: nunq̄ tū
neq̧ corpus: neq̧ sanguis sine diuinitate extitisset. Quare māifeste cō-
stat: qd de q̄titate corporis xp̄i: & cæteris accidētibus eius diiudicare de-
beamus. Cum. n. conuersio: q̄ fit in hoc sacramento: nō ad dimēsiōes
sed ad substātiam corporis xp̄i terminet̃: quod qdem uel ex hoc maxi-
me fit notius: q̄a dimēsiua panis q̄titas post cōsecratione remanet: so-
la panis substātia trāseunte: palam ē dimēsiuā q̄titatē: q̄ suā nūq̄ dese-
rit subiectum: & cætera xp̄i corporis accidētia: q̄ ab eiꝰ substātia mini-
me aut diuidi aut separi p̄nt: nō ex ui sacramēti: sed cōcomitāter hoc i
sacramēto existere. In quo qdem sacratissimū xp̄i corpus nō p̄ modū
dimēsiuæ q̄titatis: sed p̄ modū sbæ eē nō dubitamus. Substātiæ. n. ut
est sba: nō debet̃ locus: neq̧ diuisio: nisi inq̄tum subiicit̃ q̄titati. Quā-
obrem uerum ē quod a q̄busdam dici solet. Corpus xp̄i sub hostia eē
q̄tum: non q̄titatiue. Est enim q̄tum: q̄a q̄titas sua: q̄ ab ipo separi nō
pōt: dat sibi eē q̄tum. Nō tū est ibi q̄titatiue: q̄a substantia corporis xp̄i
nō est sub hostia mediāte q̄titate: sed q̄titas mediāte substātia: cuius na-
ture totalitas ē sub qualibet parte dimēsionū: sub q̄bus continet̃: sicut
sub qualibet parte aeris ē tota natura aeris: & sub qualibet parte panis
est tota rō & n... ura panis. Et hoc idifferēter: siue sint dimēsiones actu
diuisæ: sicut cum aer diuidit̃ uel lignū secat̃: uel ēt sicut actu indiuise
diuisibiles uero potētia. Ex q̄bus luce clarius constat totum xp̄i corpꝰ
sub tota hostia & totum sub qualibet parte: siue diuidat̃ hostia: siue ēt
itegra remaneat. Nam sicut in qualibet parte hostiæ erat tota natura
panis: ita facta cōuersione totus xp̄s est in tota hostia: & totus in quali-
bet parte. Sed cum natura quelibet & substantia q̄titati subiecta: ut co-
tinua ē in ifinitum diuisibilis sit: absit a fidelibus: ut xp̄s dicat̃ sub ho-
stia ifinities eē: q̄a cum ifinitum naturæ repugnet. Omne cōtinuum
diuisibile ē in ifinitum: nō naturaliter: sed mathematice: & ẜm itellectū
ueluti ueri philosophātes declarauerūt. Nulla. n. substātia in ifinitū di-
uidi pōt: si naturaliter loq̄mur: q̄a & si nō sit dare minimū in re: mathe-
matice loq̄ndo ē tū i ea dare minimū: ut naturaliter cōsiderata. Datur

enim minimū & maximū in naturalibus quēadmodū Aristoteles nobis elucidauit. Licet igit' xps sit totus i tota hostia: & totus i qlibet pte qa tñ nō est in ptibus hostiæ: ut qtitatiue sunt & dimēsiue: put hostia mathematice diuidi pōtūt qd cōtinuū: ptes hñs īfinitas: sed est totus in qlibet pte hostiæ: put hostia habet tales ptes: in qb' pōt saluari spēs & rō panis: nō sequit corpus xpi īfinities eē sub hostia: qa ptes ille: in qbus est totus xps: nō sūt īfinite sed finitæ. Est ergo totus xps in qlibet pte hostiæ: ubi spēs & rō panis pōt saluari: sed nō in qlibet pte: ubi saluari pōt rō cōtinui. Cum et materia neq: fm se: neq: fm ptes suas a qtitate unq possit absoluī aut denudari: & rō qtitatis i pūcto nō referuet. Impossibile est materiā i pūcto fm eē actuale: qd hēt habere eē pūctuale. Cum igit' panis sit de numero hñtium spēm in materia: sequit q i pūcto hostiæ nō pōt eē panis: neq: ps panis. Non. n. dat caro athoma: aut panis athomus fm materiā: licet detur minimū i naturalib'. Et ex hoc cōseqnt' itetim' q i pūcto hostiæ: accipiēdo pūctum p idiuisibili qntitatis cōtinuæ: nō pōt esse xps: neq: ps corpis xpi: cum firmiter teneamus totum xpm ibidem eē ubicūq: una partium eius extiterit: qa sicuti pauloante pstbauimus: corpus xpi nō est sub hostia p modū qtitatis: sed p modum sbæ: cui p se diuisio n̄ competit: sed qtitati p se: Sbe uero nō nisi p qtitatem: qa sba: ut sba nō est diuisibilis: nec sibi debet locus: nisi rōne qtitatis. Et ideo asserimus & cōcludimus corporis xpi qtitatem sub hostia idiuisibiliter esse. ¶ Sed sophista uerbosus sic argumen: ādo cauillari satagebat. Si iquit ut asseris: corpus xpi sub hostia idiuisibiliter est: & nihil sit sub hostia idiuisibile oino: nisi pūctus, ut detur ex hoc posse cōcludi: q in pūcto hostiæ sit tota qtitas corpis xpi & et totus xps: cuius oppositum supius demōstrasti. Sed fidelis distinctio fallaciā trudit. Phō. n. attestāte. In oib' speciē hñtibus i matia pt diuidi hoc fm matiā: hoc uero fm spēm. Diuisio fm matiā i īfinitū pcedit sicut diuisio cōtinui: sed n̄ diuisio fm spēm. Dat. n. caro athoma & panis athomus fm spēm sed nō fm materiam. Quāuis ergo sub hostia idiuisibiliter sit corpus xpi: i puncto tñ hostiæ neq: erit corpus xpi nec aliqua ps eius: qa corpus suum & qtitas idiuisibiliter est i hostia: idiuisibili er dico illa i diuisione: q ē ad ptes fm spēm: nō ad partes fm materiam. Neq: hoc silentio inuoluendum eē duxi: qa corpus xpi non est i hoc mirabili sacramēto diffinitiue: qa sic nō esset alibi: q i hoc altari ubi conficit hoc sacramētum: cum tñ sit i coelo i ppria specie: & i multis altaribus sub specie sacramēti. Similiter neq: localiter: aut circunscriptiue: qa nō est ibi fm cōmensurationem pprie qtitatis. Est. n. ibi sicut psati sumus p modum sbæ: & non fm proprium modum qtita

tatis dimensiuæ. ¶ Omne aũt corpus locatum est i loco ꝭm modum
q̃titati, lquãtum.s.cõmensuraẽ loco ꝭm ꝑpriam q̃titatem d mensiuã
Et ideo corpus xp̃i nõ est i hoc sacramento sicut i loco: sed ꝑ modum
substãtiæ: eo mõ quo sb̃a cõtineẽ a dimẽsionibus suis. Succedit enim
sb̃a corꝑis xp̃i sb̃æ panis. Vnde sicut sb̃a panis nõ erat sub suis dimẽ-
sionibus localiter: sed ꝑ modum sb̃æ: ita nec sb̃a corporis xp̃i. Nõ tñ
substãtia corporis xp̃i est subiectum illarum dimẽsionũ: sicut erat sb̃a
panis. Et iõ substãtia panis rõne suaꝝ dimẽsionum localiter erat ibi:
q̃a compabaẽ ad locũ mediãtibꝰ ꝑpriis dimẽsiõibꝰ. Sb̃a aũt corꝑis xp̃i
cõparaẽ ad locũ illũ mediãtibus dimẽsiõibꝰ aliẽis. Ita ꝙ ecõuerso dimẽ
siones corꝑis xp̃i cõparanẽ ad locũ illũ mediãte sb̃a: qd est cõtra rõnẽ
corꝑis locati. Fatemur igiẽ xp̃i corpus i hoc sacramẽto localiter nõ eẽ
& ipm̃ cõseq̃nter positionẽ & situm ꝑ̃ut situs ꝑ̃dicamentũ est nullate-
nus hr̃e. Non ergo erit iconueniẽs simul cũ dimẽsionibus panis eẽ di
mensiones corꝑis xp̃i: quia & si dimẽsiones panis resistãt dimẽsiones
tñ corꝑis xp̃i nõ sunt sub hostia eo mõ: quo resistũt. Similiter dimẽsio
nes unius ꝑtis corꝑis xp̃i cũ dimẽsionibus alterius ꝑtis simul eẽ potue
rũt: nõ quia altere resistãt: altere uero nõ: sed q̃a neutre resistũt. Dimẽ
siones aũt unius ꝑtis hostiæ cũ dimẽsionibꝰ alterius ꝑtis, neq̃q̃ eẽ po-
terũt. Est.n. ibi cõpleta resistẽtia: cũ utreq; resistãt. Cũ ergo auditis cor
pus xp̃i eẽ sub sp̃ebus panis: nolite arbitrari ip̃m dimensionibꝰ panis
cõmensurari: ut i maiori hostia sit maior: aut i minori minor. Vel ut i
suprema ꝑte hostiæ sit caput: i iferiori pedes: quia ut dictũ est: totũ xp̃i
corpus idifferenter cõtineẽ i minima ꝑte: sicut i magna. Sed neq; hoc
silentio ꝑ̃termittã: corpus xp̃i localiter & ꝑ q̃titatẽ: ita q; ꝭm dimẽsiones
ꝑprias i cœlo existere. Oĩs.n. sb̃a corꝑalis: ut Auice. ꝓhibet: est i loco
ꝑ q̃titatẽ. Et ex hoc iferẽ: corpꝰ xp̃i: eo mõ: quo est i cœlo: nõ posse esse
alibi: nisi idẽ recederet. A tñ ꝑ̃ut est i uno altari simul põt eẽ i multis:
q̃a sub hostia: ut ꝑ̃fati fuimus: nõ est diffinitiue: nõ localiter: neq; circũ
scriptiue: sed sb̃aliter & sacramẽtaliẽ: q̃a tota panis sb̃a i totã corꝑis xp̃i
sb̃am ẽ cõuersa. Nõ.n. corpꝰ xp̃i icipit eẽ sub hostia ꝑ localẽ motũ aut
ꝙ de cœlo descendẽs hostiæ dimẽsiões igrediaẽ: q̃a qđ localiter moueẽ
nõ ꝑuenit de nouo ad aliquẽ locũ: nisi deserat priorẽ: & ꝑ hoc seq̃reẽ
ꝙ corpꝰ xp̃i desineret eẽ i cælo. Scđo q̃a cũ ipossibile sit unũ & idẽ cor
pus: aut motũ eiusdẽ corꝑis localiẽ motũ ad diuersa simul loca ẽminari
possibile eẽt corpꝰ xp̃i i diuersis altaribꝰ simul cõfici posse: cũ tñ i plu-
ribꝰ locis corpꝰ xp̃i sub hoc sacramẽto simul eẽ icipiat: & i multis altari
bꝰ simul existat: tũ tertio q̃a cũ corpꝰ ꝑ motũ localẽ alicubi eẽ icipit: ibi
de necessitate localiter existet: & sic esset corpus christi localiter sub

hostia:si pp descẽsum localem ibi eẽ iciperet. Quo posito corpus xpi circũscriberet sub hostia: queadmodum corpa in ppriis locis circũscri-bunt: & cũ necesse sit locũ & locatũ fore æqlia: ut ex. iiii. phi. licet itue ri: tota q̃titas corpis xpi sub tam puis dimẽsionib⁹ nõ posset contineri. Quæ oia catholicæ fidei plurimum repugnare pfitemur. Supest igit ut dicamus. ꝙ nõ pp localẽ motum: nec pp descensum de cœlo icipit eẽ corpus xpi sub dimẽsiõibus hostiæ: sed p cõuersionẽ sbæ panis in ipm. Et iõ facta cõuersione ẽ corpus xpi sub dimẽsionibus hostiæ: qa sub illis dimẽsionib⁹ erat prius sba panis. Quapp cũ nullum accidẽs xpi sit ibi ex ui sacramẽti: qa nihil ẽ cõuersum i aliqd accidẽs eius: speciali noie ista cõuersio a sacris theo. trãsubstantiatio solet appellari: qa tota sba panis cõuertit in totam substãtiam xpi corpis: nullũ tñ accidẽs panis: ut diximus cõuertit i aliqd accidẽs in ipo existẽs. ¶ Ex iis igit: q̃ supius cõmemorauimus: patet: ꝙ corpus xpi ẽ i cœlo & sub hostia mõ quodã opposito. Est. n. localiter i cœlo: & sm dimẽsiones proprias: & iõ est ibi sba ipsius mediãte q̃titate. Sub hostia uero est q̃titas mediãte sba: q̃uis igit unum & idem nũero corpus i diuersis locis numero simul eẽ nõ possit: absit tñ: ut dicamus corpus xpi cum est i hoc altari: in pluribus simul eẽ nõ posse: neq; ipossibile iudicemus: ipm simul eẽ in cœlo: & in multis altaribus sub hoc sacramẽto: qa ueluti sæpenumero diximus. Corpus xpi nõ est sub hoc sacramẽto p modum q̃titatis: sed p modũ sbæ: qa nõ ẽ ibi sba mediãte q̃titate: sed q̃titas mediãte sba: cui: ut dictum est p se nõ cõpetit locus: neq; diuisio: sed q̃titati p se: qa nulla sba diuisibilis ẽ: neq; locũ occupat: nisi mediãte q̃titate. Et iõ cum plibatum xpi corp⁹ nõ sit sub spẽbus panis diffinitiue neq; localiter: aut circũscriptiue: sed sacramẽtaliter atq; idiuisibiliter: cum est in cœlo: simul ẽt sub hoc sacramẽto eẽ poterit: & cum ẽ i uno altari: simul ẽt põt eẽ in multis. Propter qd & si totum uniuersum eẽt panis nullũ icõueniens eẽt: corpus xpi sm hũc modum ubiq; existere. ¶ Hæc igit: q̃ plibauimus: quæq; ex clarissimis theologoꝝ fontibus hausimus: q̃uis ratiocinãdo cõcludere possimus: ꝙ neq; cõtradictionẽ: neq; terminoꝝ repugnãtiã iplicare ualeãt: tñ neq; sensu pcipi: neq; imaginatiõe dephẽdi: nec humanis itellectib⁹ attigi aut deliberari pñt. Altitudo. n. diuitiaꝝ sapiẽtiæ & sciæ dei incõphensibilis est: nec diuini magnitudinẽ cõsilii hũanæ mẽtes quoquo mõ cape uel idagat pñt. Cũ. n. fides paulo attestãte de nõ apparẽtibus eẽ dicat: nec de iis q̃ ad ipam ptinẽt rõ demõstratiua uel necessaria poss' t hẽri: qa iã non eẽt fides: sed certitudo demõstratõis atq; scia: amittẽde sũt argumtoꝝ uersutiæ, omittẽde nãles iqsitões: relinqnde demõstraiões: attigẽde so

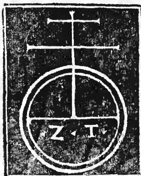
phisticae iportūitates: garrulaeq & friuole disceptatōes: i iis q̄ merito fi dei nobis firmiter credēda ꝓponūtur: qa fides nnllū habet meritū: cui hūana rō pbet experimētū. Ea igitur iconcussa fide teneamus quoq rōnes indagare nequmus ueluti etiā Thomas ille aqnas doctor uerita tis: catholicaeq fidei praecipuū iubar & specimē recte nos admonet dicēs. Quod nō capis: qd nō uides aīosa firmet fides: praeter rerū or dinem: Quāuis enit quae fidei sūt: humanae rōnis ibecillitas suo metiri nō possit igenio aut i iis: quae ex mera dei uolūtate depēdent: huma na ratio nullatenus sit inquirēda: absit ∙n: ut ea impossibilia: aut a ueri rate aliena esse dicere praesumamus: instar multorū agrestiū atq silue strium uirorū: qui multas ꝓpositiones necessarias & demonstrabiles: q rum ueritatē capere nō possunt: nō modo falsas: uerū etiā impossibiles esse asserūt. Ea enim: quae nō itelligunt: obtusi igenio denegare cōsue uerunt. ¶Nec est: q fidem probare nequeamus defectu uel repugnā tia ueritatis: sed qa: quae cōtinet limites & humani capacitatē igenii i proportionabiliter excedunt: & ad ea probanda humana ratio nō atti git. Et si ꝑpter ipsorum excellētiam rōnes deficiūt cōprobātes: multo magis deficiūt iprobātes. qcqd. n. pōt cōtra fidē p hoiem sophistica rō ne, cōcludi pt p hoiem rōne dissolui. Quāuis igr tāti sacramti ieffabile mysteriū hūanis rōnib⁹ cōprobare neqm⁹: sat nobis sit cōprobar pos se nihil impossibilitatis sacramētum hoc mirabile continere. Quaecū q enim contradictionem nō implicant: quaeq defectum in se aliquē uel impotentiam aut imperfectionem nō includunt: possibilia sunt ei apud quē nō erit ipossibile omne uerbum. Qui de nihilo cuncta cre auit: q nō modo infinitas rerū species: uerū etiā infinitos mundos cre are potest: cuius infinita uirtute & ineffabili potētia cuncta fouent: & in esse suo conseruant: q oia in nihilum ruerēt: nisi ea conditoris ma nus substētaret: q supcilio cūcta mouet & cōcutit: ac solo nutu totum tremefacit olympum: qui profundit totum ens & differētias eius q oia praeterita praesentia & futura praesentialiter simplici ituitu: & uno mē tis cernit ictu q solus rex foedera nectit: q tēpus ab aeuo ire iubet: q ꝑ petua mundū rōne gubernat: Qui rapido turbine caelum uersat: le gemq pati sidera cogit: q le quoq hac lege astrixit: ut qd semel dixe rit: id stabile f xum atq isolabile semp ꝑmaneat: Qui largissimas aquas ex petra: & siccis rupibus eduxit. Qui solē immobilē stare coe git: qui clauso uirginei pudoris claustro exiuit: & ianuis clausis ad disci pulos itrauit. Qui lazaꝝ quatriduanum: & iā faetidū a mortuis reuo cauit: & siccis plātis sup tumidas maris undas āmbulauit: q aquā i uinū cōuertit: & ex quinq panibus hoium quinq millia satiauit: q surdis au

ditum: cæcis uisum: claudis gressum: mutis loquellã: lãguidis & ægro
tis salutem: elisis atq cõfractis integritatem: & ipsis mortuis uitam re
stituit. ¶ Qui mare ac terras: uariisq mundum ¶ Temperat horis:
¶ Quo nihil maius: meliusq nostra ¶ Mens capit unq. ¶ Et sic ad
laudẽ & gloriã dei optimi maximiq: Beatissimeq semp uirginis & ma
tris eius mariæ elucubrationem hanc ego Iacobus Brut⁹ nouocomẽ
sis ex castello ab aqua clarii uallis telline ad calcẽ usq deduxi: anno ab
incarnatione dominica nonagesimo sexto supra mille & quadrigẽtos:
Venetiis i Monasterio sancte Mariæ de gratiis, cũ ibidẽ diui Thomã
Aquinatem sup snias & Aristotelis trãsphisica pfiterer sub uenerando
priore fratre Mãsueto Brixiano uiro utiq gratiosissimo sacrarũq litte
rarũ & canonũ armario: generali pposito eiusdẽ ordinis existente Re
uerẽdo ac religiosissimo pre fratre Marcello de claris Brixião uiro inte
gerrimo ac sincero: in cuius uultu alacris & iucũda grauitas semp in
est ab oi hyppochrisi & simulatione aliena: i factis: ĩnocẽtia: & i uerbis
sũma fides semp existit: q in officio successit Reuerẽdo pri fatri deside
rio Bergomẽsi: uiro pfecto cõspicuo singularisq prudẽtia & rerũ expi
entia pcellenti. Quã qdem elucubrationẽ exordiri cœpi dũ Corrigiæ
Magnifico & Illustri uiro Dño Borsio de corrigia principi oium hũa
nissimo naturaliq igenio sũmaq integritate ac singulari prudẽtia p
stanti: Appianũ Alexãdrinũ & plutarchi uitas iterpretarer: & ipsus di
lectissimo filio Ioãni frãcisco prima grãmatices rudimẽta pplnarẽ. S
qua uero errata: aut nõnullas fortassis cãdide lector offenderis mẽdas
nõ mihi: sed ipressorũ & librariorũ incuriæ ascribas. Ego eni libellũ ca
stigatũ & sæpenumero recognitũ ipsis tradidi. Dũ uero iprimeret: gra
ui & aduersa ualitudine laborabã uenetiis in monasterio fratrũ sancti
sa uatoris: qbus lector ipsorũ tũc tẽporis existẽs dialecticẽ & aristotelis
phisica pfitebar. Et iõ id causæ extitisse arbitraberis. q libellus nõ po
tuit ĝemẽdatissimus exire. ¶ Credo aũt me in hoc ope nihil dixisse
aut scripsisse: qđ sane catholicæ fidei doctrinæ: uel bonis moribus ad
uersef: qa qcqd dixi: id ex intẽtione celeberrimorũ theologorũ: quos sa
crosãcta mater oium fideliũ approbat ecclesia: totũ ptuli. Si qd uero
tale (qđ absit) deprachẽsũ fuerit: qđ catholicæ fidei & doctrinæ: uel hõe
stati morũ refragari uideaf: id nõ sciẽter: sed ignorãter factũ eẽ oẽs exi
st mare uelim. Et iõ in omnibus subicio me correctioni & castigatio
ni sacrosanctæ matris ecclesiæ: pro cuius fide uitam etiã ipsam (ut de
beo) profundere paratus sum.

Finit Corona aurea impressa Venetiis per Ioannem de Tridino
alias Tacuinum. M. cccc. lxxxxvi. die. xv. Ianuarii.

REGISTRVM

a	ſacobi	bilitatis	ne ſancti	bent delectant
b	excellere	tum per	ſuis in	cem uel
c	ci iudex	Ad cuius	quandam	finis
d	aliqua	onem	rias &	Gritholaus
e	formam	intellectus	me uult	ſitionem
f	afferunt	in.iii.	le de omnibꝰ	eſt ut
g	operatio	Argumentũ	forte dicatur	go ꝙ
h	ricula	gida	tratium eſt	terie.nam
i	uero	bro de	ſcilicet	eſſentialiter
k	aſſumant	tionalis	ligatur in	ideo philoſophus
l	prius	uerbo uel	litteram	ſiderari
m	patet ꝙ	ſine inqui	tatis acce	agendis
n	dũ conclu	eſt totaliter	nant infe	quia licet
o	nus etiam	in deo eſt	quodꝙ	ſe platonem
p	ret &	tis . Vnde	anima	quidem
q	Sed anima	omnino	enim	non ſub
r	arti.v.	hendo	ĩcorruptibilẽ	ſunt uni
s	q ꝑuaricãt	peccatum	ꝗtũcũꝙ	capitolio
t	uegetatiua	corum	queri	ĩmortalitatem
u	Et ideo	quia ſi	uenit	ueluti
x	Sed de	ſcibilia	illis rebus	Cernere
y	ꝙ ſpũali	enĩ corpa	non puduit	qa mulier
z	ille ibidẽ	ut det ei	ĩ aliquo	prout com
&	cogitat	uel continẽdo	dicens	conſiſtit ut
ꝯ	uinitate	tatis		

Cat. 263

i18438167
i120422350

